

VI MOŽETE RAZUMJETI BIBLIJU!

Ponovljeni zakon

BOB UTLEY
PROFESOR HERMENEUTIKE
(TUMAČENJE BIBLIJE)

***VODIČ ZA PROUČAVANJE NIZOM KOMENTARA
STAROGA ZAVJETA, TOM 3***

BIBLE LESSONS INTERNATIONAL, MARSHALL, TEXAS
1998.
Revidirano 2008.

SADRŽAJ

Kratka objašnjenja tehničkih izvora korištenih u ovome nizu komentara staroga zavjeta	i
Kratke odredbe hebrejskih glagolskih oblika koje utječu na egzegezu	iii
Skraćenice korištene u ovome komentaru	viii
Riječ autora Kako vam ovo tumačenje može pomoći?	x
Vodič dobrog biblijskog čitanja osobno traganje za dokazljivom istinom	xii

Komentari

Uvod u ponovljeni zakon	1
Ponovljeni zakon 1	7
Ponovljeni zakon 2	33
Ponovljeni zakon 3	44
Ponovljeni zakon 4	52
Ponovljeni zakon 5	70
Ponovljeni zakon 6	83
Ponovljeni zakon 7	90
Ponovljeni zakon 8	99
Ponovljeni zakon 9	105
Ponovljeni zakon 10	112
Ponovljeni zakon 11	118
Ponovljeni zakon 12	125
Ponovljeni zakon 13	134
Ponovljeni zakon 14	143
Ponovljeni zakon 15	151
Ponovljeni zakon 16	158
Ponovljeni zakon 17	165
Ponovljeni zakon 18	176
Ponovljeni zakon 19	185
Ponovljeni zakon 20	190
Ponovljeni zakon 21	194
Ponovljeni zakon 22	202
Ponovljeni zakon 23	209
Ponovljeni zakon 24	217
Ponovljeni zakon 25	226
Ponovljeni zakon 26	232
Ponovljeni zakon 27	237
Ponovljeni zakon 28	244
Ponovljeni zakon 29	259
Ponovljeni zakon 30	265
Ponovljeni zakon 31	272
Ponovljeni zakon 31:30-32:20	281
Ponovljeni zakon 33	300
Ponovljeni zakon 34	313

DODACI

Dodatak jedan: uvod u starozavjetno proročanstvo	319
Dodatak dva: Kratki povijesni pregled sila mezopotamije	323
Dodatak tri: Karta čitavoga starog zavjeta	331
Dodatak četiri: Doktrinarna izjava	334

ponovljeni zakon POPIS SADRŽAJA POSEBNIH TEMA

Izrael (ime), 1:1	8
Položaj gore Sinaj, 1:2	10
Kalendari drevnoga Bliskog Istoka, 1:3	11
Imena za Božanstvo, 1:3	11
Nadnevak Izlaska, 1:4	14
Pred-izraelski stanovnici Palestine, 1:4	16
Tisućnik, 1:15	20
Pravednost, 1:16	21
Pojmovi korišteni za visoke/moćne ratnike ili skupine ljudi, 1:28	26
Vjera, povjerenje, ili pouzdanje (pistis [imenica], pisteuō, [glagol], pistos [pridjev]), 1:32	27
Doba odgovornosti, 1:39	29
Crveno more, 1:40	30
Pustinje Izlaska, 2:1	34
Bog opisan kao čovjek (jezik antropomorfizama), 2:15	38
Bog je otvrdnuo, 2:30	41
Srce, 2:30	41
Lakat, 3:11	47
Pojmovi za Božje otkrivenje (korišteni u PONOVLJENOME ZAKONU i PSALMIMA), 4:1	53
Bobove evanđeoske predrasude, 4:6	55
Vatra, 4:11	57
Savez, 4:13	58
Osobine Izraelova Boga, 4:31	61
Zašto obećanja prema SZ-Savezu izgledaju različito od obećanja prema NZ-Savezu, 4:31	62
Znati/poznati (korišteno uglavnom u Ponovljenom zakonu kao obrazac), 4:35	66
Zauvijek (grčki idiomi), 4:40	68
Ljubaznost/blagost/dobrota (hesed), 5:10	73
Svet, 5:12	75
Subota, 5:12	75
Mir i rat, 5:17	77
Slava, 5:24	80
Otkupnina/iskupljenje, 7:8	93
Posjedovati zemlju, 8:1	100
Očinstvo Boga, 8:5	101
YHWH-ina djela milosti za Izraela, 9:4-6	106
Obećanja patrijarsima temeljem Saveza, 9:5	107

Kasniji dodaci Ponovljenome zakonu, 10:6-9	114
YHWH-ini zahtjevi temeljem Saveza za Izraela, 10:12-13	115
Posljedice idolatrije, 11:16-17	121
Izraelov naređeni odaziv na kanaansko štovanje plodnosti, 12:3	127
“Ime” YHWH, 12:5	128
Molek, 12:31	133
SZ-no proročanstvo, 13:1	135
Obredi žalovanja, 14:1	144
SZ-ni zakoni o hrani, 14:3	145
Odvratnosti, 14:3	146
Alkohol (fermentacija) i alkoholizam (ovisnost), 14:26	148
Pasha, 16:1	159
Mojsijevo autorstvo Petoknjižja, 17:14	169
Neduznost, nevinost, bez krivnje, bez prigovora, 18:13	181
Smrtna kazna u Izraelu, 21:21	199
Vješati, 21:22	200
Prokletstvo, 21:23	201
Simbolički brojevi u Pismu, 23:2.3	211
Milosrdno davanje, 24:13	222
Stare blisko-istočne težine i zapremnine (metrologija), 25:13	229
Desetine u Mojsijevu zakonodavstvu, 26:12	235
Amen, 27:15	240
Pokajanje u starome zavjetu, 30:2	266
Blagdani Izraela, 31:10	275
Hebrejsko pjesništvo, 32	282
Vjera, povjerenje, ili pouzdanje (pistis [imenica], pisteuō, [glagol], pistos [pridjev]), 32:4	286
Demon u Starome zavjetu, 32:17	290
Osobno zlo, 32:17	291
Gdje su mrtvi, 32:22	293
Blagoslov, 33:1	301
Polaganje ruku u Bibliji, 34:9	315

Kratka objašnjenja tehničkih izvora korištenih u ovome nizu komentara staroga zavjeta

A. Leksički

Za drevni hebrejski dostupno je nekoliko izvrsnih leksikona:

- A. *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament* od Francisa Browna, S. R. Drivera, i Charles A. Briggsa. Temeljen je na *Njemačkome leksikonu* od Williama Geseniusa. Poznat je pod skraćenicom BDB.
- B. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament* od Ludwiga Koehlera i Waltera Baumgartnera, prevedenog od M. E. J. Richardsona. Poznat je pod skraćenicom KB.
- C. *A Concise Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament* od Williama L. Holladaya i temeljen je na gore navedenome *Njemačkom leksikonu*.
- D. Novi studij teoloških riječi u pet tomova naslovljen *The New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*, izdao Willem A. Van Gemeren. Poznat je pod skraćenicom NIDOTTE.

Tamo gdje postoji znakovita leksička različnost, naveo sam nekoliko engleskih prijevoda (NASB, NKJV, NRSV, TEV, NJB) od oba prijevoda i od “riječ-za-riječ” i “dinamički ekvivalent” (usp. Gordon Fee i Douglas Stuart, *How to Read the Bible For All Its Worth*, str. 28-44).

B. Gramatički

Gramatičko poistovjećivanje uobičajeno je temeljeno na *Analytical Key to the Old Testament* u četiri toma od Johna Josepha Owensa. Ovo je uspoređeno s *Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon of the Old Testament* od Davidsona.

Još jedan koristan izvor za gramatičke i sintaktičke osobitosti u većini tomova SZ-a od niza “You Can Understand the Bible” [“Vi možete razumjeti Bibliju”] je “The Helps for Translators Series” [“Niz pomoći za prevoditelje”] od United Bible Societies. Naslovljeni su “A Handbook on _____” [“Priručnik za _____”].

C. Tekstualno

Opredijeljen sam nadahnutosti hebrejskoga teksta sa suglasnicima (ne masoretskim samoglasničkim mjestima i komentarima). Kao i u svima rukom prepisivanima, drevnim tekstovima, postoje neki upitni odlomci. To se događa uobičajeno zbog:

- A. *hapax legomenon* (riječi korištenih samo jednom u hebrejskome SZ-u)
- B. idiomskih pojmova (riječi i izričaji čija se doslovna značenja ne mogu primijeniti)
- C. povijesnih neizvjesnosti (naš nedostatak obavijesti o drevnome svijetu)
- D. višestruko-semitskoga semantičkog polja hebrejskoga ograničenog rječnika
- E. poteškoća povezanih s kasnijim pisarima koji su ručno prepisivali drevne hebrejske tekstove
- F. hebrejskih pisara obučavanih u Egiptu koji su se osjećali slobodnima osuvremeniti tekstove što su prepisivali kako bi ih učinili potpunima i razumljivijima njihovom vremenu (NIDOTTE, str. 52-54).

Postoji nekoliko izvora hebrejskih riječi i tekstova izvan masoretskoga pisanog nasljeđa:

- 1. samarijsko Petoknjižje
- 2. svici s Mrtvoga mora
- 3. “Nash” papirus (Dekalog)
- 4. “Severus” svitak (Petoknjižje)
- 5. neki kasniji kovani novci, pisma, i ostraka (razlomljeni komadi nepečene keramike [glinene pločice – op.prev.] korištenih za zapise).

Ali za najveći dio, ne postoje rukopisni skupovi u SZ-u kao oni u grčkim rukopisima NZ-a. Za dobar kratki [obavijesni – op.prev.] članak o tekstualnoj pouzdanosti Masoretskoga teksta (900.-ih godina) vidi “The Reliability of the Old Testament Text” od Bruca K. Waltkea u NIDOTTE, tom 1, str. 51-67.

Korišten hebrejski tekst je *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (BHS) od German Bible Society [Njemačko biblijsko društvo], 1997., temeljen na Lenjingradskome kodeksu (1009. godine). Po potrebi, bile su savjetovane drevne verzije (grčka Septuaginta, aramejski Targum, sirijska Pešita, i latinska Vulgata) ako je hebrejski dvoznačan ili očito zbunjujući.

Kratke odredbe hebrejskih glagolskih oblika koje utječu na egzegezu

I. Kratki povijesni razvitak hebrejskoga

Hebrejski je dio *Shemitic* (semitske) obitelji jugozapadnoga azijskog jezika. Ime (dano od suvremenih znanstvenika) dolazi od Noevog sina, Šema (usp. Post 5:32; 6:10). Šemovi potomci popisani su u Knjizi Postanka 10:21-31 kao Arapi, Hebreji, Sirijci, Aramejci, i Asirci. U stvarnosti neki su semitski jezici bili korišteni od naroda popisanih iz porodične loze Hama (usp. Post 10:6-14), Kanaan, Fenicija, i Etiopija.

Hebrejski je dio sjeverozapadne skupine tih semitskih jezika. Suvremeni znanstvenici imaju uzorke ove drevne jezične skupine od:

- A. amorejskoga (*Mari Tablets* iz XVIII. stoljeća prije Krista na akadskome)
- B. kanaanskoga (*Ras Shamra Tablets* iz XV. stoljeća prije Krista na ugaritskome)
- C. kanaanskoga (*Amarna Letters* iz XIV. stoljeća prije Krista na kanaanskome akadskom)
- D. fenicijskoga (hebrejski koristi fenicijski alfabet)
- E. moapskoga (Mešin kamen, 840. godina prije Krista)
- F. aramejskoga (službeni jezik Perzijskoga Carstva korišten u Post 31:47 [2 riječi]; Jer 10:11; Dan 2:4-6; 7:28; Ezr 4:8-6:18; 7:12-26 i govorni jezik Židova u prvome stoljeću u Palestini).

Hebrejski jezik nazvan je “kanaanski jezik” [KS, Zagreb, 1994. – op.prev.] u Knjizi Izaije 19:18. Prvi je puta bio nazvan “hebrejski” u predgovoru Knjige Propovjednika (Mudrost Ben Sira) oko 180. godine prije Krista (i neka druga rana mjesta, usp. *Anchor Bible Dictionary*, tom 4, str. 205 i dalje). Uže je povezan s moapskim i jezikom korištenome u Ugaritu. Primjeri drevnoga hebrejskog nađeni izvan Biblije su:

- 1. kalendar iz Gezera, 925. godine prije Krista (zapisi muške škole)
- 2. natpis u Siloamu, 705. godine prije Krista (zapisi u tunelu)
- 3. ostraka iz Samarije, 770. godine prije Krista (porezne zabilježbe na razbijenoj keramici)
- 4. pisma iz Lakiša, 587. godine prije Krista (ratne veze)
- 5. kovanice i pečati od Makabejaca
- 6. neki tekstovi u svicima s Mrtvoga mora
- 7. brojni natpisi (usp. “Jezici [Hebrejski]”, ABD 4:203 i dalje).

Ovaj, kao i semitski jezici, obilježen je riječima sastavljenima od tri suglasnika (trosuglasnički korijen). To je kruti jezik. Ovi tro-korijenski suglasnici nose značenje osnovne riječi, dok dodatni prefiks [riječ ili slog drugoj riječi – op.prev.], sufiks [dometak – op.prev.], ili dodaci unutar riječi pokazuju djelovanje sintakse (kasniji samoglasnici, usp. Sue Green, *Linguistic Analysis of Biblical Hebrew*, str. 46-49).

Hebrejski rječnik pokazuje razliku između proze i poezije. Značenja riječi su povezana s narodnom etimologijom (ne jezičnim izvornicima). Igre riječi i zvukova vrlo su uobičajene (*paronomasia*).

II. Temelji iskaza

A. GLAGOLI

Uobičajeno očekivani red riječi je GLAGOL, ZAMJENICA, SUBJEKT (s modifikatorima [riječima koje pobliže označuju – op.prev.]), OBJEKT (s modifikatorima). Osnovni GLAGOL koji nije nestao je *Qal*, PERFEKT, MUŠKI ROD, oblik JEDNINE. To je način kako su uređeni hebrejski i aramejski leksikoni.

GLAGOLI su spregnuti kako bi pokazali:

1. broj – jednina, množina, dvojina
 2. gramatički rod – muški i ženski (ne srednji)
 3. način – indikativ, konjunktiv, imperativ (odnos djelovanja prema stvarnosti)
 4. glagolsko vrijeme (vid):
 - a. PERFEKT, koji označava dovršenje, u smislu početka, nastavljanja, i zaključivanja nekoga djelovanja. Uobičajeno je ovaj oblik bio korišten za djelovanje u prošlosti, stvar se dogodila. J. Wash Watts, u *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*, kaže:

“Pojedinačna cjelina opisana perfektom također je smatrana izvjesnom. Imperfekt može dati sliku izjave kao moguću ili željenu ili očekivanu, ali perfekt je vidi kao istinsku, stvarnu, i sigurnu” (str. 36).

S. R. Driver, u *A Treatise on the Use of the Tenses in Hebrew*, opisuje ga kao:

“Perfekt zadužen za označavanje ostvarenih djelovanja koja su zapravo u budućnosti, ali gledanog kao onoga koji ovisi o nekome nepromjenjivom određivanju volje koja može biti kazivana kao da je zapravo uzela mjesto: način odluke, obećanja, ili naredbe, posebice Božanstva, jeste učestalo objavljeno u glagolskome vremenu perfekt” (str. 17, tj. proročki perfekt).

Robert B. Chisholm, Jr., u *From Exegesis to Exposition*, određuje ovaj glagolski oblik kao

“gledanje stanja izvana, kao cjeline. Kao što to izražava jednostavnu činjenicu, to može biti ili neko djelovanje ili stanje (uključujući stanje postojanja ili uma). Kad je korišten za djelovanja, često gleda na djelovanje kao završeno iz retoričke točke gledišta govornika ili pripovjedača (nije važno je li jeste ili nije dovršeno uistinu ili u stvarnosti). Perfekt se može odnositi na djelovanje/stanje u prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti. Kao što je navedeno gore, okvir vremena, koji utječe na to kako netko prevodi perfekt u glagolsko vrijeme – usmjereno na jezik kao engleski, mora biti određen iz okvira” (str. 86).
 - b. IMPERFEKT, koji označava djelovanje u napretku (nedovršeno, ponavljano, neprekinuto, ili moguće), često je kretanje prema cilju. Uobičajeno je ovaj oblik bio korišten za sadašnje i buduće djelovanje.

J. Wash Watts, u *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*, kaže:

“Svi IMPERFEKTI predstavljaju nepotpuna stanja. Ona su ili ponavljana ili razvijajuća ili moguća. Drugim riječima, ili djelomično razvijena, ili djelomično sigurna. U svim slučajevima ona su u neku ruku djelomična, tj. nepotpuna” (str. 55).

Robert B. Chisholm, Jr., u *From Exegesis to Exposition*, kaže:

“Teško je svesti srž imperfekta na pojedinačnu zamisao, jer on sadržava oboje i vid i način. Ponekad je imperfekt korišten u indikativnome [izričnome – op.prev.] načinu i čini objektivnu izjavu. Drugi puta gleda na djelovanje subjektivnije, kao primjerice hipotetski, slučajno, moguće, i tako dalje” (str. 89).
 - c. Dodani *waw*, koji povezuje GLAGOL na djelovanje prethodnoga (prethodnih) GLAGOLA.
 - d. IMPERATIV, koji je temeljen na htijenju govornika i mogućeg djelovanja slušatelja.
 - e. U drevnome hebrejskome samo širi okvir može odrediti autorova usmjerenja na namjeravano vrijeme.
- B. Sedam glavnih oblika spreznja i njihovo temeljno značenje. U stvarnosti ovi oblici djeluju u povezanosti jedan s drugim u okviru i ne smiju biti izdvojeni:
1. *Qal (Kal)*, najopćenitiji i osnova svih oblika. Označava jednostavno djelovanje ili stanje bivanja. Nema podrazumijevane uzročnosti ili određenosti.
 2. *Niphal*, drugi najopćenitiji oblik. Uobičajeno je PASIV, ali ovaj oblik djeluje isto tako kao recipročan [uzajamni – op.prev.] i refleksivan [povratni – op.prev.]. Također nema podrazumijevane uzročnosti ili određenosti.
 3. *Piel*, ovaj je oblik djelatan i izražava dovođenje nekog djelovanja u stanje bivanja. Temeljno značenje od osnove *Qal* je razvijeno ili prošireno u stanje bivanja.
 4. *Pual*, ovo je PASIV koji dopunjuje *Piel*. Često je izražen PARTICIPOM.
 5. *Hithpael*, koji je reflektivna ili recipročna osnova. Izražava učestalo ili trajno djelovanje *Piel* osnove. Rijedak oblik PASIVA nazvan je *Hothpael*.

6. *Hiphil*, djelatatan oblik uzročne osnove u suprotivosti s *Piel*. Može imati vid dopustivosti, ali uobičajeno upućuje na uzrok događaja. Ernst Jenni, njemačko hebrejski gramatičar, vjerovao je da *Piel* označava nešto što dolazi u stanje bivanja, dok *Hiphil* pokazuje kako se to dogodilo.
7. *Hophal*, PASIV koji dopunjuje *Hiphil*. Ove dvije zadnje osnove najmanje su bile korištene od sedam osnova.

Većina od ovog izvješća dolazi iz *An Introduction to Biblical Hebrew Syntax*, od Bruce K. Walkea i M. O'Connora, str. 343-452.

Karta posrednika i uzrokovanosti. Jedan ključ razumijevanja hebrejskoga sustava GLAGOLA jeste vidjeti ga kao uzorak STANJA međusobnoga odnosa. Neke su osnove u opreci s drugim osnovama (tj. *Qal* - *Niphal*; *Piel* - *Hiphil*).

Karta dolje pokušava prikazati osnovno djelovanje osnova GLAGOLA kao uzrokovanost.

STANJE ili subjekt	nema pomoćnog posrednika	aktivan pomoćni posrednik	pasivan pomoćni posrednik
AKTIV	<i>Qal</i>	<i>Hiphil</i>	<i>Piel</i>
SREDNJI PASIV	<i>Niphal</i>	<i>Hophal</i>	<i>Pual</i>
REFLEKSIVAN/ RECIPROČAN	<i>Niphal</i>	<i>Hiphil</i>	<i>Hithpael</i>

Ova je karta uzeta iz izvrsne rasprave o sustavu GLAGOLA u svjetlu novoga akademskog istraživanja (usp. Bruce K. Waltke, M. O'Conner, *An Introduction to Biblical Hebrew Syntax*, str.354-359).

R. H. Kennett, u *A Short Account of the Hebrew Tenses*, osigurao je potrebno upozorenje:

“Često sam u poučavanju uočio, kako je studentima najveća poteškoća u hebrejskim glagolima uhvatiti značenja koja su bila prenesena u umove od sâmiH Hebreja; to znači, postoji sklonost pripisivanja ekvivalenata svakom od hebrejskih glagolskih vremena određeni broj latinskih ili engleskih oblika kojima to pojedino glagolsko vrijeme može biti uobičajeno prevedeno. Ishod je pogreška u opažanju mnogih od tih tananih nijansi značenja, koje daju takav život i snagu jeziku Staroga zavjeta.

Teškoća u uporabi hebrejskih glagola leži isključivo u točki gledišta, tako potpuno različitoj od naše vlastite, od koje su Hebreji promatrali djelovanje; *vrijeme*, koje je po nama prvo uzeto u obzir, kao ispravna riječ, ‘glagolsko vrijeme’ pokazuje, njima je bila stvar drugotne važnosti. Bitno je, dakle, da student mora jasno pojmiti, ne toliko latinske ili engleske oblike koji mogu biti upotrijebljeni u prevođenju svakoga od hebrejskih glagolskih vremena, nego radije vida svakog djelovanja, kao što je on sâm prikazan hebrejskome umu.

Ime ‘glagolska vremena’ kao što je primijenjeno na hebrejske glagole navodi na pogrešno razmišljanje. Takozvana hebrejska ‘glagolska vremena’ ne izražavaju *vrijeme* nego jedino *stanje* djelovanja. Uistinu to nije bilo zbog zbrke koja bi mogla izrasti primjenom pojma ‘stanje’ i za imenice i glagole, ‘stanja’ bi bila mnogo bolja oznaka negoli ‘glagolska vremena’. Uvijek se mora imati na umu da je nemoguće prevesti hebrejski glagol na engleski bez upotrebe ograničenja (vremena), koje uopće ne postoji u hebrejskome. Drevni Hebreji nikad nisu mislili o nekome djelovanju kao prošlome, sadašnjemu, ili budućem, nego jednostavno kao *perfekt*, tj. dovršeno, ili *imperfekt*, tj. kao u smjeru razvitka. Kad kažemo da određeno hebrejsko glagolsko vrijeme odgovara perfektu, pluskvamperfektu, ili futuru u engleskome, ne mislimo da su Hebreji o njemu mislili kao o perfektu, pluskvamperfektu, ili futuru, nego jedino to da tako mora biti prevedeno u engleskome. *Vrijeme* nekog djelovanja Hebreji nisu nastojali izraziti ikojim glagolskim oblikom” (predgovor i str. 1).

Za drugo dobro upozorenje, Sue Groom, u *Linguistic Analysis of Biblical Hebrew*, podsjeća nas:

“Ne postoji način spoznaje je li suvremeno znanstveno preuređenje semantičkih polja i značenja odnosa u drevnome mrtvom jeziku tek odraz njihove vlastite intuicije, ili njihova vlastitog materinjeg jezika, ili jesu li postojala ova polja u klasičnome hebrejskom” (str. 128).

C. NAČINI (oblici)

1. Događalo se, događa se (INDIKATIV), uobičajena uporaba PERFEKT glagolskog vremena ili PARTICIPA (svi PARTICIPI su INDIKATIV).
2. Dogodit će se, može se dogoditi (KONJUNKTIV):
 - a. uporabe označenog IMPERFEKT glagolskog vremena:
 - (1) KOHORTATIV (dodano h), prvo lice IMPERFEKT oblika koji uobičajeno izražava želju, zahtjev, ili samo-ohrabrenje (tj. djelovanja željena od govornika)
 - (2) ZAPOVJEDNI (unutarnje promjene), treće lice IMPERFEKTA (može biti drugo lice u negativnim značenjima) koji uobičajeno izražava zahtjev, odobrenje, opomenu ili savjet
 - b. uporabe PERFEKT glagolskog vremena s *lu* ili *lule*
Ove su građe srodne DRUGOME RAZREDU KONDICIONALNIH glagolskih vremena u koine grčkom. Kriva izjava (protaza [zavisna rečenica koja stoji ispred glavne rečenice – op.prev.] ishodi u krivome zaključku (apodoza [završni dio složene rečenice – op.prev.]
 - c. uporabe IMPERFEKT glagolskog vremena i *lu*
Okvir i *lu*, kao i buduće usmjerenje, označava ovu uporabu KONJUNKTIVA. Neki primjeri iz *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*, od J. Wash Watta su: Knjiga Postanka 13:16; Ponovljeni zakon 1:12; I. Knjiga o Kraljevima 13:8; Psalam 24:3; Knjiga proroka Izaije 1:18 (usp. str. 76-77).

- D. *Waw* – protivan/posljedičan/odnosni. Ova jedinstvena hebrejska (kanaanska) sintaktička osobina godinama je uzrokovala veliku zbrku. Bio je korišten na različite načine često temeljene na književnoj vrsti (žanru). Razlog zbrke bio je taj što su rani znanstvenici bili Europljani i pokušali su tumačiti u svjetlu svojih vlastitih materinjih jezika. Kad se dokazalo da je to teško oni su okrivili hebrejski kao “navodni” drevni, arhaički jezik. Europski jezici su GLAGOLSKA VREMENA (vrijeme) temeljena GLAGOLIMA. Neke su od raznolikosti i gramatičkih suzvučja posebno navedene slovima WAW dodanima osnovama GLAGOLA u PERFEKTU ili IMPERFEKTU. To je promijenilo način djelovanja koje je bilo promatrano:
1. u povijesnom pripovijedanju GLAGOLI su povezani u lanac prema standardnome uzorku
 2. prefiks *waw* pokazivao je poseban odnos s prethodnim GLAGOLOM (glagolima)
 3. širi okvir uvijek je ključ za razumijevanje lanca GLAGOLA. Semitski GLAGOLI ne mogu biti raščlanjeni odvojeno.

J. Wash Watts, u *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*, bilježi razliku hebrejskoga u njegovoj uporabi s *waw* prije PERFEKTA ili IMPERFEKTA (str. 52-53). Kao što je osnovna zamisao PERFEKTA prošlost, dodavanje *waw* često ga baca u vid budućega vremena. To je isto tako i s IMPERFEKTOM čija je osnovna zamisao sadašnjost ili budućnost; dodavanje *waw* smješta ga u prošlost. Ovo je taj neuobičajen vremenski pomak koji objašnjava dodavanje *waw*, a ne promjenu temeljnoga značenja sâmog glagolskog vremena. *Waw* PERFEKTI dobro djeluju s proročanstvom, dok *waw* IMPERFEKTI dobro djeluju s pripovijetkama (str. 54.68).

Watts nastavlja svoju odredbu:

“Glede temeljne razlike između *waw* konjunktiva i *waw* posljedičnoga, bila su ponuđena sljedeća tumačenja:

1. *waw* konjunktiv pojavljuje se uvijek kako bi naznačio usporednicu
2. *waw* posljedični pojavljuje se uvijek kako bi naznačio niz događaja. To je jedini oblik od *waw* korišten s posljedičnim imperfektima. Odnos između imperfekta povezanih njime može biti privremeni slijed događaja, logička posljedica, logičan uzrok, ili logičko oprečje. U svim slučajevima postoji slijed događaja” (str. 103).

E. INFINITIV – Postoje dvije vrste INFINITIVA:

1. INFINITIV APSOLUTA [bezuvjetnosti – op.prev.], koji su “jaki, neovisni, upadljivi izričaji korišteni za dramatički učinak ... kao ni subjekt, često nije napisan glagol, glagol ‘biti’ je podrazumijevan, naravno, ali riječ stoji dramatično sama” - J. Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*” (str. 92).

2. INFINITIVNA GRAĐA, što je “gramatički povezana s rečenicom prijedlozima, posvojnim zamjenicama, i gradbenim odnosom” (str. 91).
J. Weingreen, u *A Practical Grammar for Classical Hebrew*, opisuje oprečje gradbenog stanja kao:
“Kad su dvije (ili više) riječi tako tijesno spojene da zajedno čine jednu složenu zamisao, zavisna riječ (ili riječi) je (su) rečena da bude u gradbenom stanju” (str. 44).

F. UPITNE ČESTICE

1. Uvijek se pojavljuju prve u rečenici.
2. Važnost tumačenja:
 - a. *ha* – ne očekuje odaziv
 - b. *halo'* – autor očekuje odgovor “da”.

NIJEČNOSTI

1. Uvijek se pojavljuju prije riječi koje niječu.
2. Najuobičajenija niječnost je *lo'*.
3. Pojam *'al* ima suzvuk naredbe i upotrijebljen je s KOHORTATIVIMA i JUSIVIMA [zapovjedni način – op.prev.].
4. Pojam *lebhilit*, u značenju “kako bi ... ne bi”, korišten je s INFINITIVIMA.
5. Pojam *'en* korišten je s PARTICIPIMA.

G. KONDITIONALNE REČENICE

1. Postoje četiri vrste kondicionalnih rečenica koje su u osnovi usporedne u koine grčkom:
 - a. nešto pretpostavlja da će se dogoditi ili je zamišljeno kao ispunjeno (PRVI RAZRED u grčkome)
 - b. nešto se suproti činjenici čije je ispunjenje nemoguće (DRUGI RAZRED)
 - c. nešto što je moguće ili bilo kad vjerojatno (TREĆI RAZRED)
 - d. nešto što je manje vjerojatno, pa stoga, ispunjenje je dvojbeno (ČETVRTI RAZRED).
2. GRAMATIČKA OZNAČJA
 - a. pretpostavljeno da su istinita ili stvarno stanje uvijek koriste INDIKATIV PERFEKTA ili PARTICIP te je uobičajeno uvedena protaza uporabom:
 - (1) *'im*
 - (2) *ki* (ili *'asher*)
 - (3) *hin* ili *hinneh*
 - b. oprečno činjenici stanja uvijek koristi PERFEKT oblik GLAGOLA ili PARTICIP s uvođenjem PARTICIPA *lu* ili *lule*
 - c. vjerojatnije stanje uvijek koristi IMPERFEKT GLAGOLA ili PARTICIPA u protazi, uobičajeno su *'im* ili *ki* bili upotrijebljeni kao uvođenje PARTICIPA
 - d. manje vjerojatno stanje koristi IMPERFEKT KONJUNKTIVA u protazi i uvijek koristi *'im* kao uvođenje PARTICIPA.

SKRAĆENICE KORIŠTENE U OVOME KOMENTARU

- AB *Anchor Bible Commentaries*, izdao William Foxwell Albright i David Noel Freedman
- ABD *Anchor Bible Dictionary* (6 tomova), izdao David Noel Freedman
- AKOT *Analytical Key to the Old Testament*, John Joseph Owens
- ANET *Ancient Near Eastern Texts*, James B. Pritchard
- BDB *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*, F. Brown, S. R. Driver i C. A. Briggs
- BHS *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, GBS, 1997.
- IDB *The Interpreter's Dictionary of the Bible* (4 toma), izdao George A. Buttrick
- ISBE *International Standard Bible Encyclopedia* (5 tomova), izdao James Orr
- JB *Jerusalem Bible* [Jeruzalemska Biblija]
- JPSOA *The Holy Scriptures According to the Masoretic Text: A New Translation* (The Jewish Publication Society of America [Židovsko izdavačko društvo Amerike])
- KB *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*, Ludwig Koehler i Walter Baumgartner
- LAM *The Holy Bible From Ancient Eastern Manuscripts* (Pešita), George M. Lamsa
- LXX *Septuagint* ([Septuaginta], grčko-engleska) od Zondervana, 1970.
- MOF *A New Translation of the Bible* od Jamesa Moffatta
- MT *Masoretic Hebrew Text*
- NAB *New American Bible Text* [Novi američki biblijski tekst]
- NASB *New American Standard Bible*
- NEB *New English Bible*
- NET *NET Bible: New English Translation*, drugo Beta izdanje
- NRSV *New Revised Standard Bible*
- NIDOTTE *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis* (5 tomova), izdao Willem A. VanGemeren
- NIV *New International Version*
- NJB *New Jerusalem Bible*

OTPG *Old Testament Passing Guide*, Todd S. Beall, William A. Banks i Colin Smith

REB *Revised English Bible*

RSV *Revised Standard Version*

SEPT *The Septuagint* (grčko-engleska), Zondervan, 1970.

TEV *Today's English Version* od United Bible Societies

YLT *Young's Literal Translation of the Holy Bible*, Robert Young

ZPBE *Zondervan Pictorial Bible Encyclopedia* (5 tomova), izdao Merrill C. Tenney

Riječ autora

Kako vam ovo tumačenje može pomoći?

Biblijsko tumačenje jeste razumski (umni) i duhovni postupak koji nastoji shvatiti drevnoga nadahnutog pisca na takav način da Božja poruka može biti razumljiva i primjenjiva u našoj današnjici.

Duhovni postupak od presudne je važnosti ali teško ga je odrediti. On obuhvaća našu podatljivost i otvorenost prema Bogu. Mora postojati glad (1) za Njim, (2) za spoznajom Njega, i (3) za služenje Njemu. Takav postupak uključuje molitvu, ispovijed i voljnost za promjenom načina života. U postupku tumačenja od presudne je važnosti Duh, ali tajna je zašto iskreni i bogobojazni kršćani različito shvaćaju Bibliju.

Razumski postupak lakše je opisati. Moramo biti dosljedni i nepristrani prema tekstu i ne biti pod utjecajem osobnih, kulturoloških, ili denominacijskih predrasuda. Svi smo mi povijesno uvjetovani. Nitko od nas nije objektivan, neutralan tumač. Ovo tumačenje nudi pomni razumski postupak obuhvaćajući tri načela tumačenja ustrojena tako da nam pomognu nadvladati naše predrasude.

Prvo načelo

Prvo načelo jeste ustanoviti povijesnu pozadinu u kojoj je biblijska Knjiga napisana i posebno povijesne prilike za njeno autorstvo (ili kad je uređena). Izvorni je pisac morao navijestiti svrhu i poruku. Tekst ne može značiti nešto nama što nije nikad značio izvornome, drevnome, nadahnutom piscu. Njegova nakana – ne naša povijesna, emocionalna, kulturološka, osobna ili denominacijska potreba – jeste ključ. Primjena je sastavni sudionik tumačenja, ali primjeni uvijek mora prethoditi ispravno tumačenje. Neprestano mora biti ponavljano da svaki biblijski tekst ima jedno i samo jedno značenje. To značenje je ono što je izvorni biblijski pisac namjeravao kroz vodstvo Duha navijestiti svome vremenu. To jedno značenje može imati više mogućih primjena na različite kulture i okolnosti. Sve te primjene moraju biti povezane sa središnjom istinom izvornoga pisca. Zbog toga razloga, ovaj vodič za tumačenje osmišljen je tako da omogućiti kratak uvod u svaku Knjigu Biblije.

Drugo načelo

Drugo načelo jeste odrediti književne jedinice. Svaka biblijska Knjiga je jedinstveni spis. Tumači nemaju pravo izdvojiti jedan vid istine isključujući druge. Stoga, prije negoli tumačimo pojedinačne književne jedinice moramo težiti razumjeti svrhu čitave biblijske Knjige. Pojedinačni dijelovi – poglavlja, odlomci, ili stihovi – ne mogu značiti ono što čitava jedinica ne znači. Tumačenje se mora pomaknuti s deduktivnoga pristupa cjelini na induktivni pristup pojedinim dijelovima. Stoga, ovaj vodič za tumačenje napravljen je da pomogne svakome učeniku raščlaniti građu svake književne jedinice podjelom na odlomke. Odlomak, kao i poglavlje, to jest podjele nisu nadahnuti, ali oni nam pomažu u prepoznavanju kroz jedinice.

Tumačenje na razini poglavlja – ne na razini rečenice, članova, izričaja ili riječi – jeste ključ za slijeđenje nakane biblijskoga pisca. Odlomci su temeljeni na jedinstvenome predmetu, često nazvanome tema ili tematska rečenica. Svaka riječ, izričaj, član i rečenica u odlomku povezani su nekako s tom jedinstvenom temom. Oni je ograničavaju, proširuju je, objašnjavaju, i/ili preispituju. Stvarni ključ za pravilno tumačenje je slijeđenje izvorne piščeve misli od-odlomka-do-odlomka temeljeno na pojedinačnim književnim jedinicama koje čine biblijsku Knjigu. Ovaj vodič za tumačenje osmišljen je da pomogne učeniku to napraviti usporedbom suvremenih engleskih prijevoda. Ovi su prijevodi izabrani jer koriste različite teorije prevođenja:

- A. *The New King James Version* (NKJV) je riječ-po-riječ doslovno prevođenje temeljeno na tradicionalnome grčkom rukopisu (manuskriptu) poznatome kao Textus Receptus. Njihove podjele na odlomke su dulje nego kod drugih prijevoda. Takve dulje jedinice pomažu učenicima uočiti jedinstvenost glavnih tema.
- B. *The New Revised Standard Version* (NRSV) izmijenjeni je prijevod riječ-za-riječ. On oblikuje središnju misao između narednih dviju suvremenih verzija. Njegove podjele na odlomke od velike su pomoći u utvrđivanju subjekata.

- C. *The Today's English Version (TEV)* dinamički je ekvivalent prijevodu izdanome od United Bible Society. On nastoji prevesti Bibliju na takav način da suvremeni engleski čitatelj ili govornik može razumjeti značenje izvornoga teksta.
- D. *The Jerusalem Bible (JB)* - dinamički je ekvivalent prijevoda temeljenog na Francuskome katoličkom prijevodu. S europskoga gledišta on je velika pomoć kod usporedbe podjele na odlomke.
- E. Tiskani tekst ažuriran 1995. je *New American Standard Bible (NASB)*, koji je prijevod riječ-za-riječ. Stih po stih komentari slijede ovu podjelu na odlomke.

Treće načelo

Treće načelo jeste čitanje Biblije u različitim prijevodima kako bi se dohvatio najširi mogući smisao (semantičko polje) kojeg mogu imati biblijske riječi ili izričaji. Često se izričaj ili riječ može razumjeti na nekoliko načina. Takvi različiti prijevodi iznose ove mogućnosti te pomažu ustanoviti i objasniti rukopisne razlike. Oni ne utječu na doktrinu, ali pomažu nam da se pokušamo vratiti na izvorni tekst zapisan od nadahnutoga drevnog pisca.

Četvrto načelo

Četvrto načelo mora zabilježiti književni žanr. Izvorno nadahnuti autori odabiru objavu svoje poruke u različitim oblicima (tj. povijesna pripovijetka, povijesna drama, pjesma, proročanstvo, Evanđelje [parabola - usporedba], pisma, apokaliptički). Ovi različiti oblici imaju posebne ključeve za tumačenje (vidi Gordon Fee i Doug Stuart, *How to Read the Bible for All Its Worth*, D. Brent Sandy i Ronald L. Giese, Jr., *Cracking Old Testament Codes*, ili Robert Stein, *Playing by the Rules*).

Ovaj komentar nudi učenicima brz način provjere njihovih tumačenja. On nije osmišljen kao konačan, nego prije kao obavijestan i onaj koji navodi na razmišljanje. Često, druga moguća tumačenja pomažu nam da ne budemo tako ograničeni, dogmatski, i denominacijski nastrojani. Tumači trebaju imati širi raspon mogućnosti tumačenja da prepoznaju kako drevni tekst može biti višeznačan. Zapanjujuće je kako ima malo suglasja među kršćanima koji Bibliju proglašavaju svojim izvorom istine.

Ova načela pomogla su mi nadvladati mnoge moje povijesne uvjetovanosti tjerajući me boriti se s drevnim tekstom. Nadam se da će i vama to biti blagoslov.

Bob Utley
East Texas Baptist University
27. lipanj 1996. god.

Vodič Dobroga Biblijskog Čitanja

Osobno Traganje Za Dokazljivom Istinom

Možemo li znati istinu? Gdje je pronaći? Možemo li je logički dokazati? Postoji li konačan autoritet? Postoje li apsoluti (bezuovjetnosti) koje mogu voditi naše živote, naš svijet? Je li tamo smisao života? Zašto smo ovdje? Kuda idemo? Ta pitanja – pitanja o kojima svi razumni ljudi promišljaju – proganjala su ljudski um od početka vremena (Prop 1:13-18; 3:9-11). Mogu se sjetiti vlastite potrage za središnjom poveznicom mog života. Vjernikom u Krista postao sam u mladoj dobi, prvenstveno temeljem svjedoka istaknutih članova obitelji. Kako sam rastao do zrele dobi, tako su rasla i pitanja o meni samome i mome svijetu. Jednostavni kulturološki i religijski obrasci nisu me doveli do iskustava o kojima sam čitao ili bio suočen. Bilo je to vrijeme zbnunjenosti, traganja, čežnje, i često osjećaja beznada u dodiru s bezosjećajnošću, tvrdim svijetom u kojem sam živio.

Mnogi su tvrdili da imaju odgovore na takva konačna pitanja, ali nakon proučavanja i razmatranja otkrio sam da su njihovi odgovori temeljeni na (1) osobnim filozofijama, (2) drevnim mitovima, (3) osobnim iskustvima, ili (4) psihološkim projekcijama. Trebao sam neki stupanj potvrde, neki dokaz, neku razumnost na kojoj ću temeljiti svoj pogled na svijet, moju središnju poveznicu, moj razlog za život.

To sam pronašao u svome proučavanju Biblije. Počeo sam tražiti dokaz za njenu pouzdanost, što sam pronašao u (1) povijesnoj oslonjivosti Biblije kao potvrđene arheologijom, (2) u točnosti proročanstava Starog zavjeta, (3) jedinstvenosti biblijske poruke pisane više od tisuću šesto godina, i (4) osobnih svjedočanstava ljudi čiji su životi bili trajno promijenjeni kroz dodir s Biblijom. Kršćanstvo, kao jedinstven sustav vjere i vjerovanja, ima sposobnost baviti se sa složenim pitanjima ljudskoga života. Ne samo da mi je ono dalo razumsku okosnicu, nego me iskustveni vid biblijske vjere doveo do emocionalne radosti i stabilnosti.

Mislio sam da sam našao središnju poveznicu za svoj život – Krista, kao što sam razumio kroz Pismo. To je bilo opojno iskustvo, jedno emocionalno opuštanje. Međutim, još se uvijek mogu prisjetiti zapanjenosti i bola kad mi je počelo svitati kako je zagovarano mnogo različitih tumačenja te Knjige, ponekad čak i unutar istih crkava i škola za proučavanje. Utvrđivanje nadahnutosti i pouzdanosti Biblije nije bio kraj, već samo početak. Kako da dokažem ili osporim raznovrsna i sukobljena tumačenja mnogih teških odlomaka u Pismu onih koji su svojatali njegov autoritet i pouzdanost?

Taj je zadatak postao moj životni cilj i put kroz život vjere. Znao sam da je moja vjera u Krista (1) meni donijela velik mir i radost. Moj je um čeznuo za nekim apsolutima (bezuovjetnostima) u okružju relativnosti moje kulture (postmodernizma); (2) dogmatizam sukobljenih religijskih sustava (religije svijeta); i (3) denominacijsku oholost. U mome traganju za ispravnim pristupima tumačenja drevnih tekstova, bio sam iznenađen otkrićem vlastitih povijesnih, kulturalnih, denominacijskih i iskustvenih predrasuda. Često sam čitao Bibliju jednostavno zato da učvrstim vlastita gledišta. Koristio sam je kao izvor vjerskog načela (dogme) da napadnem druge u vrijeme potvrđivanja svoje vlastite nesigurnosti i nezrelosti. Kako je bolno za mene bilo ostvarivanje toga!

Iako ne mogu nikada biti potpuno nepristran, mogu postati boljim čitateljem Biblije. Svoje predrasude mogu ograničiti prepoznajući ih i spoznajući njihovu prisutnost. Još nisam slobodan od njih, ali sukobio sam se s vlastitim slabostima. Tumač je često najgori neprijatelj dobroga čitanja Biblije!

Dozvolite mi dati vam popis pretpostavki koje sam unio u svoje proučavanje Biblije kako biste ih vi, čitatelji, mogli preispitati zajedno sa mnom:

I. Pretpostavke

- A. Vjerujem da je Biblija nadahnutu isključivo samo-otkrivenjem jednoga istinskog Boga. Prema tome, ona mora biti tumačena u svjetlu nakane izvornoga Božanskog autora (Duha) posredstvom ljudskoga pisca u osobitoj povijesnoj pozadini.
- B. Vjerujem da je Biblija pisana za običnu osobu – za sve ljude! Bog je prilagodio Sâm Sebe kako bi nama jasno govorio unutar povijesnoga i kulturološkog okvira. Bog nije sakrio istinu – On želi da je mi razumijemo! Stoga, ona mora biti tumačena u svjetlu toga vremena, a ne našega. Biblija nam ne bi smjela značiti ono što nikad nije značila onima koji su je prvi čitali ili čuli. Ona je razumljiva prosječnome ljudskom umu i koristi se uobičajenim govornim i tehničkim oblicima.
- C. Vjerujem da Biblija ima jedinstvenu poruku i svrhu. Ne proturječi sama sebi, iako sadržava teške i paradoksalne odlomke. Tako, najbolji tumač Biblije je Biblija sama sebi.

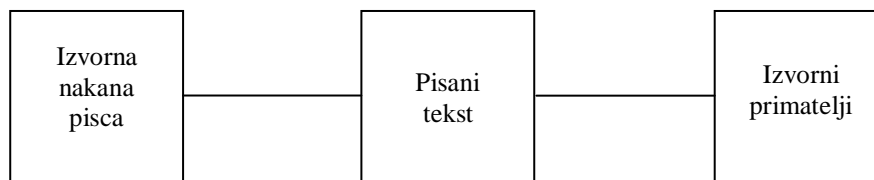
- D. Vjerujem da svako poglavlje (isključujući proročanstva) ima jedno i samo jedno značenje, temeljeno na nakani izvornoga, nadahnutog pisca. Premda ne možemo nikad biti potpuno sigurni, mi znamo izvornu piščevu nakanu, mnogi pokazatelji ukazuju u njenome smjeru:
1. žanr (književna vrsta) odabrana kako bi istaknula poruku
 2. povijesna pozadina i/ili određena okolnost objelodanjena spisom
 3. književni okvir čitave Knjige kao i svake književne jedinice
 4. odnos osmišljenog teksta (u osnovnim crtama) književne jedinice prema čitavoj poruci
 5. posebne gramatičke značajke uporabljene za naviještanje poruke
 6. odabir riječi za predstavljanje poruke
 7. usporedna poglavlja.

Proučavanje svakoga tog područja postaje predmetom našeg proučavanja poglavlja. Prije negoli objasnim svoju metodologiju dobrog čitanja Biblije, dopustite mi u glavnim crtama opisati neke od neprimjerenih metoda korištenih danas koje uzrokuju tako mnogo različitosti u tumačenju, i čijih se posljedica valja kloniti:

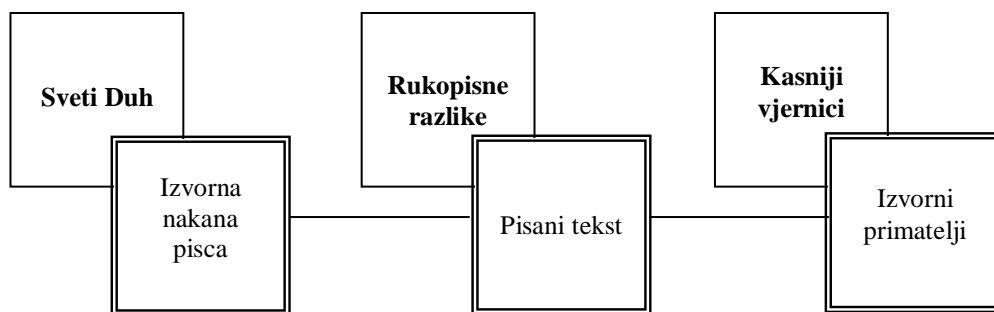
II. Neprimjerene metode

- A. Zanemarivanje književnoga okvira biblijske Knjige i uporaba svake rečenice, rečeničnoga dijela, ili čak pojedinačne riječi kao izjave istine koje se ne odnose na piščevu nakanu ili širi okvir. To se često naziva “proof-texting” (dokaz – od riječi do riječi – op.prev).
- B. Zanemarivanje povijesne pozadine Knjige zamjenjivanjem pretpostavljene povijesne pozadine koja ima malo ili nema potporu od samoga teksta.
- C. Zanemarivanje povijesne pozadine Knjige i njeno čitanje kao jutarnjih gradskih novina pisane prvenstveno za suvremenoga pojedinačnog kršćanina.
- D. Zanemarivanje povijesne pozadine Knjige alegoriziranjem teksta pretvarajući ga u filozofijsko/teološku poruku koja uopće nema veze s prvim slušateljima i s izvornom piščevom nakanom.
- E. Zanemarivanje izvorne poruke zamjenjivanjem jednim vlastitim teološkim sustavom, omiljenom doktrinom, ili suvremenim rješenjem koje nema veze s izvornom piščevom nakanom i iznesenom porukom. Ova pojava često prati početno čitanje Biblije kao sredstvo uspostavljanja autoriteta govornika. To je često određeno kao “odaziv čitatelja” (“što-tekst-znači-meni” tumačenje).

Najmanje tri pripadajuće komponente mogu biti nađene u svakome ljudskom pisanom priopćenju:

U prošlosti, različite tehnike čitanja bile su usredotočene na jednu od tri komponente, ali za istinsku potvrdu jedinstvene nadahnutosti Biblije, prikladniji je promijenjeni dijagram:

U postupak tumačenja zapravo moraju biti uključene sve tri komponente. U svrhu potvrde, moje se tumačenje usredotočuje na prve dvije komponente: izvorni pisac i tekst. Ja vjerojatno reagiram na zlorabe koje sam opazio: (1) alegoriziranje ili produhovljavanje teksta i (2) “odaziv čitatelja” tumačenja (što-to-znači-meni). Zloraba se može dogoditi na svakoj razini. Uvijek moramo provjeriti naše pobude, predrasude, tehnike, i primjene. Ali kako ih provjeriti kad ne postoje granice tumačenja, nema ograničenja, nema mjerila? Tu mi autorova nakana i tekstualna građa osigurava neko mjerilo za ograničavanje dosega mogućih valjanih tumačenja.

U svjetlu tih neprimjerenih tehnika čitanja, koji su neki mogući pristupi dobrog čitanja i tumačenja Biblije što nude stupanj potvrde i dosljednosti?

III. Mogući pristupi dobrom čitanju Biblije

U ovoj točki ne raspravljam o jedinstvenim tehnikama tumačenja književne vrste nego o općim načelima hermeneutike koji vrijede za sve vrste biblijskih tekstova. Dobra knjiga za posebne pristupe književnoj vrsti je *How to read The Bible For All Its Worth*, autora Gordona Feeja i Douglasa Stuarta, izdavač Zondervan.

Moja metodologija usredotočuje se prvenstveno na čitatelja dopuštajući Svetome Duhu da osvijetli Bibliju kroz četiri kruga osobnoga čitanja. To čini Duh, tekst i čitatelj prvenstveno, ne drugotno. Ovo također štiti čitatelja da bude neopravdano pod utjecajem tumača. Čuo sam da je rečeno: “Biblija baca mnogo svjetla na komentare.” To ne znači prijezirno davati opaske o pomoćnim sredstvima za proučavanje, nego radije isprika za primjereno vrijeme njihove uporabe.

Moramo biti sposobni podržati naša tumačenja samim tekstom. Najmanje ograničenu provjeru osigurava pet područja:

1. izvorni pisac
 - a) povijesna pozadina
 - b) književni okvir
2. izvorni piščev odabir
 - a) gramatičke građe – sintakse
 - b) suvremeni postupak rada
 - c) književna vrsta
3. naše razumijevanje primjerenih
 - a) bitnih usporednih poglavlja.

Iznad naših tumačenja moramo biti sposobni osigurati razloge i logiku. Biblija je naš jedini izvor vjere i primjene. Nažalost, kršćani se često ne slažu s onim što ona uči ili tvrdi. Samo-porazno je tražiti nadahnutost za Bibliju i tada za vjernike ne biti sposoban složiti se s onim što ona uči i zahtijeva!

Četiri kruga čitanja osmišljena su kako bi osigurali sljedeće uvide u tumačenje:

- A. Prvi krug čitanja:
 1. čitajte Knjigu jednostavno odjednom. Pročitajte je ponovno u drukčijem prijevodu, po mogućnosti rađenom prema drukčijoj teoriji prevođenja:
 - a. riječ-za-riječ (NKJV, NASB, NRSV)
 - b. dinamički ekvivalent (TEB, JB)
 - c. parafrazirani (Suvremena Biblija, Proširena Biblija)

2. tražite središnju svrhu pisanja cjeline. Odredite njenu temu.
 3. izdvojite (ako je moguće) književnu jedinicu, poglavlje, odlomak ili rečenicu koja jasno izražava središnju svrhu teme
 4. odredite prevladavajuću književnu vrstu:
 - a. Starog zavjeta
 - (1) hebrejski način pripovijedanja
 - (2) hebrejsku poeziju (mudrosna književnost, psalmi)
 - (3) hebrejsko proročanstvo (proza, poezija)
 - (4) kôdeks Zakona
 - b. Novoga zavjeta:
 - (1) pripovijesti (Evangelja, Djela apostolska)
 - (2) parabole (Evangelja)
 - (3) pisma/poslanice
 - (4) apokaliptička književnost.
- B. Drugi krug čitanja:
1. čitajte ponovno čitavu Knjigu, tražeći odredbu glavnih tema ili subjekata
 2. skicirajte glavne teme i u jednostavnome obrazloženju kratko objasnite njihove sadržaje
 3. provjerite vaše obrazloženje i proširite skicu s pomagalima za proučavanje.
- C. Treći krug čitanja:
1. čitajte ponovnu čitavu Knjigu, iz same biblijske Knjige tražite odredbu povijesne pozadine i posebne okolnosti za pisanje
 2. popišite povijesne pojedinosti spomenute u biblijskoj Knjizi:
 - a. autora
 - b. nadnevak (vrijeme pisanja)
 - c. primatelje
 - d. posebne razloge za pisanje
 - e. temelj kulturološke pozadine povezan sa svrhom pisanja
 - f. pozivanje na povijesne ljude i događaje
 3. proširite vašu skicu na razinu odlomka za onaj dio biblijske Knjige kojeg tumačite. Uvijek odredite i skicirajte književnu jedinicu. To može biti nekoliko poglavlja ili odlomaka. To vam omogućava slijeđenje izvorne piševe logike i tekstualne osmišljenosti
 4. provjerite vašu povijesnu pozadinu uporabom pomagala za proučavanje.
- D. Četvrti krug čitanja:
1. čitajte ponovno određenu književnu jedinicu u nekoliko prijevoda:
 - a. riječ-za-riječ (NKJV, NASB, NRSV)
 - b. dinamički ekvivalent (TEB, JB)
 - c. parafrazirani (Suvremena Biblija, Proširena Biblija)
 2. tražite književnu ili gramatičku građu:
 - a. ponovljeni izričaji (Ef 1:6.12.13)
 - b. ponovljena gramatička građa (Rim 8:31)
 - c. oprečni okviri
 3. popišite sljedeće pojedinosti:
 - a. značajni pojmovi
 - b. neuobičajeni pojmovi
 - c. važne gramatičke građe
 - d. posebno teške riječi, rečenični dijelovi, i rečenice
 4. tražite odgovarajuća usporedna poglavlja:
 - a. potražite najjasniji odlomak za proučavanje vašega subjekta kojeg koristite:
 - (1) knjige “sustavne teologije”
 - (2) biblijske reference
 - (3) konkordance
 - b. tražite moguće paradoksalni par između vaših subjekata. Mnoge biblijske istine opisane su u dijalektičkim parovima; mnogi denominacijski sukobi dolaze zbog polovičnoga

- dokazivanja “proof-textinga” biblijske napetosti. Sve je u Bibliji nadahnuo, i mi moramo potražiti njenu potpunu poruku radi osiguravanja ravnoteže Svetoga pisma za naše tumačenje
- c. tražite usporednice unutar iste Knjige, istoga pisca, ili iste književne vrste; Biblija je svoj najbolji tumač zato jer ima jednoga Autora, Duha
5. koristite pomagala za proučavanje kako biste provjerili vaša zapažanja o povijesnoj pozadini ili okolnosti:
- a. proučavaj Biblije
 - b. biblijske enciklopedije, priručnike i rječnike
 - c. biblijske uvode
 - d. biblijske komentare (na ovoj točki vašega proučavanja, dopustite zajednici vjernika, prošloj i sadašnjoj, da pomogne i ispravi vaše osobno proučavanje).

IV. Primjena tumačenja Biblije

Na toj se točki okrećemo primjeni. Morate uzeti vremena kako biste razumjeli tekst u njegovoj izvornoj pozadini; sad ga morate primijeniti na vaš život, vašu kulturu. Ja biblijski autoritet određujem kao “razumijevanje što je izvorni biblijski pisac rekao u svoje vrijeme i primjenjivanje te istine na naše vrijeme.”

Primjena mora slijediti tumačenje izvorne piščeve nakane i u vremenu i u logici. Ne možemo primijeniti poglavlje Biblije na naše vrijeme dok ne znamo što je bilo rečeno za ondašnje vrijeme! Biblijsko poglavlje ne bi smjelo značiti ono što nikad nije značilo!

Vaša detaljna skica, na razini odlomka (treći krug čitanja #3), bit će vaš vodič. Primjena bi morala biti napravljena na razini odlomka, ne na razini riječi. Riječi imaju značenje samo u okviru teksta; rečenični dio ima značenje samo u okviru teksta; rečenice imaju značenje samo u okviru teksta. Jedina nadahnuta osoba uključena u postupak tumačenja jeste izvorni pisac. Mi samo slijedimo njegovo vodstvo prosvjetljenjem Svetoga Duha. Ali prosvjetljenje nije nadahnuće. Za reći “tako je rekao Gospodin”, moramo ostati u izvornoj piščevoj nakani. Primjena se mora odnositi posebno na opću nakanu čitavoga pisanja, na posebnu književnu jedinicu i razinu odlomka putem razvoja.

Nemojte dozvoliti da današnje prilike tumače Bibliju; dozvolite Bibliji neka govori! To od nas može zahtijevati izvlačenje načela iz teksta. To je valjano ako tekst podupire načelo. Nažalost, često su naša načela samo to, “naša” načela – ne načela teksta.

U primjenjivanju Biblije, važno je podsjetiti se da je (osim u proročanstvu) valjano jedno i samo jedno značenje za određeni biblijski tekst. To je značenje vezano na nakanu izvornoga pisca kako je on naslovio krizu ili potrebu njegovog vremena. Iz toga jednoga značenja mogu biti izvedene moguće primjene. Primjena će biti temeljena na potrebama primatelja ali ona mora biti povezana sa značenjem teksta izvornoga pisca.

V. Duhovni vid tumačenja

Dosad sam razmatrao logički i tekstualni postupak uključen u tumačenje i primjenu. Sad mi dozvolite kratko razmotriti duhovni vid tumačenja. Od pomoći bio mi je sljedeći popis provjere:

- A. Molitva za pomoć Duha (I. Kor 1:26-2:16).
- B. Molitva za osobno oprostjenje i očišćenje od znanoga grijeha (I. Iv 1:9).
- C. Molitva za većom čežnjom za spoznajom Boga (Ps 19:7-14; 42:1 nadalje; 119:1 nadalje).
- D. Trenutačna primjena na vaš vlastiti život svake nove spoznaje.
- E. Ostati ponizan i poučljiv.

Tako je teško održati ravnotežu između logičkoga postupka i duhovnoga vodstva Svetoga Duha. Uravnotežiti to dvoje pomogli su mi sljedeći navodi:

- A. od Jamesa W. Sireja, *Scripture Twisting*, str. 17-18:

“Prosvjetljenje dolazi do umova ljudi Božjih – ne samo do duhovne elite. U biblijskome kršćanstvu ne postoji razred gurua, niti prosvjetljeni, ni ljudi preko kojih mora doći svo mjerodavno tumačenje. I tako, dok Sveti Duh daje posebne darove mudrosti, znanja i sposobnosti duhovnoga razumijevanja, On neće dati tim darovitim kršćanima da budu jedini autoritativni tumači Njegove Riječi. Do svakoga je pojedinoga Njegovog čovjeka da uči, sudi i raspoznaje pozivajući se na Bibliju koja stoji kao autoritet čak i onima kojima je Bog dao posebne sposobnosti. Sažeto, drskost što činim kroz cijelu knjigu je ta da je Biblija Božje

istinsko otkrivenje čitavome čovječanstvu, da je ona naš konačan autoritet o svim stvarima o kojima govori, i nije potpuna tajna nego može biti dovoljno razumljiva običnim ljudima u svakoj kulturi.”

B. od Kierkegaarda, nađeno u *Protestant Biblical Interpretation*, str. 75, od Bernarda Ramma:

Prema Kierkegaardu gramatičko, leksičko, povijesno proučavanje Biblije bilo je neophodno ali i pripremno za istinsko čitanje Biblije. “Onaj tko čita Bibliju *kao Božju riječ* mora ju čitati sa srcem u svojim ustima, od korice do korice, s gorljivim očekivanjem, u razgovoru s Bogom. Čitanje Biblije bezbrižno ili nemarno ili akademski ili profesionalno nije čitanje Biblije kao Riječi Božje. Kad ju netko čita kao što se čita ljubavno pismo, onda ju taj čita kao Riječ Božju.”

C. H.H. Rowley u *The Relevance of the Bible*, str. 19:

“Ne tek umno razumijevanje Biblije, koliko god ono bilo potpuno, može posjedovati sva njena bogatstva. Ne prezire se takvo razumijevanje, jer je ono bitno za potpuno razumijevanje. Ali ono mora biti vođeno duhovnim razumijevanjem duhovnih bogatstava te Knjige ako želi biti potpuno. A za takvo duhovno razumijevanje potrebno je nešto više od umnoga opreza. Duhovne stvari duhovno su raspoznatljive, i učenici Biblije trebaju stav duhovnoga shvaćanja, gorljivost za pronalaženje Boga koju će potpuno pokoriti Njemu, ako je prešao iznad svoje znanstvene studije prema bogatijoj baštini te najveće od svih Knjiga.”

VI. Metoda ovog komentara

Vodič *Study Guide Commentary* osmišljen je kao pomoć vašem načinu tumačenja na sljedeće načine:

A. Uvodni kratki povijesni nacrt svake Knjige. Nakon što ste proveli “treći krug čitanja #3” provjerite tu zabilješku.

B. Na početku svakoga poglavlja napravljeni su tekstualni uvodi. Oni vam pomažu vidjeti postavljenu građu književne jedinice.

C. Na početku svakoga poglavlja ili glavne književne jedinice podijeljenoga odlomka i njihovih opisnih naslova dato je nekoliko suvremenih prijevoda:

1. *The New American Standard Bible*, ažurirano 1995. (NASB)
2. *The New King James Version* (NKJV)
3. *The New Revised Standard Version* (NRSV)
4. *Today's English Version* (TEV)
5. *The New Jerusalem Bible* (NJB).

Podjele na odlomke nisu nadahnute. One moraju biti utvrđene iz okvira teksta. Usporedbom nekoliko suvremenih prijevoda iz različitih teorija prevođenja i teološkoga stajališta, sposobni smo raščlaniti pretpostavljenu građu izvorne piščeve misli. Svaki odlomak ima jednu glavnu istinu. To je nazvano “glavna rečenica” ili “središnja zamisao teksta”. Ta jedinstvena misao je ključ valjanoga povijesnoga, gramatičkoga tumačenja. Nitko ne bi smio nikad tumačiti, propovijedati ili učiti na najmanje jednome odlomku! Također nemojte zaboraviti da je svaki odlomak vezan na odlomke prije ili poslije njega. Zbog toga je nacrt čitave Knjige na razini odlomka tako važan. Moramo biti sposobni slijediti logički tijek subjekta kojeg je odredio izvorni nadahnuti pisac.

D. Bobove zabilješke slijede stih-po-stih pristup tumačenju. To nas prisiljava slijediti izvornu piščevu misao. Zabilješke osiguravaju izvješća iz nekoliko područja:

1. književni okvir
2. povijesni, kulturalni uvidi
3. gramatička obavijest
4. proučavanje riječi
5. odgovarajuća usporedna poglavlja.

E. U određenim točkama komentara, tiskani tekst *New American Standard Version* (ažuriran 1995.) bit će dopunjen prijevodima nekoliko drugih suvremenih verzija:

1. *The New King James Version* (NKJV), koja slijedi rukopise “Textus Receptus” teksta
2. *The New Revised Standard Version* (NRSV), što je riječ-za-riječ revizija od *National Council of Churches of the Revised Standard Version*
3. *The Today's English Version* (TEV), što je dinamički ekvivalent prijevoda Biblije od *American Bible Society*
4. *The Jerusalem Bible* (JB), koja je engleski prijevod temeljen na Francuskome katoličkome dinamičkom ekvivalentnome prijevodu.

- F. Za one koji ne čitaju izvorne jezike, može pomoći uspoređivanje engleskih prijevoda kako bi se utvrdile poteškoće u tekstu:
1. rukopisne razlike
 2. moguća značenja riječi
 3. gramatički teški tekstovi i građa
 4. višeznačni tekstovi.
- Iako engleski prijevodi ne mogu riješiti te poteškoće, oni ih označuju kao na mjesta za dublje i temeljitije proučavanje.
- G. Na završetku svakoga poglavlja postavljena su odgovarajuća pitanja za raspravu koja nastoje ciljati na glavnu problematiku tumačenja toga poglavlja.

UVOD U PONOVLJENI ZAKON

I. ZNAČAJKE

- A. Ovo je jedna od četiri SZ-ne Knjige najčešće navodene u NZ-u (tj. Postanak, Ponovljeni zakon, Psalmi, i Izaija). Ponovljeni zakon naveden je 83 puta.
- B. Navod iz niza Tyndale SZ-nih kometara, "Ponovljeni zakon", od J. A. Thompsona:
"Ponovljeni zakon jedna je od najvećih Knjiga Staroga zavjeta. Njegov utjecaj na unutarnju i osobnu religiju svih doba nije bio nadmašen ikojom drugom Knjigom u Bibliji" (str. 11).
- C. Ponovljeni zakon bio je jedna od Isusovih najomiljenijih Knjiga SZ-a:
1. On je opetovano navodio iz njega tijekom Njegove kušnje od Sotone u pustinji:
 - a. Evanđelje po Mateju 4:4; Luki 4:4 - Ponovljeni zakon 8:3
 - b. Evanđelje po Mateju 4:7; Luki 4:12 - Ponovljeni zakon 6:26
 - c. Evanđelje po Mateju 4:10; Luki 4:8 - Ponovljeni zakon 6:13.
 2. Moguće je kratak pregled Ponovljenoga zakona u pozadini Propovijedi na gori (usp. Mt 5 – 7).
 3. Isus je naveo Ponovljeni zakon 6:5 kao najveću zapovijed (usp. Mt 22:34-40; Mk 12:28-34; Lk 10:25-28).
 4. Isus je ovaj dio SZ-a (Postanak – Ponovljeni zakon) najčešće navodio jer su ga Židovi Njegova vremena smatrali najautoritativnijim dijelom kanona.
- D. Ponovljeni zakon jedan je značajan primjer u Pismu ponovnoga tumačenja prethodnoga otkrivenja od Boga za novu okolnost. Primjer iz njega može biti neznatna razlika između Deset zapovijedi u Knjizi Izlaska 20:11 nasuprot Ponovljenome zakonu 5:15. Izlazak 20 bio je dat na gori Sinaj i odnosi se na razdoblje lutanja pustinjom dok je Ponovljeni zakon 5 bio dat u dolini Moaba pripremajući narod za sjedilački život u Kanaanu.
- E. Ponovljeni zakon niz je poruka datih od Mojsija u ravnicama Moaba (istočni Jordan). Sva tri govora započinju označavanjem fizičkoga mjesta govora. Sva tri mogu upućivati na isto mjesto:
1. "s onu stranu Jordana u pustinji, u Arabi nasuprot Sufu, između Parana i Tofela i Labana te Hazerota i Di Zahaba", 1:1
 2. "S onu stranu Jordana u zemlji Moab", 1:5
 3. "s onu stranu Jordana, u dolini nasuprot Bet Peoru, u zemlji kralja Sihona", 4:46
 4. "u zemlji Moab", 29:1 [Pnz 28:69 u KS, Zagreb, 1994.].
- F. Ponovljeni zakon jeste i središte rasprave među današnjim znanstvenicima SZ-a glede njegove književne tvorbe. Suvremena znanost podijeljena je u svojim teorijama glede sastava te Ponovljenoga zakona i ostatka Petoknjžja.

II. IME KNJIGE

- A. U hebrejskome su naslovi Knjiga *Tanakh* (Petoknjžje) sastavljeni od njihovih prvih deset riječi, uobičajeno njihove prve riječi:
1. Postanak: "U početku"
 2. Izlazak: "I ovo su imena"
 3. Levitski zakonik: "I On pozva"
 3. Brojevi: "U pustinji"
 4. Ponovljeni zakon: "A ovo su riječi".

- B. U Talmudu Ponovljeni je zakon nazvan “ponavljanje zakona” (*Mishnah Hattorah* iz Post 17:18).
- C. U grčkome prijevodu SZ-a, nazvanog Septuaginta (LXX), pisanog oko 250. g.pr.Kr., Ponovljeni zakon nazvan je “drugi zakon” zbog pogrešnog prijevoda 17:18 (tj. “napravi prijepis ovoga zakona”).
- D. Mi smo naš engleski naslov dobili iz Jeronimove latinske Vulgate nazvane “drugi zakon” (Deuteronomium).
- E. Ponovljeni zakon je Knjiga uputa o tome kako održati Božji Savez:
 - 1. “ova knjiga zakona” - 28:61
 - 2. “ovaj zakon” - 1:5; 4:8; 17:18.19; 27:3.8.26
 - 3. ostali opisni izričaji - 4:1.45; 6:17.20; 12:1.

III. KANONIZACIJA – Ovo je zaključna Knjiga Tore koja čini prvu od tri podjele Hebrejskoga kanona:

- A. Tora ili Zakon - Postanak – Ponovljeni zakon
- B. Proroci:
 - 1. rani proroci - Jošua – Kraljevi (osim Rute)
 - 2. kasni proroci - Izaija – Malahija (osim Daniela i Tužaljki)
- C. Spisi:
 - 1. Megilloth svici (5 svitaka):
 - a. Pjesma nad pjesmama
 - b. Propovjednik
 - c. Ruta
 - d. Tužaljke
 - e. Estera
 - 2. Daniel
 - 3. Mudrosna književnost:
 - a. Job
 - b. Psalmi
 - c. Izreke
 - 4. I. i II. Knjiga Ljetopisa.

IV. KNJIŽEVNA VRSTA

- A. Ponovljeni zakon je mješavina nekoliko književnih vrsta:
 - 1. povijesna pripovijetka
 - a. poglavlja 1 – 4
 - b. poglavlje 34
 - 2. opomene – poglavlja 6 – 11
 - 3. smjernice – poglavlja 12 – 28
 - 4. psalmi / ode / pjesme – poglavlje 32
 - 5. blagoslovi – poglavlje 33.
- B. Ponovljeni zakon sâm sebe opisuje kao Knjigu smjernica od YHWH za život (Tora) u 29:21; 30:10; 31:26. To je Knjiga pouka o vjeri i životu da bude prenesena budućim naraštajima.
- C. Božji poseban vođa nadomješten je Božjim pisanim otkrivenjem. Ljudski će vođe još postojati, ali pisano otkrivenje istaknuto je kao autoritativno.

V. AUTORSTVO

A. Židovska predaja:

1. drevna predaja jednostruka je da je autor bio Mojsije
2. ovo navodi:
 - a. Talmud - *Baba Bathra* 14b
 - b. *Mishnah* [Mišna – op.prev.]
 - c. Ben Sirah u Propovjedniku 24:23 (pisanome oko 185. g.pr.Kr.)
 - d. Filo Aleksandrijski
 - e. Josip Flavije
3. samo Pismo:
 - a. Suci 3:4 i Jošua 8:31
 - b. “Mojsije reče”:
 - (1) Ponovljeni zakon 1:1. 3
 - (2) Ponovljeni zakon 5:1
 - (3) Ponovljeni zakon 27:1
 - (4) Ponovljeni zakon 29:2
 - (5) Ponovljeni zakon 31:1. 30
 - (6) Ponovljeni zakon 32:44
 - (7) Ponovljeni zakon 33:1
 - c. “YHWH reče Mojsiju”:
 - (1) Ponovljeni zakon 5:4-5. 22
 - (2) Ponovljeni zakon 6:1
 - (3) Ponovljeni zakon 10:1
 - d. “Mojsije napisao”:
 - (1) Ponovljeni zakon 31:9.22.24
 - (2) Izlazak 17:14
 - (3) Izlazak 24:4.12
 - (4) Izlazak 34:27-28
 - (5) Brojevi 33:2
 - e. Isus navodi iz ili smjera na Ponovljeni zakon te izjavljuje “Mojsije reče”/ “Mojsije napisao”:
 - (1) Evanđelje po Mateju 19:7-9; Marku 10:4-5 – Ponovljeni zakon 24:1-4
 - (2) Evanđelje po Marku 7:10 - Ponovljeni zakon 5:16
 - (3) Evanđelje po Luki 16:31; 24:27.44; Ivanu 5:46-47; 7:19.23
 - f. Pavao potvrđuje Mojsija kao autora:
 - (1) Poslanica Rimljanima 10:19 – Ponovljeni zakon 32:21
 - (2) I. Poslanica Korinćanima 9:9 - Ponovljeni zakon 25:4
 - (3) Poslanica Galaćanima 3:10 - Ponovljeni zakon 27:26
 - (4) Djela apostolska 26:22; 28:23
 - g. Petar potvrđuje Mojsija kao autora u svome govoru na Pedeseticu - Djela apostolska 3:22
 - h. autor Poslanice Hebrejima potvrđuje Mojsija kao autora – Poslanica Hebrejima 10:28; Ponovljeni zakon 17:2-6.

B. Suvremena znanost

1. Mnogi teolozi XVIII. i XIX. stoljeća, slijedeći teoriju Graf-Wellhausena o višestrukom autorstvu (JEDP), tvrde da je Ponovljeni zakon bio pisan od svećenika/proroka tijekom kraljevanja Jošije u Judeji kako bi podupro njegovu duhovnu obnovu. To bi moglo značiti da je Knjiga bila pisana u Mojsijevo ime oko 621. g.pr.Kr.

2. oni temelje ovo na:
 - a. II. Knjizi o Kraljevima 22:8; II. Ljetopisima 34:14-15: "Našao sam knjigu zakona u domu GOSPODINOVU"
 - b. poglavlju 12 koje raspravlja o pojedinoj strani Kovčega saveza i kasnije Hrama
 - c. poglavlju 17 koje raspravlja o kasnijem kralju
 - d. istini da je pisanje knjige u ime slavne osobe iz prošlosti bilo uobičajeno drevnome Bliskome Istoku te židovskim krugovima
 - e. sličnostima načina pisanja, rječniku te gramatici između Ponovljenog zakona i Knjige o Jošui, te Knjiga o Kraljevima i Knjige proroka Jeremije
 - f. Ponovljeni zakon navodi Mojsijevu smrt (poglavljje 34)
 - g. očitim kasnijim uredničkim dodacima u Petoknjžju:
 - (1) Ponovljeni zakon 3:14
 - (2) Ponovljeni zakon 34:6
 - h. ponekad neobjašnjivoj promjeni u uporabi imena Božanstva: El, El Šadaj, Elohim, YHWH, u naizgled jedinstvenim okvirima i povijesnim razdobljima.
- C. Očito postoje neki urednički dodaci. Židovski su pisari bili obučavani u Egiptu gdje su redovito osuvremenjivali drevne tekstove. Mezopotamski pisari bili su neskloni dodavanju građe. Neki primjeri u Ponovljenome zakonu su:
 1. 27:3.8
 2. 28:58
 3. 29:21.29
 4. 30:10.19
 5. 31:24.

VI. NADNEVAK

- A. Ako je pisan od Mojsija tada ipak postoje dvije mogućnosti koje se odnose na vrijeme i trajanje Izlaska iz Egipta:
 1. ako je mišljeno da I. Knjiga o Kraljevima 6:1 bude uzeta doslovno onda je to bilo 1445. g.pr.Kr. (XVIII. dinastija Tutmosisa III. i Amenhotepa II.):
 - a. LXX navodi 440 godina umjesto 480 godina
 - b. ovaj broj može odražavati naraštaje a ne godine (simbolički)
 2. arheološki dokazi za 1290. g.pr.Kr. za Izlazak (XIX. egipatska dinastija):
 - a. Seti I. (1390.-1290.) premjestio je egipatski glavni grad Tebu u područje delte – Soan/Tanis
 - b. Ramzes II. (1290.-1224.):
 - (1) njegovo se ime pojavljuje u gradu izgrađenom od hebrejskih robova (usp. Post 47:11; Izl 1:11)
 - (2) imao je 47 kćeri
 - (3) nije bio naslijeđen svojim najstarijim sinom
 - c. svi važni gradovi Palestine opasani zidinama bili su uništeni i naglo ponovo izgrađeni oko 1250. g.pr.Kr.
- B. Teorija suvremene znanosti o višestrukom autorstvu:
 1. J (YHWH) 950. g.pr.Kr.
 2. E (Elohim) 850. g.pr.Kr.
 3. JE (složenica) 750. g.pr.Kr.
 4. D (Ponovljeni zakon) 621. g.pr.Kr.
 5. P (svećenici) 400. g.pr.Kr.

VI. IZVORI ZA POTVRDU POVIJESNE OKOLNOSTI

- A. Ugovori Hetita iz II. tisućljeća prije Krista nude nam drevnu, povijesnu suvremenu usporednicu s građom Ponovljenoga zakona (kao i Izlaska - Levitskog zakonika te Knjige o Jošui 24). Ovaj se uzorak ugovora promijenio s I. tisućljećem prije Krista. Ovo nam daje dokaz za povijesnost Ponovljenoga zakona. Za daljnje čitanje o ovome području, vidi od G. E. Mendenhalla *Law and Covenants in Israel and the Ancient Near East* i od M. G. Klinea, *Treaty of the Great King*.
- B. Uzorak Hetita i njegove usporednice s Ponovljenim zakonom:
1. preambula [prethodna najava – op.prev.] (Pnz 1:1-5, uvod govornika, YHWH)
 2. prikaz prošlih djela Kralja (Pnz 1:6 - 4:49, Božja prošla djela za Izraela)
 3. pojmovi ugovora (Pnz 5 – 26):
 - a. općeniti (Pnz 5 – 11)
 - b. posebni (Pnz 12 – 26)
 4. ishodi ugovora (Pnz 27 – 29):
 - a. dobrobiti (Pnz 28)
 - b. posljedice (Pnz 27)
 5. svjedočanstvo Božanstva (Pnz 30:19; 31:19, i 32, Mojsijeva Pjesma djeluje kao svjedočanstvo):
 - a. prijepis Ugovora bio je smješten u hram Božanstva
 - b. prijepis Ugovora bio je držan u hramu vazala da bude čitan jednom godišnje
 - c. jedinstvenosti ugovora Hetita u odnosu na kasnije asirijske i sirijske ugovore bile su:
 - (1) povijesni prikaz prošlih djela kralja
 - (2) dio o prokletstvima bio je manje naglašen.
- C. Uzorak ugovora Hetita bio je ponešto promijenjen (jedna je stavka ispuštena) u prvome tisućljeću prije Krista. Oblik Ponovljenoga zakona najbolje odgovara vremenu Mojsija i Jošue!
- D. Za dobru raspravu o ovim ugovorima Hetita vidi od K. A. Kitchen, *Ancient Orient and Old Testament*, str. 99-102.

VIII. KNJIŽEVNE JEDINICE (okvir)

- A. Uvod u Knjigu, 1:1-5
- B. Prvi govor, 1:6 - 4:43 (YHWH-ina djela iz prošlosti za danas)
- C. Drugi govor, 4:44 - 26:19 (YHWH-in Zakon za danas i za sva vremena):
1. općenito - Deset zapovijedi (5 – 11)
 2. posebni primjeri i primjene (12 – 26)
- D. Treći govor, 27 – 30 (YHWH-in Zakon za budućnost, 27 – 29):
1. prokletstva (27)
 2. blagoslovi (28)
 3. obnova Saveza (29-30)
- E. Zadnje Mojsijeve riječi, 31 – 33:
1. “Zbogom” govor, 31:1-29
 2. Mojsijeva Pjesma, 31:30 - 32:52
 3. Mojsijevi blagoslovi, 33:1-29
- F. Mojsijeva smrt, 34.

X. GLAVNE ISTINE

- A. Konačne pripreme prije ulaska u Obećanu zemlju. Božji Savez s Abrahamom (Post 15) bio je ispunjen!
- B. Postanak 12:1-3 Obećana zemlja i potomstvo. SZ-na žarišta na zemlji; NZ usredotočit će se na “potomstvo” (usp. Gal 3).
- C. Mojsije priprema narod za sjedilački ratarski život nasuprot nomadskome životu. On prilagođava sinajski Savez za Obećanu zemlju. U stanovitome smislu Ponovljeni zakon je ustrojstvo Izraela.
- D. Knjiga ističe Božju vjernost u prošlosti, sadašnjosti, i budućnosti. Savez je, doduše, uvjetovan! Izrael se mora odazvati i nastaviti u vjeri, pokajanju i poslušnosti. Ako neće prokletstva iz poglavlja 27 – 29 postat će stvarnost. Mojsije je prvotan primjer Božje ljubavi i pravde! Čak je i Božji poseban vođa odgovoran za poslušnost. Neposlušnost uvijek nosi posljedice!

PONOVLJENI ZAKON 1

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA*

NKJV	NRSV	TEV	NJB
prethodna zapovijed za ulazak u Kanaan	povijesni pregled (1:1-3:29)	uvod	Mojsijev prvi govor (1:1-4:43)
1:1-8	1:1-5	1:1-5	mjesto i vrijeme 1:1-3 1:4-5
	1:6-8	1:6-8	zaključne upute na Horebu 1:6-8
imenovani vođe plemena 1:9-18	1:9-18	Mojsije imenuje suce 1:9-15 1:16-18	1:9-18
Izraelovo odbijanje ulaska u zemlju 1:19-25	1:19-21 1:22-25	izvidnice poslane iz Kadeš Barnee 1:19-21 1:22 1:23-25 1:26-28 1:29-33	Kadeš: Izraelci gube vjeru 1:19-28
1:26-33	1:26-33		1:29-33
kazna za Izraelovu pobunu 1:34-40	1:34-40	GOSPODIN kažnjava Izraela 1:34-38 1:39-40	Jahvine upute u Kadešu 1:34-40
1:41-46	1:41-45	1:41 1:42-45	1:41-46

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

*Premda nije nadahnuta, podjela odlomaka ključna je za razumijevanje i praćenje izvorne autorove nakane. Svaki suvremeni prijevod podijelio je i sazeo odlomke. Svaki odlomak ima jednu glavnu temu, istinu ili misao. Svaka izvedba izdvaja određenu temu na svoj upečatljiv način. Dok čitate tekst, upitajte se koji prijevod bolje odgovara vašem razumijevanju teme i podjeli stihova.

U svakom poglavlju prvo moramo čitati Bibliju i probati utvrditi njegovu temu (odlomci), zatim usporediti svoje razumijevanje sa suvremenim izvedbama. Tek kada razumijemo izvornu autorovu nakanu slijedeći njegovu logiku i predstavljanje uistinu možemo razumjeti Bibliju. Samo je izvorni autor bio nadahnut —čitatelji nemaju pravo mijenjati ili preinačiti poruku. Čitatelji Biblije imaju odgovornost primjenjivanja nadahnute istine u svome vremenu i svojim životima.

Zapazite da su svi tehnički izrazi i kratice u potpunosti objašnjeni u dodacima jedan, dva i tri.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 1:1-5

¹Ovo su riječi što Mojsije kazivaše svemu Izraelu s onu stranu Jordana u pustinji, u Arabi nasuprot Sufu, između Parana i Tofela i Labana te Hazerota i Di Zahaba; ²To je jedanaest dana *putovanja* od Horeba na putu gore Seir do Kadeš Barnee. ³U četrdesetoj godini, prvoga dana jedanaestoga mjeseca, Mojsije kazivaše djeci Izraela, glede svega što mu je GOSPODIN zapovjedio da im prenese, ⁴nakon što je porazio Sihona kralja Amorejaca, koji živješe u Hešbonu, i Oga kralja Bašana, koji živješe u Aštarotu i Edreju. ⁵S onu stranu Jordana u zemlji Moaba, Mojsije se lati razložiti ovaj zakon, govoreći,

1:1 “Ovo su riječi” Ovo je hebrejski naslov za Knjigu. Hebrejski GLAGOL “kazivaše” (BDB 180, KB 210, *Piel* PERFEKT) je SRODNA RIJEČ za IMENICU “riječi” (BDB 182). Budući sama Knjiga kaže kako su ovo Mojsijeve riječi, vjerujem da to isključuje mogućnost kako je to u potpunosti rad kasnijeg urednika, izdavača, ili sastavljača. Mi uistinu imamo Mojsijeve riječi, koje su zapravo YHWH-ine riječi (tj. 7:4; 11:13-14; 17:3; 29:6). Ovo ne znači kako ne postoje neki dodaci urednika ili da je Mojsije zabilježio svoju vlastitu smrt. Ali veći dio građe i teologije jesu Mojsijevi.

Slični izričaji izgleda dijele Ponovljeni zakon na dijelove:

1. “Ovo su riječi”, 1:1 (1:1-5, uvod u prvi govor)
2. “Ovo je zakon”, 4:44 (4:44-49, uvod u drugi govor)
3. “Ovo je zapovijed”, 6:1
4. “Ovo su riječi Saveza”, 29:1 (početak trećega govora)
5. “Ovo je blagoslov”, 33:1.

Dok dajem tumačenje o ovome prijepornome pitanju autorstva/nadnevka, dozvolite mi jasno reći da vjerujem kako je svo Pismo nadahnuto (usp. II. Tim 3:15-17). Ovo pitanje autorstva i nadnevka je hermeneutičko pitanje, ne pitanje nadahnutosti! Sveti Duh je Božanski Autor svih kanonskih tekstova. Je li to pretpostavka? Svakako! Ali to je ključna pretpostavka, koja mora biti ponovno ispitivana i proučavana prije ikoje egzegeze koja kaže da Pismo jeste pravoaljšano. Doktrine o Nadahnutosti i Kanonizaciji su dvostruki stupovi na kojima počiva autoritet Biblije!

▣ **“što Mojsije kazivaše”** Postojao je velik broj ljudi koji su napustili Egipat s Mojsijem i fizički bi bilo nemoguće za njega govoriti svima njima u isto vrijeme. Moguće je on govorio starješinama i onda su to oni ponovili manjim skupinama ili je to književni način označavanja pisanog spisa.

▣ **“svemu Izraelu”** Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: IZRAEL (ime)

- I. Značenje imena je neizvjesno (BDB 975):
 - A. *El* odolijeva
 - B. neka *El* odoli (ZAPOVJEDNI)
 - C. *El* ustraje
 - D. neka se *El* bori
 - E. *El* se natječe
 - F. on koji se natječe s Bogom (Post 32:28).

II. Uporabe u SZ-u

- A. Jakovljevo ime (onaj koji je istisnuo nekoga, grabitelj pete, BDB 784, usp. Post 25:26) promijenjeno je nakon rvanja s duhovnom osobom na rijeci Jabok (usp. Post 32:22-32; Izl 32:13). Često su značenja hebrejskih imena igre zvukova, ne etimologija (usp. 32:28). Izrael postaje njegovo ime (tj. Post 35:10).
- B. Postalo je zajedničko ime za svih njegovih dvanaest sinova (tj. Post 32:32; 49:16; Izl 1:7; 4:22; 28:11; Pnz 3:18; 10:6).
- C. Bilo je korišteno za imenovanje naroda ustrojenog od dvanaest plemena prije izlaska (usp. Post 47:27; Izl 4:22; 5:2) i nakon izlaska (usp. Pnz 1:1; 18:6; 33:10).
- D. Nakon ujedinjenja monarhije za vladavine Šaula, Davida, i Salomona plemena su se podijelila za vladavine Roboama (usp. I. Kr 12):
 1. razdvajanje je započelo već prije službene podjele (tj. II Sam. 3:10; 5:5; 20:1; 24:9; I. Kr 1:35; 4:20)
 2. označava sjeverna plemena sve do pada Samarije pod Asiriju 722. g.pr.Kr. (usp. II. Kr 17).
- E. Korišteno je za Judu na nekoliko mjesta (tj. Iz 1; Mih 1:15-16).
- F. Nakon izgnanstva od strane Asirije i Babilona postalo je ponovo zajedničko ime za svo Jakovljevo potomstvo (tj. Iz 17:7.9; Jer 2:4; 50:17.19).
- G. Bilo je korišteno za laike u opreci sa svećenicima (usp. I. Ljet 9:2; Ezr 10:25; Neh 11:3).

▣ **“s onu stranu Jordana”** Ovo može značiti “u području od” (BDB 719). Naredne dvije rečenice vrlo su određene kao zemljopisni položaj izraelskoga tabora kad im je Mojsije dao ovo otkrivenje. To je postalo idiom za (1) područje istočno od Jordana (usp. Br 35:14; Pnz 1:1.5; 4:41.46.47.49) i (2) zapadno područje (usp. Pnz 3:20.25; 11:30; 9:1). Ovo zahtijeva dodatne izričaje kako bi se razjasnilo o kojoj se obali rijeke radi (usp. R. K Harrison, *Introduction to the Old Testament*, str. 636-638).

▣ **“(u) pustinji”** Ovo nije pustinja nego nenastanjena zemlja pašnjaka (BDB 184).

▣ **“(u) Arabi” [Araba]** Ovo je doslovno “suhe ravnice” (BDB 787). Upućuje na Jordansku dolinu (tj. dolina/zavala velike rasjeline [5000 km dužine – op.prev.] koja se proteže od Galilejskoga mora do zaljeva Aqabe [Akabe] (zapravo od Turske do Mozambika). Dakle, ovo upućuje i na područje na jugu (suvremeno tumačenje) i na područje sjeverno od Mrtvog mora pa nismo potpuno sigurni na koji se točno dio odnosi. Može upućivati na istočnu obalu Jordana (usp. 3:17; 4:49) ili zapadnu obalu (usp. 11:30). Stih 1 sažetak je putovanja Izraelaca iz Egipta do Sinaja.

▣ **“(nasuprot) Sufu” [Suf]** Ovo (egipatska zamjenska riječ) je doslovno “trstika” (BDB 693). Može upućivati ili na biljke koje rastu u slanoj vodi (usp. Jona 2:6) ili uobičajenije na biljke koje rastu u slatkoj vodi (usp. Izl 2:5). Ovdje to može biti prevedeno “područje trstike” ili grad Suf i može se odnositi na stih 40 (tj. Crveno more – doslovno: “more trstike”).

▣ **“(između) Parana” [Paran]** Pojam “Paran” (BDB 803) može upućivati na pustinjsko područje koje je bilo na sjeveru Sinajske pustinje, ali južno od Judejske pustinje (usp. Br 13:3.26). Oaza Kadeš Barnea nalazila se u tome pustinjskom području. Vidi Posebnu temu u 2:1.

Međutim, izgleda da je Paran u ovome stihu nepoznato mjesto (moguće grad) na istočnoj obali Jordana.

▣ **“(i) Tofela” [Tofel]** Pojam znači “bijelilo / kreč za bijeljenje” (BDB 1074). To je nepoznato mjesto, ali očevidno je na istočnoj strani Jordana u području Moaba.

▣ **“(i) Labana” [Laban]** Pojam znači “bijelo” (BDB 526 III). To je nepoznato mjesto. Neki ga znanstvenici smještaju na dio puta od Sinaja do Moaba (usp. Libna u Br 33:20-21), dok ga drugi smatraju gradom ili selom na istočnoj obali Jordana u Moabu.

▣ **“(te) Hazerota” [Hazerot]** Ime ovoga mjesta (BDB 348) bilo je uzrokom tvrdnje znanstvenika da su mjesta spomenuta nakon “Arabe” mjesto Izraelova tabora između gore Sinaj i nizina Moaba (usp. 1:2). Ako je tako, Laban bi mogao biti Libna (usp. Br 33:20-21) a Hazerot bi upućivao na Knjigu Brojeva 33:17-18. To je bilo mjesto gdje su Aron i Mirjam mrmljali protiv Mojsijeva vodstva ili njegova novog braka s Kušankom (usp. Br 12).

▣ **“(i) Di Zahaba” [Di Zahab]** Ovo ime (složenica od aramejskoga “mjesto” i hebrejskoga “zlatno”) znači “mjesto zlata” (BDB 191). Rabini su to doveli u vezu s egipatskim davanjem zlata Židovima kad su ovi napustili Egipat (usp. Izl 3:22; 11:2; 12:35), ali u okviru, to je bilo ime mjesta. Ovo je mjesto nepoznato. Bilo je ili (1) na istočnoj strani Jordana u Moabu te stoga blizu spomenutim mjestima ili (2) na dijelu puta od gore Sinaj do Moaba.

1:2 “jedanaest dana putovanja od Horeba ... do Kadeš Barnee” Ovaj stih može biti sažetak kretanja Izraela od gore Sinaj/Horeb do oaze u Kadešu, ali ako je tako, to se ne uklapa dobro između stihova 1 i 3. Ovo je moglo biti uključeno kako bi se pokazalo da je putovanje moralo uzeti jedanaest dana, ali zbog nevjere ono je uzelo čitav naraštaj (38 godina više). Ovaj put od jedanaest dana izgleda potvrđuje mjesto gore Horeb/Sinaj kao sjeverni vrh Sinajskog poluotoka.

Zabilježite da je mjesto davanja zakona nazvano “Horeb”. Horeb je hebrejska riječ za “pusto” ili “opustošeno/poharano” (BDB 352, KB 349). Sinaj (BDB 696) nije hebrejska riječ, te izgleda kako obje upućuju na mjesto gdje je Mojsije doveo Izraela da susretne YHWH-u (tj. Horeb, Izl 3:1; Pnz 1:6.19; 4:10.15; 5:12 i Sinaj Izl 19; Lev 7:38; 25:1; 26:46; 27:34; Br 1:1.9; 3:1.4.14; 9:1.5).

Nepoznato je zašto je ime “Horeb” češće korišteno u Ponovljenome zakonu a “Sinaj” češće u Knjizi Izlaska. Postoji književna različenost u Mojsijevim pisanjima. To bi moglo upućivati na:

1. usmene predaje navedene od različitih pisara
2. Mojsijevu uporabu različitih pisara
3. promjene od kasnijih pisara iz nepoznatih razloga
4. književnu različitost.

POSEBNA TEMA: POLOŽAJ GORE SINAJ

- A. Ako je Mojsije govorio doslovno a ne slikovito o trodnevnome putovanju kojeg je zahtijevao od faraona (3:18; 5:3; 8:27), to nije bilo dovoljno vrijeme za dolazak na tradicionalno mjesto na južnoj strani Sinajskog poluotoka. Zbog toga, neki znanstvenici smještaju goru blizu oaze Kadeš Barnee.
- B. Tradicionalno mjesto nazvano “Džebel Musa”, u pustinji Sin, ima nekoliko stvari koje tome daju prednost:
1. tamo je velika ravnica pred gorom
 2. Ponovljeni zakon 1:2 kaže da je to bilo putovanje od jedanaest dana od gore Sinaj do Kadeš Barnee
 3. pojam “Sinaj” nije hebrejski pojam. Mogao bi se povezati s pustinjom Sin, što upućuje na mali pustinjski grm. Hebrejsko ime za goru je Horeb (pustinja)
 4. gora Sinaj bilo je tradicionalno mjesto od IV. stoljeća prije Krista. Ono je u “zemlji Midjana” što uključuje široko područje Sinajskog poluotoka i Arabiju
 5. izgleda kako je arheologija potvrdila položaj nekih gradova spomenutih u Knjizi Izlaska (*Elim, Dofka, Refidim*) kao početak zapadne strane Sinajskog poluotoka.
- C. Tradicionalno mjesto gore Sinaj nije bilo ustanovljeno sve do *Pilgrimage of Silvia*, pisanog oko 385.-388. godine (usp. F. F. Bruce, *Commentary on the Book of the Acts*, str. 151).

▣ **“gore Seir” [gora/brdo Seir]** BDB 973 kaže da pojam “Seir” može značiti (1) koza; (2) rutav; (3) obrastao kao dobro pošumljen drvećem; dok KB 1989 tvrdi da to znači “rutav”.

U SZ-u ovaj je pojam povezan s Edomom (usp. Post 14:6; 36:20-21.30; Pnz 1:2.44; 2:1.4-5; 33:2). Često je obilježen kao gora (usp. Post 14:6; 36:8-9; Pnz 2:1). Prema tome, izvorno je to bilo područje brda Horita pripojenih Edomu.

▣ **“Kadeš Barnee” [Kadeš Barnea]** Ovo je velika oaza na granici Edoma (usp. Br 20:16), oko 50 milja južno od Be`er Šebe` [Ber Šebe ili Beršebe], s četiri prirodna izvora. Njeno ime ima dva dijela. Prvi je od hebrejskoga za “sveto” (BDB 873). Drugi je nepoznat. Postala je središte njihova lutanja pustinjom (usp. Br 13 - 14).

1:3 “(u) četrdesetj godini” Ovo je jedini nadnevak u Ponovljenome zakonu. “Četrdeset” (BDB 917) je korišteno tako često u Bibliji da izgleda kako upućuje na dugo, neodređeno vremensko razdoblje. Stvarna kronologija izgleda da bi morala biti 38 godina (od Sinaja do ravnica Moaba).

▣ “prvoga dana jedanaestoga mjeseca” Autor je napravio sav napor kako bi odredio mjesto i vrijeme ovih riječi upućenih Izraelu. Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: KALENDARI DREVNOGA BLISKOG ISTOKA

kanaanski (I. Kr 6:1.37-38; 8:2)	sumersko-babilonski (nipurski kalendar)	hebrejski (gezerski kalendar)	današnje protuvrijednosti
Abib (“zelene glave” ječma)	Nisanu	Nisan	ožujak-travanj
Zin (sjaj proljeća)	Ayaru	Iyyar	travanj-svibanj
Simanu	Sivan	svibanj-lipanj	
Du-uzu	Tammuz	lipanj-srpanj	
Abu	Ab	srpanj-kolovoz	
Ululu	Elul	kolovoz-rujan	
Etanim (stalni izvori vode)	Teshritu	Tishri [tišri]	rujan-listopad
Bul (kiše)	Arah-samna	Marcheshvan	listopad-studen
Kislimu	Chisleb [kislev]	studen-prosinac	
Tebitu	Tebeth	prosinac-siječanj	
Shabatu	Shebat	siječanj-veljača	
Adaru	Adar	veljača-ožujak	

▣ “Mojsije kazivaše djeci Izraela, glede svega što mu je GOSPODIN zapovjedio da im prenese” Bog je Autor; Mojsije je kanal, ali sve ove zapovijedi dolaze od Saveza kojeg je napravio YHWH.

U Mojsijevim pisanjima postoji velika različnost u imenima za Božanstvo. Sljedeće je primjer iz Ponovljenoga zakona 1 – 4:

- GOSPODIN (YHWH): 1:3.8.27.34.37.41.42.43.45; 2:12.14.15.17.21.31; 3:2.20.21.26 (dva puta); 4:12.14.15.21.27
- GOSPODIN (YHWH) naš Bog (*Elohim*): 1:1.19.20.25.41; 2:29.36.37; 3:3; 4:7
- GOSPODIN (YHWH) vaš Bog (*Elohim*): 1:10.21.26.30.31.32; 2:7(dva puta).30; 3:18.20.21.22; 4:2.3.4.10.19.21.23 (dva puta).24.25.29.30.31.34.40
- GOSPODIN (YHWH), Bog (*Elohim*) naših otaca: 1:11.21; 4:1
- Bog (*Elohim*): 1:17; 2:33; 4:24 (ljubomoran Bog). 31(milosrdan Bog). 32.33
- GOSPODIN (*Adon*) Bog (YHWH): 3:24
- GOSPODIN (YHWH), moj Bog (*Elohim*): 4:5
- GOSPODIN (YHWH), On je Bog (*Elohim*): 4:35.39.

Bilo je mnogo nagađanja oko ove različnosti:

- višestruki autori
- višestruki pisari
- teološke razlike
- književna različnost.

Znanstvenici SZ-a moraju priznati da je djelatnost autorstva, sastavljanja, uređivanja, i pisanja povezana s kanonskim Knjigama SZ-a tajna. Moramo biti pozorni da ne dopustimo našim suvremenim zapadnjačkim književnim teorijama ili našim a priori teološkim pretpostavkama zahtijevati jedno i samo jedno tumačenje. Tajnovitost znači tajnovitost.

POSEBNA TEMA: IMENA ZA BOŽANSTVO

A. *El* (BDB 42, KB 48)

- Izvorno značenje općenitoga drevnog pojma za božanstvo je neizvjesno, iako mnoge škole vjeruju da dolazi od akadškoga korijena, “biti jak” ili “biti moćan, silan” (usp. Post 17:1; Br 23:19; Pnz

- 7:21; Ps 50:1).
2. U kanaanskome panteonu najviši bog je *El* (tekstovi iz Ras Šamre).
 3. U Bibliji *El* uobičajeno nije složenica s drugim pojmovima. Ove su složenice postale način davanja osobina za Boga:
 - a. *El-Elyon* (“Bog Previšnji”, BDB 42 i 751 II), Postanak 14:18-22; Ponovljeni zakon 32:8; Izaija 14:14
 - b. *El-Roi* (“Bog koji vidi” ili “Bog koji otkriva Sâm Sebe” BDB 42 i 909), Postanak 16:13
 - c. *El-Shaddai* (“Bog Svemogućí” ili “Bog svakoga milosrđa” ili “Bog planine”, BDB 42 i 994), Postanak 17:1; 35:11; 43:14; 49:25; Izlazak 6:3
 - d. *El-Olam* (“Vječan Bog”, BDB 42 i 761), Postanak 21:33. Ovaj je pojam teološki povezan na Božje obećanje Davidu, II. Samuelova 7:13.16
 - e. *El-Berit* (“Bog Saveza”, BDB 42 & 136), Suci 9:46.
 4. *El* je istovjetno s:
 - a. YHWH u Psalmu 85:8; Izlasku 42:5
 - b. *Elohim* u Postanku 46:3; Jobu 5:8, “Ja Jesam *El*, *Elohim* vašeg Oca”
 - c. *Shaddai* u Postanku 49:25
 - d. “ljubomoran” u Izlasku 34:14; Ponovljenome zakonu 4:24; 5:9; 6:15
 - e. “milosrdan” u Ponovljenome zakonu 4:31; Nehemiji 9:31
 - f. “velik i strašan” u Ponovljenome zakonu 7:21; 10:17; Nehemiji 1:5; 9:32; Danielu 9:4
 - g. “spoznaja, znanje” u I. Samuelovoj 2:3
 - h. “moje jako utočište” u II. Samuelovoj 22:33
 - i. “moj osvetnik” u II. Samuelovoj 22:48
 - j. “sveti” u Izaiji 5:16
 - k. “moćan” u Izaiji 10:21
 - l. “moje spasenje” u Izaiji 12:2
 - m. “velik i silan” u Jeremiji 32:18
 - n. “osvetnik” u Jeremiji 51:56.
 5. Složenice svih SZ-nih imena za Boga nađene su u Jošui 22:22 (*El*, *Elohim*, *YHWH*, ponavljano).
- B. *Elyon* (BDB 751, KB 832)**
1. Osnovno značenje je “velik”, “uzvišen” ili “uzdignut” (usp. Post 40:17; I. Kr 9:8; II. Kr 18:17; Neh 3:25; Jer 20:2; 36:10; Ps 18:13).
 2. Korišteno je u usporednom smislu za nekoliko drugih imena/naslava Božjih:
 - a. *Elohim* – Psalm 47:1-2; 73:11; 107:11
 - b. *YHWH* – Postanak 14:22; II. Ljetopisa 22:14
 - c. *El-Shaddai* – Psalm 91:1.9
 - d. *El* – Brojevi 24:16
 - e. *Elah* – korišteno često u Danielu 2-6 i Ezri 4-7, povezano s *illair* (aramejski za “Previšnji Bog”) u Danielu 3:26; 4:2; 5:18.21.
 3. Često je korišten od ne-Izraelaca:
 - a. Melkisedek, Postanak 14:18-22
 - b. Balaam, Brojevi 24:16
 - c. Mojsije, govoreći o narodima u Ponovljenome zakonu 32:8
 - d. Evanđelje po Luki u NZ-u, pisano za ne-Židove, također koristi grčku istoznačnicu *Hupsistos* (usp. 1:32.35.76; 6:35; 8:28; Djela 7:48; 16:17).
- C. *Elohim* (MNOŽINA), *Eloah* (JEDNINA), prvenstveno korišten u poeziji (BDB 43, KB 52)**
1. Ovaj pojam nije nađen izvan Staroga zavjeta.
 2. Ova riječ može označiti Boga Izraelovog ili bogove naroda (usp. Izl 12:12; 20:3). Abrahamova obitelj bila je mnogobožačka (usp. Jš 24:2).
 3. Može upućivati na izraelske suce (usp. Izl 21:6; Ps 82:6).
 4. Pojam *elohim* korišten je i za druga duhovna bića (anđele, demone) kao u Ponovljenome zakonu 32:8 (LXX); Psalmu 8:5; Jobu 1:6; 38:7. Može upućivati na ljudske suce.

5. U Bibliji to je prvi naslov/ime za Božanstvo (usp. Post 1:1). Isključivo je korišten do Postanka 2:4, gdje je usklađen s YHWH-om. U osnovi (teološki) upućuje na Boga kao stvaratelja, hranitelja, i davatelja svega života na ovoj Zemlji (usp. Ps 104). To je istoznačnica s *El* (usp. Pnz 32:15-19). Može se također usporediti YHWH kao što je Psalam 14 (*Elohim*) točno kao Psalam 53 (YHWH), osim za promjene Božanskih imena.
6. Iako je MNOŽINA i korištena je za druge bogove, ovaj pojam često označava Boga Izraela, ali uobičajeno ima SINGULARNI GLAGOL za označavanje jednobožačke uporabe.
7. Ova pojam nađen je u mjesecima ne-Izraelaca kao ime za božanstvo:
 - a. Melkisedek, Postanak 14:18-22
 - b. Balaam, Brojevi 24:2
 - c. Mojsije, kad govori o narodima, Ponovljeni zakon 32:8.
8. Čudno da je zajedničko ime za jednobožačkoga Boga Izraela u MNOŽINI! Premda nije sigurno, evo teorija:
 - a. hebrejski ima mnogo MNOŽINA, često korištenih za naglašavanje. Usko vezano na ovo je kasniji hebrejski gramatički član nazvan “množina Veličanstva”, gdje je MNOŽINA korištena za uvećavanje poimanja
 - b. ovo može upućivati na anđeosko vijeće, s kojim se Bog susreće u Nebu i koje vrši Njegove zapovijedi (usp. I. Kr 22:19-23; Job 1:6; Ps 82:1; 89:5.7)
 - c. čak je i moguće da ono odražava NZ-no otkrivenje jednoga Boga u tri Osobe. U Postanku 1:1 Bog stvara; Postanak 1:2 Duh lebdi, a iz NZ-a Isus je posrednik Boga Oca u stvaranju (usp. Iv 1:3.10; Rim 11:36; I. Kor 8:6; Kol 1:15; Heb 1:2; 2:10).

D. YHWH (BDB 217, KB 394)

1. Ovo je ime koje odražava Božanstvo kao Savez učinjen od Boga; Bog kao Spasitelj, Iskupitelj! Ljudi su prekršili Saveze, ali Bog je vjeran Svojoj riječi, obećanju, Savezu (usp. Ps 103).
Ovo je ime prvi puta spomenuto u složenici s *Elohim* u Postanku 2:4. U Postanku 1 – 2, ne postoje dva izvješća, nego dva naglasaka: (1) Bog kao Stvoritelj svemira (fizički) i (2) Bog kao poseban Stvoritelj čovječanstva. Postanak 2:4 počinje posebnim otkrivenjem o povlaštenome položaju i svrsi čovječanstva, kao i s poteškoćom grijeha te pobunom povezanom s jedinstvenim položajem.
2. U Postanku 4:26 rečeno je “čovjek je počeo zazivati ime GOSPODINOVO” (YHWH). Međutim, Izlazak 6:3 daje naslutiti da su rani zavjetni ljudi (patrijarsi i njihove obitelji) poznali Boga jedino kao *El-Shaddai*. Ime YHWH objašnjeno je samo jednom u Izlasku 3:13-16, posebice u stihu 14. Međutim, Mojsijeva pisanja često tumače riječi narodnom igrom riječi, ne etimološki (usp. Post 17:5; 27:36; 29:13-35). Postoji nekoliko teorija o značenju toga imena (uzeto iz IDB, tom 2, str. 409-11):
 - a. iz arapskog korijena, “pokazati vatrenu ljubav”
 - b. iz arapskog korijena “puhati” (YHWH kao olujni Bog)
 - c. iz ugaritskoga (kanaanskoga) korijena “govoriti”
 - d. slijedeći fenički natpis, UZROČNI PARTICIP znači “Onaj koji održava” ili “Onaj koji utemeljuje”
 - e. iz hebrejskoga *Qal*-oblika “Onaj koji jeste”, ili “Onaj koji je prisutan” (u budućem smislu, “Onaj koji će biti”)
 - f. iz hebrejskoga *Hiphil*-oblika “Onaj koji uzrokuje biti”
 - g. iz hebrejskoga korijena “živjeti” (tj. Post 3:20), što znači “uvijek živi, jedini živi Bog”
 - h. iz okvira Izlaska 3:13-16 igra s oblikom IMPERFEKTA korištenim u smislu PERFEKTA, “Ja ću nastaviti biti što Ja moram biti” ili “Ja ću nastaviti biti što sam uvijek bio” (usp. J. Wash Watts, *A Survey of Syntax in the Old Testament*, str. 67). Puno ime YHWH često je izraženo u kraticama ili moguće u izvornome obliku:
 - (1) *Yah* (npr. Hallelu - yah)
 - (2) *Yahu* ([“iah” završetak – op.prev.] imena, npr. Isaiah [Izaija – op.prev.]])
 - (3) *Yo* ([“Jo” početak – op.prev.] imena, npr. [Jošua –op.prev.], Joel).

3. U kasnijem je judaizmu ovo zavjetno Ime postalo tako sveto (četveroslovno) da su ga se Židovi bojali izreći kako ne bi prekršili zapovijed iz Izlaska 20:7; Ponovljenoga zakona 5:11; 6:13. Tako su zamijenili hebrejski oblik za “vlasnik”, “gospodar”, “muž”, “gospodin” – *adon* ili *adonai* (moj gospodin). Kad su u svojim čitanjima SZ-nih tekstova došli na YHWH oni su izgovarali “gospodin”. Zato se YHWH u engleskim prijevodima piše GOSPODIN.
4. Kao s *El*, YHWH je često povezan s drugim pojmovima kako bi se naglasile određene osobine Izraelovog Boga Saveza. Budući postoji mnogo mogućih složenih pojmova, evo nekih:
 - a. *YHWH – Yireh* (YHWH će providjeti, BDB 217 i 906), Postanak 22:14
 - b. *YHWH – Rophekha* (YHWH je tvoj iscjelitelj, BDB 217 i 950, *Qal* PARTICIP), Izlazak 15:26
 - c. *YHWH – Nissi* (YHWH je moj stijeg, BDB 217 i 651), Izlazak 17:15
 - d. *YHWH – Meqaddishkem* (YHWH Onaj koji te posvećuje, BDB 217 i 872, *Piel* PARTICIP), Izlazak 31:13
 - e. *YHWH – Shalom* (YHWH je Mir, BDB 217 i 1022), Suci 6:24
 - f. *YHWH – Sabbaoth* (YHWH gostoljubivosti, BDB 217 i 878), I. Samuelova 1:3.11; 4:4; 15:2; često u prorocima
 - g. *YHWH – Ro’I* (YHWH je moj pastir, BDB 217 i 944, *Qal* PARTICIP), Psalam 23:1
 - h. *YHWH – Sidqenu* (YHWH je naša pravednost, BDB 217 i 841), Jeremija 23:6
 - i. *YHWH – Shammah* (YHWH je tamo, BDB 217 i 1027), Ezekiel 48:35.

1:4

NASB, NRSV

“nakon što je porazio”

NKJV

“nakon što je ubio”

TEV

“nakon što je GOSPODIN porazio”

NJB

“On je porazio”

GLAGOL (BDB 645, KB 697, *Hiphil* INFINITIV) znači “pobijediti” a teološko suzvučje je to da je to bio YHWH. On je prvi uzrok i jedini uzrok!

▣ “**Sihona**” [Sihon] Sihon (BDB 695) je bio amorejski kralj područja odmah do Oga, bašanskoga kralja, na istočnoj strani Jordana. Mojsiju je bilo zapovjedbano od Boga (usp. 2:4-9) da ne napadne židovske srodnike u Moabu i Edomu (Lotovo potomstvo od njegovih vlastitih kćeri, usp. Post 19:30-38). Jedini drugi put do Jordana bio je kroz kraljevstvo Sihona. Glavni grad Hešbon bio je prvi važan grad kojeg je osvojila izraelska vojska (usp. 2:26-37; Br 21:21-32).

▣ “**Oga**” [Og] Og (BDB 728) je bio kralj područja zvanog Bašan, koji je imao dva velika grada (usp. Jš 12:4) i mnoga sela (usp. 3:1-10). On je očito bio jedan od Refaimovaca (divovi, usp. 3:11) koji su nastavali Kanaan (usp. 2:20; Jš 12:4). To je bilo potomstvo ovih divova (usp. 2:11) u Hebronu koji su prouzročili da Izrael odbaci izvješća dva vjerna izvidnika (usp. Br 13:22).

POSEBNA TEMA: NADNEVAK IZLASKA

- A. Postojala su dva znanstvena mišljenja o nadnevku Izlaska:
 1. iz Knjige o Kraljevima 6:1, koja kaže: “480 godina od Izlaska do građenja Salomonova Hrama”:
 - a. Salomon je počeo vladati 970. g.pr.Kr. Ovo je bilo računato prema bitci kod *Karkara* (853. g.pr.Kr.) kao siguran početak nadnevka
 - b. Hram je bio izgrađen u njegovoj četvrtoj godini (965. g.pr.Kr.), a Izlazak se zbilo oko 1445./1446. g.pr.Kr.
 2. ovo bi značilo da se dogodio za vrijeme XVIII. egipatske dinastije:
 - a. faraon ugnjetavanja bio bi *Tutmozis III.* (1490.-1436. g.pr.Kr.)
 - b. faraon Izlaska bio bi Amenhotep II. (1436.-1407. g.pr.Kr.):
 - (1) neki vjeruju dokazu iz Jerihona temeljenome na činjenici da nije bilo diplomatske prepiske između Jerihona i Egipta tijekom vladavine *Amenhotepa III.* (1413.-1377. g.pr.Kr.)

- (2) tekstovi iz *Amarne* navode diplomatsku prepisku pisanu na ostraki o *habiru* koji su preplavili zemlju Kanaan u kraljevstvu *Amenhotepa III*. Prema tome, Izlazak se dogodio u kraljevstvu *Amenhotepa II*.
- (3) razdoblje Sudaca nije dovoljno dugo ako je XIII. st.pr.Kr. nadnevak Izlaska
3. moguće poteškoće s ovim nadnevcima su:
- Septuaginta (LXX) navodi 440 godina a ne 480
 - moguće da 480 godina predstavlja 12 naraštaja po 40 godina od svakoga, pa stoga, to je slikovit broj
 - postoji 12 naraštaja svećenika od Arona do Salomona (usp. I. Ljet 6), potom 12 od Salomona do Drugoga hrama. Židovi, kao i Grci, računaju naraštaj kao četrdeset godina. Dakle, postoji razdoblje od 480 godina unatrag i unaprijed (simbolička uporaba brojeva) (usp. Bimson: *Redating the Exodus and Conquest*)
4. postoje tri druga teksta koji spominju nadnevke:
- Knjiga Postanka 15:13.16 (usp. Djela 7:6), 400 godina ropstva
 - Knjiga Izlaska 12:40-41 (usp. Gal 3:17):
 - MT - 430 godina boravka u Egiptu
 - LXX - 215 godina boravka u Egiptu
 - Knjiga o Sucima 11:26 – 300 godina između vremena Jiftaha i osvajanja (podupire 1445. g.pr.Kr.)
 - Djela apostolska 13:19, izlazak, lutanja i osvajanje – 450 godina
5. autor Knjige o Kraljevima koristio je posebne povijesne upute i nije zaokruživao brojeve (Edwin Thiele, *A Chronology of the Hebrew Kings*, str. 83-85).
- B. Pokusni dokaz iz arheologije izgleda da ukazuje prema nadnevku 1290. g.pr.Kr., ili XIX.-tu egipatsku dinastiju:
- Josip je bio u mogućnosti posjetiti svoga oca i faraona u tome istome danu. Prvi domorodni faraon koji je počeo premještati glavni grad Egipta iz Tebe natrag u deltu Nila, na mjesto nazvano *Avaris/Soan /Tanis* što je bio stari glavni grad Hiksosa, bio je *Seti I*. (1309.-1290. g.pr.Kr.). On bi mogao biti faraon ugnjetavanja:
 - ovo izgleda pothranjuje dva dijela izvješća o egipatskoj kraljevini Hiksosa:
 - nađena stela bila je iz vremena Ramzesa II. koja slavi osnivanje Avarisa četiristo godina prije (1700. g.pr.Kr. od Hiksosa)
 - proročanstvo iz Knjige Postanka 15:13 govori o 400 godina ugnjetavanja
 - ovo podrazumijeva da je Josipov rast moći bio pod faraonom *Hiksosom* (semitski). Na novu egipatsku dinastiju upućuje se u Knjizi Izlaska 1:8
 - Hyksos* [Hiksos], egipatska riječ što znači “vladari stranih zemalja”, koji je bio u skupini ne-egipatskih semitskih vladara, nadzirao je Egipat tijekom XV. i XVI.-te dinastije (1720.-1570. g.pr.Kr.). Neki ga žele povezati s Josipovim porastom moći. Ako odbijemo 430 godina iz Knjige Izlaska 12:40 od 1720. g.pr.Kr., dobijemo nadnevak oko 1290. g.pr.Kr.
 - sin Setija I. bio je Ramzes II. (1290.-1224. g.pr.Kr.). Ovo je ime spomenuto kao jedno od gradova skladišta izgrađenih od robova Hebreja, Knjiga Izlaska 1:11. Također ovo isto područje u Egiptu blizu Gošena nazvano je Ramzes, Knjiga Postanka 47:11. *Avaris /Soan /Tanis* bio je poznat kao “Ramzesova kuća” od 1300.-1100. g.pr.Kr.
 - Tutmosis III. bio je poznat kao veliki graditelj, kao što je bio i Ramzes II.
 - Ramzes II. imao je 47 kćeri koje su živjele u odvojenim palačama
 - arheologija je pokazala da je većina velikih obzidanih gradova Kanaana (Hazor, Debir, Lakoš) bila uništena i brzo ponovno izgrađena oko 1250. g.pr.Kr. Dopuštajući 38 godina razdoblja lutanja pustinjom ovo pothranjuje nadnevak 1290. g.pr.Kr.
 - arheologija je pronašla upute za bivanje Izraelaca u južnome Kanaanu na memorijalnoj steli Ramzesovog nasljednika *Merneptaha* (1224.-1214. g.pr.Kr. [usp. Merneptahovu stelu, nadnevka 1220. g.pr.Kr.]
 - Edom i Moab su izgleda dosegli jak nacionalni identitet u kasnim 1300.-tim godinama prije Krista. Ove zemlje nisu bile uredene u XV. stoljeću (Glueck)

9. knjiga naslovljena *Redating the Exodus and Conquest* od Johna J. Bimsona, izdana od University of Sheffield, 1978., uvjerava protiv svih arheoloških dokaza za raniji nadnevak.

POSEBNA TEMA: PRED-IZRAELSKI STANOVNICI PALESTINE

- A. Postoji nekoliko popisa ljudi:
- Knjiga Postanka 15:19-21 (10):
 - Kenijci
 - Kenižani
 - Kadmonci
 - Hetiti
 - Perižani
 - Refaimci
 - Amorejci
 - Kanaanci
 - Girgašani
 - Jebusejci
 - Knjiga Izlaska 3:17 (6):
 - Kanaanci
 - Hetiti
 - Amorejci
 - Perižani
 - Hivijci
 - Jebusejci
 - Knjiga Izlaska 23:28 (3):
 - Hivijci
 - Kanaanci
 - Hetiti
 - Ponovljeni zakon 7:1 (7):
 - Hetiti
 - Girgašani
 - Amorejci
 - Kanaanci
 - Perižani
 - Hivijci
 - Jebusejci
 - Knjiga o Jošui 24:11 (7):
 - Amorejci
 - Perižani
 - Kanaanci
 - Hetiti
 - Girgašani
 - Hivijci
 - Jebusejci
- B. Podrijetlo imena je nejasno zbog pomanjkanja povijesnog podatka. Knjiga Postanka 10:15-19 uključuje nekoliko srodnih Kanaanu, sinu Hama.
- C. Kratki opisi iz najduljeg popisa u Knjizi Postanka 15:19-21:
- Kenijci
 - BDB 884
 - ne-Izraelci
 - imena srodna s "izmišljač" ili "kovač", što može upućivati na obradu kovina ili glazbu (usp. Post 4:19-22)
 - povezano s područjem Sinaja sjeverno prema Hebronu
 - ime povezano s Jitrom, Mojsijevim tastom (usp. Suci 1:16; 4:11)
 - Kenižani
 - BDB 889
 - srodnici Židova
 - klan Edoma (usp. Post 15:19; 30:15.42)
 - živjeli u Negebu
 - moguće stoljeni u Judu (usp. Br 32:12; Jš 14:6.14)
 - Kadmonci
 - BDB 870 II
 - ne-Izraelci
 - ime srodno s "istočnjak"
 - živjeli u Negebu
 - moguće se odnosi na "čovjek s istoka" (usp. Job 1:3)
 - Hetiti
 - BDB 366
 - ne-Izraelci
 - potomstvo Heta
 - iz kraljevstva Anatolije (Mala Azija, Turska)
 - u Kanaanu bili prisutni vrlo rano (usp. Post 23; Jš 11:3)

5.	Perižani	- BDB 827
- ne-Izraelci, moguće Huriti
- živjeli u šumovitome području Jude (usp. Post 34:30; Suci 1:4; 16:10)
6.	Refaimci	- BDB 952
- ne-Izraelci, moguće divovi (usp. Post 14:5; Br 33:33; Pnz 2:10-11.20)
- živjeli na istočnoj obali Jordana
- loza ratnika/junaka
7.	Amorejci	- BDB 57
- sjeverno-zapadna semitska skupina naroda podrijetlom od Hama (usp. Post 10:16)
- postali općenita oznaka za stanovnike Kanaana (usp. Post 15:16; Pnz 1:7; Jš 10:5; 24:15; II. Sam 21:2)
- ime može značiti “zapad”
- ISBE, tom 1, str. 119, kaže da pojam obilježava:
a. stanovnike Palestine općenito
b. žitelje brdovite zemlje kao oprečje primorskoj ravnici
c. posebnu skupinu ljudi sa svojim vlastitim kraljem
8.	Kanaanci	- BDB 489
- od Hama (usp. Post 10:15)
- općenito oznaka svih plemena u Kanaanu zapadno od Jordana
- značenje Kanaana je neizvjesno, moguće “trgovac” ili “crveno-purpurna boja”
- kao skupina ljudi oni su obitavali diljem primorske ravnice (usp. Br 13:29)
9.	Girgašani	- BDB 173
- od Hama (usp. Post 10:16) ili barem “od sina [tj. iz zemlje] Kanaana”, ISBE, tom 2, str. 1232)
10.	Jebusejci	- BDB 101
- od Hama (usp. Post 10:16)
- iz grada Jebusa / Šalema / Jeruzalema (usp. Jš 15:63; Suci 19:10)
- Knjiga Ezekijela 16:3.45 tvrdi da su bili miješana rasa od Amorejaca i Hetita
11.	Hivijci	- BDB 295
- od Hama (usp. Post 10:17)
- LXX ih prevodi kao Horijci (usp. Post 34:2; 36:20-30; Jš 9:7)
- moguće od hebrejske riječi “pećina”, dakle obitavaoci pećina
- živjeli su u brdovitim krajevima Libanona (usp. Jš 11:3; Suci 3:3). U II. Knjizi o Samuelu 24:7 popisani su odmah do Tira i Sidona.

▣ **“(u) Aštarotu” [Aštarot]** Ovaj grad (BDB 800) bio je nazvan po ženskome ortaku kanaanskoga boga plodnosti *Baala /Ašere /Ašarte*. Zbog spominjanja Refaima, moguće da se na taj grad upućuje u Knjizi Postanka 14:5.

▣ **“(u) Edreju” [Edrej]** Ovo je bio jedan od glavnih gradova Oga (usp. Jš 12:4; 13:12).

1:5 “u zemlji Moaba” Ovo je tamo gdje su se Izraelci utaborili prije ulaska u Obećanu zemlju. To je položaj upravo sjeverno od Mrtvoga mora na istočnoj obali Jordana, gdje je Ponovljeni zakon bio pisan.

▣ **“Mojsije se lati”** GLAGOL (BDB 383, KB 381, *Hiphil* PERFEKT) podrazumijeva “dragovoljnu predanost” (usp. Post 18:27; Izl 2:21; Suci 19:6).

▣ **“razložiti ovaj zakon”** GLAGOL (BDB 91, KB 106, *Piel* PERFEKT) znači učiniti jasnim ili razumljivim. Ova se riječ pojavljuje jedino ovdje i na druga dva mjesta gdje je prevedena “napisati” (usp. 27:8; Hab 2:2). Poduka koja je nejasna ili nerazumljiva neupotrebljiva je i, u ovome okviru Saveza, opasna.

Pojam “zakon” (tj. Tora, BDB 260) hebrejski je pojam za “učenje” ili “poduku” (usp. 4:8.44; 27:3.8.26; 28:58.61; 29:20.28; 30:10; 31:9.11.12; 32:46). U ovome okviru to upućuje na Mojsijeve govore predane Izraelu na istočnoj strani Jordana s druge strane Jerihona, na ravninama Moaba, upravo prije no što su Izraelci prešli Jordan bez njega.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 1:6-8

⁶"GOSPODIN naš Bog kazivaše nam na Horebu, govoreći: 'Dovoljno ste dugo ostali na ovome brdu. ⁷Okrenite se i krenite na put, i idite u brdovitu zemlju Amorejaca, i svima njihovim susjedima u Arabi, u brdovitoj zemlji i nizini i u Negeb i na morsku obalu, zemlju Kanaanaca, i Libanon, sve do velike rijeke, rijeke Eufrata. ⁸Gledajte, Ja sam stavio zemlju pred vas; uđite i zauzmite zemlju za koju se GOSPODIN zakle dati je vašim ocima, Abrahamu, Izaku, i Jakovu, njima i njihovim potomcima nakon njih.'"

1:6 "GOSPODIN" Ovo je jedinstveno ime za Boga Izraela (tj. YHWH, BDB 217). Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

▣ **"naš Bog"** Osobna MNOŽINA ZAMJENICE podrazumijeva zavjetni odnos, započet i prihvaćen na Sinaju. Ovo je ime Božanstva, "*Elohim*" (BDB 43). Korišteno je za Boga kao Stvoritelja, Davatelja, i Održavatelja čitavoga Stvorenja (tj. Post 1:1 – 2:3). Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

▣ **"(na) Horebu" [Horeb]** Vidi bilješku u 1:2.

▣ **"Dovoljno ste dugo ostali na ovome brdu"** Bog sad govori narodu kako je za njih vrijeme da učine ono što im je On prvotno zapovjedio, zauzeti Kanaan (usp. Post 15:13-21; Br 13 - 14)! Na brdu Horeb ostali su oko godinu dana (usporedi Izlazak 19:1 s Brojevima 10:11).

1:7

NASB	"Okrenite se i krenite na put"
NKJV	"Okrenite se i latite se vašeg putovanja"
NRSV	"Nastavite vaše putovanje"
TEV	"Rastavite tabor i krenite"
NJB	"Krenite, nastavite svoje putovanje"

Prvi GLAGOL (BDB 815, KB 937, *Qal* IMPERATIV) znači "okrenuti", ali bio je korišten u nekoliko značenja:

1. okrenuti se kako bi se vidjelo nešto/netko, Knjiga Izlaska 2:12; 16:10; Brojevi 12:10
2. okrenuti se tako da se promjeni smjer, Knjiga Postanka 18:22; 24:49; Izlazak 14:25; 21:33; Ponovljeni zakon 1:7.24; 2:3; 9:15; 10:5
3. okrenuti se drugim bogovima, Levitski zakonik 19:4; Ponovljeni zakon 29:18; 30:17; 31:18.20
4. tražiti pomoć od, Levitski zakonik 19:31; 20:6
5. približavanje:
 - a. večeri, Ponovljeni zakon 23:11
 - b. jutro, Knjiga Izlaska 14:27.

Drugi GLAGOL (BDB 652, KB 704, *Qal* IMPERATIV) znači "povući se", "zaustaviti se", ili "krenuti", što je često bilo korišteno u Knjizi Brojeva za premještanje tabora Izraelaca. Ova se uporaba nastavlja u Ponovljenome zakonu (tj. 1:7.19.40; 2:1.24). Izvorno je upućivalo na izvlačenje kolaca šatora.

▣ **"i idite"** Ovo je treća usporednica *Qal* IMPERATIVA (BDB 97, KB 112).

▣ Postoje spomenute četiri topološke podjele Palestine idući od sjevera prema jugu:

1. "u brdovitoj zemlji Amorejaca" – ovo upućuje na istočnu obalu Jordana te kraljevstva Sihona i Oga
2. "u Arabi" – ovo upućuje na Jordansku tektonsku dolinu (BDB 787, usp. 1:1.7; 2:8; 3:17; 4:49; 11:30; Jš 8:14; 11:2.16; 12:3; 18:18)
3. "u brdovitoj zemlji i u nizinama" – ovo upućuje na područje zapadno i južno od Mrtvoga mora, kako bi kasnije bilo dodijeljeno plemenu Efrajima i Jude
4. "Negeb" – ovo je neplodna pustinjska zemlja južno od Mrtvoga mora i na zapadu (BDB 616)
5. "kod morske obale" – ovo je primorska ravnica što se proteže od Egipta do Libanona (tj. Šefeli, BDB 410).

Sve ovo uzeto zajedno upućuje na zemlju obećanu Abrahamu u Knjizi Postanka 15.

1:8 Stih 8 jeste niz zapovijedi:

1. “Gledajte” - BDB 906, KB 1157, *Qal* IMPERATIV
2. “uđite” - BDB 97, KB 112, *Qal* IMPERATIV
3. “zauzmite” - BDB 439, KB 441, *Qal* IMPERATIV (vidi Posebnu temu u 8:1).

▣ **“Ja sam stavio zemlju pred vas”** Hebrejski pojam za “stavio sam” isti je kao “dano” (BDB 678, KB 733, *Qal* PERFEKT). Bog im sad daje zemlju kao što je obećao Abrahamu (Post 12:1, redak 5; 15:12-21; Izl 6:8), ali oni je moraju zauzeti. Promotrite uvjetovanost čak i ovoga temeljnog Saveza (tj. 4:1; 5:33; 6:18; 8:1; 16:20; 30:16.19).

▣ **“zemlju za koju se GOSPODIN zakle dati je vašim ocima, Abrahamu, Izaku, i Jakovu”** Vidi Posebnu temu: Obećanja patrijarsima temeljem Saveza u 9:5.

Vidi 4:37; 6:10; 9:5; 10:11.15; 30:20; Knjiga Postanka 12:5-7; 13:14-17; 15:18; 26:3; Izlazak 32:13; 33:1. Ova bi zemlja morala uključiti područje od Kadeš Barnee na jugu do Biblosa i Zifrona, Sedada i Lebo Hamata na sjeveru (moguće čak tako istočno kao što su vode Eufrata, usp. Post 15:18). Vidi *MacMillan Bible Atlas*, str. 47.

Postoji nekoliko mjesta gdje su date općenite granice Obećane zemlje (Izl 34:1-12; Pnz 1:6-8; 3:12-20; 11:24; Jš 1:3-4). Jedino je tijekom Davidove vladavine ovo čitavo opće područje bilo pod nadzorom Izraelaca.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 1:9-15

⁹“Tada vam kazivah, govoreći: ‘Ne mogu nositi *breme* vaše sâm. ¹⁰GOSPODIN vaš Bog umnožio vas je, i gledajte, danas ste brojni kao zvijezde nebeske. ¹¹Neka bi vas GOSPODIN, Bog vaših otaca, umnožio tisuću puta više nego što jeste i blagoslovio vas, baš kao što vam je On obećao! ¹²Kako ja sâm mogu nositi teret i breme i vaš spor? ¹³Odaberite mudre i razborite i iskusne ljude iz svojih plemena, i ja ću ih postaviti kao vaše glavare.’ ¹⁴Vi mi odgovoriste i rekoste: ‘Stvar što si rekao je dobra.’ ¹⁵Tako uzeh glavare iz vaših plemena, mudre i iskusne ljude, te vam ih postavih za poglavare, tisućnike i stotnike, pedesetnike i desetnike, te nadglednike za vaša plemena.”

1:9 “Tada” Ovo je ponavljani izričaj u Ponovljenome zakonu. Prva četiri poglavlja su pregled YHWH-inih veličanstvenih djela u korist Izraela. Ovaj je idiom način označavanja prošlog djelovanja (usp. 1:9.16.18; 2:34; 3:4.8.12.18;4:14).

▣ **“Ne mogu nositi *breme* vaše sâm”** Vidi Knjigu Izlaska 18:13-26 vezano na Jitrov savjet Mojsiju o ovoj vrlo velikoj poteškoći (tj. Mojsijevo bivanje jedinim sucem).

1:10 “GOSPODIN vaš Bog umnožio vas je” Ovo je dio Božjega obećanja patrijarsima (tj. Post 13:16; 17:2.20; 22:17; 48:4; Lev 26:9; Pnz 7:13).

▣ **“kao zvijezde nebeske”** Ovaj je izričaj nađen i u Knjizi Postanka 15:5; 26:4; Ponovljenome zakonu 10:22; 28:62. Drugi usporedni izričaji korišteni bezbroj puta za slikovite prikaze (usp. Post 16:10) Izraelaca su: “(kao) praha zemaljskoga” (usp. Post 13:16; 28:14; Br 23:10); i “pjeska morskoga” (usp. Post 22:17; 32:12). Ovo sve od čovjeka koji je bio bez djece sve do dobi od 100 godina (tj. Abraham)!

U Ponovljenome zakonu 1:28 Izraelci brojniji su od zvijezda a boje se stanovnika Kanaana zbog njihove:

1. brojnosti
2. veličine
3. ozidanih gradova.

Kakva ironija!

▣ **“Bog vaših otaca”** Ova često ponavljana oznaka da je isti Bog koji je govorio Abrahamu, Izaku, i Jakovu još uvijek djelatan u životima i sudbini njihovih potomaka.

▣ **“umnožio tisuću puta”** Ovo je očito idiomski izričaj. Broj 1.000 bio je umnožak od deset (na 3. potenciju) i, stoga, simbol veličine ili brojnosti (usp. Ps 90:4; II. Pt 3:8).

Evo popisa uporabe hiperbole iz NIDOTTE, tom 1, str. 417:

1. Božje djelo u blagoslovu, Ponovljeni zakon 1:11; Job 42:12; Psalam 144:13
2. vojni blagoslov, Knjiga o Jošui 23:10
3. vojno prokletstvo za nevjeru, Ponovljeni zakon 32:30; Izaija 7:23; 30:17; Amos 5:3
4. trajna Božja suverenost, Psalam 90:4
5. Božja obećanja temeljem Saveza, Ponovljeni zakon 7:9; Psalam 105:8
6. Božji gnjev nasuprot Božjoj ljubavi, Knjiga Izlaska 34:7; Ponovljeni zakon 5:9-10
7. blagoslov bivanja u Božjemu hramu, Psalam 84:10.

▣ “spor” Ovo znači “parnica” (BDB 936).

1:13 “Odaberite” Ovaj GLAGOL (BDB 396, KB 393) je *Qal* IMPERATIV. Zabilježite da je Mojsije zapovjedio narodu (tj. njihovim vođama) da preuzmu odgovornost (njihov odabir) za zajednicu zajedno s njim (Mojsije imenuje). Ovi novi suci (tj. plemenske vođe) morali su biti:

1. “mudre” - (BDB 314) znači sposobni za promišljene i pobožne odabire (tj. Josip, Post 41:33.39; David, II. Sam 14:20; Salomon, I. Kr 2:9; 3:12; 5:21)
2. “razborite” - (BDB 106, KB 122, *Niphal* PARTICIP) znači netko tko je razborit, oštrouman, i razuman (tj. Josip, Post 41:33; negativno u Jer 4:22)
3. “iskusne” - (BDB 393, KB 390, *Qal* PASIV PARTICIPA). To je uobičajena riječ sa širokim semantičkim poljem:
 - a. NASB, TEV, NJB, JPSOA – iskusne
 - b. NKJB – obrazovane
 - c. NRSV, REB – na dobru glasu
 - d. JB – provjerene
 - e. NIV – poštovane
 - f. NET – poznate.

▣ “**ja ću ih postaviti**” GLAGOL (BDB 962, KB 1321) je *Qal* IMPERFEKT, korišten u smislu KOHORTATIVA [čvrsto povezane skupine ljudi – op.prev]. Mojsije je postavio ili imenovao ove izabrane muškarce na položaje vodstva i sudstva (tj. Izl 1:11; 18:21; Pnz 17:14.15; Suci 11:11). Međutim, u stvarnosti, YHWH je bio taj koji je “uzeo” (BDB 542, KB 534, *Qal* IMPERFEKT, stih 15) njih, one koji obilježavaju Božji odabir (tj. 4:20.34; I. Kr 11:37). Ljudski postupak slijedio je Božanski naum!

1:15 “poglavare, tisućnike i stotnike, pedesetnike i desetnike” Ove su podjele kasnije postale vojne jedinice (usp. Izl 18:21). Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: TISUĆNIK (ELEPH)

Ovo je hebrejska riječ za “tisuću” (BDB 48). Međutim, bila je korištena u nekoliko značenja:

1. obiteljska zajednica, Knjiga o Jošui 22:14; Suci 6:15; I. Samuelova 23:23; Zaharija 9:7; 12:6
2. vojna jedinica, Knjiga Izlaska 18:21.25; Ponovljeni zakon 1:15
3. doslovno tisuću, Knjiga Postanka 20:16; Izlazak 32:28
4. simbolički broj, Knjiga Postanka 24:60; Izlazak 20:6; 34:7; Ponovljeni zakon 7:9; Jeremija 32:18
5. ugaritska srodna riječ *alluph* znači “poglavica”, Knjiga Postanka 36:15.

▣

NASB, NKJV

“nadglednike”

NRSV, TEV

“službenike”

NJB

“pisare”

Pojam (BDB 1009) izvorno upućuje na pisara, ali ovo izgleda ne potkrepljuje uporabu u Ponovljenome zakonu 1:15; 20:5.8.9; ili Knjizi o Jošui 1:10.32. U ovome okviru izgleda upućuje na nižeg suca ili pomagača plemenskim vođama.

The Handbook on Deuteronomy od UBS kaže: “oni se pojavljuju sa starješinama (Br 11:16) i sa sucima (Pnz 16:18; Jš 8:33), i također u vojnim okvirima (Pnz 20:5.8.9; Jš 1:10; 3:2)” str. 26.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 1:16-18

¹⁶"Onda zadužih vaše suce u to vrijeme, govoreći: 'Saslušajte *slučajeve* između svoje braće zemljaka, i sudite pravedno između čovjeka i njegova brata zemljaka, ili stranca koji je s njim. ¹⁷Nemojte pokazivati pristranost u suđenju; saslušajte maloga kao i velikoga. Nemojte se bojati čovjeka, jer je sud Božji. Slučaj koji je vama pretežak, iznesite ga meni, i ja ću ga saslušati.' ¹⁸Zapovjedih vam u ono vrijeme sve stvari koje morate činiti."

1:16-17 Mojsije je zadužio ove nove plemenske suce da budu nepristrani (usp. 16:19; 24:17). Nepristranost je osobina Božja (usp. 10:17). Izrael je bio zamišljen da bude narod i društvo koje otkriva narav YHWH tako da svijet može doći do mjesta njihova pouzdanja i vjere u Njega. Poslije Pada (tj. Post 3) ovo je bio Božji naum. Izrael je podbacio, ali savršeni Izraelci (tj. Isus, usp. Iz 53) su uspjeli (tj. Iv 14:5-7. 8-11).

▣ **“stranca”** Prema ne-Izraelcima moralo se postupati kao s jednakima u zakonskoj kraljevini. Izrael se bavio svojim dostojanstvom (usp. Lev 23:22; Pnz 10:19; 24:17; 27:19). Izraelci su bili stranci u Egiptu (usp. Izl 22:21; 23:9) i znali su kako su se osjećali!

▣ **“pravedno”** Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: PRAVEDNOST

“Pravednost” je tako ključna tema da učenici Biblije moraju napraviti osobno proučavanje zamisli.

U SZ-u Božja je osobina opisana kao “pravičan” ili “pravedan” (BDB 841). Sam mezopotamijski pojam dolazi od riječne trstike koja je bila upotrebljavana kao gradbeno oruđe za procjenu vodoravno točnih zidova i bedema. Bog odabire pojam da bude korišten metaforički za Njegovu osobnu narav. On je ravna oštrica (ravnalo) kojom su sve stvari procijenjene. Ova zamisao potvrđuje Božju pravednost kao i Njegovo pravo na suđenje.

Čovjek je bio stvoren na sliku Božju (usp. Post 1:26-27; 5:1.3; 9:6). Čovječanstvo je bilo stvoreno za zajedništvo s Bogom. Svo Stvorenje je pozornica ili pozadina za uzajamno djelovanje Boga i čovječanstva. Bog je želio da Ga Njegovo vrhunsko Stvorenje, čovječanstvo, poznaje, ljubi Ga, služi Mu, i bude kao On! Odanost čovječanstva bila je ispitana (usp. Post 3) i prvotni par pao je na ispit. To je ishodilo raskolom međusobnoga odnosa Boga i ljudstva (usp. Post 3; Rim 5:12-21).

Bog je obećao da će popraviti i obnoviti zajedništvo (usp. Post 3:15). On to čini kroz Svoju vlastitu volju i Svoga vlastitog Sina. Ljudi su bili nesposobni obnavljati prijelom (usp. Rim 1:18-3:20).

Nakon Pada, Božji prvi korak prema obnovi bila je zamisao Saveza temeljena na Njegovu pozivu te pokajničkome, iskrenome, pokornome odazivu čovječanstva. Zbog Pada, ljudi su bili nesposobni primjereno djelovati (usp. Rim 3:21-31; Gal 3). Osobno je Bog morao poduzeti početni korak kako bi obnovio ljude koji su prekršili Savez. On je to učinio:

1. objavljujući čovječanstvu pravednost kroz Kristovo djelo (tj. sudska pravednost)
2. slobodno dajući čovječanstvu pravednost kroz Kristovo djelo (tj. pripisana pravednost)
3. osiguravajući obitavajućeg Duha koji proizvodi pravednost (tj. Kristo-sličnost, obnova Božje slike) u čovječanstvu.

Doduše, Bog zahtijeva zavjetni odgovor. Bog određuje (tj. besplatno daje) i osigurava, ali ljudi se moraju odazvati i neprestano se odazivati u:

1. pokajanju
2. vjeri
3. načinom života poslušnosti
4. ustrajnosti.

Pravednost je, stoga, ugovoreno, uzajamno djelovanje između Boga i Njegova vrhunskog Stvorenja. Temeljena na Božjoj naravi, Kristovom djelu, i ovlaštenju Duha, kome se svaki pojedinac mora osobno i neprekinuto primjereno odazvati. Zamisao je nazvana “opravdanje po vjeri”. Zamisao je otkrivena u Evanđeljima, ali ne u ovim pojmovima. Prvotno ju je odredio Pavao, koji koristi grčki pojam “pravednost” u njegovim raznovrsnim oblicima više od 100 puta.

Pavao, koji je bio školovan rabin, koristi pojam *dikaionē* u njegovu hebrejskome smislu pojma *SDQ* uporabljenog u Septuaginti, ne iz grčke književnosti. U grčkim pisanjima pojam je povezan s nekim tko se prilagodio očekivanjima božanstva i društva. U hebrejskome smislu uvijek je građen u pojmovima Saveza. YHWH je pravičan, etički, moralan Bog.

On želi da Njegovi ljudi odražavaju Njegovu narav. Iskupljeno čovječanstvo postaje novo stvorenje. Ova novina ishodi novim načinom života pobožnosti (rimski katolicizam usredotočuje se na opravdanje). Otkad je Izrael bio teokracija nije bilo jasnog obrisa između sekularnog (društvena mjerila) i svetog (Božja volja). Ova razlika izražena u hebrejskim i grčkim pojmovima prevodila se u engleskome kao “pravda” (u odnosu na društvo) i “pravednost” (u odnosu na religiju).

Isusovo Evanđelje (Radosna vijest) je to da je palo čovječanstvo bilo obnovljeno za zajedništvo s Bogom. To je bilo potpuno dovršeno kroz Očevu ljubav, milosrđe, i milost; Sinov život, smrt, i uskrsnuće; snubljenje te privlačenje Duha ka Evanđelju. Opravdanje je besplatno Božje djelo, ali ono mora biti posljedica pobožnosti (Augustinov stav, koji odražava oboje i naglasak Reformacije na slobodi Evanđelja te naglasak Rimokatoličanstva na promijenjenom životu ljubavi i vjernosti). Za reformatore je pojam “Božja pravednost” padež OBJEKTA GENITIV (tj. djelo činjeno od grješnog čovječanstva prihvatljivo Bogu [položajno posvećenje], dok je za katolike padež SUBJEKTA GENITIV, koji je postupak postajanja sve sličniji Bogu [iskustveno napredujuće posvećenje]. U stvarnosti je to zasigurno oboje!!).

Prema mome stajalištu sve u Bibliji od Postanka 4 – Otkrivenja 20 jest objava Božjeg obnavljanja edenskoga zajedništva. Biblija započinje s Bogom i čovječanstvom u zajedništvu u zemaljskoj okolnosti (usp. Post 1 – 2) i Biblija završava s istom okolnošću (usp. Otk 21 – 22). Božja slika i svrha bit će obnovljeni!

Spis gornjih rasprava bilježi sljedeće odvojene NZ-ne odlomke slikovito prikazujući grčku skupinu riječi:

1. Bog je pravedan (često povezano s Bogom kao Suceom)
 - a. Poslanica Rimljanima 3:26
 - b. II. Solunjanima 1:5-6
 - c. II. Timoteju 4:8
 - d. Otkrivenje 16:5
2. Isus je pravedan
 - a. Djela apostolska 3:14; 7:52; 22:14 (naslov Mesije)
 - b. Evanđelje po Mateju 27:19
 - c. I. Ivanova 2:1.29; 3:7
3. Božja volja za Njegovo Stvorenje je pravednost
 - a. Levitski zakonik 19:2
 - b. Matej 5:48 (usp. 5:17-20)
4. Božje sredstvo osiguravanja i stvaranja pravednosti
 - a. Rimljanima 3:21-31
 - b. Rimljanima 4
 - c. Rimljanima 5:6-11
 - d. Galaćanima 3:6-14
 - e. dano od Boga
 - 1) Rimljanima 3:24; 6:23
 - 2) I. Korinćanima 1:30
 - 3) Efežanima 2:8-9
 - f. primljeno vjerom
 - 1) Rimljanima 1:17; 3:22.26; 4:3.5.13; 9:30; 10:4.6.10
 - 2) II. Korinćanima 5:21
 - g. kroz Sinova djela
 - 1) Rimljanima 5:21
 - 2) II. Korinćanima 5:21
 - 3) Filipljanima 2:6-11

5. Božja volja je da Njegovi sljedbenici budu pravedni
 - a. Matej 5:3-48; 7:24-27
 - b. Rimljanima 2:13; 5:1-5; 6:1-23
 - c. I. Timoteju 6:11
 - d. II. Timoteju 2:22; 3:16
 - e. I. Ivanova 3:7
 - f. I. Petrova 2:24

6. Bog će suditi svijetu pravednošću
 - a. Djela apostolska 17:31
 - b. II. Timoteju 4:8.

Pravednost je osobina Boga, besplatno dana grješnom čovječanstvu kroz Krista. To je:

1. Božja odluka
2. Božji dar
3. Kristovo djelo.

Ali to je isto tako postupak postajanja pravednim što se mora odlučno i postojano njegovati, i koji će jednog dana biti dovršen pri Drugome dolasku. Zajedništvo s Bogom je obnovljeno spasenjem ali napreduje kroz čitavi život da dođe do susreta licem-u-lice kod smrti ili *Parousia*!

Ovdje je dobar navod za zaključak ove rasprave. Uzet je iz *Dictionary of Paul and His Letters* od IVP:

“Kalvin, toliko više negoli Luther, naglašava odnosni vid Božje pravednosti. Lutherov pogled na Božju pravednost izgleda obuhvaća vid odrješenja [oslobađanja osude – op.prev]. Kalvin naglašava čudesnu narav navješćivanja ili kazivanja Božje pravednosti nama” (str. 834).

Za mene vjernikovo zajedništvo s Bogom ima tri vida:

1. Evanđelje je Osoba (naglasak Istočne crkve i Kalvina)
2. Evanđelje je istina (naglasak Augustina i Luthera)
3. Evanđelje je promijenjen život (katolički naglasak).

Svi su oni istiniti i moraju se držati zajedno za zdravo, ispravno, biblijsko kršćanstvo. Ako je bilo koji od njih prenaglašen ili podcijenjen, nastaju poteškoće.

Moramo dati dobrodošlicu Isusu!

Moramo vjerovati Evanđelju!

Moramo težiti Kristo-sličnosti!

▣ **“Nemojte pokazivati pristranost u suđenju”** Pojam “pristranost” je doslovno “lice” (BDB 815). GLAGOL (BDB 647, KB 699, *Hiphil* IMPERFEKT) znači “odnositi se”. Smisao je taj da kad je osoba pristupila sucu, sudac je nije pokušavao vidjeti ili prepoznati tko je došao pred njega, nego slušati slučaj pravično i nepristrano. Sudac je sa svim slučajevima morao postupati bez predrasuda (usp. Lev 19:15).

▣ **“Nemojte se bojati čovjeka”** Ovaj GLAGOL (BDB 158 III, KB 185, *Qal* IMPERFEKT) znači “strepiti” ili “bojati se”. U ovome okviru “strepiti” je zahtijevana. U Ponovljenome zakonu ovaj pojam korišten je u dva okvira. Božji vođe/suci ne moraju se bojati odaziva čovjeka na njihove odluke (1:17) i Božji se ljudi ne moraju bojati poruka krivih proroka (18:22).

Ovaj je pojam bio korišten u Psalmima za izražavanje poštovanja vjernika po Savezu i bojazni od YHWH (tj. 33:8; 22:23).

▣ **“Slučaj koji je vama pretežak, iznesite ga meni”** Mojsije je bio Božji predstavnik narodu. Bio je viđen kao prorok (usp. stih 18; 18:15-22).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 1:19-21

¹⁹“Tada krenusmo iz Horeba, i krenusmo kroz svu veliku i strašnu pustinju koju vidjeste na putu prema brdovitoj zemlji Amorejaca, baš kao što nam je GOSPODIN naš Bog zapovjedio; i dodosmo do Kadeš Barnee. ²⁰Rekoh

vam: 'Došli ste u brdovitu zemlju Amorejaca, koju nam GOSPODIN naš Bog daje. ²¹Vidite, GOSPODIN vaš Bog stavio je zemlju pred vas; ustajte, zauzmite je, kao što vam GOSPODIN, Bog vaših otaca, reče. Ne bojte se ili ne strahujte.'

1:19-25 “Tada krenusmo” GLAGOL (BDB 652, KB 704, *Qal* IMPERFEKT) redovito je bio korišten u Knjizi Izlaska (usp. Izl 12:37; 13:20; 14:15; 16:1; i često u Br 33). Ovi se stihovi odnose na putovanje od gore Sinaj do Kadeš Barnee.

1:19 “(iz) Horeba” [Horeb] Dva naziva svetih gora, Horeb i Sinaj, korištena su istoznačno. Horeb je semitski pojam. Sinaj nije semitski ali moguće se odnosi na pustinju *Sin*. *Sin* je pojam za malu pustinsku biljku uobičajenu u području. Neki vjeruju da je Horeb područje planine a Sinaj najviša točka, ali mi to ne znamo zasigurno.

▣ **“veliku i strašnu pustinju”** Uobičajeno pojam “pustinja” (BDB 184) znači nenastanjena zemlja za ispašu, ali ovo naporno putovanje vodilo ih je kroz pustinju Sinajskoga poluotoka. Postojalo je nekoliko izvora prirodne vode. Bog je nadnaravno osigurao vodu i hranu za njih tijekom ovoga razdoblja od četrdeset godina. Danas, ova je pustinja nazvana *Et Tih*, što znači “lutanje”. Ovo je putovanje bilo oko 100 milja i prelazilo je preko vrlo surove zemlje.

▣ **“brdovitoj zemlji Amorejaca”** Ovo bi moglo upućivati na južni dio zemlje Kanaana (tj. Negeb, Araba).

▣ **“baš kao što nam je GOSPODIN naš Bog zapovjedio”** Za imena Božanstva vidi Posebnu temu u 1:3.

Bog ih je vodio:

1. Mojsijevim riječima
2. *Shekinah* [*Šekina*] oblakom slave, koji je počivao nad šatorom. Kad se on pomaknuo Izrael ga je slijedio.

▣ **“dodosmo do Kadeš Barnee”** Hebrejska riječ za sveto je *kadosh* (BDB 871), od koje dobivamo “Kadeš”. Kadeš Barnea znači “sveto-(nepoznato)”, moguće “sveti grad” ili “sveto mjesto”. To je bilo važno taborište za Izraelce kao što je bilo za Abrahama jer je ono bilo najveća oaza u području.

1:20-21 Ovi stihovi prouzročili su poteškoće za komentatore zbog promjene u uporabi između ZAMJENICA “naš” i “vaš”, što je uobičajeno kroz Knjigu Ponovljenoga zakona. To je jedan razlog zašto neki vjeruju da je Ponovljeni zakon bio pisan od nekoliko ljudi. Ja mislim da je Mojsije napisao (ili diktirao) glavninu otkrivenja, ali očito je kako su njegova pisanja bila uređena od kasnijih pisara i mogu sadržavati komentare izvornog pisara.

1:21 “Pogledajte, GOSPODIN vaš Bog stavio je ... zauzmite” Ovo može biti uputa na stih 8, gdje Bog, kroz Mojsija, govori narodu neka zaposjedne zemlju koju je On obećao patrijarsima (usp. 12:5-7; 13:14-17; 15:18; 26:3).

Ovaj stih, kao stihovi 7 i 8, sadrži nekoliko zapovijedi:

1. “Vidite” - BDB 906, KB 1157, *Qal* IMPERATIV
2. “ustajte” - BDB 748, KB 828, *Qal* IMPERATIV
3. “zauzmite” - BDB 439, KB 441, *Qal* IMPERATIV
4. “Ne bojte se” - BDB 431, KB 432, *Qal* IMPERFEKT, ali korišten u ZAPOVJEDNOME smislu
5. “ne strahujte” - BDB 369, KB 365, *Qal* IMPERFEKT, ali korišten u ZAPOVJEDNOME smislu.

▣

NASB, NRSV

“Ne bojte se ili ne strahujte”

NKJV

“ne bojte se ili ne budite obeshrabreni”

TEV

“ne oklijevajte ili ne bojte se”

NJB

“nemojte se bojati ili biti obeshrabreni”

Ova zabrana od YHWH bila je temeljena na njihovome pouzdanju u Njegova obećanja po Savezu i Njegovoj prisutnosti! Ovaj se izričaj pojavljuje dvanaest puta u SZ-u (tj. 31:8; Jš 1:9; 8:10; 10:25; I. Ljet 22:13; 28:20; II. Ljet 20:15; 32:7; Jer 30:10; 46:27).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 1:22-25

²²"Tada mi svi pristupiste i rekoste: 'Dopusti nam poslati ljude pred nama, tako da mogu istražiti zemlju za nas, i izvijestiti nas o putu kojim bismo se morali popeti i gradove u koje ćemo ući.' ²³To mi se dopalo i uzeh dvanaest vaših ljudi, po jednoga od svakog plemena. ²⁴Oni se okrenuše i popeše u brdovitu zemlju, i dodoše u dolinu Eškol te je potajno istražiše. ²⁵Tada uzeše *neke* plodove zemlje u svoje ruke i donesu ih nama; i izvijestiše nas te rekoše: 'To je dobra zemlja koju nam GOSPODIN naš Bog daje.'"

1:22 Knjiga Brojeva 13:1-3 pozadina je za ovaj stih. On ponavlja Mojsijeve zapovijedi plemenima:

1. "poslati" - BDB 1018, KB 1511, *Qal* KOHORTATIV
2. "istražiti" - BDB 343, KB 340, *Qal* IMPERFEKT, korišten u ZAPOVJEDNOME smislu
3. "izvijestiti" - BDB 996, KB 1427, *Hiphil* IMPERFEKT korišten u ZAPOVJEDNOME smislu.

1:23 "uzeh dvanaest vaših ljudi, po jednoga od svakog plemena" Mojsije je bio dosjetljiv da iskuša i uključi iz svakoga plemena tako da se svako od njih osjeća važnim.

1:24 "(u) dolinu Eškol" Ovaj pojam (BDB 79) znači "grozd" ili "klasje/struk". Knjiga Brojeva 13:23-24 kaže da su odrezali jedan grozd koji je bio tako velik da su trebala dva muškarca da ga nose na kolcu. Ovo je kako je dolina (ili Wadi) dobila svoje hebrejsko ime, ali njezin položaj u južnoj Palestini je neizvjestan, moguće negdje blizu Hebrona (usp. Br 13:22.23).

▣ "potajno istražiše" "Potajno" (BDB 920, KB 1183, *Piel* IMPERFEKT) je preinaka riječi za "nogu" (BDB 919), koja podrazumijeva da su hodali kroz zemlju. Nisu imali životinje za jahanje i to je stvarno bio korak vjere za njih da hodaju kroz ovu zemlju i budu viđeni od njenih žitelja.

1:25 "To je dobra zemlja koju nam GOSPODIN naš Bog daje" Kakva snažna potvrda Saveza! Ipak, oni nisu djelovali na teološkoj potvrdi, nego na svome strahu (tj. stih 21).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 1:26-33

²⁶"Ipak još ne bijaste voljni ići tamo, nego se pobuniste protiv zapovijedi GOSPODINA vašega Boga; ²⁷i mrmrljaste u svojim šatorima te govoraste: 'Zato jer nas GOSPODIN mrzi, On nas je izveo iz zemlje Egipta da nas preda u ruku Amorejaca kako bi nas uništili. ²⁸Kamo možemo ići? Naša su braća smekšala naša srca, govoreći: "Ljudi su viši i stasitiji od nas; gradovi su veliki i utvrđeni do neba. I pored toga, tamo vidjesmo sinove Anakove.'" ²⁹Tada vam rekoh: 'Ne budite prestrašeni, niti ih se bojte. ³⁰GOSPODIN vaš Bog koji ide pred vama Sâm će se boriti za vas, baš kao što učini za vas u Egiptu pred vašim očima, ³¹i u pustinji gdje vidjeste kako vas GOSPODIN vaš Bog nosi, baš kao što čovjek nosi svoga sina, na čitavome putu kojim hodaste dok ne dodoste do ovoga mjesta.' ³²Ipak usprkos svemu ovome, vi se niste pouzdali u GOSPODINA vašeg Boga, ³³koji ide pred vama na vašem putu, da potraži mjesto za vas za taborovanje, u ognju obnoć i oblaku obdan, da vam pokaže put kojim morate ići."

1:26 "pobuniste" GLAGOL (BDB 598, KB 632, *Hiphil* IMPERFEKT) postaje uobičajena riječ u Ponovljenome zakonu (tj. 1:26.43; 9:7.23.24; 21:18.20; 31:27; i također u Psalmima). Njegova SRODNA RIJEČ u aramejskome znači "prepirati se sa" i u sirijskome, "rvati se sa". Ona označava voljnu, hotimičnu neposlušnost!

▣ "zapovijedi GOSPODINA" Zapovijed za njih u stihovima 8 i 21 bila je da krenu i uzmu zemlju.

1:27 "mrmrljaste u svojim šatorima" Ljudi su u svojim šatorima mrmrljali (BDB 920, KB 1188, *Niphal* IMPERFEKT); oni to nisu radili javno, ali Bog je vidio njihova srca (usp. Ps 106:25) i znao da su se pobunili protiv Njega (tj. "klevetnička došaptavanja", usp. Izr 16:28; 18:8; 26:20.22). Bog ne zna samo ono što kažemo (usp. stih 25c), nego ono što je u našem srcu – naše pobude (usp. Br 14:1-6).

▣ "GOSPODIN (nas) mrzi" U ovome stihu ljudi pobijaju Božje pobude i narav (tj. 9:28). Oni su zaboravili sva predivna Božja obećanja i zaštitu tijekom njihova putovanja od Sinaja do Kadeša i počeli su se usredotočavati na svoje trenutačno stanje, koje su vidjeli kao razarajuće.

1:28 “Naša su braća smekšala naša srca” Ljudi su pokušali okriviti uhode za svoju nevjeru. Pojam “smekšala” (BDB 587, KB 606) je metafora za osobu koja postaje strašljiva i gubi volju za opiranjem (usp. 20:8; Jš 2:11; 5:1; 7:5; i moguće 14:8).

NASB, REB “viši i stasitiji”
NKJV, Pešita “veći i stasitiji”
NRSV, TEV, NJB, NIV “jači i stasitiji”
NET “brojniji i stasitiji”

Iz različitih je prijevoda očito da se radi o prvome pojmu. Je li on istoznačnica ili dodaje novo izvješće? PRIDJEV (BDB 152) u osnovi znači “velik”. Korišten je za:

1. velik u širini
2. velik u broju
3. velik u žestini
4. velik u važnosti.

Pojam je uobičajen i ima tako široko semantičko polje da samo okvir može razjasniti njegovo značenje. Izgleda da Septuaginta ove pojmove razumije kao “više napučen i moćniji”. Dio poteškoće prijevoda je mjesto “divova” u SZ-u!

▣ “(sinove) Anakove” [Anak] Riječ (BDB 778 I) doslovno znači “dugovrati”. Ovo upućuje na divove (usp. Post 6).

POSEBNA TEMA: POJMOVI KORIŠTENI ZA VISOKE/MOĆNE RATNIKE ILI SKUPINE LJUDI

Ovi veliki/visoki/moćni ljudi nazvani su s nekoliko imena:

1. *Nephilim* (BDB 658) – Knjiga Postanka 6:4; Brojevi 13:33
2. *Rephaim* (ili BDB 952 ili BDB 952 II) – Knjiga Postanka 14:5; Ponovljeni zakon 2:11.20; 3:11.13; Knjiga o Jošui 12:4; 13:12; II. o Samuelu 21:16.18.20.22; I. Ljetopisa 20:4.6.8
3. *Zamzummim* (BDB 273), *zuzim* (BDB 265) – Knjiga Postanka 14:5; Ponovljeni zakon 2:20
4. *Emim* (BDB 34) - Knjiga Postanka 14:5; Ponovljeni zakon 2:10-11
5. *Anakim* (sinovi *Anaka*, BDB 778 I) – Knjiga Brojeva 13:33; Ponovljeni zakon 1:28; 2:10-11.21; 9:2; Knjiga o Jošui 11:21-22; 14:12.15.

▣ “gradovi su veliki i utvrđeni do neba” Iz arheologije pronašli smo dokaz o nekima od tih gradova. Lakiš je bio južni amorejski grad koji je imao zid debeo 29 stopa. Zidovi tih gradova imali su prigodno podignute tornjeve ili kule. Može se razumjeti kako su Izraelci bili obeshrabreni kad su vidjeli te gradove (“utvrđeni” BDB 130, KB 148, *Qal* PASIV PARTICIPA znači “nedostižni”).

Ova hiperbola “utvrđeni do neba” upotrijebljena je u istome metaforičkom smislu kao imena *zigurata* u Babilonu (usp. Post 11:4).

1:29

NASB “Ne budite prestrašeni, niti ih se bojte”
NKJV “nemojte biti prestravljeni, ili ih se bojati”
NRSV “Nemojte imati strepnju ili strah od njih”
TEV “Nemojte se bojati tih ljudi”
NJB “Nemojte biti prestrašeni, nemojte ih se bojati”

Ovaj prvi GLAGOL (BDB 791, KB 888, *Qal* IMPERFEKT) znači “uzrokovati drhtanje”. U aramejskome znači “drhtati/treperiti” i u sirijskome “nabasati slučajno ili naglo” (usp. 7:21; 20:3; 31:6).

Drugi GLAGOL (BDB 431, KB 432, *Qal* IMPERFEKT) znači “strah” ili “bojazan”. Ovo je uobičajen pojam za strah:

1. od neprijatelja - Ponovljeni zakon 1:21.29; 2:4; 3:2.22; 7:18.19; 20:1.3; 31:6; Knjiga o Jošui 11:6
2. zemaljski ljudi boje se Božjih ljudi - Ponovljeni zakon 28:10 (usp. Jš 4:24); Knjiga o Jošui 9:24
3. Izrael se mora bojati/strahovati/štovati YHWH-u - Ponovljeni zakon 4:10; 5:5; 6:2.13.24; 10:12.20; 13:11; 14:23; 17:13.19; 19:20; 21:21; 25:18; 28:58; 31:12; Knjiga o Jošui 4:24.

1:30 “GOSPODIN vaš Bog koji ide pred vama” Ovo je silno ohrabrujući izričaj koji izražava Božji najbolji dar – Svoju osobnu prisutnost i zaštitu. U stihu 30 zabilježite da On ide ispred njih u bitku (usp. 9:3); u stihu 33 On ide ispred njih kako bi ih vodio kroz pustinju.

▣ **“boriti za vas”** Ovo je primjer “svetoga rata” ili *herema* [kerem] (BDB 355, tj. Pnz 2:24; 3:6; 7:2; 20:16-18; Jš 6:17.21; 8:26; 10:1.28.37; 11:12. 20-21). To je Božji sud nad Amorejcima/Kanaancima za njihov grijeh, ne samo Božje uzdizanje Njegova naroda (usp. Post 15:16). Bog je ljudima Kanaana dao mnoge prilike za pokajanje, ali oni nisu htjeli, tako je Njegov sud bio nad njima. Bog će također suditi Svoj vlastiti narod kad preuzmu ove iste kanaanske navade (tj. asirijska i babilonska izgnanstva)! Ovdje, Bog govori Svome narodu neka se ne boje nego vjeruju Njemu zato jer je On bio na njihovoj strani (tj. Pnz 3:22; 20:4; Jš 10:14.42; 11:5-6)!

1:31 “kako vas GOSPODIN vaš Bog nosi, baš kao što čovjek nosi svoga sina” “Nosi” (BDB 669, KB 724, *Qal* PERFEKT) može upućivati na fizičko nošenje nekoga ili nečega ili “uzdržavanje nekoga”. Bog kao Otac (tj. Roditelj) predivna je biblijska, osobna obiteljska metafora (usp. 8:5; 32:6; Izl 4:22; Ps 27:10; 68:5; 103:13; Izr 3:12; Iz 1:2; 63:16; Jer 3:19; Hoš 11:1-4; Mal 1:6; Djela 13:18). U SZ-u “sin” je zajednička metafora za YHWH-ino očinstvo za Izraela, ali postala je pojedinačna za Davidovskoga kralja i njegovo posebno kraljevsko potomstvo (tj. Mesija, Ps 2:2.7; Djela 13:33).

1:32 “Ipak usprkos svemu ovome” Ovo uključuje Božju osobitu, osobnu prisutnost i brigu od poziva Abrahama (Post 13) kroz Izlazak (Knjiga Izlaska - Brojevi).

▣ **“vi se niste pouzdali u GOSPODINA vašeg Boga”** GLAGOL (BDB 52, KB 63, *Hiphil* PARTICIP) glavni je teološki pojam. On je osnova osobnoga odnosa koji vodi k Savezu.

POSEBNA TEMA: VJERA, POVJERENJE, ILI POUZDANJE (*Pistis* [IMENICA], *Pisteuō*, [GLAGOL], *Pistos* [PRIDJEV])

- A. To je veoma važan pojam u Bibliji (usp. Heb 11:1.6). Bio je subjekt Isusova ranoga propovijedanja (usp. Mk 1:15). Postoje najmanje dva zahtjeva Novoga saveza: pokajanje i vjera (usp. 1:15; Djela 3:16.19; 20:21).
- B. Njegova etimologija
1. Pojam “vjera” u SZ-u znači odanost, vjernost, ili pouzdanost i bio je opis Božje naravi, ne naše.
 2. Dolazi iz hebrejskoga pojma (*emun, emunah*), što znači “biti siguran ili stalan”. Spasavajuća vjera je mentalno prihvaćanje (skup istina), moralno življenje (način života), te prvenstveno odnosna (dobrodošlica osobe) i voljna predanost (odluke) toj osobi.
- C. Njegova SZ-na uporaba
- Mora biti naglašeno da Abrahamova vjera nije bila u budućega Mesiju, nego u Božje obećanje da će imati dijete i potomstvo (usp. Post 12:2; 15:2-5; 17:4-8; 18:14). Abraham se odazvao tome obećanju pouzdajući se u Boga. On je ipak imao sumnju i poteškoća s ovim obećanjem, koje je uzelo trinaest godina da bude ispunjeno. Njegova je nesavršena vjera, međutim, bila prihvaćena od Boga. Bog je voljan raditi s neispravnima ljudskim bićima koji se odazivlju Njemu i Njegovim obećanjima u vjeri, čak iako je ta vjera veličine gorušičinog sjemena (usp. Mt 17:20).
- D. Njegova NZ-na uporaba
- Pojam “povjerenje” iz grčkoga je pojma (*pisteuō*) koji također može biti preveden “povjerenje”, “vjera”, ili “pouzdanje”. Primjerice, IMENICA se ne pojavljuje u Evanđelju po Ivanu, ali GLAGOL je korišten često. U Ivanu 2:23-25 postoji neizvjesnost kao o iskrenosti predanosti mnoštva Isusu iz Nazareta kao Mesiji. Ostali primjeri ove površne uporabe pojma “povjerenje” su u Ivanu 8:31-59 te Djelima apostolskim 8:13.18-24. Istinska biblijska vjera više je od početnoga odaziva. Ona mora biti slijeđena tijekom učenja (usp. Mt 13:20-22.31-32).
- E. Njegova uporaba s PRIJEDLOGOM
1. *eis* znači “u”. Ova jedinstvena građa naglašava da vjernici stavljaju svoje pouzdanje/vjeru u Isusa:
 - a. u Njegovo ime (Iv 1:12; 2:23; 3:18; I. Iv 5:13)

- b. u Njega (Iv 2:11; 3:15.18; 4:39; 6:40; 7:5.31.39.48; 8:30; 9:36; 10:42; 11:45.48; 17:37.42; Mt 18:6; Djela 10:43; Fil 1:29; I. Pt 1:8)
- c. u Mene (Iv 6:35; 7:38; 11:25.26; 12:44.46; 14:1.12; 16:9; 17:20)
- d. u Sina (Iv 3:36; 9:35; I. Iv 5:10)
- e. u Isusa (Iv 12:11; Djela 19:4; Gal 2:16)
- f. u Svjetlo (Iv 12:36)
- g. u Boga (Iv 14:1)
- 2. *en* znači “u” kao u Ivanu 3:15; Marku 1:15; Djelima apostolskim 5:14
- 3. *epi* znači “u” ili na, kao u Mateju 27:42; Djelima apostolskim 9:42; 11:17; 16:31; 22:19; Rimljanima 4:5.24; 9:33; 10:11; I. Timoteju 1:16; I. Petrovoj 2:6
- 4. PADEŽ DATIV bez PRIJEDLOGA kao u Galaćanima 3:6; Djelima apostolskim 18:8; 27:25; I. Ivanovoj 3:23; 5:10
- 5. *hoti*, što znači “povjerovati da”, daje sadržaj u što povjerovati:
 - a. Isus je Svetac Božji (Iv 6:69)
 - b. Isus je Ja Jesam (Iv 8:24)
 - c. Isus je u Ocu i Otac je u Njemu (Iv 10:38)
 - d. Isus je Mesija (Iva 11:27; 20:31)
 - e. Isus je Božji Sin (Iv 11:27; 20:31)
 - f. Isus je bio poslan od Oca (Iv 11:42; 17:8.21)
 - g. Isus je jedno s Ocem (Iv 14:10-11)
 - h. Isus je došao od Oca (Iv 16:27.30)
 - i. Isus je Sebe poistovjetio u Očevu zavjetnome imenu, “Ja Jesam” (Iv 8:24; 13:19)
 - j. mi ćemo živjeti s Njim (Rim 6:8)
 - k. Isus je umro i ponovo bio uzdignut (I. Sol 4:14).

1:33 “koji ide pred vama na vašem putu, da potraži mjesto za vas za taborovanje, u ognju obnoć i oblaku obdan, da vam pokaže put kojim morate ići” Bog je išao ispred naroda u ognju noću i oblaku danju, što je poznato kao “*Shekinah* oblak slave” (tj. Izl 13:21-22; 14:19.24; 19:16-18; 20:21; 24:15.18; 33:9-10; Lev 16:2; Br 9:15-23; 14:14; Ps 78:14). Ovaj je oblak simbolizirao prisutnost ili prijenos/prevoženje Božanstva i nađeno je kroz čitavu Bibliju (tj. I. Kr 8:10.12; Ez 1:4; Dn 7:13; Mt 24:30; 26:64; Djela 1:9-11; I. Sol 4:17; Otk 1:7). On dolazi na oblacima!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 1:34-40

³⁴“Onda GOSPODIN ču glas vaših riječi, i On bi gnjevan te se zakle, govoreći: ³⁵‘Niti jedan od ovih ljudi, ovoga zlog naraštaja, neće vidjeti dobru zemlju za koju se zakleh da ću je dati vašim ocima, ³⁶osim Kaleba sina Jefuenova; on će je vidjeti, i njemu ću i njegovim sinovima dati zemlju u koju je stupio, jer je on u potpunosti slijedio GOSPODINA.’ ³⁷GOSPODIN se i na mene razgnjevio zbog vas, govoreći: ‘Čak niti ti nećeš ući tamo. ³⁸Jošua sin Nunov, koji stoji pred tobom, on će ući tamo; ohrabri ga, jer će on povesti Izraela da je baštini. ³⁹I povrh toga, vaši mališani za koje rekoste da će postati plijenom, i vaši će sinovi, koji danas nemaju spoznaju dobra ili zla, ući tamo, i Ja ću im je dati i oni će je posjedovati. ⁴⁰A što se tiče vas, okrenite se i uputite u pustinju putem prema Crvenome moru.’

1:34 “On bi gnjevan te se zakle” Ovaj je isti izričaj, “zakle se” (BDB 989 KB 1396, *Niphal* IMPERFEKT), bio upotrijebljen kad je Bog obvezao Sâmog Sebe na odnos s Izraelom sukladno Savezu. On ovdje obvezuje Sâmog Sebe za posljedice zbog neposlušnosti Savezu – proklinje. Zabilježite da je Božje obećanje Abrahamu bilo za nadolazeće naraštaje, ali prokletstvo je bilo samo za jedan naraštaj, što je bilo prvotno zlo (tj. nevjera u YHWH-ino obećanje da će im dati Kanaan) naraštaja Izlaska.

1:35 Svi muškarci u dobu za vojevanje (tj. 20 godina starosti i više), koji su odbili slijediti YHWH-inu zapovijed i uzeti zemlju, bili su kažnjeni i narod je lutao pustinjom sve do njihove smrti (tj. 38 godina). NZ-na Poslanica Hebrejima, poglavlja 3 – 4, raspravlja o tome važnome pitanju nevjernosti.

Samo su dvoje uhoda koji su donijeli pozitivno izvješće, Kaleb (usp. stih 36) i Jošua (usp. 1:38), bili izuzeti. Neposlušnost Savezu ishodi u prokletstvima prema Savezu za Izraela (usp. Pnz 27 – 29) i Mojsija (usp. Pnz 3:26-27).

▣ **“dobru zemlju”** Ovo je ponavljani izričaj (usp. Izl 3:8; Pnz 1:35; 3:25; 4:21.22; 8:7.20; Jš 23:13). Dobro označava (1) Božju prisutnost (tj. Bog je “dobar”, Ps 86:5; 100:5; 106:1; 107:1; 118:1.29; 145:9; i također zabilježite Amosov paralelizam 5:4.6.14.15) i (2) “zemlju kojom teče mlijeko i med” (tj. Izl 3:8.17; 13:5; 33:3; Br 13:27; 14:8; 16:13.14; Pnz 6:3; 11:9; 26:9.15; 27:3; 31:20; Jš 5:6).

1:36 “zemlju u koju je stupio” Zemlju koju će Kaleb osvojiti i tako naslijediti smještena je u okolini Hebrona. Mislimo da je blizu doline Eškol (usp. Jš 15:13), gdje su živjeli divovi!

▣ **“(u) potpunosti”** Ovo znači “potpuno osokoljen” (BDB 569, KB 583, *Piel* PERFEKT). To upućuje na nepomijsane pobude: Kaleb je ljubio YHWH-u svim svojim srcem i slijedio Ga. Ovo je metafora istinske pobožnosti (tj. Br 14:24; 32:11-12; Jš 14:8.9.14; I. Kr 11:6). Slična je izričaju, “svim svojim srcem i svom svojom dušom” (usp. Pnz 6:5; 10:12; 13:3; 30:2; I. Kr 9:4; 11:4).

1:37 “GOSPODIN se i na mene razgnjevio zbog vas” Mojsije je pokušavao okriviti narod za svoju vlastitu neposlušnost (usp. Pnz 3:26, kao što je pokušao učiniti Adam, usp. Post 3:12), ali zabilježite Knjigu Brojeva 20:7-13.24; 27:14; Ponovljeni zakon 4:21.

GLAGOL “razgnjevio” (BDB 60, KB 72, *Hithpael* PERFEKT) izveden je od IMENICE za “nosnicu” ili “nos”. Očito je upućivalo na (1) buktanje nosnica kao fizičkoga znaka gnjeva ili (2) žestok nazalni [nosni] zvuk. Ovaj je pojam upotrebljavan neprekidno za Božanski (antropomorfistički) gnjev (usp. Izl 32:12; Pnz 1:37; 4:21; 9:8.20; II. Kr 24:20).

Još jedna uporaba ove riječi vezana na Božanstvo je izričaj, “spor na srdžbu”, koji naglašava Božje milosrđe i dugo podnošenje (tj. Izl 34:6; Br 14:18; Neh 9:17; Izr 14:29).

1:38 “Jošua sin Nunov, koji stoji pred tobom” Izričaj, “koji stoji pred tobom”, hebrejski je idiom što upućuje na vođu. Jošua je bio desna ruka Mojsiju i to može biti proroštvo za njegovu buduću ulogu vodstva.

▣ **“ohrabri ga”** GLAGOL (BDB 304, KB 302, *Piel* IMPERATIV) znači “učiniti jakim” (tj. 3:28). Sâm YHWH čini to u Knjizi o Jošui 1:6.7.9.18!

▣ **“jer će on povesti Izraela da je baštini”** Ovo obećanje ide unatrag do proročanstva patrijarsima (tj. Post 12, 15, 18, 26) o zaposjedanju Kanaana od njihova potomstva (tj. 3:28; 31:7; Jš 11:23).

1:39 “vaši mališani za koje rekoste da će postati plijenom” Ovo upućuje na Knjigu Brojeva 14:3.31. Zbog sumnje odraslih Bog im kaže da će njihova djeca zasigurno baštiniti zemlju upravo kao što je On obećao.

▣ **“koji danas nemaju spoznaju dobra ili zla”** Povijesno ovo upućuje na djecu koja su izašla iz Egipta. Bog ih nije držao odgovornima sve do onda kad su oni bili kadri razumijevanju i predanosti Savezu.

U ovome tekstu mogu biti vidljive dvije strane/pola u:

1. “Ja ću im je dati” (Božja suverenost, usp. stih 8)
2. “oni će je posjedovati” (ljudski odabir i odgovornost, usp. stih 8).

Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: DOBA ODGOVORNOSTI

Crkva, slijedeći Pavla, usredotočila se na Knjigu Postanka 3 kao izvoru ljudskoga grijeha/zla. Ovo se razvilo u augustinijanizam/kalvinizam koji stavljaju naglasak na potpunu pokvarenost (tj. ljudsku nesposobnost odaziva Bogu svojim snagama). To je postalo jedan od pet stupova kalvinizma i temeljno načelo kršćanstva.

Međutim, rabini se nikad nisu usredotočili na Knjigu Postanka 3 kao izvor zla (neki su se usredotočili na Knjigu Postanka 6), nego na pojedinačnu odgovornost temeljenu na spoznaji i predanosti. Oni su morali postaviti dvije namjere (*netzers*), jednu dobru i jednu zlu. Klasičan primjer mogla bi biti izreka: “u svakome ljudskome srcu postoje dva psa, jedan zao i jedan dobar. Onaj koji je više hranjen postaje većim”. Prema tome, ljudi su jedini odgovorni nakon razdoblja zrelosti i spoznaje/odanosti Savezu (tj. *Bar micve* za dječake u starosti od 13 i *Bat micva* za djevojke u starosti od 12 godina). Drugi biblijski primjeri ovoga teološkog gledišta su Knjiga o Joni 4:11 i Knjiga proroka Izaije 7:15-16.

Postaviti to jeste suprotstaviti pojmove:

1. Pavao/Augustin/Kalvin usredotočili su se na Božju suverenost i ljudsku nesposobnost

2. rabini/Isus/Pavao usredotočili su se na odgovornost sukladno Savezu.

To nije ili/ili, nego oboje/i! Budite pozorni glede teoloških sustava! Shvatite da je biblijska istina predstavljena u parovima ispunjenima napetošću. Vjernici moraju živjeti pobožne živote unutar napetosti, ne brzinske žudnje, lakih odgovora ili igranja skrivene igre!

1:40 “putem prema Crvenome moru” Ovo izgleda upućuje na cestu zvanu “Kraljevski glavni put” koja ide uz Zaljev Akaba iz Elata do Kadeš Barnee (usp. 14:25). To ne upućuje na egipatske vode koje su se razdvojile prije i bile prijedene u Izlasku, osim ako znači “u općem smjeru”.

POSEBNA TEMA: CRVENO MORE

I. Ime

A. Književno ime je *Yam Suph*:

1. “More žalosti” ili “More trstike” (egipatski korijen)
2. “More na kraju (Zemlje)” (semitski korijen).

B. Ovo može upućivati na:

1. slanu vodu, I. Knjiga o Kraljevima 9:26 (Zaljev Akaba), Knjiga o Joni 2:5 (Sredozemno more)
2. slatku vodu, Knjiga Izlaska 2:3; Izaija 19:26.

C. Septuaginta je prvi prijevod koji ga naziva “Crveno more”. Moguće su ga ovi prevoditelji doveli u vezu s Edomskim morem (crveno). Ova je oznaka bila spašena od zaborava u latinskoj Vulgati i kasnijemu engleskom prijevodu kralja Jamesa.

II. Položaj

A. Postoji nekoliko vodenih površina koje upućuju na ovo isto ime:

1. uska vodena površina između Egipta i Sinajskoga poluotoka duga oko 190 milja (Sueski zaljev)
2. vodena površina između Sinajskoga poluotoka i Arabije duga oko 112 milja (Zaljev Akaba)

B. Može se odnositi na područje plitke močvare u sjeveroistočnome dijelu delte Nila blizu Tanisa, Soana, Avarisa, Ramzesa, što je na južnoj obali jezera Manzala (močvarno područje).

C. Može biti upotrijebljeno metaforički za tajnovite vode na jugu, često korištene za more na kraju (Zemlje). Ovo znači da može upućivati na:

1. današnje Crveno more (Sueski zaljev ili Zaljev Akaba, usp. I. Kr 9:26)
2. Indijski ocean (usp. Herodot 1.180)
3. Perzijski zaljev (usp. Josip [Flavije – op.prev.], *Antiq.* 1.7.3).

III. *Suph* u Knjizi Brojeva 33

A. U Brojevima 33:8 je površina vode koja se čudotvorno razdijelila nazvana *suph*.

B. U Brojevima 33:10.11 Izraelcima je bilo rečeno neka se utabore u *yam suph(u)*.

C. Postoje dvije različite vodene površine:

1. prva nije Crveno more (Sueski zaljev)
2. druga je vjerojatno Crveno more (Sueski zaljev).

D. Pojam *suph* u SZ-u počeo se koristiti na tri načina:

1. vodena površina koju je razdvojio YHWH kako bi omogućio prolaz Izraelcima, a egipatskim vojnicima utapanje
2. sjeverozapadno širenje Crvenoga mora (Sueski zaljev)
3. sjeveroistočno širenje Crvenoga mora (Zaljev Akaba).

E. *Yam suph* moguće ne znači “crveno more” jer:

1. tamo nije bilo/nema trstike (papyrusa) u Crvenome moru (slana voda)
2. pretpostavljena egipatska etimologija upućuje na zemlju, a ne na jezero.

F. *Suph* može dolaziti od semitskoga korijena “kraj” i upućuje na tajnovite nepoznate vode na jugu (vidi Bernard F. Batts, “Red Sea or Reed Sea? What *Yam Suph* Really Means” u *Approaches to the Bible*, tom 1, str. 291-304).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 1:41-46

⁴¹"Tada mi rekoste: 'Griješili smo protiv GOSPODINA; mi ćemo uistinu uzići i boriti se, baš kao što zapovjedi GOSPODIN naš Bog.' I svaki je muškarac od vas opasao svoje ratno oružje, te lakomisleno uzišao u brdovitu zemlju. ⁴²A GOSPODIN mi reče: 'Reci im: "Ne uzlazite niti se ne borite, jer Ja nisam među vama; inače ćete biti poraženi od vaših neprijatelja.'" ⁴³Tako vam govorah, ali vi niste htjeli slušati. Umjesto toga vi se pobuniste protiv zapovijedi GOSPODINOVE, te drsko postupiste i udoste u brdovitu zemlju. ⁴⁴Amorejci koji življahu u toj brdovitoj zemlji izađu protiv vas i potjeraše vas kao što čine pčele, te vas potuku od Seira do Horme. ⁴⁵Tad se vratiste i plakaste pred GOSPODINOM; ali GOSPODIN nije slušao vašega glasa niti vam okrenuo uho. ⁴⁶Tako ostadoste u Kadešu mnogo dana, dana koliko već provedoste *tamo*."

1:41 "Griješili smo protiv GOSPODINA; mi ćemo uistinu uzići i (uzeti zemlju)" Ovo je očito posljedično-odnosno pokajanje. Teološki to pokazuje da često gubitak mogućnosti, zbog nevjere, ne može biti ponovno stečeno. Ovaj okvir jasno pokazuje da oni nisu poslušali YHWH-u (usp. stih 43). Ta teološka istina jeste središnje žarište mnogih SZ-nih povijesnih pripovijesti.

1:42 "Ja nisam među vama" Ključ do pobjede nije bila njihova vojna snaga, nego YHWH-ina prisutnost (usp. stih 43).

1:43 Zabilježite usporedne opise Izraela:

1. "vi niste htjeli slušati" - BDB 1033, KB 1570, *Qal* PERFEKT
2. "vi se pobuniste protiv zapovijedi" - BDB 598, KB 632, *Hiphil* IMPERFEKT
3. "drsko postupiste" - BDB 267, KB 268, *Hiphil* IMPERFEKT.

Ako bi Izrael ranije slušao YHWH-u i napravio sve ove stvari oni bi bili uspješni, ali čineći to sada pokazuje samoobranu njihove tvrdoglavosti!

Ovaj okvir jasno pokazuje da je poslušnost sadržajno povezana s Njegovim obećanjima sukladno Savezu, Njegovom prisutnošću i Njegovom silom!

1:44 "Amorejci koji življahu u toj brdovitoj zemlji" Vidi Posebnu temu: Pred-izraelski stanovnici Palestine u 1:4.

NASB	"potuku (vas)"
NKJV	"otjeraše natrag"
NRSV	"zgaze vas"
TEV	"gonjahu vas"
NJB	"proganjahu vas"

GLAGOL (BDB 510, KB 507, *Hiphil* IMPERFEKT) znači "raspršiti na komade". Ovo je navedeno u Knjizi Brojeva 14:45.

PRIDJEL je bio upotrijebljen za istisnuti ulje iz maslina (usp. Izl 29:40; Br 28:5). Upotrijebljen je za uništenje (1) zlatnoga teleta (usp. Pnz 9:21) i (2) komadanje idola (usp. Mih 1:7).

▣ "od Seira" Seir upućuje na Edom.

NASB, NKJV, NJB	"do Horme"
NRSV, TEV	"sve do Horme"

Horma znači "mjesto isključenja". Pojam (BDB 356) znači "predan uništenju", što upućuje na Knjigu Brojeva 21:3. Izvorno je bilo nazvana Sefata (usp. Suci 1:17). Nakon što su je Izraelci uništili, oni su je preimenovali/ posvetili/ uništili/ za YHWH-u (kao Jerihon, Jš 6 – 7). Nalazila se u podjeli Šimunova plemena, sjeveroistočno od Beer Šebe.

PRIJEDLOG (BDB 723 III) podrazumijeva da su Kanaanci/Amorejci gonili Izraelce od Edoma (Seir) do ovoga područja upravo sjeveroistočno od Beer Šebe, gdje su ih u potpunosti potukli! YHWH nije bio sa Svojim pobunjenim i samopouzdanim narodom!

1:45 “Tad se vratiste i plakaste pred GOSPODINOM” Narod je plakao vanjštinom, ali Bog je znao njihova srca. To je bila žalost temeljena na posljedicama, a ne pokajanju.

▣ **“ali GOSPODIN nije slušao vašega glasa niti vam okrenuo uho”** To nije značilo da ih Bog nije čuo, nego On ih nije slušao. On ih je čuo, ali rekao je: “Ne”. Grijeh uvijek nosi posljedice, čak i oprošteni grijeh!

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Što je osnovna svrha Ponovljenoga zakona?
2. Zašto su ovdje kratko spomenuti Sihon i Og kad je o njima u potpunosti raspravljano u poglavljima 2 i 3?
3. Popišite bitne stavke što se tiču pravnoga Mojsijeva sustava?
4. Odakle su došli divovi?
5. Zašto je Bog bio tako gnjevan na Izraela?
6. Je li Izraelovo pokajanje djelovalo na Božju odluku?

PONOVLJENI ZAKON 2

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
pustinjske godine	povijesni pregled (1:1-3:29) 1:46-2:8a	godine u pustinji 1:46-2:1	iz Kadeša do Armona
2:1-7		2:2-6 2:7	2:1-7
2:8-15	2:8b-13a	2:8-9	2:8-13a
2:16-23	2:13b-15 2:16-25	2:10-12 2:13-15 2:16-19	2:13b-15 2:16-25
2:24-25		2:20-23 2:24-25	
kralj Sihon poražen 2:26-37	2:26-30 2:31-37	Izrael poražava kralja Sihona 2:26-29 2:28-30 2:31-37	osvajanje Sihonova kraljevstva 2:26-29 2:30-37

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

KRATKI PREGLED POGLAVLJA 2

- A. Izraelovi odnosi s Edomom, stihovi 4-7.
- B. Izraelovi odnosi s Moabom, stihovi 8-15.
- C. Izraelovi odnosi s Amonom, stihovi 16-19.

- D. Stihovi 20-23 su parenteza [umetnuta riječ ili rečenica – op.prev.] vezana na *Refa'im* (vidi Posebnu temu u 1:28).
- E. Izraelov odnos s Amoncima na istočnoj obali Jordana, stihovi 24-37.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 2:1-7

¹"Potom se okrenusmo i krenusmo u pustinju putem prema Crvenome moru, kao što mi GOSPODIN reče, i vrtjeli smo se oko gore Seir mnogo dana. ²I GOSPODIN mi govoraše, kazujući: ³"Dovoljno dugo ste se vrtjeli oko ove gore. Sad se okreni na sjever, ⁴i zapovjedi ljudima, kazujući: "Proći ćete kroz ovo područje vaše braće sinova Ezavovih koji žive u Seiru; a oni će vas se bojati. Zato budite veoma pozorni; ⁵nemojte ih izazivati, jer vam Ja neću dati ništa od njihove zemlje, čak *ni malo kao* što je stopa jer Ja sam goru Seir dao Ezavu u vlasništvo. ⁶Kupit ćete hranu od njih novcem kako biste mogli jesti, i isto ćete tako nabaviti vodu od njih novcem kako biste mogli piti. ⁷Jer vas je GOSPODIN vaš Bog blagoslovio u svemu što ste činili; On je znao vaše lutanje kroz ovu veliku pustinju. Ovih četrdeset godina GOSPODIN vaš Bog bio je s vama; nije vam nedostajalo ičega."

2:1 "pustinju" Postoji nekoliko "pustinja" povezanih s Izlaskom.

POSEBNA TEMA: PUSTINJE IZLASKA

1. Pustinja Šur – u sjeveroistočnome Egiptu (tj. Izl 15:22)
2. Pustinja Paran – središte Sinajskoga poluotoka (tj. Post 21:21; Br 10:12; 12:16; 13:3.26)
3. Pustinja Sinu – južni Sinajski poluotok (tj. Izl 16:1; 17:1; Br 33:11.12, također nazvana "Sinajska pustinja", tj. Izl 19:1.2; Br 1:1.19; 3:4; 9:1.5)
4. Pustinja Sin – južni Kanaan (tj. Br 13:21; 20:1; 27:14; 33:36; 34:3; Pnz 32:51).

▣ "putem prema Crvenome moru" Ovo upućuje na cestu Araba (usp. TEV "na cesti prema Zaljevu Akaba"), u Jordanskoj tektonskoj dolini, koja se proteže i na sjevernu i južnu stranu Mrtvog mora (usp. stih 8). To je široka dolina koja počinje blizu gradova Elata ili Esjon [Ecjon] Gebera u Zaljevu Akaba i ide kroz središte Edoma i Moaba te kraljevstva Amonaca do Damaska, Sirija. U SZ-u naziva se "Kraljevski glavni put" (tj. Br 20:17 i 21:22).

Pojam "Crveno more" (BDB 410 SASTAVLJENO s 693) doslovno je "more trstike/trave". Ovaj je pojam uporabljen za "nepoznate i tajnovite vode prema jugu". To može upućivati na vodenu površinu koju su Izraelci prešli u Izlasku i, kao i ovdje te u 1:40, na vodenu površinu nazvanu Zaljev Akaba na istočnoj strani Sinajskoga poluotoka. U jednome SZ-ome odlomku pojam upućuje na Indijski ocean. Vidi Posebnu temu u 1:40.

▣ "kao što mi GOSPODIN reče" Ponovljeni zakon sebe opisuje kao otkrivenje od YHWH Mojsiju (usp. stihove 1.2.9.17.31). YHWH je Svoj narod usmjeravao:

1. izravnim otkrivenjem Mojsiju (usp. stih 2)
2. kretanjem *Šekina* oblaka slave
3. uporabom *Urima* i *Tumima* (tj. velikog svećenika).

▣ "gore Seir" Ovo upućuje na zemlju Edoma (usp. stihove 5; 1:2; Izl 3:1; 17:6).

2:3

NASB	"vrtjeli"
NKJV, NRSV	"išli uzduž"
TEV	"lutamo"
NJB	"išli dovoljno daleko"

Ovaj GLAGOL (BDB 685, KB 738, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA u stihu 3 i *Qal* IMPERFEKT u stihu 1) znači “okrenuti se”, “ići uokolo”, “okruživati”. Izraelci nisu imali jasni smjer zbog zloga nevjerujućeg naraštaja. Lutali su oko Kadeš Barnee trideset i osam godina, ali YHWH je bio spreman dati posebna, jasna usmjerenja Mojsiju. “Ići uokolo” ili “ići uzduž” najbolje pothranjuje ovaj tekst.

▣ **“Sad se okreni na sjever”** Ovo može upućivati na Knjigu Brojeva 20, gdje Izrael pita smiju li proći kroz zemlju Edom, ali Edomci im to neće dozvoliti. Pitali su smiju li proći kroz zemlju Moabaca, ali i oni su rekli ne. Ovo navodi rani događaj (usp. ICC, str. 34). Ovdje pitaju smiju li ići po Kraljevskome glavnome putu, koji ide središtem ovih zemalja. Bili su voljni kupiti hranu i vodu, ali Edomci i Moapci (Izraelovi srodnici po Lotu i Ezavu) rekli su: “Ne.” Radije negoli proći kroz Edom, oni su išli okolo njihovih granica.

Kao i tako mnogo hebrejskih pojmova, ovaj (BDB 815, KB 937) ima jasno, doslovno značenje (tj. ovdje) i razvijeno, metaforičko značenje. “Okreni se” je hebrejski pojam često preveden kao “pokajati se” (tj. II. Kr 17:13; II. Ljet 30:6; Iz 44:22; Jer 3:11-4:2; Hoš 14:1).

2:4 “zapovjedi” Ovaj pojam (BDB 845, KB 1010, *Piel* IMPERATIV), kao “okreni se” (BDB 815, KB 937, *Qal* IMPERATIV u stihu 3), pokazuje da je Mojsije objavljivao jaku YHWH-inu zapovijed (kao što čini *Hithpael* IMPERFEKT korišten kao ZAPOVJEDNI NAČIN u stihu 5, “ne izazivajte ih”). On je izravno usmjeravao njihovo putovanje.

▣	
NASB	“vaše braće”
NKJV	“vaše (drage) braće”
NRSV	“vaše pleme”
TEV	“vaš daljnji rod”
NJB	“vaše rodake”

Engleski prijevod pokazuje suzvučje hebrejske riječi “brat” (BDB 26). Korišten je nekoliko puta za Edom (potomstvo Ezava, usp. Br 20:14; Pnz 2:4.8; Obad stih 10).

▣ **“oni će vas se bojati”** Ovo je proročka izjava koja ide unatrag na Pjesmu oslobođenja u kojoj Mirjam slavi Boga za čudesno prelaženje Crvenoga mora. Bog je predvidio da će “Edom i Moab biti užasnuti od Izraelaca” (usp. Izl 15:15).

2:4.9.19 Kroz ovo poglavlje postoji nekoliko izričaja vrijednih pozornosti koji su povezani s Božjom suverenosti:

- “Ja neću dati” (stihovi 4.9.19)
- “Ja sam dao” (stihovi 5.9)
- “GOSPODIN daje” (stih 12)
- “GOSPODIN naš Bog daje nam” (stih 29)
- “Bog nam ga predade” (stih 33).

Ovo poglavlje pokazuje suverenost YHWH u međunarodnim granicama (usp. 32:8; Neh 9:22), jer svaki od ovih izričaja ističe da je YHWH jedini koji je dao zemlju u baštinu određenoj skupini ljudi. Ovo poglavlje pokazuje da YHWH nije zemlju dao isključivo Izraelu, nego je dao neku zemlju svakome narodu. Neki su izgubili svoju zemlju zbog svojih grijeha (tj. Post 15:16) i Izrael je isto tako izgubio svoju zemlju za neko razdoblje (tj. asirsko i babilonsko sužanjstvo) zbog svoga grijeha. Ovo potvrđuje da je YHWH sveopći Bog. U vrijeme politeizma [mnogoboštva – op.prev.], to je predivna izjava monoteizma [jednoboštva – op.prev.]. Postoji jedan i samo jedan Bog - Ponovljeni zakon 6:4-6. On je Jedini Bog koji daje zemlju čak i Edomcima, Moapcima, Amorejcima, itd. (posebno vidi Pnz 32:8 u Septuaginti [LXX]).

▣	
NASB, NRSV, REB	“Zato budite veoma pozorni”
NKJV	“Prema tome vi sami budite pozorni”
TEV	(usklađuje ovaj izričaj sa sljedećim u stihu 5, “ali vi ne smijete započeti rat”)
NJB	“i bit ćete dobro zaštićeni”

Doslovni izričaj je “dakle dobro pazite” (VEZA/VEZNIK, GLAGOL [BDB 1036, KB 1581, *Niphal* PERFEKT], i PRILOG [BDB 547]). Septuaginta je slična TEV-u.

Ovaj izričaj, u različitim oblicima, upotrijebljen je nekoliko puta u Ponovljenome zakonu (usp. 2:4; 4:9.15.23; 6:12; 8:11; 11:16; 12:13.19.30; 15:9; 24:8). On podrazumijeva, “imajte to oprezno na umu”, “gledajte što oni čine”, “mislite bistro o domaćajima vaših djela”.

2:5

NASB

“čak ni malo kao što je stopa”

NKJV

“niti ne kao jedna stopa”

NRSV, NJB

“čak tako puno kao što je duljina stope”

TEV

“toliko kao četvorna stopa”

Ovo je rijedak hebrejski pojam (BDB 204). Upućuje na mjesto veličine koraka. Isti je korijen upotrijebljen u 11:24 i Knjizi o Jošui 1:3. U značenju ovo je bila ohrabrujuća riječ od YHWH. On je dao zemlju obojima i Edomu i Moabu. To je bilo njihovo, svaki inč [palac – 25,401 mm] toga! On je bio u postupku davanja zemlje Izraelu. Njegova zemlja dodijeljenih darova bila je osigurana.

Sad mora biti dodano da su konačno, zbog grijeha, ovi narodi (tj. Edom i Moab) izgubili svoju zemlju i izumrli su kao narod. Svi zemaljski darovi bili su uvjetovani. Ovo je tako i za Izrael (tj. asirsko i babilonsko sužanjstvo). Svi Božji Savezi (osim Post 6 i 15) su uvjetovani.

Njegova obećanja ispunjenja su sigurna (neuvjetovana), ali svaka se osoba/narod mora odazvati i nastavljati se odazivati primjereno! Ključan je odnos koji se nastavlja, poslušna vjera. YHWH zahtijeva vjeru, pokajanje, poslušnost, i ustrajnost, i u SZ-u i u NZ-u.

2:6 Izrael je morao kupiti oboje i hranu i vodu kao gesta njihova odobravanja suvereniteta Edoma nad njegovom zemljom, koja mu je bila dana od YHWH:

1. “kupi hranu” (BDB 991, KB 1404, *Qal* IMPERFEKT)
2. “nabavi vodu” (BDB 500, KB 497, *Qal* IMPERFEKT).

2:7 “Ovih četrdeset godina GOSPODIN vaš Bog bio je s vama; nije vam nedostajalo ičega” Ovaj odlomak opisuje Božju ljubav čak uslijed Izraelove pobune protiv Njega (tj. pomanjkanje vjere u Njegovo obećanje da će im dati zemlju Kanaana).

Razdoblje lutanja pustinjom bilo je osuda naraštaju Izraelaca s malom vjerom, ali to se okrenulo u vrijeme YHWH-ine osobne prisutnosti i zaštite. Rabini to nazivaju razdoblje medenoga mjeseca između YHWH i Izraela. YHWH je osigurao:

1. zaštitu
2. osobno vodstvo
3. hranu
4. vodu
5. odjeću koja se nije pohabala
6. pobjedu u bitci.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 2:8-15

⁸“Tako zaobidosmo našu braću sinove Ezava, koji žive u Seiru, udaljenim putem od Arabe, udaljenim od Elata i od Esjon Gebera. I okrenusmo se te prodosmo putem Moapske pustinje. ⁹I GOSPODIN mi reče: 'Ne uznemiravaj Moaba, niti ih izazivaj na rat, jer Ja vam neću dati išta od njihove zemlje u vlasništvo, jer sam Ja dao Ar sinovima Lota u vlasništvo. ¹⁰(Emijci živješe tamo prije, kao velik narod, brojan, i visok kao Anakovci. ¹¹Kao Anakovci, i oni bijahu smatrani Refaimcima, ali Moapci ih nazivaju Emijcima. ¹²Horijci nekoć živješe u Seiru, ali sinovi Ezava ih izvlastiše i uništiše pred njima te se naseliše u njihovo mjesto, baš kao što učini Izrael sa zemljom svoje baštine koju im GOSPODIN dade.) ¹³Sad ustanite i prijedite preko potoka Zereda.' Tako prijedosmo preko potoka Zereda. ¹⁴Sad vrijeme koje nam je bilo potrebno da dođemo od Kadeš Barnee sve do prelaska preko potoka Zereda iznosilo je trideset i osam godina, sve dok čitav naraštaj ljudi sposobnih za rat ne bijaše izumro unutar tabora, kao što im se GOSPODIN zakle. ¹⁵Štoviše ruka GOSPODINOVA bijaše protiv njih, da ih uništi unutar tabora sve dok svi ne izumriješe.”

2:8 “Tako zaobidosmo našu braću sinove Ezava, koji žive u Seiru” Ova uporaba “braću” nekako je ironična. Oni su bili rod. Potekli su od istih predaka, Izaka i Rebeke, ali djelovali su kao bilo što drugo negoli rođaci.

“Seir” upućuje na brdovito područje u zemlji Edoma. Tako su “Seir” i “Edom” istoznačnice.

2:8.27 “put Araba” Ovo upućuje na “Kraljevski glavni put”, od Zaljeva Akaba do Damaska (usp. stih 1 i Br 20:17.19; 21:22).

2:8 “(od) Elata” [Elat] Ovo je doslovno “palmina stabla” (BDB 19). Vjerojatno je blizu Esjon Gebera (usp. I. Kr 9:26), koji se nalazi na sjevernome kraju Zaljeva Akaba.

▣ **“putem Moapske pustinje”** Macmillanov biblijski atlas, karta 10, pokazuje ovaj pustinjski put kao usporedan s “Kraljevskim glavnim putem”, ali prema istoku. Južni kraj prolazi kroz Edom i poznat je kao “put Edomske pustinje” (usp. II. Kr 3:8). Kraljevski glavni put i ova manja pustinjska cesta sreću se kod Rabbath-Bene-Ammona, koji je istočno od Jerihona.

2:9 “Ne uznemiravaj Moaba, niti ih izazivaj na rat” Ovo je usporedno s 2:5 glede Edoma. Pojmovi su drukčiji, ali misli se na isto.

Oba GLAGOLA su ZAPOVJEDNI NAČINI:

1. “uznemiravaj” (BDB 849 III, KB 1015, *Qal* ZAPOVJEDNI NAČIN, usp. Izl 23:22; Ester 8:11)
2. “izazivaj” (BDB 173, KB 202, *Hithpael* ZAPOVJEDNI NAČIN, stihovi 19.24; Izr 28:4; Dn 11:10).

▣ **“Ar”** Ovo je ili uputa na Moab općenito ili njegov glavni grad (usp. Br 21:15.28; Pnz 2:9.18.29; Iz 15:1). Bio je smješten na lijevoj obali rijeke Arnon.

▣ **“sinovima Lota u vlasništvo”** Vidi Knjigu Postanka 19:38.

2:10-12 Ovi su stihovi uredničko objašnjenje, kao što su i stihovi 20-23; 3:9.11.13-14. Sljedeće su svi pojmovi za divove: (1) *Emijci* (stihovi 10.11); (2) *Anakovci* (stihovi 10.11.21); i (3) *Refaimci* (stihovi 11.20). Ovi pojmovi mogu značiti ili (a) velik ili visok u veličini; (b) posebno etničko podrijetlo; ili (c) kasnije u Knjizi Izaije i Jeremije, korišteni su za kraljevinu mrtvih. Ovdje vjerojatno upućuje na veličinu. Vidi Posebnu temu u 1:28.

2:12 “Horijci” Postoji neka raspra glede odnosa između Horijaca (BDB 360) i Hurijaca (ABD, tom 3, str. 335-338). Ja ne mislim da su oni isti (ABD, tom 3, str. 288). Vjerujem da su postojala dva različita naroda, iako ne postoji način da se bude nekritičan (NET Biblija, str. 348 #5). Horijci su bila plemenska skupina koja je živjela u području Edoma/Seira prije negoli je Edom bio narod (usp. Post 14:6; 36:20-30).

2:13 “Sad ustanite i prijedite preko” Ova su dva GLAGOLA (BDB 877, KB 1086 i BDB 716, KB 778) oba *Qal* IMPERATIVI. YHWH ipak govori Mojsiju točno što mora činiti.

▣ **“potoka Zereda” [potok Zered]** Ovo je ime za vadi između Moaba i Edoma (usp. Br 21:12). Vadi je muljeviti duboki klanac gdje vode teku tijekom kišne sezone, sezonski potok, ne rijeka. Mulj često oblikuje “put”. Oblikovao je granicu između Edoma i Moaba.

Značenje pojma “Zered” (BDB 279) je nepoznato.

2:14 “Sad vrijeme koje nam je bilo potrebno ... iznosilo je trideset i osam godina” Ovaj je stih sažetak razdoblja lutanja pustinjom (usp. stih 7).

2:14.16 “čitav naraštaj ljudi sposobnih za rat” “Ljudi sposobni za rat” uključivali su sve muškarce u starosti između 20 i 50 godina (usp. Izl 30:14; 38:26; Br 1:3; 14:29). Svi su od ovoga zlog nevjerujućeg naraštaja (tj. nedostatak vjere u YHWH-ina obećanja) morali umrijeti (usp. stih 15) prije negoli su mlađi Izraelci mogli baštiniti Obećanu zemlju.

▣ **“kao što... se GOSPODIN zakle”** Vidi Knjigu Brojeva 14:28-29; Ponovljeni zakon 1:34-35.

2:15 “ruka GOSPODINOVA” Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: BOG OPISAN KAO ČOVJEK (JEZIK ANTROPOMORFIZAMA)

- I. Ova vrsta jezika vrlo je uobičajena u SZ-u (neki primjeri)
- A. Dijelovi fizičkoga tijela
1. oči – Knjiga Postanka 1:4.31; 6:8; Izlazak 33:17; Brojevi 14:14; Ponovljeni zakon 11:12; Zaharija 4:10
 2. ruke – Izlazak 15:17; Brojevi 11:23; Ponovljeni zakon 2:15
 3. ruka – Izlazak 6:6; 15:16; Brojevi 11:23; Ponovljeni zakon 4:34; 5:15
 4. uši – Brojevi 11:18; I. Samuelova 8:21; II. Kraljevima 19:16; Psalam 5:1; 10:17; 18:6
 5. lice – Izlazak 32:30; 33:11; Brojevi 6:25; Ponovljeni zakon 34:10; Psalam 114:7
 6. prst – Izlazak 8:19; 31:18; Ponovljeni zakon 9:10; Psalam 8:3
 7. glas – Postanak 3:8,10; Izlazak 15:26; 19:19; Ponovljeni zakon 26:17; 27:10
 8. noge – Izlazak 24:10; Ezekiel 43:7
 9. ljudsko obličje – Izlazak 24:9-11; Psalam 47; Izaija 6:1; Ezekiel 1:26
 10. anđeo Gospodnji – Postanak 16:7-13; 22:11-15; 31:11.13; 48:15-16; Izlazak 3:4.13-21; 14:19; Suci 2:1; 6:22-23; 13:3-22
- B. Fizičko djelovanje
1. govorenje kao mehanizam stvaranja – Postanak 1:3.6.9.11.14.20.24.26
 2. šetanje (tj. glas) u Edenu – Postanak 3:8; 18:33; Habakuk 3:15
 3. zatvaranje vrata Noeve arke – Postanak 7:16
 4. mirisanje žrtava – Postanak 8:21; Levitski zakonik 26:31; Amos 5:21
 5. silaženje – Postanak 11:5; 18:21; Izlazak 3:8; 19:11.18.20
 6. ukapanje Mojsija – Ponovljeni zakon 34:6
- C. Ljudski osjećaji
1. kajanje/žaljenje – Postanak 6:6.7; Izlazak 32:14; Suci 2:18; I. Samuelova 15:29.35; Amos 7:3.6
 2. gnjev – Izlazak 4:14; 15:7; Brojevi 11:10; 12:9; 22:22; 25:3.4; 32:10.13.14; Ponovljeni zakon 6:5; 7:4; 29:20
 3. ljubomora – Izlazak 20:5; 34:14; Ponovljeni zakon 4:24; 5:9; 6:15; 32:16.21; Jošua 24:19
 4. gađenje/zgražanje – Levitski zakonik 20:23; 26:30; Ponovljeni zakon 32:19
- D. Obiteljski pojmovi
1. Otac:
 - a. Izraela – Izlazak 4:22; Ponovljeni zakon 14:1; 39:5
 - b. kraljeva – II. Samuelova 7:11-16; Psalam 2:7
 - c. metafore očevog djelovanja – Ponovljeni zakon 1:31; 8:5; 32:1; Psalam 27:10; Izreke 3:12; Jeremija 3:4.22; 31:20; Hošea 11:1-4; Malahija 3:17
 2. Roditelj – Hošea 11:1-4
 3. Majka – Psalam 27:10 (analogija majke koja doji); Izaija 49:15; 66:9-13
 4. Mladi odan ljubavnik – Hošea 1-3.
- II. Razlozi uporabe ove vrste jezika
- A. Za Boga je bilo nužno otkriti Sâmogâ Sebe ljudskom stvorenju. Vrlo prošireni okvir Boga kao muške osobe je antropomorfizam jer je Bog duh!
- B. Bog uzima najznačajnije vidove ljudskoga života i koristi ih kako bi otkrio Sâm Sebe palome čovječanstvu (otac, majka, roditelj, ljubavnik).
- C. Iako neophodno, Bog ne želi biti ograničen ikakvim fizičkim obličjem (usp. Izl 20; Pnz 5)
- D. Konačni antropomorfizam je utjelovljenje Isusa! Bog je postao fizički, opipljiv (usp. I. Iv 1:1-3). Božja poruka postala je Riječ Božja (usp. Iv 1:1-18).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 2:16-25

¹⁶”Tako se dogodilo onda kad su svi ljudi sposobni za rat konačno pomrli među narodom, ¹⁷da mi GOSPODIN govoraše, kazujući: ¹⁸”Danas ćeš prijeći preko Ara, granice Moaba. ¹⁹Kad dođeš nasuprot sinovima Amonovim, nemoj ih uznemiravati niti ih izazivati, jer Ja vam neću dati išta od zemlje sinova Amonovih u vlasništvo, jer Ja sam je dao sinovima Lota u vlasništvo.” ²⁰(Ona se također smatra zemljom Refaimaca, jer Refaimci prije življahu u njoj, ali Amonci ih zovu Zamzumijcima, ²¹narod velik, brojan, i visok kao Anakovci, ali GOSPODIN ih uništi pred njima. I oni ih izvlastiše i naseliše se u njihovo mjesto, ²²baš kao što On učini sa sinovima Ezava, koji žive u Seiru, kad On uništi Horijce pred njima; oni ih izvlastiše i naseliše se u njihovo mjesto sve do ovoga dana. ²³I Avijce, koji življahu u selima sve do Gaze, Kaftorci koji dođoše iz Kaftora, uništiše ih i življahu u njihovom mjestu). ²⁴Ustanite, krenite, i prođite kroz dolinu Arnona. Gledaj! Ja sam Sihona Amorejca, kralja Hešbona, i njegovu zemlju dao u tvoju ruku; započni zauzimati baštinu i natjeći se s njim u bitci. ²⁵Ovih ću dana početi stavljati vašu grozu i strah nad ljude bilo gdje pod nebesima, koji će, kad čuju izvješće o vama, drhtati i biti u strepnji zbog vas.’

2:16 “svi ljudi sposobni za rat konačno (su) pomrli” Ovo pokazuje ravnotežu između Božje ljubavi i Božje pravde. Božja svrha nije samo kazniti, nego pomoći Svome narodu naučiti iz njihovih grješaka. Prema tome, On je učinio ovim ljudima, pod smrtnom kaznom, da lutaju oko 38 godina, ali On ih je hranio, On ih je ljubio i On je skrbio za njih. To nije bila nagla smrt, nego neblagovremena smrt. Svi oni koji su došli do Kadeš Barnee, u starosti od 20 godina i više, sad su bili mrtvi, osim Jošue i Kaleba.

2:19 Ovo je usporedno s 2:5 i 2:9. To su isti GLAGOLI kao u stihu 9. Ovdje je prvi (BDB 849, KB 1015) ZAPOVJEDNI NAČIN u značenju, ali ne u obliku. Drugi je (BDB 173, KB 202) *Hithpael* ZAPOVJEDNI NAČIN. Amonci su također bili srodnici Izraelaca po Lotu.

2:20 “(Ona se također smatra zemljom Refaimaca)” Ovo je bila etnička skupina koja je živjela na ovome mjestu. Bili su nazivani i *Zamzumijcima*. Stih 21 pokazuje nam da su oni dio divova (usp. stih 9). Vidi Posebnu temu u 1:28.

▣ “Zamzumijcima” [Zamzumijci] Vidi Knjigu Postanka 14:5.

2:21 YHWH je bio vjeran potomstvu Ezava (stihovi 5.22) i Lota (stihovi 9-10. 21-22). Isti rječnik “svetoga rata” korišten za opis Izraelovih osvajačkih pobjeda bio je upotrebljavan za opis osvajanja Edoma i Amonaca njihovih plemenskih zemalja.

2:23

NASB, NRSV, TEV, REB “Avijce”

NKJV “Avijac”

NJB “Avijci”

Ovaj pojam (BDB 732) ima dva značenja:

1. skupina ljudi koji su nastavali zemlju južno od Palestine. Oni su bili osvojeni od Egejskoga naroda (tj. Filistejaca). Albright ih čak povezuje s Hiksosovim ugovorima (usp. ABD, tom 1, str. 531). Ovo poglavlje daje popis prvotnih žitelja mjesta koji su bili poraženi i iseljeni
2. kasnije u Knjizi o Jošui ovaj pojam postaje ime grada u dodjeli zemlje plemenu Benjamina (usp. Jš 18:23). Neki su znanstvenici nagađali da su oni bili iz Aja.

▣ “Kaftorci koji dođoše iz Kaftora” Ovaj pojam (BDB 499) mogao bi moguće biti otok Kreta, Cipar, Kapadocija, ili sjeverni Egipat (usp. Post 10:13). Mi ne znamo točno. Kaftorci (množina od Kaftorac) bili su moguće susjedi ili rođaci Filistejaca (usp. Post 10:14; Jer 47:4; Amos 9:7).

2:24 Ovaj stih ima nekoliko zapovijedi:

1. “Ustanite” - BDB 877, KB 1086, *Qal* IMPERATIVE, usp. Knjiga Postanka 13:17
2. “krenite” - BDB 652, KB 704, *Qal* IMPERATIVE, usp. Ponovljeni zakon 1:19; 2:1
3. “prođite” - BDB 716, KB 778, *Qal* IMPERATIVE, usp. Knjiga Izaije 23:12
4. “Gledaj” - BDB 906, KB 1157, *Qal* IMPERATIV
5. “započni” - BDB 320 III, KB 319, *Hiphil* IMPERATIVE, usp. Ponovljeni zakon 2:31

6. "zauzimati baštinu" - BDB 439, KB 441, *Qal* IMPERATIVE, usp. Ponovljeni zakon 1:8.21; 2:31; 9:23
7. "natjeći se" - BDB 173, KB 202, *Hithpael* IMPERATIV, usp. Ponovljeni zakon 2:5.9.19; Knjiga Daniela 11:10.

YHWH zapovijeda, ohrabruje, i mijenja Svoj narod da se pouzda u Njega te da Ga sluša kao što njihovi roditelji nisu. Zemlja je bila njihova ako će primijeniti vjeru!

▣ **"Amorejca"** Vidi bilješku u 1:4. Glavni grad njegova kraljevstva bio je Hešbon. Bio je dodijeljen području Rubenova plemena.

▣ **"kao ruka GOSPODIHOVA"** Ovo je antropomorfistički izražaj o Bogu (usp. stih 15). Bog nema ruku. On nema fizičko tijelo. Bog je duh, ali jedini način suvisloga govora o Bogu je govoriti o Njemu u pojmovima koje možemo razumjeti. Dakle, o Bogu govorimo kao da je On bio čovjek. Ovo je izražaj što pokazuje Božju moć.

2:25 "početi (ću) stavljati" Ova su dva pojma IMPERATIVI u stihu 24. Bog je bio spreman djelovati kao ratnik u njihovu korist ako će se pouzdati u Njega i ući u bitku s mjesnim stanovništvom!

▣ **"grozu i strah"** Ovaj pojam (BDB 808) znači "biti u strahu" ili "grozi":

1. neprijatelji Izraela će ih se groziti - Ponovljeni zakon 2:25; 11:25; Psalam 105:38
2. Izraelci će biti u strahu od YHWH ako griješe - Ponovljeni zakon 28:66.67
3. YHWH će postati strah - Psalam 119:120.

Drugi pojam (BDB 432) znači "bojati se":

1. strah od Boga – Knjiga Izlaska 20:20
2. Božja naklonost - Psalam 2:11; 5:8; 90:11; 119:38
3. strah od smrti - Psalam 55:5
4. strah od Izraela – Ponovljeni zakon 2:25.

▣ **"bilo gdje pod nebesima"** Ovo je očito hiperbola (tj. čitava Zemlja, 4:19; Dn 9:12). To upućuje na žitelje Kanaana.

▣ **"drhtati i biti u strepnji"** Ovo je usporedno s "grozu i strah". Prvi GLAGOL (BDB 919, KB 1182, *Qal* PERFEKT) znači "drhtanje" ili "treperenje" (usp. Izr 29:9; Iz 14:9). Drugi GLAGOL (BDB 296, KB 297, *Qal* PERFEKT) znači "ples", "kovitlanje" (usp. Tuž 4:6) ili "previjati se" (usp. Iz 23:4; 26:18 [porod, donijeti na svijet]).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 2:26-31

²⁶"Tako poslah glasnike iz pustinje Kedmot Sihonu kralju Hešbona s riječima mira, govoreći: ²⁷"Dopusti mi proći kroz tvoju zemlju, putovat ću samo glavnim putem; neću skretati na stranu nit na desno niti na lijevo. ²⁸Prodat ćeš mi hranu za novac tako da mogu jesti, i dati mi vode za novac tako da mogu piti, samo mi dopusti proći pješice, ²⁹baš kao što mi učiniše sinovi Ezava koji žive u Seiru i Moapci koji žive u Aru, sve dok sam prešao Jordana u zemlju koju nam daje GOSPODIN naš Bog." ³⁰Ali Sihon kralj Hešbona ne bijaše voljan pustiti nas kroz svoju zemlju; jer GOSPODIN vaš Bog otvrdnu njegov duh i učini njegovo srce tvrdokornim, zato da ga preda u tvoju ruku, kao što je danas. ³¹GOSPODIN mi reče: 'Gledaj, Ja sam započeo predavati Sihona i njegovu zemlju tebi. Počni osvajati, kako bi mogao posjedovati njegovu zemlju.'"

2:26 "Kedmot" Ovo upućuje na područje (ili ugovor) sjeverno od rijeke Arnona, ali točno gdje je neizvjesno. On postaje levitski grad (usp. Jš 21:37).

2:27 "Dopusti mi proći kroz tvoju zemlju, putovat ću samo glavnim putem" Prvi GLAGOL (BDB 716, KB 778, *Qal* KOHORTATIV [čvrsto povezane skupine ljudi – op.prev]) korišten je često u njegovu povijesnome sažetku (usp. 2:4.8.13.14.18.24.27.28.29.30; 3:18.21.25.27.28; 4:14.21.22.26). Još jedna tekstualna odlika je ta da je hebrejska riječ "put" ili "cesta", udvostručena s PRIJEDLOGOM. To je način naglašavanja da oni neće skretati s glavnoga puta. Ovo upućuje na Kraljevski glavni put, koji ide kroz Edom, Moab, i Kraljevstvo Sihona. Mojsije tvrdi da su oni prošli kroz ta kraljevstva bez uzrokovanja poteškoća čak i kad njihovi kraljevi nisu htjeli dozvoliti Izraelu prolazak. Ovo je bila točno ista ponuda (usp. stih 29) koju je Mojsije dao Edomu (usp. stih 6).

▣ “neću skretati na stranu nit na desno niti na lijevo” Zabilježite da Mojsije govori u zajedničkome smislu. Većina nerazumijevanja Biblije može biti pripisana gubitku skupne naravi biblijskoga otkrivenja nasuprot pojedinačnoga žarišta na suvremena, zapadnjačka društva. Prava i povlastice pojedinca potisnula su društveno zajedništvo SZ-a.

Izričaj je temeljen na SZ-nome idiomu biblijske vjere kao puta ili načina (tj. Ps 119:105). Božja volja jasno je označena. Ovaj je okvir ovdje doslovan (tj. glavni put). Dakle izričaj, “okrenuti se desno ili lijevo” je doslovan. Uobičajeno je on korišten metaforički za duhovni život (tj. Br 20:17; 22:26; Pnz 5:32; 17:11.20; 28:14; Jš 1:7; 23:6; I. Kr 22:2).

2:30 “GOSPODIN vaš Bog otvrdnu njegov duh i učini njegovo srce tvrdokornim” Prvi GLAGOL (BDB 904, KB 1151, *Hiphil* PERFEKT) znači “biti tvrd” u smislu nepopustljivosti ili tvrdoglavosti:

1. *Qal* IMPERFEKT korišten je u 1:17; 15:18
2. *Hiphil* korišten je u Knjizi Izlaska 7:3; 13:15 u odnosu s Božjim otvrdnućem faraonovog srca netom prije izlaska
3. *Hiphil* korišten je u Ponovljenome zakonu 10:16 za YHWH-ino upozorenje Izraelcima neka ne otvrdnuju svoja srca ili neka ne budu tvrdoglavi.

Knjiga Brojeva 2 usporedna je s ovim okvirnim Božanskim otvrdnućem Sihonovog srca (tj. volje).

Drugi GLAGOL (BDB 54, KB 69, *Piel* PERFEKT) znači “biti jak”. Uobičajeno je bio korišten u pozitivnome smislu (usp. Pnz 3:28; 31:6.7.23), ali ovdje je korišten usporeno s “tvrdokornim” (usp. Pnz 15:7; II. Ljet 36:13).

Ovo je slično onome što se dogodilo faraonu: (1) Bog je otvrdnuo njegovo srce (usp. Izl 7:3; 9:12; 10:1.20.27; 11:10; 14:4.8.17) ili (2) faraon je otvrdnuo svoje vlastito srce (usp. Izl 8:15.32; 9:34). Ovi stihovi pokazuju oboje i Božju suverenost i Bogom-danu slobodnu volju čovječanstva. Ovaj okvir podrazumijeva da su faraon (u Knjizi Izlaska) i Sihon (u Ponovljenome zakonu) imali slobodnu volju ili zašto je Mojsije morao uzeti vremena za ponudu miroljubivoga prvog koraka njima? Dublji smisao je taj da je Bog u nadzoru svega. Bog postavlja okolnosti, ali oni su odbili (vidi *Hard Sayings of the Bible*, str. 142-143). Poslanica Rimljanima 9 i 10 pokazuje ovaj isti paradoks. Poglavlje 9 usredotočuje se na Božju suverenost dok poglavlje 10 ima nekoliko općih ponuda (usp. stih 4, “itko”; stihovi 11.13, “tko god”; stih 12, “svi” [dva puta]). Vidi Posebne teme dolje.

POSEBNA TEMA: BOG JE OTVRDNUO

Ovaj prividan paradoks postao je teološki sukob između natjecateljskih teoloških sustava:

1. Božja suverenost nasuprot ljudske slobodne volje
2. Augustin nasuprot Pelagija
3. Calvin nasuprot Arminija.

Za mene obje su biblijske istine. Objе istine moraju biti držane u teološkoj napetosti. Zamisao “Saveza” drži ih zajedno. Bog uvijek dolazi prvi, postavlja raspored, te poziva palo čovječanstvo (tj. Iv 6:44.65), ali mi smo odgovorni za naše odabire (tj. Iv 1:12; 3:16). Ljudska odgovornost i njene posljedice upravljaju ljudskom slobodom (tj. duševne sposobnosti)! Moralna djelovanja temeljena su na stvarnim odabirima. Pisma potvrđuju obje istine (tj. teološki polovi)!

Promotrite Božju suverenost: “Ja sam započeo predavati” i ljudsku slobodnu volju: “počni osvajati, kako bi mogao posjedovati zemlju”!

Zasiurno je moguće da je ova teološka poteškoća za nas iskazana na našem nerazumijevanju drevnih hebrejskih teoloških idioma. Izraelov jedinstven monoteizam zahtijeva njegovu obranu na svim točkama. YHWH-ino uzrokovanje svega bio je hebrejski način potvrđivanja monoteizma. Ništa se ne događa samo tako. Postoji jedan i samo jedan uzrok – YHWH.

Tekstovi koji ovo potvrđuju suvremenicima su prouzročili:

1. pripisati Bogu zlo
2. potvrditi iskonski oblik suverenosti Bogu.

POSEBNA TEMA: SRCE

Grčki pojam *kardia* korišten je u Septuaginti i NZ-u kako bi izrazio hebrejski pojam *lēb* (BDB 523). Korišten je na nekoliko načina (usp. Bauer, Arndt, Gingrich i Danker, *A Greek-English Lexicon*, str. 403-404):

1. središte fizičkoga života, metafora za osobu (usp. Djela 14:17; II. Kor 3:2-3; Jak 5:5)
2. središte duhovnog života (tj. morala):
 - a. Bog poznaje srce (usp. Lk 16:15; Rim 8:27; I. Kor 14:25; I. Sol 2:4; Otk 2:23)
 - b. korišteno za duhovni život čovječanstva (usp. Mt 15:18-19; 18:35; Rim 6:17; I. Tim 1:5; II. Tim 2:22; I. Pt 1:22)

3. središte misaonog života (tj. uma, usp. Mt 13:15; 24:48; Djela 7:23; 16:14; 28:27; Rim 1:21; 10:6; 16:18; II. Kor 4:6; Ef 1:18; 4:18; Jak 1:26; II. Pt 1:19; Otk 18:7; srce je istoznačnica za um u II. Kor 3:14-15 i Fil 4:7)
4. središte htijenja (tj. volje, usp. Djela 5:4; 11:23; I. Kor 4:5; 7:37; II. Kor 9:7)
5. središte osjećaja (usp. Mt 5:28; Djela 2:26.37; 7:54; 21:13; Rim 1:24; II. Kor 2:4; 7:3; Ef 6:22; Fil 1:7)
6. jedinstveno mjesto djelatnosti Duha (usp. Rim 5:5; II. Kor 1:22; Gal 4:6 [tj. Krist u našim srcima, Ef 3:17])
7. srce je metaforički način upućivanja na čitavu osobu (usp. Mt 22:37, navod Pnz 6:5). Misli, pobude, i djelovanja pripisane su srcu koje potpuno otkriva vrstu pojedinca. SZ ima neke neobične uporabe pojma:
 - a. Knjiga Postanka 6:6; 8:21: "Bog je bio ožalošćen u Svome srcu", također zabilježi Hošea 11:8-9
 - b. Ponovljeni zakon 4:29; 6:5: "sa svim svojim srcem i svom svojom dušom"
 - c. Ponovljeni zakon 10:16: "neobrezano srce" i Poslanica Rimljanima 2:29
 - d. Ezekiel 18:31-32: "novo srce"
 - e. Ezekiel 36:26: "novo srce" nasuprot "srcu od kamena".

2:31 U stihu 24 ponovljena su tri IMPERATIVA:

1. "Gledaj" - BDB 906, KB 115, *Qal* IMPERATIV
2. "započni" - BDB 320, KB 319, *Hiphil* IMPERATIV
3. "zauzimati" - BDB 439, KB 441, *Qal* IMPERATIV.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 2:32-37

³²"Potom Sihon izade sa svojim ljudima kako bi nas sreo u bitci kod Jahasa. ³³GOSPODIN naš Bog predade ga nama, i mi ga porazismo s njegovim sinovima i svim njegovim narodom. ³⁴Tako mi zauzemosmo njegove gradove u to vrijeme i potpuno uništismo muškarce, žene i djecu svakoga grada. Ne ostavismo preživjelih. ³⁵Uzemosmo jedino životinje kao naš plijen i stečevinu gradova koje smo zauzeli. ³⁶Od Aroera koji je na granici doline Arnona i od grada koji je u dolini, čak do Gileada, ne bijaše grada koji je bio prevelik za nas; GOSPODIN naš Bog predade nam svugdje sve. ³⁷Jedino ti nisi išao blizu zemlji sinova Amonovih, čitavom dužinom rijeke Jaboka i gradova brdovite zemlje, i bilo kamo gdje nam je GOSPODIN naš Bog naredio."

2:32 "izade ... kao bi nas sreo" Sihon je izgubio jer je ostavio svoje utvrđene gradove i bio je poražen na ravnicama. Ovo je dobar primjer gdje je Bog upotrijebio ljudski ponos kako bi ostvario Svoju svrhu.

▣ "Jahasa" [Jahas] Točno mjesto je neizvjesno, ali ono je na istočnoj obali Jordana u Kraljevstvu Sihona i vjerojatno južno od glavnoga grada, Hešbona, zato jer su Izraelci došli s juga.

2:33 "Bog predade ga nama" Kao u stihu 31, Božja suverenost (stih 32a, "Bog predade", BDB 678, KB 733, *Qal* IMPERFEKT) i ljudska sloboda (stih 33b, "mi [ga] porazismo" BDB 645, KB 697, *Hiphil* IMPERFEKT) oboje je jasno potvrđeno.

2:34 "Ne ostavismo preživjelih" Ovo je bilo načelo svetoga rata (*kerem*, BDB 355 I, usp. 3:6). Svi su bili ubijeni jer su ovi ljudi bili grješni dugo vremena (usp. Pnz 7:16; 20:14). Knjiga Postanka 15:16 kaže da "griješ Amorejaca još nije pun" te je prema tome, Bog dugo čekao na njih da Mu se odazovu. Oni se nisu pokajali i osuda je konačno došla. Ako ne bi bili uništeni, oni bi izopacili štovanje i teologiju datu na brdu Sinaj. "Sveti rat" bila je osuda i zaštitno osiguranje!

2:35 "Uzemosmo jedino životinje kao naš plijen i stečevinu gradova koje smo zauzeli" Ovdje je primjer ograničenog prokletstva (tj. 3:6-7; Jš 8:2.27; 11:14). Oni su mogli uzeti neki plijen nakon što su uništili ljude. Ovo je bio dio SZ-ne zamisli svetoga rata. Bitka je pripadala YHWH-i i tako, također, plijen (tj. Jerihon, Jš 7).

2:36

NASB
NKJV
NRSV
TEV

"grada koji je u dolini"
"grada koji je u kotlini"
"samog mjesta u stjenovitoj dolini [vadi]"
"grada u središtu Doline"

NJB

“mjesto dolje u dolini”

Različnost u engleskim prijevodima pokazuje mogućnosti. Za mene, grad nikad ne bi smio biti građen u stjenovitoj dolini [vadi] zbog opasnosti od iznenadnih poplava, tako dolina izgleda boljom.

▣ **“ne bijaše grada koji je bio prevelik za nas”** Božji je narod promašio jer su gradovi bili predobro utvrđeni, žitelji su bili previsoki. Nijedan Židov nije rekao: “Ovi su ljudi veliki, ali to ćemo učiniti s Božjom pomoći” (usp. Pnz 1:28).

2:37 Područje osvajanja bilo je točno određeno (Božanskom naredbom, usp. stihove 5.9.19).

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Slijedi pravac osvajanja na karti.
2. Tko su bili divovi?
3. Kako se baviti stihom 34?

PONOVLJENI ZAKON 3

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
kralj Og poražen 3:1-11	povijesni pregled (1:1-3:29) 3:1-7 3:8-17	Izak osvaja kralja Oga 3:1-2 3:3-7 3:8-10 3:11	osvajanje Ogova kraljevstva 3:1-7 3:8-11
zemlja istočno od Jordana podijeljena 3:12-17		plemena nastanjena istočno od Jordana 3:12-13a 3:13b-14 3:15-17	razdjeljivanje Transjordanije 3:12-17 daljnje upute od Mojsija
3:18-22	3:18-22	3:18-20 3:21-22	3:18-22
Mojsiju zabranjen ulazak u zemlju 3:23-29	3:23-29	Mojsiju nije dopušten ulazak u Kanaan 3:23-25 3:26-28 3:29	3:23-28 3:29

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 3:1-7

¹"Potom se okrenusmo i uzidosmo na cestu prema Bašanu, i Og, kralj Bašana, sa svim svojim ljudima izade kako bi nas sreo u bitci kod Edreja. ²Ali GOSPODIN mi reče: 'Nemoj ga se bojati, jer Ja sam predao njega i sav njegov narod i njegovu zemlju u tvoju ruku; a ti ćeš učiniti s njim kao što učini Sihonu kralju Amorejaca, koji življaše u Hešbonu.' ³Tako GOSPODIN naš Bog predade Oga također, kralja Bašana, sa svim njegovim narodom u našu ruku, i udarismo ih sve dok ne ostade preživjelih. ⁴Zauzesmo sve njegove gradove u to vrijeme; ne postojашe grad kojeg nismo oteli od njih: šezdeset gradova, čitavo područje Argoba, kraljevstvo Ogovo u Bašanu. ⁵Svi ovi gradovi bijahu utvrđeni visokim zidinama, vratima i zasunima, i mnogim neobzidanim gradovima. ⁶Mi ih posve uništismo, kao što učinismo Sihonu kralju Hešbona, posve uništismo muškarce, žene i djecu svakoga grada. ⁷Ali sve životinje i plijen iz gradova uzemosmo kao naš ratni plijen."

3:1 "na cestu" Ovo upućuje na Kraljevski glavni put. To je bila transjordanijska cesta koja je prolazila izravno kroz središte Edoma, Moaba i Amona. To je bila glavna karavanska ruta od Zaljeva Akaba prema Damasku.

▣ **"Bašanu" [Bašan]** Imena znače "ravan" (BDB 143), u ovome smislu glavna poljodjelska zemlja (tj. bez kamenja). To je bila vrlo plodna i šumovita zemlja u sjevernome transjordanijskome području sjeverno od rijeke Jarmuk ili moguće rijeke Jabok upravo prema južnome predgorju brda Hermon, što znači da je uključivala dio područja znanog kao Gilead. Bila je poznata po svome drvu za gradnju i velikim stadima goveda.

▣ **"Og, kralj Bašana"** Vidi Knjigu Brojeva 21:33-35; Ponovljeni zakon 1:4.

▣ **"kod Edreja" [Edrej]** Ovaj grad smješten je na račvanju rijeke Jarmuk i bio je jedan od kraljevskih boravišta. Glavni grad bio je Aštarot [Ašterot] na sjeveru. Og se suočio s Izraelcima ovdje, vjerojatno koristeći rijeku kao obrambeni položaj.

3:2 "GOSPODIN mi reče" Vidi bilješku u 2:2.

▣ **"Nemoj ga se bojati"** GLAGOL (BDB 431, KB 432, *Qal* IMPERFEKT korišten u ZAPOVJEDNOME smislu) bio je često upotrebljavan u Ponovljenome zakonu (tj. 1:19.21.29; 2:4; 3:2.22; 4:10). Bog se borio u njihovu korist (tj. sveti rat, npr. Br 21:34; Jš 10:8; 11:6).

▣

NASB, NKJV

"Ja sam predao njega"

NRSV

"Ja sam ga izručio tebi"

TEV

"Ja ću ti ga dati"

NJB

"Ja sam ga stavio na tvoju milost"

GLAGOL (BDB 678, KB 733, *Qal* PERFEKT) znači "dati", ili "staviti", ili "postaviti". To je uobičajen GLAGOL. Zabilježite njegovu uporabu u ovoj književnoj jedinici Ponovljenoga zakona (usp. 1:8.15.20.21.25.27.35.36.39; 2:5.9.12.19.24.25.28.29.30.31.33.36; 3:2.3.12.13.15.16.18.19.20; 4:1.8.21.38.40). YHWH je davatelj. Postoji samo jedan Bog!

▣ **"udarismo ih sve dok ne ostade preživjelih"** Ovo je jezik i stvarnost "svetoga rata". To izražava hebrejsku zamisao *kerema*, ili "pod prokletstvom" (usp. stih 6). Sljedeće je predstavljajući primjer SZ-nih smjernica na ovaj pojam što pokazuje kako je bio upotrebljavan na različite načine. Zamisao *kerema* ili "svetoga rata", "prokletstva", ili "korbana":

1. potpuno uništenje – ništa što diše nije ostalo živo, ništa se materijalno nije moglo iznijeti (usp. Pnz 20:16-18; I. Sam 15:3; Jš 7)
2. ubiti sve ljude, ali ostaviti stoku (usp. Pnz 2:34.35; 3:6.7)
3. ubiti samo muškarce (usp. Pnz 20:10-15).

3:4 "područje Argoba" Pojam "područje" (BDB 286) doslovno znači, "uže", upotrebljavan je za:

1. uže konopca

2. mjerno uže
3. komad zemlje (tj. područja, usp. Jš 17:5, ili baština, usp. Pnz 32:9; Jš 17:14)
4. skupinu ljudi (tj. skupina proroka, usp. I. Sam 10:5.10).

▣ **“Argob”** Ovaj pojam (BDB 918) ime je područja ili čestice zemlje. Njegov je položaj u zemlji Bašan (usp. 3:4.13.14; I. Kr 4:13). Korijen može biti u odnosu s “gruda” (BDB 918) ili “gomila” (BDB 918), ali to je nesigurno.

3:5 “Svi ovi gradovi bijahu utvrđeni visokim zidinama, vratima i zasunima” Ovi su gradovi bili građeni od vulkanskih kamenih blokova i bili su vrlo veliki. Pokazivali su donekle zastrašujući prizor. Njihova veličina morala je pokazivati žiteljstvo rase tamo živućih ljudi. Međutim, vjera Izraelaca bila je jača od njihova straha od divova (usp. 2:20-24).

Handbook on Deuteronomy od United Bible Societies spominje da “vrata i zasuni” vjerojatno upućuju na dvostruka vrata sa zasunom od kovine preko obojih vrata, str. 68-69. Ovo može razjasniti množinu “vrata”: (1) moglo je jednostavno postojati više od jednih vrata, ili (2) ovo je mogla biti oznaka unutarnjih i vanjskih vrata (tj. komora).

3:6

NASB, NKJV, NRSV	“posve uništismo”
TEV	“uništismo”
NJB	“kletva uništenja”
REB	“pod svečanim prokletstvom”
JPSOA	“proklet”

Ovaj GLAGOL (BDB 355, KB 353) upotrijebljen je dva puta u ovome stihu (*Hiphil* IMPERATIV i *Hiphil* INFINITIV APSOLUT). Njegovo osnovno značenje je posvetiti nešto Bogu čime to postaje presveto za ljudsku uporabu i mora biti uništeno. Redovito je bio upotrebljavan u okvirima “svetoga rata” (usp. 2:34; 7:2; Izl 22:20; Jš 6:17.21) za potvrdu da pobjeda i, otuda, plijen pripadaju YHWH-i. U ovome osvajačkome okviru posvećeno Bogu su Kanaanci i njihov imutak. Oni su bili osuđeni zbog njihovih gnusnih grijeha i nevoljnosti za pokajanjem (usp. Post 15:16; Lev 18:24-26; Pnz 9:5).

Za dobru raspru o “svetome ratu” vidi *Ancient Israel*, od Rolanda deVauxa, tom 1, str. 258-267.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 3:8-11

⁸“Stoga uzesmo zemlju u to vrijeme iz ruke dva kralja Amorejaca koji bijahu s one strane Jordana, od doline Arnona do gore Hermon ⁹(Sidonci nazivaju Hermon Sirjon, a Amorejci ga nazivaju Senir): ¹⁰sve gradove visoravni, i Gilead i čitav Bašan, sve do Salke i Edreja, gradove kraljevstva Oga u Bašanu. ¹¹(jer samo je Og kralj Bašana ostao od ostatka Refaimovaca. Vidi, njegov okvir kreveta bijaše željezni okvir; on je u Rabi sinova Amonovih. Njegova duljina bijaše devet lakata a njegova širina četiri lakta prema običnome laktu).”

3:8 “Stoga uzesmo zemlju ... iz ruke dva kralja” Stih 24 kaže da je bila “jaka ruka Božja”, što antropomorfički (vidi Posebnu temu u 2:15) pokazuje Božju silu i moć. Ovdje je ponovo međusobno djelovanje Božje suverenosti i ljudskog napora.

▣ **“gore Hermon” [gora Hermon]** Gora Hermon bila je na sjevernoj granici zemlje koju je Bog dao Izraelcima. To je najveća gora u čitavome području koje se nalazilo u Libanonu, sjeverno od Kineretskoga mora (tj. Galileje). Njeno je ime (BDB 356) povezano s *keremom* (posvećene stvari) i mjestom mnogih hramova (usp. *Ancient Israel*, Roland deVaux, tom 1, str. 279-282). To je sjeverna granica osvojene zemlje (usp. Suci 1:1).

3:9 “Sidonci” Sidon je glavni grad drevnih Feničana (usp. I. Kr 16:31). Bio je smješten na obali podno Tira, koji je poslije postao glavnim gradom. Njegovo spominjanje umjesto Tira pokazuje drevnost ovoga teksta.

▣ **“Sirjon”** Ovaj pojam (BDB 970, Ps 29:6) upotrijebljen za goru Hermon nađen u ugaritskim tekstovima također pokazuje drevnost ovoga teksta.

▣ **“Senir”** Ovaj pojam (BDB 972, usp. I. Ljet 5:23; Pj 4:8; Ez 27:5) bio je nađen u poslovnim knjigama Salmanasara III., kralja Asirije koji je napao Damask.

3:10

NASB, TEV	“visoravni”
NKJV	“nizina”
NRSV, NJB	“ravnicu”

Ovaj pojam (BDB 449) znači “izravnano mjesto”. Može upućivati na nizinu ili ravnicu. Ovdje upućuje na visoravan između rijeke Arnona i grada Hešbona (usp. 4:43; Jš 13:9.16.17.21; Jer 48:8.21). Ova je visoravan bila dio Moaba i postala je baština Rubenovog plemena (usp. Jš 20:8).

▣ **“Gilead”** Pojam (BDB 166) je nepoznatoga podrijetla ili značenja. Narodna (igra riječi) odredba dana je u Knjizi Postanka 31:48. Može upućivati na:

1. pleme (tj. Br 26:29; Suci 5:17)
2. zemlju (tj. Post 37:25).

Uvijek upućuje na područje na istočnoj strani rijeke Jordana od rijeke Arnona sjeverno prema zemlji Bašana.

▣ **“Salke” [Salka]** Ovaj grad izgleda čini sjeveroistočnu granicu Bašana i često je bio korišten, zajedno s gorom Hermon, za oznaku površine Bašana (usp. Jš 12:5; 13:11; I. Ljet 5:11).

3:11 Ovo je izgleda urednički osvrt, kao 2:10-12.20; 3:9.

▣ **“Refaimovaca” [Refaimci]** Ovo može značiti (1) etničku skupinu; (2) divove; ili (3) kraljevinu mrtvih. Okvir ovdje izgleda govori o divovima. Vidi Posebnu temu u 1:28.

▣

NASB, NKJV	“njegov okvir kreveta bijaše željezni okvir”
NRSV, NJB	“njegov krevet, željezni krevet”
TEV	“njegov lijes, napravljen od kamena”
REB	“njegov sarkofag od bazalta”

Ovaj pojam (BDB 793) u osnovi znači “drveni nosač”. Može biti upotrijebljen za rešetku, kauč, krevet, sjedalo, stolac/prijestolje. Ovdje upućuje na mjesto za spavanje:

1. krevet - II. Knjiga o Samuelu 17:28; Job 7:13; Psalam 6:6; 41:3; Amos 6:4
2. kauč – Izreke 7:16
3. lijes (sarkofag, tj. jednom konačno mjesto odmora/spavanja).

Moguće je da “željezni” upućuje na sarkofag u boji bazaltnoga kamena (NET Biblija, str. 350). NIDOTTE, tom 1, str. 741, kaže: “nema književne podrške za prijedlog da je to bio sarkofag ili dolmen” [grobnica mlađega kamenog doba sastavljena od više kamenih ploča naslaganih u obliku škrinje – Rječnik stranih riječi, B. Klaić, MH, Zagreb, 1978. – op.prev.].

▣ **“(u) Rabi” [Raba]** Ovo je bio glavni grad Kraljevstva Amon (usp. Jš 13:25). Danas je to glavni grad Jordana, Amman.

▣ **“(prema) običnome laktu”** Ovo je doslovno, “prema ljudskome laktu”, što je bio idiom za “standardni lakat”. Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: LAKAT

Postoje dva lakta (BDB 52, KB 61) u Bibliji. Običan lakat je razmak između prosječno ljudskoga najduljeg prsta i njegova pregiba lakta, uobičajeno oko 18 inča ([palac – 25,401 mm – op.prev.], npr. Post 6:15; Izl 25:10.17.23; 26:2.8.13.16; 27:1.9.12.13.14.16.18; Br 35:4.5; Pnz 3:11). Postoji i dulji lakat (kraljevski lakat) korišten u gradnji (tj. Salomonov hram), koji je bio uobičajen u Egiptu (tj. 21 palca), Palestini (tj. 24 palca), i ponekad u Babilonu (tj. 30 palca). Bio je dug oko 21 inč (usp. Ez 40:5; 43:13).

Drevni su ljudi koristili ljudsko tijelo kao mjerne jedinice. Narod drevnoga Bliskog Istoka koristio je:

1. duljinu od pregiba lakta do srednjega prsta (lakat)
2. širinu od ispruženoga palca do maloga prsta (pedalj, usp. Izl 28:16; 39:9; I. Sam 17:4)
3. duljinu između sva četiri prsta zatvorene ruke (širina ruke, usp. Izl 25:25; 37:12; I. Kr 7:26; II. Ljet 4:5)
4. duljina od srednjeg članka prsta (širina prsta, Jer 52:21).

Lakat (BDB 52, KB 61) nije bio u potpunosti ujednačen, ali postojale su osnovne dvije duljine:

- a. pregib lakta prosječnoga muškarca do srednjega prsta (oko 18 inča, usp. Pnz 3:11)
- b. kraljevski lakat bio je nešto dulji (oko 20 inča, usp. II. Ljet 3:3; Ez 40:5; 43:13).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 3:12-17

¹²"Tako zauzemosmo ovu zemlju u to vrijeme. Od Aroera, koji se nalazi kod doline Arnona, te polovinu brdovite zemlje Gileada a njegove gradove dadoh Rubenovcima i Gadovcima. ¹³Ostatak Gileada i čitav Bašan, kraljevstvo Oga, dadoh polovini plemena Manašea, svo područje Argoba (što se tiče čitavoga Bašana, nazvan je zemljom Refaimovaca. ¹⁴Jair sin Manašea uze svo područje Argoba sve do granice Gešurovaca i Maakinovaca, te ga nazva, *to jest*, Bašana, po svome vlastitome imenu, Jairova-sela, *kao što je do današnjeg dana.*) ¹⁵Makiru dadoh Gilead. ¹⁶Rubenovcima i Gadovcima dadoh od Gileada čak sve do doline Arnona, sredina doline do rijeke Jabok, granice sinova Amonovih; ¹⁷Arabu također, s Jordanom kao granicom, od Kinereta čak sve do mora Arabe, Slanoga mora, na podnožju obronka Pisce na istoku."

3:12 "Rubenovcima i Gadovcima" [Rubenovo i Gadovo pleme – op.prev.] Ova su se dva plemena preuzela vlasništvo nad Sihonovim kraljevstvom (usp. Jš 13:15-23.24-28).

3:13 "polovini plemena" Josipovi sinovi činili su polovinu plemena Manašea i Efrajima (usp. Post 41:50.52; 48:1-7). Manašeova baština bila je podijeljena, polovica na istočnoj strani Jordana a polovica na zapadnoj strani.

3:14 "Jair" Radije negoli "sin od" ovo znači "potomak od" (usp. Br 32:41). Nekoliko naraštaja nestalo je u ovome podrijetlu. Stihovi 12-13 su općeniti a stihovi 14-17 osiguravaju više pojedinosti (usp. NIC, *Deuteronomy*, Craigie, str. 121).

▣ **"kao što je do današnjeg dana"** Ovaj izričaj upućuje na kasnije razdoblje negoli na događaj (usp. 2:22; 3:14; 4:38; 10:8.15; 29:28; Jš 7:26; 8:28.29; 9:27; 13:13; 14:14; 16:10; 22:3.17; 23:8; Suci 1:21.26; 10:4; 18:12.30; 19:30). Stih 5 izgleda ima sličnu potporu. Pitanje je "koliko mnogo" poslije. Može upućivati na "nedugo poslije" (npr. Jš 6:25; 23:9) ili može značiti naraštaje poslije. Tko je objavio Mojsijeve riječi? Tko je uredio Petoknjžje? Tko je bio zadnji urednik? Suvremena znanost ne može odgovoriti na ova pitanja!

▣ **"sin Manašea"** "Sin" ovdje znači potomak prije negoli izravno sin (usp. I. Ljet 2:22).

▣ **"Gešurovaca i Maakinovaca" [Gešurovci i Maakinovci]** Ovo su različite rase i etničke skupine (BDB 178 i 591). Oni su živjeli na sjevernoj granici zemlje Bašan (usp. Jš 13:13). Izrael se nije borio s ovim ljudima.

▣ **"Jairova-sela"** Ovo znači "gradovi", "područja", ili "kraljevstvo" (BDB 795 II) Jairovo.

3:15 "Makiru" [Makir] Knjiga Brojeva 32:39-40 daje više obavijesti o tome čovjeku.

3:17 "Arabu" [Araba] Ovo je bila druga riječ za Jordansku dolinu, koja se proteže odozgo Galilejskoga mora kroz Mrtvo more dolje do Zaljeva Akaba u Sinajskome poluotoku (vidi bilješku u 1:1). To je geološka pukotina kroz koju teče rijeka Jordan, od predgorja gore Hermon do Mrtvog mora.

▣ **"Kinereta" [Kineret]** Ovo (BDB 490) je ime grada u Galileji koje je bilo blizu velikom jezeru u Bibliji nazvanome s nekoliko imena:

1. Kineret (npr. Br 34:11; Jš 12:3; 13:27)
2. Galilejsko (npr. Mt 4:18; Mk 1:16; Iv 6:1)
3. Genezaretsko (npr. Lk 5:1)
4. Tiberijadsko (npr. Iv 6:1; 21:1).

▣ **“Pisge” [Pisga]** Brdo (BDB 820) poistovjećeno je s ili je vrlo blizu brdu Nebo (BDB 612 I, usp. 32:49; 34:1). Moguće su oni dvostruki vrhovi jedne tvorbe ili ime grebena i njegova najvišeg vrha. Ova su brda ishod erozije visoravni Moaba iznad Arabe. To je ime u SZ-u uobičajenije od imena Nebo (usp. Br 21:20; 23:14; Pnz 3:17.27; 4:49; 34:1).

▣ **“mora Arabe”** Ovo (usp. 4:49; Jš 3:16; 12:3, također nazvano “More tuge” [tj. “Slana dolina” – JB – izdavač KS, Zagreb 1994.] u II. Kr 14:7) je drugo ime za Slano more (usp. Post 14:3; Br 34:3.12; Jš 3:16; 15:2.5; 18:19) ili, kao što se naziva danas, bilo je zvano Mrtvo more. Nazivano je također “istočno more” (usp. Ez 47:18; Joel 2:20; Zah 14:8) ili jednostavno “more” (usp. Iz 16:8; Jer 48:32).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 3:18-22

¹⁸“Potom vam zapovjedih u to vrijeme, kazujući: 'GOSPODIN vaš Bog dao vam je ovu zemlju da je posjedujete; svi će vaši hrabri muškarci prijeći naoružani pred vašom braćom, sinovima Izraela. ¹⁹A vaše žene i vaši mališani i vaša stoka (znam da imate mnogo stoke) ostat će u vašim gradovima koje sam vam dao, ²⁰sve dok GOSPODIN vaš Bog daje odmora vašoj braći sunarodnjacima kao vama, i dok oni također ne budu posjedovali zemlju koju će im GOSPODIN vaš Bog dati s onu stranu Jordana. Tada se može vratiti svaki čovjek na svoju baštinu koju sam vam dao.' ²¹Zapovjedih Jošui u to vrijeme, kazujući: 'Tvoje su oči vidjele sve što je GOSPODIN vaš Bog učinio ovoj dvojici kraljeva; tako će GOSPODIN učiniti svim kraljevstvima uokolo kroz koje ćete proći. ²²Nemojte ih se bojati, jer GOSPODIN vaš Bog je onaj koji se bori za vas.'”

3:18 “GOSPODIN vaš Bog dao vam je ovu zemlju” Ovo upućuje na istočnu obalu (Transjordanija) Arabe.

▣ **“će... prijeći naoružani pred vašom braćom”** Zato jer su se Ruben, Gad, i polovina Manašea naselili na istočnoj strani Jordana koji je već bio osvojen, oni su sad morali ići u bitku prvi i boriti se za zemlju svoje braće (usp. stihove 19-20) prije negoli će je oni sami moći naseliti kao svoju vlastitu.

3:19 “mnogo stoke” Ovo “mnogo stoke” koju su imali bio je ratni plijen iz (1) Egipta i (2) naroda Transjordanije.

▣ **“koje sam vam dao”** Izvor svih blagoslova jeste Bog (često upotrebljavan GLAGOL “dano” BDB 678, KB 733, *Qal* PERFECT). Oni nisu zaradili ratni plijen sami.

3:20 “GOSPODIN vaš Bog daje odmora vašoj braći sunarodnjacima” Poslanica Hebrejima najbolji je NZ-ni komentar Petoknjžja. U Hebrejima 4, riječ “odmor” korištena je na tri načina:

1. sedmi dan odmora kao što je Bog odmarao nakon stvaranja, šabat [subota – op.prev.]
2. Izraelci su se odmarali nakon što su osvojili Obećanu zemlju (usp. 12:10; 25:19; Jš 23:1)
3. Nebo, vječni sedmodnevni odmor.

Ovdje “odmor” upućuje na sigurnost, #2.

3:21 Zbog YHWH-ine opskrbe u pustinji i pobjeda u Transjordaniji, Izraelci su se morali pouzdati u Njega i krenuti u boj!

3:22 “GOSPODIN vaš Bog je onaj koji se bori za vas” Ovo nije ljudski napor, vještine, ili sredstva, nego Božja snaga (usp. 1:30; 20:4; Izl 14:14; 15:3).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 3:23-29

²³“Obratih se i GOSPODINU u to vrijeme, govoreći: ²⁴O Gospodine Bože, Ti se započeo pokazivati Svome sluzi Tvoju veličajnost i Tvoju jaku ruku; jer postoji li bog u nebu ili na zemlji koji može činiti takva djela i silna djela kao Ti? ²⁵Dopusti mi, molim, prijeći i vidjeti lijepu zemlju koja je s one strane Jordana, tu dobru brdovitu zemlju i Libanon.' ²⁶Ali GOSPODIN bijaše ljutit na me zbog vas, i ne htjede me slušati; i GOSPODIN mi reče: 'Dosta! Ne govori Mi više o toj stvari. ²⁷Uspni se na vrh Pisge i podigni svoje oči prema zapadu i sjeveru i jugu i istoku, i vidi je svojim očima, jer ti nećeš prijeći preko Jordana. ²⁸Nego zaduži Jošuu i ohrabri ga i ojačaj ga, jer on će prijeći zemlju na čelu ovoga naroda, i on će im dati kao baštinu zemlju koju ćeš vidjeti.' ²⁹Tako ostadosmo u dolini nasuprot Bet Peora.'”

3:23-29 Ovo je vrlo osobna Mojsijeva bilješka. To je jedino mjesto u čitavoj Bibliji gdje imamo objavljeno Mojsijevu molbu za njega samoga. Na drugim mjestima on je molio za narod ili zemlju. Ovo je kratak pogled u srce Mojsija, čovjeka.

3:23

NASB, NKJV, NJB “obratih se”
NRSV “zaklinjah”
TEV “usrdno molih”

Usrdno zaklinjah (BDB 335, KB 334, *Hithpael* IMPERFEKT, usp. I. Kr 8:33.47.59; II. Ljet 6:37; Job 8:5; 9:15; Ps 30:8; 142:1; Hoš 12:4) Gospodina. Mojsije je bio u agoniji jer mu nije bilo dozvoljeno ući u Obećanu zemlju.

3:24 “O Gospodine Bože” Pojam za “Gospodin(e)” ovdje je riječ *adonai* (BDB 10), što je hebrejska riječ za “vlasnik”, “gospodar”, “suprug”, ili “Gospodin”. Riječ “Bog” je hebrejska riječ YHWH (BDB 217). On govori “Gospodine, YHWH”. Ta je oznaka bila rijetko korištena u Mojsijevim pisanjima. Ovo je jezik Mojsijeve molitve. Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

▣ **“Ti se započeo pokazivati Svome sluzi Tvoju veličajnost i Tvoju jaku ruku”** Mojsije je molio da bi ova prisna spoznaja YHWH, Njegove naravi (vidi punu bilješku u 4:31 i 10:17), Njegovih djela mogla pobuditi YHWH-u da mu dozvoli prijeći Jordan, ali YHWH ne čini razlike među osobama!

▣ **“jer postoji li bog u nebu ili na zemlji koji može činiti takva djela i silna djela kao Ti”** Je li ovo zamisao da je Bog vrhovni Bog među mnogima, nazvan henoteizam (npr. Izl 15:11 i Pnz 4:7; 5:7, vidi *The Jewish Study Bible*, str. 379-380)? Znači li to da Mojsije nije negirao postojanje drugih bogova, već da je YHWH najjači? Ili je ovaj monoteizam (npr. 4:35.39; 6:4; Izl 20:2-3; Iz 43:11; 44:6.8.24; 45:5.6-7.14.18.21.22), jedan i samo jedan Bog? Mi to zaista ne znamo. Ja bih radije vjerovao da Mojsije nije upućivao na druge bogove, nego na druge duhovne sile, npr. ponekad nazvane *elohim* (usp. Ps 8:5; 82:1.6; I. Sam 28:13).

3:25 “Dopusti mi, molim, prijeći i vidjeti” Ovaj izričaj ima dva GLAGOLA:

1. “prijeći” - BDB 716, KB 778, *Qal* KOHORTATIV
2. “vidjeti” - BDB 906, KB 1157, *Qal* IMPERFEKT, ali u KOHORTATIVNOME značenju.

3:26 “GOSPODIN bijaše ljutit” Ovo je primjer antropomorfičkoga jezika (“ljutit” BDB 720, KB 780, vidi Posebnu temu u 2:15). Kako možemo izraziti da je Bog uzrujan bez uporabe ljudskih pojmova? Ne možemo, ali moramo zapamtiti da Bog nije čovjek te da ne misli niti djeluje kao ljudi. Mi koristimo ljudske pojmove za opis Božje naravi znajući da pali ljudi ne mogu konačno opisati Boga.

Mojsijev javni grijeh (usp. 32:51; Br 20:10-12; 27:12-14) donio je javne posljedice!

▣ **“zbog vas”** Vidi bilješke u 1:34.37.

▣ **“Dosta! Ne govori Mi više o toj stvari”** Mojsije je molio opet i opet (usp. Br 20:2-13; 27:13; Pnz 1:37; 3:23-27): “Žao mi je, molim Te dopusti mi ući u Obećanu zemlju.” Konačno Bog je rekao: “Ne, ne moli više” (BDB 414, KB 418, *Hiphil* ZAPOVJEDNI NAČIN).

3:27 Ovaj stih i stih 28 imaju niz zapovijedi kao odaziv na Mojsijevu molitvu:

1. “uspni se” - BDB 748, KB 828, *Qal* IMPERATIV
2. “podigni” - BDB 669, KB 724, *Qal* IMPERATIV
3. “vidi” - BDB 906, KB 1157, *Qal* IMPERATIV
4. “zaduži” - BDB 845, KB 1010, *Piel* IMPERATIV
5. “ohrabri” - BDB 304, KB 302, *Piel* IMPERATIV
6. “ojačaj” - BDB 54, KB 65, *Piel* IMPERATIV.

Bog čini pripreme za Mojsija i Izraela (opunomoćiti Jošuu, usp. stih 28b.c).

▣ **“vrh Pisge”** Vidi bilješku u stihu 17.

▣ **“podigni svoje oči prema zapadu i sjeveru i jugu i istoku, i vidi je svojim očima”** Ovo je savršen primjer Božje ljubavi i Njegova gnjeva. “Rekoh ti da ne možeš ući, ali dopustit ću ti vidjeti je.”

▣ **“jer ti nećeš prijeći preko Jordana”** Bog nije pristran prema osobama. Mojsije je bio velik Božji čovjek, ali on je javno bio neposlušan Bogu i zbog toga je trpio posljedice (usp. Job 34:11; Ps 28:4; 62:12; Izr 24:12; Prop 12:14; Jer 17:10; 32:19; Mt 16:27; 25:31-46; Rim 2:6; 14:12; I. Kor 3:8; II. Kor 5:10; Gal 6:7-10; II. Tim 4:14; I. Pt 1:17; Otk 2:23; 20:12; 22:12).

▣ **“Bet Peora” [Bet Peor]** Ovo je doslovno “kuća/hram Peora” (BDB 112). Peor je bilo brdo ili grad u sjeverozapadnome Moabu. To je bilo mjesto Izraelove idolatrije (štovanje plodnosti *Baala* , usp. Br 22 - 23). Bet Peor postao je baštinom Rubena (usp. Jš 13:20).

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Koje teološke spoznaje o Bogu učimo iz ovoga izvješća?
2. Kako povezujete Boga iz stihova 3 i 6 s Bogom NZ-a?
3. Uči li stih 24 postojanje drugih bogova?
4. Kako je Bog pokazao milosrđe a ipak pravičnost Mojsiju u stihu 27?

PONOVLJENI ZAKON 4

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mojsije zapovijeda poslušnost 4:1-8	zaključak prvog govora 4:1-4 4:5-8	Mojsije potiče Izraela da budu poslušni 4:1-4 4:5-6 4:7-10	otpadništvo [apostazija] Bet Peora suprotstavljeno istinskoj mudrosti 4:1-8
4:9-14	4:9-14		otkrivenje na Horebu; zahtjevi 4:9-14
čuvati se idolatrije 4:15-24	4:15-20	4:11-14 4:15-24	4:15-20
4:25-31	4:21-24 4:25-31	4:25-31	o kazni koja će doći i o obraćenju 4:21-24 4:25-28 4:29-31
4:32-40	4:32-40	4:32-30	slava bivanja odabranim od Boga 4:32-34 4:35-38 4:39-40
gradovi-utočišta istočno od Jordana 4:41-43	dodatak 4:41-43	gradovi-utočišta istočno od Jordana 4:41-43	gradovi-utočišta 4:41-43
uvod u Božji Zakon 4:44-49	Mojsijev drugi govor (4:44-26:19;28) 4:44-49	uvod u davanje Božjega Zakona 4:44-49	Mojsijeva druga rasprava (4:44-11:32) 4:44-49

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 4:1-4

¹"Sad, o Izraelu, poslušaj pravila i presude kojima vas učim da ih vršite, kako biste mogli živjeti i ući i uzeti u posjed zemlju koju GOSPODIN, Bog vaših otaca, daje vama. ²Nemojte dodavati riječi koju vam zapovijedam, niti oduzeti od nje, kako biste mogli držati zapovijedi GOSPODINA vašeg Boga koje vam zapovjedih. ³Vaše su oči vidjele što je GOSPODIN učinio u slučaju Baal Peora, jer je sve ljude koji slijedahu Baal Peora, GOSPODIN vaš Bog uništio među vama. ⁴Ali vi koji se čvrsto držaste GOSPODINA vašeg Boga živi ste danas, svaki od vas."

4:1 "poslušaj" Ovaj GLAGOL (BDB 1033, KB 1570, *Qal* IMPERATIV) korišten je često u Ponovljenome zakonu (npr. 1:16; 4:1; 5:1; 6:3.4; 9:1; 20:3; 27:10; 33:7). Njegovo osnovno značenje je "čuti kao i činiti". Usredotočen je na djelovanje, ne samo na slušanje (usp. Jak 1:22-25). Ovo poglavlje ima nekoliko upozorenja, stihovi 1.2.6.9.13.14.15.19.23, i 26 (usp. Mih 1:2; 3:1; 6:1).

▣ **"pravila i presude"** Ovi uključuju Božje otkrivenje čitavoj zajednici. To je sve što je Bog otkrio o Sâmom Sebi i zahtjevima temeljem Svoga Saveza. To je u značenju srodno riječi Tora (doslovno "učenja", tj. Mojsijevo zakonodavstvo).

POSEBNA TEMA: POJMOVI ZA BOŽJE OTKRIVENJE (korišteni u PONOVLJENOME ZAKONU i PSALMIMA)

- I. "Pravila", BDB 349, "zakonska odredba, naredba, ili propis"
- A. Muški rod תקן - Ponovljeni zakon 4:1.5.6.8.14.40.45; 5:1; 6:1.24.25; 7:11; 11:32; 16:12; 17:19; 26:17; 27:10; Psalam 2:7; 50:16; 81:4; 99:7; 105:10.45; 148:6
- B. Ženski rod חקת - Ponovljeni zakon 6:2; 8:11; 10:13; 11:1; 28:15.45; 30:10.16; Psalam 89:31; 119:5.8.12.16.23.26.33.48.54.64.68.71.80.83.112.124.135.145.155.171
- II. "Zakon" BDB 435, "uputa"
- Ponovljeni zakon 1:5; 4:44; 17:11.18.19; 27:3.8.26; 28:58.61; 29:21.29; 30:10; 31:9; Psalam 1:2; 19:7; 78:10; 94:12; 105:45; 119:1.18.29.34.44.51.53.55.61.70.72.77.85.92.97.109.113.126.136.142.150.153.163.165.174
- III. "Svjedočanstva" BDB 730, "Božanski zakoni"
- A. MNOŽINA, עדה - Ponovljeni zakon 4:45; 6:17.20; Psalam 25:10; 78:56; 93:5; 99:7; 119:22.24.46.59.79.95.119.125.138.146.152.167.168
- B. עדה ili עדת - Psalam 19:8; 78:5; 81:6; 119:2.14.31.36.88.99.111.129.144.157
- IV. "Naredbe" BDB 824, "optužba"
- Psalam 19:8; 103:18; 111:7; 119:4.15.27.40.45.56.63.69.78.87.93.94.100. 104. 110.128.134.141.159.168.173
- V. "Zapovijedi", BDB 846
- Ponovljeni zakon 4:2.40; 5:29; 6:1.2.17.25; 8:1.2.11; 10:13; 11:13; 15:5; 26:13.17; 30:11.16; Psalam 19:8; 119:6.10.19.21.32.35.47.48.60.66.73.86.96. 98.115.127.131.143.151.166.176
- VI. "Osude/presude" BDB 1048, "odluke" ili "pravda"

		-	Ponovljeni zakon 1:17; 4:1.5.8.14.45; 7:12; 16:18; 30:16; 33:10.21; Psalam 10:5; 18:23; 19:10; 48:12; 89:30; 97:8; 105:5.7; 119:7.13.20.30.39.43.52.62.75.84.102.106.120.132.137.149.156.160.164; 147:19; 149:9
VII.	Njegovi načini BDB 202, YHWH-ine smjernice za način života Njegova naroda	-	Ponovljeni zakon 8:6; 10:12; 11:22.28; 19:9; 26:17; 28:9; 30:16; 32:4; Psalam 119:3.5.37.59
VIII.	“Njegove riječi”		
A.	BDB 202	-	Ponovljeni zakon 4:10.13.36; 9:10; 10:4; Psalam 119:9.16.17.25.28.42.43. 49.57.65.74.81.89. 101.105.107. 114.130.139. 147.160.161.169
B.	BDB 57		
	1.	“riječ” -	Ponovljeni zakon 17:19; 18:19; 33:9; Psalam 119:11.67.103.162.170.172
	2.	“obećanje” -	Psalam 119:38.41.50.58.76.82.116.133.140.148.154
	3.	“zapovijed”-	Psalam 119:158.

▣ **“kojima vas učim”** Mojsije je služio kao Božji posrednik oslobođenja i otkrivenja (tj. prorok, usp. 3:14; 4:1-17; 18:15-18; 34:10-12).

▣ **“vršite”** INFINITIV (BDB 793, KB 889, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE) ohrabruje narod da čuje Božji zakon i potom mu bude poslušan (usp. 16:12; 30:8).

▣ **“kako biste mogli... ući i uzeti u posjed zemlju”** Zabilježite uvjetovanu narav Božjega Saveza (npr. 5:33; 8:1; 16:20; 30:16.19). Oba GLAGOLA su *Qal* PERFEKTI. Posljednji GLAGOL u stihu 1 (daje) je *Qal* PARTICIP. Božji dar ovisi o Izraelovim djelovanjima!

▣ **“Bog vaših otaca”** Ovo upućuje na patrijarhe (Abrahama, Izaka, i Jakova, usp. 1:11.21; 4:1.31.37; 6:3; 12:1; 26:7; 27:3). Svi Savezi s patrijarsima uključivali su uvjete (osim Post 6 – 9 i 15:12-21).

4:2 “Nemojte dodavati riječi ... niti oduzeti od nje” Ovo ne upućuje na pisare koji su ažurirali tekst Zakona, nego radije da ne možete dodati srži Zakona (usp. 12:32; Izr 30:5-6; Prop 3:14; Jer 26:2). Ova prokletstva zbog dodavanja ili oduzimanja osobina je drevne književnosti Bliskoga Istoka. Postoji neznatna razlika između Deset zapovijedi objavljenih u Knjizi Izlaska 20 i Ponovljenome zakonu 5.

4:3 “Baal Peora” [Baal Peor] Ovo upućuje na mjesto gdje su se Izraelci okrenuli od slijeđenja YHWH i krenuli za moapskim bogovima plodnosti (usp. Br 25:1-9).

4:4 “vi koji se čvrsto držaste GOSPODINA” Hebrejska riječ “držati”, “prianjati” (BDB 180) bila je prevedena kao GLAGOL u NASB-i. To je oprečno “slijedahu” u stihu 3 (tj. *Baala*). GLAGOLSKI oblik ove riječi korišten je za:

1. prijanjanje uz nečiju ženu u Knjizi Postanka 2:24
2. Rutino prijanjanje uz Naomi u Knjizi o Ruti 1:14.

On obilježava stav odanosti ili predanosti. Usporedno je bio upotrebljavan s “ljubi” u Knjizi Postanka 34:3; I. Knjizi o Kraljevima 11:2; Izrekama 18:24 (vidi NIDOTTE, tom 1, str. 911).

Čak u Božjem izboru, ljudi se moraju odazvati primjereno. Upravo kao što je Bog odabrao Izraela da bude Njegov svećenički narod (usp. Izl 19:5-6), svaki je pojedinac morao odabrati Boga. To je ravnoteža između Božje suverenosti i ljudske slobodne volje. To je i ravnoteža tjelesnosti (“vi” MNOŽINA) nasuprot pojedinačnome (“svaki od vas”) odazivu.

Ovo nije GLAGOL u stihu 4; zamisao GLAGOLA bila je prenijeta pomoću dva PRIDJEVA (BDB 180, 311).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 4:5-8

⁵Vidi, ja sam vas učio pravilima i presudama baš kao što GOSPODIN moj Bog zapovjedi, tako da ih možete vršiti u zemlji gdje ulazite da ju uzmete u posjed. ⁶Dakle držite i vršite *ih*, jer to je vaša mudrost i vaše razumijevanje u očima ljudi koji će čuti sva ova pravila i reći: 'Doista je ovaj veliki narod mudar i to su razumni ljudi.' ⁷Jer postoji li velik narod koji ima boga tako blizu sebe kao što je GOSPODIN naš Bog kadgod Ga zazovemo? ⁸Ili postoji li tako velik narod koji ima pravila i presude pravedne kao ovaj čitav zakon koji stavljam pred vas danas?"

4:5

NASB, NRSV	“Vidi”
NKJV	“doista”
TEV	-----
NJB	“pogledaj”

Ovo je *Qal* IMPERATIV (BDB 906, KB 1157). To je bio književan način potvrde da je Mojsije ispunio svoju odgovornost i sad se narod mora odazvati primjereno.

4:6

NASB	“Dakle držite i vršite <i>ih</i> ”
NKJV	“stoga budite pozorni da <i>ih</i> se pridržavate”
NRSV	“Morate <i>ih</i> se pridržavati marljivo”
TEV	“Poslušajte <i>ih</i> vjerno”
NJB	“Držite <i>ih</i> , primijenite <i>ih</i> ”

U ovome izričaju postoje dva GLAGOLA:

1. “držite” (BDB 1036, KB 1581, *Qal* PERFEKT), što znači “držati”, “gledati”, ili “čuvati”. Ovaj GLAGOL često je korišten u Petoknjižju (Ponovljenome zakonu, usp. 2:4; 4:2.6.9.15.23.40; i mnogima drugim mjestima)
2. “vršite” (BDB 793, KB 889, *Qal* PERFEKT) znači “vršiti” ili “činiti”. GLAGOL je također često korišten u SZ-u (npr. Pnz 4:1.3.6.13.14.16.23.25).

4:6 “mudrost” Ovaj pojam (BDB 315) upotrijebljen je u Izrekama 1:2.7 a PRIDJEV u 1:6. Ta mudrost je spoznaja Boga i Njegove volje. To je ono što ljudi traže jer su stvoreni na sliku i sličnost Božju (usp. Post 1:26-27), te za zajedništvo s Njim (usp. stihove 7-8).

▣ **“razumijevanje”** Ovaj pojam (BDB 108) usporedan je s mudrošću. Njegov je cilj obaviješten, pobožan, sretan život (npr. Pnz 32:28; Izr 2:1-22; 3:13-18).

▣ **“Doista je ovaj veliki narod mudar i to su razumni ljudi”** Je li Bog odabrao njih zato što ih je ljubio više negoli ostale? Bog ljubi sve ljude jednako (Iv 3:16; I. Tim 2:4; II. Pt 3:9). Bog jednostavno treba mjesto za početak. On je odabrao Abrahama i njegovo potomstvo da bude kraljevstvo svećenstva svijetu (usp. Post 12:3; Izl 19:4-6; Djela 3:25; Gal 3:8). Oni su bili izbor sa svrhom radije negoli izbor zbog posebne ljubavi. Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: BOBOVE EVANĐEOSKE PREDRASUDE

Moram priznati tebi čitatelju da sam bio pristran na ovoj točki. Moja sustavna teologija nije kalvinizam ili dispencionalistička, nego Veliko evangelizacijsko poslanje (usp. Mt 28:18-20; Lk 24:46-47; Djela 1:8). Vjerujem da je Bog imao vječni naum za iskupljenje sveg čovječanstva (npr. Post 3:15; 12:3; Izl 19:5-6; Jer 31:31-34; Ez 18; 36:22-39; Djela 2:23; 3:18; 4:28; 13:29; Rim 3:9-18.19-20.21-31), svih onih stvorenih na Njegovu sliku i sličnost (usp. Post 1:26-27). Savezi su ujedinjeni u Kristu (usp. Gal 3:28-29; Kol 3:11). Isus je Božja Tajna, skrivena ali sad otkrivena (usp. Ef 2:11-3:13)! NZ-no Evandjelje, ne Izrael, ključ je Pisma.

Ovo pred-razumijevanje daje boju svima mojim tumačenjima Pisma. Pročitao sam sve njegove tekstove! To je zasigurno predrasuda (svi ih tumači imaju!), ali to je Pisamsko-izvještajna pretpostavka.

4:7 “postoji li velik narod koji ima boga tako blizu sebe” Ovo upućuje na Božju osobnu prisutnost (tj. imanentnost) s Izraelom u obliku oblaka *Šekine* (Shekinah) (razdoblje lutanja pustinjom) i poslije u Kovčegu saveza (s druge strane Jordana i u razdoblju monarhije).

▣ **“kadgod Ga zazovemo”** Ovo pokazuje da su Židovi imali povjerenje da je Bog koji je stvorio svijet bio Bog koji će im se odazvati kad budu molili. On je oboje i silan i osoban (npr. Ps 34:18; 145:18)! Bog koji djeluje, upravo oprečan kanaanskim idolima!

4:8 “pravila i presude ... zakon” Vidi Posebnu temu u 4:1.

▣ **“pravedne”** Ovo je metafora za riječnu trstiku. Božja pravednost je mjerilo ili ravnalo kojim smo mjereni. Zakon je temeljen na Božjoj naravi. Vidi Posebnu temu u 1:16.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 4:9-14

⁹“Samo se pazite i držite svoju dušu marljivom, tako da ne zaboravite stvari koje su vaše oči vidjele i neka ne odu iz vašeg srca sve dane vašega života; nego ih učinite znanima vašim sinovima i vašim unucima. ¹⁰*Sjetite se* dana kad ste stali pred GOSPODINA vašeg Boga na Horebu, kad mi GOSPODIN reče: 'Okupi narod k Meni, tako da im mogu dozvoliti čuti Moje riječi tako da se nauče bojati Me se sve dane koje će živjeti na zemlji, te da mogu učiti svoju djecu.' ¹¹Vi dodoste blizu i stajaste nogama na brdu, a brdo gorješe vatrom do *samoga* srca nebesa: tama, oblak i gusta tmina. ¹²Tada vam GOSPODIN govoraše iz središta vatre; vi čušte zvuk riječi, ali ne vidjeste obličja – samo glas. ¹³Tako vam On objavi Svoj savez za kojeg vam On zapovjedi da ga vršite, to jest, Deset zapovijedi; i On ih zapisa na dvije kamene ploče. ¹⁴GOSPODIN mi zapovjedi u to vrijeme da vas naučim pravilima i presudama, tako da ih možete vršiti u zemlji u koju idete da je uzmete u posjed.”

4:9

NASB	“Samo se pazite i držite svoju dušu marljivom”
NKJV	“Samo se pazite, i držite se marljivima”
NRSV	“Ali brinite se i pomno pazite na sebe”
TEV	“Budite pozorni! Uvjerite se. . .”
NJB	“Ali brinite se, kao što cijenite svoje živote”

Ovaj izričaj ima dva IMPERATIVA iz istoga korijena:

1. “pazite se” - BDB 1036, KB 1581, *Niphal* IMPERATIV (usp. 4:15; Jš 23:11; Jer 17:21).
2. “držite” - BDB 1036, KB 1581, *Qal* IMPERATIV u smislu “držati vršenjem” (usp. 7:12).

Poslušnost je pitanje života-i-smrti (usp. 30:15-20)!

▣ **“tako da ne zaboravite. . . neka ne odu”** Vidi Ponovljeni zakon 8:11-20.

▣ **“srca”** U hebrejskoj psihologiji osjećaji su usredišteni u utrobi. Srce se središte uma (osobito sjećanja/pamćenja) i osobnosti. Bog govori: “Ne zaboravi Zakon!” Vidi Posebnu temu: Srce u 2:30.

▣ **“sve dane vašega života”** Zahtijevana je predanost u načinu života (usp. stih 10; 6:2; 12:1; 16:3).

▣ **“učinite znanima vašim sinovima” [učite njihovu djecu]** Ovo je ponavljana tema u Ponovljenome zakonu (usp. stih 10; 6:7, 20-25; 11:19; 31:13; 32:46; i zabilježi Izl 10:2; 12:26; 13:8.14). Ako vjernici ne uče svoju djecu o Bogu, oni su podbacili kao roditelji (biblijski rečeno)! Vjera se kreće kroz obitelji (usp. 5:10; 7:9)!

4:10 “Sjetite se dana kad ste stali pred GOSPODINA vašeg Boga na Horebu” Slušatelji su bila djeca naraštaja izlaska. Ovo posebice upućuje na Knjigu Izlaska 19 - 20. Sjećanje na Božja velika djela oslobođenja (tj. izlazak) ponavljana je tema (usp. 5:15; 7:18; 8:2.18; 9:7.27; 11:2; 15:15; 16:3.12; 24:9.18.22; 25:17; 32:7).

▣ **“tako da se nauče bojati Me se”** Bog je djelovao kao što je učinio na gori Horebu kako bi Ga oni mogli prihvatiti sa strahopoštovanjem (usp. Izl 20:20; Izr 1:7; 9:10; Prop 12:15; Iz 11:2-3; Ps 34:11).

4:11 “brdo gorješe vatrom” Vatra je simbol Božje prisutnosti (usp. Izl 19:18; Pnz 5:23; 9:15; Heb 12:18). Može simbolizirati čistoću. Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: VATRA

U Pismu vatra ima i pozitivna i negativna značenja.

A. Pozitivna

1. grije (usp. Iz 44:15; Iv 18:18)
2. svijetli (usp. Iz 50:11; Mt 25:1-13)
3. kuha (usp. Izl 12:8; Iz 44:15-16; Iv 21:9)
4. čisti (usp. Br 31:22-23; Izr 17:3; Iz 1:25; 6:6-8; Jer 6:29; Mal 3:2-3)
5. svetost (usp. Post 15:17; Izl 3:2; 19:18; Ez 1:27; Heb 12:29)
6. Božje vodstvo (usp. Izl 13:21; Br 14:14; I. Kr 18:24)
7. Božja ovlast (usp. Djela 2:3)
8. zaštita (usp. Zah 2:5).

B. Negativna

1. gori (usp. Jš 6:24; 8:8; 11:11; Mt 22:7)
2. uništava (usp. Post 19:24; Lev 10:1-2)
3. gnjev (usp. Br 21:28; Iz 10:16; Zah 12:6)
4. kazna (usp. Post 38:24; Lev 20:14; 21:9; Jš 7:15)
5. lažan eshatološki znak (usp. Otk 13:13).

C. Božji gnjev protiv grijeha izražen je u metaforama vatre

1. Njegov gnjev gori (usp. Hoš 8:5; Sef 3:8)
2. On izlijeva vatru (usp. Nah 1:6)
3. vječna vatra (usp. Jer 15:14; 17:4)
4. eshatološki Sud (usp. Mt 3:10; 13:40; Iv 15:6; II. Sol 1:7; II. Pt 3:7-10; Otk 8:7; 16:8).

D. Kao toliko mnogo metafora u Bibliji (tj. kvasac, lav) i vatra može biti blagoslov ili prokletstvo ovisno o okviru.

▣ **“tama, oblak i gusta tmina”** YHWH-ina fizička prisutnost može biti razumjeta na dva načina:

1. vulkansko djelovanje - Knjiga Izlaska 19:18; Psalam 68:7-8; 77:18; 97:2-5; Suci 5:4-5; II. Samuelova 22:8; Izaija 29:6; Jeremija 10:10
2. oluja - Knjiga Izlaska 19:16.19; Psalam 68:8; 77:18; Suci 5:4; Izaija 29:6; Nahum 1:3.

Prema tome, gusta tmina (usp. 5:22; II. Sam 22:10; I. Kr 8:12; II. Ljet 6:1) može biti:

1. oblaci pepela
2. oblaci kiše.

Ovo zaklanjanje bilo je za Izraelovu zaštitu (usp. Izl 19:18). Oni su mislili da budu li ljudi gledali gore na Boga mogli bi umrijeti (usp. Post 16:13; 32:30; Izl 3:6; 20:19; 33:20; Suci 6:22-23; 13:22).

4:12 “ali ne vidjeste obličja” Bog nema fizičko obličje (usp. Iv 4:24). On je dozvolio Mojsiju vidjeti Svoje “naknadno osvjetljenje” u Knjizi Izlaska 33:23. YHWH ne želi fizičko predstavljanje zbog stremljenja paloga čovječanstva ka idolatriji (usp. stihove 15-19).

4:13 “vam On objavi Svoj savez” Ovaj GLAGOL (BDB 616, KB 665, *Hiphil* IMPERFEKT), kad je korišten s Bogom kao subjektom, obilježava novo otkrivenje (npr. II. Sam 7:11; Iz 42:9; 45:19; Amos 4:13).

IMPERFEKT glagolsko vrijeme podrazumijeva da “deset riječi” nisu sve od YHWH-ina otkrivenja. Većina Knjiga Izlaska i Ponovljenoga zakona su objašnjenja podrazumijevanih u Dekalogu (Deset zapovijedi). Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: SAVEZ

SZ-ni pojam *berith* (BDB 136), savez, nije lako odrediti. Ne postoji odgovarajući GLAGOL u hebrejskome. Pokušaji izvođenja etimološke odredbe dokazali su se neuvjerljivima. Međutim, očito središte zamisli prisiljavalo je znanstvenike na preispitivanje uporabe riječi kako bi se pokušalo odrediti njezino djelatno značenje.

Savez je sredstvo kojim se jedan pravi Bog bavi Svojim ljudskim Stvorenjem. Zamisao Saveza, dogovorno, ili sporazuma ključna je za razumijevanje biblijskoga otkrivenja. Napetost između Božje suverenosti te ljudske slobodne volje jasno je vidljiva u zamisli Saveza. Neki su Savezi temeljeni isključivo na Božjoj naravi i djelovanjima:

1. stvaranje sâmo (usp. Post 1-2)
2. poziv Abrahama (usp. Post 12)
3. Savez s Abrahamom (usp. Post 15)
4. očuvanje i obećanje Noi (usp. Post 6-9).

Međutim, posebna narav Saveza zahtijeva odaziv:

1. vjerom Adam mora poslušati Boga i ne jesti sa stabla usred Edena
2. vjerom Abraham mora ostaviti svoju obitelj, slijediti Boga, i vjerovati u buduće potomstvo
3. vjerom Noa mora izgraditi veliku lađu daleko od vode i skupiti životinje
4. vjerom Mojsije mora izvesti Izraelce iz Egipta te primiti posebne smjernice za religijski i društveni život s obećanjima blagoslova i prokletstava (usp. Pnz 27 - 28).

Ova ista napetost koja uključuje Božji odnos prema ljudstvu naslovljena je u “Novome savezu”. Napetost može biti jasno vidljiva u usporedbi Knjige Ezekielia 18 s Ezekielom 36:27-37 (djelovanje JHWH). Je li Savez temeljen na Božjim veličanstvenim djelima ili naređenome ljudskom odazivu? Ovo je goruće pitanje Staroga saveza i Novoga. Ciljevi oba su isti: (1) obnova zajedništva izgubljenog u Postanku 3 i (2) ustroj pravednog naroda koji odražava Božju narav.

Novi savez u Jeremiji 31:31-34 rješava napetost odstranjivanjem ljudskoga vršenja kao sredstva dobivanja prihvaćanja. Božji Zakon postaje unutarnja žudnja umjesto vanjske izvedbe. Cilj pobožnoga, pravednog naroda ostaje isti, ali mijenja se način. Palo čovječanstvo dokazalo je sebe neprikladnim biti Božjom odražavajućom slikom. Poteškoća nije bila Božji Savez, nego ljudska grješnost i slabost (usp. Rim 7; Gal 3).

Ista napetost između SZ-nih neuvjetovanih i uvjetovanih Saveza ostaje u NZ-u. Spasenje je potpuno besplatno u dovršenome djelu Isusa Krista, ali ono zahtijeva pokajanje i vjeru (oboje i početno i neprekidno). To je pravno proglašenje i poziv Kristo-sličnosti, izrična izjava prihvaćenosti te imperativ na svetost! Vjernici nisu spašeni zbog svoga djelovanja, nego pod poslušnošću (usp. Ef 2:8-10). Pobožno življenje postaje dokaz spasenja, ne sredstvo spasenja. Ova je napetost jasno u Poslanici Hebrejima.

▣ **“Deset zapovijedi”** Doslovno to znači “deset riječi” (BDB 797 SASTAV REČENICE 182) i u grčkome jeziku poznato je kao Dekalog. One su vrlo kratke, sažetak Božjega otkrivenja (usp. Izl 20; Pnz 5).

▣ **“On ih zapisa”** Osobno je Bog napisao (antropomorfistički, vidi Posebnu temu u 2:15) ovih “deset riječi” (usp. Izl 31:8; 32:15-16). Odražavajući književnu izražajnost ove izjave ne utječe se na Božanski izvor zapovijedi!

▣ **“dvije kamene ploče”** Iz nedavnih arheoloških otkrića i onoga što nazivamo *Suzerain Hittite Treaties* [slobodan prijevod: Hetitske rasprave iz Suze – op.prev.] (iz II. tisućljeća pr.Kr.), znamo da Pnovljeni zakon slijedi njihove glavne crte i oblik. Mislim da “dvije ploče” upućuju na dvije, točne prepiske Deset zapovijedi zahtijevane ovim ugovornim uzorcima (također potvrđivanje djela iz prošlosti o najvećoj sili koja je napravila ugovor (tj. Pnz 1 – 4). Ovo učvršćuje povijesnost Ponovljenoga zakona. Vidi Uvod u Knjigu, VII.

4:14 “ih možete vršiti” Nije dovoljno znati Božju volje za vaš život, nego vršiti je (usp. stihove 1.2.5.6; Lk 6:46; Jak 2:14-20).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 4:15-20

¹⁵“Dakle budite pozorni, budući niste vidjeli ikakvo obličje na dan kad vam GOSPODIN govoraše na Horebu iz središta vatre, ¹⁶tako da ne djelujete pokvareno i ne činite izrezbarenu sliku za sebe u obliku ikakvoga kipa, sličnog muškome ili ženskome, ¹⁷sličnoga ikojoj životinji koja je na zemlji, sličnoga ikojoj krilatoj ptici što leti nebom,

¹⁸sličnoga ičemu što gmiže po tlu, sličnoga ikojoj ribi što je u vodi ispod zemlje. ¹⁹I pazi se da ne podigneš svoje oči prema nebu i vidiš sunce i mjesec i zvijezde, svu nebesku vojsku, i budeš zaveden i štuješ ih i služiš im, onu što je GOSPODIN tvoj Bog dodijelio svim ljudima pod čitavim nebom. ²⁰Ali GOSPODIN je uzeo tebe i izveo te iz željezne peći, iz Egipta, da budeš narod Njegove vlastite baštine, kao danas.

4:15

NASB

“Dakle budite pozorni”

NKJV

“Pazite pažljivo na sebe”

NRSV

“budite pozorni i pomno se pazite”

TEV

“Za vaše vlastito dobro, dakle, budite sigurni”

NJB

“budite vrlo pozorni što činite”

GLAGOL (BDB 1036, KB 1581, *Niphal* PERFEKT) korišten je u 4:2.6.9 (dva puta), 15.23.40. Djelovanja Izraela bila su uvjetovano povezana s YHWH-inim Savezom. Oni su morali vrlo odlučno izbjegavati idolatriju (usp. 5:8-10).

4:16 “ne djelujete pokvareno i ne činite izrezbarenu sliku” Ovo je uputa na zlatno tele (usp. Izl 32) povezano s YHWH-inim utjelovljenjem. Izraelci nisu smjeli prikazivati YHWH-u ničim fizičkim (usp. stihove 16-18.23.25; 5:8; Izl 20:4).

▣ “sličnog muškome ili ženskome” Stremljenje čovječanstva bilo je načiniti Boga kao muškarca ili ženu. Stavimo li Boga u ljudsko obličje, stavili smo Ga u oblik kojim možemo upravljati.

4:17 “sličnoga ikojoj životinji” Ovo može upućivati na (1) korištenje životinja od strane drugih naroda kako bi predstavili svoje bogove i boginje ili (2) osobine životinja kako bi se opisao Bog.

4:18 “gmiže po tlu” Ovo moguće upućuje na egipatskoga tvrdokrilca skarabeja koji je bio svet za njih.

4:19 “sunce i mjesec i zvijezde, svu nebesku vojsku” Drevni ljudi, kao i suvremeni (horoskop), smatrali su da zvijezde predstavljaju sile ili snage koje nadziru živote ljudi. Štovanje astralnih tijela izgleda da je započelo u Babilonu (Post 1 može prikazivati odaziv na ovu vrstu idolatrije, kao što Izl 20 predstavlja odaziv na egipatsku idolatriju). Izrael je morao odlučno odbaciti ovu vrstu idolatrije!

▣ “onu što je GOSPODIN tvoj Bog dodijelio svim ljudima” GLAGOL (BDB 323, KB 322, *Qal* PERFEKT) znači “podijeliti”, ali u smislu raspodjele ili podjednake podjele. Ovo može podrazumijevati da je Bog ohrabrivao astralno štovanje, ali ja mislim da umjesto toga postoji drugi način pokazivanja YHWH-ine suverenosti nad čitavom Zemljom (usp. 29:26; 32:8). Idolatrija nije nikad bila Božji naum ili volja za čovječanstvo.

4:20 “željezne peći” Užarena peć uzima neuporabljivu rudu, zagrijava je i čini je uporabljivom kovinom. Ovo je sličnost onoga što je Bog učinio Izraelu u Egiptu (usp. I. Kr 8:51; Jer 11:4 i ista metafora u Iz 48:10).

▣ “da budeš narod Njegove vlastite baštine” Ovo je bio poseban naslov YHWH-inog naroda temeljem Saveza (npr. Izl 19:5; Pnz 7:6; 14:2; 26:18; Tit 2:14; i I. Pt 2:9). Oni su imali Božansko nasljeđe (YHWH-u i zemlju) jer ih je YHWH odabrao čak prije stvaranja (usp. 32:8-9; Ps 33:6-12; Jer 10:16; 51:19) da predstave Njega Sâmoga svijetu.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 4:21-24

²¹Sad GOSPODIN bijaše ljutit na mene zbog vas, i zakle se da ja neću prijeći Jordana, te da neću ući u dobru zemlju koju GOSPODIN vaš Bog daje vama kao baštinu. ²²Jer ja ću umrijeti u ovoj zemlji, neću prijeći Jordana, ali vi ćete prijeći i uzeti u posjed od ove dobre zemlje. ²³Zato se pazite, da ne zaboravite savez GOSPODINA vašeg Boga kojeg On učini s vama, i napravite za sebe izrezbarenu sliku u obliku ičega protivno onome što vam je GOSPODIN vaš Bog zapovjedio. ²⁴Jer GOSPODIN vaš Bog je vatra koja proždire, ljubomoran Bog.”

4:21 “GOSPODIN bijaše ljutit na mene zbog vas” Mojsije je podsjećao narod na Božju kaznu upućenu njemu zbog njegova neposluha (usp. 1:37; 3:26; Br 20:7-13). Budu li neposlušni, i oni će biti kažnjeni!

4:23 “Zato se pazite” GLAGOL (BDB 1036, KB 1581, *Niphal* IMPERATIV) je često ponavljan u ovome poglavlju. Postoje dobrobiti Saveza, ali i posljedice Saveza (usp. 4:25; poglavlja 27-29).

▣ **“da ne zaboravite savez”** GLAGOL (BDB 1013, KB 1489, *Qal* PERFEKT) je također nađen nekoliko puta u ovome poglavlju (usp. stihove 9.23.31) te također u 6:12; 8:11.14.19 [dva puta]; 9:7; 24:19[dva puta]; 25:19; i 30:13; 31:21; 32:18. Ovo je glavna ponavljajuća tema!

4:24 “ljubomorani” YHWH je u ovome stihu opisan na dva načina:

1. “vatra koja proždire” (BDB 77 i BDB 37, KB 46, *Qal* PARTICIP AKTIVNI, usp. Izl 24:17; Pnz 4:24; 9:3; Heb 12:29) što obilježava:
 - a. YHWH jeste Bog koji je učinio Savez na Sinaju
 - b. On je Bog osude ako je Savez prekršen
2. “ljubomorani Bog” (BDB 888 i 42, usp. Izl 20:5; 34:14; Pnz 5:9; 6:15; Jš 24:19) što obilježava Njegovu osobnu, ljubeću odanost Izraelu, što je sukladno bračnome savezu (usp. Hoš 1 – 3). Kidanje Saveza ishodi u odbacivanju (npr. Jš 24:19; Nah 1:2). Riječ ima široko semantičko polje:
 - a. strast - Izreke 6:34; Pjesma nad pjesmama 8:6
 - b. bijes - Izreke 14:30; 27:4
 - c. ljubomora - Knjiga Postanka 26:14; Brojevi 5:11-22; Ezekiel 31:9
 - d. natjecanje - Propovjednik 4:4
 - e. pobožnost - Brojevi 11:29(popis iz NIDOTTE, tom 3, str. 938).

Vidi Posebnu temu: Bog opisan kao čovjek (jezik antropomorfizama) u 2:15.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 4:25-31

²⁵“Kad postaneš otac djece i dječine djece i budeš dugo ostao u zemlji, te radio pokvareno, i napravio idola u obliku ičega, i napraviš ono što je zlo u očima GOSPODINA tvog Boga tako kao da Ga izazivaš na gnjev, ²⁶pozivam nebo i zemlju da svjedoče protiv tebe danas, tako da ćeš zasigurno iščeznuti brzo iz zemlje u koju ideš preko Jordana da je zaposjedneš. Nećeš dugo živjeti u njoj, nego ćeš biti potpuno uništen. ²⁷GOSPODIN će te rasijati među narode, i ostat će vas nekolicina među narodima gdje vas GOSPODIN odvodi. ²⁸Tamo ćeš služiti bogovima, djelu ljudskih ruku, drvu i kamenu, koji niti vide niti čuju niti jedu niti njuše. ²⁹Ali od tamo ćeš tražiti GOSPODINA tvoga Boga, i naći ćeš Ga ako Ga budeš tražio čitavim svojim srcem i čitavom svojom dušom. ³⁰Kad si u nevolji i kad sve te stvari dođu na tebe, u kasnijim danima vratit ćeš se GOSPODINU svome Bogu i slušati Njegov glas. ³¹Jer GOSPODIN tvoj Bog je milosrdan Bog; On te neće iznevjeriti niti uništiti niti zaboraviti savez s tvojim ocima kojim se zakle njima.

4:25 “budeš dugo ostao u zemlji” Ovo nije toliko obećanje pojedincu na dugi život, nego skupno obećanje društvu u kojem roditelji uče djecu o Bogu i djeca poštuju roditelje. Čvrst oblik obitelji učvršćuje društva (npr. stihovi 9.10.40 i 5:16.33).

▣ **“radio pokvareno”** GLAGOL (BDB 1007, KB 1469, *Hiphil* PERFEKT) znači “oplijeniti” ili “porušiti” i, metaforičkom širinom, dolazi do upute na prekršaj Saveza (tj. idolatrija, usp. 4:16.25; 9:12; 31:29).

▣ **“tako kao da Ga izazivaš na gnjev”** Ovaj izričaj je *Hiphil* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE (BDB 494, npr. 32:21; I. Kr 15:30; 16:13). Opetovano, jezik antropomorfizama opisuje YHWH-in odaziv na ljudski grijeh! Vidi Posebnu temu u 2:15.

4:26 “pozivam nebo i zemlju da svjedoče protiv tebe danas” Ovo je bio dio *Suzerain Hittite Treaties* [slobodan prijevod: Hetitske rasprave iz Suze – op.prev.] (potrebno za snažne duhovne svjedoke, usp. Uvod u Knjigu, VII). U fizičkome Stvorenju ovo su dvije najtrajnije stvari. Često su bile pozivane od Boga da djeluju kao svjedoci. To također odražava potrebu izraelskoga zakonskog sustava za dvojicom svjedoka u sudskome postupku (usp. Izl 35:30; Pnz 17:6; 19:15). Izričaj je često korišten vezano na potvrdu Saveza s YHWH-om (usp. 4:26; 30:19; 31:28).

▣ **“zasigurno (ćeš) iščeznuti brzo iz zemlje”** Vidi Ponovljeni zakon 27 – 29, ali zapazi teološku ravnotežu stiha 31. Bez pomoći, palo čovječanstvo nema nade za poslušnost temeljem Saveza!

▣ **“rasijati među narode”** Ovo izgleda predskazuje progonstvo od strane Asirije naroda temeljem Saveza (722. g.pr.Kr.) i od strane Babilona (605., 597., 586., 582., g.pr.Kr.), koje je proročeno u 28:64 i 29:28.

▣ **“ostat će ... nekolicina”** Ovo je dio posljedica uključenih u kršenje Saveza. To je oprečje blagoslovu temeljem Saveza obećanome Abrahamu u Knjizi Postanka 15:5.

4:28 “ćeš služiti bogovima, djelu ljudskih ruku” GLAGOL “služiti” (BDB 712, KB 773, *Qal* PERFEKT) korišten je u značenju štovanja ili vršenja kulturnih zadataka:

1. pozitivnih od YHWH - Knjiga Izlaska 3:12; 4:23; Ponovljeni zakon 6:13; I. Samuelova 7:3
2. negativnih od drugih bogova - Izlazak 23:33; Ponovljeni zakon 4:19,28; Jošua 23:7; Suci 2:10.19; 10:6.10; I. Samuelova 22:10; I. Kraljevima 16:31; II. Kraljevima 17:12

Ovaj hebrejski korijen postaje počasni naslov YHWH-inog sluga:

1. patrijarsi - Knjiga Izlaska 32:13; Ponovljeni zakon 9:27
2. Kaleb - Brojevi 14:24
3. Mojsije - Izlazak 14:31; Brojevi 12:7; Ponovljeni zakon 34:5; I. Kraljevima 8:53
4. Jošua - Jošua 24:29
5. David - I. Samuelova 23:10; 25:39
6. Izaija - Izaija 20:3
7. Mesija - Izaija 53; Zaharija 3:8
8. Nabukodonozor - Jeremija 25:9; 27:6; 43:10
9. Kir - Izaija 44:28; 45:1
10. narod Izraela - Izaija 41:8; 44:1-2; 45:4.

Upute u stihovima 26.27.28 pokazuju uvjetovanu narav Božjega obećanja (tj. stih 26, YHWH ih je izveo iz zemlje; stih 27, YHWH ih je razasuo u druge zemlje; stih 28, oni vide izravno idolatriju) te bezumlje idolatrije!

4:29 “ćeš tražiti GOSPODINA” GLAGOL (BDB 134, KB 152, *Piel* PERFEKT) znači “tražiti” kao u obnovi zajedništva s YHWH-om prema Savezu, prekinutog neposlušnošću. Pokajanje zahtijeva potpunu predanost (tj. “svim svojim srcem i svom svojom dušom”, usp. 26:16; 30:2.10).

Božji oprost uvijek je dostupan putem istinskoga pokajanja (usp. stih 29-31; 30:1-3.10). Istinsko pokajanje nije služba usana, nego potpuna vjera. Pokajanje je promjena načina života, ne osjećaja. Vidimo primjere površnoga, kratkotrajnoga pokajanja u Knjizi proroka Hošee 6:1-3 i Jeremije 3:21-25.

Budu li Ga tražili, oni će Ga naći (usp. Jer 24:7; 29:13). YHWH-u nije teško naći. On samo očekuje da Njegov narod odražava Njegovu narav! Vidi Posebnu temu u 30:1.

4:30 Mojsije je predskazao Izraelovu pobunu, kao što je učinio i Jošua (usp. Jš 24:19-28). Pad je duhovno oštetio sposobnost čovječanstva da sluša Boga (usp. Rim 1 - 3; Gal 3).

Zamijetite da uspskos tome što stih 26 izgleda podrazumijeva izravnu osudu, stih 27 podrazumijeva izgnanstvo u Asiriju (722. g.pr.Kr.) i Babilon (605., 597., 586., 582. g.pr.Kr.) i stih 30 govori o okolnostima na kraju vremena (“u kasnijim danima”). Izrael mora biti povezan prema Savezu s YHWH-om. To može učiniti poslušnošću Savezu (za što Rim 1 – 3 te Gal 3 kažu da je moguće) ili to može učiniti novim Savezom vjere/pokajanja u Isusu. Svi vjernici mole za probudu među židovskim narodom na kraju vremena (moguće Zah 12:10 ili Rim 11).

4:31 “GOSPODIN tvoj Bog je milosrdan Bog” Za imena Božanstva (*El, YHWH, Elohim*) vidi Posebnu temu u 1:3.

PRIDJEV “milosrdan” (BDB 933) znači “milostiv” ili “milosrdan”. To je jedna od nekoliko osobina korištenih za opis Izraelova Boga. Vidi sljedeću Posebnu temu.

POSEBNA TEMA: OSOBINE IZRAELOVA BOGA

1. Milosrdan (BDB 933) - Knjiga Izlaska 34:6; Ponovljeni zakon 4:31; II. Ljetopisa 30:9; Psalam 86:15; 103:8; Nehemija 9:17.31; Joel 2:13; Jona 4:2
2. Veličanstven (BDB 337) - Knjiga Izlaska 34:6; II. Ljetopisa 30:9; Psalam 86:15; 103:8; 111:4; Nehemija 9:17.31; Joel 2:13; Jona 4:2
3. Spor na gnjev (BDB74 REČENIČNI SASTAV BDB 60):

	- Knjiga Izlaska 34:6; Psalam 86:15; 103:8; Nehemija 9:17; Joel 2:13; Jona 4:2
4.	Obilan u postojanoj ljubavi (BDB 912 I. REČENIČNI SASTAV BDB 338):
- Knjiga Izlaska 34:6-7; Psalam 86:15; 103:8; Nehemija 9:17; Joel 2:13; Jona 4:2
5.	Vjeran (BDB 54)
- Knjiga Izlaska 34:6; Psalam 86:15
6.	Bogat oprastanjem (BDB 699):
- Knjiga Nehemije 9:17
7.	Nije ih napustio (BDB 736 I):
- Knjiga Nehemije 9:17.31
8.	Tuguje zbog zla (BDB 636, KB 688, <i>Niphal</i> PARTICIP + BDB 948):
- Knjiga Joela 2:13; Jona 4:2
9.	Veliki Bog (BDB 42, 152): Knjiga Nehemije 1:5; 9:32
10.	Velik i strašan (BDB 152, 431):
- Knjiga Nehemije 1:5; 4:14; 9:32
11.	Drži Savez (BDB 1036, 136):
- Knjiga Nehemije 1:5; 9:32
12.	Postojana ljubav (BDB 338):
- Knjiga Nehemije 1:5; 9:32.

▣ “On te neće iznevjeriti niti uništiti niti zaboraviti savez s tvojim ocima” Postoje tri niječna GLAGOLA:

1.	iznevjeriti	-	BDB 951, KB 1276, <i>Hiphil</i> IMPERFEKT (doslovno “pustiti da padne iz ruku”), što znači napustiti ili ostaviti (usp. 31:6.8; Jš 1:5; 10:6; I. Ljet 28:20; Heb 13:5)
2.	uništiti	-	BDB 1007, KB 1469, <i>Hiphil</i> IMPERFEKT, što znači “propast”, “pljačka”, “uništenje” (usp. 9:26; 10:10; Jer 30:11)
3.	zaboraviti	-	BDB 1013, KB 1489, <i>Qal</i> IMPERFEKT (usp. Lev. 20:45, vidi Posebnu temu: Obećanja patrijarsima temeljem Saveza u 9:5).

Teško teološko pitanje je kako ozbiljno uzeti Božja obećanja u ovome stihu povezana s prijašnjim zahtjevima temeljenima na Savezu. Nesposobnost Izraela da drži Savez zapisana je u njihovoj povijesti te u Pavlovim spisima (usp. Rim 2 - 3; Gal 3). Potreba za “Novim savezom”, temeljenim ne na ljudskome vršenju nego Božanskoj volji i djelu jeste Božji odgovor (usp. Jer 31:31-34; Ez 36:22-38). Bog nikad ne mijenja, ali niti to čini Izrael! Božji zahtjev za pravični narod ne može se sresti u ljudskome naporu ili volji! Mi trebamo novo srce i novi duh!

Vi morate odlučiti! Je li SZ viđen kroz NZ ili je NZ viđen kroz SZ? Je li žarište na Izraelu ili na svijetu? Je li to pitanje vjere ili rase? Postoji li “parenteza” [umetnuta riječ, umetak – op.prev.] u Božjemu vječnom naumu iskupljenja, to nije crkva (tj. dispencionalizam), nego Izrael!

POSEBNA TEMA: ZAŠTO OBEĆANJA PREMA SZ-SAVEZU IZGLEDAJU RAZLIČITO OD OBEĆANJA PREMA NZ-SAVEZU

Kroz godine moga proučavanja eshatologije naučio sam da većina kršćana nemaju ili ne žele razvijenu, sustavnu, kronologiju kraja vremena. Postoje neki kršćani koji se usredotočuju ili većinom na ovo područje kršćanstva iz teoloških, psiholoških, ili denominacijskih razloga. Takvi kršćani izgleda postaju opsjednuti time kako će se sve završiti, i nekako promašuju nužnost Evanđelja! Vjernici ne mogu utjecati na Božji eshatološki (kraj vremena) raspored, ali mogu sudjelovati u opunomoćenju Evanđelja (usp. Mt 28:19-20; Lk 24:47; Djela 1:8). Većina vjernika potvrđuje Drugi Kristov dolazak i dovršetak Božjih obećanja na kraju vremena. Poteškoće tumačenja narastaju iz toga kako razumijeti ovaj vremenski dovršetak što proizlazi iz nekoliko biblijskih paradoksa:

1. napetost između proročkih uzoraka Saveza SZ-a i apostolskih uzoraka Saveza NZ-a
2. napetost između biblijskoga monoteizma (jedan Bog za sve) i izbor Izraela (poseban narod)
3. napetost između uvjetovanoga vida biblijskih Saveza i obećanja (“ako ... onda”) te neuvjetovane Božje vjernosti za iskupljenje paloga čovječanstva
4. napetost između književnih vrsta Bliskoga Istoka i suvremenih zapadnjačkih književnih obrazaca
5. napetost između Kraljevstva Božjega kao sadašnjost, a ipak budućnost
6. napetost između vjerovanja u skorašnji Kristov povratak i vjerovanja da se prvo moraju dogoditi neki događaji.

Raspravimo ove napetosti jednu po jednu.

PRVA NAPETOST (SZ-ne rasne, nacionalne, i zemljopisne grupacije nasuprot svim vjericima svijeta)

SZ-ni proroci predskazuju obnovu židovskoga kraljevstva u Palestini sa središtem u Jeruzalemu gdje se skupljaju svi narodi Zemlje kako bi slavili i služili Davidovskoga vladara, ali niti Isus ni NZ-ni apostoli nisu se nikad usredotočili na taj raspored. Nije li SZ nadahnut (usp. Mt 5:17-19)? Kako NZ-ni autori izostavljaju ključne događaje na kraju vremena?

Postoji nekoliko izvora obavijesti o kraju svijeta:

1. SZ-ni proroci (Izaija, Mihej, Malahija)
2. SZ-ni apokaliptički pisci (usp. Ez 37-39; Dn 7-12; Zah)
3. međuzavjetni, nekanonski židovski apokaliptički pisci (kao I. Henokova, na koju se poziva u Judinoj poslanici)
4. Sâm Isus (usp. Mt 24; Mk 13; Lk 21)
5. Pavlova pisanja (usp. I. Kor 15; II. Kor 5; I. Sol 4-5; II. Sol 2)
6. Ivanova pisanja (I. Ivanova poslanica i Otkrivenje).

Uče li svi ovi jasno o rasporedu kraja vremena (događaji, kronologija, osobe)? Ako ne, zašto? Nisu li svi nadahnuti (osim židovskih međuzavjetnih spisa)?

Duh otkriva istine SZ-nim piscima u pojmovima i grupacijama koje oni mogu razumijeti. Međutim, kroz napredujuće otkrivenje Duh je proširio ove SZ-ne eshatološke zamisli na sveopći opseg ("tajna Krista", usp. Ef 2:11-3:13. Vidi Posebnu temu u 10:7). Evo nekih mjerodavnih primjera:

1. grad Jeruzalem u SZ-u bio je korišten kao metafora naroda Božjega (Sion), ali prenesen je u NZ kao pojam izražavanja Božje prihvaćenosti svih pokajnika, vjerujućih ljudi (novi Jeruzalem u Knjizi Otkrivenja 21 – 22). Teološko proširenje doslovnoga, fizičkog grada u novi Božji narod (vjerujući Židovi i pogani) bilo je predskazano u Božjem obećanju o iskupljenju paloga čovječanstva u Knjizi Postanka 3:15, prije negoli su čak postojali ikoji Židovi ili židovski glavni grad. Čak je poziv Abrahama (usp. Post 12:1-3) uključivao pogane (usp. Post 12:3; Izl 19:5)
2. u SZ-u neprijatelji Božjega naroda su okolni narodi drevnoga Bliskog Istoka, ali u NZ-u oni su bili prošireni na sve nevjerujuće, protu-Božje, sotonističke ljude. Bitka se pomakla od zemljopisnoga, područnoga sukoba na sukob širom svijeta, kozmički sukob (usp. Kol)
3. obećanje zemlje koja je tako cjelovita u SZ-u (patrijarhalna obećanja Postanka, usp. Post 12:7; 13:15; 15:7.15; 17:8) postala je sada čitava Zemlja. Novi Jeruzalem silazi da ponovno oblikuje Zemlju, ne samo ili isključivo Bliski Istok (usp. Otk 21 - 22)
4. neki ostali primjeri SZ-nih proročkih zamisli koja su bila proširena su:
 - a. Abrahamovo potomstvo sad je duhovno obrezano (usp. Rim 2:28-29)
 - b. narod po Savezu sad uključuje pogane (usp. Hoš 1:10; 2:23, navedeno u Rim 9:24-26; također Lev 26:12; Izl 29:45, navedeno u II. Kor 6:16-18 i Izl 19:5; Pnz 14:2, navedeno u Tit 2:14)
 - c. hram je sad Isus (usp. Mt 26:61; 27:40; Iv 2:19-21) i kroz Njega mjesna crkva (usp. I. Kor 3:16) ili pojedinačni vjernik (usp. I. Kor 6:19)
 - d. čak Izrael i njegovi osobiti opisni SZ-ni izričaji sad upućuju na čitav Božji narod (tj. "Izrael", usp. Rim 9:6; Gal 6:16, tj. "kraljevstvo svećeništva", usp. I. Pt 2:5.9-10; Otk 1:6).

Proročki uzorak bio je ispunjen, proširen, i sad je više uključujući. Isus i pisci apostoli ne predstavljaju kraj vremena na isti način kao SZ-ni proroci (usp. Martin Wyngaarden, *The Future of The Kingdom in Prophecy and Fulfillment*). Suvremeni tumači koji pokušavaju SZ-ni obrazac učiniti doslovnim ili mjerodavnim uvijaju Otkrivenje u čistu židovsku Knjigu te prisiljavaju značenje u atomizirane, višeznačne Isusove i Pavlove izričaje! NZ-ni pisci ne niječu SZ-ne proroke, nego pokazuju njihov konačan sveopći suzvuk. Nema uređenoga, logičkog sustava za Isusovu ili Pavlovu eshatologiju. Njihova svrha prvenstveno je iskupiteljska ili pastoralna.

Međutim, čak unutar NZ-a postoji napetost. Ne postoji jasna sustavnost eshatoloških događaja. Na mnogo načina Otkrivenje začuđujuće koristi SZ-na smjerenja u opisivanju kraja umjesto Isusovih učenja (usp. Mt 24; Mk 13)! Ono slijedi književnu vrstu započetu Ezekielom, Danielom, i Zaharijom, ali razvijenu tijekom međuzavjetnoga razdoblja (židovska apokaliptička književnost). Ovo je mogao biti Ivanov način povezivanja Staroga i Novoga saveza. To pokazuje stari uzorak ljudske pobune i Božje predanosti iskupljenju! Ali mora biti rečeno da iako Otkrivenje koristi SZ-ni jezik, osobe, i događaje, ono ih ponovno objašnjava u svjetlu prvoga stoljeća Rima (usp. Otk 1:7).

DRUGA NAPETOST (monoteizam nasuprot izabranome narodu)

Biblijski naglasak je na jednome osobnom, duhovnom, stvoritelju-iskupitelju, Bogu (usp. Izl 8:10; Iz 44:24; 45:5-7.14.18.21-22; 46:9; Jer 10:6-7). SZ-na jedinstvenost njegovih vlastitih dana bila je monoteizam. Svi okolni narodi bili su politeisti. Božje jedinstvo je srce SZ-nog otkrivenja (usp. Pnz 6:4). Stvorenje je pozornica sa svrhom zajedništva između Boga i čovječanstva, stvorenog na Njegovu sliku i sličnost (usp. Post 1:26-27). Međutim, čovječanstvo se pobunilo, griješi protiv Božje ljubavi, vodstva, i svrhe (usp. Post 3). Božja ljubav i svrha bili su tako snažni i sigurni da je On obećao iskupiti palo čovječanstvo (usp. Post 3:15)!

Napetost izrasta kad Bog odabire uporabiti jednoga čovjeka, jednu obitelj, jedan narod kako bi dosegno ostatak čovječanstva. Božji izbor Abrahama i Židova kao kraljevstvo svećeništva (usp. Izl 19:4-6) prouzročilo je ponos umjesto služenja, isključivost umjesto uključivosti. Božji poziv Abrahama uključio je namjeravan blagoslov čitavoga čovječanstva (usp. Post 12:3). Mora biti zapamćeno i naglašeno da je SZ-ni izbor bio za služenje, ne spasenje. Čitav Izrael nikad nije bio u pravilnome odnosu s Bogom, nikad vječno spašen temeljeno isključivo na njegovu pravu prvorođstva (usp. Iv 8:31-59; Mt 3:9), nego osobnom vjerom i poslušnosti (usp. Post 15:6, navedeno u Rim 4). Izrael je izubio svoje poslanje (sad je Crkva kraljevstvo svećenstva, usp. 1:6; II. Pt 2:5.9), preokrenuta naredba u povlasticu, služenje u poseban stav! Bog odabire jednog kako bi odabrao sve!

TREĆA NAPETOST (uvjetovani Savezi nasuprot neuvjetovanih Saveza)

Postoji teološka napetost ili paradoks između uvjetovanih i neuvjetovanih Saveza. Zasiurno je istinito da je Božja iskupljujuća svrha/naum neuvjetovana (usp. Post 15:12-21). Međutim, naređeni ljudski odaziv uvijek je uvjetovan!

Ovaj "ako ... onda" uzorak pojavljuje se i u SZ-u i NZ-u. Bog je vjeran; čovječanstvo je nevjerno. Ova je napetost prouzročila mnogo zbrke. Tumači su stremili usredotočiti se na samo jedan "rog dvojbe", Božju potpunu vjernost ili ljudski napor, Božju suverenost ili slobodnu volju čovječanstva. Oboje je biblijski i neophodno.

Ovo se odnosi na eshatologiju, na Božja SZ-na obećanja Izraelu. Ako to Bog obeća, to i odredi! Bog je vezan Svojim obećanjima; uključen je Njegov ugled (usp. Ez 36:22-38). Neuvjetovani i uvjetovani Savezi sreću se u Kristu (usp. Iz 53), ne Izraelu! Božje konačno ispunjenje vjernosti leži u iskupljenju svih koji će se pokajati i uzvjerovati, ne u tome tko je bio njihov otac/majka! Krist, ne Izrael, jeste ključ za sve Božje Saveze i obećanja. Postoji li teološka parenteza u Bibliji, to nije Crkva, nego Izrael (usp. Djela 7 i Gal 3).

Poslanje navješćivanja Evandjelja svijetu prešlo je na Crkvu (usp. Mt 28:19-20; Lk 24:47; Djela 1:8). To je ipak uvjetovani Savez! Ovo ne podrazumijeva da je Bog potpuno odacio Židove (usp. Rim 9 – 11). Mora postojati mjesta i svrhe za kraj vremena, za vjerujući Izrael (usp. Zah 12:10).

ČETVRTA NAPETOST (književni obrasci Bliskoga Istoka nasuprot zapadnjačkim obrascima)

Žanr je kritički dio u ispravnome tumačenju Biblije. Crkva se razvijala u zapadnjačkoj (Grčka) kulturološkoj okolnosti. Istočnjačka književnost više je slikovita, metaforička, i simbolička negoli suvremeni, zapadnjački kulturološki književni obrasci. Usredotočuje se na ljude, sukobe, te događaje više negoli na sažete izrečene istine. Kršćani snose krivnju za uporabu svojih povijesnih i književnih obrazaca u tumačenju biblijskoga proročanstva (i SZ-noga i NZ-noga). Svaki naraštaj i zemljopisna zasebna jedinica koristila je svoju kulturu, povijest, i književnost za tumačenje Otkrivenja. Svaki od njih bio je u krivu! Osiono je misliti da je suvremena zapadnjačka kultura žarište biblijskoga proročanstva!

Žanr u kojem je izvorni, nadahnuti autor odabrao pisati jeste književni ugovor s čitateljem. Knjiga Otkrivenja nije povijesna pripovijetka. Ona je složenica pisma (poglavlja 1 – 3), proročanstva, i uglavnom apokaliptičke književnosti. Pogrešno je činiti tako da Biblija kaže više negoli je bila nakana izvornoga autora kao i to da kaže manje negoli je on namjeravao! Drskost i dogmatizam tumača čak su još više neprimjereni u knjizi kao što je Otkrivenje.

Crkva se nije nikad složila o primjerenome tumačenju Otkrivenja. Moja briga je slušati i baviti se čitavom Biblijom, ne samo izdvojenim dijelom (dijelovima). Biblijski istočnjački način razmišljanja predstavlja istinu u parovima punima napetosti. Naše zapadnjačko stremljenje prema izrečenoj istini nije neispravno, nego neuravnoteženo! Mislim da je moguće pomaknuti barem neku mrtvu točku u tumačenju Otkrivenja ne mijenjajući ništa u nakani za naredne naraštaje vjernika. Većini je tumača očito da Otkrivenje mora biti tumačeno u svjetlu njegovih vlastitih dana i njegova žanra. Povijesni pristup Otkrivenju mora se baviti onime što su prvi čitatelji mogli, ili morali, razumjeti. Na mnogo su načina suvremeni tumači izgubili značenje mnogih simbola Knjige. Početni glavni potisak Otkrivenja bio je ohrabivanje progonjenih vjernika. Ono je pokazalo Božji nadzor povijesti (kao što su učinili SZ-ni proroci); ono potvrđuje da se povijest kreće prema imenovanoj krajnjoj točki, osudi ili blagoslovu (kao što su činili SZ-ni proroci). Ono je potvrdilo u prvome stoljeću židovske apokaliptičke pojmove Božje ljubavi, prisutnosti, snage, i suverenosti!

Ono djeluje na ovaj isti teološki način za svaki naraštaj vjernika. Opisuje kozmičku borbu dobra i zla. Pojednosti prvoga stoljeća mogu biti izgubljene za nas, ali ne snažne, ohrabrujuće istine. Kad suvremeni, zapadnjački tumači pokušavaju siliti pojednosti Otkrivenja u njihovu suvremenu povijest, nastavlja se uzorak krivih tumačenja!

Vrlo je moguće da pojedini Knjige mogu postati doslovno neobične ponovno (kao što je bio SZ u vezi s Kristovim rođenjem, životom, i smrću) za posljednji naraštaj vjernika kad se suoče s napadom protu-Božjega vođe (usp. II. Sol 2) i kulturom. Nitko ne može znati ovo doslovno ispunjenje Otkrivenja sve dok Kristove riječi (usp. Mt 24; Mk13; i Lk 21) i Pavlove (usp. I. Kor 15; I. Sol 4 - 5; i II. Sol 2) također ne postanu povijesni dokaz. Pretpostavljanje, nagađanje, i dogmatizam svi su neprikladni. Apokaliptička književnost dozvoljava ovu fleksibilnost. Hvala Bogu za slike i simbole koji nadmašuju povijesnu pripovijest! Bog je u nadzoru; On kraljuje; On dolazi!

Većina suvremenih komentatora promašuju svrhu žanra! Suvremeni zapadnjački tumači često traže jasan, logički teološki sustav radije negoli da budu otvoreni s višeznačnim, simboličkim, dramatskim žanrom židovske apokaliptičke književnosti. Ova je istina dobro izražena od Ralpa P. Martina u njegovu članku, "Approaches to New Testament Exegesis" ["Pristup egzegezi Novoga zavjeta" – slobodan prijevod - op.prev.], u knjizi *New Testament Interpretation*, izdanoj od Howarda Marshalla:

"Ukoliko ne prepoznamo dramatsku kakvoću ovog pisanja te opozovemo način na koji je korišten jezik kao pomoćno sredstvo za izražavanje religijske istine, strašno ćemo pogriješiti u našem razumijevanju Apokalipse, te pogrešno pokušavati tumačiti njena viđenja kao da je to bila knjiga književne proze i pobrinula se opisati događaje koje je iskusila te odredila vrijeme povijesti. Poduzeti drugi pravac znači uletjeti u sve vrste poteškoća tumačenja. Mnogo ozbiljnije to vodi iskrivljavanju srznoga značenja apokaliptičkoga i tako promašuje ogromnu vrijednost ovoga dijela Novoga zavjeta kao dramatsku tvrdnju u mitsko-poetskome jeziku Božje suverenosti u Kristu i paradoks njegova pravila koji skladno uklapa moć i ljubav (usp. 5:5.6; Lav je Janje)" (str. 235).

W. Randolph Tate u svojoj je knjizi *Biblical Interpretations* rekao:

"Ni jedan drugi žanr Biblije nije bio čitan tako vatreno s toliko ishoda potištenosti kao apokalipsa, posebice knjige Daniela i Otkrivenje. Ovaj je žanr pretrpio od pogubne povijesti pogrešnoga tumačenja zbog temeljnoga nerazumijevanja njegovih književnih oblika, građe, i svrhe. Zbog njegova jasnoga traženja da otkrije što se uskoro mora dogoditi, apokalipsa je bila viđena kao karta ceste u i nacrt budućnosti. Tragična mana u ovome pogledu je pretpostavka da je okvir uputa knjige čitateljevo današnje doba radije negoli autorovo. Ovaj pristup apokalipsi koji je posljedica pogrešnoga upućivanja (naročito Otkrivenju) razmatra djelo kao da je bilo kriptogram [šifrom pisani tekst – op.prev.] kojim današnji događaji mogu biti korišteni za tumačenje simbola teksta ... Prvo, tumač mora prepoznati da apokaliptik navješćuje svoje poruke putem simbolizma. Tumačiti simbol doslovno kad je on metaforički jednostavno je pogrešno tumačenje. Pitanje nije jesu li događaji u apokalipsi povijesni. Događaji mogu biti povijesni; oni su se uistinu dogodili, ili mogli dogoditi, ali autor predstavlja događaje i navješćuje značenje putem slika i prototipova" (str. 137).

Iz *Dictionary of Biblical Imagery*, izdano od Rykena, Wilhosta i Longmana III:

"Današnji čitatelji često su smeteni i zbunjeni ovim žanrom. Neočekivani slikoviti prikaz i iskustva van-ovoga-svijeta izgledaju čudno i van sklada s većinom Pisma. Shvaćanje ove književnosti doslovno ostavlja mnoge čitatelje u koprcanju određivanja 'što će se dogoditi kad', čime promašuju nakanu apokaliptičke poruke" (str. 35).

PETA NAPETOST (Kraljevstvo Božje kao sadašnjost a ipak budućnost)

Kraljevstvo Božje je sadašnjost, a ipak budućnost. Ovaj teološki paradoks postaje usmjeren na glavnu točku eshatologije. Očekuje li netko doslovno ispunjenje svih SZ-nih proročanstava za Izraela onda Kraljevstvo postaje uglavnom obnova Izraela na zemljopisno određenoj i teološkoj nadmoćnosti! To bi moglo iziskivati da Crkva bude potajice uznesena u poglavlju 5 i da se preostala poglavlja odnose na Izraela (ali promotrite Otk 22:16).

Međutim, ako je žarište na bivanju Kraljevstva ustoličenim od strane obećanoga SZ-nog Mesije, onda je ono sadašnjost s Kristovim prvim dolaskom, i tada žarište postaje Kristovo utjelovljenje, život, učenja, smrt i uskrsnuće. Teološki naglasak je na trenutačnome spasenju. Kraljevstvo je došlo, SZ se ispunio u Kristovoj ponudi spasenja za sve, ne u Njegovome Tisućgodišnjem kraljevstvu za neke!

Zasigurno je istina da Biblija govori o oba Kristova dolaska, ali gdje mora biti stavljen naglasak? Meni izgleda da se većina SZ-nih proročanstava usredotočuje na Prvi dolazak, ustanovljenje Mesijanskoga kraljevstva (usp. Dn 2). Ovo je na mnogo načina slično Božjoj vječnoj vladavini (usp. Dn 7). U SZ-u žarište je na Božjoj vječnoj vladavini, ali mehanizam za to očitovanje vladavine je služba Mesije (usp. I. Kor 15:26-27). Nije pitanje što je istinito; oboje je istinito, ali gdje je naglasak? Mora biti rečeno da su neki tumači postali toliko usredotočeni na Tisućgodišnje kraljevstvo Mesije (usp. Otk 20) da su promašili biblijsko žarište na Očevoj vječnoj vladavini. Kristova vladavina je uvodni događaj. Kao što Kristova dva dolaska nisu bila očita u SZ-u, tako nije niti privremena vladavina Mesije!

Ključ Kristova propovijedanja i učenja je Božje kraljevstvo. Oboje je sadašnjost (u spasenju i služenju), i budućnost (u ispunjenju i snazi). Otkrivenje, ako se usredotočuje na tisućljetnu vladavinu Mesije (usp. Otk 20), ona je privremena, ne konačna (usp. Otk 21 – 22). Iz SZ-a nije očito da je privremena vladavina neophodnost; ustvari, Mesijanska vladavina iz Knjige Daniela 7 je vječna, ne tisućgodišnja.

ŠESTA NAPETOST (predstojeći Kristov povratak nasuprot odgođenoj *Parusiji*)

Većina vjernika bila je učena da je Isusov dolazak skori, iznenadan, i neočekivan (usp. Mt 10:23; 24:27.34.44; Mk 9:1; 13:30; Otk 1:1.3; 2:16; 3:11; 22:7.10.12.20). Ali svaki očekujući naraštaj vjernika toliko je bio u krivu! Skorost (neposrednost) Isusova povratka snažno je obećana nada svakoga naraštaja, ali stvarnost za samo jedan (i taj jedan je onaj progonjen). Vjernici moraju živjeti ako bude Njegov dolazak sutra, ali predviđati i vršiti Veliko poslanje (usp. Mt 28:19-20) ako On odugovlači.

Neki odlomci u Evanđeljima (usp. Mk 13:10; Lk 17:2; 18:8) te I. i II. Poslanica Solunjanima temeljeni su na odgođenoj Drugome dolasku (*Parusija*). Postoje neki povijesni događaji koji se prvo moraju dogoditi:

1. evangelizacija širom svijeta (usp. Mt 24:14; Mk 13:10)
2. otkrivenje "Čovjeka grijeha" (usp. Mt 24:15; II. Sol 2; Otk 13)
3. veliki progon (usp. Mt 24:21.24; Otk 13).

Postoji namjeravana višeznačnost (usp. Mt 24:42-51; Mk 13:32-36)! Živjeti svaki dan kao da vam je zadnji ali predviđati i obučavati se za buduću službu!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 4:32-40

³²"Uistinu, pitajte sada glede prijašnjih dana koji bijahu prije vas, od dana kad Bog stvori čovjeka na zemlji, i *istražite* od jednoga kraja nebesa do drugoga. Je li bilo *išta* napravljeno kao ova velika stvar, ili je li se o *ičemu* čulo nalik ovome? ³³Je li *ikoji* narod čuo glas Božji kako govori iz središta vatre, kao što ste *ga* vi čuli, i preživjeli? ³⁴Ili je li bog pokušao ići kako bi uzeo za sebe narod između *drugih* naroda iskušenjima, znakovima i čudesima te ratom i moćnom rukom i ispruženom desnicom te velikim strahotama, kao što učini GOSPODIN tvoj Bog za tebe u Egiptu pred vašim očima? ³⁵Tebi je bilo pokazano da bi mogao znati da GOSPODIN, On je Bog; ne postoji drugi osim Njega. ³⁶Iz nebesa On vam dopusti čuti Njegov glas da vas dovede stegi; i na zemlji On vam dopusti vidjeti Njegovu veliku vatru, i vi čujete Njegove riječi iz središta vatre. ³⁷Jer On ljubljase vaše očeve, stoga On odabra njihovo potomstvo nakon njih. I On vas osobno dovede iz Egipta Svojom velikom snagom, ³⁸istjeravši pred vama narode veće i jače od vas, da vas dovede u *i* dadne vam njihovu zemlju za baštinu, kao što je to danas. ³⁹Znaj dakle danas, i uzmi to svome srcu, da GOSPODIN, On je Bog u nebu gore i na zemlji dolje; ne postoji drugi. ⁴⁰Dakle ti ćeš držati Njegove odredbe i Njegove zapovijedi koje ti dajem danas, tako da mogu biti uvijek s vama i s vašom djecom nakon vas, te da bi mogao živjeti dugo u zemlji koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje za sva vremena."

4:32 "pitajte" GLAGOL (BDB 981, KB 1371, *Qal* IMPERATIV) znači Božje propitkivanje o jedinstvenosti Izraelova odnosa s Božanstvom (usp. stihove 32-40).

▣ "od dana kad Bog stvori čovjeka na zemlji" Ovo upućuje na Knjigu Postanka 1 – 2; također vidi Psalam 104.

4:34 "moćnom rukom i ispruženom desnicom" Ovo su antropomorfički idiomi (vidi Posebnu temu u 2:15) korišteni za opis YHWH-ine snage oslobođenja u korist Izraela (usp. 5:15; 6:21; 7:19; 9:29; 11:2; 26:8). U nekim je tekstovima izričaj skraćen na "moćnom rukom" (usp. 3:24; 6:21; 7:8; 9:26; Jš 4:24) ili "ispruženom desnicom" (usp. 9:29; Izl 6:6). Ovaj idiomski pojmovnik ima usporednicu u egipatskome tekstu u odnosu na "kralja" (NIDOTTE, tom 3, str. 92).

4:35 "da bi mogao znati" Čudesa stiha 34 imala su svrhu učvršćivanja Izraelove vjere (usp. Izl 7:5.17; 10:2; 31:13). Za "znati" (BDB 393, KB 390, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE) vidi sljedeću Posebnu temu.

POSEBNA TEMA: ZNATI/POZNATI (korišteno uglavnom u Ponovljenom zakonu kao obrazac)

Hebrejska riječ "znati" (BDB 393) ima nekoliko značenja (semantička polja) u *Qal*:

1. razumjeti dobro i zlo – Knjiga Postanka 3:22; Ponovljeni zakon 1:39; Izaija 7:14-15; Jona 4:11
2. znati razumijevajući – Ponovljeni zakon 9:2.3.6; 18:21
3. znati iskustveno – Ponovljeni zakon 3:19; 4:35; 8:2.3.5; 11:2; 20:20; 31:13; Jošua 23:14

4. procijeniti – Ponovljeni zakon 4:39; 11:2; 29:16
5. poznati osobno:
 - a. osobu – Postanak 29:5; Izlazak 1:8; Ponovljeni zakon 22:2; 33:9
 - b. boga – Ponovljeni zakon 11:28; 13:2.6.13; 28:64; 29:26; 32:17
 - c. YHWH-u – Ponovljeni zakon 4:35.39; 7:9; 29:6; Izaija 1:3; 56:10-11
 - d. seksualno – Postanak 4:1.17.25; 24:16; 38:26
6. učiti vještine ili znanje – Izaija 29:11.12; Amos 5:16
7. biti mudar – Ponovljeni zakon 29:4; Izreke 1:2; 4:1; Izaija 29:24
8. Božje poznavanje:
 - a. Mojsija – Ponovljeni zakon 34:10
 - b. Izraela – Ponovljeni zakon 31:21.27.29.

▣ **“GOSPODIN, On je Bog”** Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

▣ **“ne postoji drugi osim Njega”** Ne postoji drugi duh ili bog u YHWH-inoj grupaciji (npr. stih 39; 6:4; 32:39). Vidi bilješku u 6:4.

4:36 “Iz nebesa On vam dopusti čuti Njegov glas” Ovaj stih upućuje na YHWH-ino fizičko očitovanje Njegove prisutnosti na gori Horeb/Sinaj, objavljeno u Knjizi Izlaska 19.

4:37 “Jer On ljubljšaše vaše očeve” Ovo upućuje na Božji odabir Abrahama, Izaka, i Jakova (patrijarsi iz Knjige Postanka 12 - 50, usp. 7:7-8; 10:15).

▣ **“On odabra”** Izbor (tj. “izabra”, BDB 103, KB 119, *Qal* IMPERFEKT) u SZ-u jeste za služenje (npr. Kir, Iz 44:24-45:7), ne za spasenje kao u NZ-u.

▣ **“On vas osobno dovede iz Egipta”** Pojam “osobno” (BDB 815) doslovno je “lice”, što obilježava Božju osobnu prisutnost (usp. 5:4; Post 32:30; Izl 33:14-15; Iz 63:9, “anđeo Njegove prisutnosti”). Ovo je također korijen pozadine “licem u lice” (usp. Izl 33:11; Pnz 34:10 i iste zamisli u “izravno govoriti” u Br 12:8).

YHWH istinski jeste Bog koji je s nama (tj. *Emanuel* iz Iz 7:14; 8:8.10). Grijeh lomi prisnost i YHWH okreće Svoje lice proč (usp. 31:17; Lev 17:10; 20:3.6; Iz 59:2; Jer 18:17; Ez 7:22; 39:23.24.29).

4:38

NASB, NKJV, NRSV	“narode veće i jače”
TEV, REB	“narode veće i snažnije”
NJB	“narode veće i napućenije”

Ovi narodi mogu biti viđeni (4:38; 7:1; 11:23; Jš 23:9) kao:

1. brojniji u žiteljstvu (usp. 7:7)
2. stanovnici fizički veći (divodi) u veličini (usp. Br 13:22.28.33; Pnz 1:28).

▣ **“kao što je to danas”** Ovo je izgleda znak kasnije izjave urednika, ali može upućivati na kraljevstvo Sihona i Oga na istočnoj strani Jordana. Vidi bilješku u 3:14.

4:39 Ovo je još još jedna jaka izjava monoteizma. Vidi bilješku u 6:4.

4:40 “odredbe ... zapovijedi” Vidi Posebnu temu u 4:1.

▣ **“da bi mogao živjeti dugo u zemlji”** GLAGOL je doslovno “produljiti” (BDB 73, KB 88, *Hiphil* IMPERFEKT, usp. Izl 20:12; Pnz 4:26.40; 5:16.33; 6:2; 11:9; 17:20; 22:7; 25:15; 30:18; 32:47). Zabilježi uvjetovani dio!

▣ **“koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje za sva vremena”** GLAGOL (BDB 678, KB 733, *Qal* AKTIVNI PARTICIP) mora biti tumačen u svjetlu značenja “za sva vremena”. Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: ZAUVIJEK (GRČKI IDIOMI)

Jedan grčki idiomski izričaj je “dovijeka” (usp. Lk 1:33; Rim 1:25; 11:36; 16:27; Gal. 1:5; I. Tim 1:17), koji može odražavati hebrejski ‘*olam*’. Vidi Robert B. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament*, str. 319-321. Ostali povezani izričaji su “dovijeka” (usp. Mt 21:19 [Mk 11:14]; Lk 1:55; Iv 6:58; 8:35; 12:34; 13:8; 14:16; II. Kor 9:9) i “vijeke vjekova” (usp. Ef 3:21). Izgleda da za “zauvijek” ne postoji razlika između ovih grčkih idioma. Pojam “vjekovi” može biti MNOŽINA u figurativnome smislu rabinske gramatičke građe nazvane “množina veličanstva” ili može upućivati na zamisao nekoliko “doba” u židovskome smislu “doba nevinosti”, “doba bezbožnosti”, “dolazeće doba”, ili “doba pravednosti”.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 4:41-43

⁴¹Potom Mojsije odvoji tri grada preko Jordana na istoku, ⁴²da ubojica može uteći tamo, onaj koji nenamjerno ubi svoga susjeda bez imanja neprijateljstva prema njemu u prošlosti; i sklanjanjem u jedan od tih gradova on može živjeti: ⁴³Bezer u pustinji na visoravni za Rubenovce, te Ramot u Gileadu za Gadovce, i Golan u Bašanu za Manašejevce.

4:41 “tri grada preko Jordana na istoku” Ova su mjesta nazvana “gradovi utočišta” (usp. Br 35; Pnz 19; Jš 20). Bilo ih je šest, tri sa svake strane Jordana. Svi ti gradovi bili su gradovi levita (usp. Jš 21), gdje su leviti, koji nisu imali zemlju u baštinu, živjeli.

Oni su bili dio Izraelova pravnoga sustava “oko za oko”. Ako je netko nesretnim slučajem ubio ortaka po Savezu tada je ta obitelj imala zakonsko pravo ubiti njega (tj. krvna osveta iz Br 35:12; Pnz 19:6.12; Jš 20:3.5.9). Ako je taj koji je nehotimično ubio drugoga pobjegao u jedan od tih posebnih gradova, tamo je bilo provedeno ispitivanje od strane starješina; ako se došlo do toga da on nije ubojica s predumišljajem, on je tada mogao živjeti u gradu sigurno (sve do smrti velikoga svećenika). Potom se mogao vratiti svojoj kući sigurno (u zakonskome smislu).

Zamijetite da je “preko Jordana” ovdje označeno kao da upućuje na istočnu obalu.

4:42 “nenamjerno” Niječni pojam (BDB 395) upućuje na nehotimičnu smrt brata Izraelca, bez predumišljaja ili predrasuda. To bismo mogli nazvati ubojstvo iz nehata.

Nedostatak zle pobude ključni je dio. To postaje teološko središte žrtvenoga sustava. Svaki grijeh počinjen namjerno nema važeću žrtvu (usp. Izl 21:12-14; Lev 4:2.22.27; 5:15-18; 22:14; Br 15:27.30; Pnz 17:12-13; Jš 20:1-6). Čak ni žrtva za narod koju je prinosisio veliki svećenik na Dan pomirenja (Lev 16) nije pokrila grijeh s predumišljajem (usp. Ps 51:14-17)! Niste li sretni što smo pod NZ-nom Isusovom žrtvom?!

Na ovoj točki želim dodati navod iz NIDOTTE, tom 2, koji raspravlja zamisao o:

“‘Nenamjerno’ ili ‘nehotice’ (Lev 4:2) jeste oboje i strateško i problematično (usp. 4:13.22.27; 5:15.18; 22:14; Br 15:22.24-29). Zbog toga su neki znanstvenici zaključili da žrtvovanje zbog grijeha čisti samo nehotačan grijeh, to jest, grijeh koji su bili učinjeni pogriješkom ili grijeh koji su bili počinjeni bez znanja da je određeno djelo bilo grješno (vidi Melgrom, 1991., 228-29). Međutim, riječ ‘nenamjerno’ u osnovi znači ‘u pogriješci’ (glagol znači počinuti pogriješku, ići pogriješnim putem). Iako to može značiti da je pogriješka bila nenamjerna ili nehotimična (vidi npr. Br 35:11.15.22-23; Jš 20:39), ovo nije neophodno taj slučaj (vidi I. Sam 26:21; Prop 5:6)” (str. 94).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 4:44-49

⁴⁴Sad ovo je zakon što je Mojsije postavio pred sinove Izraela; ⁴⁵ovo su svjedočanstva te odredbe i propisi koje Mojsije kaza sinovima Izraelovim, kad izidoše iz Egipta, ⁴⁶preko Jordana, u dolinu nasuprot Bet Peoru, u zemlju Sihona kralja Amorejaca koji življaše u Hešbonu, kojeg Mojsije i sinovi Izraela poraziše kad izidoše iz Egipta. ⁴⁷Oni uzeše u posjed njegovu zemlju te zemlju Oga kralja Bašana, dva kralja Amorejaca, koji bijahu preko Jordana prema istoku, ⁴⁸od Aroera, koji je na rubu doline Arnona, čak sve do gore Sion (to jest, Hermona), ⁴⁹sa svom Arabom preko Jordana prema istoku, čak sve do mora Arabe, u podnožju obronaka Pisge.

4:44-45 “zakon... svjedočanstva... odredbe... propisi” Vidi Posebnu temu u 4:1.

4:45 “ovo su svjedočanstva” Ovo su riječi psalmiste korištene za opis Tore, ili Zakona Božjeg. Riječ “Tora” znači Božja “učenja”. Zakon nije bio dan kao teret sa značenjem slamanja čovjeka. Usmena predaja koja je izrasla oko Zakona učinila ga je velikim teretom. SZ nije išta drugo doli Božje ljubeće, samo-otkrivenje u središtu ljudskoga neznanja. SZ-ni Zakon pokazuje ozbiljnost grijeha, slabost čovječanstva, te potrebu za spasiteljem, ali bio je dat u ljubavi (usp. Ps 19:7-9).

▣ **“koje Mojsije kaza sinovima Izraelovim, kad iziđoše iz Egipta”** Mojsije ovdje prolazi drugi puta preko Deset zapovijedi. Ali ljudi koji su ih u ovo vrijeme slušali bili su samo djeca prvoga vremena kad su ona bila dana u Knjizi Izlaska 20 na gori Sinaj. On ih ponavlja. Mojsije čini za djecu Izraela ono što on očekuje da učini otac u njihovu vlastitome domu. Svaki naraštaj mora reći novome naraštaju o Božjoj volji za njihove živote.

4:46-49 Ovi su stihovi povijesni sažetak ovih dviju pobjeda. Razlog zašto je Bog dozvolio dvije pobjede na istočnoj strani Jordana sličan je zamisli prvih plodova. Prvi plodovi u judaizmu je pomalo svega od žetve kako bi se dokazalo da je Bog vjeran te da čitava žetva dolazi. Poraz dvojice kraljeva Amorejaca na istočnoj strani Jordana govori Izraelu: “Ja vas ljubim. Obećao sam vam dati zemlju. Vi znate da tako mislim. Pouzdajte se i poslušajte Me i dat ću vam ostatak.”

Ovo je još jedna kratka sažeta izjava Izraelova iskustva na kraju razdoblja lutanja pustinjom u Moabu.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Je li u osnovi SZ-na vjera bila držanje zakona ili odnos s Bogom?
2. Zašto Biblija naglašava da roditelji uče svoju vlastitu djecu o Bogu?
3. Zašto Bog zabranjuje čovjeku napraviti fizički predstavak Njega?
4. Kako je Izrael bio Božje posebno bogatstvo? I zašto?
5. Popiši dva preduvjeta za zdravo postojano društvo.
6. Popiši tri posljedice zbog kršenja Saveza.
7. Uči li ovaj odlomak o monoteizmu ili henoteizmu?
8. Zašto je Bog odabrao Izraela?
9. Što je bila svrha osвете “oko za oko”?
10. Je li se žrtveni sustav odgovarajuće bavio s čovječjim grijehom? Zašto ili zašto ne?
11. Zašto je Kristova žrtva nadmoćnija?

PONOVLJENI ZAKON 5

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
pregled Deset zapovijedi 5:1-5	davanje Zakona na Sinaju 5:1-5	Deset zapovijedi 5:1-5	Deset zapovijedi 5:1
5:6-7	5:6-7	5:6 5:7	5:2-5 5:6 5:7
5:8-10 5:11	5:8-10 5:11	5:8-10 5:11	5:8-10 5:11
5:12-15 5:13	5:12-15 5:13	5:12-15 5:13	5:12-15 5:13
5:14 5:15	5:14 5:15	5:14 5:15	5:14 5:15
5:16 5:17	5:16 5:17	5:16 5:17	5:16 5:17
5:18-21	5:18 5:21b	5:18-21	5:18-21
5:22	5:22-27	5:22	5:22
narod se boji Božje prisutnosti		strah naroda	Mojsije posrednik
5:23-33	5:28-33	5:23-27 5:28-31 5:32-33	5:23-27 5:28-31 Jahvina ljubav je bit Zakona (5:32-6:13) 5:32-6:3

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE POZADINE

- A. Roland de Vaux, *Ancient Israel*, tom 1, str. 143-144, popisuje SZ-ne kôdekse Zakona:
1. Dekalog - Knjiga Izlaska 20:2-17; Ponovljeni zakon 5:6-21
 2. Kôdeks Saveza - Izlask 20:22-23:33
 3. Ponovljeni zakon - Ponovljeni zakon 12 – 26
 4. Zakon svetosti - Levitski zakonik 17 – 26
 5. svećenički kôd - Levitski zakonik 1 - 7; 11 – 16.
- Svaki od njih dio je *Tore*. Oni su posebne Božanske odredbe djelovanja i stanovišta.
- B. Vrste izraelskih zakona
1. Kazuistički - zakoni obilježeni “ako ... onda” oblikom. Postoje posljedice djelovanja. To su uobičajeno smjernice za društva.
 2. Apodiktički - zakoni objavljeni kao općenite zabrane (uobičajeno izjave DRUGE OSOBNE MNOŽINE – “vi nećete...”). Ovo su uobičajeno smjernice za duhovni život.
- C. Kulturološki utjecaji
1. u sadržaju - raniji zakonski kôdeksi:
 - a. Lipit – Ištar
 - b. Hamurabijev zakonik
 2. u obliku -
 - c. *Hittite Treaties (Suzerain)* [slobodan prijevod: Hetitske rasprave iz Suze – op.prev.], koje se pojavljuju u nekoliko skupova uzoraka, ali Ponovljeni zakon i Knjiga o Jošui slijede uzorak iz razdoblja 2000. g.pr.Kr., koji pokazuje svoju povijesnost (usp. John H. Walton, *Ancient Israelite Literature in Its Cultural Context*, str. 95-107; K.A. Kitchen, *The Bible in Its World*, str. 80-95; vidi uvod u Knjigu, VII.

PROČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:1-5

¹Potom Mojsije okupi sav Izrael i reče im: "Slušaj, o Izraele, odredbe i pravila koje vam kazujem danas da čujete, tako da ih možeš naučiti i pridržavati ih se pozorno; ²GOSPODIN naš Bog učini savez s nama na Horebu. ³GOSPODIN ne napravi ovaj savez s našim očevima, nego s nama, sa svima od nas koji smo živi danas. ⁴GOSPODIN vam govoraše licem u lice na gori iz središta vatre, ⁵dok sam ja stajao između GOSPODINA i vas u to vrijeme, da vam objavim riječi GOSPODINOVE; jer vi ste se bojali zbog vatre i niste išli gore na goru. On reče:

5:1 “sav Izrael” Zakon je bio za svakoga (ne za elitnu skupinu), ali Mojsije je vjerojatno govorio starješinama koji su onda prenijeli njegove riječi svim ljudima (tj. plemenima, klanovima). Za “Izrael” vidi Posebnu temu u 1:1.

▣ “Slušaj” Vidi bilješku u 4:1.

▣ “odredbe i pravila” Vidi bilješku u 4:1.

▣ “naučiti i pridržavati ih se pozorno” Ovaj izričaj ima tri GLAGOLSKE RIJEČI:

1. “ih naučiti” (BDB 540, KB 531, *Qal* PERFEKT, usp. 4:10; 5:1; 14:23; 17:19; 18:9; 31:12.13)
2. “pridržavati ih se” (BDB 1036, KB 1581, *Qal* PERFEKT, usp. 4:2.6.9.40; 5:10.12.29.32; 6:2.3.17 [dva puta], 25; 7:8.9 [dva puta], 11.12 [dva puta], itd.)
3. “pozorno” – doslovno “činiti” (BDB 793, KB 889, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE).

Ove tri GLAGOLSKE RIJEČI sažeto je značenje pojma *shema* (BDB 1033, KB 1570, npr. 4:1; 5:1.23.24.25.26.27 [dva puta], 28 [dva puta]; 6:3.4; 9:1; 20:3; 27:9), što znači “slušati kao i činiti”!

5:2 “GOSPODIN naš Bog” Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

▣ **“učini”** Ovo je doslovno “prerezati” (BDB 503, KB 500, *Qal* PERFEKT [dva puta]). To je bio SZ-ni način potvrde Saveza (tj. “prerezati Savez”, usp. Post 15:18; 21:27.32; 31:44; Izl 34:27; Pnz 5:3; 29:12; 31:16). Abraham je uzeo kozu, bika, i druge životinje, prerezao ih popola, polegnuo polovice sa svake strane, te hodao kroz sredinu tih polovica kao znak Saveza. Ovo moguće znači prokletstvo nad onima koji prekinu Savez (usp. Post 15:9-18; Jer 34:18) ili čak jelo da zapečate Savez.

▣ **“savez s nama”** Vidi bilješku u 4:13.

▣ **“na Horebu”** Horeb je hebrejska riječ za goru Sinaj. Vidi Posebnu temu u Ponovljenome zakonu 1:2.

5:3 “našim očevima” Neki znanstvenici vide ovaj izričaj kao upućivanje na patrijarhe, Abrahama, Izaka, i Jakova, ali drugi to vide kao upućivanje na roditelje, zli naraštaj koji je umro u pustinji (usp. Br 26:63-65). Naredni izričaj izgleda potvrđuje drugu mogućnost.

▣ **“sa svima od nas koji smo živi danas”** Ovo upućuje na djecu (tj. ispod dvadeset godina) zlog naraštaja. Ovo jasno pokazuje da su YHWH-ine riječi imale važnost za ovaj naraštaj te svaki naraštaj, uključujući i današnji.

5:4 “licem u lice” Ovo upućuje na osobni susret (ne doslovno) na gori Horebu/Sinaju u Knjizi Izlaska 19. To je ponavljani idiom (usp. Post 32:30; Izl 33:11; Pnz 5:4; 34:10; Suci 6:22; Ez 20:35).

▣ **“iz središta vatre”** Ovo je ponovljena uputa na Knjigu Izlaska 19 (usp. 4:12.15.33.36; 5:4.22.24.26; 9:10; 10:4).

5:5 “dok sam ja stajao između GOSPODINA i vas... jer vi ste se bojali” Narod se bojao YHWH tako da je Mojsije bio posrednik između YHWH i Izraelaca (usp. Izl 19:16).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:6

⁶“Ja sam GOSPODIN vaš Bog koji te izvede iz egipatske zemlje, iz kuće ropstva.”

5:6 “Ja sam GOSPODIN” Ovo može biti rečeno drugim riječima: “Ja sam ‘Ja Jesam’”. Ja sam uvijek živući, jedini živući Bog. Ja sam postojeći Jedini Bog. YHWH je oblik hebrejskoga GLAGOLA “biti” (usp. Izl 3:14). Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

▣ **“koji te izvede iz egipatske zemlje”** Primijetite da su YHWH-ina milost i izborni odabir došli prije negoli je Zakon bio dat. Bog je odabrao Izraela, nije on odabrao Njega. Ovaj je odabir bio izvršeni naum prema Abrahamu u neuvjetovanome obećanju/Savezu iz Knjige Postanka 15:12-21.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:7

⁷“Ne smiješ imati drugih bogova uz Mene.”

5:7 “drugih bogova uz Mene” “Uz” (BDB 818 #7) je doslovno “ispred *Moga* Lica”, što je idiom za “nikog u Mojoj grupaciji” (usp. Izl 20:3.23). YHWH je jedini, jedinstveni, uvijek-postojeći! To je dokaz monoteizma (usp. Izl 8:10; 9:14; Pnz 4:35.39; 33:26; I. Sam 2:2; II. Sam 7:22; 22:32; Iz 46:9). Ovaj prvi dokaz i zapovijed jedinstvenost je Izraelove vjere u politeističkome drevnom Bliskom Istoku! Vidi bilješku u 6:4.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:8-10

⁸“Ne smiješ činiti za sebe idola, ili ikoju sliku od onoga što je na nebu gore ili na zemlji dolje ili u vodi pod zemljom. ⁹Ne smiješ ih štovati ili im služiti; jer Ja, GOSPODIN tvoj Bog, ljubomoran sam Bog, pohodim nepravičnost

otaca na djeci, i na trećem ili četvrtom naraštaju onih koji Me mrze,¹⁰ ali pokazujem blagost tisućama, onima koji Me ljube i drže Moje zapovijedi."

5:8 "idola" Ovo je doslovno "izrezbareni lik" (BDB 820). To može upućivati na (1) ikoji fizički prikaz YHWH (usp. 4:12.15-19.23.25). Zlatno tele iz Knjige Izlaska 32 bilo je prikaz YHWH; ili (2) idoli tuđinaca (usp. Lev 19:4; 26:1).

5:9 "ljubomorani" Vidi bilješku u 4:24.

▣ **"Ne smiješ ih štovati ili im služiti"** Ovo su dva niječna oblika GLAGOLA:

1. "štovati" - BDB 1005, KB 295 *Hishtaphel* IMPERFEKT ili *Hithpael* IMPERFEKT, što znači "prignuti se", poniziti se" (usp. 4:19; 8:19; 11:16; Izl 20:5; 23:24)
2. "služiti" - BDB 712, KB 773, *Hophal* IMPERFEKT, što znači "činiti" "službu kao rob", ili "vršiti djela štovanja" (usp. 13:2; Izl 20:5; 23:24).

YHWH je poznao "religioznu" i "praznovjernu" sklonost paloga ljudskog srca te pokušao zaštititi otkrivenje Sâmoga Sebe i Svojih svrha od uništavajućih utjecaja idolatrije Bliskoga Istoka.

▣ GLAGOL "pohodim" (BDB 823, KB 955, *Qal* AKTIVNI PARTICIP) ima nekoliko značenja:

1. pohoditi da bi blagoslovio - Knjiga Postanka 21:1; 50:24.25; Izlazak 13:19; Ruta 1:6; Psalam 65:9; 106:4; Jeremija 27:22; 29:10; 32:5
2. pohoditi da bi kaznio - Knjiga Izlaska 20:5; 34:7; Jeremija 11:22; 13:21; 21:14; 24:25; Amos 3:2.14; Hošea 1:4; 2:15; 4:14; 12:2.

▣ **"nepravičnost otaca"** Pojam "nepravičnost" (BDB 730) može biti povezan s srodnim korijenom, "iskriviti" (npr. II. Sam 19:20; 24:17; I. Kr 8:47; Ps 106:6). Izrael je kažnjen zbog neposlušnosti (npr. Izl 20:5; 34:7; Lev 18:25; Br 14:18; Pnz 19:15; Jer 25:12; 36:31; Amos 3:2).

▣ **"na djeci, i na trećem ili četvrtom naraštaju onih koji Me mrže"** Zapazite da kazna nije uvjetna ili ona koja ne pravi razlike, nego usmjerena izravno onima koji "mrže" YHWH-u (BDB 971, KB 1338, *Qal* AKTIVNI PARTICIP). Ovo podrazumijeva da se nevjera provlači kroz obitelji. Utjecaj roditelja ključan je za razvoj vjere (vidi bilješku u 4:10). U drevnome Bliskom Istoku nekoliko je naraštaja obitelji živjelo zajedno. Nevjera i/ili neposlušnost naraštaja jedne obitelji utjecalo je na čitavu obitelj. To je dio hebrejske zamisli zajedništva (tj. jedan utječe na cjelinu – Adam, Akan, David, Isus).

Ovome značenju zajedništva mora biti dodan pojedinačni vid vjere (usp. 24:16; II. Kr 14:6; Jer 31:29-30; Ez 18)!

5:10 "pokazujem" Ovaj GLAGOL (BDB 793, KB 889) je *Qal* AKTIVNI PARTICIP, koji se podudara s neprekinutim djelovanjem GLAGOLA u stihu 9.

▣ **"blagost"** Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: LJUBAZNOST/BLAGOST/DOBROTA (HESED) .

Ovaj pojam ima široko semantičko polje. BDB ga označava ovako (338-339):

- A. Korišten u vezi s ljudskim bićima
 1. dobrota prema prijateljima (tj. I. Sam 20:14; II. Ljet 24:22)
 2. dobrota prema siromašnima i potrebitima (tj. Mih 6:8)
 3. naklonost (usp. Jer 2:2; Hoš 6:4)
 4. izgled (usp. Iz 40:6).
- B. Korišten u vezi s Bogom
 1. odanost i ljubav prema Savezu:
 - a. "u iskupljenju od neprijatelja i nevolja" (tj. Jer 31:3; Ezr 27:28; 9:9)
 - b. "u čuvanju života od smrti" (tj. Job 10:12; Ps 86:13)
 - c. "u oživljavanju duhovnoga života" (tj. Ps 119:41.76.88.124.149.150)
 - d. "u iskupljenju od grijeha" (usp. Ps 25:7; 51:3)
 - e. "u održavanju Saveza [množina – op. prev.]" (tj. II. Ljet 6:14; Neh 1:5; 9:32)

2. opisuje Božansku odliku (tj. Izl 34:6; Mih 7:20)
3. Božja dobrota:
 - a. “obilna” (tj. Neh 9:17; Ps 103:8)
 - b. “u velikoj mjeri” (tj. Izl 20:6; Pnz 5:10; 7:9)
 - c. “vječita” (tj. I. Ljet 16:34.41; II. Ljet 5:13; 7:3.6; 20:21; Ezr 3:11)
4. djela ljubavi/dobrote (tj. II. Ljet 6:42; Ps 89:2; Iz 55:3; 63:7; Tuž 3:22).

▣ **“tisućama”** Ova dva stiha pomažu mi vidjeti YHWH-inu narav. Njegova temeljna narav je dugopateća ljubav, ali On kažnjava one koji Ga dragovoljno odbace (posebice one koji imaju neko znanje Njegova otkrivenja, tj. narod po Savezu). Moje stajalište čine brojevi u ova dva stiha:

1. pohodim nepravičnost do trećega i četvrtoga naraštaja
2. pokazujem ljubav temeljem Saveza tisućama naraštaja (usp. 7:9).

▣ **“onima koji Me ljube i drže Moje zapovijedi”** Znakovitost Ponovljenoga zakona je povezivanje poslušnosti YHWH-inom Savezu s ljubavlju za YHWH-u (usp. 6:5; 7:9; 10:12; 11:1.13.22; 13:3; 19:9; 30:6.16.20).

YHWH-ina ljubav nije hirovita, nego jasno određena. On pokazuje nepristranost. Njegova početna ljubav temeljem Saveza održana je poslušnošću temeljem Saveza.

“Drže” (BDB 1036, KB 1581) jeste ključna zamisao ovoga poglavlja (usp. 5:1.10.12.29.32 i mnogo češće u Ponovljenome zakonu). SZ bio je temeljen na YHWH-inoj milosti i ljudskoj poslušnosti/vršenju. YHWH je želio pokazati ljudima nesposobnost primjerenoga odaziva (usp. Gal 3). NZ (usp. Jer 31 - 34; Ez 36:22-38) temeljen je na Božjemu milostivome započinjanju i iskupljenju u Kristu. Vjernici su ipak određeni biti pravednima (usp. Ef 1:14; 2:10), ali oni moraju biti prihvaćeni i mora im biti oprosteno milošću po vjeri (usp. E 2:8-9). Sad oni slušaju/vrše u smislu zahvalnosti i obiteljske ljubavi (tj. “onima koji Me ljube”). Cilj je isti, pravedan (Kristo-sličan) narod, ali mehanizam se promijenio od ljudskoga vršenja na Kristovo vršenje (usp. Mk 10:45; II. Kor 5:21).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:11

¹¹Ne smiješ uzimati ime GOSPODINA tvoga Boga uzalud, jer GOSPODIN neće ostaviti nekažnjenoga onog tko uzima Njegovo ime uzalud.

5:11 “Ne smiješ uzimati” GLAGOL (BDB 669, KB 724, *Qal* IMPERFEKT) znači “podići”, “nositi”, ili “uzeti”. Izgleda da podrazumijeva djelo govorenja. Izraelci su bili pozvani da govore “Ime” u štovanju (usp. 6:13; 10:20), ali ne ime drugih bogova!

Ovo isticanje započinje u Knjizi Postanka 4:25-26, gdje loza Šeta “započne prizivati ime GOSPODINOVO”; Abraham je činio isto (Post 12:8; 21:33); Izak je činio isto (Post 26:25). Ista je zamisao stavljena u eshatološku pozadinu u Knjizi proroka Joela 2:28-32. Ovo je nastavljeno od apostola Petra na Pedeseticu i potvrđeno da će biti ispunjeno (usp. Djela 2:14-21); apostol Pavao koristi izričaj kako bi ponudio sveopće spasenje u Poslanici Rimljanima 10:9-13.

Ime predstavlja osobu i narav YHWH. Izraelci su morali biti kraljevstvo svećeništva svijetu (usp. Izl 19:5-6), ali tragedija je što je njihova neposlušnost Savezu, koja je prouzročila da ih YHWH kazni (usp. Pnz 27 - 29), značilo da je ta poruka svijetu bila iskrivljena:

1. Božjom osudom Izraela umjesto blagoslovom
2. Božji narod okrenuo se idolatriji
3. Božji narod razvija oholost, isključivost, i samo-pravednost!

▣ **“uzalud”** Ovaj pojam (BDB 996) znači “prazan”, “nepostojeći”, “uzaludno” (usp. Izl 20:7; Ps 139:20). Ova je ista riječ upotrijebljena u 5:20 za “lažne” svjedoke. Moguće je da ova zapovijed ne upućuje na uzimanje prisege u YHWH-ino ime (usp. 6:13; 10:20), nego na uzimanje Njegova imena u lažnome zakonskome svjedočenju. Izrael je postao “lažni” svjedok YHWH-ine naravi i svrhe zbog njihove opetovane neposlušnosti, koja je ishodila u YHWH-inoj osudi (usp. Pnz 27 - 29). Vidi Posebnu temu u 4:6.

▣ **“jer GOSPODIN neće ostaviti nekažnjenoga onog tko”** GLAGOL (BDB 667, KB 720, *Piel* IMPERFEKT koji znači “odriješiti”) jeste metafora za nešto čisto, pa stoga nevino ili slobodno od krivice (usp. Izl 20:7; 34:7; Br 14:18; Jer 30:11;

46:28; Joel 3:21; Nah 1:3). Postoje posljedice za ljudski grijeh. Lažno prikazati YHWH-u je najozbiljniji grijeh, posebice za one koji Ga poznaju (usp. Lk 12:48; Heb 10:26-31)!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:12-15

¹²Poštuj da subotnji dan držiš svetim, kao što ti GOSPODIN tvoj Bog zapovjedi. ¹³Šest dana ćeš raditi i napraviti sav svoj posao, ¹⁴ali sedmi dan je subota GOSPODINA tvog Boga; *tada* nećeš raditi ikojeg posla, ti ili tvoj sin ili tvoja kćer ili tvoj sluga ili tvoja sluškinja ili tvoj vol ili tvoj magarac ili išta od tvoje stoke ili tvoj gost koji boravi s tobom, tako da se tvoj sluga i tvoja sluškinja mogu odmoriti kao i ti. ¹⁵Sjeti se da si ti bio rob u egipatskoj zemlji, i GOSPODIN tvoj Bog izvede te otamo moćnom rukom i ispruženom desnicom; stoga ti GOSPODIN tvoj Bog zapovjedi da poštuješ subotnji dan.

5:12 “poštuj” Ovaj GLAGOL (BDB 1036, KB 1581, *Qal* INFINITIV APSOLUT) znači “držati” i korišten je opetovano u Ponovljenome zakonu.

▣ “svetim” Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: SVET

- I. Uporaba u Starome zavjetu
 - A. Etimologija pojma (*kadosh*) je neizvjesna, moguće kanaanska. Moguće da dio korijena (tj. *kd*) znači “podijeliti”. Ovo je izvor popularne odredbe “odvojen (iz kanaanske kulture, usp. Pnz 7:6; 14:2.21; 26:19) za Božju uporabu”.
 - B. Odnosi se na kultne stvari, mjesta, vremena, i osobe. Nije upotrijebljen u Knjizi Postanka, ali postaje uobičajen u Izlasku, Levitskome zakoniku, i Brojevima.
 - C. U proročkoj književnosti (posebice Izaija i Hošea) osobni dio prethodno prisutan, ali nenaglašen dolazi naprijed. To postaje načinom označavanja Božje biti (usp. Iz 6:3). Bog je svet. Njegovo ime koje predstavlja Njegovu narav je Svet. Njegov narod koji je otkrio Njegovu narav potrebitom svijetu je svet (ako su poslušni Savezu u vjeri).
 - D. Božje milosrđe i ljubav neodvojivi su od teoloških zamisli zavjetne, pravedne, i sržne naravi. U tome je napetost u Bogu prema nesvetome, palome, pobunjenom čovječanstvu. U *Synonyms of the Old Testament*, str. 112-113 od Roberta B. Girdlestonea, postoji zanimljiv članak o odnosu između Boga kao “milosrdnoga” i Boga kao “svetoga”.
- II. Novi zavjet
 - A. Pisci NZ-a (osim Luke) su hebrejski mislioci, ali bili su pod utjecajem koine grčkog (tj. Septuaginte). To je grčki prijevod SZ-a, ne klasična grčka književnost, umovanje, ili religija koja nadzire njihov rječnik.
 - B. Isus je svet zato jer je došao od Boga i On je kao Bog i On je Bog (usp. Lk 1:35; 4:34; Djela 3:14; 4:27.30). On je Svetac i Pravednik (usp. Djela 3:14; 22:14). Isus je svet jer je On bezgrješan (usp. Iv 8:46; II. Kor 5:21; Heb 4:15; 7:26; I. Pt 1:19; 2:22; I. Iv 3:5).
 - C. Zato jer je Bog svet, Njegova djeca postaju sveta (usp. Lev 11:44-45; 19:2; 20:7.26; Mt 5:48; I. Pt 1:16). Zato jer je Isus svet, Njegovi sljedbenici postaju sveti (usp. Rim 8:28-29; II. Kor 3:18; Gal 4:19; Ef 1:4; I. Sol 3:13; 4:3; I. Pt 1:15). Kršćani su spašeni kako bi služili u Kristo-sličnosti (svetosti).

▣ “subotnji” Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: SUBOTA

Ovaj pojam (BDB 992) znači “odmor” ili “obustava djelatnosti”. Običaj kao dan štovanja započinje s Knjigom Postanka 2:2-3, gdje YHWH koristi Svoj odmor kao uzorak za životinje (usp. Izl 23:12) i čovječanstvo (ljudi trebaju redovit raspored rada, odmora, i štovanja). Prva posebna provedba ovoga dana od strane Izraela bila je u Knjizi Izlaska 16:25-26 u skupljanju mane. Potom je to postalo dijelom “Deset Riječi” [Deset zapovijedi – op.prev.] (usp. Izl 20:8-11; Pnz 5:12-15). To

je jedan primjer gdje je Deset Riječi u Knjizi Izlaska 20 neznatno različito od Deset Riječi u Ponovljenome zakonu 5. Ponovljeni zakon je priprema Izraela za sjedilački, poljodjelski život u Kanaanu.

5:13 “posao” Zakoni kao stihovi 13-14 uzrokovali su razvitak usmenih predaja (usp. Mt 5:21-48) koje su morale biti zapisane zbog pitanja kao: “Što je posao?”, postali su ključni. Rabini su osmislili odredbu tako da vjeran Židov ne bi kršio Zakon. Višeznačnost pisanoga Zakona uzrokovala je razvitak legalističkoga usmenog zakona.

5:14 “sedmi dan je subota” Subota je bio dan odmora (BDB 992). Postoje dva podrijetla dana za subotu: (1) Knjiga Izlaska 20:11 usmjerava ga na Knjigu Postanka 1 – 2, dok ga Ponovljeni zakon usmjerava na egipatsko ropstvo (usp. 5:15). To je postalo znakom Saveza (kao obrezanje) YHWH-inog naroda (usp. Izl 31:13.17; Ez 20:12.20). Poslušnost je bila naređena (usp. Iz 56:2; 58:13; Jer 17:21-22).

Kao Sunce i Mjesec (usp. Post 1:14) subota je osigurala podjelu vremena za ljudske djelatnosti (usp. Prop 3). Sedam dana tjedna postali su način za označavanje posebnih dana i godina (usp. Izl 23 i Lev 23). Posebice, subota započinje petkom navečer i ide kroz subotu navečer, jer su Izraelci označili dan u skupine u Knjizi Postanka 1 (“večer i jutro”, usp. Post 1:5.8.13.19.23.31).

5:15 “Sjeti se” Vidi bilješku u 7:18.

▣ **“da si ti bio rob u egipatskoj zemlji”** Mojsije koristi ovo iskustvo ropstva kako bi pobudio Izraelce na suosjećajan postupak prema potlačenim ljudima u njihovom društvu:

1. dozvoliti slugama (i životinjama) dan odmora - 5:12-15; 16:12
2. dragovoljno osloboditi i ojačati hebrejske robove - 15:12-15
3. biti poštenima i pravednima s potlačenima i lišenima građanskog prava - 24:17-18
4. ostaviti dio polja i drugo skupljanje ljetine za siromaha - 24:19-22.

Ovaj je izričaj također nebrojeno puta korišten da upozori Izraela na primjereno djelovanje u svjetlu YHWH-ina milosrdnog dara zemlje (npr. 6:10-15) te da budu poslušni Savezu (npr. 8:1-10) kako ne bi došle ozbiljne posljedice (npr. 8:11-20).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:16

¹⁶Poštuj svoga oca i svoju majku, kao što ti zapovjedi GOSPODIN tvoj Bog, da tvoji dani budu produženi, i da ti može biti dobro na zemlji koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje.

5:16 “Poštuj” Ovaj GLAGOL (BDB 457, KB 455, *Piel* IMPERATIV) izvorno je značio “biti težak” i razvijao je metaforičko značenje “dati točnu težinu za” ili “čast”. Ova čast nije bila temeljena na sporazumu, nego na autoritetu i poštovanju. U stanovitome smislu to je oblikovalo odnos između Boga i čovječanstva. Ponizan stav prema autoritetu ključan je u religijskome životu!

Isus je spomenuo ove zapovijedi nekoliko puta kao i druge dijelove Ponovljenoga zakona:

1. 5:16 - Evandjelje po Mateju 15:4; Marko 7:10
2. 5:16-20 - Matej 19:18-19a; Marko 10:19; Luka 18:20
4. 5:17 - Matej 5:21
5. 6:4-5 - Matej 22:37; Marko 12:29-30; Luka 10:27
6. 6:13 - Matej 4:10; Luka 4:8
7. 6:16 - Matej 4:7; Luka 4:12
8. 19:15 - Matej 18:16
9. 19:15 - Matej 5:38

Pavao također često navodi Ponovljeni zakon:

1. 5:16 - Poslanica Efežanima 6:2-3
2. 5:21 - Rimljanima 7:7
3. 19:15 - II. Korinćanima 13:1
4. 21:23 - Galaćanima 3:13
5. 25:4 - II. Korinćanima 9:9; I. Timoteju 5:18
6. 27:26 - Galaćanima 3:10

7.	30:12-14 -	Rimljanima 10:6-8
8.	32:21 -	Rimljanima 11:8
9.	32:35 -	Rimljanima 12:19-20
10.	32:43 -	Rimljanima 15:10

(usp. Richard N. Longenecker, *Biblical Exegesis in the Apostolic Period*, str. 42-43. 92-95). Očevidno su pisci NZ-a koristili SZ prošireno, ali ne legalistički!

▣ **“i svoju majku”** Ovo pokazuje visoki stupanj poštivanja majčinstva čak iako su žene u istočnjačkome društvu bile zakonski na stupnju pokretne imovine ili imanjanja. Hebrejske majke bile su poštivane u svome vlastitom domu. Autoritet roditelja bio je strogo poštovan (usp. Izl 21:17; Pnz 27:16). Oboje se moralo poštivati i slušati (usp. Izr 1:8; 6:20; 15:20; 19:26; 20:20; 23:22-25; 30:11.17).

▣ **“tvoji dani budu produženi”** Stihovi 33; 4:40; 11:9 pokazuju da je to bilo obećanje društvu, ne prvenstveno pojedincu. Ako je društvo obilježeno čašću u kući i poštovanjem za obiteljski život, takvo će društvo biti postojano očuvano kroz vrijeme. Vidi bilješku u 4:40.

5:17-21 Ovi su zakoni zajednički svima istočnjačkim društvima. Iz arheoloških istraživanja znamo o Babilonskim zakonskim zbornicima Lipit-Ištar i Hamurabijev napisanih nekoliko stotina godina prije Mojsijeva Zakona. Hamurabijev zakonik sličan je Deset zapovijedi. Ova sličnost pokazuje (1) kako postoje neke stvari prirodno loše u svakoj okolnosti i društvu i (2) da je Mojsije bio dijete svoga vlastitog vremena i kulture kao Božji prorok.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:17

¹⁷ Ne smiješ ubiti.

5:17 “ubiti” Hebrejski GLAGOL “ubiti” (BDB 953, KB 1283, *Qal* IMPERFEKT) izvorno je značio “nasilno zdrobiti”. Život pripada Bogu. To nije značilo ubijanje ikoje vrste zato jer je Izrael imao oboje i smrtnu kaznu (npr. Br 35:30) i Sveti rat (npr. 20:13.16-17). Zapovijed kaže: “Ne smiješ nasilno ubiti iz sebičnih razloga ili osvete” ili “ne počinij nezakonsko, s predumišljajem ubojstvo.” Po mome mišljenju ovaj odlomak ne može biti korišten kao biblijska opomena protiv vojne službe ili smrtne kazne.

POSEBNA TEMA: MIR I RAT

I. Uvod

- A. Biblija, naš jedini izvor vjere i primjene, nema određenoga odlomka o miru. Zapravo, to je paradoksalno u njenu predstavljanju. SZ može biti usmjeren na pristup miru koji je vojnički. NZ, međutim, sukob stavlja u duhovne pojmove svjetla i tame.
- B. Biblijska vjera, kao i svjetske religije prošlosti i sadašnjosti, tražile su i još uvijek očekuju, zlatno doba napretka u kojem nema sukoba:
 1. Knjiga proroka Izaije 2:2-4; 11:6-9; 32:15-18; 51:3; Hošea 2:18; Mihej 4:3
 2. biblijska vjera prorokuje osobno posredništvo Mesije, Izaija 9:6-7.
- C. Međutim, kako mi moramo živjeti u svijetu sukoba? Postojala su tri osnovna kršćanska odaziva razvijena kronološki između smrti apostola i Srednjega vijeka:
 1. pacifizam - iako rijedak u davnini, to je bio odaziv rane Crkve na rimsko vojničko društvo
 2. pravedan rat - nakon obraćenja Konstantina (313. g.) crkva je počela razumski objašnjavati vojnu potporu “kršćanskom izjavom” kao odgovor na uzastopne napade Barbari. To je u osnovi bio klasičan grčki stav. Stav je prvo bio izražen od Ambrozija te proširen i razvijen od Augustina
 3. križarski rat - ovo je slično zamisli Svetoga rata u SZ-u. Razvio se u Srednjem vijeku kao odgovor na napredovanja muslimana u “Svetu zemlju” i drevna kršćanska područja kao što su Sjeverna Afrika, Mala Azija, i Istočno Rimsko Carstvo. To nije bilo u korist države, nego u korist crkve i pod njenim okriljem

4. sva tri od ova pogleda razvijala su se u kršćanskome okviru s različitim stajalištima o tome kako se kršćani moraju odnositi prema sustavu paloga svijeta. Svaki je naglašavao određene biblijske tekstove isključujući ostale. Pacifizam je stremio odvojiti sam sebe od svijeta. Odgovor na “pravedan rat” branio je snagu države da nadzire zao svijet (Martin Luther). Križarski rat zagovarao je stav da crkva napada sustav paloga svijeta kako bi ga nadzirala
5. Roland H. Bainton, u svojoj knjizi, *Christian Attitudes Toward War and Peace*, izdanoj od Abingdona, str. 15, kaže:

“Reformacija je taložila religijske ratove, u kojima su se opet pojavila tri povijesna stava: pravedan rat između luterana i anglikanaca, križarski rat u reformiranim crkvama, te pacifizam između anabaptista i poslije kvekeri. Osamnaesto je stoljeće u teoriji i provedbi oživjelo ideale humanističkoga mira renesanse. Devetnaesto je stoljeće bilo doba uvjetovanoga mira i velikog pokreta za ukidanje rata. Dvadeseto je stoljeće vidjelo dva svjetska rata. U tome razdoblju ponovno, bila su ponovljena tri povijesna stava. Crkve Sjedinjenih Država posebno je zauzele stav prema Prvome svjetskome ratu; pacifizam je bio prevladavajući između dva rata; narav Drugoga svjetskog rata približno je određena kao pravedan rat.”

D. Točna odredba “mira” bila je osporena:

1. za Grke ona izgleda upućuje na društvo reda i usklađenosti
2. za Rimljane to je bio izostanak sukoba pribavljenog kroz snagu države
3. za Hebreje mir je bio YHWH-in dar temeljen na primjerenome odazivu čovječanstva prema Njemu. To je bilo uobičajeno uklopljeno u poljodjelske pojmove (usp. Pnz 27 - 28). Bili su uključeni ne samo napredak, nego Božanska sigurnost i zaštita.

II. Biblijska građa

A. Stari zavjet

1. Sveti rat temeljna je zamisao SZ-a. Izričaj “ne ubij” iz Knjige Izlaska 20:13 i Ponovljenoga zakona 5:17 u hebrejskome upućuje na ubojstvo s predumišljajem (BDB 953), ne nesretnu smrt ili smrt iz strasti ili rat. YHWH je čak viđen kao ratnik u korist Svoga naroda (usp. Jš - Suci i Iz 59:17, smjerano u Poslanicu Efežanima 6:14)
2. Bog čak koristi rat kao sredstvo kažnjavanja Svoga svojeglavog naroda – Asirija izgoni Izraela (722. g.pr.Kr.); Neo-Babilon izgoni Judu (586. g.pr.Kr.)
3. Sablažnjivo je, u takvome vojničkome ozračju, čitati o “patećem sluzi” u Knjizi Izaije 53 što može biti označeno kao iskupljujući pacifizam.

B. Novi zavjet

1. U Evanđeljima vojnici su spomenuti bez osude. Rimski “stotnici” spomenuti su često i gotovo uvijek u plemenitome smislu
2. čak ni vjerujućim vojnicima nije bilo zapovjedbena neka ostave svoje zvanje (rana Crkva)
3. Novi zavjet ne zagovara iscrpan odgovor na društveno zlo u pojmovima političke teorije ili djelovanja, nego u duhovnome iskupljenju. Žarište nije na fizičkim bitkama, nego na duhovnoj bitci između svjetla i tame, dobra i zla, ljubavi i mržnje, Boga i Sotone (Ef 6:10-17)
4. mir je stav srca usred svjetskih poteškoća. Isključivo je vezan s našim odnosom s Kristom (Rim 5:1; Iv 14:27), ne s državom. Mirotvorci iz Evanđelja po Mateju 5:9 nisu političari, nego navjestitelji Evanđelja! Zajedništvo, ne razdor, mora obilježavati život Crkve, i u njoj samoj i u izgubljenome svijetu.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:18

¹⁸ Ne smiješ počinuti preljub.

5:18 “preljub” U SZ-u preljub (BDB 610, KB 658, *Qal* IMPERFEKT) upućuje jedino na izvanbračne djelatnosti. To je bio ozbiljan zločin zbog SZ-noga gledišta na zagrobni život. Oni su vjerovali da osoba na neki način živi kroz svoje potomstvo. Isto tako, važnost plemenskoga nasljeđa i prenošenje zemlje dodijeljene njima od YHWH čini preljub značajnim pitanjem.

Zabilježite, prvi zakon je odanost roditeljima; drugi zakon je ne oduzimanje bratova života; treća zamisao je odanost unutar doma. Čak su zaručene žene bile smatrane udanima (usp. Pnz 22:23 i dalje). Marija je bila optužena za nevjeru jer je bila zaručena za Josipa.

Ova zamisao preljuba često je bila simbolički korištena za idolatriju. Ezekiel i Hošea slično predstavljaju Boga kao supruga od Izraela, stoga, kad je Izrael poslije otišao drugim bogovima, to je bilo nazvano “ići u bludničenje” i bilo smatrano duhovnim preljubom ili nevjernošću.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:19

¹⁹Ne smiješ krasti.

5:19 “krasti” Ovo je vjerojatno uputa na otimanje i prodavanje (BDB 170, KB 198, *Qal* IMPERFEKT, usp. 24:7; Izl 21:16), zbog okvira okolnih zakona. To izražava nevjernost prema nekome bratu po Savezu čiji život pripada Bogu. Svi okolni zakoni donosili su smrtnu kaznu. Ovo izgleda surovo za beznačajnu krađu.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:20

²⁰Ne smiješ uzimati lažnoga svjedoka protiv svoga bližnjega.

5:20 “uzimati lažnoga svjedoka” U drevnim društvima, kad se optužilo za nešto, odgovornost optuženoga bila je dokazati tužitelju da je u krivu radije negoli naša suvremena američka primjena prihvaćanja nekoga nevinim sve dok se ne dokaže krivica. Ako ste dokazali tužitelju da je u krivu on je morao preuzeti kaznu za zločin zbog kojeg vas je optužio (usp. 19:16-21). Budući je neposlušnost prema Deset Riječi [Deset zapovijedi – op.prev.] prouzročila smrt, lažno svjedočenje bilo je ozbiljan zločin! Uzimanje lažnog svjedoka otkrilo je nevjernost unutar zajednice vjere. Laži uništavaju ugled i uzimaju nevin život brata ili sestre po Savezu. Bog ovo laganje uzima vrlo ozbiljno (usp. Job 17:5; Ps 101:5; Izr 11:9; Jer 9:8-9).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:21

²¹Ne smiješ žuditi za ženom svoga bližnjega, i ne smiješ čeznuti za kućom svoga bližnjega, njegovim poljem ili njegovim slugom ili njegovom sluškinjom, njegovim volom ili njegovim magarcem ili ičim što pripada tvome bližnjemu.'

5:21 “Ne smiješ žuditi ... ne smiješ čeznuti” Ova dva GLAGOLA su istoznačnice:

1. “žuditi” - BDB 326, KB 325, *Qal* IMPERFEKT, znači “jaka čežnja” za materijalnim stvarima, koja može biti pozitivna i negativna. U ovome okviru to je nenadzirana, sebična čežnja za nečim što pripada bratu po Savezu
2. “čeznuti” - BDB 16, KB 20, *Hiphpaal* IMPERFEKT, znači “čežnja” (usp. 14:26) ili “pohota” (često ima seksualni okvir kao u 5:21) za više i više za mene pod ikoju cijenu (npr. Br 11:4; Ps 106:14; Izr 13:4; 21:26; 23:3.6; 24:1).

Ovo je povezano s nečijim unutarnjim stavovima i pobudama. To je glavni kamen svih drugih zapovijedi. Ovo je jedina zapovijed koja se bavi sa zašto, ne kako. Ova jedna ne kaže samo “nemoj činiti” nego “nemoj to misliti”. Isus je učio da mi ne smijemo samo ubiti, ne smijemo mrziti, ili pokazati stav koji može ishoditi u ubojstvu. Isus je uzeo ovu zadnju zapovijed i podigao ostatak zapovijedi na stupanj unutarnje pobude i stava kao više protiv vanjskog djelovanja (usp. Mt 5:17-48). Sva razlika svijetu je u čovjeku koji ne krade jer to nije ugodno Bogu i čovjeku koji ne krade jer se boji da bude uhvaćen. Jedan djeluje prema kršćanskim načelima a drugi djeluje iz sebične koristi.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:22-27

²²Ove riječi GOSPODIN kaza svoj vašoj skupštini na gori iz središta vatre, iz oblaka i iz guste tame, jakim glasom, i On ne doda išta više. I On ih napisa na dvije kamene ploče i dade ih meni. ²³I dogodi se, kad čujete glas iz središta tmine, dok je brdo gorjelo vatrom, da dodoste blizu k meni, svi poglavari vaših plemena i vaše starješine. ²⁴I rekoste: 'Vidi, GOSPODIN naš Bog nam je pokazao Svoju slavu i Svoju veličinu, i mi smo čuli Njegov glas iz središta vatre; vidjeli smo danas da Bog govori s čovjekom, a ipak on živi. ²⁵Sad zašto bismo onda morali umrijeti? Jer ova će nas velika vatra proždrijeti; ako budemo slušali glas GOSPODINA našeg Boga još dulje, onda ćemo umrijeti. ²⁶Jer

postoji li itko od tijela, tko je čuo glas živoga Boga kako govori iz središta vatre, kao što smo mi čuli, i ostao živ? ²⁷Idi blizu i čuj sve što GOSPODIN naš Bog govori; potom reci nama sve što GOSPODIN naš Bog govoraše tebi, i mi ćemo slušati i vršiti to.'

5:22 “On ne doda išta više” Deset Riječi (Dekalog) i njihovo objašnjenje je od YHWH, ne od Mojsija (usporedi Izl 31:18 i 34:27-28). Ovo je otkrivenje (od Boga), ne ljudsko istraživanje ili razumsko objašnjenje. Izričaj “i On ne doda išta više” je književni način potvrđivanja potpunoga otkrivenja (usp. 4:2; 12:32).

Stihovi 22-27 upućivanja su na iskustvo Izraela na gori Horeb/Sinaj i navedena u Knjizi Izlaska 19 – 20. Ovo otkrivenje mora biti poštivano i nepromijenjeno (usp. 4:2; 12:32; Izr 30:6; Prop 3:14).

5:23 “svi poglavari vaših plemena i vaše starješine” Starješine su došle Mojsiju jer su bili zastrašeni (usp. stihove 25-26; Izl 19:16.18; 20:18-20) fizičkim očitovanjem povezanim s YHWH-inom osobnom prisutnošću na gori Horeb/Sinaj.

5:24 “Svoju slavu i Svoju veličinu” Hebrejski korijen “slavu” (BDB 458) isti je korijen kao za “čast” (BDB 457) iz stiha 16. Oba su trgovački pojmovi u značenju “težak” ili “važan”, što je dovelo do obilježavanja časti. Često su korišteni za Božje ime (npr. Ps 29:2; 66:2; 79:9; 96:8), osobu (npr. Izl 24:16-17; 33:18.22; 40:34-35; Br 14:22), i djelovanja (npr. Izl 16:7.12).

Naredni pojam “veličinu” (BDB 152) često je bio korišten od Boga u Ponovljenome zakonu (usp. 3:24; 5:24; 9:26; 11:2; 32:3; Ps 150:2). Vidi bilješke u 4:31 i 10:17.

POSEBNA TEMA: SLAVA

Biblijsku zamisao “slave” teško je odrediti. Slava vjernika je ta da oni razumiju Evandelje i slavu u Bogu, ne u samima sebi (usp. Jer 9:23-24).

U SZ-u najuobičajenija hebrejska riječ za “slavu” (*kbd*, BDB 217) bila je izvorno trgovački pojam za vage (“biti težak”). To što je bilo teško bilo je vrijedno ili je imalo unutarnju vrijednost. Često je zamisao sjajnosti bila dodana riječi kako bi odrazila Božje veličanstvo (usp. Izl 19:16-18; 24:17; Iz 60:1-2). On Sâm je vrijedan i dostojan. On je previše sjajan/blistav za palo čovječanstvo da bi bio vidljiv (usp. Izl 33:17-23; Iz 6:5). YHWH može biti jedino istinski spoznat kroz Krista (usp. Iv 14:8-11; Kol 1:15; Heb 1:3; Jak 2:1).

Pojam “slava” nekako je višeznačan:

1. može biti usporedan s “pravednošću Božjom”
2. može upućivati na Božju “svetost” ili Božje “savršenstvo”
3. može upućivati na sliku Božju na koju je čovječanstvo stvoreno (usp. Post 1:26-27; 5:1; 9:6), ali koja je poslije bila pokvarena kroz pobunu (usp. Post 3:1-22). Prva uporaba prisutnosti YHWH s Njegovim narodom bila je tijekom razdoblja lutanja pustinjom u Knjizi Izlaska 16:7.10; Levitskome zakoniku 9:23; i Brojevima 14:10.

▣ **“da Bog govori s čovjekom”** Bog je otkrio Sâm Sebe i ljudstvo može razumjeti i imati odnos s Njim! Ovo je osnova našega razumijevanja Božjeg otkrivenja i Božjih zahtjeva temeljem Saveza.

5:27 “Idi blizu i čuj sve što GOSPODIN naš Bog govori” Ovo ima dva *Qal* IMPERATIVNA GLAGOLA:

1. “idi blizu” - BDB 897, KB 1132, što znači “dođi blizu” ili “pristupi”. Pristupanje YHWH-i često je imalo opasne posljedice (usp. Izl 16:7; Lev 16:1; Br 16:16)
2. “čuj” - BDB 1033, KB 1570, ovo je često ponavljani GLAGOL *shema* (tj. “mi ćemo slušati i vršiti”).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 5:28-33

²⁸“I GOSPODIN ču vaše riječi kad mi govoraste, i GOSPODIN mi reče: ‘Čuo sam glas riječi ovoga naroda što su ti govorili. Imaju pravo u svemu što su govorili. ²⁹O kad bi imali takvo srce u sebi, oni bi Me se bojali, i držali sve Moje zapovijedi uvijek, da bi moglo biti dobro njima i njihovim sinovima zauvijek! ³⁰Idi, reci im: ‘Ponovno podignite svoje šatore.’ ³¹Ali ti, ostani ovdje kod Mene, da ti mogu reći sve zapovijedi i odredbe i osude kojima ćeš ih poučiti, da ih se mogu pridržavati u zemlji koju im Ja dajem da posjeduju.’ ³²Dakle vi ćete paziti da vršite upravo kako vam je

GOSPODIN vaš Bog zapovjedio; ne smijete skretati ni desno niti lijevo. ³³Ići ćete u svemu putem kojeg vam GOSPODIN vaš Bog zapovjedi, tako da možete živjeti, i kako bi moglo biti dobro s vama, i kako biste mogli produžiti vaše dane u zemlji koju ćete posjedovati."

5:28-33 Zabilježite da Bog kaže: "da bi moglo biti dobro za vas." Ove zapovijedi nisu bile date da bi opteretile narod. Bog ih im je dao kako bi Svome narodu dao slobodu. Bog je dao Svoje zakone kako bi nam dao sve, zdrav, i sretan život.

5:29 "O kad bi imali takvo srce ... i držali sve Moje zapovijedi uvijek" Ovo je uvodno naglašavanje ("O kad bi imali", BDB 566 plus BDB 678, KB 733, *Qal* IMPERFEKT) zajednički izričaj u SZ-u upotrijebljen dvadeset i pet puta, uglavnom u Knjizi o Jobu (NIDOTTE, tom 3, str. 209). Ovdje izražava želju (usp. II. Sam 18:33; Ps 55:6).

Bog čezne za srećom i mirom čovječanstva, ali to uključuje odgovornosti. Ako budu slušali, bit će dobro za njih, za njihovu djecu, za djecu njihove djece i dalje i dalje (usp. Pnz 27 - 29).

5:30.31 Ova dva stiha imaju niz zapovijedi:

1. "idi" - BDB 229, KB 246, *Qal* IMPERATIV, stih 30
2. "reci" - BDB 55, KB 65, *Qal* IMPERATIVE, stih 30
3. "ponovno podignite" - BDB 996, KB 1427, *Qal* IMPERATIV, stih 30
4. "ostani" - BDB 763, KB 840, *Qal* IMPERATIV, stih 31
5. "reći" - BDB 180, KB 210, *Qal* IMPERATIV, stih 31
6. "poučiti" - BDB 540, KB 531, *Piel* IMPERFEKT (moguće u ovome okviru KOHORTATIV u značenju), stih 31.

5:31 "sve zapovijedi i odredbe i osude" Vidi Posebnu temu u 4:1.

▣ **"koju im Ja dajem u posjed"** U ovome izričaju postoje dva GLAGOLA:

1. "dajem" - BDB, 678, KB 733, *Qal* AKTIVNI PARTICIP
2. "posjeduju" - BDB, 429, KB 441, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE.

Ova izjava temeljena je na:

1. Božjem obećanju Abrahamu, Knjiga Postanka 12:1-3; 15:18-21
2. Božjem obećanju Izaku, Postanak 26:3-5
3. Božjem obećanju Jakovu, Postanak 28:13-15; 35:9-12
4. Božjem obećanju Izraelu, Postanak 15:16; Izlazak 6:4.8; Ponovljeni zakon 4:38.40; 19:10; 20:16; 21:23; Jošua 1:2.3.6.11.13.15; 2:9.24; 18:3; 21:43; 24:13.

Bog je dao/obećao posebnu zemlju Izraelu, ali Izrael je morao (1) zauzeti je, (2) naseliti je, i (3) čuvati vjernost prema Savezu u njoj (usp. 4:40; 7:12-13; 8:1-20).

5:32 "ne smijete skretati ni desno niti lijevo" Ovo je idiom koji se odnosio na Božju riječ kao jasno određeni put ili cesta (usp. Ps 119:105; Izr 6:23). Skrenuti od Božjega jasnog puta/ceste bio je grijeh (usp. 9:12.16; 17:11.20; 28:14; Jš 1:7; 23:6; 31:29; II. Kr 22:2; II. Ljet 34:2; Izr 4:27). Vidi bilješku u 2:27.

5:33 "Ići ćete" U ovome okviru "ići" znači "način života" (BDB 229, KB 246, *Qal* IMPERFEKT). Biblijska vjera nisu samo zakoni da budu održavani, to je dnevni način života: 24 sata dnevno, 7 dana – tjedni odnos s Bogom u vjeri. Ova vjera mora proizaći u pobožan život.

▣ **"kako bi moglo biti dobro s"** GLAGOL (BDB 373, KB 370, *Qal* PERFEKT) je doslovno "ugoditi" ili "dobro". PRIDJEV je bio često upotrijebljen za opis Obećane zemlje (usp. 1:25.25; 3:25; 4:21.22, itd.). GLAGOL opisuje dobar život kojeg Bog obećaje za poslušnost prema Savezu (usp. 15:16; 19:13).

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Što je odnos između Zakona i milosti? Moraju li kršćani držati Deset zapovijedi?
2. Što je svrha Zakona?
3. Zašto su Deset zapovijedi različite kad se uspoređi Knjiga Izlaska 20 i Ponovljeni zakon 5?
4. Što je svrha subote? Zašto mi ne štujemo u subotu?
5. Koju jedinstvenu temu vidimo u stihovima 16-21?

PONOVLJENI ZAKON 6

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
najveća zapovijed 6:1-3 6:4-5 6:6-9	značenje prve zapovijedi 6:1-3 6:4-9	velika zapovijed 6:1-3 6:4-9	ljubav YHWH je srž Zakona (5:32-6:13) 5:32-6:3 6:4-9
opomena protiv neposlušnosti 6:10-15	6:10-15	upozorenje protiv neposlušnosti 6:10-15	6:10-13 poziv na odanost 6:14-16
6:16-19 6:20-25	6:16-19 6:20-25	6:16-19 6:20-25	6:17-25

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

POZADINA

Postojala je neka rasprava između komentatora kao oblikuje li poglavlje 6 uvod u Deset zapovijedi ili uvod u dio o širenju zamisli predstavljenih u Deset zapovijedi. Zbog 5:28-33 čini mi se očitim da započinjemo novi dio koji naglašava poslušnost.

- A. Mnogi su pretpostavili da je poglavlje 6 širenje prve zapovijedi koje potvrđuje YHWH-ino prvenstvo u našim životima.

- B. Postoji neprekidni naglasak u ovome poglavlju o YHWH-inim prvotnim obećanjima Abrahamu u Knjizi Postanka 12:1-3 i njihovo ispunjenje (usp. 6:1.3.10.18 i 23).

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 6:1-3

¹"Sad ovo je zapovijed, odredbe i osude koje je GOSPODIN vaš Bog zapovjedio *meni* da vas učim, tako da *ih* možete vršiti u zemlji gdje idete da ju zaposjednete, ²tako da se ti i tvoj sin i tvoj unuk bojite GOSPODINA vašeg Boga, da držite sve Njegove odredbe i Njegove zapovijedi, koje vam zapovijedam, sve dane svoga života, i da ti tvoji dani mogu biti produljeni. ³O Izraele, moraš slušati i biti pozoran da *ih* vršiš, tako da može biti dobro s tobom te da se možeš uvelike množiti, baš kao što je GOSPODIN, Bog vaših očeva, obećao vama, *u zemlji gdje teče mlijeko i med.*

6:1 "zapovijed, odredbe i osude" Vidi Posebnu temu u 4:1.

▣ "GOSPODIN vaš Bog" Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

▣ "učim ... vršiti" Poglavlje 6, sa zaključkom poglavlja 5, može biti obilježeno kao snažan naglasak potrebe za poslušnošću (usp. 5:29.31.32.33; 6:1.2.3.4.17.24 i 25). Ovaj isti naglasak na potrebi za poslušnošću ponovljen je u NZ-u (usp. Lk 6:46; Iv 14:21; Jak 2:14-26; I. Iv 5:2). Jedan način da Mu pokažemo kako Ga stvarno ljubimo jeste da činimo ono što nam je On rekao da činimo. Žarište ove poslušnosti usmjereno je prvo prema Bogu i potom prema našem bratu/sestri po Savezu. Bog uvijek poduzima početni korak u milosti (dobrobiti Saveza), ali očekuje od nas da slušamo Njegove zahtjeve temeljem Saveza!

▣ "u zemlji gdje idete da ju zaposjednete" Ovo, naravno, upućuje na Knjigu Postanka 12:1-3. U SZ-u istaknut je vid "zemlje" Abrahamskoga obećanja dok je u NZ-u naglašen vid "potomstva" Abrahamskoga obećanja (pleme Jude, obitelj Jišaja, Davidovska loza).

6:2 "tako da se ti i tvoj sin i tvoj unuk bojite GOSPODINA vašeg Boga" Ova zamisao obiteljske naklonosti i štovanja istaknut je u Ponovljenome zakonu (usp. 4:9-10; 5:29; 6:13; 11:19; 32:46). To je teološko oprečje Ponovljenoga zakona 5:9!

▣ "bojite ... držite" Naklonost (BDB 431, KB 432, *Qal IMPERFEKT*) je pokazana u "držanju" (BDB 1036, KB 1581, *Qal INFINITIVNA GRAĐA REČENICE*) svih Njegovih zahtjeva po Savezu!

▣ "sve dane svoga života" Primijetite da je ovo naglasak na načinu života – dnevna poslušnost, ne samo određena razdoblja štovanja ili godišnji blagdani. Biblijska vjera su početna vjera i pokajanje slijeđeno načinom života vjere i pokajanja (usp. Mk 1:15; Djela 3:16.19; 20:21).

▣ "držite" Vidi bilješku u 5:1.

▣ "da ti tvoji dani mogu biti produljeni" Ovaj je izričaj često bio tumačen u vezi s Ponovljenim zakonom 5:16 kao obećanje dugoga života pojedinca za one koji poštuju svoje roditelje. Međutim, zbog ponovljene upotrebe ovoga izričaja u Ponovljenome zakonu 4:40; 5:16.33; 6:2; 11:9, to je očito idiom za obećanje postojanoga društva, ne dugovječnosti pojedinca. Božji Savez je osmišljen za promicanje pobožnoga, ustaljenoga, zdravoga, plodonosnoga društva (usp. stih 3; i punu bilješku u 4:40).

6:3 Primijetite kako su GLAGOLI i zamisli ponovljeni opet i opet.

▣ "tako da može biti dobro s tobom" Ovo je usporedan izričaj s: "da tvoji dani mogu biti produljeni", iz stiha 2. Primijetite da je ovaj izričaj također nađen u 5:33; 15:16; 19:13.

▣ "da se možeš uvelike množiti ... u zemlji gdje teče mlijeko i med" Potrebno je izjaviti da je YHWH-in osnovni način privlačenja naroda Sebi bio blagoslov Izraela na jedinstven način. Međutim, Izraelova neposlušnost nikad nije dozvolila da

ovaj scenarij postane učinkovit. Dio Ponovljenoga zakona 27 - 29 o prokletstvu i blagoslovu važan je u razumijevanju povijesti Abrahamove djece. Jasno im je bilo rečeno o obilju koje im može pripasti ako će slijediti Boga i o prokletstvu koje će pasti na njih ako budu neposlušni. Povijest Izraela je jedna od neposlušnosti.

Izričaj: “zemlji gdje teče mlijeko i med”, tehnički je izričaj i u ugaritskim i u egipatskim spisima za obilježavanje Palestine. Bio je često korišten (usp. Izl 3:8.17; 13:5; 33:3; Lev 20:24; Br 13:27; 14:8; 16:13; Pnz 6:3; 11:9; 26:9; 27:3; 31:20).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 6:4-9

⁴“Čuj, o Izrael! GOSPODIN je naš Bog, GOSPODIN je jedan! ⁵I moraš ljubiti GOSPODINA svoga Boga svim svojim srcem i svom svojom dušom i svom svojom snagom. ⁶I ove riječi, koje vam zapovijedam danas, moraju biti na vašem srcu; ⁷i morate marljivo učiti svoje sinove o njima i pričati o njima kad budete sjedili u svojim kućama i kad budete hodali usput i kad legnete i kad ustanete. ⁸I moraš ih vezati kao znak na svoju ruku i one će biti pročelja na tvome čelu. ⁹I moraš ih napisati na dovratnike svoje kuće i na svojim vratima.”

6:4 “Čuj” Ovo je hebrejski GLAGOL *shema* (BDB 1033, KB 1570, *Qal* IMPERATIV). Vidi punu bilješku u 4:1. On znači “čuti kao i činiti”. To je žarište biblijskoga Saveza. Uporaba ovoga GLAGOLA u Ponovljenome zakonu podrazumijeva da se koristio liturgijski u određena vremena šovanja (npr. 4:1; 5:1; 9:1; 20:3; 27:9-10). Ova molitva u Ponovljenome zakonu 6:4-6, od dana drugoga Hrama (516. g.pr.Kr.), ponavljana je čak do ovih dana od židovskoga naroda i ujutro i navečer te u svakoj prilici šovanja. To je njihova središnja ispovijed vjere.

NASB, NKJV, NET, NIV	“GOSPODIN je jedan”
NRSV, TEV	“GOSPODIN jedini”
NJB	“jedini Jahve”
LXX	“GOSPODIN je jedan”
JPSOA	“GOSPODIN jedini”
REB	“GOSPODIN naš jedan Bog”

Nema GLAGOLA. Ovo je središnji stup židovske potvrde monoteizma (iako mora biti priznato da ova središnja teološka istina nije okvirno osvijetljena). Izrael je bio potpuno različit od politeizma svojih susjeda i posebice kanaansko isticanja posebnoga položaja *Ba`ala*.

Bilo je mnogo raspre je li to potpuno razvijen filozofijski monoteizam (usp. 4:35.39) ili provedbeni monoteizam (usp. 5:7). Izgleda, zbog spominjanja drugih bogova u stihu 14, kako ovo zapravo izjavljuje da sve dok se tiče Izraela, postoji samo jedan Bog. Posve razvijen, filozofijski, ontološki monoteizam nije našao puni, nedvosmislen izražaj u SZ-u sve do VIII. stoljeća proroka (npr. Iz 43:9-11; 45:21-22; Jer 2:11; 5:7.10). NZ slijedi ovo razumijevanje (npr. Rim 3:30; I. Kor 8:4.6; I. Tim 2:5; Jak 2:19).

6:5 “I moraš ljubiti GOSPODINA svoga Boga svim svojim srcem i svom svojom dušom i svom svojom snagom” Ovo je snažan naglasak koji potvrđuje da naša odgovornost prema Bogu mora uključivati našu čitavu osobu. Isus je upotrijebio ovaj isti stih u složenici s Levitskim zakonikom 19:18 kako bi ovjerio čitavu bit zakona (usp. Mt 22:36-38; Mk 12:29-34; Lk 10:27-38).

“Ljubiti” (BDB 12, KB 17 *Qal* PERFEKT) od strane vjernika je pretpostavljeno. Značajka Ponovljenoga zakona je povezivanje poslušnosti YHWH-inom Savezu kao dokaz nečije ljubavi za Njega (usp. 5:10; 6:5; 7:9; 10:12; 11:1,13; 13:3; 19:9; 30:6.16.20). Vidi punu bilješku u 5:10.

Pojmovi “srcem” i “dušom” često su bili korišteni zajedno kako bi pokazali potpunu osobu (usp. 4:29; 10:12; 11:13; 13:3; 26:16; 30:2.6.10).

Pojam “dušom” (BDB 659) opisuje životnu snagu (tj. dah) i u ljudima i u životinjama (npr. Post 1:20-30; 2:7.19; 7:22; Job 34:14-15; Ps 104:29.30; 146:4; Prop 3:19-21). Ovdje upućuje na strastvenu žudnju.

“Snagom” (BDB 547) znači “obilje” ili “jakost” (usp. II. Kr 23:25). Ova tri pojma, “srcem”, “dušom”, “snagom”, predstavljaju čitavu osobu i, stoga, usporedni su s izričajem: “čitavim srcem”. Zabilježite da je PRIJEDLOG “svom” (BDB 481) ponovljen tri puta zbog naglaska.

Ova je zapovijed istaknuta od Isusa kao najveća od zapovijedi (usp. Mt 22:34-40; Mk 12:29-30; Lk 10:25-37). Svaka od njih naslovljena je različitim vrstama židovskih vođa. Međutim, mora se razumjeti da je život Isusa i apostola bio

razdoblje prelaska od SZ-a na NZ. Ova dva zakona, ljubiti Boga (Pnz 6:5) i ljubiti svoga brata (Lev 19:18) zasigurno su također sažeci Novoga saveza!

Za pitanje: "kako se NZ-ni vjernici moraju odazvati?" na SZ-ne zakone vidi:

1. *How to Read the Bible for All Its Worth*, Douglas Stuart, str. 165-169
2. *Cracking Old Testament Codes*, D. Brent Sandy i Ronald L. Giese, str. 123-125.

6:6 "ove riječi" "Ove riječi" upućuje na YHWH-in Savez, koji je bio dan preko Mojsija.

▣ **"moraju biti na vašem srcu"** Srce (BDB 523), u hebrejskome, označava usmjeravanje žarišta na život pojedinca. Naglasak u SZ-u također je značio da bude unutarnja vjernost, kao u NZ-u (usp. Pnz 4:29; 6:5.6; 10:12; 11:13.18; 13:3; 26:16; 30:2.6.10; NZ, "svim svojim umom", Mk 12:30; Lk 10:27). Mi ponekad činimo krivu razliku između Staroga zavjeta kao da je vanjski zakon i Novoga zavjeta kao da je unutarnja vjera. Vjerojatno smo ovu zabludu dobili iz Knjige proroka Jeremije 31:31-34, koji naglašava "novo srce". Međutim, čak u SZ-u, od pojedinačnoga se vjernika očekivalo da usmjeri svoju čitavu osobu, djelatnosti i pobude prema Gospodinu njegovu Bogu.

6:7 "morate marljivo učiti svoje sinove o njima" GLAGOL (BDB 1041, KB 1606, *Piel* PERFEKT) znači "oštriti" i u *Piel(u)* ovo je jedina uporaba. Pojam u ugaritskome znači "ponoviti". Ovo je izgleda osnovni naglasak ovoga stiha. Rabini koriste ovaj stih za obranu da *Shema* mora biti "ponavljano" ujutro i navečer. Moramo govoriti o Božjoj volji za naše živote tijekom čitavoga trajanja dnevnih djelatnosti. Odgovornost roditelja je prenijeti to na način života vjere (usp. Pnz 4:9; 6:20-25; 11:19; 32:46, vidi punu bilješku u 4:9). Zanimljivo je da se protok ovih različitih vremena za učenje podudara s istim književnim uzorkom kao Psalam 139:2-6 i Izreke 6:20-22. Ovaj naglasak na roditeljskoj odgovornosti ponovljen je u Izrekama 22:6. Škola naše suvremene današnje crkve ne može zauzeti mjesto roditeljske obuke ali zasigurno je može nadopuniti!

6:8 "moraš ih vezati kao znak na svoju ruku i one će biti pročelja na tvome čelu" Izvorno ovaj je izričaj izgleda korišten kao metafora (usp. LXX). Okvir je način života učenja o prilikama za Božju riječ. Međutim, rabini su ovaj stih uzimali vrlo doslovno i započeli su namatati kožnatu traku oko svoje lijeve ruke s pričvršćenom malom kutijom (*tefillin*) koja je sadržavala odabrana Pisma iz Tore. Ista vrsta kutije bila je isto tako pričvršćena na njihova čela. Ove su "filakterije" ili "pročelja" (BDB 377) također spomenuta u Ponovljenome zakonu 11:18 i Evanđelju po Mateju 23:5.

6:9 "I moraš ih napisati na dovratnike svoje kuće i na svojim vratima" Ovo je ponovo simbolička gesta da Bog mora biti dio, ne samo u našem kućnom životu, nego u našem društvenom životu (tj. vrata, usp. 21:19; 22:15.24). Kao što je prag (BDB 265) kuće često bio viđen kao mjesto demona u grčkome i rimskome svijetu, u židovskome svijetu on je predstavljao Božju prisutnost (tj. mjesto gdje je bila stavljena pashalna krv, usp. Izl 12:7.22.23).

"Svojim vratima" (BDB 1044) može upućivati na mjesto društvenoga sastanka i pravosuđa (tj. kao gradska vrata). Uobičajeno, ove male kutije i oznake na vratima (*mezuza*) bile su sadržajem nekoliko grupa odlomaka Pisma: Ponovljeni zakon 6:4-9; 11:13-21 i Knjiga Izlaska 13:1-10.11-16.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 6:10-15

¹⁰"Onda će se dogoditi kad vas GOSPODIN vaš Bog dovede u zemlju za koju se On zakle vašim očevima, Abrahamu, Izaku i Jakovu, predati vam je, velike i sjajne gradove koje niste gradili, ¹¹i kuće pune svih dobrih stvari koje niste punili, i iskopane zdence koje niste kopali, vinograde i maslinike koje niste sadili, i jest ćete i biti zadovoljni, ¹²onda pazi, da ne zaboraviš GOSPODINA koji te izvede iz egipatske zemlje, iz kuće ropstva. ¹³Moraš se bojati *jedino* GOSPODINA svoga Boga; i moraš Ga štovati, i zaklinjati se Njegovim imenom. ¹⁴Ne smiješ slijediti druge bogove, ikojeg od bogova naroda koji te okružuju, ¹⁵jer je GOSPODIN vaš Bog koji je među vama ljubomoran Bog; inače će gnjev GOSPODINA vašeg Boga planuti protiv vas, i On će vas izbrisati s lica zemlje."

6:10-11 Ovo pokazuje da je Izrael išao kako bi zaposjeo zemlju Kanaanaca (usp. Post 15:16). Oni su zauzeli njihove domove, polja i vinograde. Ipak, stih 12 naglašava da on ne smije zaboraviti da je Gospodin bio taj koji je osigurao ovo a ne njihovi vlastiti izvori (usp. 4:9; 8:11-20; Ps 103:2). Budu li zaboravili YHWH-u dogodit će se obrat. Oni će izgubiti svoje domove, polja, i vinograde (usp. 28:27-48). Božja ljubav započela je odnos po Savezu, ali održavati ga mora poslušnost ljudi.

6:12 “pazi” GLAGOL (BDB 1036, KB 1581, *Niphal* IMPERATIV) je često korišten u Ponovljenome zakonu, ali uobičajeno u *Qal* osnovi. *Niphal* je nađen u 2:4; 4:9.15.23; 6:12; 8:6.11; 11:16; 12:13.19.30; 15:9; 23:9; 24:8 i uobičajeno u smislu “budi pozoran!”

▣ **“da ne zaboraviš”** GLAGOL (BDB 1013, KB 1489, *Qal* IMPERFEKT) je opetovano upozorenje u Ponovljenome zakonu (usp. 4:9.23.31; 6:12; 8:11.14.19 [dva puta]; 9:7; 25:19).

▣ **“GOSPODINA koji te izvede iz egipatske zemlje, iz kuće ropstva”** Ovo je neprekidni naglasak u Knjizi Ponovljenoga zakona da je Božja milost došla Izraelu prvo (usp. Pnz 4:10; 5:29; 6:2). Žalosno je što se SZ obilježava kao zakon a NZ kao milost (Martin Luther).

6:13 Ovaj stih navodi nekoliko stvari koje Izrael mora vršiti prema YHWH-i kad pobjedonosno uđu u Obećanu zemlju:

1. “(moraš) se bojati *jedino* GOSPODINA svoga Boga” - BDB 431, KB 432, *Qal* IMPERFEKT
2. “(moraš) Ga štovati” - BDB 712, “služiti” KB 773, *Qal* IMPERFEKT
3. “zaklinjati se Njegovim imenom” - BDB 989, KB 1396, *Niphal* IMPERFEKT. Vidi punu bilješku u 5:11.

Sve od ovoga uključuje štovanje i često je navedeno u Mojsijevim pisanjima.

Dio Izraelovog kulturnog štovanja bio je izradba izjava u YHWH-ino ime. Isus izgleda navodi ovaj stih u Evandjelju po Mateju 4:10 u Svome obračunu sa Sotonom. On mijenja riječ “boj se” u stihu 13 riječju “štuj [klanjaj se]”, što nam pokazuje da su ova dva pojma u osnovi istoznačnice. Božje ime odražava Njegovu narav i Osobu. Jedna od ovih ispovjednih izjava vjere koja je bila zaklinjanje u Božje Ime može biti viđena u Knjizi proroka Izaije 48:1.

6:14 Ovaj stih dodaje još jedan zahtjev popisu u stihu 13:

4. “ne smiješ slijediti druge bogove” - BDB 229, KB 246, *Qal* IMPERFEKT.

Ovdje je strogo zabranjeno štovanje kanaanskih bogova plodnosti.

▣ **“bogove ... bogova”** Ovo su pojmovi *Elohim* (BDB 43) i *El* (BDB 43). Vidi Posebnu temu u 1:3.

6:15 “jer je GOSPODIN vaš Bog koji je među vama” Ovo je bila svrha stvaranja. Bog želi prebivati s onima koji su stvoreni na Njegovu sliku i sličnost (usp. Post 1:26-27). To je mesijanska zamisao pojma *Emanuel*, što znači “Bog s nama” (usp. Iz 7:14 i Mt 28:20).

▣ **“ljubomoran Bog”** Ovaj hebrejski pojam može značiti “revan” ili “ljubomoran” (BDB 888, usp. Pnz 4:24; 5:9; vidi bilješku u 4:24). Ljubomora je riječ ljubavi. Mi smo jedino ljubomorni prema onima za koje imamo duboku, trajnu ljubav. To je još jedna potvrda Božje ljubavi antropomorfički navedena u ljudskim, obiteljskim pojmovima. Vidi Posebnu temu u 2:15.

▣ **“gnjev (će) GOSPODINA vašeg Boga planuti protiv vas, i On će vas izbrisati s lica zemlje”** Kao što je otkrivena Božja ljubav, ista Knjiga otkriva Božji gnjev. Ista Knjiga koja nas preplavljuje Njegovom ljubavlju potresa nas Njegovim gnjevom (“planuti” BDB 354, KB 351, *Qal* IMPERFEKT, usp. 11:16-17; 31:16-17; Suci 2:14; 6:13, i “izbrisati” ili “istrijebiti” BDB 1029, KB 1552, *Hiphil* PERFEKT, usp. 1:27; 2:22; 9:20; Jš 9:24). Dobar način za razumijevanje odnosa između Božje ljubavi i Njegova gnjeva je usporedba Ponovljenog zakona 5:9 sa 7:9. Kao što Bog pohodi način života, prvotne grijehe od oca do sina do trećega i četvrtoga naraštaja, On pohodi blagoslovom vjere tisuće onih naraštaja koji Ga ljube. Prijezirno odbijena Božja ljubav je Božji gnjev. Izaija Božji gnjev naziva “Njegovu čudesno djelo” (usp. Iz 28:21).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 6:16-19

¹⁶“Ne smiješ stavljati GOSPODINA tvoga Boga na kušnju, kao što ste Ga kušali u Masi. ¹⁷Moraš marljivo vršiti zapovijedi GOSPODINA tvoga Boga, i Njegova svjedočanstva i Njegove odredbe koje ti je On zapovjedio. ¹⁸I moraš činiti ono što je pravo i dobro u očima GOSPODINA, tako da možeš biti dobro s tobom i da možeš ući i zauzeti dobru zemlju za koju se GOSPODIN zakleo dati je tvojim očevima, ¹⁹tjerajući sve tvoje neprijatelje pred tobom, kao što je GOSPODIN rekao.”

6:16 “Ne smiješ stavljati GOSPODINA tvoga Boga na kušnju, kao što ste Ga kušali u Masi” Mjesto je bilo zvano “kušnja”, *massah* (BDB 650). Ovo je uputa na događaj što se dogodio u Knjizi Izlaska 17:1-7 (“kušanje” BDB 650, KB 702, *Piel*

PERFEKT), gdje su ljudi mrmrljali protiv Božje opskrbe i prisutnosti (usp. Pnz 9:22; 33:8). Oni su pokazali nedostatak vjere (usp. Ps 95:8; Heb 3 - 4). Nemojte to opet činiti ("kušati" *Piel* IMPERFEKT)! Ovaj je stih bio upotrijebljen i od Isusa u Njegovome iskustvu kušnje sa Sotonom (usp. Mt 4:7; Lk 4:12).

6:17 "Moraš marljivo vršiti zapovijedi GOSPODINA tvoga Boga" Vidi bilješku u 6:3. Ovaj neprekidni naglasak na poslušnosti (vidi bilješku u 5:1) prevladavajući je i postavlja pozornicu za odnos temeljem Saveza. Svi Božji Savezi s čovječanstvom pokrenuti su od Njega neuvjetovano, ali ono se mora odazvati uvjetovano (usp. 5:32.33; 6:1.2.3.17.24.25).

▣ **"zapovijedi ... Njegova svjedočanstva i Njegove odredbe"** Vidi Posebnu temu u 4:1.

6:18 Postoje tri pojma koji obilježavaju Izraelova iskustva:

1. "moraš činiti ono što je pravo" – GLAGOL, BDB 793 I, KB 889, *Qal* PERFEKT, "činiti"
 - a. "pravo" - BDB 449 znači "pravo" ili "ugodno", usp. Knjigu Izlaska 15:26; Ponovljeni zakon 6:18; 12:25.28; 13:18; 21:9
 - b. "dobro" - BDB 373 II, korišteno dva puta, "što je ugodno", usp. Postanak 16:6; Ponovljeni zakon 12:28 (BDB 375 III, stih 24)
2. "tako da može biti dobro s tobom" - BDB 405, KB 408, *Qal* IMPERFEKT, "biti dobro", usp. 4:40; 5:16.29.33; 6:3.18; 12:25.28; 22:7.

Zabilježite da su sva tri nađena u 12:25.28. Bude li Izrael držao zahtjeve Saveza, YHWH će donijeti napredak i dugi život!

6:19 "tjerajući sve tvoje neprijatelje pred tobom" Bog im je dao Obećanu zemlju ("tjerajući", BDB 213, KB 239, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE, usp. Post 15:16-21). On im je dao vojnu pobjedu, ali Izrael se ipak morao pripremiti za bitku i izaći i boriti se. Ovo je vjerojatno dobra složenica za pokazivanje Božje opskrbe i neophodnosti vjernoga odaziva temeljem Saveza (usp. Jš 1 - 12).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 6:20-25

²⁰"Kad te tvoj sin pita ubuduće, govoreći: 'Što znače svjedočanstva i odredbe i osude koje ti GOSPODIN tvoj Bog zapovijedi?' ²¹tada ćeš reći svome sinu: 'Bijasmo robovi faraonovi u Egiptu; i GOSPODIN nas dovede iz Egipta jakom rukom.' ²²I povrh toga, GOSPODIN pokaza velike i strahovite znakove i čudesa pred našim očima protiv Egipta, faraona i svih njegovih ukućana; ²³i On nas izvede otamo zato da nas uvede, da nam dadne zemlju za koju se zakle našim ocima.' ²⁴Tako nam GOSPODIN zapovijedi da se pridržavamo svih ovih odredbi, da se uvijek bojimo GOSPODINA našeg Boga za naše dobro i za naš opstanak, kao što je to danas. ²⁵I bit će pravedno za nas budemo li pozorni da se pridržavamo svih ovih zapovijedi pred GOSPODINOM našim Bogom, baš kao što nam On zapovijedi."

6:20 Ovo je neprekinuti naglasak na duhovnoj, vježbi djece temeljenoj na Savezu (vidi punu bilješku u 4:10).

Neuobičajeni vid ovoga okvira (tj. stihovi 20-33) jeste taj da su očevici bili mrtvi i njihovo je potomstvo pričalo pripovijest. Prema tome, ovo je moglo postati liturgijsko pravilo (tj. "kad tvoja djeca pitaju reći ćeš im...", Izl 12:26.27; 13:14-15; Pnz 6:20-25; Jš 4:6-7.21-24).

Moguće da je 6:20-24 jedan od nekoliko odlomaka koji kazuju o Izraelovu putovanju vjere s YHWH-om, od Abrahama do Izlaska – osvajanja (usp. 26:5-9; Jš 24:2-13; Ps 77; 78; 105; 136).

6:21 "jakom rukom" Vidi bilješku u 4:34.

6:22 Ovo upućuje na deset egipatskih pošasti. Svaka je pojedina od ovih pošasti bila osuda protiv jednoga od egipatskih bogova. Očito su ove pošasti obuhvaćale razdoblje oko osamnaest mjeseci, pretpostavi li se da je bio uključen nekakav stupanj prirodnoga fenomena. Bog ih je mogao osloboditi mnogo brže ali moje je osobno uvjerenje da je On radio s vjerom Egipćana kao i s onom od Hebreja. Miješano mnoštvo koje je ostavilo Egipat bilo je sastavljeno od nekih vjerujućih Egipćana.

6:24 Ovaj stih izražava dobrobiti Izraelu za poslušnost Božjim zapovijedima (1) za njihovo dobro (BDB 375 III, usp. stih 18) uvijek i (2) za njihov opstanak (BDB 310, KB 309, *Piel* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE) kao naroda (npr. 4:1; 8:1; 30:16.19).

NASB, NKJV, TEV “uvijek”
 NRSV “trajno”
 NJB “za uvijek”

Ova književna građa “svih” (BDB 481) i “dana” (BDB 398) bila je korištena kao metafora za trajnost (usp. 5:29; 28:33; Post 6:5; Ps 52:1, vidi Robert B. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament*, str. 316).

6:25 “I bit će pravedno za nas” Kao Abrahamova početna vjera/uvjerenje i kasnija poslušnost bila je prihvaćena od YHWH (usp. Post 15:6) kao “pravednost”, tako isto, poslušnost Savezu od strane Izraela (usp. 24:13). Vidi Posebnu temu: Pravednost u 1:16.

▣ **“budemo li pozorni da se pridržavamo svih ovih zapovjedi”** Zabilježite ponovljenu uvjetovanu prirodu ovih obećanja:

1. “budemo li pozorni” - BDB 1036, KB 1581, *Qal* IMPERFEKT, usp. 4:6.9.40; 5:1.10.12.29.32; 6:2.3.17(dva puta)
2. “da se pridržavamo” - BDB 793, KB 889, *Qal* INFINITIV, usp. 4:6; 5:1.15.27.32; 6:1.3.18.24.25. Vidi bilješku u 5:1.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Kako se poglavlje 6 odnosi prema Deset zapovijedi?
2. Zašto postoji takav naglasak na poslušnost Savezu?
3. Što je znakovitost Ponovljenoga zakona 6:4-6 i kako se ona odnosi na politeizam, henoteizam i monoteizam?
4. Što je odgovornost vjerujućih roditelja prema njihovoj djeci?
5. Objasni etimologiju i biblijsku uporabu pojma “pravednost” i u žarištu SZ-a i u žarištu NZ-a.

PONOVLJENI ZAKON 7

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
odabrani narod 7:1-5	život u Kanaanu 7:1-6	Gospodinov vlastiti narod 7:1-6	Izrael odvojen narod 7:1-6
7:6-11	7:7-11	7:7-11	Božji izbor i Njegova naklonost 7:7-11
blagoslovi poslušnosti 7:12-16	7:12-16	blagoslov poslušnosti 7:12-16	7:12-15 7:16
7:17-26	7:17-26	7:17-26	Jahvina snaga 7:17-20 7:21-24 7:25-26

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 7:1-5

¹"Kad vas GOSPODIN vaš Bog uvede u zemlju u koju ulazite da ju zaposjednete, i kad bude uklonio mnoge narode pred vama, Hetite i Girgašane i Amorejce i Kanaance i Perizane i Hivijce i Jebusejce, sedam naroda većih i jačih od vas, ²i kad ih GOSPODIN vaš Bog izruči pred vas, i vi ih porazite, potom ćete ih posve uništiti. Ne smiješ sklopiti nikakav savez s njima i pokazivati im naklonost. ³Osim toga, ne smiješ se ženiti s njima; ne smiješ davati svojih kćeri njihovim sinovima, ili uzimati njihove kćeri svojim sinovima. ⁴Jer će one okrenuti vaše sinove od slijeđenja Mene da služe drugim bogovima; tad će gnjev GOSPODINOV planuti protiv vas, i On će vas brzo uništiti. ⁵Ali

zato ćeš im učiniti: porušit ćeš njihove oltare, i razmrskati njihove svete stupove, i posjeći njihove ašere, i spaliti njihove isklesane kipove vatrom."

7:1 "Hetite" Vidi Posebnu temu: Pred-izraelski stanovnici Palestine u 1:4

▣ "sedam naroda" Ovaj popis naroda razlikuje se od 10.7.5.3. ili 1 (tj. Kanaanci ili Amorejci).

7:1-5 Postoji nekoliko GLAGOLA korištenih za naredbeni Izraelov odaziv plemenskim skupinama koje žive u Kanaanu:

1. "bude uklonio" - stih 1, BDB 675, KB 730, *Qal* PERFEKT, doslovno znači "opadati", usp. II. Knjiga o Kraljevima 16:6; ovdje, metaforički, "ukloniti", usp. stih 2
2. "kad ih Bog izruči pred vas" - stih 2, BDB 678, KB 733, *Qal* PERFEKT, usp. stih 23; Brojevi 21:3 i Bog ovo radi Izraelu zbog njihova grijeha u I. Kraljevima 14:16
3. "vi ih porazite" - stih 2, BDB 645, KB 697, *Hiphil* PERFEKT, "pobijediti", usp. Izlazak 9:25; 21:20
4. "posve uništiti" - stih 2, BDB 355, KB 353, *Hiphil* INFINITIVNI APSOLUT, usp. 2:34; 3:6 (dva puta); 7:2 (dva puta)
5. "Ne smiješ sklopiti nikakav savez" - stih 2, BDB 503, KB 500, *Qal* IMPERFEKT, "ne izrezuj savez", usp. Izlazak 23:32; 34:12
6. "ne smiješ ... pokazivati im naklonost" - stih 2, BDB 335, KB 334, *Qal* IMPERFEKT, usp. stih 16; 13:8
7. "ne smiješ se ženiti" - stih 3, BDB 368, KB 364, *Hithpaal* IMPERFEKT, doslovno "ne budi zet", usp. Postanak 34:9; Jošua 23:12
8. "porušit ćeš njihove oltare" - stih 5, BDB 683, KB 736, *Qal* IMPERFEKT, usp. 12:3; Izlazak 34:13 (23:24); II. Kraljevima 23:12; II. Ljetopisa 31:1
9. "razmrskati njihove svete stupove" - stih 5, BDB 990, KB 1402, *Piel* IMPERFEKT, usp. II. Kraljevima 11:18, falusni kamen simbolizira muškoga boga plodnosti, *Baala*, usp. II. Ljetopisa 31:1
10. "posjeći njihove ašere" - stih 5, BDB 154, KB 180, *Piel* IMPERFEKT, usp. stih 25; 12:3; II. Ljetopisa 14:3; 31:1; 34:4.7
11. "spaliti njihove isklesane kipove" - stih 5, BDB 976, KB 1358, *Qal* IMPERFEKT, usp. I. Ljetopisa 14:12 u Miheju 1:7, kulturni predmeti idolatrije bili su spaljeni.

7:2 "posve (ih) uništiti" Ovo je riječ *herem* [kerem] (BDB 355, KB 353, *Hiphil* INFINITIVNI APSOLUT). To je značilo da je nešto bilo posvećeno Bogu za uništenje. NZ-na riječ za ovu zamisao je *corban*. Povezana je sa zamisli svetosti ili nečega što je bilo odvojeno za Božju uporabu. Budući je nešto bilo tako sveto ono nije moglo biti upotrijebljeno za ljudska bića, jedini način za neuporabu bio je uništenje toga. Tako, unutar granica Izraela, kad su bili zauzeti gradovi, bili su ubijeni muškarci, i ponekad žene, djeca, i životinje. Suvremenicima to izgleda vrlo okrutno, ali to je bilo uobičajena provedba u to vrijeme. Dobar primjer ovoga može biti Jerihon u Knjizi o Jošui 6 ili Lakiša u Jošui 10:28.35. Knjiga Postanka 15:16; Brojevi 33:35; Jošua 23:13 navode teološki razlog za potpuno uništenje Kanaanaca.

▣ "Ne smiješ sklopiti nikakav savez s njima" Knjiga o Jošui 9 daje nam povijesni primjer Izraelova propusta držanja ove zapovijedi.

▣

NASB	"(ne smiješ) pokazivati im naklonost"
NKJV	"niti im pokaži milosrđe"
NRSV	"ne pokaži im milosrđe"
TEV	"nemoj... im pokazati milosrđe"
NJB	"nemoj... im pokazati ikakvu sućut"

Niječni GLAGOL (BDB 335 I, KB 334, *Qal* IMPERFEKT) znači "pokazati naklonost" ili "biti velikodušan". Međutim, Izrael nije imao tu mogućnost (usp. stih 16; 13:11-16; 19:13.21; 25:12). Milosrđe bi moglo onečistiti zemlju zlom; milosrđe bi moglo oprostiti što YHWH ne može!

7:3 “ne smiješ se ženiti s njima” Ovo uopće nema rasne prizvuke; to je bilo iz religijskih razloga (usp. Izl 34:12-17). Najvažniji odlomci što se tiču ovoga područja su u Knjizi Ezre 10 i Nehemije 13. Bog nije želio da se Njegov narod ženi Kanaancima zbog njihove idolatrije, koja može odvući njihovo srce od Njega i iskriviti Njegovo otkrivenje Njega Sâmoga svijetu.

7:4 “Jer će one okrenuti vaše sinove od slijeđenja Mene” Vidi Knjigu Brojeva 33:55; Jš 23:13. Na temelju ovoga je stvorena suvremena židovska misao da majka postaje ključ nečijega zakonskog židovskog položaja.

7:5 “porušit ćeš ... razmrskati ... posjeći ... spaliti” Vidi potpun popis u 7:1-5.

▣ **“ašere”** KJV prijevod ima “lugove”. Doslovno značenje bilo je “drveni simboli ženskoga božanstva” (BDB 81). To je bio drveni štap zasađen uz podignuti kameni stup Baala, muškoga boga plodnosti. Ašera ili Aštarta bila je ženski ortak i predstavljena tim drvenim štapom. Neizvjesno je jesu li to bila živa drveća ili izrezbareni kolci.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 7:6-11

⁶“Jer vi ste sveti narod GOSPODINU svome Bogu; GOSPODIN vaš Bog odabrao vas je da budete narod Njegove vlastite svojine iz svih naroda koji su na licu zemlje. ⁷GOSPODIN nije stavio Svoju ljubav na vas niti vas odabrao zato jer ste bili brojniji od ikojih drugih naroda, jer vi bijaste najmanji od svih naroda, ⁸nego zato jer vas je GOSPODIN ljubio i držao prisegu kojom se On zakleo vašim praocima, GOSPODIN vas izvede moćnom rukom, i iskupi vas iz kuće ropstva, iz kuće faraona kralja Egipta. ⁹Znaj dakle da je GOSPODIN tvoj Bog, On je Bog, vjeran Bog, koji drži Svoj savez i Svoju blagost tisućama naraštaja prema onima koji Ga ljube i drže Njegove zapovijedi; ¹⁰ali osvećuje se onima koji Ga mrze u njihova lica, da ih uništi; On neće odugovlačiti s onim koji Ga mrzi, On će se mu osvetiti u lice. ¹¹Stoga, ti ćeš držati zapovijed i odredbe i osude koje vam zapovijedam danas, da ih vršiš.”

7:6 “sveti narod ... Bog odabrao vas je” SZ-ni izbor (tj. “odabrao” - BDB 103, KB 119, *Qal*, PERFEKT) bio je za služenje, koji nije uvijek uključivao spasenje (usp. Kir u Iz 44:28; 45:1). “Odabrati”, kao “sveti”, ima više s njihovim odnosom s YHWH-om negoli s osobnom pobožnošću, kao NZ-na uporaba “sveti” za vjernike. Bog je odabrao Izraela kako bi odabrao narod da odabere svijet (usp. Izl 19:5-6). On želi “sveti narod” (BDB 872) kako bi pokazao svijetu Svoju narav i čežnju da ih poznaje. Ali, čak unutar naroda, uvijek je bio čin vjere pojedinca koji je osobu činio u pravednome odnosu s Bogom, ne jednostavno dijelom zajednice temeljem Saveza (usp. Ez 18). Zajednica temeljem Saveza bila je ustrojena od pojedinaca koji su se podčinili, vjerom, Božjem Zakonu. Bila je ustrojena za više njih a ne samo za Židove; stranci u njihovoj sredini, tuđinac u njihovoj zemlji, i strani robovi u kući bili su svi milosrdno prisvojeni i bilo im je omogućeno sudjelovati u izboru temeljem Saveza (usp. Izl 12:38).

▣	
NASB	“vlastite svojine”
NKJV, NASB opaska	“posebno bogatstvo”
NRSV, NIV	“dragocjena svojina”
TEV	-----
NJB	“Njegov dragocjen narod”
JPSOA, REB	“posebna svojina”
NET Biblija	“nagrađen”

Ovo je doslovno “narod za imetak” (BDB 766 I i 688, usp. Izl 19:5) ili “posebno bogatstvo”. Riječ znači vrijedno vlasništvo, upotrijebljena metaforički za Božji narod temeljem Saveza (usp. 7:6; 14:2; 26:18; Ps 135:4; Tit 2:14; I. Pt 2:9). Možda bismo danas rekli da je Izrael bio YHWH-in krunski dragulj (tj. za širenje Njegove spoznaje i otkrivenja svim narodima). Vidi Posebnu temu: Bobove evanđeoske predrasude u 4:6.

7:7 “GOSPODIN nije stavio Svoju ljubav na vas niti vas odabrao zato jer ste bili brojniji od ikojih drugih naroda, jer vi bijaste najmanji od svih naroda” Početni GLAGOL (BDB 365 I, KB 362, *Qal* PERFEKT) znači “stisnuti zajedno” ili “vezati”, usp. 10:15 (različita riječ za ljubav [usp. stih 8], ali ista istina u 4:37) i moguće Knjiga proroka Izaije 38:17. GLAGOL je bio korišten za čežnju u Postanku 34:8; Ponovljenom zakonu 21:11.

Ovaj stih ističe nezasluženo, nezavrijeđeno Božje milosrđe, milost, i ljubav! Vidi Posebnu temu: YHWH-ina djela milosti za Izraela u 9:4-6. Činjenično, Izraela je bilo teško ljubiti zbog njegove uporne tvrdoglavosti (usp. 9:6.13; 31:27). Božja je milost bila iskazana čak jasnije zbog Izraelove pobune!

7:8 “jer vas je GOSPODIN ljubio” Često SZ naglašava da će Bog ispuniti Svoja obećanja njihovim praocima, Abrahamu, Izaku, i Jakovu (usp. Post 12; 15; 18, 26, 28). Ali ovdje Bog pokazuje da je On to učinio zato jer ljubi ovaj naraštaj, isto tako!

▣ **“vas izvede”** GLAGOL (BDB 422, KB 425, *Hiphil* PERFEKT) vrlo je uobičajen i bio je korišten u mnogim značenjima (primjeri iz Ponovljenoga zakona):

1. doslovno:
 - a. vojska izađe a bitku, 1:44; 2:32; 3:1; 20:1.10; 24:5; 29:7
 - b. voda iz izvora, 8:7
 - c. ostavio, 9:7; 16:3.6
 - d. prihod polja, 14:22; 28:38
 - e. iznijeti obvezu, 24:11
2. metaforički
 - a. usporedno s oslobođenjem, 1:27; 4:20; 5:6.15, itd.
 - b. mjesto podrijetla, 2:23
 - c. usporedno s iskupljenjem, 7:8
 - d. kleveta ili loš glas, 22:14
 - e. udati/oženiti se, 22:19; 24:2
 - f. dnevni život, 28:6.19; 33:18
 - g. voditi, 31:2.

Jedino okvir može odrediti pogodno značenje. Ovo je tako za sve riječi!

▣ **“iskupi”** Ovaj GLAGOL (BDB 804, KB 911, *Qal* IMPERFEKT) znači “kupiti po cijeni”. Bio je korišten za kupovanje ili nabavljanje (1) prvorodenca (usp. Izl 13:1-22; Br 18:15-17) i levita (Br 3:44-51) ili (2) roba (usp. 15:15; 24:18, tj. Izraela).

POSEBNA TEMA: OTKUPNINA/ISKUPLJENJE

I. STARI ZAVJET

- A. Postoje prvenstveno dva hebrejska zakonska pojma koja izražavaju ovu zamisao:
 1. *Ga'al* (BDB 145, I), koji u osnovi znači “biti slobodan od plaćanja cijene”. Oblik pojma *go'el* dodaje zamisli osobnoga posrednika, uobičajeno člana obitelji (tj. srodnika iskupitelja). Ovaj kulturološki vid prava da se natrag otkupe predmeti, životinje, zemlja (usp. Lev 25.27), ili rodaci (usp. Ruta 4:15; Iz 29:22) teološki je prenijeto na JHWH-ino oslobođenje Izraela iz Egipta (usp. Izl 6:6; 15:13; Ps 74:2; 77:15; Jer 31:11). On je postao “Iskupitelj” (usp. Job 19:25; Ps 19:14; 78:35; Izr 23:11; Iz 41:14; 43:14; 44:6.24; 47:4; 48:17; 49:7.26; 54:5.8; 59:20; 60:16; 63:16; Jer 50:34).
 2. *Padah* (BDB 804), što u osnovi znači “osloboditi” ili “spasiti”:
 - a. iskupljenje prvorodenca (Izl 13:13.14 i Br 18:15-17)
 - b. fizičko iskupljenje suprotstavljeno je duhovnome iskupljenju (Ps 49:7.8.15)
 - c. YHWH će iskupiti Izraela od njegova grijeha i pobune (Ps 130:7-8).
- B. Teološka zamisao uključuje tri povezane stavke:
 1. postoji potreba, ropstvo, gubitak, kazna zatvora:
 - a. fizičko
 - b. društveno
 - c. duhovno (usp. Ps 130:8)
 2. cijena mora biti plaćena za slobodu, odrješenje, i obnovu:
 - a. naroda Izraela (usp. Pnz 7:8)
 - b. pojedinca (usp. Job 19:25-27; 33:28)
 3. netko mora djelovati kao posrednik i dobrotvor. U *ga'al* taj jedan je uobičajeno član obitelji ili

- bliski rođak (tj. *go'el*, BDB 145)
4. YHWH često Sâm Sebe opisuje u obiteljskim pojmovima:
 - a. Otac
 - b. Suprug
 - c. Bliski Rođak Iskupitelj/Osvetnik
 Iskupljenje je bilo osigurano osobnim posredovanjem YHWH; cijena je bila plaćena, i iskupljenje ostvareno!

II. NOVI ZAVJET

- A. Postoji nekoliko pojmova korištenih za prijenos teološke zamisli:
 1. *Agorazō* (usp. I. Kor 6:20; 7:23; II. Pt 2:1; Otk 5:9; 14:3-4). Ovo je trgovački pojam koji odražava plaćenu cijenu za nešto. Mi smo krvlju-kupljeni ljudi koji ne nadziru svoje vlastite živote. Mi pripadamo Kristu.
 2. *Exagorazō* (usp. Gal 3:13; 4:5; Ef 5:16; Kol 4:5). Ovo je također trgovački pojam. On odražava Isusovu nadomjesnu smrt za našu korist. Isus je podnio "prokletstvo" temeljeno na izvedbi zakona (tj. Mojsijev Zakon, usp. Ef 2:14-16; Kol 2:14), što grješno čovječanstvo ne može ispuniti. On je podnio prokletstvo (usp. Pnz 21:23) za sve nas (usp. Mk 10:45; II. Kor 5:21)! U Isusu, Božja pravda i ljubav spojeni su u potpuni oprost, prihvaćanje, i pristup!
 3. *Luō*, "osloboditi":
 - a. *Lutron*, "cijena plaćena" (usp. Mt 20:28; Mk 10:45). Ovo su snažne riječi iz vlastitih Isusovih usta vezano na svrhu Njegova dolaska, da bude Spasitelj svijeta plaćanjem duga za grijeh kojeg On nije dugovao (usp. Iv 1:29).
 - b. *Lutroō*, "odriješiti":
 - (1) iskupiti Izraela (Lk 24:21)
 - (2) dati Sâmog Sebe za iskupljenje i očišćenje ljudi (Tit 2:14)
 - (3) biti bezgrješni nadomjestak (I. Pt 1:18-19)
 - c. *Lutrōsis*, "iskupljenje", "oslobođenje", ili "odriješenje":
 - (1) Zaharijino proročanstvo o Isusu, Luka 1:68
 - (2) Anina molitva Bogu za Isusa, Luka 2:38
 - (3) Isusovo bolje, jednom ponuđeno žrtvovanje, Hebrejima 9:12
 4. *Apolytrōsis*
 - a. iskupljenje kod Drugoga dolaska (usp. Djela 3:19-21)
 - (1) Luka 21:28
 - (2) Rimljanima 8:23
 - (3) Efežanima 1:14; 4:30
 - (4) Hebrejima 9:15
 - b. iskupljenje u Kristovoj smrti
 - (1) Rimljanima 3:24
 - (2) I. Korinćanima 1:30
 - (3) Efežanima 1:7
 - (4) Kološanima 1:14
 5. *Antilytron* (usp. I. Tim 2:6). Ovo je ključni tekst (kao Tit 2:14) koji povezuje Isusovu nadomjesnu smrt na križu. On je jedna i jedina prihvatljiva žrtva, jedan koji je umro za "sve" (usp. Iv 1:29; 3:16-17; 4:42; I. Tim 2:4; 4:10; Tit 2:11; II. Pt 3:9; I. Iv 2:2; 4:14).
- B. Teološka zamisao u NZ-u podrazumijeva:
 - a. čovječanstvo je zarobljeno u grijeh (usp. Iv 8:34; Rim 3:10-18; 6:23)
 - b. robovanje čovječanstva grijehu bilo je otkriveno SZ-nim Mojsijevim Zakonom (usp. Gal 3) i Isusovom Propovijedi na gori (usp. Mt 5-7). Ljudsko vršenje postalo je smrtna osuda (usp. Kol 2:14)
 - c. Isus, bezgrješno Janje Božje, došao je i umro umjesto nas (usp. Iv 1:29; II. Kor 5:21). Mi smo otkupljeni od grijeha kako bismo mogli služiti Bogu (usp. Rim 6)
 - d. suzvučjem su obojica i JHWH i Isus "bliski srodnik" koji djeluju na našu korist. Ovo nastavlja

- e. obiteljske metafore (tj. otac, suprug, sin, brat, bliski srodnik) iskupljenje nije bila cijena plaćena Sotoni (tj. srednjovjekovna teologija), nego pomirenje Božje riječi i Božje pravde s Božjom ljubavlju i potpuna opskrba u Kristu. Na križu mir je bio obnovljen, pobuna ljudi oprostena, slika Božja u čovječanstvu sad je opet u potpunosti djelotvorna u prisnome zajedništvu!
- f. Ipak postoji još uvijek budući vid iskupljenja (usp. Rim 8:23; Ef 1:14; 4:30), koji uključuje uskrснуće naših tijela i osobnu prisnost s Trojedinim Bogom.

7:9 “Znaj” Vidi punu bilješku u 4:35.

☐ Zabilježite što su Izraelci morali “znati” (BDB 393, KB 390, *Qal* PERFEKT) o Bogu:

1. “GOSPODIN tvoj Bog, On je Bog” - sve IMENICE, usp. 4:35.39 s ODREĐENIM ČLANOM prije posljednjega *Elohim*
2. “vjeran Bog” - BDB 52, *Niphal* PARTICIP, usp. Knjiga proroka Izaije 49:7. Ovo je glavni teološki dokaz (usp. Ps 89)! Određen je sa sljedeće dvije točke
3. “koji drži Svoj savez” - GLAGOL, BDB 1036, KB 1581, *Qal* ATIVNI PARTICIP, usp. stih 12; Postanak 28:15.20; Jošua 24:17; Psalam 146:6
4. “i Svoju blagost” - IMENICA, BDB 338, usp. stihove 9.12; I. Kraljevima 8:23; II. Ljetopisa 6:14; Nehemija 1:5; 9:32; Daniel 9:4.

U svjetlu ovoga oni su morali:

1. ljubiti Ga - stih 9, BDB 12, KB 17, *Qal* AKTIVNI PARTICIP (usp. 6:5; 7:13; 11:1.13.22; 13:3). Vidi punu bilješku u 5:10
2. držati Njegove zapovijedi - stih 9, BDB 1036, KB 1581, *Qal* AKTIVNI PARTICIP. Vidi bilješku u 5:1.

Zabilježite ravnotežu između Božje vjernosti i Izraelove vjernosti! Blagoslov iz ljubećega, poslušnoga osobnog odnosa s YHWH-om izliven je “tisućama naraštaja”. Tisuću je metafora za veliko obilje, nije uvijek doslovno (usp. Ps 90:4; Otk 20:2.3.4.7). Vidi bilješku u 5:9.

7:10-11 Zabilježite YHWH-in odaziv onima koji “Ga mrže” - BDB 971, KB 1338, *Qal* AKTIVNI PARTICIP, usp. 5:9; Knjiga Izlaska 20:5; Brojevi 10:35; II. Ljetopisa 19:2; Psalam 68:1; 81:15; 83:2; 139:21:

1. “da ih uništi” - BDB 1, KB 2, *Hiphil* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE
2. “se mu osvetiti u lice” - BDB 1022, KB 1532, *Piel* IMPERFEKT, znači “naknada”, “odužiti se”, usp. Jeremija 51:24.

7:11 “zapovijed i odredbe i osude” Vidi Posebnu temu u 4:1.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 7:12-16

¹²“Onda će se dogoditi, zato jer slušaš ove osude i držiš i vršiš ih, da će GOSPODIN tvoj Bog držati s tobom Svoj savez i Svoju blagost koju On prisegnu tvojim praocima. ¹³I On će te ljubiti i blagosloviti te i umnožiti te; On će blagosloviti i plod tvoje utrobe i plod tvoje zemlje, tvoje žito i tvoje novo vino i tvoje ulje, povećat će tvoje stado i mlado tvoje stoke, u zemlji za koju se zakle tvojim praocima da će je dati tebi. ¹⁴Bit ćeš blagoslovljen iznad svih naroda; neće biti ni muških ni ženskih neplodnih među vama ili među tvojom stokom. ¹⁵I GOSPODIN će ukloniti od tebe svako oboljenje; i On neće na tebe staviti ni jednu od egipatskih štetnih bolesti za koje si znao, nego će ih pustiti na sve one koji te mrže. ¹⁶I ti ćeš uništiti sve narode koje će ti GOSPODIN tvoj Bog izručiti; tvoje ih oko ne smije žaliti, niti smiješ služiti njihovim bogovima, jer to *bi bila* tebi zamka.

7:12 Zamijetite uzajamni međusobni odnos (tj. obostrane odgovornosti temeljem Saveza). Zabilježite da su “Svoj savez” i “Svoju blagost” usporednice.

7:13-15 Zabilježite YHWH-ine blagoslove temeljem Saveza:

1. ljubiti te
2. blagosloviti te
3. umnožiti te
4. blagosloviti tvoju djecu
5. blagosloviti tvoje usjeve:
 - a. žito
 - b. novo vino
 - c. ulje
6. blagosloviti tvoja stada
7. neće biti neplodnosti (usp. Izl 23:26):
 - a. ljudske (usp. Post 11:30; 16:1; 25:21; 29:31)
 - b. stoke (usp. 28:4; 30:9)
8. neće biti oboljenja (rijedak pojam upotrijebljen samo ovdje i u 28:10)
9. potući ćeš svoje neprijatelje.

Ovi obilni blagoslovi (usp. Izl 23:25-26) također su jasno izrečeni u Ponovljenome zakonu 28, ali oni su okruženi posljedicama neposlušnosti (usp. Pnz 27 i 28:15-58). Uvjetovana narav Mojsijeva Saveza je jasna. Ostatak Izraelove povijesti može biti razumljivo u svjetlu Ponovljenoga zakona 27 – 29. Božja obećanja i blagoslovi dostupni su samo vjernome, punome povjerenja, poslušnome Izraelu. Izrael nikad nije bio kadar održati ovaj stupanj vršenja, stoga je postojala potreba za Novim savezom (usp. Jer 31:31-34; Ez 36:22-38; Gal 3), koji je bio temeljen na YHWH-inim djelovanjima.

Svi NZ-ni ljubeći sljedbenici Isusa mole za i očekuju ponovno ožvjljenje na kraju vremena (usp. Rim 9 - 11). Ali mora biti jasno navedeno, bez Isusa ne postoji nada temeljena na Savezu (usp. Iv 14:6; 1:12; 3:16; 20:31).

7:16 “zamka” Kanaanski bogovi moraju biti u potpunosti izbjegnuti inače postaju zamkom (BDB 430, usp. Izl 23:33; Br 33:55; Jš 23:13; Suci 2:3; 8:27; Ps 106:36), što je doslovno “uhvaćen u životinjsku stupicu”!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 7:17-26

¹⁷“Ako ćeš reći u svome srcu: ‘Ovi su narodi veći od mene; kako ih mogu istjerati s posjeda?’ ¹⁸ne smiješ ih se bojati; moraš se spomenuti što GOSPODIN tvoj Bog učini faraonu i čitavome Egiptu: ¹⁹velike kušnje koje vidješe tvoje oči i znakove i čudesa te moćnu ruku i ispruženu desnicu kojom te GOSPODIN tvoj Bog izvede. Tako će GOSPODIN tvoj Bog učiniti svim ljudima kojih se bojite. ²⁰Još više, GOSPODIN tvoj Bog poslat će stršljena protiv njih, sve dok oni koji su ostali i skrivaju se od vas izginu. ²¹Ne smiješ ih se groziti, jer je GOSPODIN tvoj Bog u tvojoj sredini, velik i strašan Bog. ²²I GOSPODIN tvoj Bog očistit će ove narode pred vama malo pomalo; nećeš biti kadar brzo ih dokrajčiti, kako ne bi divlje zvijeri narasle u prevelikome broju za vas. ²³Ali GOSPODIN tvoj Bog izručit će ih pred vas, i baciti ih u veliku pomutnju sve dok budu uništeni. ²⁴I On će izručiti njihove kraljeve u tvoju ruku tako da možeš učiniti da njihovo ime iščezne pod nebom; ni jedan čovjek neće biti kadar stati pred tebe sve dok ih ne uništiš. ²⁵Izrezbarene likove njihovih bogova moraš spaliti vatrom; ne smiješ željeti srebro ili zlato što je na njima, niti ih uzimati za sebe, kako ne bi bio uhvaćen u zamku od njih, jer to je gadost GOSPODINU tvome Bogu. ²⁶I ne smiješ unijeti gadost u svoju kuću, i time doći pod prokletstvo; moraš se u potpunosti gnušati toga i toga se moraš u potpunosti gaditi, jer to je nešto proketo.”

7:17 “Ako ćeš reći u svome srcu” Ovo je hebrejski idiom za “ako misliš ili sumnjaš” (usp. stih 21; 9:23; Ps 95:8). Čitav naglasak ovoga odlomka je ohrabriti Izraela:

1. YHWH-inim djelovanjima protiv Egipta (tj. pošasti), stihovi 18-19
2. YHWH-inim obećanim djelovanjima protiv Kanaana (tj. stršljeni), stihovi 20-24.

7:18 “moraš se spomenuti” Ovaj GLAGOL (BDB 269, KB 269, *Qal* INFINITIVNI APSOLUT i *Qal* IMPERFEKT) često je korišten za naglasak (usp. 5:15; 7:2 [dva puta]; 8:18; 9:7,27; 15:15; 16:3,12; 24:9,18,22; 25:17; 32:7). Vjernici moraju pogledati unatrag kako bi vidjeli prisutnost Božje ruke. Kakav je On bio u prošlosti, takav će i biti (“prema onima koji Ga ljube i drže Njegove zapovijedi”). YHWH je djelovao i djelovat će u povijesti za dobrobit Svoga naroda!

7:19 Zabilježite riječi za opis YHWH-inih iskupiteljskih djela u Egiptu:

1. “velike kušnje” BDB 152 i 650 II, usp. 4:34; 29:3 (ovaj isti korijen [III] korišten je za Izraelovo “iskušavanje” YHWH tijekom razdoblja lutanja pustinjom, usp. 6:16, 9:22)
2. “znakove” BDB 16, usp. 4:34; 7:19; 26:8; 29:2; 34:11; Psalam 28:43; 105:27; 135:9
3. “čudesu” BDB 68, usp. 4:34; 6:22; 7:19; 26:8; 34:11; Psalam 78:43; 105:27; 135:9
4. “moćnu ruku” BDB 305 i 388, usp. 4:34; 5:15; 6:21; 7:8,19; 9:26; 11:2; 26:8; 34:12, vidi bilješku u 4:34
5. “ispruženu desnicu” BDB 283 i 639 (*Qal* PASIVNI PARTICIP), usp. 4:34; 5:15; 7:19; 9:29; 11:2; 26:8.

Samo sam pokazao usporednice u Ponovljenome zakonu. One se pojavljuju i u Knjizi Izlaska. YHWH-ina iskupiteljska djela Izraelova su velika nada! Ona su ispunjenje obećanja Abrahamu (usp. Post 15:12-21). Ona su uspostava narodnoga Saveza.

7:20 “Bog poslat će stršljena” Postoje dva moguća značenja za “stršljene” (BDB 864): (1) to je ili figurativno (usp. Pnz 1:44, što je opisalo vojsku kao roj pčela) ili (2) doslovno (usp. Izl 23:28; Jš 24:12), gdje su stršljeni bili poslani od Boga da poraze strane vojske. Bog pokazuje Svome narodu da se On bori za njihovu dobrobit!

7:21 “Ne smiješ ih se groziti” Ovaj GLAGOL (BDB 791, KB 888, *Qal* IMPERFEKT) ponovljen je nekoliko puta (usp. 1:29; 7:21; 20:3; 31:6; Jš 1:9).

▣ **“GOSPODIN tvoj Bog u tvojoj (je) sredini”** Ovo je predivna istina. Transcendentni Bog, Sveti Bog, prebiva sa Svojim narodom (usp. Izl 29:45; Br 5:3; 35:34). Ovo je značenje imena *Emanuel* (usp. Iz 7:14; 8:8.10).

▣ **“velik i strašan Bog”** Ovaj izričaj sastavljen je od:

1.	PRIDJEVA	-	“velik” BDB 42
2.	<i>Niphal</i> PARTICIPA	-	“strahovit” BDB 431, KB 432.

Ovaj opis YHWH (koristeći *Niphal* osnovu) također je nađen u 10:17; Knjizi Nehemije 1:5; 4:14; 9:32; Danielu 9:4.

7:22 Ovaj stih pokazuje ravnotežu između YHWH-ine snage (tj. “očistiti” BDB 675, KB 730, *Qal* PERFEKT) i ljudskih ograničenja:

1. “nećeš biti kadar brzo ih dokrajčiti”
2. “kako ne bi divlje zvijeri narasle u prevelikome broju za vas”.

7:23 Božja djelovanja opisana su kao:

1. “GOSPODIN tvoj Bog poslat će stršljena protiv njih”, stih 20
2. “GOSPODIN tvoj Bog... baciti (će) ih u veliku pomutnju”, stih 23 (IMENICA i GLAGOL iz istoga korijena), stih 23, usp. Knjiga Izlaska 23:27 (ovo je rječnik svetoga rata)
3. “On će izručiti njihove kraljeve u tvoju ruku”, stih 24.

7:24 “ni jedan čovjek neće biti kadar stati pred tebe” Ovo je hebrejski idiom za vojno sučeljavanje (tj. dvije vojske, usp. 11:25; Jš 1:5; 10:8; 23:9).

▣ **“možeš učiniti da njihovo ime iščezne pod nebom”** GLAGOL (BDB 1, KB 2, *Hiphil* PERFEKT) ovdje je korišten u idiomu posvemašnjega i potpunog uništenja i smrti tako da više ne postoji potomstvo (tj. sveti rat).

7:25-26 Ovi stihovi opisuju kako se Izrael mora odnositi prema kanaanskim idolima (tj. “izrezbarene likove”, BDB 820 GRAĐA REČENICE 43; vidi punu bilješku u 12:3):

1. “spaliti vatrom” - BDB 976, KB 1358, *Qal* IMPERFEKT, usp. stihove 5.25; 12:3
2. “ne smiješ željeti srebro ili zlato”:
 - a. ne unosi ih u svoju kuću, stihovi 25,26
 - b. kako ne bi bio uhvaćen u zamku (BDB 430) od njih
 - c. to je gadost (BDB 1072, usp. 12:3)
 - d. to je pod prokletstvom (tj. “prokleta stvar”, BDB 214)
 - e. moraš se gnušati (BDB 1055, oboje GLAGOL i IMENICA), gaditi (BDB 1073) toga.

7:26 “nešto proketo” [“stvari osuđene za propast; posvećene stvari”] Ovo je povezano s riječju *herem* [kerem], što znači “posvećeno Bogu za potpuno uništenje”. To je uobičajeno prevedeno: “pod prokletstvom”. Ikoja svjetovna uporaba stvari pod prokletstvom ne smije se štovati, dakle, ona je morala biti potpuno uništena.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto je Bog uzео zemlju jednoga naroda i dao je drugome narodu?
2. Kaže li Biblija: “Ne!” za međurasne brakove?
3. Što znači to da je Bog odabrao Izraela kao poseban narod?

PONOVLJENI ZAKON 8

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
spomeni se GOSPODINA svoga Boga 8:1-10	kušnja na ponos i samodostatnost 8:1-10	dobra zemlja mora biti zaposjednuta 8:1-10	teško iskušenje u pustinji 8:1-4 8:5-6
8:11-20	8:11-20	upozorenje protiv zaboravljanja GOSPODINA 8:11-20	Obećana zemlja i njena iskušenja 8:7-10 8:11-16 8:17-20

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 8:1-10

¹"Sve zapovijedi koje vam danas zapovijedam moraš pomno vršiti, da možeš živjeti i umnažati se, te ući i zaposjesti zemlju za koju se GOSPODIN zakle *dati je* vašim praocima. ²I moraš se spomenuti čitavoga puta kojim te je GOSPODIN tvoj Bog vodio u pustinji ovih četrdeset godina, da bi te On mogao poniziti, kušati te, kako bi spoznao što je u tvome srcu, hoćeš li držati Njegove zapovijedi ili ne. ³I On te ponizi i pusti da budeš gladan, i nahrani te manom za koju nisi znao, niti su znali tvoji očevi, kako bi učinio da razumiješ da čovjek ne živi samo od kruha, nego čovjek živi od svega što izlazi iz GOSPODINOVIH usta. ⁴Tvoja se odjeća nije pohabala na tebi, niti ti je noga natekla ovih četrdeset godina. ⁵Dakle moraš znati u svome srcu da te GOSPODIN tvoj Bog odgajao baš kao što čovjek odgaja svoga sina. ⁶Prema tome, morate držati zapovijedi GOSPODINA svoga Boga, hodati po Njegovim putovima i bojati Ga se. ⁷Jer te GOSPODIN tvoj Bog vodi u dobru zemlju, u zemlju potoka vode, zdenaca i izvora, što teku po dolinama i uzvisinama; ⁸zemlju pšenice i ječma, vina i smokava, zemlju maslinova ulja i meda; ⁹zemlju gdje ćeš jesti hranu bez oskudice, u

kojoj nećeš imati manjak ičega; zemlju čije je kamenje željezo, i možeš vaditi iz uzvisina bakar. ¹⁰Kad ćeš jesti i biti zadovoljan, moraš blagoslivljati GOSPODINA svoga Boga za dobru zemlju koju ti je On dao."

8:1 "Sve zapovijedi koje vam danas zapovijedam" Zabilježite IMENICU (BDB 846, vidi Posebnu temu u 4:1) i GLAGOL (BDB 845, KB 1010, *Piel* PARTICIP) koje su SRODNE RIJEČI (iz istoga korijena).

▣ **"moraš pomno vršiti"** GLAGOL (BDB 1036, KB 1581, *Qal* IMPERFEKT, vidi bilješku u 6:12) često je korišten u Ponovljenome zakonu (usp. *Qal*, 4:2.6.9.40; 5:1.10.12.29.32; 6:2.3.17 [dva puta].25; 7:8.9.11.12 [dva puta]; 8:1.2.6.11; 10:13; 11:1.8.22 [dva puta].32; *Niphal* 2:4; 4:9.15.23; 6:12; 8:11; 11:16). Ovaj stih pokazuje da su odnos ljubavi i poslušnosti sukladno Savezu Božji način blagoslova ljudstva i ispunjenja Njegovih obećanja (usp. stihove 2.6.16.18; 4:1).

▣ **"zaposjesti zemlju"** Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: POSJEDOVATI ZEMLJU

Ovaj GLAGOL (BDB 439, KB 441, *Qal* PERFEKT) ponavljano je bio upotrebljavan u vezi s:

1. YHWH-inim obećanjem zakletvom patrijarsima (usp. 1:8; 10:11)
2. Izraelovim djelovanjem na ovim obećanjima i zauzimanjem zemlje (usp. 2:24; 3:18-20)
3. usporedan je s "baštinom" (3:28)
4. Izrael mora poslušati Savez tako da može zadržati zaposjednutu zemlju (usp. 4:1.5.14; 6:1; 8:1; 11:8-9.26-32).

8:2 "(moraš) se spomenuti" Ovaj GLAGOL (BDB 269, KB 269, *Qal* PERFEKT, usp. 5:15; 7:18 [dva puta]; 8:2.18; 9:7.27; 15:15; 16:3.12; 24:9.18.22; 25:17; 32:7), "spomenuti se", u SZ-u korišten je u dva značenja. To je zahtjev Saveza da se ljudstvo spomene Božjih djela i Njegovih zakona. Ovo je bio hebrejski idiom, "držati Boga kao prvenstvo". To je molba ljudstva da se Bog ne spomene naših grijeha.

▣ **"u pustinji"** Izrael (tj. njegovi rabini) osvrću se na razdoblje lutanja pustinjom kao "medeni mjesec" između YHWH i Izraela. Bog nikad nije bio bliže Svome narodu negoli tijekom ovoga teškog vremena jer su morali ovisiti o Njemu za sve. Sad su išli kako bi imali obilje i blagoslove u Obećanoj zemlji. Bog ih je upozoravao da nastavljaju ovisiti o Njemu jer je On bio i jeste izvor svega (usp. stih 18).

▣ **"četrdeset godina"** Ovaj je broj često bio korišten u slikovitome smislu za označavanje dugoga vremenskog razdoblja, duljeg od mjesečnoga ciklusa (tj. 28 dana). Međutim, u ostalim slučajevima to je bilo doslovno. Često je bilo teško znati što odabrati bez drugih povijesnih ili obavijesti iz Pisma. Razdoblje lutanja pustinjom trajalo je oko 38 godina.

▣ **"da bi te On mogao poniziti, kušati te"** Zabilježi slijed:

1. PRIJEDLOG, "zato da" (BDB 775)
2. tri *Piel* INFINITIVNE GRAĐE:
 - a. "poniziti" (BDB 776, KB 853, usp. stihove 2.3.16)
 - b. "kušati" (BDB 650, KB 702, usp. stih 16)
 - c. "spoznati" (BDB 393, KB 390, usp. stihove 2 [dva puta].3 [tri puta].5.16).

Bog iskušava (BDB 650, KB 702, *Piel* INFINITIVNA GRAĐA, stih 16; 13:3; Suci 2:22; 3:1.4) nas s ciljem jačanja naše vjere (npr. Post 22:1; Izl 15:25; 16:4; 20:20; Pnz 8:2.16; 13:3; Suci 2:22; II. Ljet 32:31 i Mt 4:1; Heb 12:5-13). Ako smo djeca Božja bit ćemo kušani! Uobičajeno smo kušani u području naših života koja su za nas prvenstvo. Kušanje znači učiniti nas sličnijima Kristu.

Pojam "poniziti" (BDB 776, KB 853, *Piel* INFINITIVNA GRAĐA) upotrijebljen je u stihovima 2.3.16. SZ jedino Mojsija naziva poniznim (usp. Br 12:3; i često u Psalmima) a NZ naziva Isusa poniznim (usp. Mt 11:29). Bog čezne za poniznim i stavom pouzdanja u Svome narodu (npr. 10:3; Ezr 8:21).

Pojam "srce" korišten je slikovito za naše pobude (usp. stihove 2.5.14. i 17). Vidi Posebnu temu u 2:30.

8:3 “manom” [mana] Ovo (BDB 577 I, ljudi su je nazvali “mana” [Izl 16:31] iz pitanja u Knjizi Izlaska 16:4: “Što je to?” Mojsije ju je nazvao “kruh s neba”, Izl 16:4) je bila posebna Božja opskrba hrane tijekom razdoblja lutanja pustinjom. Opisana je u Izlasku 16:4.14-15; 31; Brojevima 11:7-8, ali njena točna tvar nam je nepoznata (BDB kaže da je bila poznata beduinima u Sinaju te da je ona bila točno određeni sok iz određene grančice, ali to ne potkrepljuje biblijski opis). Bog je osigurao ono što su trebali za svaki dan, ne za dugo vremensko razdoblje tako da ljudi nauče imati pouzdanja u Njega za svoje dnevne potrebe. On to čini i za vjernike Novoga saveza (usp. Mt 6:11).

▣ **“spoznao”** Ovaj (BDB 393, KB 390) korijen upotrijebljen je tri puta u ovome stihu (vidi punu bilješku u 4:35):

1.	“koju nisi znao”	-	<i>Qal</i> PERFEKT
2.	“niti su znali tvoji očevi”	-	<i>Qal</i> PERFEKT
3.	“kako bi učinio da razumiješ”	-	<i>Hiphil</i> INFINITIVNA GRAĐA.

Isto tako zabilježi druga mjesta u ovome poglavlju:

stih 2	-	“spoznao“	-	<i>Qal</i> INFINITIVNA GRAĐA
stih 5	-	“znati”	-	<i>Qal</i> PERFEKT
stih 16	ponavljanje # 2.			

▣ **“da čovjek ne živi samo od kruha”** Ovo je jedan od odlomaka kojeg je Isus naveo Sotoni u Njegovu iskustvu iskušenja (usp. Mt 4:14; Lk 4:4). Ljudi trebaju osobni, odnos pouzdanja s Bogom više nego išta (npr. Ps 42:1-4; 63:1; 143:6, Augustin je rekao da u svakoj osobi postoji bogom-oblikovana rupa)! Fizički nije dovoljno za pravi život (tj. “od svega što izlazi iz GOSPODINOVIH usta”).

8:4 “Tvoja se odjeća nije pohabala na tebi” I Rashi (židovski komentator iz Srednjega vijeka) i Justin Martyr (otac rane Crkve) tvrdili su da je dječja odjeća rasla kako su rasla djeca i nikad se nije pohabala (usp. Pnz 29:5 dodaje niti njihove sandale; Neh 9:21)! Kakav predivan izričaj Božje brige za svaku potrebu.

▣ **“niti ti je noga natekla”** Ovo je rijedak hebrejski GLAGOL (BDB 130, KB 148, *Qal* PERFEKT, usp. Neh 9:21) što znači “nadimanje”. Isti korijen kao IMENICA upućuje na dižući kruh. Ovo potvrđuje da su njihova fizička tijela bila isto tako ojačana da odole dugome, tegobnom putovanju.

8:5 “GOSPODIN tvoj Bog odgajao (te) baš kao što čovjek odgaja svoga sina” Ovo je posebna analogija YHWH kao ljubećega oca (usp. Izr 3:15). On nas odgaja za naše vlastito dobro (Heb 12:5-13). Vidi Posebnu temu u 2:15. Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: OČINSTVO BOGA

I. Stari zavjet

A. Postoji značenje da je Bog otac u smislu stvaranja.

1. Knjiga Postanka 1:26-27
2. Malahija 2:10
3. Djela apostolska 17:28.

B. Otac je analogija korištena u nekoliko značenja:

1. otac Izraela (izborom):
 - a. “Sin” – Izlazak 4:22; Ponovljeni zakon 14:1; 39:5; Izaija 1:2; 63:16; 64:8; Jeremija 3:19; 31:20; Hošea 1:10; 11:1; Malahija 1:6
 - b. “prvoroden” – Izlazak 4:22; Jeremija 31:9
2. Otac kraljevstva Izrael (mesijanskog):
 - a. II. Samuelova 7:11-16
 - b. Psalam 2:7; Djela 13:33; Hebrejima 1:5; 5:5
 - c. Hošea 11:1; Evanđelje po Mateju 2:15
3. analogija ljubećeg roditelja:
 - a. otac (metafora):
 - (1) nosi svoga sina – Ponovljeni zakon 1:31
 - (2) disciplinira – Ponovljeni zakon 8:5; Izreke 3:12

- (3) opskrbljuje (tj. Izl) – Ponovljeni zakon 32:1
- (4) nikad neće napustiti – Psalam 27:10
- (5) ljubi – Psalam 103:13
- (6) prijatelj/vodič – Jeremija 3:4
- (7) iscjelitelj/onaj koji oprašta – Jeremija 3:22
- (8) davatelj milosrđa – Jeremija 31:20
- (9) onaj koji obučava – Hošea 11:1-4
- (10) poseban sin – Malahija 3:17
- b. majka (metafora):
 - (1) nikad neće napustiti – Psalam 27:10
 - (2) ljubav njegujuće majke – Izaija 49:15; 66:9-13 i Hošea 11:4 (s predloženim tekstualnim poboljšanjem “jaram” k “djetešce”).

II. Novi zavjet

A. Trojstvo (tekstovi gdje su spomenuti svo troje):

- 1. Evanđelja:
 - a. Matej 3:16-17; 28:19
 - b. Ivan 14:26
- 2. Pavao:
 - a. Rimljanima 1:4-5; 5:1.5; 8:1-4.8-10
 - b. I. Korinćanima 2:8-10; 12:4-6
 - c. II. Korinćanima 1:21; 13:14
 - d. Galaćanima 4:4-6
 - e. Efežanima 1:3-14.17; 2:18; 3:14-17; 4:4-
 - f. I. Solunjanima 1:2-5
 - g. II. Solunjanima 2:13
 - h. Tit 3:4-6
- 3. Petar – I. Petrova 1:2
- 4. Juda – stihovi 20-21.

B. Isus:

- 1. Isus kao “jedinorođeni” – Ivan 1:18; 3:16.18; I. Ivanova 4:9
- 2. Isus kao “Sin Božji” – Matej 4:3; 14:33; 16:16; Luka 1:32.35; Ivan 1:34.49; 6:69; 11:27
- 3. Isus kao Ljubljeni Sin – Matej 3:17; 17:5
- 4. Isusova uporaba *abba* za Boga – Marko 14:36
- 5. Isusova uporaba ZAMJENICA za pokazivanje obojega i Njegovog i našega međusobnog odnosa prema Bogu:
 - a. “Moj Otac”, npr. Ivan 5:18; 10:30.33; 19:7; 20:17
 - b. “vaš Otac”, npr. Matej 17:24-27
 - c. “naš Otac”, npr. Matej 6:9.14.26.

C. Jedna od mnogih obiteljskih metafora za opis prisnoga odnosa između Boga i čovječanstva:

- 1. Bog kao Otac
- 2. vjernici kao:
 - a. sinovi Božji
 - b. djeca
 - c. rođeni od Boga
 - d. ponovo rođeni
 - e. posinjeni
 - f. doneseni naprijed
 - g. obitelj Božja.

8:6 “hodati po Njegovim putovima” Ovo je uobičajena biblijska metafora za način života (npr. 5:33; 8:6; 10:12; 11:22; 19:9; 26:17; 28:9; 30:16). Bog nam želi da svakoga dana živimo za Njega. Biblijska vjera nije moto, niti sakramentalni čin, ni pamćenje pročitanih odlomaka iz Biblije ni sustavna teologija, nego dnevni odnos s Bogom.

▣ **“bojati Ga se”** Ova *Qal* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE usporedna je s “hodati”. Ovo je zamisao strahopoštovanja i uvažavanja (usp. 4:10; 5:29; 6:2.13.24; 7:19; 8:6; 10:12.20; 13:4; 14:23; 17:19; 31:12-13).

8:7-10 Ovo je naglasak na vrijednosti vode za poljodjeljsko društvo i plodnosti tla Obećane zemlje. U drevnim spisima Mezopotamije, Palestina je bila poznata kao “zemlja kojom teče mlijeko i med” (usp. Izl 3:8.17; 13:5; 33:3; Pnz 6:3; 11:9; 26:9; 27:3; 31:20). Imala je i goleme naslage minerala, stih 9. Božji blagoslovi na Izraelu trebali su stvoriti odaziv zahvalnosti (usp. stih 10). Bog nam želi da uživamo Njegovo Stvorenje ali da se spomenemo da nam ga je On dao.

8:10 Prvi dio ovoga stiha izvor je rabinske naredbe da se onaj koji je jeo nakon toga moli. Ova vrsta ne-okvirne doslovnosti, iako pobožna, nema ništa s “nakanom autora“!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 8:11-20

¹¹“Pazi da ne zaboraviš GOSPODINA svoga Boga nedržanjem Njegovih zapovijedi i Njegovih uredbi i Njegovih pravila koje vam zapovijedam danas; ¹²jer, kad budeš jeo i kad budeš zadovoljan, i izgradiš dobre kuće i kad ćeš živjeti u njima, ¹³i kad se umnože tvoja goveda i stada, i umnoži se tvoje srebro i zlato, i kad ti se sve to umnoži, ¹⁴onda će tvoje srce postati oholo, i zaboravit ćeš GOSPODINA tvoga Boga koji te izvede iz egipatske zemlje, iz kuće ropstva. ¹⁵On te vodio kroz veliku i strašnu pustinju, s njenim zmijama ljuticama i štipavcima i žednom zemljom gdje nije bilo vode; On dovede vodu za tebe iz kremene stijene. ¹⁶U pustinji On te hranio manom koju tvoji očevi nisu poznavali, kako bi te On mogao poniziti i kako bi te On mogao iskušati, da učini dobro za tebe na kraju. ¹⁷Inače, mogao bi reći u svome srcu: ‘Moja snaga i jakost moje ruke učinila me tako bogatim.’ ¹⁸Ali moraš se spomenuti GOSPODINA tvoga Boga, jer On je taj koji ti daje snage da stвориš bogatstvo, kako bi On mogao potvrditi Svoj savez kojim se On zakle tvojim ocima, kao što je to ovog dana. ¹⁹I čak ako ikad zaboraviš GOSPODINA tvoga Boga, i poslije odeš za drugim bogovima i budeš im služio i štovao ih, svjedočim protiv tebe danas da ćeš zasigurno izginuti. ²⁰Kao narodi kojima je GOSPODIN učinio da izginu pred tobom, tako ćeš ti izginuti; zato jer nećeš slušati glas GOSPODINA tvoga Boga.”

8:11 “Pazi” Ovaj GLAGOL (BDB 1036, KB 1581, *Niphal* IMPERATIV, usp. 5:12; ;8:6; 11:8; 16:1) preveden je “držati”, “čuvati se”, “pozorno činiti” (vidi bilješku u 6:12). To je poziv na poslušnost.

▣ **“zaboraviš”** Ovaj GLAGOL (BDB 1013, KB 1489, *Qal* IMPERFEKT, usp. 4:9.23.31; 6:12; 8:11.14,19 [dva puta]; 9:7; 25:19) oprečan je od “spomeni se” (usp. 5:15; 7:18; 8:2.18; 9:7.27; 15:15; 16:3.12; 24:9,18; 25:17; 32:7). To je sklonost zadovoljnoga, palog čovjeka, čak religioznog čovjeka. Kad zaboravimo Božji blagoslov mi sami sebe varamo razmišljanjem da smo to učinili sami našima vlastitim snagama! Prvenstvo mora biti davatelj, a ne dar (usp. Ps 103:20)!

▣ **“GOSPODINA svoga Boga”** Zabilježite da su se morali spomenuti Boga i primjerenoga načina vršiti poslušnost (usp. Lk 6:46). Za imena za Božanstvo, vidi Posebnu temu u 1:3.

▣ **“Njegovih zapovijedi i Njegovih uredbi i Njegovih pravila”** Vidi Posebnu temu: Pojmovi za Božje otkrivenje (korišteni u PONOVLJENOME ZAKONU i PSALMIMA) u 4:1.

▣ **“umnoži/umnože”** Ovaj GLAGOL (BDB 915, KB 1176, *Qal* IMPERFEKT) ponovljen je tri puta kako bi pokazao različite grupacije Božjih blagoslova.

8:15 “zmijama ljuticama” Neizvjesno je imaju li one (PRIDJEV, BDB 977 I i IMENICA BDB 638) isto ime zbog njihove boje (iz GLAGOLA) ili bolova (zbog otrova) od njihova ugriza (usp. Br 21).

▣ **“On dovede vodu za tebe iz kremene stijene”** Ovaj je događaj zabilježen u Knjizi Izlaska 17:6 i ponovo u Brojevima 20:11. Pavao, u I. Poslanici Korinćanima 10:4, kaže da je ta stijena bila simbol Božje mesijanske opskrbe.

8:16 YHWH iskušava kao što i blagosilja (npr. Abrahama u Post 22; Izraela u Izl 20:20; mana u Izl 16:4). Iskušavanje (BDB 650, KB 702) čak postaje molitva u Psalmu 26:2 i u različitim pojmovima, ali iste nakane, u Psalmu 139:1.23.

8:17 “**Moja snaga i jakost moje ruke učiniše me tako bogatim**” Pripazite na samodostatnost i ponos (usp. stih 18; Jak 4:13-17). Vidi Posebnu temu: YHWH-ina djela milosti za Izraela u 9:4-6.

8:18 “**moraš se spomenuti**” Vidi bilješku u 7:18.

▣ “**Svoj savez kojim se On zakle tvojim ocima**” Osvajanje je bilo vrhunac YHWH-ina iskupiteljskog nauma vraćajući se na Knjigu Postanka 3:15; 12:1-3; 26:24; 28:13-15. Ovaj izražaj postaje ponovljena potvrda u Ponovljenome zakonu (usp. 1:8; 6:10; 8:18; 9:5.27; 29:13; 30:20; 34:4).

GLAGOL (BDB 989, KB 1396) je *Niphal* PERFEKT, koji u obećanju u Savezu može biti PASIV ili POVRATNI GLAGOL (npr. Post 12:3).

8:19 Ishodi neposlušnosti jasni su kao i ishod poslušnosti! Zabilježite da su GLAGOLI “poslije odeš” (BDB 229, KB 246, *Qal* PERFEKT), “služio” (BDB 712, KB 773, *Qal* PERFEKT), i “štovao” (BDB 1005, KB 295, *Hishtaphel* PERFEKT) usporedni.

NASB	“čak ako ikad zaboraviš GOSPODINA”
NKJV	“ako ikako zaboraviš GOSPODINA”
NRSV	“ako zaboraviš GOSPODINA”
TEV	“Nikad ne zaboravi GOSPODINA”
NJB	“Budi siguran, ako zaboraviš Jahvu”

Rečenična građa je GLAGOL “zaboraviš” (BDB 1013, KB 1485) koji je ponavljan, INFINITIVNI APSOLUT slijeden *Qal* IMPERFEKTOM. Ova je građa u hebrejskome način naglašavanja. Isti je oblik viđen s “izginuti” u stihu 19.

8:20 “(ti) ćeš izginuti” Zabilježite da je u stihovima 19 i 20 GLAGOL upotrijebljen četiri puta (INFINITIVNI APSOLUT u stihu 19; *Qal* IMPERFEKT dva puta u stihovima 19 i 20, te *Hiphil* PARTICIP u stihu 20).

Ovo je uobičajena riječ upozorenja u Ponovljenome zakonu. Bila je korištena na nekoliko načina:

1. Bog će uništiti Izraelce ne budu li poslušali Njegov Savez - 4:26 (dva puta); 8:19.20; 9:3; 11:17; 28:20.22.51.63; 30:18 (dva puta)
2. Bog zapovijeda Izraelu neka potpuno uništi Kanaance - 7:24; 8:20; 12:2.3
3. Bog će uništiti one koji Ga mrze - 7:10.
4. Bog je uništio egipatsku vojsku - 11:4.

Izrael će biti stavljen pod posljedice “svetoga rata” ako prekrši Savez (Pnz 27 - 29)! Bog ne pravi razliku među ljudima!

Postoje smrtne posljedice za neposlušnost kao i velike dobrobiti za poslušnost. Povlastica donosi odgovornost! “Onome kome je dano više, od njega se više zahtijeva” (usp. Lk 12:48)!

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Popiši Božja milosrdna čudesa koje je On izveo pred Svojim narodom u pustinji što su popisana u poglavlju 8.
2. Iskušava li Bog Svoj narod? Zašto?
3. Zašto je poniznost toliko puta istaknuta u ovome poglavlju?

PONOVLJENI ZAKON 9

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
ponovljen pregled Izraelove pobune	kušnja na samo-pravednost (9:1-10:11)	neposlušnost naroda	YHWH, ne Izrael postiže pobjedu
9:1-12	9:1-3 9:4-5 9:6-7	9:1-3 9:4-6	9:1-6
	9:8-14	9:7-11	Izraelovo ponašanje na Horebu; Mojsije posreduje 9:7-14
9:13-24	9:15-21	9:12 9:13-14 9:15-21	9:15-21
	9:22-24 9:25-29	9:22-24 9:25-29	Izrael griješi opet. Mojsijeva molitva 9:22-24 9:25-29

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 9:1-6

¹"Slušaj, o Izraele! Prelaziš preko Jordana danas kako bi ušao da istjeraš s posjeda narode veće i jače od tebe, u velike gradove utvrđene do neba, ²narod velik i stasit, sinove Anakove, koje poznaješ i o kojima si čuo *govoriti*: 'Tko može odoljeti pred Anakovim sinovima?' ³Znaj dakle danas da je GOSPODIN tvoj Bog koji prelazi pred vama kao oganj što proždire. On će ih uništiti i On će ih svladati pred vama, tako da ih možeš istjerati i uništiti ih brzo, baš kao što ti je GOSPODIN rekao. ⁴Ne kaži u svome srcu onda kad ih GOSPODIN bude istjerao pred tobom: 'Zbog moje

pravednosti GOSPODIN me je uveo da zaposjednem ovu zemlju', nego je to zbog pokvarenosti ovih naroda da ih GOSPODIN tjera s posjeda pred tobom. ⁵To nije zbog tvoje pravednosti ili čestitosti tvoga srca da ideš zaposjesti njihovu zemlju, nego je to zbog pokvarenosti ovih naroda da ih GOSPODIN tvoj Bog istjeruje pred tobom, zato da potvrdi zakletvu kojom se GOSPODIN zakle tvojim ocima, Abrahamu, Izaku i Jakovu. ⁶Znaj, dakle, to nije zbog tvoje pravednosti da ti GOSPODIN tvoj Bog daje ovu dobru zemlju da je zaposjedneš, jer si ti tvrdoglav narod."

9:1 "Slušaj" Ovaj je hebrejski pojam *shema* (BDB 1033, KB 1570, *Qal* IMPERATIV, usp. 4:1; 5:1; 6:3.4; 9:1; 20:3; 27:9), koji znači "čuti kao i činiti". Vidi bilješku u 4:1.

▣ **"O Izraele"** Vidi Posebnu temu u 1:1.

▣ **"narode veće i jače od tebe"** Ovo je ponovljena tema (vidi bilješku u 1:28). Teološka točka (tj. YHWH-in suvereni odabir i Njegovo obećanje patrijarsima) nalazi se u 7:6-9. On je pouzdan i istinit. Njegova je narav uveličana u Izraelovoj tvrdoglavosti i krutosti (usp. stihove 6.7.13.24.27; 10:16; 31:27).

9:2 "[Anak] ... sinove Anakove" Etimologija ovoga pojma znači "dugi vrat" te, stoga, upućuje na divove. U Ponovljenome zakonu 2:10-11 oni su povezani s *Refaimcima* i u Knjizi Brojeva 13:33 povezani su s *Nefilima*. Vidi Posebnu temu u 1:28.

▣ **"poznaješ"** Vidi punu bilješku u 4:35.

9:3 "Znaj" Ovaj GLAGOL (BDB 393, KB 390, *Qal* PERFEKT) upotrebljavan je često i u nekoliko značenja. Vidi Posebnu temu u 4:35.

▣ **"oganj što proždire"** Ovo je BDB 77 plus BDB 37. Ta metafora opisuje Božji Sud nad narodom zemlje zbog njihove bezbožnosti (usp. stihove 4-5; Post 15:16). Vidi bilješku u 4:24. Za dobru kratku raspru o ovoj slikovitoj uporabi za opis Boga vidi *The Dictionary of Biblical Imagery*, str. 332-336.

▣ **"On će ih uništiti i On će ih svladati pred vama"** Ova dva GLAGOLA osvajanja usporedna su i naglašavaju YHWH-ina djelovanja u korist Izraela:

1. "uništiti" - BDB 1029, KB 1552, *Hiphil* IMPERFEKT
2. "svladati" - BDB 488, KB 484, *Hiphil* IMPERFEKT.

Također zabilježi da je Izrael morao djelovati u vjeri i napasti:

1. "možeš istjerati" - BDB 439, KB 441, *Hiphil* PERFEKT
2. "uništiti ih brzo" - BDB 1, KB 2, *Hiphil* PERFEKT plus PRILOG (BDB 555 II).

Zabilježi i teološku te ravnotežu po Savezu između obećanog djelovanja suverenoga YHWH i naredbenoga vjernog odaziva vojske Izraelaca i vođa. Oboje je ključno!

Također mora biti zabilježeno da je YHWH izvršio Svoj zadatak, ali Izrael nije u potpunosti izvršio zadatak posvemašnjeg uklanjanja domorodačkih stanovnika (usp. Suci 1-2). Izrael je morao djelovati brzo (usp. 7:22), ali nije!

9:4-6 "Ne kaži u svome srcu kad ih GOSPODIN bude istjerao pred tobom: 'Zbog moje pravednosti'" Ovo je slično s 8:11-20. Bog opet pokazuje narodu da On djeluje, ne zato što su dobri, nego zbog (1) bezbožnosti naroda zemlje (usp. Post 15:12-21; Lev 18:24-25; 20:13-14) i (2) Njegova obećanja njihovim patrijarsima započetog u Knjizi Postanka 12:1-3. On želi da se oni spomenu kako je On u potpunome nadzoru.

Početni GLAGOL "kaži" (BDB 55, KB 65) je *Qal* IMPERFEKT, korišten u ZAPOVJEDNOME smislu. Palo srce ljudstva još je uvijek prisutno i duhovno opasno.

Drugi GLAGOL "bude istjerao" (BDB 213, KB 239, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE) pokazuje YHWH-ino djelatno uplitanje u osvajanje (usp. 6:19; Jš 23:5).

POSEBNA TEMA: YHWH-ina DJELA MILOSTI ZA IZRAELA

Mora biti jasno rečeno da su Izlazak, lutanje pustinjom, i osvajanje bila dio YHWH-inog djela milosti, ne zaslužene nagrade zbog Izraelovih djelovanja:

1. to je bila YHWH-ina ljubav za "očeve" – Ponovljeni zakon 4:37-38; 7:8; 10:15

2. to nije bila Izraelova brojnost – Ponovljeni zakon 7:7
3. to nije bila Izraelova jakost i snaga - Ponovljeni zakon 8:17
4. to nije bila Izraelova pravednost ili čestitost - Ponovljeni zakon 9:5-6
5. YHWH nastavlja ljubiti Izraela čak usred osude – Knjiga proroka Jeremije 31:3.

9:5 “To nije zbog tvoje pravednosti ili čestitosti tvoga srca” Ove dvije IMENICE su u ovome okviru usporedne:

1. “pravednost” - BDB 842, usp. 6:25; 9:4.5.6; 24:13; 33:21, vidi Posebnu temu u 1:16
2. “čestitost” - BDB 449, znači poštenje ili moralni način života, usp. I. Knjiga Ljetopisa 29:17; Psalam 119:7.
Izraelu nije bila dana zemlja Kanaana zbog njihove pobožnosti, nego zbog nepobožnosti Kanaanaca (usp. stih 4; Post 15:12-21; Lev 18:24-28, vidi bilješku u 3:6).

▣ **“da potvrdi zakletvu kojom se GOSPODIN zakle tvojim ocima, Abrahamu, Izaku i Jakovu”** Zabilježite GLAGOLE:

1. “potvrditi zakletvu” - BDB 877, KB 1086, *Hiphil* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE
2. “GOSPODIN se zakle” - BDB 989, KB 1396, *Niphal* PERFEKT.

POSEBNA TEMA: OBEĆANJA PATRIJARSIMA TEMELJEM SAVEZA

Ovo prvotno obećanje posebna odnosa temeljem Saveza bilo je upućeno:

1. Abrahamu, Knjiga Postanka 12:1-3:
 - a. zemlja, Postanak 12:7; 13:4-15; 15:18-21
 - b. narod, Postanak 13:16; 15:4-5; 17:2-6; 22:18
 - c. blagoslov svijetu, Postanak 18:18; 22:18
2. Izaku, Postanak 26:2-4
 - a. zemlja
 - b. narod
 - c. blagoslov svijetu
3. Jakovu, Postanak 28:2-4.13; 35:9-12; 48:3-4
 - a. zemlja
 - b. narod
4. narod Izraela (zemlja), Izlazak 3:8.17; 6:8; 13:5; 33:1-3; Ponovljeni zakon 1:7-8.35; 4:31; 9:3; 11:25; 31:7; Jošua 1:6.

▣ **“pravednosti”** Vidi Posebnu temu u 1:16.

9:6.13 “ti (si) tvrdoglav narod” Ovo je izvorno bio poljodjelski izričaj koji je upućivao na tvrdoglave volove. Doslovno to znači “tvrde šije“ ili “tvrdokoran” (BDB 904 GRAĐA BDB 791, usp. 6.7.13.24.27; 10:16; 31:27; Izl 32:9; 33:3.5; 34:9).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 9:7-21

⁷“Sjeti se, ne zaboravi kako si izazivao GOSPODINA svoga Boga na gnjev u pustinji: od dana kad si napustio egipatsku zemlju sve dok nisi došao na ovo mjesto, bio si buntovan protiv GOSPODINA. ⁸Čak si i na Horebu izazivao GOSPODINA na gnjev, i GOSPODIN bijaše toliko gnjevan protiv tebe da te On želio uništiti. ⁹Kad uzidoh na brdo da primim kamene ploče, ploče saveza koje je GOSPODIN učinio s vama, onda ostadoh na brdu četrdeset dana i noći; niti sam jeo kruha ni pio vode. ¹⁰I GOSPODIN mi dade dvije kamene ploče napisane Božjim prstom; i na njima *bijahu* sve riječi koje je GOSPODIN govorio s vama na brdu iz središta vatre na dan okupljanja. ¹¹I dođe oko kraja četrdeset dana i noći kad mi GOSPODIN dade dvije kamene ploče, ploče saveza. ¹²Tad mi GOSPODIN reče: 'Digni se, idi dolje odavde brzo, jer se je tvoj narod kojeg ti izvede iz Egipta ponašao pokvareno. Štoviše oni se brzo okrenuše od puta kojeg im Ja zapovjedih; napravili su lijevan kip za sebe.' ¹³GOSPODIN mi kazivaše nadalje, govoreći: 'Vidjeh ovaj narod, i uistinu, to je tvrdoglav narod. ¹⁴Ostavi Me samog, tako da ih mogu uništiti i izbrisati njihovo ime pod nebom; i Ja ću od tebe napraviti narod moćniji i veći negoli su oni.' ¹⁵Tada se okrenuh i sidoh s brda dok brdo gorješe vatrom, a dvije ploče saveza bijahu u moje dvije ruke. ¹⁶I vidjeh da ste doista grijehili protiv GOSPODINA svoga Boga. Napravili ste za

sebe lijevano tele; štoviše brzo ste se okrenuli od puta kojeg vam je GOSPODIN zapovjedio. ¹⁷I zgrabih dvije ploče i bacih ih iz svojih ruku, i smrskah ih pred vašim očima. ¹⁸I padoh nice pred GOSPODINOM, kao i prvih, četrdeset dana i noći; niti jedoh kruha niti pih vode, zbog svih vaših grijeha koje ste počinili čineći ono što je zlo u očima GOSPODINOVIM da Ga izazivate na gnjev. ¹⁹Jer ja se bojah bijesa i žestokog nezadovoljstva kojim GOSPODIN bijaše gnjevan protiv vas zato da vas uništi, ali me GOSPODIN sasluša i taj puta. ²⁰I GOSPODIN bijaše dovoljno ljutit na Arona da ga uništi; tako dakle molih i za Arona u isto vrijeme. ²¹I ja uzeh vašu grješnu stvar, tele koje ste napravili, i spalih ga vatrom i smrskah ga, usitnih ga vrlo sitno sve dok ne bijaše sitan kao prašina; i bacih njegovu prašinu u potok što se spuštate s brda."

9:7 "Sjeti se, ne zaboravi" Ova su dva početna GLAGOLA (BDB 269, KB 269, *Qal* IMPERATIVI, usp. 5:15; 7:18 [dva puta]; 8:2; 9:7.27; 15:15; 16:3.12; 24:9.18.22; 25:17; 32:7 i BDB 1013, KB 1489, *Qal* IMPERFEKT, djelujući kao ZAPOVJEDNI, usp. 4:9.23; 6:12; 8:11.14.19 [dva puta]; 9:7) morala Izraelu pomoći sjetiti se (vidi bilješku u 7:18) i ne ponoviti njegov manjak vjere u YHWH-u, Njegova obećanja i Njegovu snagu kao što su oni napravili u nekoliko prigoda tijekom izlaska i razdoblja lutanja pustinjom.

Mojsije spominje njihovo djelo idolatrije i pobune na podnožju gore Horeb u stihu 8, gdje je Aron oblikovao zlatno tele na uporno zahtijevanje naroda!

9:7-8 "kako si izazivao GOSPODINA" Vidi Knjigu Izlaska 16; 32; i Brojeve 13-14; 16:21.25 kao neke primjere.

9:7-22 Ovi stihovi upućuju na djela Izraela dok je Mojsije bio na gori Horeb/Sinaj primajući Zakon (usp. Izl 32).

9:9 "kamene ploče, ploče saveza koje je GOSPODIN učinio s vama" Očito su "kamene ploče", i "ploče saveza" usporedne. Vidi Posebnu temu: Savez u 4:13. Ovo su bile YHWH-ine riječi, ne Mojsijeve. Ovo je otkrivenje, ne ljudsko mišljenje ili otkriće.

9:9.11.18 "četrdeset dana" Ovaj je broj često simbolički što su tiče duljine, neodređeno vremensko razdoblje, dulje nego lunarni ciklus (tj. 28 dana) ali manje od sezonske promjene. Vrijeme od odlaska s gore Horeb/Sinaj do ulaska u Kanaan bilo je trideset i osam godina.

9:9.18 "niti sam jeo kruha ni pio vode" Ovo upućuje na dva odvojena 40 dana posta što znači ili (1) čudesna uzdržljivost (usp. Izl 24:18; 34:28) ili (2) hiperbolički idiom za ograničeni post (bez hrane, ali s vodom).

9:10 "dvije kamene ploče" Zbog *Suzerain Hittite Treaties* [slobodan prijevod: Hetitske rasprave iz Suze – op.prev.] moguća je povijesna pozadina, ovo bi moglo upućivati na dvije potpune prepiske Zakona. Vidi Uvod u knjigu, VII.

▣ **"napisane Božjim prstom"** Ovo je idiom za Božansko podrijetlo Deset Riječi i njihovih objašnjenja (usp. Izl 31:18; 32:15-16; Pnz 4:13). Vidi Posebnu temu: Bog opisan kao čovjek (jezik antropomorfizama) u 2:15.

▣ **"GOSPODIN (je) govorio s vama na brdu iz središta vatre"** Ovo je ponavljana tema (usp. 4:12.15.33.36; 5:5.22.24.26; 9:10; 10:4). Izričaj naglašava Božja djela i sadržaj osobnoga Saveza otkrivenja na gori Horeb/Sinaj.

9:12-14 Kao što Mojsije navodi svoj razgovor s Bogom na gori Horeb/Sinaj YHWH koristi nekoliko zapovijedi:

1. "Digni se", stih 12 - BDB 877, KB 1086, *Qal* IMPERATIV
2. "idi dolje", stih 12 - BDB 432, KB 434, *Qal* IMPERATIV
3. "Ostavi Me samog", stih 14 - BDB 951, KB 1276, *Hiphil* IMPERATIV
4. "tako da ih mogu uništiti", stih 14 - BDB 1029, KB 1552, *Hiphil* IMPERFEKT upotrijebljen u KOHORTATIVNOME smislu
5. "izbrisati njihovo ime [izbrisati ih]", stih 14 - BDB 562, KB 567, *Qal* IMPERFEKT upotrijebljen u KOHORTATIVNOME smislu.

▣ **"jer se je tvoj narod kojeg ti izvede iz Egipta"** Ovaj GLAGOL (BDB 422, KB 425, *Hiphil* PERFEKT) upotrijebljen je mnogo puta za YHWH-u, ali samo ovdje za Mojsija.

▣ **“lijevan kip”** Ovo nije bila idolatrija, nego fizičko predstavljanje YHWH. To je bilo kršenje druge zapovijedi. Oni su željeli Boga kojeg mogu vidjeti i dodirnuti kao što su imali ljudi Egipta i Kanaana.

9:14 Je li ovaj primjer Božjega gnjeva ili je to ispit Mojsijeva vodstva (usp. stih 25 i dalje, Izl 32:30-35)?

▣ **“izbrisati njihovo ime pod nebom”** Ovo je hebrejski idiom (usp. 25:5; Ps 41:5) za potpuno istrebljenje Izraela!

9:15 “brdo gorješe vatrom” Goruća vatra ili sjajno svjetlo bili su simboli Božje prisutnosti (usp. 1:32-33; Iz 66:15). Vidi Posebnu temu: Vatra u 4:11.

9:16 “Napravili ste za sebe lijevano tele” Ovaj isti GLAGOL (BDB 793 I, KB 899, *Qal* PERFEKT) upotrijebljen je u stihovima 12 i 21. Ovdje je ovaj kip nazvan (1) “lijevano tele” (BDB 722, usp. Izl 32:4.8) (2) u stihu 21, “tele”, ali (3) u stihu 12 “lijevani kip” (usp. Izl 34:17; Lev 19:4).

9:17 “smrskah ih pred vašim očima” Poseban dan kad je Savez bio napisan od Boga bio je slomljen (oboje i doslovno i slikovito).

9:19 “GOSPODIN (me) sasluša” Vidi Knjigu Izlaska 34. Zabilježi izvor Mojsijeva straha (BDB 388, KB 386, *Qal* PERFEKT, usp. 28:60):

1. YHWH-in bijes - BDB 60, usp. Knjiga Izlaska 32:12
2. YHWH-ino žestoko nezadovoljstvo - BDB 404, usp. 29:23
3. YHWH-in gnjev - BDB 893, KB 1124, *Qal* PERFEKT, usp. 1:34; Levitski zakonik 10:6; Brojevi 16:22
4. zato da vas uništim - BDB 1029, KB 1552, *Hiphil* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE, usp. 6:15; 9:20.

Knjiga Brojeva 1 i 2 mogu djelovati kao dva za jedan (usp. TEV, NET Biblija).

9:20 “za Arona” Mojsijeva molitva za Arona nije navedena u Knjizi Izlaska 32.

9:21 Vidi Knjigu Izlaska 32:20. Zabilježi koliko je mnogo GLAGOLA upotrijebljeno za opis onoga što je Mojsije napravio zlatnom teletu, grješnoj stvari:

1. “spalih ga”, BDB 926, KB 1358, *Qal* IMPERFEKT
2. “smrskah ga”, BDB 510, KB 507, *Qal* IMPERFEKT, usp. II. Knjiga o Kraljevima 18:4; Mihej 1:7
3. “usitnih ga vrlo sitno”, BDB 377, KB 374, *Qal* INFINITIVNI APSOLUT
4. “bijaše sitan kao prašina”, BDB 200, KB 229, *Qal* PERFEKT
5. “bacih njegovu prašinu u potok [bacih ga u potok]”, BDB 1020, KB 1527, *Hiphil* IMPERFEKT.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 9:22-24

²²“Ponovo u Taberi i Masi i Kibrot Hattaavi iskušavaste GOSPODINA na gnjev. ²³I kad vas GOSPODIN posla iz Kadeš Barnee, govoreći: 'Ustanite i zauzmite zemlju koju sam vam Ja dao', tada se pobuniste protiv zapovijedi GOSPODINA svoga Boga; niti ste Mu povjerovali niti slušali Njegova glasa. ²⁴Bunili ste se protiv GOSPODINA od dana otkad vas upoznah.”

9:22 “Taberi” [Tabera] Ime ovoga mjesta dolazi od igre riječi GLAGOLA “gorjeti” (BDB 129). To je bio zemljopisni položaj gdje je YHWH odgovorio njihovim neprestanim prigovaranjem s osudom vatre (usp. Br 11:1-3.34-35). Ono je bilo oko tri dana hoda sjeverno od gore Horeb/Sinaj.

▣ **“Masi” [Masa]** Ovo je bio još jedan položaj sukoba između YHWH i Izraela tijekom izlaska (usp. Izl 17:7). Uobičajeno je povezano s Meribom (usp. Pnz 33:8), ali ne uvijek (usp. 6:16; 9:2). Zajedno one znače “kušanje (BDB 650 III, usp. 6:16; 9:22; 33:8; Izl 17:7; Ps 95:8) i svađa”.

▣ **“Kibrot Hattaavi” [Kibrot Hattaava]** Ime znači “grobovi pohote” (BDB 869, usp. Br 11:31-35). U Knjizi Brojeva 11 ne postoji zabilježen pokret između Tabere i Kibrot Hattaave, ali ovdje u Ponovljenome zakonu dva su mjesta odvojena.

9:23 “Ustanite i zauzmite [ovu] zemlju” Ovo su oba *Qal* IMPERATIVA i odražavaju YHWH-in izravan govor putem Mojsija Izraelu:

1. “ustanite” - BDB 748, KB 828
2. “zauzmite” - BDB 439, KB 441.

Zabilježi ponovo YHWH-inu zapovijed za Izraela neka djeluje za svoju korist prema Njegovoj suverenosti i obećanjima. Ali umjesto vjere Izrael je pokazao nevjeru:

1. “pobuniste (se) protiv zapovijedi” - BDB 598, KB 632, *Hiphil* IMPERFEKT, usp. Knjiga Brojeva 20:24; 27:14; Ponovljeni zakon 1:26.43; 9:23; Psalam 107:11
2. “niti ste Mu povjerovali” - BDB 52, KB 63, *Hiphil* PERFEKT
3. “niti slušali Njegova glasa” - BDB 1033, KB 1570, *Qal* PERFEKT (ovi *Qal* PERFEKTI odražavaju postavljeni uvjet). Ovo je vrlo jasno oprečje poslušnosti i odgovornosti sukladno Savezu.

▣ “Bunili ste se” Vidi bilješku u 1:26.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 9:25-29

²⁵“Tako ležah nice pred GOSPODINOM četrdeset dana i noći, što učinih jer je GOSPODIN rekao da će vas On uništiti. ²⁶I moljah se GOSPODINU, te rekoh: 'O Gospodine Bože, nemoj uništiti Svoj narod, niti Svoju baštinu, koju si Ti iskupio Svojim veličanstvom, koju si Ti izveo iz Egipta moćnom rukom. ²⁷Spomeni se Svojih slugu, Abrahama, Izaka, i Jakova; ne gledaj na tvrdoglavost ovoga naroda ili na njihovu bezbožnost ili na njihov grijeh. ²⁸Inače zemlja iz koje nas Ti izvede može reći: "Zato što GOSPODIN nije bio kadar uvesti ih u zemlju koju im On obeća i zato jer ih On mrziše On ih izvede da ih pogubi u pustinji." ²⁹Ipak oni su Tvoj narod, čak Tvoja baština, koju si Ti izveo Svojom velikom snagom i Svojom ispruženom desnicom.”

9:25 Mojsijeva posrednička molitva koristi dva GLAGOLA:

1. “ležah nice” - BDB 656, KB 709
 - a. *Hithpael* IMPERFEKT, stih 25
 - b. *Hithpael* PERFEKT, stih 25
2. “moljah”- stih 26 - BDB 813, KB 933, *Hithpael* IMPERFEKT.

9:26-29 Stihovi 26-29 pokazuju tri razloga koje je Mojsije dao Bogu u odgovoru na Njegovo pitanje: “Zašto bih poštedio Izraela?”:

1. Njegovo obećanje Abrahamu, Izaku, i Jakovu (usp. Izl 32:13)
2. Kanaan će pogrešno razumjeti YHWH-inu narav
3. Kanaan neće razumjeti YHWH-inu osudu na Izraelu.

Odlomak sadržava tri zahtjeva molitve u GLAGOLIMA:

1. “nemoj uništiti”, stih 26 - BDB 1007, KB 1469, *Hiphil* ZAPOVJEDNI NAČIN
2. “spomeni se”, stih 27 - BDB 269, KB 269, *Qal* IMPERATIV
3. “ne gledaj” (tj. “okreni se”), stih 27 - BDB 815, KB 937, *Qal* ZAPOVJEDNI NAČIN.

Mojsije se poziva na YHWH-inu narav i vječni iskupiteljski naum za sve ljude kao temelj za ne uništavanje Njegova neposlušnoga naroda po Savezu. Više je na kocki od samo jedne skupine naroda! Vidi Posebnu temu: Bobove evanđeoske predrasude u 4:6.

9:26 Zabilježite kako Mojsijeva molitva podsjeća YHWH-u na Njegov odnos sukladan Savezu:

1. “Gospodine Bože” (doslovno, “*adon* YHWH”, usp. 3:24. Vidi Posebnu temu u 1:3)
2. “Svoj narod” – naslov po Savezu, usp. stih 29
3. “Svoju baštinu” – dar temeljem Saveza, usp. stih 29
4. “Ti (si) iskupio” - BDB 804, KB 911, *Qal* PERFEKT, djelo milosti temeljem Saveza (vidi Posebnu temu: Otkupnina/iskupljenje u 7:8). YHWH ih je oslobodio od ropstva do obitelji (usp. 7:8; 9:26; 13:5)
5. “Ti (si) izveo iz Egipta” - BDB 422, KB 425, *Hiphil* PERFEKT, obećanje temeljem Saveza Abrahamu (usp. stih 29; Post 15:16-21).

Bog djeluje zbog toga kakav On jeste! On slijedi Svoj iskupiteljski naum! Velika nada čitavoga čovječanstva je nepromjenljiva, milostiva, milosrdna, ljubeća narav YHWH (npr. Izl 34:6; Mal 3:6). Vidi bilješke u 4:31 i 10:17.

▣ **“moćnom rukom”** Ovaj izričaj i izričaj “ispruženom desnicom” u stihu 29 nađeni su u egipatskim tekstovima upućujući na egipatskoga kralja. Mojsije je odabrao izričaje koje je Izrael čuo prije vezano na faraona. YHWH je bio njihov istinski kralj!

9:27 Zabilježi narav Izraela:

1. “tvrdoglavost ovoga naroda” - BDB 904, usp. stihove 6.7.13.24.27
2. “njihovu bezbožnost” - BDB 957, usp. Knjiga proroka Jeremije 14:20; Ezekiel 3:19; 33:12
3. “njihov grijeh” - BDB 308, usp. Izlazak 32:30; Ponovljeni zakon 9:18; Psalam 32:5; 51:5; Izreke 5:22; 13:6; 14:34; 21:4; 24:9 (Ponovljeni zakon dijeli rječnik mudraca).

9:28 “Inače zemlja iz koje nas Ti izvede može reći” Bog, zbog Svoga ugleda i iskupiteljske svrhe za čitavi svijet, šteti Izraela. Još jedan izričaj korišten u istome smislu je: “zbog Božjega imena” (usp. Iz 48:9-11; Ez 20:9.14.22.44; 36:21-23; Dn 9:17-19).

9:29 “Svojom velikom snagom i Svojom ispruženom desnicom” Vidi Punu bilješku u 4:34.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto je Bog odabrao Izraela?
2. Je li stih 14 pravi odraz Božje naravi? Ako nije, što jeste?
3. Popiši i raspravi tri razloga koje daje Mojsije zašto YHWH ne bi smio uništiti Izraela.

PONOVLJENI ZAKON 10

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
drugi par ploča	kušnja na samo-pravednost (9:1-10:11)	Mojsije prima zapovijedi ponovo	Kovčeg saveza; odabir Levijevog plemena
10:1-5 10:6-11	10:1-5 10:6-9 10:10-11	10:1-5 10:6-9 10:10-11	10:1-5 10:6-9 10:10-11
bit Zakona	što Gospodin zahtijeva (10:12-11:32)	što Bog zapovijeda	obrezanje srca
10:12-22	10:12-22	10:12-22	10:12-13 10:14-22

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 10:1-5

¹"U to vrijeme kad mi GOSPODIN reče: 'Izreži za sebe dvije kamene ploče slične onima prijašnjima, i dođi gore k Meni na goru, te napravi kovčeg od drva za sebe. ²I Ja ću pisati na pločama riječi koje bijahu na prijašnjim pločama koje ti razmrskala, i staviti češ ih u kovčeg.' ³Tako napravih kovčeg od bagremova drva i izrezah dvije kamene ploče slične onima prijašnjima, i popeh se na goru s dvije ploče u svojoj ruci. ⁴I On napisa na pločama, kao prijašnje pisanje, Deset zapovijedi koje vam je GOSPODIN govorio na gori iz središta vatre na dan okupljanja; i GOSPODIN mi ih dade. ⁵Onda se okrenuh i dođoh dolje s brda, i stavih ploče u kovčeg kojeg napravih; i one su tamo, kao što mi GOSPODIN zapovjedi."

10:1 "gora" Ovo upućuje na goru Horeb/goru Sinaj. Vidi Posebnu temu u 1:2.

▣ Mojsije se morao pripremiti za svoj drugi susret s YHWH-om:

1. “izreži za sebe dvije kamene ploče” - BDB 820, KB 949, *Qal* IMPERATIV, usp. Knjigu Izlaska 34:1.4
2. “dodi gore k Meni” - BDB 748, KB 828, *Qal* IMPERATIV
3. “napravi kovčeg” - BDB 793, KB 889, *Qal* PERFEKT, usp. Izlazak 25:10.

Hittite Treaties [slobodan prijevod: Hetitske rasprave (iz Suze) – op.prev.] također su zahtijevale dvije prepiske sporazuma. Jedna je dana nižem kralju da ih čita svake godine a druga je bila smještena u hramu višega kraljevog boga. Vidi Uvod u knjigu, VII.

▣ “kovčeg od drva za sebe” Knjiga Izlaska 37:1 kaže Besalelu neka napravi Kovčeg saveza. Rashi kaže da pojednosti Kovčega nisu bile date sve dok Mojsije nije došao drugi puta dolje s gore Sinaj. Prema tome, Mojsije je morao napraviti prvo neobrađen Kovčeg a onda je poslije Besalel napravio drugi savršeniji (usp. Izl 25:10-22). Ovaj prvi Kovčeg, brzo napravljen od Mojsija, sadržavao je samo Deset zapovijedi (usp. I. Kr 8:9). Kasniji je sadržavao: Deset zapovijedi, uzorak mane, i Aronovu šibu koja je procvjetala. Za dobru kratku raspru vidi Roland de Vaux, *Ancient Israel*, tom 2, str. 292-303.

10:2 “Ja ću pisati” YHWH je pisao Zakon, stih 4 i Knjigu Izlaska 34:1. Međutim, Izlazak 34:27 govori o Mojsijevu pisanju. Moguće je Bog napisao Deset zapovijedi, ali Mojsije je napisao opisnu i objašnjavajuću građu, koja je bila razjašnjena i primijenjena. To nije bio Mojsijev mentalitet ili njegov kulturološki utjecaj, nego Bog od kojega je podrijetlo Zakona. Bog je koristio kulturološke primjere i oblike koji su Mojsiju bili bliski. Na mnogo je načina oblik Zakona sličan Babilonskome zakonu, ali Savez je drukčiji.

▣ “u kovčeg” Ovaj polog posebnih spisa pred bogom osobitost je Bliskoga Istoka. Usporedi *Egyptian Book of the Dead* (u kutiji ispod Totovih stopala) i Hetitske rasprave iz Suze u drugome tisućljeću prije Krista. Vidi Uvod u knjigu, VII.

10:3 “(od) bagremova drva” Ovo je bilo tvrdo, smeđe-narandasto drvo (BDB 1008) koje je raslo u pustinji. Ono je uobičajeno bilo malo pustinjско stablo (usp. Iz 41:19). To je drvo povezano sa svim pokušvom Šatora. Pojavljuje se samo ovdje izvan Knjige Izlaska.

10:4 “Deset zapovijedi” Ovo je doslovno “deset riječi” (BDB 796 GRAĐA REČENICE BDB 182). Ove osnovne značajke, temeljni zakoni vrlo su kratki i navode općenita načela. Ona naređuju prisan, isključiv odnos s YHWH-om (usp. stih 20), koji se odražavao isključivim štovanjem i poslušnošću, što zauzvat nalaže primjeren suosjećajni odnos s drugim članovima po Savezu (i isto tako s ne-članovima, usp. 10:17-19). Poznavanje YHWH utječe na sav život i njegova prvenstva!

▣ “na gori iz središta vatre” Ovo upućuje na Božju prisutnost na gori Horeb/Sinaj, objavljeno u Knjizi Izlaska 19:16-20. Njegova prisutnost opisana je kao “proždirući oganj na gori” (usp. Izl 24:17). Ovaj je izričaj upotrijebljen nekoliko puta u Ponovljenome zakonu (usp. 4:12.15.33.36; 5:4.24.26).

Vatra (BDB 77) je bila simbol YHWH-ine veličanstvene prisutnosti:

1. baklja u Knjizi Postanka 15:17
2. gorući grm u Izlasku 3:2
3. vatra na gori Horeb, Izlazak 19:18; Ponovljeni zakon 4:11.12.15.33.36
4. *Shekinah* stupovi vatre u Izlasku 13:21.22; 14:24; Brojevi 9:15.16; 14:14; Psalam 78:14
5. vatreni ugalj u Ezekielovome viđenju kola YHWH-ina pokretnoga prijestolja u Ezekielu 1:13; 10:2.

Za Deset zapovijedi bilo je opetovano rečene kako su bile kazivane iz središta vatre (usp. 4:12.15.33; 5:4.22.24.26; 9:10; 10:4). Zapovijedi su bili osobni, odnosi sukladni Savezu od YHWH, ne Mojsijeva uma.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 10:6-9

⁶(Sad se sinovi Izraela upute iz Beerot Jakanovih sinova u Moser. Tamo Aron umrije i tamo bijaše pokopan i Eleazar njegov sin službovaše kao svećenik na njegovu mjestu. ⁷Otamo se upute u Gudgod; i iz Gudgoda u Jotbatu, zemlju potoka vode. ⁸U to vrijeme GOSPODIN odvoji Levijevo pleme da nosi kovčeg saveza GOSPODINOVOG, stoji pred GOSPODINOM da Mu služi i blagoslivlja u Njegovo ime sve do ovoga dana. ⁹Zato, Levi nema dijela ili baštinu sa svojom braćom; GOSPODIN je njegova baština, baš kao što mu reče GOSPODIN tvoj Bog.)

POSEBNA TEMA: KASNIJI DODACI PONOVLJENOME ZAKONU

Ovaj odlomak (10:6-9) od mnogih je suvremenih znanstvenika viđen kao jedan od nekoliko kasnijih uredničkih dodataka Mojsijevim pisanjima. Iako ne može biti dokazano da ovaj sažetak nije iz razdoblja Mojsija, očito je da postoji nekoliko uredničkih umetaka. Izrael je stoljećima bio u Egiptu i egipatski su pisari, drukčiji mezopotamskim pisarima, bili obučeni za osuvremenjivanje tekstova po volji. Za one od nas koji vjerujemo u nadahnutost i zaštitu Božanskoga otkrivenja potvrda je da se vodstvo Duha u SZ-u odnosi na ove pretpostavljene dodatke. Oni ne utječu na većinu doktrina ili dovode u pitanje povijesnost okolnih tekstova. Od suvremenika mora biti dozvoljeno da mi jednostavno ne znamo:

1. vrijeme
2. autora
3. način skupljanja

SZ-a u njegovim ranijim stupnjevima. S pretpostavkom prihvaćamo MT kao očuvane Božje riječi!

Nova teorija za neke navodne uredničke dodatke bila je predložena od R. H. Polzina, "Ponovljeni zakon" u *The Literary Guide to the Bible*. Ona tvrdi da su dodani osvrti od pripovjedača, ne od urednika. On predlaže da ti pripovjedački osvrti mogu biti viđeni u 1:1-5; 2:10-12,20-23; 3:9,11,13b-14; 4:4-5,1a; 10:6-7,9; 27:1a,9a,11; 28:69; 29:1; 31:1,7a,9-10a,14a,14c-16a,22-23a,24-25,30; 32:44-45,48; 33:1; 34:1-4a,5-12. Polzin tvrdi da taj navodni pripovjedač zahtijeva autoritet vjerodostojan kao Mojsijev, što postavlja pozornicu za "Povijest Ponovljenoga zakona" od Knjige o Jošui – Knjige o Kraljevima. Ova teorija može objasniti sličnosti između Petoknjžja i prvotnih proroka.

10:6 "Beerot Jakanovih sinova u Moser" Prve dvije riječi (BDB 91,122) prevedene doslovno su "izvori sinova Jakanovih" (usp. Br 33:31). Moser znači "kažnjavanje" (BDB 64). Moser (moguće pokrajina), koja može biti istovjetna s brdom Hor (usp. Izl 20:22-29; 33:38), jeste mjesto gdje je umro Aron. Ova oba upućuju na zemljopisna područja gdje su Izraelci grijehili.

▣ **"Tamo Aron umrije"** Knjiga Brojeva 20:27-28 kaže da se ovo dogodilo na gori Hor. Aron, kao Mojsije, nije ušao u Obećanu zemlju zbog svoje neposlušnosti (usp. Br 20:8,12).

▣ **"Eleazar"** Njegovo ime znači "Bog je pomogao" (BDB 46). On je bio treći Aronov sin (usp. Izl 6:23). Prva su dva sina poginula jer su uzimala Božje zapovijedi olako (usp. Lev 10:1-7; Br 3:4). Rabini kažu da su zato jer Levitski zakonik 10:9 ograničava alkohol svećenicima dok su na dužnosti ova dvojica, Nadab i Abihu, bili pijani.

Visoko svećeništvo prelazilo je na Aronovu obitelj (usp. Izl 29:9; 40:15; Br 3:5-10; 25:13).

10:7 "Gudgod" Značenje imena je neizvjesno (BDB 151). Ono je naoko poistovjećeno s Horhaggidgadam u Knjizi Brojeva 32:33. Oni su oba mjesta gdje je Izrael taborovao na svome putovanju od gore Horeb/Sinaj u Kadeš Barneu. JPSOA imaju "Gudgod".

▣ **"Jotbatu" [Jotbata]** Riječ znači "ugodnost" (BDB 406, vjerojatno zbog prisutnosti vode). Spomenuta je i kao tabor u Knjizi Brojeva 33:33-34. JPSOA ima "Jotbat".

10:8 "GOSPODIN odvoji Levijevo pleme" GLAGOL "odvoji" (BDB 95, KB 110, *Hiphil* PERFEKT, usp. Br 8:14; 16:9; I. Ljet 23:13) znači "podijeliti". Ovdje je izdvajanje za (1) posebnu kultnu službu povezanu sa Šatorom i kasnije Hramom; (2) blagoslove naroda (usp. 10:8; Lev 9:22-23; Br 6:22-27); (3) suđenje ljudskim svađama (usp. 21:5); i (4) sud između čistih i nečistih (usp. Lev 10:10). Ovaj je GLAGOL usporedan s "odabrati" (BDB 103, KB 119, usp. 18:5; 21:5).

Izrael je morao biti odvojen od ostalih naroda (usp. Lev 20:24-26; I. Kr 8:53; tj. "sveti narod", usp. Izl 19:6), tako je Levijevo pleme moralo biti odvojeno od ostalih plemena kao YHWH-ine posebne kultne sluge.

Oni su bili odabrani jer je (1) Levi bio iz Mojsijeva i Aronova plemena; (2) leviti su zauzeli mjesto "prvo rođenih" za Hebreje (usp. Izl 13; Br 3:12; 8:14-19); ili (3) leviti su se vjerno odazvali Mojsijevu pozivu da kazni Izraela (usp. Izl 32:25-29). U Knjizi Postanka 29:34, Lea je svoga prvoga sina nazvala Levi zbog svoga supruga koji je nije volio, ali djetetovo ime je značilo, "Jakov mi je bio pridružen (ili pripojen)" (BDB 532).

Kao svećeničko pleme, oni će:

1. nositi Kovčeg saveza
2. stajati pred Gospodinom kako bi Mu služili (tj. sve dužnosti u Šatoru, i kasnije, Hramu, u Jeruzalemu, usp. 18:5; Br 18:1-7)
3. blagoslivljali u Njegovo ime (npr. Br 6:24-27).

Poslije su oni razvili posebne zadatke date nekim Levijevim obiteljima da budu svećenici a drugi će djelovati kao leviti. Međutim, u Ponovljenome zakonu svi leviti mogu djelovati kao svećenici (usporedi 31:9 i 25). Vidi Roland deVaux, *Ancient Israel*, tom 2, str. 358-371.

10:9 “Levi nema dijela ili baštinu” Iako Levijevom plemenu nije bila dana ikakva zemlja, bili su im dani dijelovi četrdeset i osam gradova s njihovom okolnom zemljom za ispašu (usp. Br 35:1-8; Jš 21).

▣ **“GOSPODIN je njegova baština”** Ovo obilježava njihovo posebno mjesto službe (usp. Br 18:20; Pnz 10:9; 18:1.2; Jš 13:33; Ez 44:28)! Ovo predivno obećanje Levijevom plemenu postalo je vapaj iz srca svakoga istinskoga vjernika (usp. Ps 16:5; 73:23-28; 119:57; 142:5; Tuž 3:24).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 10:10-11

¹⁰“Ja, štoviše, ostadoh na gori četrdeset dana i četrdeset noći kao prvi puta, i GOSPODIN me slušaše i taj put; GOSPODIN nije bio voljan uništiti vas. ¹¹Onda mi GOSPODIN reče: 'Ustani, idi na svome putovanju ispred naroda, tako da oni mogu ući i zaposjesti zemlju za koju se Ja zakleh njihovim ocima dati je.'”

10:10 “četrdeset noći kao prvi puta” Vidi Knjigu Izlaska 34:28; Ponovljeni zakon 9:18.

▣ **“GOSPODIN nije bio voljan uništiti vas”** Ovo je bila Mojsijeva posrednička služba (usp. 9:25.29; Izl 32:9-14).

10:11 YHWH je zapovjedio Izraelu da djeluje na onome što je On već obećao – osvajanje Obećane zemlje:

1. “Ustani” - BDB 877, KB 1086, *Qal* IMPERATIV JEDNINA, usp. 2:13.24, što je MNOŽINA i upućuje na Izraela. Ovdje JEDNINA upućuje na Mojsija
2. “idi” - BDB 229, KB 246, *Qal* IMPERATIV JEDNINA, doslovno znači “rasklopi tabor i započni sljedeći stupanj putovanja” (usp. Izl 17:1; 40:36.38; Br 10:2.12; 33:1.2). Mojsije je morao voditi narod naprijed
3. “oni mogu ući” - BDB 97, KB 112, *Qal* IMPERATIV MNOŽINA, koja može djelovati kao ZAPOVJEDNI NAČIN
4. “i zaposjesti zemlju” - BDB 439, KB 441, *Qal* IMPERFEKT MNOŽINA, koja može djelovati kao ZAPOVJEDNI NAČIN.

Izrael je bio pozvan ispuniti YHWH-inu zakletvu patrijarsima (usp. 1:8; Jš 21:43). Bog upotrebljava ljudsko oruđe (npr. Izl 3:7-12)! To je Njegova snaga i svrha, ali Njegov narod po Savezu mora djelovati u vjeri i pouzdanju!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 10:12-22

¹²“A sad, Izraele, što GOSPODIN tvoj Bog traži od tebe, osim da se bojiš GOSPODINA tvoga Boga, da hodaš po svim Njegovim putovima i ljubiš Ga, i služiš GOSPODINU svome Bogu svim svojim srcem i svom svojom dušom, ¹³i držiš GOSPODINOVE zapovijedi i Njegove odredbe koje vam zapovijedam danas za vaše dobro? ¹⁴Gle, GOSPODINU tvome Bogu pripadaju nebo i najviša nebesa, zemlja i sve što je u njoj. ¹⁵Ipak tvojim je očevima GOSPODIN pokazao da ih On ljubi, i On odabra njihovo potomstvo nakon njih, *čak vas između svih ljudi, kao što je to ovog dana.* ¹⁶Obrežite dakle svoje srce, i ne budite više tvrdokorni. ¹⁷Jer GOSPODIN tvoj Bog je Bog bogova i Gospodar gospodara, velik, silan, i strašan Bog koji ne pokazuje pristranost, niti uzima mito. ¹⁸On provodi pravdu za siročice i udovicu, i pokazuje Svoju ljubav za stranca dajući mu hranu i odjeću. ¹⁹Dakle pokaži svoju ljubav za stranca, jer vi ste bili stranci u zemlji egipatskoj. ²⁰Boj se GOSPODINA svoga Boga; služi Mu i drži se Njega, i zaklinji se Njegovim imenom. ²¹On je tvoja slava i On je tvoj Bog, koji je učinio ove velike i strašne stvari za tebe koje su tvoje oči vidjele. ²²Tvoji očevi spustiše se u Egipat njih sedamdeset živih duša *sveukupno*, i sad vas GOSPODIN tvoj Bog učini brojnim kao zvijezde nebeske.”

10:12-13 Vidi Posebnu temu što slijedi.

POSEBNA TEMA: YHWH-ini ZAHTJEVI TEMELJEM SAVEZA ZA IZRAELA

YHWH-ini zahtjevi (BDB 981, KB 1371, *Qal* AKTIVNI PARTICIP) jasno su navedeni u nizovima *Qal* INFINITIVNIH REČENIČNIH GRAĐA:

1. “bojiš GOSPODINA” - BDB 431, KB 432, usp. 4:29; 10:20
2. “hodaš po svim Njegovim putovima” - BDB 229, KB 246, usp. 4:29
3. “ljubiš Ga” - BDB 12, KB 17, usp. 6:5; 10:15; vidi punu bilješku u 5:10
4. “služiš GOSPODINU svome Bogu svim svojim srcem i svom svojom dušom” - BDB 712, KB 773, usp. 4:29; 6:5; 10:12; 11:13; 13:3; 26:16; 30:2.6.10
5. “držiš GOSPODINOVE zapovijedi i Njegove odredbe” - BDB 1036, KB 1581.

Ovaj je odlomak sličan Knjizi Miheja 6:6-8. Oba govore o vjeri koja utječe na dnevni život!

10:13 “za vaše dobro” Poslušnost donosi blagoslov; neposlušnost donosi osudu (usp. poglavlja 27 - 29).

10:14 Ovaj stih podrazumijeva monoteizam. To upućuje na atmosferu ove planete, svemira (zvjezdano nebo), i Božje prijestolje (tj. tri nebesa).

10:15 Zabilježi usporedne načine opisivanja YHWH-ina izbora Izraela kao Njegova posebnog naroda (tj. “čak vas između svih ljudi”, usp. Izl 19:5-6; Pnz 7:6; 14:2):

1. “pokazao da ih On ljubi” - BDB 365 I, KB 362, *Qal* PERFEKT, usp. 7:7. U 4:37 upotrijebljena je druga riječ za ljubav (BDB 12, KB 17)
2. “On odabra njihovo potomstvo” - BDB 103, KB 119, *Qal* IMPERFEKT, usp. 4:37.

▣ “kao što je to ovog dana” Vidi bilješku u 3:14.

10:16 Izrael se morao odazvati na YHWH-in odabir:

1. “obrežite svoje srce” - BDB 557, KB 555, *Qal* PERFEKT. Ovo je metafora otvaranja prema Bogu (usp. Lev 26:41; Pnz 10:16; 30:6; Jer 4:4; 9:25-26). Izražena je na nekoliko načina:
 - a. obrežite svoje tijelo - Knjiga Postanka 17:14 (znak Saveza)
 - b. obrežite svoje usne - Izlazak 6:12.30
 - c. obrežite svoje uši - Jeremija 6:10
 - d. pozovi se na istinito srce, ne samo na obrezanje tijela - 30:6; Jeremija 4:4; 9:25-26; Ezekiel 44:9; Poslanica Rimljanima 2:28-29
2. “ne budite više tvrdokorni” - BDB 904, KB 1151, *Hiphil* IMPERFEKT, usp. 9:6.7.13.24.27; 31:27. Vidi bilješku u 2:30.

10:17 Zabilježi akolade korištene za opis YHWH:

1. Bog bogova - BDB 43, usp. Psalam 136:2
2. Gospodar gospodara - BDB 10, usp. Psalam 136:3
3. velik Bog - BDB 152, usp. 3:24; 5:24; 9:26; 11:2; 32:3; Knjiga Nehemije 1:5; 9:32
4. silan Bog - BDB 150, usp. Nehemija 9:32; Psalam 24:8; Izaija 10:21
5. strašan Bog - BDB 431, KB 432, *Niphal* PARTICIP, usp. 7:21; Nehemija 1:5; 9:32.

▣ “koji ne pokazuje pristranost” Hebrejski izričaj znači “koji ne podiže lica” (BDB 669, KB 724, *Qal* IMPERFEKT plus BDB 815). Ovo je često upotrijebljeno za suce (usp. 1:17; 16:19; 24:17; Lev 19:15). To podrazumijeva da je Bog Bog poštenog suda.

▣ “niti uzima mito” YHWH-ina narav opisana je ljudskim zakonskim pojmovima (usp. stihove 18-19). Ovo je često povezano s gornjim izričajem.

10:18-19 Zabilježi kako su zakonske Božje osobine u stihu 19 stavljene u primjenu:

1. “On provodi (BDB 793 I, KB 889, *Qal* PARTICIP) pravdu za”:
 - a. siročje
 - b. udovicu (usp. 24:17; 26:12-13; 27:19; Ps 68:4-5)

2. “pokazuje Svoju ljubav (BDB 12, KB 17, *Qal* PARTICIP) za stranca dajući mu” (BDB 678, KB 733, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA):
 - a. hranu
 - b. odjeću.

Izraelci moraju raditi ove stvari iz dva razloga:

1. to odražava narav njihova Boga (stih 17; Iz 58:6-7,10)
2. oni znaju što znači biti pod nepoštenim postupkom (stih 19; 24:18.22; Izl 22:21; 23:9).

Knjiga Izlaska 22:22-23 također spominje da će Bog jednom čuti molitve onih društveno nemoćnih i djelovati u njihovu korist (usp. Ps 146:9; Mal 3:5; kao što će i Mesija, usp. Iz 11:4).

10:20 Kao što su Božji zahtjevi bili istaknuti u stihovima 12-13 s nekoliko INFINITIVNIH REČENIČNIH GRAĐA, ovdje su ponovno istaknuti u *Qal* IMPERFEKT GLAGOLIMA:

1. “boj se GOSPODINA” - BDB 431, KB 432, usp. 5:29; 6:13; 13:4
2. “služi Mu” - BDB 712, KB 773, usp. 13:4
3. “drži se Njega” - BDB 179, KB 209, usp. 11:22; 13:4
4. “zaklinji se Njegovim imenom” - BDB 989, KB 1396, usp. 5:11; 6:13. Vidi punu bilješku u 5:11.

Sve se od ovoga odnosi na primjerene pobude i djelovanja šovanja.

10:21 “On je tvoja slava” Jezik Ponovljenoga zakona ima mnogo zajedničkoga s mudrosnom književnošću. Ovaj je izričaj viden u Psalmu 109:1. Ne postoji GLAGOL u ovome izričaju ili u narednom tekstu. Oni su jaka potvrda da su YHWH-ino iskupiteljsko djelo tijekom izlaska i razdoblja lutanja pustinjom hvale vrijedni:

1. njihovim slavljenjem (BDB 239)
2. njihov *Elohim* (BDB 43).

▣ **“koji je učinio ove velike i strašne stvari za tebe koje su tvoje oči vidjele”** Ovo upućuje na YHWH-ina djela i opskrbu tijekom izlaska iz Egipta, razdoblja lutanja pustinjom (usp. 11:2), i to što će biti ponovljeno za vrijeme osvajanja!

10:22 “sedamdeset živih duša sveukupno” Sedamdeset je okrugli broj korišten za ljude. Vidi Knjigu Postanka 46:27; Izlazak 1:5.

Jedan tekst u Izlasku 1:5, nađen u Kumranu (tj. svitcima s Mrtvog mora) ima broj 75, koji se slaže s Djelima apostolskim 7:14-15. Za dobru kratku raspru o različitim brojevima, vidi *Hard Sayings of the Bible*, str. 521 ili Gleason L. Archer, *Encyclopedia of Bible Difficulties*, str. 378-379.

▣ **“kao zvijezde nebeske”** Ovo je ispunjenje Božjega obećanja Abrahamu. Vidi punu bilješku u 1:10.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Što je svrha Božjega zakona (SZ-ni smisao)?
2. Odražava li ovo poglavlje monoteizam? Gdje i kako?
3. Kako Ponovljeni zakon izražava Božju ljubav za čovječanstvo?

PONOVLJENI ZAKON 11

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
ljubav i poslušnost nagrađeni	što GOSPODIN zahtijeva (10:12-11:32)	GOSPODINOVA veličina	Izraelova prošla iskustva
11:1-7	11:1-7	11:1-7	11:1-7
11:8-12	11:8-12	blagoslovi Obećane zemlje 11:8-12	obećanja i upozorenja 11:8-9 11:10-17
11:13-17	11:13-17	11:13-17	Zaključak
11:18-21	11:18-21	11:18-21	11:18-21
11:22-25	11:22-25	11:22-25	11:22-25
11:26-32	11:26-28 11:29-30 11:31-32	11:26-32	11:26-32

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 11:1-7

¹"Moraš dakle ljubiti GOSPODINA svoga Boga, i uvijek držati Njegov nalog, Njegova pravila, Njegove uredbe, i Njegove zapovijedi. ²Znaj da ovoga dana ne *govorim* s vašim sinovima koji nisu spoznali i koji nisu vidjeli odgoj GOSPODINA tvoga Boga – Njegovu veličinu, Njegovu moćnu ruku i Njegovu ispruženu desnicu, ³i Njegove znakove i Njegova djela koja On učini u središtu Egipta faraonu egipatskome kralju i čitavoj njegovoj zemlji; ⁴i što On učini egipatskoj vojsci, njenim konjima i njenim kočijama, kad učini da ih voda Crvenoga mora proguta kad su vas slijedili, i GOSPODIN ih potpuno uništi; ⁵i što On učini vama u pustinji sve dok ne dođoste do ovoga mjesta; ⁶i što On učini Datanu i Abiramu, sinovima Elijaba, sina Rubena, kad zemlja otvori svoja usta i proguta ih, njihova kućanstva,

njihove šatore, i svako živo stvorenje koje ih je slijedilo, među svim Izraelom – ⁷ipak tvoje su vlastite oči vidjele svo veliko djelo GOSPODINOVO koje On učini."

11:1 Zabilježi kako se odnose dva GLAGOLA ovoga stiha. Oni su teološki usporedni. Jedan mora ishoditi u drugome!

1. "ljubiti GOSPODINA" - BDB 12, KB 17, *Qal* PERFEKT, usp. stihove 13.22. Vidi punu bilješku u 5:10.
2. "držati Njegov nalog" - BDB 1036, KB 1581, *Qal* PERFEKT.

Ovo je ponovljeno iz 6:2.4-5; 10:12. Ljubav je oboje i djelovanje (poslušnost) i osjećanje ("svim svojim srcem i svom svojom dušom i svom svojom snagom", usp. 13:3).

▣ "Njegov nalog, Njegova pravila, Njegove uredbe, i Njegove zapovijedi" Vidi Posebnu temu u 4:1.

11:2 "Znaj da ovoga dana ne *govorim* s vašim sinovima koji nisu spoznali i koji nisu vidjeli" Mojsije priziva one koji su bili očevici (kao leviti i djeca u dobi za vojnu službu, ispod 20 godina starosti, usp. 1:6.9.14; 5:2.5; 11:2.7) na događaje Izlaska i lutanja pustinjom (usp. 4:34; 7:19).

▣ "Znaj" Vidi punu bilješku u 4:35.

▣ "odgoj GOSPODINA" Božji je odgoj (BDB 416) pozitivan, stih 3; i negativan, stih 6. Obuka djeteta je osobina našega oca Boga (usp. Heb 12:5-13). Ovo je još jedan mudrosni pojam korišten tako često u Izrekama.

▣ "Njegovu veličinu" Vidi bilješke u 10:17 i 4:31.

▣ "Njegovu moćnu ruku i Njegovu ispruženu desnicu" Ovo je antropomorfistički izričaj upotrijebljen za Božju snagu (usp. 4:34; 5:15; 6:21; 9:29). Vidi bilješku u 4:34.

11:4 "da ih voda Crvenoga mora proguta" Hebrejska riječ ovdje je "Crveno more" (BDB 410 GRAĐA REČENICE 693 I). Progutati je doslovno "teče iznad njihovih lica" (BDB 847, KB 1012, *Hiphil* PERFEKT, usp. Izl 14:23-31), što je idiom za utapljanje.

11:5 Ovo je podsjetnik Božje nadnaravne opskrbe tijekom lutanja pustinjom. Vidi punu bilješku u 8:4.

11:6 "Datanu i Abiramu" [Datan, Abiram] Vidi Knjigu Brojeva 16:1-35; 26:9-10; Psalam 106:16-18.

▣ "među svim Izraelom" Vidi Posebnu temu u 1:1.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 11:8-12

⁸"Moraš dakle držati svaku zapovijed koju ti zapovijedam danas, tako da možeš biti jak i ući i zaposjesti zemlju koju moraš prijeći da je zaposjedneš; ⁹tako da možeš produljiti *svoje* dane na zemlji za koju se GOSPODIN zakle tvojim ocima da će je dati njima i njihovu potomstvu, zemlju u kojoj teče mlijeko i med. ¹⁰Jer zemlja, u koju ulaziš da je zaposjedneš, nije kao zemlja egipatska iz koje ti dođe, gdje si morao sijati svoje sjeme i natapati je svojom nogom kao vrt povrća. ¹¹Nego zemlja kojom moraš proći da je zaposjedneš, zemlja je brda i dolina, pitke vode iz nebeske kiše, ¹²zemlja za koju se GOSPODIN tvoj Bog brine; oči GOSPODINA tvoga Boga uvijek su na njoj, od početka sve do kraja godine."

11:8 "dakle" Ovo upućuje na sva prijašnja povijesna nagoviještanja poglavlja 11 ili moguće čak još više unazad. Većina Ponovljenoga zakona, do ove točke, ima nabrojene opet i opet iste opomene.

11:9 "tako da možeš produljiti *svoje* dane na zemlji" Usporedi stih 21 s Ponovljenim zakonom 5:16. Ovo nije obećanje dugoga života za pojedinca nego kulturološko obećanje postojanosti za društvo koje poštuje Zakon Božji (usp. 4:1; 8:1) i na taj način poštuje obitelj (usp. 4:40; 5:16.33; 6:2). Vidi punu bilješku u 4:40.

▣ “se GOSPODIN zakle tvojim ocima da će je dati njima” Vidi Posebnu temu: Obećanja patrijarsima temeljem Saveza u 9:5.

▣ “zemlju u kojoj teče mlijeko i med” Ovo nije samo fizički opis nego tehnička oznaka palestinske zemlje u ugaritskim i egipatskim spisima. Vidi bilješku u 6:3.

11:10 “nije kao zemlja egipatska” Uzgoj usjeva bio je potpuno različit u Egiptu negoli u Palestini. Palestina je imala sezonsku kišu (usp. stih 11), Egipat je morao ovisiti o navodnjavanju iz Nila i njegovoj godišnjoj poplavi.

▣ “natapati je svojom nogom” Ovo vjerojatno upućuje na (1) sustav navodnjavanja kojim se polje poplavilo i potom je noga bila korištena za dubljenje rupe u nasipu kako bi se voda ispustila ili (2) napravu korištenu za puštanje vode za navodnjavanje.

11:11 “zemlja... pitke vode iz nebeske kiše” Za pustinjske ljude nema većega blagoslova nego dovoljna, redovita voda (usp. 8:7-9). Ova dobra zemlja uvjetovana je na poslušnosti Savezu (usp. stihove 16-17; Lev 26:14-20; Pnz 28:12.23-24; I. Kr 8:35; 17:1; II. Ljet 7:11-14; Iz 5:6; Jer 14; Amos 4:7-8).

11:12 “oči GOSPODINA” Ovo je antropomorfički opis Gospodina kao stih 2. Izražava Njegovu posebnu skrb i prisutnost u Obećanoj zemlji. Vidi Posebnu temu u 2:15.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 11:13-17

¹³“Dogodit će se, ako budeš pokorno slušao moje zapovijedi koje ti zapovijedam danas, ljubiti GOSPODINA svoga Boga i služiti Njemu svim svojim srcem i svom svojom dušom, ¹⁴da će On dati kišu za tvoju zemlju u njenim godišnjim dobima, ranu i kasnu kišu, kako bi mogao skupiti svoje žito i svoje novo vino i svoje ulje. ¹⁵On će dati travu u tvome polju za tvoju stoku, a ti ćeš jesti i biti zadovoljan. ¹⁶Pazite da vaša srca ne budu prevarena, te da se ne okrenete i služite drugim bogovima i štujete ih. ¹⁷Ili će se gnjev GOSPODINOV zapaliti protiv vas, i On će zatvoriti nebesa tako da ne bude kiše i zemlja neće donositi svoga ploda; i vi ćete brzo nestati s dobre zemlje koju vam GOSPODIN daje.”

11:13 Zabilježi da uvjetovana (“ako” BDB 49, usp. stih 22; i “slušati” BDB 1033, KB 1570, *Qal* INFINITIVNI APSOLUT i *Qal* IMPERFEKT iz istoga korijena, koji pokazuje naglasak i znači “slušati kao i činiti!”) priroda YHWH-inog blagoslova jeste:

1. “ljubiti” - BDB 12, KB 17, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE
2. “služiti” - BDB 712, KB 773, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE. U arapskome ovaj korijen znači štovati i slušati Boga, usp. Knjiga Izlaska 3:12; 4:3; 7:16; 8:1
3. “svim svojim srcem i svom svojom dušom”, usp. 4:29; 6:5; i posebice 10:12.

Mojsije ponavlja ove opomene ponovno i ponovno zbog naglaska.

▣ “srcem” Za drevne Hebreje “srce” je predstavljalo misao i nakanu, um i pobudu pojedinca. Vidi Posebnu temu u 2:30.

▣ “dušom” Ova riječ znači “životna snaga dana od Boga” (BDB 659). Može upućivati na ljude ili životinje u Knjizi Postanka.

11:14 “On će dati kišu” “On će dati” (BDB 678, KB 733) opisuje YHWH-ine blagoslove i prokletstva temeljem Saveza:

1. stih 9 - *Qal* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE (blagoslov)
2. stih 14 - *Qal* PERFEKT (blagoslov)
3. stih 15 - *Qal* PERFEKT (blagoslov)
4. stih 17 - *Qal* IMPERFEKT (prokletstvo)
5. stih 17 - *Qal* PERFEKT (prokletstvo)
6. stih 21 - *Qal* INFINITIVNA GRAĐA REČENICE (blagoslov)
7. stih 25 - *Qal* IMPERFEKT (blagoslov)
8. stih 26 - *Qal* PARTICIP (blagoslov/prokletstvo)
9. stih 29 - *Qal* PERFEKT (blagoslov/prokletstvo)

10. stih 31 - *Qal* PARTICIP (blagoslov)
 11. stih 32 - *Qal* PARTICIP (blagoslov/prokletstvo).

YHWH želi blagosloviti, ali Izraelova poslušnost Savezu određuje koji odaziv (blagoslov ili prokletstvo, usp. poglavlja 27 - 29) prima.

Bog je odvojen od prirode ipak je u njenome nadzoru. Koristi je za otkrivenje Sámog Sebe čovječanstvu (usp. Pnz 27 - 28; Ps 19:1-6; Rim 1:19-25; 2:14-15).

▣ “**ranu**” Palestina ima dva kišna godišnja doba. Rane kiše (za sađenje) dolaze u listopadu - studenome (BDB 435, usp. Jer 5:24; Hoš 6:2; Joel 2:23).

▣ “**kasnu kišu**” Kasne kiše (za sazrijevanje usjeva) dolaze u ožujku - travnju (BDB 545, usp. Jer 3:3; Joel 2:23). U ostalo vrijeme rosa je jedini izvor vlage. Knjiga Hošee 6:3 koristi ovu metaforu za duhovnu obnovu na kraju vremena.

▣ “**svoje žito i svoje novo vino i svoje ulje**” Ovo su bili glavni proizvodi njihove prehrane (usp. 7:13).

11:15 “za tvoju stoku” Ovaj pojam “stoku” (BDB 96) upućuje na:

1. sva druga živa stvorenja osim ljudi, Knjiga Postanka 8:1; Izlazak 9:9.10.22
2. domaće životinje, Postanak 47:17; Izlazak 20:10; Levitski zakonik 19:19; 26:22; Brojevi 3:41.45; Ponovljeni zakon 2:35.

▣ “**ti ćeš jesti i biti zadovoljan**” Ovaj je GLAGOL ponovljeno obećanje u Ponovljenome zakonu (usp. 6:11; 8:10; 11:15; 14:29). Sastavljen je od dva GLAGOLA:

1. “jesti” - BDB 37, KB 46, *Qal* PERFEKT
2. “biti zadovoljan” - BDB 959, KB 1302, *Qal* PERFEKT.

11:16-17 Ovi su stihovi upozorenje (“pazite”, BDB 1036, KB 1581, *Niphal* IMPERATIV, usp. 4:9.15.23; 6:12; 8:11; 11:16; 12:13.19.28.30; 15:9; 24:8, vidi bilješku u 6:12) o idolatriji i njenim posljedicama.

POSEBNA TEMA: POSLJEDICE IDOLATRIJE

- A. “srca ne budu prevarena” - BDB 834, KB 984, *Qal* IMPERFEKT, usp. Knjiga o Jobu 31:27:
1. “okrenete” - BDB 693, KB 747, *Qal* PERFEKT, usp. Izlazak 32:8; 9:12; 17:11.17; Jeremija 5:23
 2. “služiti drugim bogovima” - BDB 712, KB 773, *Qal* PERFEKT, usp. 7:4.16; 8:19; 11:16; 13:6.13; 17:3; 28:14.36.64; 29:26; 30:17; 31:20; Jošua 23:16; 24:2.16; Jeremija 11:10; 13:10; 16:11.13; 22:9; 25:6; 35:15
 3. “služite” - BDB 1005, KB 295, *Hithpael* (Owens, str. 805) i *Hishtaphel* (Parsing Guide, str. 146). Očito je ovo bila ponovljena težnja dijela Izraela! Posljedice idolatrije bile su teške.
- B. “gnjev GOSPODINOV zapalit (će se) protiv vas” - BDB 354, KB 351, *Qal* PERFEKT, usp. Izlazak 4:14; 22:24; 32:10; Brojevi 11:1.10; 12:9; 32:10; Ponovljeni zakon 6:15; 7:4; 11:17; 29:27; Jošua 23:11:
1. “On će zatvoriti nebesa tako da ne bude kiše”. Ovo je dio prokletstva za neposlušnost Savezu, usp. 28:24; II. Ljetopisima 6:26-28; 7:13
 2. “zemlja neće donositi svoga ploda” – ishodi od izostanaka kiša.
- C. “vi ćete brzo nestati s dobre zemlje” - BDB 1, KB 2, *Qal* PERFEKT, usp. 4:26; 7:4; 8:19.20; 28:20.22; 30:18; Jošua 23:13.16.

Ne postoji srednja mogućnost! Bog predstavlja Svoj Savez kao onaj s kojim se treba u potpunosti usuglasiti ili se oglušiti. Palo ljudstvo ne može postići ovaj stupanj dosljednosti ili potpune poslušnosti (usp. Jš 24:19). Prema tome, postajala je/postoji potreba za Novim savezom temeljenim na Božjem milosrđu i Njegovoj izvedbi (usp. Jer 31:31-34; Ez 36:22-38; Rim 3:9-18.23; Gal 3!)

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 11:18-25

¹⁸“Ti ćeš dakle utisnuti ove riječi na svoje srce i na svoju dušu; i privezat ćeš ih kao znak na svoju ruku, i one će biti kao pokrovi na tvome čelu. ¹⁹Učit ćeš svoje sinove njima, govoriti o njima kad sjediš u svojoj kući i kad hodaš

putem i kad legneš i kad ustaneš. ²⁰Napisat ćeš ih na dovratnike svoje kuće i svojih vrata, ²¹tako da tvoji dani i dani tvojih sinova mogu biti umnoženi na zemlji za koju se GOSPODIN zakle tvojim ocima dati im, tako dugo dok nebesa *ostaju* iznad zemlje. ²²Jer ako budeš marljiv držati svu ovu zapovijed koju ti zapovijedam vršiti je, ljubiti GOSPODINA tvoga Boga, hodati po Njegovim putovima i čvrsto se držati Njega, ²³onda će GOSPODIN istjerati sve ove narode ispred tebe, i ti ćeš izvlastiti narode veće i moćnije od tebe. ²⁴Svako mjesto na koje stupi taban tvoje stope bit će vaše; vaša granica bit će od pustinje do Libanona, i od rijeke, rijeke Eufrata, sve do zapadnoga mora. ²⁵Niti jedan čovjek neće biti kadar opstati pred tobom; GOSPODIN tvoj Bog pustit će stravu od vas i strah od vas na svu zemlju na koju staviš nogu, kao što ti On reče."

11:18-20 Ovi su stihovi sažeti pregled poglavlja 6:6-9. Oni su se morali utisnuti u odanost potrebi da se živi život u svjetlu Božjih riječi!

▣ **"Ti ćeš dakle utisnuti ove riječi"** Ovo je metaforički, BDB 962, KB 1321, *Qal* PERFEKT, usp. 32:46. To je ono što metafore u 6:8 i Knjizi Izlaska 13:9.16 znače. Uvijek držati Božju riječ u pročelju svojih misli. Ispitati svako djelovanje u njihovu svjetlu!

11:19 "Učit ćeš svoje sinove njima" Vidi bilješku u 4:9.

11:20 "napisat ćeš" U prošlosti neki su znanstvenici preispitivali sposobnost pisanja Mojsija i ranih Izraelaca. Kako je arheološki dokaz rastao, danas nitko to neće pobijati. Vidi "Pitanje izraelske književnosti" u *Approaches to the Bible*, tom 2, str. 142-53 (od Biblijskoga arheološkog društva, 1995.).

11:21

NASB	"tako dugo dok nebesa <i>ostaju</i> iznad zemlje"
NKJV	"kao što su dani nebesa iznad zemlje"
NRSV	"tako dugo dok su nebesa iznad zemlje"
TEV, NJB	"tako dugo dok je nebo iznad zemlje"

Ovo je usporedna izjava s "trajna uredba" (npr. Izl 12:14.17.24.25; 13:10). To je metafora trajnosti.

11:22 Uvjetovana narav Saveza (usp. stih 13) i njegovi zahtjevi ponovljeni su:

1. uvjet je sličan stihu 13, ali neznatno različit:
 - a. "jer ako" i, BDB 49
 - b. "držati" BDB 1036, KB 1581, *Qal* INFINITIVNI APSOLUT i *Qal* IMPERFEKT GLAGOL (gramatička građa korištena kako bi donijela naglasak)
2. zahtjevi (niz *Qal* INFINITIVNIH REČENIČNIH GRAĐA, kao stih 13):
 - a. "vršiti" - BDB 793, KB 889
 - b. "ljubiti" - BDB 12, KB 17
 - c. "hodati" - BDB 229, KB 246, usp. 8:6
 - d. "čvrsto se držati" - BDB 179, KB 209, usp. 10:20; 13:4.

11:23-25 Ovo su obećani ishodi (tj. "kao što ti On reče", stih 25) uvjetovanog Saveza:

1. "GOSPODIN (će) istjerati sve ove narode ispred tebe", stih 23, BDB 439, KB 441, *Hiphil* PERFEKT, usp. Knjiga Izlaska 34:24; Brojevi 32:21; Ponovljeni zakon 4:37-38; 9:4-5; Jošua 23:5.13
2. "ti ćeš izvlastiti narode veće i moćnije od tebe", stih 23, BDB 439, KB 441, *Qal* PERFEKT, usp. 7:17; 9:3; Brojevi 33:52
3. "Svako mjesto na koje stupi taban tvoje stope bit će vaše", stih 24, BDB 201, KB 231, *Qal* IMPERFEKT, usp. Jošua 1:3. Njihove granice opisane su u Postanku 15:18; Izlazak 23:31; Ponovljeni zakon 1:7; 3:12-17; Jošua 1:1-4; 13:8-12
4. "Niti jedan čovjek neće biti kadar opstati pred tobom", stih 25, BDB 426, KB 427, *Hithpael* IMPERFEKT, usp. 7:24; Jošua 1:5; 10:8; 23:9
5. "GOSPODIN tvoj Bog pustit će", BDB 678, KB 733, *Qal* IMPERFEKT:
 - a. "strah" - BDB 808, usp. 2:25
 - b. "stravu" - BDB 432, usp. Postanak 9:2.

Ova ista istina, ali u drukčijim pojmovima je u Knjizi Izlaska 23:27 i Jošui 2:9.

11:24 Za potpune granice Obećane zemlje vidi 1:8.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 11:26-28

²⁶“Vidi, stavljam pred vas danas blagoslov i prokletstvo: ²⁷blagoslov, ako ćete slušati zapovijedi GOSPODINA svoga Boga, koje vam zapovijedam danas; ²⁸i prokletstvo, ako nećete slušati zapovijedi GOSPODINA svoga Boga, nego se okrenuti od puta kojeg vam zapovijedam danas, slijedeći druge bogove koje niste poznavali.”

11:26-28 Ovi stihovi nastavljaju posljedice uvjetovanoga Saveza između YHWH i Njegova naroda. Oni su prošireni u Ponovljenome zakonu 27 – 29. Ovi stihovi objašnjavaju mnogo o povijesti Židova.

Ovaj odlomak započinje uobičajenim pozivom na pozornost: “Vidi” - BDB 906, KB 1157, *Qal* IMPERATIV, usp. 1:8.21; 2:24; 4:5; 11:26; 30:15; 32:39. Pojam “danas” (BDB 398) jeste način požurivanja odluke, trenutačnog djelovanja (usp. 4:39):

1. “blagoslov” - BDB 139:
 - a. “ako ćete slušati” - BDB 1033, KB 1570, *Qal* IMPERFEKT, “čuti kao i činiti”, usp. zapovjeden u 4:1; 5:1; 6:3.4; 9:1; 20:3; 27:10; 33:7; uvjetovano u 7:12; 11:13 (dva puta); 15:5 (dva puta); 28:1 (dva puta).13; 30:10.17
2. “prokletstvo” - BDB 887:
 - a. “ako nećete slušati”, isto kao gore, *Qal* IMPERFEKT
 - b. “okrenuti” - BDB 693, KB 747, *Qal* PERFEKT
 - c. “slijedeći druge bogove” - BDB 229, KB 246, doslovno, “hodajući”, usp. 6:14; 8:19; 11:28; 13:2; 28:14; Knjiga o Sucima 2:12; Jeremija 7:6.9; 11:10; 13:10.

Ovo oprečje sudbina često je bilo nazvano “dva puta” (usp. poglavlje 28 i 30:1.15-20; Ps 1; Jer 21:8; Mt 7:13-14).

11:28 “slijedeći” Ovo je doslovno “znati”. Vidi punu bilješku u 4:35.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 11:29-32

²⁹“Dogodit će se, kad vas GOSPODIN vaš Bog dovede u zemlju u koju ulazite da ju zaposjednete, da ćeš staviti blagoslove na goru Gerizimo a prokletstvo na goru Ebal. ³⁰Nisu li one preko Jordana, zapadno od puta prema zalasku sunca, u zemlji Kanaanaca koji žive u Arabi, nasuprot Gilgalu, pokraj hrastova More? ³¹Jer morate prijeći Jordan da uđete u posjed zemlje koju vam GOSPODIN vaš Bog daje, i vi ćete je zaposjesti i živjeti u njoj, ³²i budite marljivi vršiti sve odredbe i osude koje postavljam pred vas danas.”

11:29 “blagoslov... prokletstvo” Ovaj stih opisuje obnovljeni zavjetni obred vođen Jošuo u Šekemu (usp. poglavlja 27 - 28 i Jš 8:30-35). Očito su dvije skupine pjevača levita pjevale blagoslov s gore Gerizimo i prokletstvo s gore Ebal. Ova su dva brda bila na bočnoj strani Šekema (tj. u značenju lopatice, BDB 1014). Arheologija je pronašla veliki kameni oltar na gori Ebal koji se poklapa s opisom toga oltara u Talmudu. Vidi Uvod u knjigu, VII.

Ovo slijedi Hetitske rasprave iz Suze, koje se odnose na kralja i njegove podanike (usp. Pnz 27: Jš 24 za isti uzorak).

11:30 “Arabi” [Araba] Ovo je Jordanska dolina južno od Mrtvog mora. Vidi bilješku u 1:1.

▣ “Gilgalu” [Gilgal] Ovo znači “krug od kamenja” (BDB 166 II), što je bilo ime prvog mjesta tabora Izraelaca u Kanaanu (usp. Jš 4:19). Međutim, ovaj bi mogao biti dalje prema sjeveru blizu Šekema (vidi *The IVP Bible Background Commentary, OT*, str. 181).

▣ “hrastova More” Ovo je bilo sveto drvo ili gaj. Znamo da je to bilo sveto mjesto blizu Šekema zbog Knjige Postanka 12:6 i 35:4. More znači “učitelj” (BDB 435).

11:31-32 Ovo su sažeci stihova koji ponovno nabrajaju ono što je bilo često izjavljeno prije.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto Ponovljeni zakon ponavlja iste izričaje i povijesne nemile događaje tako često?
2. Kako su naglašeni uvjetovani ili voljni dijelovi Saveza?
3. Kako je naglašena YHWH-ina suverenost?

PONOVLJENI ZAKON 12

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
propisano mjesto štovanja	štovanje u središtu	jedno mjesto za štovanje	kôd Ponovljenoga zakona (12:1-26:15)
12:1-28	12:1 12:2-7 12:8-12 12:13-14 12:15-19 12:20-27 12:28	12:1-3 12:4-7 12:8-14 12:15-19 12:20-28	12:1 mjesto štovanja 12:2-3 12:4-7 12:8-12 žrtveni propisi 12:13-14 12:15-16 12:17-19 12:20-28
čuvati se lažnih bogova		upozorenje protiv idolatrije (12:29-13:18)	protiv kanaanskoga kulta
12:29-32	12:29-32 upozorenje protiv idolatrije (12:32-13:18)	12:29-31 12:32	12:29-31

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

UVOD

- A. Ovo započinje proširivanje Deset riječi na dnevne odredbe (tj. poglavlja 12 - 26), koja pokrivaju Izraelov svjetovni i vjerski život. Slijedi li netko kratki pregled Hetitskih rasprava, onda (1) 4:1 - 11:32 sadržava temeljne zakone i (2) 12:1 – 26:19 je značajno proširenje i objašnjenje tih zakona.
Znanstvenici su u glavnim crtama prikazali četiri “Kôda Zakona” u Petoknjižju:
1. Knjiga Saveza, Knjiga Izlaska 20:22-23:33
 2. Svećenički kôd, Izlazak 25-31 i 34:29 kroz Levitski zakonik 16
 3. Kôd svetosti, Levitski zakonik 17 – 26
 4. Kôd Ponovljenoga zakona, Ponovljeni zakon poglavlja 12 - 26 i 28.
- Međutim, takav je popis od Juliusa Wellhausena (vidi *Approaches To the Bible*, str. 13) učinkovitiji izvor kritičkoga pristupa (tj. J=YHWH; E=*Elohim*; D=Ponovljeni zakon; i P=svećenički pisci) za Petoknjižje negoli usporednice tadašnjega, drugog tisućljeća prije Krista (usp. R. K. Harrison, *Old Testament times* i John H. Walton, *Ancient Israelite Literature In Its Cultural Context*).
- B. Ovo je poglavlje gdje bijesni nesuglasica glede nadnevka Ponovljenoga zakona. Njeno se središte vrti oko stihova 1-7 koji pozivaju na jedan središnji oltar šovanja (kasnije Jeruzalem).
- C. Izgleda da se ovaj tekst odnosi na dva odvojena razdoblja i dvije svrhe: (1) u pustinji (tj. Šator) i (2) u Obećanoj zemlji. Svrha svih zakona je primjereno šovanje YHWH glede mjesta, pobude i oblika. Idolatrija i njeno šovanje mjesta su odbačeni. Napetost izgleda nastaje između pravovaljanih mjesta šovanja (Izl 20:24; Pnz 16:21) i središnjega mjesta Izraelova šovanja. Mjesni i posebni oltari (usp. Pnz 27) bili su dozvoljeni (npr. I. Kr 3:3-5), ali istaknuti su Kovčeg, Šator, i kasnije Hram.
- D. Povijesno mora biti zabilježeno da je Ezekijin preustroj bio više usmjeren mjestu središnjega šovanja negoli je to bio Jošijin preustroj, koji je uobičajeno korišten kao pretpostavljena povijesna prigoda za pisanje Ponovljenoga zakona (tj. 621. g.pr.Kr., usp. II. Kr 18:22; II. Ljet 32:12 i Iz 36:7). Jošijev preustroj prvenstveno se bavio idolatrijom a ne usredištenjem šovanja! Osobno odbacujem JEDP teoriju Petoknjižja kao izvoru kriticizma (usp. Josh McDowell, *More Evidence That Demands A Verdict*).

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 12:1-7

¹Ovo su odredbe i osude kojih ćete se brižljivo pridržavati u zemlji koju je GOSPODIN, Bog vaših otaca, dao vama posjedovati je tako dugo dok živite na zemlji. ²Morate posve uništiti sva mjesta gdje su narodi koje ćete izvesti služili svojim bogovima, na visokim planinama i na uzvisinama i pod svakim zelenim drvetom. ³Moraš razrušiti njihove oltare i smrskati njihove svete stupove i spaliti njihove ašere vatrom, i moraš posjeći izrezbarene likove njihovih bogova i zbrisati njihovo ime s toga mjesta. ⁴Ne smiješ postupati tako prema GOSPODINU, svome Bogu. ⁵Nego moraš tražiti GOSPODINA na mjestu koje će GOSPODIN tvoj Bog odabrati od svih tvojih plemena, da nastani Svoje ime tamo za Svoje prebivanje, i tamo ćeš doći. ⁶Tamo ćeš donijeti svoje žrtve paljenice, svoje žrtvene prinose, svoje desetine, prinos svojih ruku, svoje zavjetne darove, svoje dragovoljne prinose, i prvorođence svoga jata i svoga stada. ⁷Tamo ćeš ti i tvoji ukućani isto tako jesti pred GOSPODINOM tvojim Bogom, i radovati se u svima svojim pothvatima u kojima te GOSPODIN tvoj Bog blagoslovi."

12:1 “odredbe i osude” Vidi Posebnu temu u 4:1.

▣ “brižljivo (ćete se) pridržavati” Ovo je složenica GLAGOLA, “držati stražu” (BDB 1036, KB 1581, *Qal* IMPERFEKT) i *Qal* INFINITIVNE REČENIČNE GRAĐE, (BDB 793, KB 889). To je ponovljena tema (npr. Izl 23:13.21; 34:11-12; Lev 18:4-5.26.30; Pnz 4:6.9.15.23.40; i mnogo više posebno u Ponovljenome zakonu i Mudrosnoj književnosti).

▣ “koju je GOSPODIN, Bog vaših otaca, dao vama” GLAGOL pokazuje dovršeno djelovanje (BDB 678, KB 733, *Qal* PERFEKT), ipak događaji su budućnost. To je hebrejski način pokazivanja sigurnosti (tj. proročki perfekt). Ovo je ponovljena

tema u Ponovljenome zakonu (usp. 1:8.20.21.25.35.36.39; 2:29; 3:18.20; 4:1.21.38.40; 5:16.31; 6:10.23; 7:13.16; 8:10; 9:6.23; 10:11; 11:9.17.21.31; 12:1.9; 15:4; 17:14; 18:9; 19:1.2.8.14; 21:23; 24:4; 25:15.19; 26:1.2.3.6.9.10.15; 27:3; 28:8.11.52; 31:7; 32:49; 34:4). Pokazuje YHWH-in veličanstveni odabir i opskrbu za Izraela.

▣ **“posjedovati je”** GLAGOL (BDB 439, KB 441, *Qal* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA) je ponovljeno obećanje. Vidi Posebnu temu: Posjedovati zemlju u 8:1.

▣ **“na zemlji”** “Na zemlji” još je jedan način kazivanja “u Zemlji” (usp. stih 19). Tako dugo dok su Izraelci držali Božje zapovijedi, oni su mogli živjeti u Obećanoj zemlji. Vidi bilješku u 4:40.

Ovaj stih ima dvije različite riječi za “zemlja”:

1. “u zemlji” - BDB 75
2. “na zemlji” - BDB 9.

Obje upućuju na čitavu Zemlju ili na zemlju Kanaan. Uobičajeno su one istoznačnice (usp. 4:38-40; 11:8-9; 12:1; 26:2.15).

12:2 “posve uništiti sva mjesta” “Posve uništiti” dolazi od hebrejske riječi što znači “prouzročiti propadanje” (BDB 1, KB 2, *Piel* INFINITIVNI APSOLUT i *Piel* IMPERFEKT, koji pokazuju žestinu, usp. stih 3; Br 33:52 [dva puta]; II. Kr 21:3). Bog je opomenuo Izraelce neka unište poganske oltare tako da ne postanu dijelom njihova štovanja plodnosti (usp. Izl 23:24; 34:13).

▣ **“na visokim planinama i na uzvisinama i pod svakim zelenim drvetom”** Ovo su mjesta mjesnih *Baalovih* i *Ašerinih* oltara gdje su se održavali obredi plodnosti (usp. Jer 2:20; 3:2.6; 17:2; Iz 57:5.7; Hoš 4:13).

12:3 “svete stupove” Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: IZRAELOV NAREĐENI ODAZIV NA KANAANSKO ŠTOVANJE PLODNOSTI

Ovaj stih popisuje nekoliko kulturnih predmeta za štovanja *Baala* te kako ih Izrael mora uništiti:

1. “Moraš razrušiti njihove oltare”:
 - a. GLAGOL, BDB 683, KB 736, *Piel* PERFEKT, usp. Ponovljeni zakon 7:5; II. Knjiga Ljetopisa 31:3; 34:4
 - b. predmet, “oltare”, BDB 258, oltari *Baala* bili su podignuti podiji od odrezanoga kamena s podignutim kamenom (stupom) i rupom za zasađivanje drva ili poduprtim drvenim, izrezbarenim kolcem (*Ašera*)
2. “smrskati njihove svete stupove”:
 - a. GLAGOL, BDB 990, KB 1402, *Piel* PERFEKT, usp. Ponovljeni zakon 7:5; II. Kraljevima 3:2; 10:27
 - b. predmet, “stupove”, BDB 663. Ovo je bilo podignuto kamenje korišteno kao falični simbol za muškog boga plodnosti (usp. 16:22)
3. “spaliti njihove *ašere* vatrom”:
 - a. GLAGOL, BDB 976, KB 1358, *Qal* IMPERFEKT, usp. Ponovljeni zakon 7:5, u II. Ljetopisa 31:1 i 34:4; one su se morale “posjeći”
 - b. predmet, *ašere*, BDB 81. Simbolizirao je drvo života. *Ašera* (usp. ABD, tom 1, str. 483-487, iako u pjesničkoj književnosti iz Ugarita, Anat je *Baalova* ortakinja, usp. ABD, tom 1, str. 225-227), bila je ženska ortakinja *Baala*. To je moglo biti živo drvo ili zakrivljen kolac
4. “moraš posjeći izrezbarene likove njihovih bogova”:
 - a. GLAGOL, BDB 154, KB 180, *Piel* IMPERFEKT, usp. Ponovljeni zakon 7:5; II. Ljetopisa 14:2; 31:1; 34:4.7
 - b. predmet, “izrezbarene likove njihovih bogova”, BDB 820 GRAĐA 43. Ponovljeni zakon 7:5; i II. Ljetopisa 34:7 čine razliku između *ašera* i kipova

5. “zbrisati njihovo ime s toga mjesta”:
 - a. GLAGOL, BDB 1, KB 2, *Piel* PERFEKT, usp. Ponovljeni zakon 12:2 (dva puta)
 - b. predmet, “ime”, BDB 1027. Ovo izgleda predstavlja ime boga kao vlasnika mjesta, koje je sad uništeno i, stoga, njihova su imena bila zbrisana. Sad YHWH-ino ime ima mjesto za ime/šovanje (usp. Pnz 12:5.11).

12:5 “mjestu koje će GOSPODIN tvoj Bog odabrati” Bog je odabrao (BDB 103, KB 119, *Qal* IMPERFEKT, usp. stihove 11.14.18.21.26; 14:25; 15:20; 16:2.6.11.15; 17:8.10; 18:6; 26:2; 31:11) mjesto šovanja (usp. Izl 20:24).

Šator (Kovčeg) putovao je s Izraelom:

1. Gilgal, Knjiga o Jošui 4:19; 10:6.15
2. Šekem, Jošua 8:33
3. Šilo, Jošua 18:1; Suci 18:31; I. Samuelova 1:3
4. Betel, (moguće) Suci 20:18.26-28; 21:2
5. Kirjat Jearim, Kovčeg, I. Samuelova 6:21; 7:1-2 (svećenici u Nobu, usp. I. Sam 21 - 22)
6. Jeruzalem:
 - a. David zauzima tvrđavu Jebusejaca (usp. II. Sam 5:1-10)
 - b. David donosi Kovčeg u Jeruzalem (usp. II. Sam 6)
 - c. David kupuje mjesto Hrama (II. Sam 24:15-25; II. Ljet 3:1).

Mnogi suvremeni znanstvenici pokušali su obraniti da je Ponovljeni zakon bio pisan kasnije kako bi prilagodili Ezekijine i Jošijine preustroje usredištavanja Izraelovog šovanja. Međutim, Ponovljeni zakon ne imenuje Jeruzalem kao poseban grad kojeg će YHWH odabrati. U okviru teološko oprečje je između:

1. mjesnih *Baalovih* svetišta i jednoga Izraelovog svetišta
2. monoteizma Izraela nasuprot politeizma Kanaana (i ostatka drevnoga Bliskog Istoka).

NASB	“da nastani Svoje ime tamo za Svoje prebivanje”
NKJV	“da stavi Svoje ime za Svoje stanište”
NRSV	“kao i svoje stanište da stavi svoje ime tamo”
TEV	“gdje ljudi moraju doći u njegovu prisutnost”
NJB	“tamo da postavje njegovo ime i daju mu dom”

Prijevod ovoga stiha pod utjecajem je stiha 11. Stih 5 ima “za Svoje prebivanje” (BDB 1015), dok stih 11 ima “učiniti prebivalištem” (BDB 1014, KB 1496, *Piel* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA). U značenju oni su vrlo slični i nemaju teološku razliku ili suzvuk.

Židovi su nadomještali Božje ime za Božju prisutnost. Ovo je izravno upućivanje na Šator u ranijim danima.

POSEBNA TEMA: “IME” YHWH

Uporaba “Ime” kao zamjena za YHWH-u Sâmoga usporedno je s Knjigom Izlaska 23:20-33 upotrijebljene za “andela”, nazvanog “Moje ime je u Njemu”. Ova ista zamjena može biti viđena u uporabi “Njegova slava” (npr. Iv 1:14; 17:22). Sve su pokušaji ublažavanja osobne antropomorfističke YHWH-ine prisutnosti (usp. Izl 3:13-16; 6:3). YHWH je zasigurno govorio u ljudskim pojmovima, ali također je bilo poznato kako je On bio duhovno prisutan kroz Stvorenje (usp. I. Kr 8:27; Ps 139:7-16; Jer 23:24; Djela 7:49 navode Iz 66:1).

Postoji nekoliko primjera za “Ime” koje predstavlja YHWH-inu Božansku bit i osobnu prisutnost:

1. Ponovljeni zakon 12:5; II. Knjiga o Samuelu 7:13; I. Kraljevima 9:3; 11:36
2. Ponovljeni zakon 28:58
3. Psalam 5:11; 7:17; 9:10; 33:21; 68:4; 91:14; 103:1; 105:3; 145:21
4. Izaija 48:9; 56:6
5. Ezekiel 20:44; 36:21; 39:7
6. Amos 2:7
7. Evanđelje po Ivanu 17:6.11.26.

Zamisao “pozivajući se na” (tj. šovanje) YHWH-ino Ime ranije je viđeno u Knjizi Postanka:

1. 4:26, loza Seta
2. 12:8, Abraham
3. 13:4, Abraham
4. 16:13, Hagara
5. 21:33, Abraham
6. 26:25, Izak

i u Knjizi Izlaska:

1. 5:22, govori u Njegovo Ime
2. 9:16, pokaži Moje Ime po čitavoj Zemlji (usp. Rim 9:17)
3. 20:7, ne uzimaj Ime Gospodina tvoga Boga uzaludno (usp. Lev 19:12; Pnz 5:11; 6:13; 10:20)
4. 20:24, gdje Ja uzrokuje Moje Ime mora biti zapamćeno (usp. Pnz 12:5; 26:2)
5. 23:20-21, anđeo (“budući je Moje Ime u njemu”)
6. 34:5-7, Mojsije se pozivao na (ili “dozivao je”) Ime Gospodinovo. Ovo je jedan od skupa tekstova koji opisuju YHWH-inu narav (usp. Neh 9:17; Ps 103:8; Joel 2:13).

Poznavanje nekoga po imenu podrazumijeva prisnost (usp. Izl 33:12), Mojsije poznaje YHWH-ino Ime i u 33:17, YHWH poznaje Mojsijevo ime. To je okvir gdje Mojsije želi vidjeti Božju slavu (usp. stih 18), ali Bog mu dozvoljava vidjeti “Svoju dobrotivost” (stih 19), što je usporedno s “Ime” (stih 19).

Izraelci su morali uništiti “imena” kanaanskih bogova (usp. Pnz 12:3) i pozvati se na Njega (usp. Pnz 6:13; 10:20; 26:2) na posebnome mjestu gdje je On odlučio da će prebivati Njegovo Ime (usp. Izl 20:24; Pnz 12:5.11.21; 14:23.24; 16:2.6.11; 26:2).

YHWH ima sveopću svrhu uključivanja Svoga Imena:

1. Postanak 12:3
2. Izlazak 9:16
3. Izlazak 19:5-6
4. Ponovljeni zakon 28:10.58
5. Mihej 4:1-5.

12:6 Ovaj stih popisuje nekoliko vrsta prinosa:

1. **“žrtve paljenice”** Ovo je značilo u cijelosti spaljeni prinosi (BDB 750 II). To je bio način pokazivanja pune, čitave predanosti Bogu. Bila je to dragovoljna žrtva (usp. Lev 1)
2. **“žrtvene prinose”** Ovo upućuje na djelomično spaljen, djelomično vatrom proždrti prinos (BDB 257). To su bili prinosi zbog grijeha, prinosi za mir, prinosi zahvaljivanja, itd. To su bili bilo koji prinosi koji su uključivali krv (usp. Lev 7).
3. **“desetine”** Desetina je bio Izraelov način potpomaganja svećenika, kojima nije bila dana zemlja u baštinu. Postoje izgleda dvije desetine (BDB 798):
 - a. za središnje žrtvovanje
 - b. za mjesne levite, s mogućnošću
 - c. svake tri godine za mjesne siromahe (Lev 27:30-33; Br 19:21-22)
4. **“prinos svojih ruku”** Ovo je hebrejska riječ za “žrtve podizalice” (BDB 929, usp. Lev 7:32). To upućuje na žrtvovanje kad je podignut neki dio životinje za jelo za svećenike
5. **“zavjetne darove”** Ovo (BDB 623) je primjer uvjetovanog zavjeta Bogu: “Učinit ću ovo, ako Ti učiniš to.” To je židovsko pridržavanje njihovog dijela zavjeta (Lev 7:16-18)
6. **“dragovoljne prinose”** Ovo (BDB 621) upućuje na prinos u zahvalnosti ili slavljenju od nekoga tko je bio prevladan Božjom dobrotivošću (usp. Lev 22:18 i dalje)
7. **“prvorodence”** Ovo (BDB 114) je uputa na Anđela smrti koji je išao kroz Egipat ubijajući prvorodene od stoke i ljudi. U svjetlu toga događaja svi prvorodeni od stoke i ljudi pripadali su iznimno Bogu (usp. Izl 13; Lev 27:26-27)!

12:7 “ti i tvoji ukućani isto tako (će) jesti pred GOSPODINOM” Ovo upućuje na zajedničko jelo, koje je teološki preteča i Pashe i Večere Gospodnje (Euharistije) (usp. stihove 12:18; 14:26; Otk 3:20). Božji je narod bio stvoren kako bi se radovao

(BDB 970, KB 1333, *Qal* PERFEKT) s Njim u fizičkome dijelu Stvorenja i prisnome štovanju (usp. Lev 23:40; Br 10:10; Pnz 12:7.12.18; 14:26; 16:11; 26:11; 27:7; 28:47).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 12:8-12

⁸"Ne smiješ uopće činiti ovo što mi činimo ovdje danas, svaki čovjek *neka čini* ono što je pravo u njegovima vlastitim očima; ⁹jer još niste došli do počivališta i baštine koju vam GOSPODIN vaš Bog daje. ¹⁰Kad prijedete Jordan i kad budete živjeli u zemlji koju vam GOSPODIN vaš Bog daje u baštinu, i kad vam On da počinak od svih vaših neprijatelja oko *vas* tako da živite u sigurnosti, ¹¹onda će se dogoditi da će GOSPODIN vaš Bog odabrati mjesto gdje će prebivati Njegovo ime, tamo ćete činiti sve ovo što vam zapovijedam: vaše žrtve paljenice i vaše žrtvene prinose, vaše desetine i prinos vaših ruku, i sve vaše odabrane zavjetne prinose koje ćete prisegnuti GOSPODINU. ¹²I vi ćete se radovati pred OSPODINOM vašim Bogom, vi i vaši sinovi i kćeri, vaše sluge i sluškinje, i levit koji je unutar vaših vrata, jer on nema dijela ili baštine s vama."

12:8 "Ne smiješ uopće činiti ovo što mi činimo ovdje danas" Stvari će biti usuglašene u Obećanoj zemlji. Religijske provedbe tijekom razdoblja lutanja pustinjom bile su jednostavnije negoli uređenije primjene u Obećanoj zemlji i, posebice u Hramu, kasnije smještenom u Jeruzalemu.

▣ "svaki čovjek *neka čini* ono što je pravo u njegovima vlastitim očima" Ovaj izričaj ima neutralan suzvučnik ovdje, ali u Knjizi Sudaca poprma zlokoban suzvučnik pojedinačne obrane slobode za obveze sukladne Savezu ili kroz grješni odabir ili zanemarivanje Saveza (usp. 17:6; 21:25).

12:9 Vidi bilješku u 12:1

12:10 "On da počinak... (u) sigurnosti" YHWH vam daje počinak (BDB 628, KB 679, *Hiphil* PERFEKT) od vaših neprijatelja. Ova sigurnost (BDB 442, KB 444, *Qal* PERFEKT) nije bila postignuta zbog Izraelove velike snage, nego zbog prisutnosti YHWH.

12:11 "GOSPODIN vaš Bog (će) odabrati mjesto" Ovo je uputa na središnje mjesto štovanja (tj. Šator i Kovčeg, usp. stihove 5.13), koje je bilo prvotno u Šilu.

12:12 "vi ćete se radovati" Ovo je svrha Božjih zakona (usp. stihove 7.18; 14:26; 28:47).

▣ "vi i" Zabilježite kako je svatko u obitelji uključen s time da su i sluge i mjesni leviti (usp. stih 19) morali biti uključeni! Zapravo ovo su bili svi vanjski članovi obitelji. Oni su bili voljeni i opskrbljeni, i u životnim potrebama i za naredni život (tj. štovanje).

12:12.19 "levit koji je unutar vaših vrata" Svi su svećenici bili leviti, ali svi leviti nisu bili svećenici. Ovdje "levit" upućuje na ne-svećenika u Levijevoj obitelji koji je simbolizirao siromašnoga i potrebitoga (usp. stihove 18.19; 14:27.29; 16:11.14; 26:12-13), jer levitima nije bila dana zemlja. Oni su bili cijenjeni mjesni učitelji Zakona.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 12:13-14

¹³"Pazite da ne prinosite vaše žrtve paljenice u svakome *kultnome* mjestu kojeg vidite, ¹⁴nego u mjestu koje GOSPODIN odabere u jednome od vaših plemena, tamo ćete prinijeti vaše žrtve paljenice, i tamo ćete vršiti sve što vam zapovijedam."

12:13 "Pazite da ne prinosite vaše žrtve paljenice u svakome *kultnome* mjestu kojeg vidite" Bog će vam pokazati posebna mjesta za prinošenje (usp. stihove 5.11.14). Ne koristite mnoge mjesne kanaanske oltare samo zato što su oni tamo. Ne prinosite žrtve YHWH-i na oltarima podignutima za *Baala*. Međutim, tamo su bili neki mjesni oltari napravljeni za YHWH-u (usp. Pnz 16:21; I. Kr 3:4).

Ovaj stih ima tri GLAGOLA:

1. "pazite" - BDB 1036, KB 1581, *Niphal* IMPERATIV
2. "ne prinosite" - BDB 748, KB 828, *Hiphil* IMPERFEKT
3. "vidite" - BDB 906, KB 1157, *Qal* IMPERFEKT.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 12:15-19

¹⁵"Međutim, smiješ klati i jesti meso unutar ik kojih svojih vrata, koliko god želiš, prema blagoslovu GOSPODINA tvoga Boga kojeg ti je dao; nečisti i čisti smiju jesti od njega, od gazele i jelena. ¹⁶Jedino ne smiješ jesti krv; moraš je izliti po zemlji kao vodu. ¹⁷Nije ti dozvoljeno jesti unutar tvojih vrata desetinu od tvoga žita ili novoga vina ili ulja, ili prvorođenih od tvoga jata ili stada, ili išta od tvojih zavjetnih darova koje si obećao, ili od tvojih dragovoljnih prinosa, ili prinosa tvojih ruku. ¹⁸Ali jest ćeš ih pred GOSPODINOM tvojim Bogom u mjestu koje GOSPODIN tvoj Bog odabere, ti i tvoj sin i kćer, i tvoj sluga i sluškinja, i levit koji je unutar tvojih vrata; i radovat ćeš se pred GOSPODINOM tvojim Bogom u svim svojim pothvatima. ¹⁹Pazi da ne napustiš levita tako dugo dok živiš u svojoj zemlji."

12:15.20-24 "smiješ klati" Ovo pokazuje proširenje Zakona (usp. Lev 17:1 i dalje). Ako je bila ubijena životinja (BDB 256, KB 261, *Qal* IMPERFEKT) za hranu a ne za žrtvu, mogla je biti ubijena bilo gdje.

12:15 "nečisti i čisti" Ovo ne upućuje na nečiste životinje kao hrana (usp. stihove 20-22; Lev 11), nego nečiste za žrtvovanje. Unakažena ovca mogla je biti jedena za ljude kao što su mogle biti i divlje životinje poput jelena, ali ne svinje, itd.

12:16 "ne smiješ jesti krv" Ovo se odnosi na hebrejsko poštovanje prema krvi kao simbolu za život. Čak kad su ubili životinje, ili za jedenje ili žrtvovanje, oni su krv izlili (usp. 15:23; Lev 17:13) i nisu je jeli, jer život je pripadao Bogu. Krv je predstavljala život, život pripada Bogu (usp. stihove 23-25; Post 9:4; Lev 7:11-12; 17:10-11)!

12:17-18 Ovo je još jedno upozorenje o jedinoj uporabi središnjega žrtvenika za štovanje (usp. stih 26).

12:17 "desetinu" Ovaj stih popisuje nekoliko stvari koje su morale spadati u desetinu (BDB 798, usp. 14:23; 18:4; Br 18:12):

1. "žita" - BDB 186
2. "vina" - BDB 440
3. "vina" - BDB 850.

Ovo je bilo poljodjeljsko društvo.

12:19 Vidi bilješku u stihu 12.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 12:20-27

²⁰"Kad GOSPODIN tvoj Bog proširi tvoju granicu kao što ti je On obećao, i ti kažeš: 'Ja ću jesti meso', jer žudiš jesti meso, *onda* možeš jesti meso, što god želiš. ²¹Ako je mjesto koje GOSPODIN tvoj Bog odabere da nastani Svoje ime predaleko od tebe, *onda* možeš klati od svoga jata i stada koje ti je GOSPODIN dao, kao što vam zapovjedih; i možeš jesti unutar svojih vrata što god želiš. ²²Kao što se jedu gazela i jelen, tako ćeš ih jesti; nečiste i čiste slične njima možeš jesti. ²³Jedino budi siguran da ne jedeš krv, jer je krv život, i ti ne smiješ jesti život s mesom. ²⁴Ne smiješ je jesti; moraš je proliti po zemlji kao vodu. ²⁵Ne smiješ je jesti, tako da može biti dobro s tobom i tvojim sinovima poslije tebe, jer moraš činiti što je dobro u očima GOSPODINOVIM. ²⁶Jedino tvoje svete stvari koje možeš imati i tvoje zavjetne darove, moraš uzeti i ići na mjesto koje GOSPODIN odabra. ²⁷I moraš prinijeti svoje žrtve paljenice, meso i krv, na oltar GOSPODINA tvoga Boga; a krv tvojih žrtava mora biti izlivena na oltar GOSPODINA tvoga Boga, a ti moraš jesti meso. ²⁸Pazi da slušaš sve ove riječi što ti zapovijedam, zato da može biti dobro s tobom i tvojim sinovima poslije tebe zauvijek, jer moraš činiti ono što je dobro i pravo u očima GOSPODINA tvoga Boga."

12:20 "Ja ću jesti meso" Ovaj GLAGOL (BDB 37, KB 46) ponovljen je tri puta:

1. *Qal* KOHORTATIV

2. *Qal* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA
3. *Qal* IMPERFEKT.

Žude li jesti meso u Obećanoj zemlji oni će to zasigurno imati:

1. pravu vrstu mesa (stihovi 17.22)
2. ubijati na pravome mjestu (stihovi 15.18.21.27)
3. ubijati na pravi način (stihovi 16.23-25).

12:23 “budi siguran” Ovaj GLAGOL (BDB 304, KB 302, *Qal* IMPERATIV) znači “biti jak” (usp. 31:6.7.23) u smislu čvrsto se uzdržavati od nečega (usp. I. Ljet 28:7).

12:26 “svete stvari” Ovo upućuje na stvari spomenute u stihu 17.

12:28 “Pazi” Ovaj GLAGOL (BDB 1036, KB 1581, *Qal* IMPERATIV) ponavljano je upotrebljavan u Ponovljenome zakonu (usp. 4:9.15.23; 6:12; 8:11; 11:16; 12:13.19.28.30; 15:9; 24:8) za ohrabrenje na poslušnost YHWH-inom Savezu.

▣ **“zato da može biti dobro s tobom i tvojim sinovima poslije tebe zauvijek”** GLAGOL (BDB 405, KB 408, *Qal* IMPERFEKT) upotrijebljen je nekoliko puta u Ponovljenome zakonu (usp. 4:40; 5:16.29.33; 6:3.18; 12:25.28; 22:7) i u Knjizi proroka Jeremije (usp. 7:23; 38:20; 42:6) te upućuje na blagoslovljen, sretan, zdrav život YHWH-inog naroda. Ponovno, poslušnost Savezu povezana je s blagoslovom i dugim životom u zemlji. Takva potpuna poslušnost savjetovana je narednim naraštajima (tj. zauvijek). Vidi Posebnu temu: Zauvijek (*'Olam*) u 4:40.

▣ **“jer moraš činiti ono što je dobro i pravo”:**

1. “dobro”, BDB 373 II:
 - a. u Božjim očima, 6:18; 13:18; II. Knjiga Ljetopisa 14:2
 - b. u ljudskim očima, Jošua 9:25; Suci 19:24; Jeremija 26:14
2. “pravo”, BDB 449, isto kao gore, ali također Ponovljeni zakon 12:25; 13:18; I. Kraljevima 11:38; 14:8; 15:11; 22:43; II. Kraljevima 12:2 (za usporednicu s 1.b gore, vidi 12:8).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 12:29-31

²⁹“Kad GOSPODIN tvoj Bog pokosi pred tobom narode kojima ulaziš kako bi ih izvlastio, i kad ih izvlastiš i nastaniš se u njihovoj zemlji, ³⁰pazi da ne budeš zaveden da ih slijediš, nakon što budu uništeni pred tobom, i da ne propitkuješ poslije njihove bogove: 'Kako ovi narodi služe svojim bogovima, mogu li i ja isto tako?' ³¹Ne smiješ se tako ponašati prema GOSPODINU svome Bogu, jer svaki odvratni čin koji GOSPODIN mrzi oni su napravili za svoje bogove; jer oni čak spaljuju svoje sinove i kćeri u vatri svojih bogovima.”

12:29 “Kad GOSPODIN tvoj Bog pokosi pred tobom narode” GLAGOL (BDB 503, KB 500, *Hiphil* IMPERFEKT) znači YHWH je uklonio ljude ubivši ih (usp. 19:1; Jš 23:4; II. Sam 7:9; Jer 44:8). Ovo pokazuje da YHWH vojuje Izraelove bitke.

12:30 “pazi” Vidi bilješku u stihu 28.

▣ **“da ne budeš zaveden”** GLAGOL (BDB 669, KB 723, *Niphal* IMPERFEKT), u svojoj *Qal* osnovi, doslovno znači, “oboriti štapom” (usp. Ps 9:16). *Niphal* osnova, upotrijebljena samo ovdje, metaforički je domašaj koji podrazumijeva “baciti štap u metu”.

▣ **“da ne propitkuješ poslije njihove bogove”** GLAGOL (BDB 205, KB 233, *Qal* IMPERFEKT) znači “slijediti”:

1. YHWH-u u 12:5; 4:29; Knjiga proroka Jeremije 10:21; 29:13
2. kanaanske bogove u 12:30; II. Ljetopisa 25:15.20; Jeremija 8:2.

12:31 YHWH je rano rekao Izraelu da budu li provodili iste odvratne obrede plodnosti, On će ih ukloniti iz zemlje (usp. 7:4; Lev 18:24-30) kao što je učinio Kanaancima (usp. Post 15:16-21). YHWH “mrzi” (BDB 971, KB 1338, *Qal* PERFEKT) idolatriju (usp. 12:31; 16:22; vidi Posebnu temu: Bog opisan kao čovjek [jezik antropomorfizama] u 2:15). Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: MOLEK

YHWH zabranjuje štovanje *Moleka* (BDB 574), kanaanskoga (amonskoga) boga vatre, koji je bio štovan žrtvovanjem prvorodenog djeteta svake obitelji u zajednici kako bi se osigurala plodnost. Njegovo ime (kao što je bilo korišteno od Izraelaca) hebrejska je igra suglasnika za “kralj” i samoglasnika za “sram”. Izrael je bio upozoren glede toga boga rano i često (usp. Lev 18:21; 20:2.3.4.5; I. Kr 11:7; II. Kr 23:10; Jer 32:35; Mih 6:7). Ovo je štovanje često bilo obilježeno izričajem: “provođenje kroz vatru” (usp. 12:31; 18:10; II. Kr 16:3; 17:17.31; 21:6; Ps 106:37; Jer 7:31; 19:5).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 12:32

³²“Što god vam zapovijedam, morate pozorno činiti; ne smijete ništa dodati niti išta oduzeti od toga.”

12:32 “ne smijete ništa dodati niti išta oduzeti od toga” Bog je ozbiljan u vezi poslušnosti Njegovoj riječi (vidi bilješku u 4:2). Međutim, Ponovljeni zakon pokazuje neke prilagodbe zakona pustinskoga razdoblja. Biblijske istine moramo primijeniti za svako novo doba i kulturu. Bog je otkrio Sâm Sebe određenoj kulturi u određeno vrijeme. Neke su od njih otkrivene samo tome vremenu i narodu (npr. sveti rat, mnogoženstvo, ropstvo, pokoravanje žena), ali većina njih je bezvremenska istina koja mora biti primijenjena na svako doba (za raspravu o tome kako razlikovati između vječnoga i kulturološkoga, vidi Fee i Stuart, *How To Read the Bible For All Its Worth*, str. 149-164 te Gordon Fee, *Gospel and Spirit*, str. 1-36).

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto postoji toliko mnogo naglasaka na središnje mjesto štovanja?
2. Zašto su neki zakoni bili promijenjeni?
3. Zašto je krv tako važna Hebrejima?
4. Zašto su ova pravila tako iscrpna?

PONOVLJENI ZAKON 13

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
kazna otpadnika	upozorenja protiv idolatrije (12:32-13:19)	upozorenje protiv idolatrije (12:29-13:18)	protiv kultova Kanaanaca (12:29-13:1)
13:1-5	13:1-5	12:32-13:5	protiv zavođenja idolatrijom
13:6-11	13:6-11	13:6-11	13:2-6
13:12-18	13:12-18	13:12-18	13:7-12
			13:13-19

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE POZADINE

- A. Ovo je težak odlomak Pisma za tumačenje i razumijevanje. To nije odlomak kojeg netko može koristiti za opis Božje ljubavi.
- B. Ovo je poglavlje oštra rasprava protiv idolatrije na svim stupnjevima religije, kao i, građanskoga života.
 1. Stihovi 1-5 govore o lažnim prorocima (usp. 18:20).
 2. Stihovi 6-11 govore o članovima obitelji koji su pokušali uvući druge članove obitelji u idolatriju.
 3. Stihovi 16-18 kazuju o čitavome gradu ili zajednici koja je prihvatila idolatriju (usp. 29:18).
- C. Izgleda kako u SZ-u postoji razlika između proroka i sanjara snova. Viđenje je iskustveno od osobe koja je budna (svjesna) i u nadzoru svojih umnih sposobnosti. Ezekiel, kod rijeke Kebar, primjer je

viđenja. Daniel je primjer onoga koji je tumačio snove. Oboje je otkrivenje od Boga. Mjerodavan način za Boga da govori ljudima danas nije ni kroz viđenja niti snove, ipak On ima moć činiti i jedno i drugo.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 13:1-5

¹"Ako se prorok ili sanjar snova uzdigne među vama i dadne vam znak ili čudo, ²i znak ili čudo se ostvari, glede kojeg vam govoraše, kazujući: 'Hajdemo za drugim bogovima (kojih niste poznavali) i hajdemo im služiti', ³ne smiješ biti poslušan riječima toga proroka ili sanjara snova; jer GOSPODIN tvoj Bog te iskušava da otkrije ako ljubiš GOSPODINA svoga Boga svim svojim srcem i svom svojom dušom. ⁴Moraš slijediti GOSPODINA svoga Boga i bojati Ga se; i moraš držati Njegove zapovijedi, slušati Njegov glas, služiti Njemu, i prionuti uz Njega. ⁵Ali taj prorok ili sanjar snova mora biti pogubljen, jer je savjetovao pobunu protiv GOSPODINA tvoga Boga koji te izvede iz egipatske zemlje i iskupi te iz kuće ropstva, da te zavede s puta kojim ti je GOSPODIN tvoj Bog zapovjedio ići. Dakle morate odstraniti zlo među vama."

13:1 Ne može se u svaku osobu koja govori o božanstvu imati pouzdanja. Moramo ih preispitati (usp. Pnz 18:20-22; Mt 7:24:24; I. Iv 4:1-6; II. Pt 3:15-16).

13:1.3 "prorok" Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: SZ-no PROROČANSTVO

I. UVOD

A. Uvodne izjave

1. Vjerujuća zajednica ne slaže se time kako tumačiti proročanstvo. Druge su istine bile ustanovljene kao ortodoksno stanje tijekom stoljeća, ali ne i ova.
2. Postoji nekoliko dobro određenih stupnjeva SZ-noga proročanstva:
 - a. predmonarhijsko:
 - (1) pojedinci nazvani prorocima
 - (a) Abraham – Knjiga Postanka 20:7
 - (b) Mojsije - Brojevi 12:6-8; Ponovljeni zakon 18:15; 34:10
 - (c) Aron - Izlazak 7:1 (govornik za Mojsija)
 - (d) Mirjam - Izlazak 15:20
 - (e) Medad i Eldad - Brojevi 11:24-30
 - (f) Debora - Suci 4:4
 - (g) neimenovan - Suci 6:7-10
 - (h) Samuel – I. Samuelova 3:20
 - (2) upućivanja na proroke kao skupinu – Ponovljeni zakon 13:1-5; 18:20-22
 - (3) proročka skupina ili ceh – I. Samuelova 10:5-13; 19:20; I. Kraljevima 20:35.41; 22:6.10-13; II. Kraljevima 2:3.7; 4:1.38; 5:22; 6:1, itd.
 - (4) Mesija nazvan prorok – Ponovljeni zakon 18:15-18
 - b. monarhijski koji nisu pisali (oni oslovljavaju kralja):
 - (1) Gad – I. Samuelova 22:5; II. Samuelova 24:11; I. Ljetopisa 29:29
 - (2) Natan – II. Samuelova 7:2; 12:25; I. Kraljevima 1:22
 - (3) Ahija - I. Kraljevima 11:29
 - (4) Jehu - I. Kraljevima 16:1.7.12
 - (5) neimenovan - I. Kraljevima 18:4.13; 20:13.22
 - (6) Ilija - I. Kraljevima 18 - II. Kraljevima 2
 - (7) Miheja - I. Kraljevima 22
 - (8) Elizej – II. Kraljevima 2:8.13

- c. klasični proroci koji su pisali (oni oslovljavaju narod kao i kralja): Izaija - Malahija (osim Daniela)

B. Biblijski pojmovi

1. *Ro'eh* = "vidjelac", I. Samuelova 9:9. Ova uputa pokazuje svoju pretvorbu u pojam *Nabi*. *Ro'eh* je od općenitoga pojma "vidjeti". Ova osoba razumije Božje načine i naume i bila je savjetovana za potvrdu Božje volje u određenoj stvari.
2. *Hozeh* = "vidjelac", II. Samuelova 24:11. U osnovi to je istoznačnica *Ro'eh*. To je iz rjeđega pojma "vidjeti". Participni oblik bio je najčešće korišten za upućivanje na proroke (tj. "gle").
3. *Nabi'* = "prorok", srodan akadskome GLAGOLU *Nabu* = "pozvati" i arapskome *Naba'a* = "objaviti". Ovo je najuobičajeniji pojam u Starome zavjetu za označavanje proroka. Upotrijebljen je više od 300 puta. Točna etimologija je neizvjesna ali "pozvati" sada izgleda najbolja mogućnost. Moguće najbolje razumijevanje dolazi od YHWH-ina opisa Mojsijeva odnosa s faraonom posredstvom Arona (usp. Izl 4:10-16; 7:1; Pnz 5:5). Prorok je netko tko govori za Boga Njegovu narodu (Amos 3:8; Jer 1:7.17; Ez 3:4.).
4. Sva su tri pojma bila korištena za proročku službu u I. Knjizi Ljetopisa 29:29; Samuel - *Ro'eh*; Nathan - *Nabi'* i Gad - *Hozeh*.
5. Izričaj, *'ish ha - 'elohim*, "Božji čovjek", također je šira oznaka za govornika za Boga. Korišten je oko 76 puta u SZ-u u značenju "prorok".
6. Pojam "prorok" grčkoga je podrijetla. Dolazi od: (1) pro = "pred" ili "za" i (2) phemi = "govoriti".

II. ODREDBA PROROČANSTVA

- A. Pojam "proročanstvo" imalo je šire semantičko polje u hebrejskome negoli u engleskome. Povijesna knjiga o Jošui do Knjiga o Kraljevima (osim Knjige o Rut) označene su od Židova kao "rani proroci". I Abraham (Post 20:7; Ps 105:5) i Mojsije (Pnz 18:18) označeni su kao proroci (i Mirjam, Izl 15:20). Prema tome, pazite se pogrešnih engleskih odredbi!
- B. "Proroštvo može zakonski biti određeno kao takvo razumijevanje povijesti koje prihvaća značenje jedino u pojmovima Božanske brige, Božanske svrhe, Božanskoga sudjelovanja", *Interpreter's Dictionary of the Bible*, tom 3, str. 896.
- C. "Prorok nije niti filozof ni sustavni teolog, nego posrednik Saveza koji predaje Božju riječ Njegovu narodu zato da oblikuje njihovu budućnost preoblikujući njihovu sadašnjost", "Proroci i proročanstvo", *Encyclopedia Judaica* tom 13, str. 1152.

III. SVRHA PROROČANSTVA

- A. Proročanstvo je način za Boga da govori Svojim ljudima, osiguravajući vodstvo u njihovoj trenutačnoj okolnosti i nadi u Njegov nadzor njihovih života te svjetskih zbivanja. Njihova je poruka načelno bila zajednička. Misli se na prijekor, ohrabrenje, produbljenje vjere i pokajanja, te na objavu Božjim ljudima o Njemu sâmome i Njegovim naumima. Oni su održavali Božje ljude u vjernosti Božjim Savezima. Ovome se mora dodati da se često koristilo za jasnu objavu Božjega izbora govornika (Pnz 13:1-3; 18:20-22). Ono bi, u konačnici, usmjeravalo na Mesiju.
- B. Često, prorok je uzimao povijesne ili teološke krize svojih dana i prenosio ih u eshatološku okolnost. Taj uvid u kraj povijesnoga vremena jedinstven je u Izraelu te njegovo shvaćanje Božanskoga izbora i obećanja temeljem Saveza.
- C. Izgleda da je proročki položaj bio ravnoteža (Jer 18:18) i prisvajanje položaja velikoga svećenika kao načina da se dozna Božja volja. Urim i Tumim zamijenjeni su govornom porukom Božjega govornika. Nakon Malahije izgleda da je položaj proroka također prošlost u Izraelu. Nije se poslije ponovo pojavljivao više od 400 godina do Ivana Krstitelja. Nesigurno je kako se dar "proroštva" Novoga zavjeta odnosi na Stari zavjet. Proroci Novoga zavjeta (Djela 11:27-28; 13:1; 14:29.32.37; 15:32; I. Kor 12:10.28-29; Ef 4:11) nisu objavitelji novoga otkrivenja ili Pisma, nego pripovjedači-daljnega i pred-pripovjedači Božje volje u zavjetnim prilikama.
- D. Proročanstvo nije isključivo ili prvenstveno predvidljivo u prirodi. Predvidljivost je jedan način potvrde njegova položaja i njegove poruke, ali mora biti zabilježeno "manje od 2% SZ-noga mesijanskog proročanstva. Manje od 5% posebice opisuje Doba Novoga saveza. Manje od 1% povezuje se s događajima koji će tek doći." (Fee i Stuart, *How to Read the Bible For All Its Worth*, str 166).
- E. Proroci predstavljaju Boga ljudima, dok svećenici predstavljaju ljude Bogu. To je općenita izjava. Postoje iznimke kao Habakuk, koji usmjerava pitanja Bogu.

- F. Jedan razlog je poteškoća u razumijevanju proroka zato jer ne znamo kako su bile ustrojene njihove Knjige. One nisu kronološke. Izgleda da su tematske ali ne uvijek na način na koji bi se očekivalo. Često nema očite pozadine, vremenske okosnice ili jasne podjele između proricanja. Te su Knjige teške za (1) čitanje odjednom; (2) isticanje teme; i (3) provjeru središnje istine ili autorove nakane u svakome proricanju.

IV. OSOBINE PROROČANSTVA

- A. U Starome zavjetu izgleda postoji razvitak okvira “prorok” i “proročanstvo”. U ranome Izraelu razvijalo se udruženje proroka, vođeno jakim karizmatiskim vođom kao Ilija ili Elizej. Ponekad je izričaj, “sinovi proroka”, bio korišten za označavanje takvih skupina (II. Kr 2). Proroci su bili obilježeni oblicima zanosa (I. Sam 10:10-13; 19:18-24).
- B. Doduše, ovo je razdoblje brzo prešlo u pojedinačne proroke. Bilo je takvih proroka (i istinskih i lažnih) koji su se poistovjetili s kraljem, i živjeli u palači (Gad, Natan). Također, bilo je i onih neovisnih, ponekad posve nepovezanih sa stvarnim stanjem izraelskoga društva (Amos). Bilo ih je i muških i ženskih (II. Kr 22:14).
- C. Prorok je često bio objavitelj budućnosti, uvjetovanoj ljudskim trenutačnim odgovorom. Često je prorokov zadatak bio razotkrivanje Božjega sveopćeg nauma za Njegovo Stvorenje što nije ovisilo o ljudskome odgovoru. Taj sveopći eshatološki naum jedinstven je među drevnim blisko-istočnim prorocima. Dvostruko žarište proročkih poruka je proricanje i Savez vjernosti (usp. Fee i Stuart, str. 150). To ukazuje da su proroci prvenstveno imali zajedničku srž. Uobičajeno, ali ne isključivo, obraćali su se narodu.
- D. Najviše proročke građe bilo je preneseno usmeno. Poslije je bilo usklađeno značenje tema, kronologija ili drugi obrasci blisko-istočne književnosti koji su za nas izgubljeni. Zato što je bilo usmeno ono nije građeno kao pisana proza. To čini Knjige teškima za glatko čitanje i teškima za razumijevanje izvan određene povijesne okolnosti.
- E. Za prenošenje svojih poruka proroci koriste nekoliko obrazaca:
1. sudište – Bog uzima ljude na Sud, često je to slučaj rastave kad YHWH odbija Svoju ženu (Izrael) zbog njene nevjere (Hoš 4; Mih 6).
 2. posmrtna naricaljka – posebna vrsta poruke i osobitoga “jao” izdvojena kao poseban oblik (Iz 5; Hab 2).
 3. izricanje blagoslova po Savezu – naglašena uvjetna narav Saveza i posljedice, i pozitivno i negativno, sročene od slova do slova za budućnost (Pnz 27 – 28).

V. KORISNI VODIČI ZA TUMAČENJE PROROČANSTVA

- A. Nađite nakanu izvornoga proroka (uređivača teksta) bilježeći povijesnu okolnost i književni okvir svakoga proroštva. Uobičajeno će ono na neki način uključiti Izraelov raskid s Mojsijevim Savezom.
- B. Čitajte i tumačite čitavo proroštvo, ne samo jedan dio, istaknite njegovu nakanu. Vidite kako se ono odnosi prema okolnim proročanstvima. Pokušajte čitavu Knjigu izložiti u glavnim crtama.
- C. Pretpostavite doslovno tumačenje odlomka sve dok vam se ne istakne nešto u tekstu samo po sebi prikazano slikovito; potom stavite slikoviti jezik u prozu.
- D. Raščlanite simboličko djelovanje u svjetlu povijesne okolnosti i usporednih odlomaka. Budite sigurni da ste zapamtili kako ova drevna književnost Bliskoga Istoka nije zapadnjačka ili suvremena književnost.
- E. Odnosite se prema pretkazivanju pažljivo.
1. Je li ono isključivo za autorovo vrijeme?
 2. Jesu li ona naknadno ispunjena u povijesti Izraela?
 3. Jesu li ona tek budući događaji?
 4. Imaju li ona ispunjenje u današnjici i još u budućnosti?
 5. Dopustite autorima Biblije, ne suvremenim autorima, voditi vaše odgovore.
- F. Posebne značajke
1. Je li pretkazivanje pobliže označeno uvjetovanim odgovorom?
 2. Je li nedvojbeno kome je proročanstvo upućeno (i zašto)?
 3. Postoji li mogućnost višestrukoga i biblijskog i/ili povijesnoga ispunjenja?
 4. NZ-ni su autori pod nadahnućem bili sposobni vidjeti Mesiju na mnogim mjestima u SZ-u što za nas nije vidljivo. Oni su izgleda koristili tipologiju ili igru riječi. Budući da mi nismo nadahnuti bolje je ostaviti njima takav pristup.

VI. KORISNE KNJIGE

- A. *A Guide to Biblical Prophecy* od Carla E. Amendinga i W. Warda Basqueja
- B. *How to Read the Bible for All Its Worth* od Gordona Feeja i Douglasa Stuarta
- C. *My Servants the Prophets* od Edwarda J. Younga
- D. *Plowshares and Pruning Hooks: Rethinking the Language of Biblical Prophecy and Apocalyptic* od D. Brenta Sandyja
- E. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*, tom 4, str. 1067-1078.

NASB, NKJV, NJB	“sanjar snova”
NRSV	“onaj koji proriče snovima”
TEV	“tumači snova”
JPSOA	“proricatelj-sna”

Ovaj pojam je građa od GLAGOLA (BDB 321, *Qal* AKTIVNI PARTICIP) i MNOŽINSKE IMENICE (BDB 321). Proricatelj (usp. 18:14-15) ili pokušaj da se razumije, predvidjeti, ili utjecaj volje boga/bogova bilo je uobičajeno u drevnome Bliskome Istoku. Postojalo je mnogo načina proricanja:

1. snovi/zanos (mentalna stanja)
2. kocke, štapovi (rukom rađeni predmeti)
3. oblaci/oluje/suše (vrijeme)
4. ptice (prema letu i vrsti)
5. događaji na nebu (kretanje zvijezda, kometa, pomrčina, itd.)
6. stanje ovčje jetre (druge žrtvene životinje).

13:1.2 “znak” Izgleda mi da je riječ “znak” (BDB 16) u Bibliji bila korištena kad se govorilo o nečemu što je bilo pretkazano i onda ispunjeno. Ovaj je pojam korišten u nekoliko različitih značenja u Ponovljenome zakonu:

1. čuda/pošasti što je YHWH učinio posredstvom Mojsija u Egiptu da prisili faraona pustiti Izraela otići, 4:34; 6:22; 7:18-19; 11:3; 26:8; 29:2-3; 34:11
2. male kutijice koje su sadržavale tekstove Pisma, 6:8; 11:8:
 - a. na lijevoj ruci
 - b. na čelu
 - c. na dovratnicima
3. čuda/pretkazivanja lažnih proroka da odvedu Izraela od isključivoga štovanja YHWH, 13:1-2
4. YHWH-ine osude zbog neposlušnosti Izraela djelovat će kao buduće upozorenje naraštajima Izraelaca, 28:46.

▣ “ili čudo” “Čudo” (BDB 65) izgleda upućuje na čudesno djelo učinjeno u prisutnosti svjedoka. Često je upotrijebljeno uzastopno s pojmom “znakovi”.

13:2 “i znak ili čudo se ostvari” Čuda nisu sama po sebi od Boga (usp. Izl 7:11.22; Mt 24:24; II. Sol 2:9). To je isto tako i za ispravna pretkazivanja (usp. 18:22).

Ako je “prorok” iz Ponovljenoga zakona 18:18-19 nagoviještanje Mesije, onda je ovaj lažni prorok nagoviještanje Antikrista (usp. 18:20). Ova “lažnost” otkrivena je ako:

1. se riječ ne ispuni
2. riječ nije od YHWH.

▣ “Hajdemo za drugim... hajdemo im služiti” Ova dva GLAGOLA potkrepljuju dokazima predloženo odstupanje od isključivoga štovanja YHWH:

1. “hajdemo za drugim” - BDB 229, KB 246, *Qal* KOHORTATIV. Ovo je ponovljeno upozorenje, usp. 6:14; 8:19; 11:28; 13:2.6.13; 28:14; 29:18.26
2. “služiti” - BDB 712, KB 773, *Hophal* IMPERFEKT, korišten u KOHORTATIVNOM značenju. Ovo je također ponovljeno upozorenje, usp. 5:9; 7:4.16; 8:19; 11:16; 13:2.6.13; 17:3; 28:14.36.64; 29:18.26; 30:17; 31:20.

Izričaj “hajdemo za drugim bogovima” ponovljeno je upozorenje, ne samo u Ponovljenome zakonu, nego i u Knjizi proroka Jeremije.

▣ **“bogovima (kijih niste poznavali)”** Ovdje nije pitanje sposobnosti izvođenja snažnih znakova, nego isključivoga štovanja YHWH. Vidi Posebnu temu: Znati/poznati (korišteno uglavnom u Ponovljenom zakonu kao obrazac) u 4:35.

13:3 “ne smiješ biti poslušan riječima toga proroka” GLAGOL (BDB 1033, KB 1570, *Qal* IMPERFEKT) često je ponavljana *shema*, što znači “čuti kao i činiti”. Vidi bilješku u 4:1.

▣ **“jer GOSPODIN tvoj Bog te iskušava”** GLAGOL (BDB 650, KB 702, *Piel* PARTICIP) izražava istinu da Bog stavlja ljude u okolnosti ispitivanja ili kušnje zato da spozna ili ojača njihovu vjeru/ pouzdanje/ poslušnost u Njega (usp. Post 22:1-12; Izl 15:25; 16:4; 20:20; Pnz 8:2.16; Suci 2:22; 3:1.4; II. Ljet 32:31). Čak je i prisutnost lažnih proroka među narodom Božanski način odvajanja istinskih vjernika od vjernika na rubu. Bog koristi zlo za Svoje vlastite svrhe (usp. Post 3)!

▣ **“svim svojim srcem i svom svojom dušom”** Vidi bilješku u 4:29. Ovo je metafora za potpunu i punu odanost. Izrael je ponavljano bio pozvan ljubiti YHWH-u potpunom odanošću (usp. 6:5; 7:9; 10:12; 11:1.13.22; 13:3; 19:9; 30:6.16.20).

13:4 Ovaj stih sadrži niz *Qal* IMPERFEKTA, koji služe kao vodiči za isključivo štovanje YHWH:

1. “slijediti”, BDB 229, KB 246, usp. 8:6
2. “bojati”, BDB 431, KB 432
3. “držati”, BDB 1036, KB 1581, usp. 5:29; 6:2
4. “slušati”, BDB 1033, KB 1570
5. “služiti”, BDB 712, KB 773
6. “prionuti”, BDB 179, KB 209.

Ovaj je stih sličan 6:13 i 10:20.

13:5 “taj prorok ili sanjar snova mora biti pogubljen” YHWH je zabrinut s oskrnućem štovanja Njega kao što Ponovljeni zakon 12 jasno pokazuje. Ako je štovanje YHWH postalo oskrvuto ovdje, NZ ne bi bio stvarnost. Bog je bio zabrinut da Njegov narod vrši svoje štovanje točno na način kako je On zapovjedio (usp. 4:2; 12:32). Ako to nije bilo čisto štovanje, posljedica je bila smrt, što je uključivalo Kanaance i lažne proroke unutar Izraela (usp. 13:5.9.15). Zavođenje je bilo moguće za pojedince unutar zajednice (usp. 4:19; 13:5.10).

▣ **“iskupi”** Pojam (BDB 804, KB 911, *Qal* PARTICIP) jeste način izražavanja plaćene cijene za oslobađanje nekoga od ropstva ili zatvora. Vidi Posebnu temu u 7:8.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 13:6-11

⁶“Ako te tvoj brat, sin tvoje majke, ili tvoj sin ili kćer, ili žena koja te njeguje, ili tvoj prijatelj koji je kao tvoja vlastita duša, zavede tajno, govoreći: 'Hajdemo i služimo drugim bogovima' (kijih niti ti ni tvoji očevi nisu poznavali, ⁷bogove naroda koji su oko tebe, blizu tebe ili daleko od tebe, od jednoga kraja zemlje do drugoga kraja), ⁸ne smiješ mu se predati ili ga slušati; i tvoje ga oko ne smije žaliti, niti ga smiješ štedjeti ili kriti. ⁹Nego ga svakako moraš ubiti; tvoja ruka mora biti prva protiv njega da ga usmrti, i nakon toga ruka svega naroda. ¹⁰Dakle moraš ga kamenovati na smrt jer je tražio da te zavede od GOSPODINA tvoga Boga koji te izvede iz egipatske zemlje, iz kuće ropstva. ¹¹Tad će čitav Izrael čuti i bojati se, i nikad više neće činiti takve pokvarene stvari među vama.”

13:6.8 “Ako te tvoj brat... tvoj sin... kćer... žena... tvoj prijatelj” Ako te čak onaj tko je bio iznimno blisko ljubljeno, rođak, ili prijatelj nastoji zvesti na štovanje drugoga boga, vjerni ih Izraelci moraju odbaciti da budu kamenovani od zajednice (usp. stihove 9-10). Ovo je srce odgovornosti pojedinca sukladno Savezu. To je korjenska izjava u okviru kulturalne građe gdje su obitelji bile najvažnije (usp. Mt 10:34-39; Lk 14:25-27).

13:6 “Hajdemo i služimo drugim bogovima” Ova su oba GLAGOLA *Qal* KOHORTATIVI:

1. “hajdemo” - BDB 229, KB 246
2. “služimo” - BDB 712, KB 773.

Oni služe kao skupna metafora za štovanje.

13:7 “bogove naroda koji su oko tebe, blizu tebe ili daleko od tebe, od jednoga kraja zemlje do drugoga kraja” Ovaj tekst ima nekoliko mogućih tumačenja. Izričaj može upućivati na:

1. kanaanske bogove, ili na sjeveru ili jugu Kanaana (“Zemlje” = “zemlje”)
2. tuđinskim bogovima, ili u Mezopotamiji ili Palestini (“blizu tebe ili daleko od tebe”)
3. posebna opomena protiv štovanja astralnih bogova, bilo Sunca, Mjeseca, zvijezda, planeta, zvijezda, kometa, meteora, nova, pomrčina, itd. (onoga što izlazi i zalazi).

13:8 Ovaj stih opisuje (niz niječnih *Qal* IMPERFEKTA) kako se istinski sljedbenik YHWH mora odnositi prema sljedbeniku tuđinskog boga (bogova):

1. ne smiješ mu se predati - BDB 2, KB 3
2. ne smiješ ga slušati - BDB 1033, KB 1570
3. tvoje ga oko ne smije žaliti - BDB 299, KB 298, usp. 7:2.16
4. ne smiješ ga štedjeti - BDB 328, KB 328, usp. I. Knjiga o Samuelu 15:3
5. ne smiješ ga kriti - BDB 491, KB 487 (doslovno “pokriti”).

Samo kratak osvrt na #3. Ovaj je oblik idiom za “ne dozvoli svojim ljudskim osjećajima utjecati na tvoja djelovanja zahtijevana od Boga”. To je nađeno nekoliko puta u Ponovljenome zakonu 7:16; 13:8; 19:13.21; 25:12 (usp. NIDOTTE, tom 2, str. 50).

13:9 “Nego ga svakako moraš ubiti; tvoja ruka mora biti prva protiv njega” MT nema pojam “kamen” u ovome stihu, iako je to zasigurno način smrti na koji se smjera (usp. stih 10). MT ima *Qal* INFINITIVNI APSOLUT i *Qal* IMPERFEKT GLAGOLA “ubiti”, BDB 246, KB 255 (tj. “sigurno ubiti”), što označava naglasak.

Onaj tko je svjedočio protiv osobe bio je taj koji je morao baciti prvi kamen (usp. stih 10; 17:7). Ako je netko lagao o optuženiku, onda je on počinio ubojstvo s predumišljajem (usp. 5:20).

13:10 “moraš ga kamenovati na smrt” MT ima GLAGOL za “kamenovanje na smrt” (BDB 709, KB 768, *Qal* PERFEKT) i pojam za “kamen” (BDB 6), koji bi doslovno mogao biti “kamenujte ga kamenjem”. Kamenovanje je bila smrtna kazna koja je bila izvršena od čitave zajednice po Savezu (usp. Lev 20:2.27; 24:13-23; Br 15:32-36; Pnz 13:10; 21:21; Jš 7:22-26).

Ovo nije redovit pojam korišten za sudsku smrtnu kaznu. Ovaj pojam govori o hitnosti trenutačnoga, korjenitog čišćenja od zla (usp. Izl 32:27; Lev 20:15.16; Br 25:5; Pnz 13:10; Ez 9:6).

Osobe su od zajednice bile kamenovane za:

1. idolatriju, Levitski zakonik 20:2-5 (također moguće 6 - 8); Ponovljeni zakon 13:1-5; 17:2-7
2. bogohulje, Levitski zakonik 24:10-23; I. Kraljevima 11-14; Evanđelje po Luki 4:29; Djela apostolska 7:58 (oba odražavaju Izl 22:28); također zabilježite Evanđelje po Ivanu 8:59; 10:31; 11:8
3. odbijanje roditeljskoga autoriteta, Ponovljeni zakon 21:18-21 (moguće Lev 20:9)
4. bračnu nevjeru, Ponovljeni zakon 22:22.23-27 (moguće Lev 20:10-16)
5. izdaju (poznata neposlušnost YHWH-i), Jošua 7.

NASB
NKJV
NRSV
TEV
NJB

“zavede”
“namami”
“pokušavajući te okrenuti od”
“pokušao te odvesti od”
“pokušao te odvratiti”

Ovo je GLAGOL (BDB 623, KB 673, *Hiphil* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA) što znači “navaliti”. Ovi lažni proroci (stih 1) i tobožnji članovi temeljem Saveza (stih 6) pokušali su otjerati vjernike od YHWH drugim narodnim bogovima. Ovaj GLAGOL (usp. stihove 5.12; 4:19; II. Kr 17:21) uspoređan je s “namamiti” (BDB 694, KB 749, *Hiphil* IMPERFEKT) stiha 6.

Zanimljivo je da je ovaj isti hebrejski korijen upotrijebljen za opis izgnanstva (tj. raspršivanje).

13:11 Postoji više uključenih u kažnjavanje negoli kazneni vid prema pojedincu. Nečije predavanje pobuni imat će pateće posljedice (tj. kamenovanje), ali postoji i zastrašivanje za one koji svjedoče ili čuju o kazni (usp. 17:12-13; 19:15-21; 21:18-21; Rim 13:4).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 13:12-18

¹²"Ako čuješ u jednome od tvojih gradova, koje ti GOSPODIN tvoj Bog daje da živiš u njemu, *ikoga* govoriti da je ¹³neki nedostojan čovjek izašao između vas i zaveo stanovnike njihova grada, govoreći: 'Hajdemo i služimo drugim bogovima' (koje nisi poznavao), ¹⁴tada moraš istražiti i proučiti i raspitati se temeljito. Ako je to istina i ustanoviš da je ta gadost učinjena među vama, ¹⁵moraš svakako napasti stanovnike toga grada oštricom mača, posve ga uništiti i sve što je u njemu i njegovu stoku oštricom mača. ¹⁶Tad moraš skupiti sav njegov plijen u središte njegova otvorenog trga i spaliti grad i sav njegov plijen vatrom kao čitavu žrtvu paljenicu GOSPODINU tvome Bogu; i to će biti ruševina zauvijek. Nikad se ne smije ponovno izgraditi. ¹⁷Ništa od onoga što je pod prokletstvom ne smije se prilijepiti za tvoju ruku, zato jer GOSPODIN može okrenuti Svoj ognjeni gnjev i pokazati ti milosrđe, i imati samilost prema tebi i učiniti te jakim, baš kao što se On zakle tvojim ocima, ¹⁸ako budeš slušao glas GOSPODINA tvoga Boga, držao sve Njegove zapovijedi koje ti zapovijedam danas, i činiš što je pravo u očima GOSPODINA tvoga Boga."

13:13 "nedostojan čovjek" Doslovno ovo znači "sinovi *Beliara*" (BDB 116). Hebrejska riječ značila je "nedostojan" ili "dobar ni za što" (usp. Suci 19:22; 20:13; I. Sam 10:27; 30:22; I. Kr 21:10.13; Izr 6:12). NZ-nim vremenom, *Beliar* je postao istoznačnica Sotone (usp. II. Kor 6:15).

▣ "zaveo" Vidi bilješku u stihu 10.

13:14 Ovaj stih popisuje niz GLAGOLA istrage (svi *Qal* PERFEKTI):

1. NASB "istražiti"
NKJV, NRSV "ispitati"
NJB "istražiti stvar"

GLAGOL je BDB 205, KB 233, značenja "istražiti", usp. 17:4.9; 19:18.

2. NASB, NKJV "proučiti (temeljito)"
NJB "ispitati to"

GLAGOL BDB 350, KB 347, značenja "istražiti", usp. Psalam 139:1.23; Izreke 18:17.

3. NASB "raspitati se temeljito"
NKJV "marljivo ispitati"
NJB "raspitati se najpozornije"

Ovo je složenica od BDB 981, KB 1371, *Qal* PERFEKTA, "raspitati se" i BDB 405, KB 408, *Hiphil* INFINITIVNOG APSOLUTA, "temeljito", usp. 17:4; 19:8.

13:15 "moraš... posve ... uništiti" Ovaj izričaj "posve uništiti" (BDB 355) znači "potpuno posvećeno Bogu za propast". Vidi punu bilješku u 3:6. Ista je posljedica odmjerena poganima da će patiti od Židova budu li štovali druge bogove.

13:16

NASB	"to će biti ruševina zauvijek"
NKJV	"to će biti gomila zauvijek"
NRSV	"to će ostati vječna ruševina"
TEV	"to mora biti ostavljeno u ruševinama zauvijek"
NJB	"moraš to ostaviti pod prokletstvom propasti"

Ovaj zadnji izričaj bio je hebrejski idiom prokletstva (npr. Jš 8:28; Jer. 49:2). Za zamisao "zauvijek" vidi Posebnu temu u 4:40.

13:17 "što je pod prokletstvom" Ovo je hebrejska zamisao posvećenja plijena "svetoga rata" Njemu (BDB 356). Ova posebna stvar obrađena ovdje (i u stihu 17) pojavljuje se u Knjizi o Jošui 6 - 7!

13:17-18 Zabilježite tijek misli:

1. idolatrija zaslužuje osudu (tj. sveti rat, sve što diše, umire), stihovi 12-15
2. sav se plijen grada daje YHWH-i kao čitava žrtva paljenica (tj. u svetome ratu, sve dragocjenosti daju se YHWH-i), stihovi 16-17
3. poslušnost donosi blagoslov, stihovi 17-18:
 - a. On se okreće od Svoga ognjenoga bijesa
 - b. On pokazuje milosrđe, usp. 30:3
 - c. On ima samilost (isti korijen kao gore, BDB 933)
 - d. On donosi obilje
 - e. On ispunjava zakletvu očevima
4. blagoslov je uvjetovan poslušnošću, stih 18.

▣ **“činiš što je pravo u očima GOSPODINA tvoga Boga”** Ovaj se izričaj pojavljuje nekoliko puta u Ponovljenome zakonu (usp. 6:18; 12:28; 13:18). Pojavljuje se i u I. Knjizi o Kraljevima 11:38; 14:8; 15:11; 22:43; II. Kraljevima 12:3. YHWH je mjerilo pravde i pravednosti prema kojem su svi suđeni. Vidi Posebnu temu: Pravednost u 1:16.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto je ovo poglavlje tako strogo u svome postupanju prema drugim vjerama?
2. Može li ovo poglavlje biti temelj s našim bavljenjem drugim vjerama u našem vremenu?
3. Kako prepoznaješ lažne govornike za Boga? Što s čudima?
4. Objasni SZ-nu zamisao tjelesnosti, što odgovara mnogim pitanjima o NZ-u.

PONOVLJENI ZAKON 14

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
neprimjereno žalovanje 14:1-2	način života svete osobe 14:1-2	zabranjen običaj žalovanja 14:1-2	protiv idolatrijskih običaja 14:1-2
čisto i nečisto meso 14:3-8 14:9-10 14:11-20	14:3-8 14:9-10 14:11-20	čiste i nečiste životinje 14:3-8 14:9-10 14:11-18 14:19-20	čiste i nečiste životinje 14:3-8 14:9-10 14:11-20
14:21	14:21a 14:21b	14:21a 14:21b	14:21a 14:21b
načela desetine 14:22-27	14:22-27	Zakon o desetini 14:22-26	godišnja desetina 14:22-23 14:24-27
14:28-29	14:28-29	14:27-29	tro-godišnja desetina 14:28-29

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

UVID U TEKST 14:1 - 16:17

- A. Ponovljeni zakon 14:1-2 prethodna je potvrda da Izrael, kao YHWH-in jedinstveni narod (usp. Izl 19:5-6), mora tako živjeti!
- B. Ponovljeni zakon 14:3 - 16:17 sažet je pregled nekih glavnih zahtjeva sukladnih Savezu za Božji narod postavljenih prije u Knjizi Izlaska – Knjige Brojeva:
 1. čista nasuprot nečiste hrane u 14:1-21 izvorno je nađeno u Levitskome zakoniku 11:1-23.

2. desetine u 14:22-29 izvorno su date u Brojevima 18:21-29
3. poništenje duga u 15:1-11 izvorno je dano u Levitskome zakoniku 28:8-38
4. oslobođenje hebrejskih robova u 15:12-18 izvorno je dano u Levitskome zakoniku 25:38-55
5. iskupljenje prvorođenog u 15:19-23 izvorno je dano u Izlasku 13:1-16
6. tri godišnja Blagdana hodočašća u 16:1-17 izvorno su dana u Levitskome zakoniku 23:4-8 i isto tako u Brojevima 28:16-29:40
(kratki pregled iz *Old Testament Theology*, od Paula R. Housa, str. 184)
7. narav sažetka Ponovljenoga zakona jasno se vidi. Često su zakoni neznatno promijenjeni za novu okolnost.
Mora biti opetovano rečeno da suvremenici ne znaju kako, kada, ili zašto o građi SZ-nih Knjiga.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 14:1-2

¹"Vi ste sinovi GOSPODINA vašeg Boga; ne smiješ zarezivati sâm sebe niti brijati svoje čelo zbog mrtvaca. ²Jer vi ste sveti narod za GOSPODINA svoga Boga, i GOSPODIN vas je odabrao da budete narod za Njegovu vlastitu svojinu van svih naroda koji su na licu zemlje."

14:1 "Vi ste sinovi GOSPODINA" Zabilježite obiteljsku metaforu korištenu kao terminologija Saveza (usp. 1:31; 8:5; 32:5). Vidi Posebnu temu: Očinstvo Boga u 8:5. Zabilježite tri posebna naslova za Izraelce upotrijebljena u stihovima 1-2.

▣ "zarezivati sâm sebe" GLAGOL je BDB 151, KB 177, *Hithpoel* (rijetka izvedba *Hithpael* osnove) IMPERFEKT i često je nađen u tekstovima o "dubokom ranjavanju" ili "zarezivanju". Ovo je bilo poganski običaj štovanja (ili za dobivanje pozornosti božanstva ili osjećaji uzrokovani žalovanjem zbog smrti, usp. Lev 19:28; 21:5; I. Kr 18:28; Jer 16:6; 41:5; 47:5; 48:37).

POSEBNA TEMA: OBREDI ŽALOVANJA

Izraelci su žalost za smrt voljene osobe i za osobno pokajanje, kao i za skupne zločine, izražavali na nekoliko načina:

1. trganjem vanjskoga ogrtača, Knjiga Postanka 37:29.34; 44:13; Suci 11:35; II. Samuelova 1:11; 3:31; I. Kraljevima 21:27; Job 1:20
2. navlačenjem halje, Postanak 37:34; II. Samuelova 3:31; I. Kraljevima 21:27; Jeremija 48:37
3. izuvanjem obuće, II. Samuelova 15:30; Izaija 20:3
4. stavljanjem ruku na glavu, II. Samuelova 13:9; Jeremija 2:37
5. stavljanjem prašine na glavu, Jošua 7:6; I. Samuelova 4:12; Nehemija 9:1
6. sjedenjem na tlu, Tužaljke 2:10; Ezekiel 26:16 (ležanje na tlu, II. Samuelova 12:16), Izaija 47:1
7. udaranjem po prsima, I. Samuelova 25:1; II. Samuelova 11:26; Nahum 2:7
8. zarezivanjem tijela, Ponovljeni zakon 14:1; Jeremija 16:6; 48:37
9. gladovanjem, II. Samuelova 1:16.22; I. Kraljevima 21:27
10. pjevanjem naricaljki, II. Samuelova 1:17; 3:31; II. Ljetopisa 35:25
11. ćelavošću (ćupanjem kose ili brijanjem), Jeremija 48:37
12. rezanjem brade na kratko, Jeremija 48:37
13. pokrivanjem glave ili lica, II. Samuelova 15:30; 19:4.

▣ "brijati svoje čelo" Ovo ("ćiniti ćelavost", BDB 901) također upućuje na obrede žalovanja okolnih naroda (usp. Jer 16:6; 41:5; Ez 27:31; 44:20). Suprotno (1) izraelskim svećenicima uopće nije bilo dopušteno brijati se (usp. Lev 21:5) i (2) Izraelcima nije bilo čak dozvoljeno uređivanje njihovih brada (usp. Lev 19:27). Mnogi od izraelskih zakona bili su dani izravno oprečno uobičajenima kanaanskim običajima!

▣ "zbog mrtvaca" Opisani običaji žalovanja povezani su sa:

1. štovanjem predaka

2. štovanjem *Baala* (bog prirode umiranja [zima] i izlaska [proljeće] kanaanskog panteona).

14:2 “sveti narod” Zamisao što se odnosi na izraelski zadatak otkrivenja YHWH i Njegovog Mesije (usp. Izl 19:6; Pnz 7:6). Vidi Posebnu temu u 4:6.

Ponovljeni zakon predstavlja jezik Saveza, koji opisuje Božanstvo kao “GOSPODIN tvoj Bog” i Njegov “sveti”, “odabrani”, “posebno blago” narod (usp. 4:20; 7:6; 14:2; 26:18; 28:9; 29:12-13). Zabilježite i Knjigu proroka Jeremije (usp. 7:23; 11:4; 13:11; 24:7; 30:22; 31:1.33; 32:38). I naravno, tko može zaboraviti Knjigu proroka Hošee 1 - 3!

▣ **“GOSPODIN vas je odabrao”** GLAGOL (BDB 103, KB 119, *Qal* PERFEKT) bio je korišten za Božji suvereni odabir:

1. Abrahama, Knjiga Postanka 12:1; Nehemija 9:7
2. patrijarha, Ponovljeni zakon 7:8
3. potomstva patrijarha, Ponovljeni zakon 4:37; 10:15
4. Izraela, Ponovljeni zakon 7:6; Psalam 135:4; Izaija 44:1.8; 43:10; Ezekiel 20:5
5. Ješuruna (Izrael ili Jeruzalem), Ponovljeni zakon 32:15; 33:5.26; Izaija 44:2
6. izraelskoga kralja (simbol YHWH-ine vladavine, kojeg će navijestiti David [usp. I. Sam 10:24; 16:8.9.10; II. Sam 6:21], koji je postao mesijanska slika), Ponovljeni zakon 17:14-17
7. mjesta za prebivanje Njegova Imena (tj. središnje svetište), Ponovljeni zakon 12:5.11.14.18.21.26; 14:24; 15:20; 16:2.6.7.11.15; 17:8.10; 31:11.

Božja suverenost i svrha izraženi su u Njegovu odabiru Izraela. Božji “odabir” u SZ-u uvijek se odnosio na služenje, ne neophodno spasenje, kao što je to u NZ-u. Izrael je morao objaviti YHWH-u čitavome svijetu, tako da čitav svijet može biti spašen (usp. Post 12:3; navedeno u Titu 2:14 i I. Pt 2:9). Vidi Posebnu temu u 4:6.

▣ **“narod za Njegovu vlastitu svojinu van svih naroda koji su na licu zemlje”** Pojam “svojину” (BDB 688) znači posebno blago (usp. Izl 19:5; Ps 135:4; Mal 3:17). Ovaj je izričaj opetovan u Ponovljenome zakonu (usp. 7:6; 14:2; 26:18). Molim pročitajte Posebnu temu: Bobove evanđeoske predrasude u 4:6! Iz nje ćete vidjeti način na koji ja vidim tumačenje Pisma! Ona pokazuje u potpunosti središte moga pogleda na svijet (tj. Velikoga poslanja)!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 14:3-8

³“Ne smiješ jesti ikakvu odvratnu stvar. ⁴Ovo su životinje koje smiješ jesti: vola, ovcu, kozu, ⁵jelena, gazelu, srndaća, divlju kozu, kozoroga, antilopu i brdsku ovcu. ⁶Svaku životinju koja dijeli kopito i ima kopito razdijeljeno u dva i preživa, između životinja, koje možeš jesti. ⁷Pored toga, ne smiješ jesti od ovih među onima koji preživaju, ili među onima koji dijele kopito na dvoje: devu i zeca i jazavca, jer iako preživaju, ne razdjeljuju kopito; one su nečiste za vas. ⁸Svinja, jer dijeli kopito ali *ne preživa*, nečista je za vas. Ne smiješ jesti išta od njihova mesa niti dirati njihove strvine.”

14:3 “Ne smiješ jesti” Stihovi 3-21 odražavaju Levitski zakonik 11:2-19, ali s razlikama. Razlike su kao one koje je tako teško objasniti da su prouzročile nagađanje brojnih izvora. Zabilježite da je GLAGOL “jesti” (BDB 37, KB 46) upotrijebljen 17 puta u ovome poglavlju. Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: SZ-ni ZAKONI O HRANI

Po mome mišljenju, ovi zakoni o hrani (Lev 11; Pnz 14) nisu prvenstveno dani za zdravlje ili iz higijenskih razloga (tj. Maimonides, *Guide* 3:48; *Kiddushin* 49b [Talmudski proglas]), nego iz teoloških razloga. Izraelci nisu smjeli imati dodir s Kanaancima (usp. Iz 65:4; 66:3.17). Mnoga od pravila danih Izraelcima preko Mojsija odnose se na hranjenje, društvenost, i običaje štovanja Kanaanaca (npr. Izl 8:23).

Na pitanje: “Jesu li ovi zakoni o prehrani obvezatni ili čak korisni za NZ-ne vjernike”, rekao bih: Ne! Ne! Ne! Evo mojih razloga:

1. Isus je odbio zakone o hrani kao način približavanja i ugađanja Bogu, Evanđelje po Marku 7:14-23 (zasigurno je urednički osvrtno ili Petra u Ivanu ili Marku u stihu 19 jednako nadahnut)
2. ovo posebno pitanje bilo je predmet jeruzalemskoga sabora u Djelima apostolskim 15, kad je bilo odlučeno da pogani ne moraju slijediti SZ-ne zakone kulta (usp. posebice stih 19). Stih 20 nije zakon o hrani, nego dozvola za zajedništvo vjerujućih Židovima koji su mogli biti u njihovim poganskim crkvama

3. Petrovo iskustvo u Djelima apostolskim 10 u Jopi ne odnosi se na hranu, nego na prihvaćanje svih naroda, ipak Duh je upotrijebio sporednost zakona o hrani kao simbol zato da pouči Petra!
4. Pavlova raspra o “slabim” i “jakim” vjernicima opominje nas da ne namećemo naše osobno tumačenje, posebice SZ-ih zakona, svima ostalim vjernicima (usp. Rim 14:1-15:13; I. Kor 8-10)
5. Pavlova upozorenja o legalizmu i sudstvu vezano na gnostičke krive učitelje navedeno u Poslanici Kološanima 2:16-23 mora biti upozorenje svim vjernicima u svakome dobu!

POSEBNA TEMA: ODVRATNOSTI

“Odvratnosti” (BDB 1072) može upućivati na nekoliko stvari:

1. stvari vezane na Egipćane:
 - a. njima se gadilo jesti s Hebrejima, Knjiga Postanka 43:32
 - b. njima su se gadili pastiri, Postanak 46:34
 - c. njima su se gadile hebrejske žrtve, Izlazak 8:26
2. stvari vezane na YHWH-ine osjećaje prema djelovanjima Izraela:
 - a. nečista hrana, Ponovljeni zakon 14:2
 - b. idoli, Ponovljeni zakon 7:25; 18:9.12; 27:15
 - c. poganski spiritisti, Ponovljeni zakon 18:9.12
 - d. paljenje djece *Moleku*, Levitski zakonik 18:21-22; 20:2-5; Ponovljeni zakon 12:31; 18:9.12; II. Kraljevima 16:3; 17:17-18; 21:6; Jeremija 32:35
 - e. kanaanska idolatrija, Ponovljeni zakon 13:14; 17:4; 20:17-18; 32:16; Izaija 44:19; Jeremija 16:18; Ezekiel 5:11; 6:9; 11:18.21; 14:6; 16:50; 18:12
 - f. žrtvovanje unakaženih životinja, Ponovljeni zakon 17:1 (usp. 15:19-23; Mal 1:12-13)
 - g. žrtvovanje idolima, Jeremija 44:4-5
 - h. ponovna ženidba žene od koje si se prije rastao, Ponovljeni zakon 24:2
 - i. žena koje su oblačile muške odjeće (moguće kanaansko štovanje), Ponovljeni zakon 22:5
 - j. novac od kultne prostitucije (kanaansko štovanje), Ponovljeni zakon 23:18
 - k. idolatrija Izraela, Jeremija 2:7
 - l. homoseksualizam (moguće kanaansko štovanje), Levitski zakonik 18:22; 20:13
 - m. uporaba krivih utega, Ponovljeni zakon 25:16; Izreke 11:1; 20:23
 - n. kršenje zakona o hrani (moguće kanaansko štovanje), Ponovljeni zakon 14:3
3. primjeri iz Mudrosne književnosti:
 - a. Izreke 3:32; 6:16-19; 11:1.20; 12:22; 15:8.9.26; 16:5; 17:15; 20:10.23; 21:27; 28:9
 - b. Psalam 88:8
 - c. Job 30:10
4. postoji ponavljani eshatološki izričaj “grozota pustoši”, što je bio korišten u Knjizi proroka Daniela (usp. 9:27; 11:31; 12:11). Izgleda da upućuje na tri različite prigode (višestruko ispunjeno proročanstvo):
 - a. Antioh IV. Epifan u međubiblijskome razdoblju Makabejaca (usp. I. Mak 1:54.59; II. Mak 6:1-2)
 - b. rimski vojskovođa (kasnije car), Tit, koji je oplijenio Jeruzalem i uništio Hram godine 70. (usp. Mt 24:15; Mk 13:14; Lk 21:20)
 - c. vođa na kraju vremena nazvan “Čovjek bezakonja” (usp. II. Sol 2:3-4) ili “Antikrist” (usp. I. Iv 2:18; 4:3; Otk 13).

▣ “odvratnu stvar” Ovaj izričaj (BDB 481 GRAĐA 1072) također je bila upotrijebljena u Ponovljenome zakonu 14:3.

14:5 “jelena, gazelu, srndaća” Ovo su divlje životinje nečiste za žrtvovanje ali ne i za hranu. One nisu spomenute u Levitskome zakoniku 11 jer su bile nepoznate u Egiptu. Nekoliko ih je teško točno odrediti suvremenicima.

14:6 “Svaku životinju koja dijeli kopito i... preživa” Ovo je osnovni vodič za čiste žrtvene životinje navedene u Levitskome zakoniku 11:4.

Izričaj, “dijeli kopito”, jeste pojačan oblik (GLAGOL BDB 828, KB 969, *Hiphil* PERFEKT GRAĐA s IMENICOM BDB 828) kao u stihu 7. Ovome je opisu pridružen drugi pojačani oblik (GLAGOL BDB 1042, KB 1608, *Qal* AKTIVNA PARTICIPNA GRAĐA s IMENICOM, BDB 1043). Ovaj opis je vrlo određen i jasan.

▣ Neke životinje koje samo djelomično ispunjavaju dva zahtjeva (“dijele kopito” i “preživaju”) popisane su u stihu 7.

14:7

NASB	“jazavac”
NKJV	“stjenoviti svizac”
NRSV, TEV	“stjenoviti jazavac”
LXX, NJB, NJB, NIV	“kunić”
JPSOA	“kapski svizac”

Ova životinja (BDB 1050 I) očito je spomenuta u Levitskome zakoniku 11:6 kao “zec” ili “kunić”. Zanimljivo je da Levitski zakonik kaže (kao što je pretpostavljeno ovdje) da je zec preživač. To je dobro mjesto za podsjetiti čitatelje da su Izraelci svoje znanje o prirodi temeljili na vidljivim osobinama (fenomenološki jezik). Zečevi, zapravo, ne preživaju, ali brzi pokret njihovih nosova izgleda kao da to čine. To nije pogreška u Bibliji, nego raspoznavanje drevnih ljudi temeljeno na njihovu promatračkome znanju, ne suvremenim, znanstvenim metodama.

14:18 “**svinja**” Svinja se jela i bila korištena u žrtvenome obredu Kanaanaca (usp. Iz 65:4; 66:3.17). Bila je označena kao nečista zbog njenih navika jedenja (isto je tako i s psima) i povlaštenih mjesta za odmor (blatna rupa). Svinje su redovito bile žrtvovane u kulturama Hetita, Grka, i Rimljana. Isto su se tako jele u svima mediteranskim kulturama. Za širu raspru o hrani i žrtvovanjima drevnoga Bliskog Istoka vidi ABD, tom 6, “Zoologija”, str. 1109-1167, za svinje, vidi str. 1130-1135.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 14:9-10

⁹“Ove možeš jesti od svih koje su u vodi: bilo koje što imaju peraje i ljuske možeš jesti, ¹⁰ali ikoje koje nemaju peraje i ljuske ne smiješ jesti; to je nečisto za vas.”

14:9 “**bilo koje što imaju peraje i ljuske**” Ovo je osnovni vodič Levitskoga zakonika 11:9-12. Ponovo točni razlozi za zabrane nisu igdje dati u SZ-u. Vidi bilješku u 14:3.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 14:11-20

¹¹“Možeš jesti svaku čistu pticu. ¹²Ali ovo su one koje ne smiješ jesti: orla i supa i jastreba, ¹³crvenu lunju, sokola, i ni jednu vrstu lunja, ¹⁴i ni jednu vrstu gavrana, ¹⁵i noja, sovu, morskoga galeba, i ni jednu vrstu sokola, ¹⁶malu sovu, veliku sovu, bijelu sovu, ¹⁷nesita, strvinara, morskoga gavrana, ¹⁸rodu, i ni jednu vrstu čaplje, te pupavca i šišmiša. ¹⁹I sav vrveći život s krilima nečist je za vas; oni ne smiju biti jedeni. ²⁰Možeš jesti svaku čistu pticu.”

14:11 Ovo je usporedno s Levitskim zakonikom 11:13-19. Razlog za “nečisto” nije naveden, ali očito je vidljivo da su popisane ptice jele strvinu.

14:18 “**pupavca**” [pupavac] Ova vrsta ptice (BDB 189) jede sve vrste kukaca, uključujući balegare. Postao je poznat po njegovu jedenju na nečistim mjestima i skrovištu punome balege, prema tome, postao je “nečista” ptica selica.

14:19 “**vrveći život**” Ovaj izričaj (BDB 481 GRAĐA 1056 i 733, usp. Post 7:14.21) upućuje na leteće kukce. To je usporedno s Levitskim zakonikom 11:20-23, gdje su neki kukci čisti za jelo (npr. skakavci, usp. Mt 3:4; Mk 1:6). Ovi su kukci hrana za mnoge od popisanih nečistih ptica.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 14:21

²¹"Ne smiješ jesti išta što je uginulo *samo od sebe*. Možeš to dati tuđincu koji je u tvome gradu, tako da on to može jesti, ili to možeš prodati strancu, jer ti si sveti narod za GOSPODINA tvoga Boga. Ne smiješ kuhati mladu kozu u mlijeku njene majke."

14:21 "Ne smiješ jesti išta što je uginulo *samo od sebe*" Ovo može odražavati Knjigu Izlaska 22:31. Jedan razlog bio je taj što je krv još uvijek bila u tome (usp. 12:16.23-25; Post 9:4). Ovaj zakon nije se primjenjivao na sve u Obećanoj zemlji (tj. tuđinci i stranci bili su izuzeti, ali zabilježite Levitski zakonik 17:15). Ti su zakoni o hrani imali svrhu odvajanja Izraela od kanaanskoga društva i običaja štovanja.

▣ **"Ne smiješ kuhati mladu kozu u mlijeku njene majke"** Tekstovi *Ras Shamre* (vidi Cyrus H. Gordon, *Ugaritic Handbook*, str. 174) pokazuju da je ovo bilo rađeno u drugim kulturama kao simbol plodnosti. Judaizam je razvio stroga prehrambena pravila (odvojeno kuhanje posuda i ploča za meso i mliječne proizvode) temeljenih na ovome stihu. Međutim, pritisak se izgleda odnosi na kanaansko žrtveno štovanje (usp. Izl 23:19; 34:26). To ima malo ili nema išta s bolešću ili higijenom.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 14:22-27

²²"Moraš davati desetinu od svih proizvoda koje siješ, što izlazi iz polja svake godine. ²³Moraš jesti u prisutnosti GOSPODINA tvoga Boga, na mjestu gdje On odabra postaviti Svoje ime, desetinu od tvoga žita, tvoga novog vina, tvoga ulja, i prvorođenog od tvoga jata i tvoga stada, tako da se možeš naučiti bojati se GOSPODINA tvoga Boga uvijek. ²⁴Ako je udaljenost tako velika za tebe da nisi kadar donijeti *desetinu*, budući da je mjesto gdje GOSPODIN tvoj Bog odabra postaviti Svoje ime predaleko od tebe kad te GOSPODIN tvoj Bog blagoslovi, ²⁵onda moraš zamijeniti *to* za novac, i zadržati novac u svojoj ruci te ići na mjesto koje GOSPODIN tvoj Bog odabere. ²⁶Možeš potrošiti novac za išta što tvoje srce želi: za vola, ili ovcu, ili vino, ili jako piće, ili išta što tvoje srce želi; i tamo moraš jesti u prisutnosti GOSPODINA tvoga Boga i radovati se, ti i tvoji ukućani. ²⁷Isto tako ne smiješ zanemariti levita koji je u tvome gradu, jer on nema dijela niti baštine među vama."

14:22 "desetinu" Knjiga Brojeva 18 raspravlja o desetini za mjesnoga levita kao i za svećenike u središnjemu svetištu. Međutim, ovaj odlomak je uspoređan s poglavljem 12 i uglavnom se bavi ubiranjem mjesne poljodjeljske desetine. Vidi bilješke u poglavlju 12.

14:26 "Možeš potrošiti novac za išta što tvoje srce želi" Ovo upućuje na predmete koji su morali biti desetina u središnjemu žrtvovanju. To je usporedno s 12:20. Ovaj je izričaj morao "legaliste" izluđivati! YHWH žudi za našom srećom! On je samo želi dijeliti s nama (usp. 12:7.18; 16:14; 27:7; I. Ljet 29:22; Ps 104:15; Prop 2:24; 3:12.13.22; 5:18; 8:15; 9:7-9; Iz 22:13). Čak proširuje ovu zamisao jasnim izjavljivanjem da ništa u fizičkome Stvorenju nije nečisto u sebi i samo po sebi (npr. Djela 10:15; Rim 14:2.14.20; I. Kor 6:12; 10:23-26; I. Tim 4:4). Ovo ne znači dati ljudima dozvolu za grijehenje, nego ohrabriti kršćaninovu slobodu od legalizma i osude (usp. Kol 2:16-23). Međutim, zreli vjernik bit će pozoran dok je u ovome palome svijetu da ne čini išta što bi moglo uvrijediti slabijega brata za kojeg je Krist umro (usp. Rim 14:1-15:13)!

▣ **"jako piće"** Ovo (BDB 1016) je bilo vino kojem su bili dodani drugi prirodni fermentirani sokovi kako bi se dobio viši postotak alkohola (tj. više opojno). Vidi sljedeću Posebnu temu.

POSEBNA TEMA: ALKOHOL (FERMENTACIJA) I ALKOHOLIZAM (OVISNOST)

- I. Biblijski pojmovi
 - A. Stari zavjet
 1. *Yayin* – To je općeniti pojam za vino (BDB 406), upotrijebljen 141 puta. Etimologija je nesigurna zato što ne potječe iz hebrejskoga korijena. Uvijek znači fermentirani voćni sok, obično grožđe. Neki posebni odlomci su Postanak 9:21; Izlazak 29:40; Brojevi 15:5.10.
 2. *Tirosh* – To je "novo vino" (BDB 440). Zbog klimatskih uvjeta na Bliskome Istoku, fermentacija započinje najmanje šest sati nakon izlučivanja soka. Taj pojam upućuje na vino u tijeku fermentacije. Vidi neke posebne odlomke u Ponovljenome zakonu 12:17;

- 18:4; Izlasku 62:8-9; Hošei 4:11.
3. *Asis* – To je očito alkoholno piće (“slatko vino”, BDB 779, tj. Joel 1:5; Iz 49:26).
 4. *Sekar* – To je pojam za “jako piće” (BDB 1016). Hebrejski korijen korišten je u pojmu “pijan” ili “pijanica”. Ima nekakve dodatke da bude više opojno. Usporedno je s *yayin* (usp. Izr 20:1; 31:6; Iz 28:7).
- B. Novi zavjet
1. *Oinos* – grčki ekvivalent pojmu *yayin*.
 2. *Neos oinos* (novo vino) – grčki ekvivalent pojmu *tirosh* (usp. Mk 2:22).
 3. *Gleuchos vinos* (slatko vino, *asis*) – vino u ranome stupnju fermentacije (usp. Djela 2:13).
- II. Biblijska uporaba
- A. Stari zavjet
1. Vino je dar od Boga (Post 27:28; Ps. 104:14-15; Prop 9:7; Hoš. 2:8-9; Joel 2:19,24; Amos 9:13; Zah 10:7).
 2. Vino je dio žrtvenoga prinosa (Izl 29:40; Lev 23:13; Br 15:7,10; 28:14; Pnz 14:26; Suci 9:13).
 3. Vino je upotrebljavano kao lijek (II. Sam 16:2; Izr 31:6-7).
 4. Vino može biti stvarna poteškoća (Noa – Post 9:21; Lot – Post 19:33.35; Samson – Suci 16:19; Nabal – I. Sam 25:36; Urija – II. Sam 11:13; Amnon – II. Sam 13:28; Eli – I. Kr 16:9; Ben Hadad – I. Kr 20:12; vladara – Amos 6:6; i žena – Amos 4).
 5. Vino može biti zlorabljeno (Izr 20:1; 23:29-35; 31:4-5; Iz 5:11,22; 19:14; 28:7-8; Hoš 4:11).
 6. Vino je bilo zabranjeno određenim skupinama (svećenicima na dužnosti, Lev 10:9; Ez 44:21; nazarenima, Br 6; i vladarima, Izr 31:4-5; Iz 56:11-12; Hoš 7:5).
 7. Vino je korišteno u eshatološkoj okolnosti (Amos 9:13; Joel 3:18; Zah 9:17).
- B. Međubiblijski
1. Umjerenost u vinu od velike je pomoći (Prop 31:27-30).
 2. Rabini kažu: “Vino je najveće od svih medicina, a tamo gdje vino nije dovoljno, potrebni su lijekovi.” (BB 58b).
- C. Novi zavjet
1. Isus je promijenio veliku količinu vode u vino (Iv 2:1-11).
 2. Isus je pio vino (Mt 11:18-19; Lk 7:33-34; 22:1 i dalje).
 3. Na dan Pedesetnice Petar je bio okrivljen za pijanstvo zbog “novoga vina” (Djela 2:13).
 4. Vino može biti korišteno kao lijek (Mk 15:23; Lk 10:34; I. Tim 5:23).
 5. Vođe ga ne smiju zlorabiti. To ne znači potpuna apstinencija (I. Tim 3:3.8; Tit 1:7; 2:3; I. Pt 4:3).
 6. Vino je korišteno u eshatološkim okolnostima (Mt 22:1 i dalje; Otk 19:9).
 7. Pijanstvo je za žaliti (Mt 24:49; Lk 12:45; 21:34; I. Kor 5:11-13; 6:10; Gal 5:21; I. Pt 4:3; Rim 13:13-14).
- III. Teološki uvid
- A. Dijalektičke napetosti
1. Vino je dar od Boga.
 2. Pijanstvo je najveća poteškoća.
 3. Vjernici u nekim kulturama moraju ograničiti svoje slobode radi Evanđelja (Mt 15:1-10; Mk 7:1-23; I. Kor 8 – 10; Rim 14).
- B. Stremljenje da se ide preko datih granica
1. Bog je izvor svih dobrih stvari.
 2. Palo čovječanstvo zlorabilo je sve Božje darove uzimajući ih preko Bogom-danih granica.
- C. Zloropaba je u nama, ne u stvarima. Nema ničega zloga u fizičkome stvorenju (usp. Mk 7:18-23; Rim 14:14.20; I. Kor 10:25-26; I. Tim 4:4; Tit 1:15).
- IV. Prvo stoljeće židovske kulture i fermentacija
- A. Fermentacija započinje vrlo brzo, otprilike 6 sati nakon tiskanja grožđa.
- B. Židovska predaja kaže da kad se pojavi neznatna pjena na površini (znak fermentacije), tada se

- obvezno mora izdvojiti desetina vina (*Maaseroth* 1:7). To se naziva “mlado vino” ili “slatko vino”.
- C. Prvotna burna fermentacija bila je dovršena nakon tjedan dana.
- D. Druga fermentacija traje otprilike 40 dana. Na tome stupnju ono se smatra “zrelim vinom” i moglo bi biti ponuđeno na žrtvenik (*Edhuyyoth* 6:1).
- E. Vino što je odležalo na svome talogu (staro vino) smatralo se dobrim, ali moralo je biti dobro procijedeno prije uporabe.
- F. Vino se smatralo primjerene starosti obično nakon jedne godine fermentacije. Najdulje vremensko razdoblje nakon kojeg bi se vino moglo sigurno uskladištiti bilo je tri godine. Ono se nazivalo “staro vino” i moralo se razrijediti vodom.
- G. Fermentacija se odgađa samo u zadnjih 100 godina i to sa sterilnom sredinom i kemijskim dodacima. Stari svijet nije mogao zaustaviti tijek fermentacije.
- V. Završne izjave
 - A. Budite sigurni da vaše iskustvo, teologija, i biblijsko tumačenje ne podcjenjuju Isusa i prvo stoljeće židovsko/kršćanske kulture! Oni očigledno nisu bili potpuni apstinenti.
 - B. Ja ne zagovaram društvenu uporabu alkohola. Štoviše, mnogi su pretjerali biblijski stav o tome predmetu i sad zahtijevaju vrhunsku pravednost temeljenu na kulturološko/denominacijskoj zabludi.
 - C. Za mene, poslanice Rimljanima 14 i I. Korinćanima 8 – 10 osigurale su uvid i nit vodilju temeljeno na ljubavi i poštovanju braće vjernika te objavu Evanđelja u našoj kulturi, a ne na osobnoj slobodi ili osuđujućem kriticizmu. Ako je Biblija jedini izvor vjere i primjene, onda možda svi moramo ponovno razmisliti o tome pitanju.
 - D. Ako proguramo potpunu apstinenciju kao Božju volju, kako ćemo razumjeti ono što se odnosi na Isusa, kao i sve suvremene kulture koje redovito koriste vino (npr. Europa, Izrael, Argentina)?

☐ “tamo moraš jesti u prisutnosti GOSPODINA” Ovo upućuje na žrtvu zahvalnicu posredstvom koje su Bog i prinositelj te njegova obitelj simbolički jeli zajedno. Na drevnome Istoku, jesti zajedno bio je znak Saveza.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 14:28-29

²⁸“Na kraju svake treće godine moraš iznijeti svu desetinu svoga proizvoda od te godine, i moraš *ju* pohraniti u svome gradu. ²⁹Levit, zato jer nema dijela niti baštine među vama, te tudinac, siročić i udovica koji su u tvome gradu, moraju doći i jesti i biti zadovoljni, zato da GOSPODIN tvoj Bog može blagosloviti tebe u svem radu tvojih ruku kojeg radiš.”

14:29 “tudinac, siročić i udovica” Ponovljeni zakon je posebno istaknut u svojoj brizi za sve koji žive u Obećanoj zemlji (usp. 10:18; 26:12-15)! Ova tro-godišnja desetina bila je za levite i mjesne siromahe.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Koje je mjerilo bilo korišteno za odlučivanje što je bilo čisto a što ne?
2. Jesu li ovi zakoni od Boga? Ako jesu, zašto ih se mi ne pridržavamo danas?
3. Što je bila svrha desetine?

PONOVLJENI ZAKON 15

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
dugovi poništeni svakih sedam godina	način života svetoga naroda (14:1-15:23)	sedma godina	subotnja godina
15:1-6 darežljivost prema siromašnima 15:7-11	15:1-6 15:7-11	15:1-3 15:4-6 15:7-11	15:1-6 15:7-11
Zakon o obvezanim slugama 15:12-18	15:12-17a 15:17b 0.6375	postupanje prema robovima 15:12-15 15:16-18	robovi 15:12-15 15:16-17 0.6375
Zakon o prvorodenim životinjama 15:19-23	15:19-23	prvo-rođeno govedo i ovca 15:19-23	prvo-rođeni 15:19-23

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

UVID U TEKST POGLAVLJA 15

- A. Poglavlje 15 nastavak je posebnih zakona koji se bave jedinstvenim poljodjeljskim potrebama i istinama simboličkoga odnosa koje je YHWH želio ugraditi u Svoj narod.
- B. Ovo se poglavlje lijepo dijeli u tri zasebna dijela:
 1. stihovi 1-11 bave se proširenjem odmora subotnje godine iz Knjige Izlaska 23:10-13 i Levitskoga zakonika 25:1-7 na dugove i mjesne siromahe. II. Knjiga Ljetopisa 36:21 kaže da je izgnanstvo bilo ishod neuspjeha Židova u održavanju ovog Zakona

2. stihovi 12-18 bave se rođakom robom, Hebrejom (muškarcem ili ženom) koji je morao raditi za nekoga kako bi otplatio dugove
 3. stihovi 19-23 bave se prvo rođenim od stada, ili prinosu prvo rođenih životinja.
- C. Ovo poglavlje obilježeno je uporabom dvostrukih GLAGOLA:
1. neki su INFINITIVNI APSOLUTI i IMPERFEKT GLAGOLI istoga korijena (što je gramatički oblik za pojačavanje):
 - a. “zasigurno blagosloviti”, stih 4, *Piel* iz BDB 138, KB 159
 - b. “poslušno slušati”, stih 5, *Qal* iz BDB 1033, KB 1570
 - c. “darežljivo otvoriti”, stih 8, *Qal* iz BDB 834 I, KB 986
 - d. “darežljivo pozajmiti”, stih 8, *Hiphil* iz BDB 716, KB 778
 - e. “darežljivo dati”, stih 10, *Qal* iz BDB 678, KB 733
 - f. “obilno otvoriti”, stih 11, *Qal* iz BDB 834, KB 986
 - h. “snabdjeti velikodušno”, stih 14, *Hiphil* iz BDB 778, KB 858
 2. neki su isti GLAGOLI, upotrijebljeni dva puta:
 - a. “pozajmiti. . . nećeš biti uzajmljen”, stih 6, *Hiphil* PERFEKT i *Qal* IMPERFEKT iz BDB 716, KB 778
 - b. “vladati. . . neće vladati”, stih 6, *Qal* PERFEKT i *Qal* IMPERFEKT iz BDB 605, KB 647
 - c. “osloboditi. . . oslobodiš. . . nećeš otposlati”, stihovi 12.13, sva tri *Piel* IMPERFEKTI iz BDB 1018, KB 1511
 - d. “jesti. . . ne smiješ jesti”, stihovi 22.23, oba *Qal* IMPERFEKTI iz BDB 37, KB 46
 Zabilježite drugu skupinu pozitivne uporabe slijeđene negativnom.
 3. Postoji ponavljanje IMENICE i *Qal* INFINITIVNOG APSOLUTA istoga korijena u stihu 2 - “oprost. . . otpustiti”, oba iz BDB 1030, KB 1557.

PROČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 15:1-6

¹“Na kraju *svakih* sedam godina moraš dati oprost *dugova*. ²Ovo je način oprosta: svaki vjerovnik mora otpustiti ono što je posudio svome bližnjemu; on to ne smije zahtijevati od svoga bližnjega i svoga brata, jer je GOSPODINOV oprost bio proglašen. ³Od stranca možeš zahtijevati *to*, ali tvoja ruka mora oprostiti od svega tvoga što je u tvoga brata. ⁴Međutim, ne smiješ biti siromaha među tobom, budući će te GOSPODIN zasigurno blagosloviti u zemlji koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje kao baštinu da je posjeduješ, ⁵samo ako ćeš poslušno slušati glas GOSPODINA tvoga Boga, da se brižno pridržavaš sve ove zapovijedi koju ti zapovijedam danas. ⁶Jer GOSPODIN tvoj Bog će te blagosloviti kao što ti je On obećao, i ti ćeš pozajmiti mnogim narodima, ali ti nećeš biti uzajmljen; i ti ćeš vladati nad mnogim narodima, ali oni neće vladati nad tobom.”

15:1 “Na kraju *svakih* sedam godina” Dogodile su se dvije stvari: (1) zemlja je morala odležati neobrađena kao simbol Božjega vlasništva zemlje kao i Njegove skrbi za siromašne (usp. Izl 23:10-13; Lev 25:1-7). U *The Antiquities of the Jews*, XIII.8.1, od Josipa [Flavija – op.prev.], nalazimo uputu na židovski običaj ostavljanja zemlje počivati i (2) ovdje su braća Izraelci bili oslobođeni od dugova (usp. stih 2; 31:10). Sedam je bio viđen kao savršen broj zbog šest dana stvaranja i sedmoga dana odmora u Knjizi Postanka 1:1 - 2:3.

15:2 “oprost” Ovaj pojam (BDB 1030) znači “ispustiti”. U Knjizi Izlaska 23:10-11 GLAGOL je upotrijebljen za zemlju koja je bila puštena neobrađenom svakih sedam godina. IMENICA je u SZ-u bila upotrijebljena samo dva puta, ovdje i u 31:10. Ovdje je korištena metaforički za opraštanje duga, budući da zakupac s udjelom nije mogao platiti svoj zajam u godini kad je bilo zabranjeno sađenje i isto tako nije bilo posla za najmljene radnike. Stranac, u drugu ruku, mogao je raditi na svojoj njivi i platiti svoje dugove.

▣ “svaki vjerovnik mora otpustiti” Bilo da je ovo značilo trajno otpuštanje ili privremeno otpuštanje nije poznato. Okvir izgleda daje prednost trajnome otpuštanju, ali ja vjerujem kako je to moglo biti samo za godinu kad je zemlja stajala

neobrađena da je dug bio oprošten (usp. NET Biblija, str. 368 #16). Božje oprostjenje njima bila je osnova za oprostjenje dugova ovih vlasnika zemlje (simbolički, privremeno).

15:3 “stranca” Ovo upućuje na ne-Izraelca koji je trajno živio u Palestini (BDB 648, usp. 14:21; 15:3; 17:15; 23:20; 29:22), kome su pripadala ograničena građanska prava i zakonska zaštita Mojsijeva zakonodavstva.

Drugi pojam “tuđinac” (BDB 158) bio je korišten za pridošlice ili one koji su boravili neko vrijeme kojima su također pripadala ograničena prava i zaštita (usp. 1:16; 5:14; 10:18.19 [dva puta]; 14:21.29; 16:11.14; 23:7; 24:14.17.19.20.21; 26:11.12.13; 27:19; 28:43; 29:11; 31:12).

Ova skrb za ne-Izraelca jasno je pokazala:

1. YHWH-inu narav
2. moguće uključivanje
3. iskustvo Izraela u Egiptu u prošlo vrijeme.

15:4 “ne smije biti siromaha među tobom” Stihovi 4-6 navode savršeno stanje (označeno u zahtjevima za Subotnjom godinom i Jubilarnom godinom). Savršenstvo je povijesno rijetko. Mnogi Izraelci izgubili su svoje obiteljske zemlje. Uvijek su postojali siromašni među Židovima (usp. Mt 26:11).

15:5 Ovo je ponovljeno upozorenje o poslušnosti Savezu:

1. “samo ako ćeš poslušno slušati” - *Qal* INFINITIVNI APSOLUT i *Qal* IMPERFEKT iz BDB 1033, KB 1570 (koji pokazuje jačinu)
2. “da se brižno pridržavaš sve ove zapovijedi” - dvije *Qal* INFINITIVNE REČENIČNE GRAĐE iz BDB 1036, KB 1581 i BDB 793, KB 889.

YHWH-ina obećanja u Savezu uvjetovana su na neprekidnome poslušnome odazivu.

15:6 YHWH-in izrečeni/obećani (BDB 180, KB 210, *Piel* PERFEKT) blagoslovi prikazani su:

1. “GOSPODIN tvoj Bog će te blagosloviti”, *Piel* PERFEKT iz BDB 138, KB 159, usp. stih 4 (dva puta); 1:11; 2:7; 7:13 (dva puta); 12:7; 14:24.29; 15:10.14.18; 16:10.15
2. “ti ćeš pozajmiti mnogim narodima, ali ti nećeš biti uzajmljen”. Ovo je *Hiphil* PERFEKT i niječni *Qal* IMPERFEKT iz BDB 716, KB 778
3. “ti ćeš vladati nad mnogim narodima, ali oni neće vladati nad tobom” Ovo je *Qal* PERFEKT i niječni *Qal* IMPERFEKT iz BDB 605, KB 647.

Ova obećanja imaju međunarodne i eshatološke prizvuke (usp. Iz 9:6-7; 11:1-10; Mih 5:1-5a).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 15:7-11

⁷“Ako je s tobom siromašan čovjek, jedan od tvoje braće, u bilo kojemu od tvojih gradova u tvojoj zemlji koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje, ne smiješ otvrdnuti svoje srce, niti zatvoriti svoju ruku pred tvojim siromašnim bratom; ⁸nego ti moraš darežljivo otvoriti ruku prema njemu, i moraš mu darežljivo pozajmiti dostatno za njegovu potrebu u bilo čemu on oskudijeva. ⁹Pazi da ne bude nedostojna misao u tvome srcu, kazujući: ‘Sedma godina, godina oprosta, blizu je’, i tvoje je oko neprijateljsko prema tvome siromašnome bratu, i ne daš mu ništa; onda on može vapiti GOSPODINU protiv tebe, i to će biti grijeh u tebi. ¹⁰Moraš mu darežljivo dati, i tvoje srce ne smije biti žalosno kad mu daješ, jer će te za ovu stvar GOSPODIN tvoj Bog blagosloviti u svemu tvome radu i u svima tvojim pothvatima. ¹¹Jer siromaha nikad neće prestati *biti* u zemlji; stoga vam zapovijedam, govoreći: ‘Moraš obilno otvoriti svoju ruku svome bratu, svome potrebitome i siromašnome u tvojoj zemlji.’”

15:7 “Ako je s tobom siromašan čovjek” Stvarnost je navedena u stihu 11. Siromaštvo može biti određeno kao nedostatak poštovanja i časti. Ovdje je nedostatak prouzročen gubitkom obiteljske zemlje zbog pozajmljivanja novca s njom kao jamstvom.

▣ “jedan od tvoje braće” Mojsijev Zakon pokazuje YHWH-inu posebnu brigu o i milosrđe prema:

1. drugom siromašnom braćom/sestrama po Savezu
2. udovicama

3. siročadi
4. stranim stanovnicima
5. strancima.

To je ovo milosrđe preko društveno-privredne crte što kôd Izraelca čini jedinstvenim. Ostalima drevnim zakonskim kôdovima bili su omiljeni odabrani, bogati, i kraljevski. Izraelu su bili omiljeni slabi, društveno i privredno uskraćeni, zakonski ranjivi, i oni koji su bili lišeni građanskih povlastica!

▣ **“u bilo kojemu od tvojih gradova u tvojoj zemlji”** Zabilježite kako to nije samo mjesni siromah, nego kako se društvo odnosi prema siromašnome. YHWH želi da Njegov narod djeluje prema potrebitome kao što On djeluje prema njima!

▣ **“ne smiješ otvrdnuti svoje srce, niti zatvoriti svoju ruku pred tvojim siromašnim bratom”** Oboje i pobuda i djelo je uključeno (usp. II. Kor 9:7):

1. “ne smiješ otvrdnuti svoje srce”, *Piel* IMPERFEKT, BDB 54, KB 65, usp. II. Ljet 36:13
2. “niti zatvoriti svoju ruku”, *Qal* IMPERFEKT, BDB 891, KB 1118.

15:8 Zabilježite INFINITIVNE APSOLUTE koji su se poklapali s njihovim pratećim IMPERFEKTIMA za naglasak:

1. “moraš darežljivo otvoriti ruku prema njemu” - *Qal* INFINITIVNI APSOLUT i *Qal* IMPERFEKT iz BDB 834, KB 986. Ova je metafora usporedna sa stihom 7:
 - a. otvoriti svoje srce (nemoj biti tvrdoga srca)
 - b. otvoriti svoju ruku (nemoj biti stisnute šake), usp. stihove 11.13
2. “moraš mu darežljivo pozajmiti” - *Qal* INFINITIVNI APSOLUT i *Hiphil* IMPERFEKT iz BDB 716, KB 778.

▣ **“pozajmiti (mu) dostatno za njegovu potrebu”** Ovo je BDB 191 GRAĐA s 341, što obilježava dovoljno za izaći ususret bratovoj potrebi, ne samo usputan dar (usp. Jak 2:15-26; I. Iv 3:16-17).

15:9 “Pazi” Ovo je *Niphal* IMPERATIV (BDB 1036, KB 1581), što je ponavljana tema (usp. 4:9.15.23; 6:12; 8:11; 11:16; 12:13.19.28.30; 15:9; 24:8). Postoje posljedice sukladno Savezu za poslušnost i neposlušnost.

▣ **“nedostojna misao”** Riječ “nedostojna” iz istoga je korijena (BDB 116) kao *Beliar*. Upućuje na “nedostojnu”, “bezobzirnu”, “zlu osobu” (usp. Izr 6:12). Vidi bilješku u 13:14.

▣

NASB	“oko (je) neprijateljsko”
NKJV	“oko bude zlo”
NRSV	“pogled... s neprijateljstvom”
TEV	-----
NJB	“mrgodan pogled”

Pojam “neprijateljsko” (BDB 949, KB 1269, *Qal* PERFEKT) znači “loš” ili “zao”. Sličan idiom bio je upotrijebljen u 28:54.56. Ovaj isti GLAGOL ponovljen je u stihu 10, gdje je preveden “ožalošćeno”. Ovaj se idiom odnosi na stav koji se nadima u osobi u određenim okolnostima i/ili prema određenim osobama. Pobude su ključne u oba i u SZ-u i u NZ-u. Bog gleda na srce!

15:9 “on može vapiti GOSPODINU protiv tebe, i to će biti grijeh u tebi” Molitva siromašnoga čovjeka ne čini to grijehom (tj. nezakonitim), nego isticanje YHWH-i grijeha u srcu sebičnoga, čovjeka koji kuje zavjeru (usp. 24:18; Izl 22:23). YHWH-ini blagoslovi su uvjetovani primjerenim pobudama i djelovanjima sukladno Savezu. Njegov narod mora oblikovati Njegovu narav!

15:10 Ovo je sažetak okvira iz stiha 7.

▣ **“Moraš ... darežljivo dati”** Vidi Uvidi u tekst stihova, C, 1, e.

15:11 “Moraš obilno otvoriti svoju ruku” Vidi Uvidi u tekst stihova, C, 1, f.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 15:12-17

¹²"Ako je tvoj rođak, Hebrej muškarac ili žena, prodan tebi, onda će ti služiti šest godina, ali u sedmoj godini moraš ga osloboditi. ¹³Kad ga oslobodiš, nećeš ga otposlati od sebe praznih ruku. ¹⁴Moraš ga snabdjeti velikodušno od tvoga stada i od tvoga gumna i od tvoje vinske bačve; moraš mu dati kao što je tebe GOSPODIN tvoj Bog blagoslovio. ¹⁵Moraš se sjetiti da ti bijaše rob u zemlji egipatskoj, i GOSPODIN tvoj Bog te iskupi; stoga ti zapovijedam ovo danas. ¹⁶Ako se dogodi da ti kaže: 'Neću otići od tebe', jer ljubi tebe i tvoje ukućane, budući mu je dobro s tobom; ¹⁷onda moraš uzeti šilo i probušiti ga kroz njegovo uho na vratima, i on će biti tvoj sluga zauvijek. Također napraviti ćeš isto tako sa svojom služavkom."

15:12 Ovo je doslovno "brat" (BDB 26), ali upotrijebljeno u nacionalnome smislu "ortak po Savezu" ili "rođak" (usp. Lev 19:17; 25:25.35.36.39.47; Pnz 15:12; 17:15). Naglašava nacionalnu jedinstvenost nasuprot plemenskoj ili obiteljskoj osebnosti. Terminologija i teologija slična je onoj u Poslanici Galaćanima 6:10.

▣ **"Hebrej"** Riječ "Hebrej" (BDB 720, KB 782) rijetka je riječ u SZ-u. Ovo upućuje ili na (1) rasno potomstvo Ebera, Šemova unuka (usp. Post 10:21; (2) pojam koji opisuje široku skupinu Semita (*Habiru*) u drevnome Bliskome Istoku, koji su se selili preko Mezopotamije kao nomadi u drugome tisućljeću prije Krista; ili (3) izgubljena skupina siromašnih stranih radnika (pojam upotrijebljen za strance za opis Abrahamove, Jakovljeve i Josipove obitelji).

▣ **"muškarac ili žena"** Ovo pokazuje zakonsku jednakovrijednost (usp. stih 17, također zabilježi Post 1:26-27). Raniji zakonski kôdovi ih odvajaju (tj. muškarac - Izl 21:2-6; žena - Izl 21:7-11). Ovo je bilo korjenito odstupanje od Hamurabijevog zakonika, babilonskoga zakonskog spisa pisanog prije Mojsija, te kulturološkoga sustava naroda Kanaana. Božji je narod bio drukčiji!

▣ **"prodan tebi"** GLAGOL (BDB 569, KB 581, *Niphal* IMPERFEKT) upućuje na nekoga koji prodaje nekome njega/nju pismenim ugovorom u služnost (usp. Lev 25:39.47.48.50; brat Hebrej raspravljen je u stihovima 39-46; Izl 21:2-6).

▣ **"(on) će ti služiti šest godina"** Ovo izgleda nije u kronološkoj vezi sa Subotnjom godinom spomenutom u stihovima 1-11, ali ako je tako, onda je značenje stiha 9 neizvjesno.

▣ **"moraš ga osloboditi"** Ovaj GLAGOL (BDB 1018, KB 1511, *Piel* IMPERFEKT) tako je važan da je ponovljen tri puta u stihovima 12-13.

15:14 Kad je rob bio oslobođen nakon šest godina službe, moralo mu se dati sve što je trebao kako bi ojačao svoju obitelj:

1. "Moraš ga snabdjeti velikodušno". Ovo je još jedan INFINITIVNI APSOLUT i IMPERFEKT GLAGOL. To je hebrejski idiom, doslovno, "sigurno ćeš napraviti ogrlicu za njega". Vidi Uvidi u tekst stihova, C, 1, g
2. zabilježite stvari koje su trebale biti dane:
 - a. od stada
 - b. od gumna
 - c. od vinske bačve
 - d. dodatne smjernice dane su u Knjizi Izlaska 21:3-4; Levitskome zakoniku 15:41
3. ovo je davanje moralo biti učinjeno u duhu i količini koju je YHWH pokazao Izraelu, usp. stihove 4.6.10.18 te zašto posebno u stihu 15 i Levitskome zakoniku 25:41.

15:15 "Moraš se sjetiti da ti bijaše rob u zemlji egipatskoj" Temelj darežljivosti vlasnika roba bila je činjenica da je njegova obitelj jednom bila rob u Egiptu i Bog je bio darežljiv prema njemu. Vidi punu bilješku u 5:15.

▣ **"GOSPODIN tvoj Bog te iskupi"** Ovaj GLAGOL (BDB 804, KB 911, *Qal* IMPERFEKT) bio je upotrijebljen nekoliko puta u Ponovljenome zakonu, uvijek upućujući na YHWH-ino milosrdno djelo oslobađanja Izraela od egipatskoga ropstva (usp. 7:8; 9:26; 13:5; 15:15; 21:8; 24:18). Vidi Posebnu temu u 7:8. SZ je veći svjedok prvotne Božje ljubavi i milosrđa nego je to NZ! Ljudi nisu tražili Boga, On je tražio i iskupio njih! Njegova prvotna djela i nepromjenjiva narav naša su velika nada! Djela Mesije za sve pretkazana su u YHWH-inim djelima za Izraela!

15:16 Ovaj je stih usporedan s Knjigom Izlaska 21:5. On slikovito prikazuje dragovoljan podložan odnos koji odražava vjeru/ ljubav/ poslušnost odnosu temeljem Saveza između YHWH i Izraela. Cilj Saveza je ljubeći, blagoslovljen život na Zemlji slijeđen neprekinutim čak prisnijim odnosom u duhovnoj kraljevini. Blagoslovi su uvijek nus-proizvod odnosa, nikad cilj!

15:17 “probušiti ga kroz njegovo uho na vratima” Ovo ima dva simbola: (1) uho je bilo simbol poslušnosti i (2) vrata su bila simbol ljubavi za dom (TEV). Ovaj je obred bio napravljen kod kuće ne u svetištu ili na gradskim vratima, ovisno o tome na koga upućuje *Elohim* iz Knjige Izlaska 21:6. Septuaginta, Pešita, i aramejski Targumi to razumiju kao “suci”, što je promjena od ranijeg običaja (usp. Izl 21:1-6). Ovo ga je učinilo trajnim robom.

▣ **“zauvijek”** Hebrejski pojam je *'olam* (BDB 761). Ova uporaba pokazuje da hebrejska riječ mora biti određena njenim okvirom. Ona može značiti “zauvijek” ili “za dugo vrijeme s postavljenim granicama”. Rabini su rekli da je to značilo “sve do Jubilarne godine”, ali u ovome okviru to znači životni vijek roba. Vidi Posebnu temu u 4:40.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 15:18

¹⁸“Neka ti ne izgleda teško kad ga oslobodiš, jer ti je on davao šest godina s dvostrukom službom najamnika; tako će te GOSPODIN tvoj Bog blagosloviti u bilo čemu što radiš.”

15:18 “Neka ti ne izgleda teško kad ga oslobodiš” Ovo znači da netko ne bi smio prigovarati kad je rob oslobođen nakon šest godina službe.

▣

NASB	“dvostrukom službom”
NKJV	“on je bio vrijedan dvostruko unajmljenog sluge”
NRSV	“vrijedan nadnica najamnika”
TEV	“polovicu koštanja unajmljenih sluga”
NJB	“on je vrijedan dvostruko što te plaćeni sluga može koštati”
NET Biblija	“dvostruko vrijeme unajmljenog radnika”

Postoji neka sumnja kao o tome što je točan prijevod (doslovno, “za polovicu cijene”, BDB 1041 GRAĐA 969 I). Postoje tri mogućnosti:

1. rob je bio sluga danju i noću
2. rob je radio besplatno, dok je najmnik bio plaćen
3. Knjiga Izaije 16:14 popisuje tri godine kao razdoblje rada za najmnika (kao što čini i Hamurabijev zakonik), prema tome, rob je radio dvostruko dulje.

▣ **“tako će te GOSPODIN tvoj Bog blagosloviti u bilo čemu što radiš”** Blagoslov temeljem Saveza slijedi poslušnost Savezu, posebice kad je prisutan primjereno ljubeći, opraštajući, stav pomaganja!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 15:19-23

¹⁹“Moraš posvetiti GOSPODINU svome Bogu sve prvorodne muške rođene od tvoga jata i od tvoga stada; ne smiješ raditi s prvorodnim od tvoga jata, niti strigati prvorodeno od tvoga stada. ²⁰Ti i tvoji ukućani moraju ga jesti svake godine pred GOSPODINOM tvojim Bogom na mjestu koje GOSPODIN odabere. ²¹Ali ako ono ima ikakvu manu, kao primjerice hromost ili sljepoća, ili bilo kakvu ozbiljnu manu, ne smiješ ga žrtvovati GOSPODINU svome Bogu. ²²Moraš ga jesti unutar svojih vrata; nečistoj i čistoj sličnu možeš jesti, kao gazelu ili jelena. ²³Jedino ne smiješ jesti njegovu krv; moraš ju izliti po tlu kao vodu.”

15:19-23 Ovi se stihovi bave primjerenom uporabom i ne-uporabom prvo rođenog od stoke. To se vraća do Knjige Izlaska 13:2, što je u okviru pomora Anđela smrti koji je ubijao prvorodne od ljudi i životinja u Egiptu i Gošenu čije kuće nisu bile označene krvlju. To je bio simbolički način pokazivanja Božjega vlasništva svega (usp. Izl 13:2; Lev 2:14-16).

15:19 “Moraš posvetiti... sve prvorodne muške... od... jata i od... stada ” Knjiga Izlaska 13 daje nam biblijsko podrijetlo, također zabilježite Knjigu Brojeva 18:15-16. Ovo je postao način za nadopunu prihoda levita.

15:20 Ovo se vraća do 12:17-19; 14:23.

15:21 “Ali ako ono ima ikakav nedostatak ... ne smiješ ga žrtvovati GOSPODINU svome Bogu” Životinja koja je imala manu (nakaznost) ikoje vrste, tj. sljepoću, gubitak boje, bolest, hromost, izobličenosť, itd., nisu smjele biti žrtvovane, ali mogle su se jesti s obitelji i prijateljima u mjesnoj prigodi (usp. 12:15-16).

15:22

NASB

“nečistoj i čistoj sličnu *možeš jesti*”

NKJV

“slično osobi nečistoj i čistoj *možeš jesti*”

NRSV

“nečistom i čistom sličnu”

TEV

“svi od vas, obredno čisti ili nečisti, možete ih jesti”

NJB

“čist i nečist”

U hebrejskome ovo može upućivati na:

1. one koji to jedu
2. ono što je jedeno.

Mogućnost #1 izgleda boljom (LXX).

15:23 “Jedino ne smiješ jesti njegovu krv” Krv je bila simbol života i život pripada Bogu (usp. Post 9:4-6; Lev 1:17; 7:26-27; 17:10-16; 19:26; Pnz 12:16.23-25; I. Sam 14:32-34). Simboli u prethodnim stihovima pokazuju Božje vlasništvo nad svim Stvorenjem, posebice onome što je živo.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Postoji li ikakav povijesni dokaz za provedbom Subotnje godine?
2. Što je osnovna svrha ovih zakona u poglavlju 15?
3. Što su moguća podrijetla pojma “Hebrej”?

PONOVLJENI ZAKON 16

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
pregled Pashe 16:1-8	kalendar Blagdana 16:1-8	Pasha 16:1-4 16:5-8	Blagdani: Pasha i Beskvasni kruh 16:1-8
pregled Blagdana sedmica 16:9-12	16:9-12	Blagdan žetve 16:9-12	ostali Blagdani 16:9-12
pregled Blagdana šatora [sjenica] 16:13-17	16:13-15 16:16-17	Blagdan utočišta 16:13-15 16:16-17	16:13-15 16:16-17
pravda mora biti ukazana (16:18-17:13)	Zakoni koji se bave pravdom i religijom (16:18-17:20)	upravljanje pravde (16:18-17:13)	suci
16:18-20	16:18-20	16:18-20	16:18-20 zlouporabe u štovanju (16:21-17:7)
16:21-17:1	16:21-17:1	16:21-17:1	16:21-17:1

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 16:1-8

¹Čuvaj mjesec Abib i slavi Pashu GOSPODINU tvome Bogu, jer te u mjesecu abibu GOSPODIN tvoj Bog izvede iz Egipta noću. ²Moraš žrtvovati Pashu GOSPODINU tvome Bogu od stada i jata, u mjestu gdje GOSPODIN odabere nastaniti Svoje ime. ³Ne smiješ jesti kruha s kvascem s njom; sedam dana moraš je jesti s beskvasnim kruhom, kruhom tuge (jer iz zemlje egipatske ti izade u žurbi), tako da se možeš sjetiti svih dana svoga života dana kad ti izade iz zemlje egipatske. ⁴Jer sedam dana ne smije biti viđen kvasac s tobom u svemu tvome području, i ništa od mesa što žrtvuješ navečer prvoga dana ne smije ostati preko noći do jutra. ⁵Nije ti dozvoljeno žrtvovati Pashu u ikojemu od tvojih gradova koje ti GOSPODIN tvoj Bog daje; ⁶nego na mjestu gdje GOSPODIN tvoj Bog odluči nastaniti Svoje ime, moraš žrtvovati Pashu navečer pri zalasku sunca, u vrijeme kad ti izade iz Egipta. ⁷Moraš kuhati i jesti *ju* u mjestu koje GOSPODIN tvoj Bog odabere. Ujutro se moraš vratiti svojim šatorima. ⁸Šest dana moraš jesti beskvasni kruh, a sedmi dan tamo mora biti svečano zborovanje GOSPODINU tvome Bogu; ne smiješ raditi ikakva posla *tada*."

16:1 "Čuvaj" Ovo je tako ponavljani pojam (BDB 1036, KB 1581, *Qal* INFINITIVNI AOSOLUT) u Ponovljenome zakonu – 73 puta! Ovo je poglavlje pisano u istome hebraističkome stilu kao Deset zapovijedi poglavlja 5.

▣ "mjesec" Ovo je isti korijen kao "mlađak" (BDB 294 I). Vidi Posebnu temu: Kalendar drevnoga Bliskog Istoka u 1:3.

▣ "Abib" Ova riječ znači "mlado žito" (BDB 1), koja može obilježiti prvo požete snopove ječma. To je bila kanaanska oznaka za vremensko razdoblje ožujak – travanj. Kasnije u Babilonskom spisu upotrijebljena je riječ *Nisan* za isto vremensko razdoblje. Knjiga Izlaska 21:1.6 daje točne nadnevke spomenute ovdje općenito.

16:1 "slavi" Ovaj uobičajeni GLAGOL, "čini", "napravi" (BDB 793, KB 1581) bio je upotrijebljen nekoliko puta u poglavlju 16 i bio preveden na nekoliko načina:

1. "slavi", stihovi 1.10.13
2. "moraš", stih 8
3. "moraš paziti da čuvaš", stih 12
4. "ne smiješ ... postaviti", stih 21.

POSEBNA TEMA: PASHA

- I. Uvodne izjave
 - A. Ovo Božansko djelo osude Egipćana i oslobađanje za Izraela kamen je kušač za ljubav YHWH i ustanovljenje Izraela kao naroda (tj. osobito za proroke).
 - B. Izlazak je posebno ispunjenje obećanja YHWH Abrahamu u Knjizi Postanka 15:12-21. Pasha slavi spomen na izlazak.
 - C. Ovo je zadnje i najšire (zemljopisno, tj. Egipat i Gošen) i razarajuće (ubijeni su bili prvorođenci od ljudi i stoke) od deset pošasti koje je YHWH poslao na Egipat preko Mojsija.
- II. Pojam sâm po sebi (BDB 820, KB 947)
 - A. Značenje IMENICE je neizvjesno:
 1. povezana je s "pošast", otuda "udariti nedaćom" (tj. u Izl 11:1); YHWH-in anđeo udario je prvorođence od ljudi i stoke.
 - B. Značenje GLAGOLA:
 1. "hramati" ili "šepati" (usp. II. Sam 4:4) korišten je u smislu "skočiti preko označenih kuća" (tj. Izl 12:13.23.27, BDB 619, popularna etimologija)
 2. "plesati" (usp. I. Kr 18:21)
 3. akadski – "smiriti"
 4. egipatski – "udariti" (vidi A. 1.)
 5. usporedni GLAGOLI u Izaiji 31:5, "čuvati stražu" (usp. REB u Izl 12:13)

6. rani kršćanin s tradicijskim prizvukom igra se između hebrejskoga *pasah* do grčkoga *paschō*, “patiti”.
- C. Mogući povijesni presedani:
1. pastir žrtvuje za novu godinu
 2. beduin žrtvuje i zajedno blaguju u vrijeme premještanja šatora na proljetnu ispašu kako bi se obranilo od zla
 3. žrtvovanje kako bi se nomadi obranili od zla.
- D. Razlozi zašto je tako teško ne samo biti siguran u značenje riječi same po sebi, nego i njena podrijetla su ti što je i u drugim drevnim obredima nađeno tako mnogo raznovrsnih značajki Pashe:
1. proljetni nadnevak
 2. nesigurna etimologija IMENICE
 3. povezano s noćnim stražama
 4. uporaba krvi
 5. živo prikazivanje anđela/demoni
 6. posebno jelo
 7. poljodjelski dijelovi (beskvasni kruh)
 8. nema svećenika, nema žrtvenika, usredotočenost na mjesto.

III. Događaj

- A. Sâm događaj zabilježen je u Knjizi Izlaska 11 – 12.
- B. Godišnja svetkovina opisana je u Izlasku 12 i uklopljena u osmodnevnu proslavu Dana beskvasnoga kruha:
1. prvotno je to bio mjesni događaj, usp. Izlazak 12:21-23; Ponovljeni zakon 16:5 (usp. Br 9)
 - a. nema svećenika
 - b. nema posebnoga žrtvenika
 - c. posebna uporaba krvi
 2. događaj je postao središnje hodočašće
 3. ova usklađenost s mjesnim žrtvovanjem (tj. krv janjeta kao podsjećanje na Anđela smrti koji je prošao) i svetkovina žetve u središnjem svetištu bilo je ostvareno najbliže otprilike nadnevku 14. i 15.-21. mjeseca *Abiba* ili *Nisana*.
- C. Simboličko vlasništvo nad svim prvorođenima od ljudi i stoke te njihovo iskupljenje opisano je u Knjizi Izlaska 13.

IV. Povijesna izvješća o njenom održavanju

- A. Prva Pasha slavila se u Egiptu, Knjiga Izlaska 12.
- B. Na planini Horeb/Sinaj, Brojevi 9.
- C. Prva Pasha slavila se u Kanaanu (Gilgal), Jošua 5:10-12.
- D. U vrijeme Salomonove posvete Hrama, I. Kraljevima 9:25 i I. Ljetopisa 8:12 (vjerojatno, ali nije točno navedeno).
- E. Jednom za vrijeme vladavine Ezekije, II. Ljetopisima 30.
- F. Jednom za vrijeme Jošijine obnove, II. Kraljevima 23:21-23; II. Ljetopisa 35:1-8.
- G. Zapis u II. Kraljevima 23:22 i II. Ljetopisa 35:18 spominje Izraelov nemar u održavanju te godišnje svetkovine.

V. Značenje

- A. Ovo je jedna od tri zahtijevane godišnje svečanosti (usp. Izl 23:14-17; 34:22-24; Pnz 16:16):
1. Pasha/Beskvasni kruh
 2. Blagdan sedmica
 3. Blagdan sjenica.
- B. Mojsije je u Ponovljenome zakonu navijestio da će taj dan biti proveden iz središnjega svetišta (kao što je bilo i s druga dva Blagdana).
- C. Isus je koristio događaj godišnjega blagovanja Pashe (ili dan prije) za otkrivenje Novoga saveza u

simbolu kruha i vina, ali nije koristio janje:

1. zajedničko jelo
2. iskupiteljsko žrtvovanje
3. neprekidna važnost za kasnije naraštaje.

▣ **“noću”** Kad je Anđeo smrti prošao noću (BDB 538), faraon je rekao: “idite sad” (usp. Izl 12:33). Izraelci su otišli odmah.

16:2 “od stada i jata” Usporedi Knjigu Izlaska 12:5 s II. Ljetopisa 30:24; 35:7, koja otvara žrtvovanje ovce ili kože do čitavoga raspona domaćih životinja.

▣ **“u mjestu gdje GOSPODIN odabere nastaniti Svoje ime”** U Egiptu je to bila obiteljska služba; u Ponovljenome zakonu ona je bila namijenjena za središnje žrtveno štovanje (usp. 12:5.11.13.14.18.21.26; 14:23.25; 15:20; 16:2.6.7.11.15.16; 17:8.10; 18:6; 23:16; 26:2; 31:11).

16:3 “beskvasnim kruhom” Izraelci nisu smjeli čekati do jutra da se kruh dignu. Ova pojedinost noći izlaska dovela je do toga da Pasha u Izlasku bude usklađena s poljodjeljskim Blagdanom (usp. Izl 12:15-20; 23:14-17; 34:18).

Kvasac, koji je redovito bio korišten u žrtvenim predmetima (usp. Lev 7:13; 23:17), postao je simbol grijeha i pobune. Fermentacija je bila viđena u ovome simboličkom Blagdanu kao Izraelova prigoda na pojedinačnoj osnovi da preispitaju svoje živote za svaki nagovještaj pobune ili neposlušnosti YHWH-i. Kao i Dan pomirenja (Lev 16) bio je djelatna na stupnju naroda, Blagdan beskvasnoga kruha bio je djelatna na pojedinačnome ili obiteljskome stupnju.

Ovaj godišnji zahtijevani Blagdan usklađen s blagdanom Pashe očuvao je milosrdno YHWH-ino oslobođenje uvijek pred umovima i srcima Njegova naroda. Kao milost i obećanje osiguranog oslobođenja iz Egipta, tako je Izrael ovisio o ovima nepromjenjivim Božanskim osobinama za njegovo spasenje kao i u godinama koje su prošle (usp. 4:9).

▣ **“kruhom tuge”** Vidi Knjigu Izlaska 12:8.

▣ **“(jer iz zemlje egipatske ti izade u žurbi)”** Židovi su otišli u žurbi na faraonov zahtjev (usp. Izl 12:33).

▣ **“tako da se možeš sjetiti... egipatske”** Pasha ima povijesno i teološko značenje. U Egiptu je iskustvo Pashe bilo usmjereno prema obitelji; u Ponovljenome zakonu ona pretkazuje dolazak središnje žrtvene službe; u Isusovim danima ona je postala sveza obojega (dijela u Hramu i dijela kod kuće ili gdje su boravili hodočasnici dok su bili u Jeruzalemu).

16:4 Zapamtite, Mojsije naslovljava, većim dijelom, djecu naraštaja izlaska. Ovaj stih podrazumijeva da se svaki naraštaj mora staviti na mjesto toga prvog naraštaja koji je iskusio Božju snagu i prisutnost, ali se ipak pobunio i umro u pustinji. Svaki godišnji Blagdan morao je pomoći da se Izrael više pouzda u YHWH-inu prisutnost i opskrbu. On je bio s njima i za njih, kao što je On bio s njihovim precima.

16:5 “u ikojemu od tvojih gradova” Ovo je doslovno “vrata” (BDB 1044, usp. 12:15.17.21), otuda upućivanje na buduće vrijeme nakon što je Izrael osvojio Kanaan (usp. stih 18).

16:6 “navečer pri zalasku sunca” Za Izraelce ovo je bio početak novoga dana (usp. Post 1; Izl 12:6).

16:7 “Moraš kuhati i jesti ju” Hebrejski može značiti “vreti” ili “kuhati” (BDB 143, KB 164, *Piel* PERFEKT), ali zbog Knjige Izlaska 12:8-9, to mora značiti “kuhati”.

▣ **“moraš (se) vratiti svojim šatorima”** Ovo može značiti: (1) okolnost lutanja pustinjom (ili u najmanju ruku na ravninama Moaba); (2) hodočasnici koji su išli u Jeruzalem ostali su u šatorima tijekom ovih sedam dana Blagdana; ili (3) to je idiom u značenju “povratak vašim kućama”.

16:8 “svečano zborovanje GOSPODINU tvome Bogu” Blagdan je završio zajedničkim štovanjem (usp. Izl 12:16, “sveto zborovanje”). Jedan razlog za središnje žrtvovanje bio je razvitak u smislu skupne istovjetnosti i zajednice.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 16:9-12

⁹"Moraš brojiti sedam sedmica za sebe; moraš početi brojiti sedam sedmica od vremena kad si počeo stavljeti srp na stojeće žito. ¹⁰Onda ćeš slaviti Blagdan sedmica GOSPODINU svome Bogu s doprinosom dragovoljnog prinosa tvoje ruke, koje ćeš dati baš kao što GOSPODIN tvoj Bog blagoslovi tebe; ¹¹i moraš se radovati pred GOSPODINOM tvojim Bogom ti i tvoj sin i tvoja kćer i tvoj sluga i tvoja sluškinja i levit koji je u tvome gradu, i tudinac i siročić i udovica koji su u tvojoj sredini, u mjestu gdje GOSPODIN tvoj Bog odabere nastaniti Svoje ime. ¹²Moraš se sjetiti da ti bijaše rob u Egiptu, i moraš paziti da čuvaš ove naredbe."

16:10 "Blagdan sedmica" Ovo je također nazvano (1) Blagdan žetve u Knjizi Izlaska 23:16; i (2) Blagdan prvih plodova u Brojevima 28:26. Poslije, postao je Pedesetnica / Pentekost (rabinski povezan s davanjem Zakona na gori Sinaj), što znači "pedeset dana". To je bio Blagdan svibanjsko – lipanjske žetve ili vrijeme žetve pšenice. YHWH, ne *Baal*, bio je dobavljač!

▣ **"dragovoljnog prinosa"** Ovo je dozvoljavalo narodu donošenje prinosa u skladu s time koliko je Gospodin nekoga blagoslovio (usp. stih 17). To je opće načelo davanja (usp. II. Kor 8 - 9).

16:11 YHWH želi da svi znaju Njegova djela u prošlosti za Izraela i Njegovu posebnu brigu za one u potrebi (usp. stih 14; 12:12.18.19; 14:27.29; 26:11-13).

16:12 "Moraš se sjetiti" Teološki razlog za Blagdan sedmica (poljodjeljska žetva) bio je Izraelovo iskustvo ropstva u Egiptu.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 16:13-15

¹³"Moraš slaviti Blagdan sjenica sedam dana nakon što si skupio iz svoga gumna i svoje vinske bačve; ¹⁴i moraš se radovati u svojoj svetkovini, ti i tvoj sin i tvoja kćer i tvoj sluga i tvoja sluškinja i levit i tudinac i siročić i udovica koji su u tvojim gradovima. ¹⁵Sedam dana moraš slaviti svetkovinu GOSPODINU tvome Bogu u mjestu koje GOSPODIN odabere, jer će te GOSPODIN tvoj Bog blagosloviti u svima tvojim proizvodima i svemu radu tvojih ruku, tako da budeš posve radostan."

16:13 "Blagdan sjenica" Blagdan sjenica dolazi u jesen i bio je tijekom vremena ubiranja (usp. Izl 23:16; 34:22). Za teološki razlog ovoga Blagdana vidi Levitski zakonik 23:33-43.

Pozadina "sjenica" bila je rečena kako bi odrazila iskustvo Izraelaca:

1. poljodjeljskog života u Egiptu, gdje su sjenice bile građene u poljima za vrijeme žetve
2. življenja u privremenim stanovima (tj. šatorima) tijekom izlaska i razdoblja lutanja pustinjom
3. privremenih skloništa za hodočasnike kako bi ostali u središnjem svetištu (manje vjerojatno).

16:15 YHWH želi blagosloviti Svoj narod tako da se oni mogu radovati (BDB 970, KB 1333, *Qal* PERFEKT) pojedinačno, kao obitelj, i kad Božji narod (usp. 12:7.12.18; 14:26; 16:11.14; 26:11; 27:7).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 16:16-17

¹⁶"Tri puta u godini svi tvoji muški moraju se pojaviti pred GOSPODINOM tvojim Bogom u mjestu koje On odabere, na Blagdan beskvasnoga kruha i na Blagdan sedmica i na Blagdan sjenica, i oni se ne smiju pojaviti pred GOSPODINOM praznih ruku. ¹⁷Svaki će muškarac dati koliko je kadar, prema blagoslovu GOSPODINA tvoga Boga kojeg je On dao tebi."

16:16 "Tri puta u godini svi tvoji muški moraju se pojaviti" Stihovi 16 i 17 sažetak su stihova koji se odnose na sva tri Blagdana (usp. Izl 23:14.17). Zapamtite obrocima su bili posebno vrijeme prijateljstva i obiteljskoga druženja. Ovi su Blagdani omogućavali Izraelu da:

1. razvije osjećaj nacionalne zajednice
2. uči Božjim milosrdnim djelima nove naraštaje
3. pomogne siromašnoga i potrebitoga
4. rađuje se u dobrostivosti Boga Izraelova i Njegova ispunjenja obećanja/ blagoslova prema Savezu.

Zašto samo muškarci? Odražava li to podređenu ulogu žena? Zsigurno da drevni Bliski Istok nije bio ravnopravan, ali žene su bile poštovane unutar Izraela (npr. Izr 31).

Ja mislim da postoje dvije dobre mogućnosti:

1. žene su bile potrebne doma za potrebe posjeda i poljoprivrednih prigoda, posebice kad su muškarci bili odsutni
2. običaj da to budu muškarci može biti zamjetno označavanje štovanja Izraela kao različitog od kanaanskoga štovanja plodnosti, gdje su bile očekivane žene.

Za dobru, kratku raspru o ova tri godišnja Blagdana hodočašća vidi Roland de Vaux, *Ancient Israel*, tom 2, str. 484-502.

▣ **“Blagdanu”** Ovaj hebrejski pojam (BDB 290, KB 290), oboje i GLAGOL i IMENICA, upućuje na tri dana godišnjega štovanja u središnjem svetištu. Može biti prevedeno “blagdan hodočasnika”.

16:17 “dati koliko je kadar” Ovo upućuje na opće načelo davanja – svaki ima dati koliko može (usp. stih 10; II. Kor 8 - 9).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 16:18-20

¹⁸“Moraš imenovati za sebe suce i glavare u svima tvojim gradovima koje ti GOSPODIN tvoj Bog daje, prema tvojim plemenima, i oni moraju suditi narodu pravednom presudom. ¹⁹Ne smiješ izopačiti pravdu; ne smiješ biti pristran, i ne smiješ uzeti mito, jer mito zasljepljuje oči mudrih i iskrivljuje riječi pravednosti. ²⁰Pravdu, i jedino pravdu, moraš vršiti, tako da možeš živjeti i posjedovati zemlju koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje.”

16:18-20 Ovo je odvojen dio koji bi mogao ići s poglavljem 18. Bavi se smjernicama za građansko vodstvo (plemenski suci, levitski suci, kraljevi, svećenici, i proroci).

16:18 “Moraš imenovati za sebe suce i glavare u svima tvojim gradovima” Ovi su isti kao mjesni starješine vrata (npr. 21:19; 22:15; Amos 5:10.12.15). Mojsije je bio glavni sudac, ali on je imenovao pomagače (usp. Pnz 1:9-18; Izl 18:13-27).

16:19 “Ne smiješ” Ovaj stih popisuje tri smjernice za suce, Mojsijeve pomagače:

1. ne smiju izopačiti pravdu (BDB 639, KB 692, *Hiphil* IMPERFEKT, usp. Izl 23:6; 27:19; Pnz 16:19; 24:17; 27:19)
2. ne smiju pokazati pristranost (BDB 647, KB 699, *Hiphil* IMPERFEKT, doslovno hebrejski je “ne smiješ gledati u lice”)
3. ne smiju uzimati mito (BDB 542, KB 534, *Qal* IMPERFEKT, usp. Pnz 27:25).

▣ **“mito”** Mito čini dvije stvari:

1. “zasljepljuje oči mudrih” - BDB 734, KB 802, *Piel* IMPERFEKT, usp. Knjigu Izlaska 23:8; to je metaforički izričaj za snagu novca
2. “iskrivljuje (doslovno ‘okreće’) riječi pravednosti” - BDB 701, KB 758, *Piel* IMPERFEKT, usp. Izlazak 23:8; zapamtite da je pojam “pravda” ili “pravednost” od pojma, “mjerna trska” ili “ravna oštrica” (vidi Posebnu temu u 1:16). Većina riječi za grijeh u Bibliji su igra riječi na ovoj zamisli.

16:20 “Pravdu” Riječi “pravda” u stihu 20 i “pravednost” u stihu 18 od istoga su hebrejskoga korijena (BDB 841), koji govori o mjerilu. Sudac je vladao sukladno mjerilu koje je bilo otkrivena Božja volja (“Pravdu, i jedino pravdu”). Vođe (mjesni i svećenički suci) bili su uzorak milosrđa, dapače poštenja, YHWH-inog (usp. Izl 23:6-8).

▣ **“moraš vršiti”** Ovaj GLAGOL (BDB 922, KB 1191, *Qal* IMPERFEKT) bio je korišten doslovno u Ponovljenome zakonu 11:4; 19:6, ali ovdje je metaforički za Izraelov sudski sustav. Ostale metaforičke uporabe nađene su u Psalmu 34:14; Izrekama 21:21; Izaiji 51:5; i Hošei 6:3.

▣ **“tako da”** Izraelovo posjedovanje zemlje i YHWH-ina obećanja /blagoslovi bili su uvjetovani (usp. 4:1.25-26.40; 5:16.29.33; 6:18; 8:1; 11:8-9.18-21; 16:20; 32:46-47).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 16:21-22

²¹"Ne smiješ za sebe zasaditi ašeru od bilo koje vrste stabla uz oltar GOSPODINA tvoga Boga, kojeg ćeš napraviti za sebe. ²²Ne smiješ postaviti za sebe *sveti* stup kojeg GOSPODIN tvoj Bog mrzi."

16:21 Ponovljeni zakon 16:21.22 i 17:1 jedan su odlomak. Odlomak se bavi primjerenim načinima prinošenja žrtava. Za kratak opis štovanja Kanaanaca vidi Alfred J. Hoerth, *Archaeology and the Old Testament*, str. 219-222 i William Foxwell Albright, *Archaeology and the Religion of Israel*, str. 67-92.

▣ **"ne smiješ ... zasaditi. . . ašeru od bilo koje vrste stabla"** Ovaj "gaj" ili ašera podrazumijeva ili gaj od stabala ili rupe na podignutim podijima za kanaansko štovanje gdje su izrezbareni kolci, ili živi koji su predstavljali ženskoga ortaka muškoga boga plodnosti, bili stavljani. Ovo simbolizira štovanje plodnosti. Vidi bilješku u 12:3.

16:22 "Ne smiješ postaviti za sebe *sveti* stup" Vidi bilješku u 12:3.

▣ **"Bog mrzi"** Vidi bilješku u 12:31.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto je Gospodin želio imati tri godišnja okupljanja?
2. Jesu li sva tri Blagdane povezana s poljoprivredom? Podrazumijeva li to da je Mojsije uzeo već postojeće Blagdane i promijenio njihovu svrhu?
3. Popiši i opiši ove Blagdane.
4. Popiši tri pravila za suce:
 - a.
 - b.
 - c.
5. Kako je 16:21-22 povezano sa 17:1?

PONOVLJENI ZAKON 17

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
pravda mora biti uređena (16:18-17:13)	Zakoni se bave pravdom i religijom (16:18-17:20)	pravosuđe (16:18-17:13)	zlouporabe u štovanju (16:21-17:7)
16:21-17:1 17:2-7	16:21-17:1 17:2-7	16:21-17:1 17:2-7	16:21-17:1 17:2-7
17:8-13	17:8-13	17:8-13	levitski suci 17:8-13
načela vladajućih kraljeva 17:14-17 17:18-20	17:14-20	upute glede kralja 17:14-20	kraljevi 17:14-15 17:16-20

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 17:1

¹"Ne smiješ žrtvovati GOSPODINU svome Bogu vola ili ovcu koja ima nedostatak ili ikoju manju, jer to je odvratna stvar GOSPODINU tvome Bogu."

17:1 "nedostatak ili ikoju manju" Ovaj stih je okvirno povezan sa 16:21-22, koji se također bavi s prikladnim mjestima i vrstama žrtava. U SZ-u "nedostatak" (BDB 548) upućuje na svaku vrstu fizičke mane (usp. 15:21; Lev 22:20-25). Knjiga proroka Malahije 1:6-8 navodi primjer Izraelova davanja Bogu manje od najboljega.

☐	
NASB	“odvratna stvar”
NKJV	“gadost”
NRSV	“gnusno”
TEV	“GOSPODIN mrzi to”
NJB	“mrsko”

Pojam (BDB 1072) je raspravljen u 14:3.

☐ “GOSPODINU tvome Bogu” Ovo je uobičajen zavjetni izričaj koristeći YHWH i *Elohim*. Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 17:2-7

²Ako je naden u tvojoj sredini, u ikojem od tvojih gradova, koje ti GOSPODIN tvoj Bog daje, čovjek ili žena koji čini što je zlo u očima GOSPODINA tvoga Boga, kršenjem Njegova saveza, ³i otišao je te služio drugim bogovima i štovao ih, ili sunce ili mjesec ili išta od nebeskoga mnoštva, koje ti nisam zapovjedio, ⁴i ako ti je to rečeno i ti to poslušaj, onda to moraš istražiti temeljito. Vidi, ako je to istina i stvar je jamačno ta odvratna stvar koja je bila učinjena u Izraelu, ⁵tada moraš izvesti toga čovjeka ili tu ženu koji je učinio ovo zlo djelo do tvojih vrata, *to jest*, čovjeka ili ženu, i moraš ih kamenovati do smrti. ⁶Na dokazu dvojice svjedoka ili tri svjedoka, on koji mora umrijeti mora biti usmrćen; on ne smije biti usmrćen na dokazu jednoga svjedoka. ⁷Ruka svjedoka mora biti prva protiv njega da ga usmrti, i nakon toga ruka svega naroda. Tako ćeš očistiti zlo iz svoje sredine.”

17:2-13 Ovi se stihovi bave pravosuđem. Stihovi 2-7 bave se idolatrijom i zakonskim svjedocima. Stihovi 8-13 bave se srsishodnom postavkom sudova.

17:2

NASB	“koji čini (što je) zlo”
NKJV	“koji je bio pokvaren”
NRSV	“koji čini što je zlo”
TEV	“griješio je”
NJB	“koji čini što je krivo”

Ovaj izričaj je *Qal* IMPERFEKT GLAGOL (BDB 793 I, KB 889) i IZRAVAN OBJEKT (BDB 948). Ovo je uobičajeno dvo-suglasnički korijen, שר, koji znači “loš”, “zao”, “muka”, “bijeda”, “povreda”, ili “nesreća”. Ovdje ga okvir određuje kao (1) “kršenjem Njegova saveza”, stih 2 (BDB 716, KB 778, doslovno “prelaziti” i (2) “otišao je te služio drugim bogovima i štovao ih”, stih 3:

1. “otišao” - BDB 229, KB 246, *Qal* IMPERFEKT
2. “služio” - BDB 712, KB 773, *Qal* IMPERFEKT
3. “štovao” - BDB 1005, KB 295, *Hishtaphel* IMPERFEKT.

☐ “kršenjem Njegova saveza” Ovaj GLAGOL (BDB 716, KB 778, *Qal* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA) u osnovi znači “prijeci” ili “proći”. On je najviše upotrebljavan u doslovnome značenju, ali ponekad u teološkome smislu. Izvorno bi mogao upućivati na djelo rasijecanja životinje popola kao djelo sukladno Savezu i hodanje između dijelova (npr. Post 15:17). Prekršaj Saveza ishodio je u smrti ili uništenju (tj. kao prepolovljena životinja). On označava kršenje jasno određenih djelovanja (tj. pogodba prema Savezu, usp. 26:13; Jš 7:11.15; Suci 2:20; II. Kr 18:12; Jer 34:18-19; Hoš 6:7; 8:1).

17:3 “sunce ili mjesec ili išta od nebeskoga mnoštva” Drevni Babilonci bili su prvi, ali ne posljednji, koji su nebeska tijela vidjeli kao predstavnike bogova i boginja (usp. 4:19; II. Kr 17:16; 21:3.5; 23:4-5; II. Ljet 33:3.5; Jer 8:2; 19:13). Oni su smatrali da nebeska svjetla nadziru sudbinu čovječanstva (fizički i duhovno).

17:4 Ovaj je stih sličan 13:14. GLAGOL “to moraš istražiti temeljito” (BDB 205, KB 233, *Qal* PERFEKT) podrazumijeva potpunu istragu (usp. 13:14; 17:4.9; 19:18; Lev 10:16; Suci 6:29). Optužbe i znanje iz druge ruke nije bilo dovoljno za dokazivanje zločina. Izraelov sudski sustav bio je oštar (“kamenovati do smrti”, stih 5), ali temeljit.

☐	
NASB, TEV	“ako je to istina”
NKJV	“ako je to doista istina”
NRSV	“optužba dokazana istinitom”
NJB	“to je nađeno istinitim i potvrđenim”

Ovaj hebrejski idiom (hipotetski PARTIKULA [čestica], BDB 243 II, b i IMENICA BDB 54) ponovljen je tri puta u Ponovljenome zakonu (tj. 13:14; 17:4; 22:20).

☐	
NASB	“ta odvratna stvar”
NKJV	“to kao neka gadost”
NRSV	“gnusna stvar”
TEV	“ova zla stvar”
NJB	“ova mrska stvar”

Ovaj isti pojam (BDB 1072) bio je upotrijebljen u 17:1, gdje upućuje na oskvrnuto žrtvovanje. Ovdje upućuje na štovanje idola (tj. “nebesko mnoštvo”).

☐ “Izraelu” Vidi Posebnu temu u 1:1.

17:5 “do tvojih vrata” Ovaj je izričaj značio “tvojoj mjesnoj sudnici”. To je bilo mjesto gdje su mjesni starješine sjedili.

☐ “kamenovati (ih) do smrti” Ovo je bio oblik skupnoga kažnjavanja (usp. stih 7). Svaki zreli član zajednice djelovao je kako bi oslobodio sebe od zla (vidi punu bilješku u 13:10).

☐ Hebrejski tekst ima niz GLAGOLA što upućuju na smrt u stihovima 5-7:

1. “kamenovati do smrti” - BDB 709, KB 768, *Qal* PERFEKT, stih 5
2. smrt - BDB 559, KB 562:
 - a. stih 5, *Qal* PERFEKT
 - b. stih 6, *Hophal* IMPERFEKT
 - c. stih 6, *Qal* PARTICIP
 - d. stih 6, *Hophal* IMPERFEKT
 - e. stih 7, *Hiphil* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA.

Prekršaji Saveza donosili su teške posljedice (usp. Pnz 27 - 29)! Zlo unutar zajednice mora biti iskorijenjeno.

17:6 “Na dokazu dvojice svjedoka” Ovo je Mojsijev zahtjev (usp. Br 35:30 i Pnz 19:15; također zabilježi Mt 18:16; Iv 8:7; II. Kor 13:1; i I. Tim 5:19).

☐ “on ne smije biti usmrćen na dokazu jednoga svjedoka” Vidi 19:15-21 i Knjigu Brojeva 35:30.

17:7 “Ruka svjedoka mora biti prva protiv njega” Onaj koji je svjedočio protiv osobe morao je baciti prvo kamenje (usp. 13:9; Lev 24:14). Na taj način, ako su svjedoci lagali, onda bi ih Bog kaznio za prolijevanje nevine krvi (tj. ubojstvo).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 17:8-13

⁸“Ako je ikoji slučaj pretežak za tebe da odlučiš, između jedne vrste ubojstva ili druge, između jedne vrste parnice ili druge, i između jedne vrste napada ili drugog, postajući predmetima raspre u tvojim sudovima, onda ćeš ustati i otići na mjesto koje GOSPODIN tvoj Bog odabere. ⁹Tako moraš doći do levitskoga svećenika ili suca koji je u službi tih dana, i moraš se raspitati o njima i oni ti moraju izreći presudu u slučaju. ¹⁰Moraš napraviti prema odredbama presude koje su ti oni izrekli iz toga mjesta koje GOSPODIN odabere; i ti moraš paziti da izvršiš sve sukladno onome što te oni uče. ¹¹Prema odredbama zakona kojeg te uče, te prema presudi koju ti oni kažu, ti moraš napraviti; ne smiješ se okrenuti u stranu od riječi koju su ti izrekli, na desno ili lijevo. ¹²Čovjek koji se ponaša drsko ne slušanjem svećenika koji tamo stoji služiti GOSPODINU tvome Bogu, ili prema sucu, taj čovjek mora umrijeti; tako ćeš očistiti zlo iz Izraela. ¹³Tada će sav narod čuti i bojati se, i neće se ponašati drsko ponovno.”

17:8 Vrlo teški (BDB 810, KB 927, *Niphal* IMPERFEKT) slučajevi morali su biti upućeni svećenicima u središnjemu svetištu (usp. 12:5.11.13).

Ove vrste sudskih poteškoća bile su opisane kao:

1. “krv za krv” (BDB 196), u značenju ubojstva
2. “osuda za osudu” (BDB 192):
 - a. NRSV, “jedna vrsta zakonskoga prava i druga”
 - b. TEV, “određeni slučajevi vlasničkih prava”
 - c. NJB, “proturječne tvrdnje”
 - d. REB, “građanska prava”
 - e. JPSOA, “građanski zakon”
 - f. NET Biblija, “zakonska tvrdnja”
 - g. NIV, “suđenja”
3. “udarac za udarac” (BDB 619), u značenju neke vrste napada (usp. 21:5).

The Jewish Study Bible, str. 405, tvrdi da su teški slučajevi uključivali pomanjkanje dokaza. Upućivanjem takvih svećenicima u središnjemu svetištu, Mojsije je podrazumijevao da će Božanski uvid odrediti krivnju ili nevinost uključenih strana.

▣ **“koje GOSPODIN tvoj Bog odabere”** Ovaj GLAGOL (BDB 103, KB 119) bio je u Ponovljenome zakonu upotrijebljen za nekoliko stvari:

1. YHWH-in odabir praočeva Izraela, 4:37
2. YHWH-in odabir Izraela, 7:6.7; 10:15; 14:2
3. YHWH-in odabir mjesta središnjega svetišta, 12:5.11.14.18.21.26; 14:23.24.25; 15:20; 16:2.6.7.11.15.16; 17:8.10; 18:6; 26:2; 31:11
4. YHWH-in odabir kralja, 17:15
5. YHWH-in odabir Aronskoga (levitskoga) svećenstva, 18:5; 21:5.

17:9 “levitskoga svećenika” Masoretski tekst (hebrejski), Septuaginta (grčki), i Pešita (aramejski) imaju množinu, “svećenika”. To označava svećeničko udruženje ili ceh (usp. 19:17). Ovo je bio rabinski dokazni tekst za Sanhedrin (uspostavljen od Ezre).

▣ **“suca”** Masoretski tekst ima jedninu. Ovo upućuje na jednoga suca (usp. II. Ljet 19:11 za povijesni primjer ovoga) ili vođu skupine sudaca.

17:9-12 Izrael je morao biti pun poštovanja i poslušan sudskim raspravama jer je odražavao YHWH-in autoritet. Zabilježite korištene GLAGOLE:

1. “izreći” - BDB 616, KB 665
 - a. stih 9, *Hiphil* PERFEKT
 - b. stih 10, *Hiphil* IMPERFEKT
 - c. stih 11, *Hiphil* IMPERFEKT
2. “napraviti” - BDB 793, KB 889
 - a. stih 10, *Qal* PERFEKT
 - b. stih 10, *Qal* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA
 - c. stih 11, *Qal* IMPERFEKT
 - d. stih 12, *Qal* IMPERFEKT
3. “uče” - BDB 434, KB 436
 - a. stih 10, *Hiphil* IMPERFEKT
 - b. stih 11, *Hiphil* IMPERFEKT
4. “ne slušanjem” - BDB 1033, KB 1570, *Qal* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA.

17:11 “ne smiješ se okrenuti u stranu od riječi ... na desno ili lijevo” Ovo je hebrejski idiom za ne mijenjanje osude ili kazne dodijeljene od levitskih sudaca. Slična metafora bila je korištena za YHWH-ine riječi u 4:2; 12:32. Kad je jednom

obznanjena YHWH-ina volja, okretanje desno ili lijevo znači neposlušnost (usp. 5:32; 17:20; 28:14; Jš 1:7; 23:6; II. Kr 22:2; Izr 4:27).

17:12 “svećenika koji tamo stoji služiti GOSPODINU” Ovo je metafora za levitskoga svećenika.

▣ **“drsko”** Ovaj pojam (BDB 268) bio je korišten za voljnu neposlušnost (usp. 1:43; 17:12.13; 18:20.22). Sudac i svećenik bili su predstavnici YHWH-inog autoriteta. Prema tome, odbacivanje njihovih odluka bilo je odbacivanje YHWH! U 18:20-22, to su proroci koji nisu poznali YHWH-ino govorenje u Njegovo ime, iskorištavajući Njegov autoritet!

NASB, NRSV	“(tako) ćeš očistiti zlo iz Izraela”
NKJV	“odstranit ćeš zlu osobu iz Izraela”
TEV	“maknut ćeš ovo zlo iz Izraela”
NJB	“Moraš istjerati ovo zlo iz Izraela”

GLAGOL (BDB 128, KB 145, *Piel* PERFEKT) znači spaliti ili proždrijeti (usp. Br 11:3). Ovdje je korišten metaforički kao u 13:5; 17:7.12; 19:13.19; 21:21.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 17:14-17

¹⁴“Kad udeš u zemlju koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje, i zaposjedneš je i budeš živio u njoj, pa kažeš: 'Postavit ću kralja nada mnom kao svi narodi koji su oko mene', ¹⁵ti ćeš sigurno postaviti kralja nad sobom kojeg GOSPODIN tvoj Bog odabere, *jednoga* između svojih zemljaka postaviti ćeš kao kralja nad sobom; ne smiješ postaviti stranca nad sobom koji nije tvoj zemljak. ¹⁶Povrh toga, on neće umnožiti konje za sebe, niti će izazvati narod da se vrati u Egipat da umnoži konje, budući ti je GOSPODIN rekao: 'Ti se nikad više nećeš vratiti tim putem.' ¹⁷On neće umnožiti žene za sebe, ili inače njegovo će se srce okrenuti; niti će uvelike uvećati srebro i zlato za sebe.”

17:14-20 Ovo su neki od najoprečnijih stihova u SZ-u, posebice u Petoknjižju. Ovi stihovi govore o dolasku kralja. Mnogi današnji znanstvenici kažu da je Ponovljeni zakon knjiga koja je bila nađena za vrijeme Jošijine obnove stotinama godina poslije tijekom monarhijskoga razdoblja, te da je bila pisana od svećenika onda za štovanje koje je moralo imati središte u Jeruzalemu (usp. II. Kr 22:8; II. Ljet 34:14-15). Oni tvrde kako je dokaz da ona nije bila pisana od Mojsija taj što nigdje drugdje u Petoknjižju nije spomenut kralj. To je anakronizam [pogrješka u računanju vremena – op.prev.] upućujući na Salomona, dakle očito je morala biti pisana kasnije. Ja ne vjerujem ničemu od toga! Neki stihovi koji pokazuju da stihovi 14-20 nisu jedinstveni u Petoknjižju su Knjiga Postanka 17:6, 35:11; 36:31; Brojevi 24:7; Suci 8:22.23; 9:6. Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: MOJSIJEVO AUTORSTVO PETOKNJIŽJA

I. Knjiga Postanka

- A. Sâma Biblija ne imenuje autora. Knjiga Postanka nema “ja” dijelova kao Knjiga Ezre, Nehemije ili “mi” dijelova kao Djela apostolska.
- B. Židovska predaja:
 1. drevni židovski pisci kažu da ga je napisao Mojsije:
 - a. Ben Sirah, Propovjednik 24:23, pisan oko 185. g.pr.Kr.
 - b. *Baba Bathra* 14b, dio Talmuda
 - c. Filo iz Aleksandrije, Egipat, židovski filozof, pišući netom prije Isusove službe
 - d. Josip Flavije, židovski povjesničar, pišući netom poslije Isusove službe
 2. Tora je jedno objedinjeno povijesno izvješće. Nakon Knjige Postanka svaka Knjiga započinje veznikom “i” (osim Knjige Brojeva)
 3. ovo je bilo otkrivenje Mojsiju:
 - a. Mojsiju je rečeno da mora pisati:
 - (1) Knjiga Izlaska 17:14
 - (2) Knjiga Izlaska 24:4.7
 - (3) Knjiga Izlaska 34:27.28
 - (4) Knjiga Brojeva 33:2

- (5) Ponovljeni zakon 31:9.22.24-26
- b. Bog je rekao da je imao govoriti preko Mojsija:
 - (1) Ponovljeni zakon 5:4-5.22
 - (2) Ponovljeni zakon 6:1
 - (3) Ponovljeni zakon 10:1
- c. Mojsije je rekao da mora govoriti riječi Tore narodu:
 - (1) Ponovljeni zakon 1:1.3
 - (2) Ponovljeni zakon 5:1
 - (3) Ponovljeni zakon 27:1
 - (4) Ponovljeni zakon 29:2
 - (5) Ponovljeni zakon 31:1.30
 - (6) Ponovljeni zakon 32:44
 - (7) Ponovljeni zakon 33:1
- 4. SZ-ni autori pripisuju ga Mojsiju:
 - a. Knjiga o Jošui 8:31
 - b. II. Knjiga o Kraljevima 14:6
 - c. Knjiga Ezre 6:18
 - d. Knjiga Nehemije 8:1; 13:1-2
 - e. II. Knjiga Ljetopisa 25:4; 34:12; 35:12
 - f. Knjiga proroka Daniela 9:11
 - g. Knjiga proroka Malahije 4:4
- C. Kršćanska predaja
 - 1. Isus je pripisao navode iz Tore Mojsiju:
 - a. Evanđelje po Mateju 8:4; 19:8
 - b. Evanđelje po Marku 1:44; 7:10; 10:5; 12:26
 - c. Evanđelje po Luki 5:14; 16:31; 20:37; 24:27.44
 - d. Evanđelje po Ivanu 5:46-47; 7:19.23
 - 2. ostali NZ-ni autori pripisuju navode iz Tore Mojsiju:
 - a. Evanđelje po Luki 2:22
 - b. Djela apostolska 3:22; 13:39; 15:1.15-21; 26:22; 28:23
 - c. Poslanica Rimljanima 10:5.19
 - d. I. Poslanica Korinćanima 9:9
 - e. II. Poslanica Korinćanima 3:15
 - f. Poslanica Hebrejima 10:28
 - g. Knjiga Otkrivenja 15:3
 - 3. većina očeva rane Crkve prihvaćali su Mojsijevo autorstvo. Irenej, Klement Aleksandrijski, Origen i Tertulijan svi su imali pitanja o Mojsijevu odnosu s tadašnjim kanonskim oblikom Knjige Postanka.
- D. Suvremena znanost
 - 1. Očito su postojali urednički dodaci Tori (izgleda kako bi se drevni tekst učinio razumljivijim suvremenim čitateljima):
 - a. Knjiga Postanka 12:6; 13:7; 14:14; 21:34; 32:32; 36:31; 47:11
 - b. Knjiga Izlaska 11:3; 16:36
 - c. Knjiga Brojeva 12:3; 13:22; 15:22-23; 21:14-15; 32:33 i dalje
 - d. Ponovljeni zakon 3:14; 34:6
 - e. drevni pisci bili su visoko obučeni i obrazovani. Njihove su se tehnike razlikovale od zemlje do zemlje:
 - (1) u Mezopotamiji su bili vrlo pozorni da ne promijene išta, i čak su provjeravali svoja djela zbog ispravnosti. Postoji jedna drevna sumerska pisana opaska (“djelo je dovršeno od početka do kraja, bilo je prepisano, ispravljeno, uspoređeno, i provjereno od znaka do znaka” iz otprilike 1400.-te g.pr.Kr.)

- (2) u Egiptu oni su slobodno ispravljali drevne tekstove kako bi ih osuvremenili za tadašnje čitatelje.
Pisci u Kumranu slijedili su ovaj pristup.
2. Znanstvenici XIX. stoljeća teoretizirali su da je Tora miješan spis iz mnogih izvora kroz proširena vremensko razdoblje (Graft-Wellhausen). Ovo je bilo temeljeno na sljedećemu:
- a. različitim imenima za Boga
 - b. očitih dvojnosti u tekstu
 - c. obliku izvješća
 - d. teologiji izvješća.
3. Pretpostavljeni izvori i nadnevc:
- a. J izvor (uporaba YHWH), 950. g.pr.Kr.
 - b. E izvor (uporaba Elohim), 850. g.pr.Kr.
 - c. JE spojeno, 750 g.pr.Kr.
 - d. D izvor (“Knjiga Zakona”, 22:8, otkrivena tijekom Jošijine obnove dok je preinaka Hrama vjerojatno bila Knjiga Ponovljenoga zakona, pisana od neznanoga svećenika Jošijina vremena kako bi poduprla njegovu obnovu), 621. g.pr.Kr.
 - e. P izvor (sva svećenička građa posebice obred i provedba), 400. g.pr.Kr.
 - f. očito su postojali urednički dodaci Tori. Židovi tvrde da je to bio:
 - (1) veliki svećenik u vremenu pisanja
 - (2) prorok Jeremija
 - (3) pisar Ezra – IV. Ezdrina kaže da je ju on ponovno pisao jer su izvornici bili uništeni kod pada Jeruzalema 586 g.pr.Kr.
 - g. međutim, J. E. D. P. teorija govori više o našim suvremenima književnim teorijama i grupacijama negoli dokaz iz Tore (R.K. Harrison, *Introduction to the Old Testament*, str. 495-541 i *Tyndale Commentary Series*, “Levitski zakonik”, str. 15-25)
 - h. osobine hebrejske književnosti:
 - (1) dvojnosti, kao Knjiga Postanka 1 i 2, zajedničke su u hebrejskome. Uobičajeno je dan opći opis i potom je slijeđen posebnim izvješćem. Ovo bi mogao biti način isticanja istina ili pomoć usmenome pamćenju
 - (2) drevni su rabini rekli kako dva najuobičajenija imena za Boga imaju teološko značenje:
 - (a) YHWH – ime prema Savezu za Božanstvo kako se On odnosi prema Izraelu kao Spasitelj i Iskupitelj (usp. Ps 103)
 - (b) Elohim – Božanstvo kao Stvoritelj, Davatelj, i Održavatelj svega života na Zemlji (usp. Ps 104)
 - (3) uobičajeno u ne-biblijskoj književnosti Bliskoga Istoka za raznovrsnost stilova i rječnika je to da se pojavljuje u jedinstvenim književnim djelima (Harrison, str. 522-526).
- E. Dokaz iz književnosti drevnoga Bliskog Istoka podrazumijeva da je Mojsije koristio kuneiformne spise ili mezopotamski način usmene predaje kako bi napisao Knjigu Postanka. Ovo ni u kojem slučaju ne znači podrazumijevanje gubitka nadahnutosti ali je pokušaj objašnjenja književnoga fenomena Knjige Postanka. Početak u Knjizi Postanka 37 kao izrazit egipatski utjecaj načina, oblika i rječnika izgleda nagovještava da je Mojsije koristio ili književna djela ili usmene predaje iz Izraelovih dana u Egiptu. Mojsijeva službena izobrazba bila je u potpunosti egipatska! Točna književna građa Petoknjižja je neizvjesna. Ja vjerujem da je Mojsije sastavljač i autor ogromne većine Petoknjižja, iako je mogao koristiti pisare i/ili pisane i usmene predaje. Povijesnost i vjerodostojnost ovih prvih nekoliko Knjiga SZ-a izvjesni su.
- II. Knjiga Izlaska
- A. Tora je jedno jedinstveno izvješće. Knjiga Izlaska započinje veznikom “i”. Vidi opširnu raspravu u pregledu Knjige Postanka.
 - B. Postoji nekoliko mjesta u Knjizi Izlaska gdje se kaže da je Mojsije napisao:
 1. 17:14
 2. 24:4.12

3. 34:27.28.
- C. Knjiga o Jošui 8:31 navodi Knjigu Izlaska 20:25 i pripisuje to Mojsiju. Isus navodi Knjigu Izlaska 20:12.17 i pripisuje je Mojsiju, Evandjelje po Marku 7:10.

III. Knjiga Brojeva

- A. Ovo je prva Knjiga Tore koja imenuje pisani izvor: “*Knjiga Gospodinovih ratova*”, 21:14-15. Ovo jasno pokazuje da je Mojsije koristio druge pisane spise.
- B. Ova Knjiga izjavljuje da je Mojsije morao i jeste objavio događaje iz razdoblja lutanja pustinjom.
- C. Knjiga Brojeva također osigurava nekoliko primjera očitih uredničkih dodataka (moguće Jošuinih ili Samuelovih):
1. 12:1.3
 2. 13:22
 3. 15:22-23
 4. 21:14-15
 5. 32:33 i dalje
 6. 32:33 i dalje.
- D. U većini slučajeva Mojsije je navodio u trećem licu osim u izravnim navodima. Ovo podrazumijeva da je Mojsije koristio pisanu pomoć u sastavljanju ovih građa.
- E. Zanimljivo je zabilježiti da Knjiga Brojeva uključuje dva ne-izraelska književna djela: (1) amorejska Pjesma poruke u 21:27-30 (moguće je stih 30 bio izraelski dodatak); i (2) Balaamovi razgovori s Balakom, kraljem Moaba u 23-24. Oni pokazuju uporabu pisane ili usmene građe uključene u sastavljanje Knjige (usp. *Knjigu Gospodinovih ratova*).

IV. Ponovljeni zakon

- A. Židovska predaja:
1. drevna predaja je jednodušna da je autor bio Mojsije
 2. ovo je navedeno u:
 - a. Talmudu - Baba Bathra 14b
 - b. Mišni
 - c. Ben Sirahovom Propovjedniku 24:23 (pisanome oko 185. g.pr.Kr.)
 - d. Filu Aleksandrijskome
 - e. Josipu Flaviju
 3. sâmo Pismo:
 - a. Knjiga o Sucima 3:4 i o Jošui 8:31
 - b. “Mojsije reče”:
 - (1) Ponovljeni zakon 1:1.3
 - (2) Ponovljeni zakon 5:1
 - (3) Ponovljeni zakon 27:1
 - (4) Ponovljeni zakon 29:2
 - (5) Ponovljeni zakon 31:1.30
 - (6) Ponovljeni zakon 32:44
 - (7) Ponovljeni zakon 33:1
 - c. “YHWH reče Mojsiju”:
 - (1) Ponovljeni zakon 5:4-5.22
 - (2) Ponovljeni zakon 6:1
 - (3) Ponovljeni zakon 10:1
 - d. “Mojsije napisa”:
 - (1) Ponovljeni zakon 31:9.22.24
 - (2) Knjiga Izlaska 17:14
 - (3) Knjiga Izlaska 24:4.12
 - (4) Knjiga Izlaska 34:27-28
 - (5) Knjiga Brojeva 33:2
 - e. Isus navodi iz ili smjera na Ponovljeni zakon i izjavljuje: “Mojsije reče” / “Mojsije napisa”:

- (1) Evanđelje po Mateju 19:7-9; Marku 10:4-5 – Ponovljeni zakon 24:1-4
- (2) Evanđelje po Marku 7:10 - Ponovljeni zakon 5:16
- (3) Evanđelje po Luki 16:31; 24:27.44; Ivanu 5:46-47; 7:19.23
- f. Pavao potvrđuje Mojsija kao autora:
 - (1) Poslanica Rimljanima 10:19 - Ponovljeni zakon 32:21
 - (2) I. Poslanica Korinćanima 9:9 - Ponovljeni zakon 25:4
 - (3) Poslanica Galaćanima 3:10 - Ponovljeni zakon 27:26
 - (4) Djela apostolska 26:22; 28:23
- g. Petar potvrđuje Mojsija kao autora u njegovom govoru na Pedeseticu - Djela apostolska 3:22
- h. autor Poslanice Hebrejima potvrđuje Mojsija kao autora - Poslanica Hebrejima 10:28 - Ponovljeni zakon 17:2-6

B. Suvremena znanost

1. Mnogi teolozi XVIII. i XIX. stoljeća, slijedeći Graf-Wellhausenovu teoriju višestrukoga autorstva (J.E.D.P.), tvrde da je Ponovljeni zakon bio pisan od svećenika/proroka tijekom Jošijine kraljevine u Judi kako bi poduprli njegovu duhovnu obnovu. To bi moglo značiti da je Knjiga bila pisana u Mojsijevo ime oko 621. g.pr.Kr.
2. ovo temelje na:
 - a. II. Knjizi o Kraljevima 22:8; II. Ljetopisa 34:14-15: “Našao sam knjigu zakona u kući GOSPODINOVOJ”
 - b. poglavlje 12 raspravlja o jednoj strani za Šator i poslije Hrama
 - c. poglavlje 17 raspravlja o kasnijemu kralju
 - d. istina je da je pisanje Knjige u ime čuvene osobe iz prošlosti bilo uobičajeno na Bliskome Istoku i u židovskim krugovima
 - e. postoje sličnosti načina pisanja, rječnika i gramatike između Ponovljenoga zakona i Knjige o Jošui, o Kraljevima te Knjige proroka Jeremije
 - f. Ponovljeni zakon navodi Mojsijevu smrt, poglavlje 34
 - g. postoje očiti kasniji urednički dodaci u Petoknjžju:
 - (1) Ponovljeni zakon 3:14
 - (2) Ponovljeni zakon 34:6
 - h. ponekad neobjašnjivom različnošću u uporabi imena Božanstva: El, El Šadaj, Elohim, YHWH, u naizgled jedinstvenim okvirima i povijesnim razdobljima.

V. Zaključak

Drevna predaja i arheologija daju vjerodostojni dokaz da je Mojsije bio urednik / autor od Knjige Postanka do Ponovljenoga zakona. On je mogao koristiti i usmene i pisane izvore, kao i pisare kako bi stvorio biblijsku književnost. Očito je da su kasniji pisari ili proroci osuvremenili tekst za svoje naraštaje.

17:14 “ pa kažeš: ‘Postavit ću kralja nada mnom kao svi narodi koji su oko mene’” GLAGOL je *Qal* KOHORTATIV (BDB 962, KB 1321). Ponovljen je četiri puta u stihovima 14 i 15. Druga (*Qal* INFINITIVNI APSOLUT) i treća (*Qal* IMPERFEKT) uporaba *idu* zajedno kao način isticanja:

1. NASB, NKJV “ti ćeš zasigurno postaviti”
2. NRSV “ti možeš doista postaviti”
3. TEV “budi siguran”.

Poteškoća nije bio kralj, nego kralj “kao svi narodi koji su oko mene“! Kralj je morao predstavljati YHWH-u (usp. stih 8), ne istočnjačke poganske sudove. Ovo posebno pitanje bavi se time kad je Izrael pitao Samuela za kralja u I. Knjizi o Samuelu 8.

17:15 “kojeg GOSPODIN tvoj Bog odabere” Bog je suveren, On (ne Izrael, usp. stih 14) odabire čovjeka, ali Izrael potvrđuje Njegov odabir njihovim očitovanjem (npr. Suci 11:11; Hoš 1:11).

Zabilježite smjernice za kraljevanje:

1. kad Izrael zaposjedne zemlju, stih 14
2. onaj kojeg YHWH odabere, stih 15
3. ne stranac, stih 15
4. on se neće pouzdati u vojnu silu (“umnožiti konje”), stih 16
5. on neće tražiti pomoć od Egipta, stih 16
6. on neće imati pouzdanja u političke vazalske ovisnosti (“umnožiti žene”), stih 17
7. on neće imati pouzdanja u bogatstvo (“uvećati srebro i zlato”), stih 17.

Knjiga Brojeva 4 - 7 odražava Salomonove zlouporabe! U drevnome zakonu Bliskoga Istoka bilo je jedinstveno to da je kralj imao ograničene moći, ali u Izraelu Bog:

1. postavlja mjesto i postupke pravde
2. postavlja uzorak šovanja
3. postavlja granice kraljevske moći, nasljeđa, i bogatstva
4. kralj je jedan između mnogih sudionika Saveza (usp. stih 20)
5. kralj mora učiti marljivo i provoditi (osobno i službeno) Božje zakone (usp. stihove 18-19).

17:16 “on neće umnožiti konje” Konji su bili vlasništvo jedino vladara, ne mjesnih ljudi. Konj je bio oružje za bitku u ratu. Drugim riječima: “Ne vjeruj svojoj vojnoj sili. Ja, Bog, štitim te.”

▣ **“Ti se nikad više nećeš vratiti tim putem”** Ovo moguće upućuje na kasniju provedbu mijenjanja hebrejskih plaćenika za konje. Jedan povijesni primjer je Elefantinska zajednica. Međutim, u okviru, to ponovno potvrđuje da se dolazeći kralj mora potpuno pouzdati u samoga YHWH-u!

17:17 “On neće umnožiti žene” Ovo upućuje na (1) bludnu uporabu moći ili vjerojatnije (2) političke i religijske saveze. To je bio drevni bliskoistočni način sklapanju “ne-napadačkih” ugovora.

▣ **“niti će uvelike uvećati srebro i zlato za sebe”** Bog je postavio kralja kao Svoga pod-pastira. Taj pod-pastir neće se nikad boriti za osobno bogatstvo ili silu.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 17:18-20

¹⁸“Sad će se dogoditi kad on sjedne na prijestolje svoga kraljevstva, on će pisati za sebe prepisku ovoga zakona na svitku u prisutnosti levitskih svećenika. ¹⁹On će biti s njim i on će ga čitati sve dane svoga života, da može učiti bojati se GOSPODINA svoga Boga, marljivim vršenjem svih riječi ovoga zakona i ovih odredbi, ²⁰da njegovo srce ne bude uzdignuto iznad njegovih zemljaka i da se ne okrene na stranu od zapovijedi, na desno ili lijevo, tako da on i njegovi sinovi mogu prebivati dugo u njegovu kraljevstvu u središtu Izraela.”

17:18-20 Ovi su stihovi sažetak kraljevog odnosa s Božjom otkrivenom voljom (tj. Zakon).

17:18 “on će pisati za sebe prepisku ovoga zakona” Ovo vjerojatno upućuje na nekoga (tj. levitskoga svećenika) koji radi prijepis za sebe (usp. II. Kr 11:12). To je stih od kojeg je Septuaginta dobila naslov za knjigu Ponovljenog zakona (tj. Drugi Zakon), ali u okviru ovaj stih upućuje na drugu prepisku Zakona, ne preuređenu izvedbu Zakona.

17:19 Ovaj stih ima niz *Qal* INFINITIVNIH REČENIČNIH GRAĐA, koje teku od kraljevog čitanja (BDB 894, KB 1128, *Qal* PERFECT) i učenja (BDB 540, KB 531, *Qal* IMPERFECT) iz YHWH-inog otkrivenja Njegove volje preko Mojsija (tj. Petoknjžje):

1. “bojati se” (BDB 431, KB 432)
2. “držati” (BDB 1036, KB 1581)
3. “vršiti” (BDB 793, KB 889)
4. “njegovo srce ne bude uzdignuto iznad njegovih zemljaka” (BDB 926, KB 1202, usp. 8:14)
5. “ne okrene se na stranu od zapovijedi” (BDB 693, KB 747).

Ovaj prijepis Božjega Zakona morao je prebivati s kraljem (ovo upućuje na prvi GLAGOL u stihu 19, BDB 224, KB 243, *Qal* PERFECT). On odražava usporednicu ‘Hetitskih rasprava’, gdje su bile rađene dvije prepiske ugovora. Jedna je stavljena u

hram zavjetnih sudionika božanstva (ovdje YHWH-in Šator) i drugi je ostao s vazalskim kraljem (tj. da bude redovito čitan kao i da se poštuje).

▣ **“ovoga zakona i ovih odredbi”** Vidi Posebnu temu u 4:1.

17:20 “na desno ili lijevo” Ovo je hebrejski idiom za poslušnost. Božja je volja bila opisana kao “put” ili “staza”. Jasno je bio označen (Zakonom). Izraelci su morali ostati na putu (npr. Ps 119:105), što je upućivalo na način života (npr. Izr 6:23).

▣ **“tako da on i njegovi sinovi mogu prebivati dugo u njegovu kraljevstvu”** Kraljevanje, kao i veliko svećeništvo, moralo je imati nasljedno potomstvo. Kraljevanje (tj. poslije zamisao Mesije) bilo je nagoviješteno kao ono koje mora biti iz loze Jude (usp. Post 49:10; II. Sam 7).

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Kako se 16:21-22 odnosi prema 17:1?
2. Kako mora biti uređeno sudstvo?
3. Zašto su stihovi 14-20 tako prijeporni?
4. Kakav je bio odnos Izraelova kralja prema Zakonu?

PONOVLJENI ZAKON 18

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
uloga svećenika i levita 18:1-5	primjereno štovanje Boga 18:1-2	udio svećenika 18:1-2	levitsko svećeništvo 18:1-2
18:6-8	18:3-5 18:6-8	18:3-5 18:6-8	18:3-5 18:6-8
izbjegavati odvratne običaje 18:9-14	18:9-14	upozorenje protiv poganskih činidbi 18:9-13	proroci 18:9-12
novi prorok kao Mojsije 18:15-22	18:15-22	obećanje o slanju proroka 18:14-15 18:16-20 18:21-22	18:13-20 18:21-22

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

UVID U STIHOVE - 16:18 - 18:22 bavi se vodstvom Izraela

- A. Suci - 16:18-20; 17:8-13
- B. Kralj - 17:14-20
- C. Leviti / svećenici - 18:1-8
- D. Proroci - 18:9-22
 1. krivi - poglavlja 9-13
 2. pravi - poglavlja 14-22

- a. sadašnji (Mojsije)
- b. budući (prije i poslije izgnanstva)
- c. eshatološki (Mesija).

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 18:1-2

¹"Levitski svećenici, čitavo Levijevo pleme, neće imati dijela ili baštine s Izraelom; oni će jesti GOSPODINOVE žrtve paljenice i Njegov dio. ²Oni neće imati baštine među svojim zemljacima; GOSPODIN je njihova baština, kao što im On obeća."

18:1 "Levitski svećenici, čitavo Levijevo pleme" Prema Rolandu de Vauxu, *Ancient Israel*, tom 2, str. 358, ime Levi može imati tri moguća etimološka izvora:

1. "okretati se uokolo", podrazumijeva obredni ples ili postupak (slično plesu proroka *Baala* u I. Kr 18:26)
2. "pratiti nekoga" ili "biti napadnut od nekoga", moguće narodna etimologija dana u Knjizi Postanka 29:34, također zabilježite Brojevi 18:2.4
3. "pozajmiti", "dati jamstvo", moguće upućuje na i usporedno je s "dati" što upućuje na prvorodene YHWH-i (Br 3:12; 8:16) ili na Samuela koji je bio dan YHWH-i u I. Samuelovoj 1:28.

Uključeno je nekoliko razvojnih stupnjeva:

1. u Knjizi Izlaska to su bili prvorodeni od svake obitelji što su bili dani YHWH-i, da Mu služe (usp. Izl 13)
2. ovo je bilo promijenjeno (Mojsijev Savez) na jedno određeno pleme (tj. Levijevo) koje je djelovalo kao YHWH-ini posebni sluge (usp. Br 3:12; 8:16)
3. ovo je bilo izmijenjeno u povijesti Izraela:
 - a. neke Levijeve obitelji služile su u središnjemu svetištu
 - b. druge su službovale mjesno
 - c. poslije je rabinski judaizam proširio zamisao mjesnih levitskih učitelja na mjesne rabine ili pisare, ali ne neophodno iz Levijevog plemena
4. za dobru raspravu o ostaloj teoriji vidi (1) *The Language and Imagery of the Bible*, od G. B. Cairda, str. 70 i (2) *Ancient Israel* od Rolanda de Vauxa, tom 2, str. 360-371.

▣ **"neće imati dijela ili baštine"** Baština levita bio je Sâm Bog (usp. 10:9; 12:12; 14:27.29; Ps. 16:5; 73:23-26; Tuž 3:24; Ez 28). U Knjizi o Jošui 20 – 21 levitima su bili dani dijelovi od 48 gradova i okolna zemlja kao posjed. Među tih 48 gradova bilo je i šest gradova utočišta, tri na svakoj strani Jordana, gdje je osoba mogla pobjeći ako je nehotimice ubila ortaka po Savezu zato da pobjegne od "krvne osvete" (usp. 19:1-13; Br 35:9-15).

▣ **"oni će jesti GOSPODINOVE žrtve"** Prvotno svi su leviti sudjelovali u dijelu Izraelovih žrtava (usp. stihove 6-8). Poslije su svećenici bili potpomognuti hranom s oltara i malim dijelovima privatne zemlje koja je okruživala levitske gradove. Također leviti su bili potpomognuti tro-godišnjom mjesnom desetinom (usp. 14:27; Br 18: 25-29; Neh 10:37.38).

Postoje neke različnosti o tome kako je čitavo Levijevo pleme bilo potpomognuto. Ovo nisu suprotivosti, nego razvoji koji su se odnosili na središnje svetište.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 18:3-5

³"Sad ovo će biti svećenička dužnost u narodu, od onih koji prinose žrtvu, ili vola ili ovcu, od kojeg će svećeniku dati plećku i dvije vilice i želudac. ⁴Moraš mu dati prve plodove tvoga žita, tvoga novog vina, i tvoga ulja, i prvo striženje od tvoje ovce. ⁵Jer GOSPODIN tvoj Bog odabrao je njega i njegove sinove iz svih tvojih plemena, da stoji i služi u ime GOSPODINOVO zauvijek."

18:3 Zabilježite Levitski zakonik 7:28-36; Knjigu Brojeva 18:8-19 gdje su svećenicima bili dani različiti dijelovi žrtava.

▣ “vilice” Ovo (BDB 534 I) upućuje na čeljusti (čeljusne kosti i meso što visi, oblikujući vilice).

▣ “želudac” Ovaj pojam (BDB 867) u osnovi znači “šupljina” ili “duplja” i u ovome okviru, upućuje na jedan od želuca, vjerojatno četvrti od životinja preživača. *Webster’s Third International Dictionary*, str. 1922, kaže da je prevlaka četvrtoga želuca goveda bila korištena za zgušnjavanje mlijeka. Sluzava opna bila je obrađivana sve dok nije postala žućkasti prašak korištenog za pravljenje sira.

18:4 “prvo striženje od tvoje ovce” Ovaj je zahtjev bio spomenut jedino ovdje.

▣ “prve plodove... tvoga ulja” Ova prva preša prvih zrelih maslina bila je dar naroda YHWH-i i od Njega levitima/svećenicima (usp. Br 18:12; Pnz 12:17; 14:23; 18:4).

18:3-5 Oni koji su službovali kod YHWH-inog oltara primali su YHWH-in dio. Suvremenike se mora podsjetiti da su:

1. subota
2. prvi plodovi
3. prvo rođeni
4. desetina

sve hebrejski načini potvrđivanja YHWH-inog vlasništva. To ne znači da ljudi dobivaju šest dana, svu preostalu ljetinu, ili devet desetina njihovih prihoda! Ljudi nisu vlasnici ničega i upravitelji su svega! Planeta i dar života pripadaju njihovom Stvoritelju i Hranitelju.

▣ “Bog (je) odabrao” U 10:8 ovaj isti čin nazvan je “odvojiti” (NIDOTTE, tom 1, str. 604). Ove vrste usporednica pomažu suvremenicima odrediti drevna govorna suzvučja i semantičko preklapanje.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 18:6-8

⁶“Sad ako levit dolazi iz ikojega od tvojih gradova diljem Izraela gdje on stanuje, i dode ikad kad želi u mjesto koje GOSPODIN odabere, ⁷onda će služiti u ime GOSPODINA njegova Boga, kao sva njegova braća leviti koji stoje tamo pred GOSPODINOM. ⁸Oni će jesti iste dijelove, osim *onoga što prime* od prodaje *ostavština* njihovih očeva.”

18:6 Ono su morali zamijeniti “prvorodenog” iz Knjige Izlaska 13. To je bilo temeljeno na Božjemu odabiru, ne na ljudskoj zaslugi, što je vidljivo iz grijeha Levija, Mojsija, i Arona.

18:6-7 Ovo dozvoljava levitima/svećenicima živjeti izvan Jeruzalema te biti dostupnima učiti i suditi u svakome gradu. Ali oni su imali dostup i pravo djelovati i u središnjemu svetištu.

18:8

NASB	“osim <i>onoga što prime</i> od prodaje <i>ostavština</i> njihovih očeva”
NKJV	“osim onoga što dolazi od prodaje njegove baštine”
NRSV	“čak iako su prihodovali od prodaje obiteljskih dobara”
TEV	“i on može zadržati što god mu šalje njegova obitelj”
NJB	“usprkos što on ima od prodaje njegove očevine”
JPSOA	“bez obzira na osobne darove ili očevine”
LXX	“osim prodaje njegove nasljedne imovine”
REB	“osim onoga što on može naslijediti od obitelji svoga oca”

Različiti prijevodi pokazuju mogućnosti. To upućuje na prodaju obiteljskih dobara (ali ne zemlje).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 18:9-14

⁹“Kad uđeš u zemlju koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje, ne smiješ učiti oponašati odvratnosti od onih naroda. ¹⁰Tamo se ne smije naći među vama itko tko provodi svoga sina ili svoju kćer kroz vatru, netko tko koristi proricanje, netko tko provodi čaranje, ili netko tko tumači znamenja, ili vračara, ¹¹ili netko tko baca čine, ili medij, ili spiritist, ili netko tko doziva mrtve. ¹²Jer bilo tko koji čini ove stvari odvratan je GOSPODINU; i zbog tih odvratnih stvari

GOSPODIN tvoj Bog istjerat će ih ispred tebe. ¹³Bit ćeš nedužan pred GOSPODINOM tvojim Bogom. ¹⁴Jer ovi narodi, koje ćeš izvlastiti, slušaju one koji čaraju i gatare, ali za tebe, GOSPODIN tvoj Bog nije ti dozvolio činiti tako."

18:10-11 Postoji niz PARTICIPA, koji označavaju kanaansku idolatriju:

1. NASB, "tko provodi svoga sina ili svoju kćer kroz vatru" - BDB 716, KB 778, *Hiphil* PARTICIP
2. NASB, "netko tko koristi proricanje" - BDB 890, KB 1115, *Qal* PARTICIP (koristi oboje i GLAGOL i IMENICU)
NKJV, NET, "netko tko provodi čaranje"
NRSV, NJB, NIV, "tko provodi proricanje"
JPSOA, "gatara"
3. NASB, "netko tko provodi čaranje" - BDB 778 II KB 857, *Poel* PARTICIP
NKJV, NRSV, NJB, JPSOA, "vrač"
NIV, "vračanje"
NET, "čitač znamenja"
4. NASB, NKJV, NIV, "netko tko tumači znamenja" - BDB 638 II, KB 690, *Piel* PARTICIP
NRSV, NJB, "gatara"
JPSOA, "proricatelj"
NET, "vrač"
5. NASB, NKJV, NRSV, NJB, JPSOA, NET, "vračara" - BDB 506, KB 503, *Piel* PARTICIP
NIV, "sudjeluje u čaranju"
6. NASB, "netko tko baca čine" BDB 287, KB 287, *Qal* PARTICIP (koristi GLAGOL i IMENICU)
NKJV, "netko tko zaziva čine [ili: baja]"
NRSV, JPSOA, NIV, NET, "netko tko baca čine"
NJB, "izmišljač čina"
7. NASB, NKJV, "netko tko zaziva duhove" (tj. medij) BDB 981, KB 1371, *Qal* PARTICIP
NRSV, JPSOA, "pita za savjet utvare"
NJB, "savjetnik utvara"
NIV, "medij"
NET, "onaj tko doziva duhove"
8. NASB, NKJV, NIV, "onaj tko zaziva" [predviđa] (tj. spiritist) BDB 981, KB 1371, *Qal* PARTICIP (predviđa)
NRSV, "pita za savjet duhove"
NJB, "mediji"
JPSOA, "poznate duhove"
NET, "onaj tko primjenjuje okultno"
9. NASB, NKJV, "onaj koji doziva mrtve"
a. BDB 205, KB 233, *Qal* PARTICIP
b. BDB 559, KB 562, *Qal* PARTICIP
NRSV, "tko traži pretkazivanje od mrtvih"
NJB, NET, "nekromant" [onaj tko doziva duhove umrlih – op.prev.]
JPSOA, "onaj tko zaziva mrtve"
NIV, "tko pita za savjet mrtve".

Kao što možete vidjeti iz različitih engleskih prijevoda ove riječi imaju neko preklapanje. Ovi pojmovi izgleda upućuju na vršenje različitih vrsta poganskoga štovanja, ali njihove su točne odredbe neizvjesne suvremenim biblijskim učenicima. Vidi kratku raspravu u (1) *Dictionary of Biblical Imagery*, str. 524-528 i 608-610 te također (2) *Synonyms of the Old Testament* od Roberta B. Girdlestonea, str. 296-302. Opća slika je nastojanje da se spozna i upravlja budućnost za osobnu korist. YHWH-in narod mora imati pouzdanja u Njega i služiti Njemu. Stari izvorni grijeh “ja prvo” korijen je svih poteškoća čovječanstva!

18:10 “tko provodi svoga sina ili svoju kćer kroz vatru” Ovo je upućivanje na štovanje boga plodnosti, *Moleka*. U Izraelu su prvorođeni (usp. Izl 13) morali biti dani YHWH-i da služe Njemu. U Kanaanu su prvorođeni morali biti žrtvovani vatrom *Moleku* zato da osiguraju plodnost (usp. Pnz 12:31; Lev 18:21). Postoji čak jedno izvješće u II. Knjizi o Kraljevima 21:6 gdje je Božji narod štovao lažnoga boga! Isto je tako moguće nekako povezati sa spoznajom budućnosti (usp. II. Kr 3:26:27). Vidi Posebnu temu: *Molek* u 12:31.

▣ **“proriče”** Ovo je iz hebrejskoga korijena za “božansko” (BDB 890, usp. Br 22:7; 23:23; Ez 21:21; II. Kr 17:17). To je općeniti pojam opisivanja nekoliko različitih načina, ali svi s namjerom određivanja volje božanstva mehaničkim ili prirodnim sredstvima, kao ispitivanje jetara ovce ili bacanje strelica. To je temeljeno na poganskome pogledu na svijet kako postoji obavijest o budućnosti skrivenoj u prirodnim događajima i darovitim ljudima (tj. lažnim prorocima, npr. Jer 27:9; 29:8; Ez 13:9; 22:28) koji znaju i utječu na ovu budućnost.

▣ **“netko tko čara”** Ovaj pojam (BDB 778 II, KB 857) odnosi se na pojam “oblak” (BDB 777). Jezičari smatraju da se pojam odnosi na zvuk:

1. zujanje kukaca
2. zvuk vjetra u stablima
3. nepoznata etimologija (ako je oblak, onda se odnosi na vid).

Usporedan odlomak u Mojsijevim pisanjima koji zabranjuje ove iste poganske provedbe je u Levitskome zakoniku 19:26-20:8 (vidi posebice 19:26). Ovaj isti pojam također je nađen u Knjizi o Sucima 9:37; II. Kraljevima 21:6; II. Ljetopisa 33:6; Izaija 2:6; 57:3; Jeremija 27:9; Mihej 5:12.

▣ **“netko tko tumači znamenja”** Značenje ovoga pojma (BDB 638 II, KB 690) neizvjesno je. U sirijskome to znači “mrmljati nerazgovjetnim bakanjem” (KB 690). Korijen ima nekoliko uporaba:

1. zmija - BDB 638 I
2. GLAGOL samo u *Piel*, (BDB 638 II) u značenju:
 - a. primjenjivati proricanje
 - b. promatrati znakove/znamenja
3. bakar - bronca - BDB 638 III
4. nepoznato - BDB 638 IV.

▣ **“vračara”** Ovaj pojam (BDB 506, KB 503) u osnovi znači “izrezati” (1) kao u drobljenju sastojaka za magični napitak ili (2) rezanje samog sebe kao način dobivanja pozornosti božanstva (tj. sirijska uporaba, usp. I. Kr 18:28). Taj je pojam bio upotrijebljen za opis faraonovih mudraca u Knjizi Izlaska 7:11 i Nabukodonozorovih mudraca u Knjizi proroka Daniela 2:2.

18:11 “netko tko baca čine” Ovo je doslovno “vezati čvorove”, “biti blizak s”, ili “pridružiti se zajedno” (BDB 287, KB 287). U Psalmu 58:5 i Knjizi Propovjednika 10:11 to upućuje na zmijsko očaravanje. Neznatna razlika u uporabi samoglasnika opisuje babilonske lažne mudrace u Knjizi proroka Izaije 47:8-11.

▣ **“medij”** Osnovno značenje PARTICIPA (BDB 981, KB 1371) je “pitati” ili “tražiti”. Ovdje je to traženje duhovne kraljevine (npr. YHWH-inu, Jš 9:14 ili idola, Hoš 4:12).

Prvu IMENICU, “medij” (BDB 15) teško je odrediti. Neki ovaj pojam vide kao što je upotrijebljen u Levitskome zakoniku 19:31; 20:6.27 kao (1) jamu ili grob gdje su duhovi namamljeni, (2) oblik od “otac” koji upućuje na štovanje pretka. U LXX u Knjizi proroka Izaije 8:19 preveden je kao “trbuhozborac”. Zbog ovoga i Izaije 29:4 neki misle da znači “cvrčati” ili “gundati”. Ovo može podrazumijevati “govoriti drugim glasom”. Međutim, iz I. Samuelove 28:7-9, to se odnosilo na sposobnost pozivanja ili govorenja nekome u podzemlju ili razgovarati s mrtvima ili duhovima podzemlja, tj. nekromanija.

Druga IMENICA, “spiritist” (BDB 396) bila je oblik hebrejske riječi “znati” (BDB 395). To upućuje na nekoga tko ima znanje duhovne kraljevine ili ima dodir s onima u duhovnoj kraljevini koji imaju znanje (usp. Iz 8:19; 19:3).

▣ **“onaj koji doziva mrtve”** Ovaj izričaj je složenica od dva *Qal PARTICIPA* (BDB 205, KB 233, “pitati” i BDB 559, KB 562, “mrtvac”). U okviru upućuje na medija ili “spiritistu”. Ovi odabrani, tobože nadareni, ljudi uspostavljaju vezu s mrtvim za obavijest o budućnosti i snazi da utječu na nju.

Sve drevne kulture vjerovale su u zagrobni život. Za mnoge u drevnome Bliskome Istoku to je imalo dvije mogućnosti:

1. štovanje pretka kad je duh člana obitelji mogao utjecati na sadašnjost i budućnost
2. snaga fizičkoga (zvijezde, prirodne sile) ili duhovnoga (demoni, polu-bogovi) mogla je biti korištena za spoznaju i utjecaj na osobne sudbine.

18:12 “odvratan” Pojam (BDB 1072) je bio najčešće korišten u Ponovljenome zakonu, Izrekama, i Knjizi proroka Ezekijela. Vidi Posebnu temu u 14:3.

▣ **“GOSPODIN tvoj Bog istjerat će ih ispred tebe”** Ovo je vid “svetoga rata”. To je bilo otkriveno Abrahamu kao obećanje u Knjizi Postanka 15:16 a njihovi su grijesi opisani u Levitskome zakoniku 18:24-28.

18:13 “nedužan” Ovo je žrtveni pojam (BDB 1071) za čistu životinju koja je “savršena”, bez mane, i stoga, prihvatljiva za žrtvovanje (usp. Izl 12:5; 29:1; Lev 1:3.10; 3:1.6.9; 4:3.23.28.32; 5:15.18; 6:6; itd.). To postaje metaforom za one koji su prihvatljivi od Boga temeljeno na suglasnosti s odredbama Saveza (usp. Post 6:9; 17:1; II. Sam 22:24.26; Job 1:1.8; 2:3; 12:4; Ps 15:2; 18:23.25; Ez 28:15). Vidi Posebnu temu: “Nedužnost, nevinost, bez krivnje, bez prigovora” što slijedi.

POSEBNA TEMA: NEDUŽNOST, NEVINOST, BEZ KRIVNJE, BEZ PRIGOVORA

- A. Uvodne izjave
1. Ova zamisao teološki opisuje izvorno stanje čovječanstva (tj. Post 1, Edenski vrt).
 2. Grijeh i pobuna desetkovali su ovaj uvjet savršenog zajedništva (tj. Post 3).
 3. Ljudi (muškarci i žene) čeznu za obnovom zajedništva s Bogom jer su stvoreni na Njegovu sliku i sličnost (tj. Post 1:26-27).
 4. Bog se bavio s grješnim čovječanstvom na nekoliko načina:
 - a. bogobojaznim vođama (tj. Abraham, Mojsije, Izaija)
 - b. žrtvenim sustavom (tj. Lev 1 - 7)
 - c. pobožnim primjerima (tj. Noa, Job).
 5. Konačno Bog je osigurao Mesiju:
 - a. kao Svoje puno otkrivenje
 - b. kao savršenu žrtvu za grijeh.
 6. Kršćani su stvoreni nedužnima:
 - a. zakonski kroz pripisanu Kristovu pravednost
 - b. napredujuće kroz djelo Duha
 - c. cilj kršćanstva je Kristo-sličnost (usp. Rim 8:28-29; Ef 1:4), koja je u stvarnosti, obnova Božje slike izgubljene u padu Adama i Eve.
 7. Nebo je obnova savršenog zajedništva Edenskoga vrta. Nebo je Novi Jeruzalem koji silazi iz Božje prisutnosti (usp. Otk 21:2) da pročisti Zemlju (usp. II. Pt 3:10). Biblija započinje i završava istim temama:
 - a. prisnim, osobnim zajedništvom s Bogom
 - b. u okolnostima Vrta (Post 1 - 2 i Otk 21 - 22)
 - c. proročkom izjavom, prisutnošću i drugarstvom sa životinjama (usp. Iz 11:6-9).
- B. Stari zavjet
1. Postoji toliko mnogo različitih hebrejskih riječi koje podržavaju zamisao savršenstva, nedužnosti, nevinosti da može biti teško imenovati i pokazati zamršene odnose.
 2. Većina pojmova koji podržavaju zamisao savršenstva, bez-krivnje, ili nevinosti (prema Robert B. Girdlestonu, *Synonyms of the Old Testament*, str. 94-99) jesu:
 - a. *shalom*
 - b. *thamam*

- c. *calah*.
3. Septuaginta (tj. Biblija rane Crkve) prevodi mnoge od ovih zamisli u pojmove koine grčkog korištenih u NZ-u.
 4. Ključna zamisao povezana je sa žrtvenim sustavom:
 - a. *amōmos* (usp. Izl 29:1; Lev 1:3.10; 3:1.6.9; Br 6:14; Ps 26:1.11)
 - b. *amiantos* i *aspilus* također imaju kulturna suzvučja.
- C. Novi zavjet
1. Zakonska zamisao:
 - a. hebrejski zakonski kulturni suzvuk preveden je s *amōmos* (usp. Ef 5:27; Fil 2:15; I. Pt 1:19)
 - b. grčki zakonski suzvuk (usp. I. Kor 1:8; Kol 1:22).
 2. Krist je bezgrješan, nedužan, nevin Bog (*amōmos*) (usp. Heb 9:14; I. Pt 1:19).
 3. Kristovi sljedbenici moraju se ugledati na Njega (*amōmos*) (usp. Ef 1:4; 5:27; Fil 2:15; Kol 1:22; II. Pt 3:14; Juda 24; Otk 14:5).
 4. Ova je zamisao bila također korištena za vode Crkve:
 - a. *aneglētos*, "bez prigovora" (usp. I. Tim 3:10; Tit 1:6-7)
 - b. *anepileptos*, "iznad kritičizma" ili "besprijeoran" (usp. I. Tim 3:2; 5:7; 6:14; Tit 2:8).
 5. Zamisao "neokaljan" (*amiantos*) bila je korištena za:
 - a. sâmoga Krista (usp. Heb 7:26)
 - b. kršćaninovu baštinu (usp. I. Pt 1:4).
 6. Zamisao "cijelosti" ili "ispravnosti" (*holoklēria*) (usp. Djela 3:16; I. Sol 5:23; Jak 1:4).
 7. Zamisao "bez mane", nedužnost nevinog prenesena je pojmom *amemptos* (usp. Lk 1:6; Fil 2:15; 3:6; I. Sol 2:10; 3:13; 5:23).
 8. Zamisao "bez predmeta za ukor" prenesena je pojmom *amōmētos* (usp. I. Pt 3:14).
 9. Zamisao "bez mrlje", "neokaljan" često je bila korištena u odlomcima koji imaju i jedan od gornjih pojmova (usp. I. Tim 6:14; Jak 1:27; I. Pt 1:19; II. Pt 3:14).
- D. Broj riječi u hebrejskome i grčkome koje prenose ovu zamisao pokazuje njenu važnost. Bog je osigurao našu potrebu kroz Krista i sad nas poziva da budemo kao On.
- Vjernici su položajno, sudbeno proglašeni "pravednima", "pravičnima", "bespriječnima" Kristovim djelom. Sad vjernici moraju zauzeti svoj položaj. "Hodati u svjetlu kao što je On u svjetlu" (usp. I. Iv 1:7). "Hodati dostojno pozivu" (usp. Ef 4:1.17; 5:2.15). Isus je obnovio Božju sliku. Prisan odnos

sad je moguć, ali upamtite Bog želi ljude koji odražavaju Njegovu narav, kao što je to učinio Njegov Sin. Mi smo pozvani na ništa manje negoli na svetost (usp. Mt 5:20.48; Ef 1:4; I. Pt 1:13-16). Božju svetost, ne samo zakonsku, nego živuću!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 18:15-22

¹⁵"GOSPODIN tvoj Bog podići će za tebe proroka kao ja između vas, od tvojih zemljaka, njega moraš slušati. ¹⁶Ovo je zbog svega onoga što si molio GOSPODINA svoga Boga na Horebu u dan okupljanja, govoreći: 'Ne dopusti mi opet čuti glas GOSPODINA moga Boga, ne dopusti mi vidjeti ovu veliku vatru nikad više, ili ću umrijeti.' ¹⁷GOSPODIN mi reče: 'Oni su govorili pravo. ¹⁸Ja ću podići proroka među njihovim zemljacima kao što si ti, i Ja ću staviti Svoje riječi u njegova usta, i on će govoriti njima sve što mu Ja zapovijedam. ¹⁹Dogodit će se da ako bilo tko ne bude slušao Moje riječi koje će on govoriti u Moje ime, Ja ću Sâm zahtijevati to od njega. ²⁰Ali prorok koji govori riječ drsko u Moje ime koje mu Ja nisam zapovjedio govoriti, ili koje govori u ime drugih bogova, taj prorok mora umrijeti.' ²¹Ti možeš reći u svome srcu: 'Kako ćemo znati riječ koju GOSPODIN nije rekao?' ²²Kad prorok govori u ime GOSPODINOVO, ako se to ne dogodi ili obistini, to je stvar koju GOSPODIN nije rekao. Prorok ju je govorio drsko; nemoj ga se bojati."

18:15-22 Ponovljeni zakon 18:9-14 pokazuje neprimjeren način traženja Božje volje za nečiji život. Stihovi 15-22 opisuju primjeren način utvrđivanja znanja o Bogu i Njegovim svrhama.

18:15 “proroka kao ja” Ovo je postao naslov za Mesiju (usp. Iv 1:21.25.45; 5:46; 6:14; 7:40; Djela 3:22; 7:37). Isus je djelovao kao “novi” Mojsije:

1. dao je zakon Novoga saveza (usp. Mt 5 - 7)
2. hranio je narod kao što su očekivali (usp. Iv 6)
3. sreo je Boga na gori (usp. Mt 17)
4. posredovao je za narod po Savezu (usp. Iv 17).

Za odličnu raspravu o djelovanju proročanstva u Izraelu vidi *How To Read the Bible For All Its Worth* od Gordona Feeja i Douglasa Stuarta, str. 184-189. Ova korisna rasprava nastavlja se baviti tumačenjem proročkih odlomaka i Knjiga, str. 189-204.

18:16 Ovo odražava Izraelov susret s YHWH-om na gori Sinaj (usp. Izl 19 - 20). Izravno otkrivenje od Boga strašna je stvar (usp. Izl 20:18-21)! Narod je želio posrednika!

Ovaj okvir je, u smislu, umnoženo ispunjenje proročanstva. Očito upućuje na opetovanu službu proroka u životu naroda Izraela (usp. TEV). Kralj i svećenik bili su iz jedne obitelji, ali proroci su bili pojedinačno pozvani od Boga da posreduju Njegov Savez svakome novom naraštaju. Međutim, to je i naglasak na posebnome YHWH-inom govorniku (u hebrejskome JEDNINA, stihovi 15.18 i osvrt u 34:10, tj. Pateći Sluga, Mesija). Ovo je jedan koji govori u Knjizi Postanka 3:15; 49:10; II. Samuelovoj 7:12-13,16; Izaija 7:14; 9:1-7; 11:1-5; Daniel 7:13; 9:25; Mihej 5:2-5a; Zaharija 9:9. Također zabilježite Evanđelje po Ivanu 1:45 i 5:46.

18:17 Ovaj isti idiom: “oni su govorili pravo”, također je nađen u 5:28, ali ne u Knjizi Izlaska 19 - 20. Dakle ovo je nezabilježeno otkrivenje. Moramo upamtiti da je Biblija samo dio Božje riječi. Vjerom, vjernici potvrđuju da je sve neophodno za život i doktrinu uključeno, ali to nije iscrpno. U tome smislu, to je podudarno Isusovim riječima (usp. Iv 20:30; 21:25).

18:18 “Ja ću podići proroka” GLAGOL (BDB 877, KB 1080, *Hiphil* IMPERFEKT) često je bio korišten za YHWH-ina svrsishodna, zavjetna djelovanja u povijesti (npr. Post 6:18; 9:9.11.17; 17:7.19.21; Izl 6:4; Pnz 18:15.18; 28:9; Suci 2:16.18; 3:9.15; I. Sam 2:35; I. Kr 9:5; 11:14.23; 14:14; II. Ljet 7:18, itd.).

YHWH je u nadzoru povijesti, pretkazana proročanstva kao ovo jasno pokazuju upućivanje na Isusa (također zabilježite Mih 5:2). Biblija je jedina “sveta knjiga” koja sadržava proročanstvo!

▣ **“Ja ću staviti Svoje riječi u njegova usta”** Ovo upućuje na onoga koji govori YHWH-inu poruku! On će govoriti jedino ono što njemu govori YHWH (baš kao što je Isus potvrdio, usp. Iv 3:34; 12:49; 14:10; 17:8).

18:19 Mi smo odgovorni djelovati prema Božjoj volji jednom kad ju spoznamo. Pravo pitanje je kako znamo tko uistinu govori za Boga (usp. stih 21)? Stihovi 20-22 su djelomičan odgovor. Postoje druga mjerila (usp. Pnz 13:1-2; 18:20-22; Mt 7; I. Iv 4:1-6). Ovaj je stih naveden u Djelima apostolskim 3:22-23!

18:20-22 Božji govornik bit će prepoznat po (1) govorenju u YHWH-ino ime, ne u imenima drugih bogova (usp. stih 20); (2) ispravnosti njegovih izjava (usp. stih 22); i (3) Ponovljeni zakon 13:1-2 također mora biti uračunat jer je Božje bavljenje Izraelom bilo temeljeno na njihovu duhovnom odazivu.

Neki se pita kako današnji slušatelji mogu suditi proroka ako je njihovo pretkazanje izvan njihova životnog vijeka. Isto tako, što s uvjetovanim proroštvom koje ovisi o odazivu u pokajničkoj vjeri naroda onih dana kojima je naslovljeno (tj. Jona)?

Procjena kome je naviješteno da govori za Boga nije laka. Evo nekih mjerila:

1. sadržaj poruke
2. način života vjerovjesnika
3. povezanost poruke s ostalim biblijskim odlomcima.

Lažni proroci, lažni učitelji, često su vrlo dinamični, obrazovani, logički, i mudri ljudi. U našim danima označja krivih govornika mogu biti:

1. naglasak na novac
2. seksualna sloboda
3. tvrdnja o isključivom pristupu Bogu

(vidi *A General Introduction to the Bible* od Normana Geislera i Williama Nixa, str. 241-242).

KORISNE KNJIGE O STVARNOSTI ZLA DUHOVNE KRALJEVINE

1. *Christian Counseling and the Occult* od Kurta Koucha
2. *Demons in the World Today* od Merrilla F. Ungera
3. *Principalities and Powers* od Johna Warwicha Montgomeryja
4. *Demons, Demons, Demons* od Johna Newporta
5. *Biblical Demonology* od Merrilla F. Ungera
6. *Three Crucial Questions About Spiritual Warfare* od Clintona E. Arnolda.

PONOVLJENI ZAKON 19

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
gradovi utočišta 19:1-3	sudstvo 19:1-3	gradovi utočišta 19:1-7	ubojstvo i gradovi utočišta 19:1-4a 19:4b-6 19:7-10
19:11-13	19:8-10 19:11-13	19:8-10 19:11-13	19:11-13
granice imanja 19:14	19:14	drevne crte imanja 19:14	granice 19:14
Zakon glede svjedoka 19:15-21	19:15-21	glede svjedoka 19:15-21	svjedoci 19:15 19:16-21

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 19:1-3

¹"Kad GOSPODIN tvoj Bog odsiječe narode, čiju ti zemlju GOSPODIN tvoj Bog daje, i ti ih izvlastiš i useliš se u njihove gradove i njihove kuće, ²moraš odvojiti tri grada za sebe u središtu tvoje zemlje, koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje da je zaposjedneš. ³Pripremit ćeš ceste za sebe, i podijeliti u tri dijela područje tvoje zemlje koju će ti GOSPODIN tvoj Bog dati kao vlasništvo, tako da svaki ubojica iz nehata može uteći tamo."

19:1 "uništi" Ovaj GLAGOL (BDB 503, KB 500, *Hiphil* IMPERFEKT) bio je korišten u nekoliko značenja:

1. stvoriti ("odsiječe") Savez, 4:23; 5:2.3; 7:2; 9:9; 29:1.12.14.25; 31:16
2. odstraniti, uništiti, 12:29; 19:1

3. posjeći (doslovno, tj. drvo), 19:5; 20:19.20.

▣ “čiju ti zemlju GOSPODIN tvoj Bog daje” Vidi bilješku u 1:8.

▣ “useliš se u njihove gradove” Ovaj opis Božje djelatnosti u izvršenju ovoga zadatka na istočnoj strani rijeke Jordana vidljiv je u Ponovljenome zakonu 4:41-43.

19:2.7 “tri grada” Ovo su bili levitski gradovi utočišta, o kojima raspravlja Knjiga Brojeva 35; Jošua 20, gdje netko optužen za ubojstvo (tj. “ubojica iz nehata”) može pobjeći kako bi se zaštitio od rođaka mrtve osobe (tj. “krvnog osvetnika”). Vođe ovih gradova morali su provesti ispitivanje (usp. stihove 11-13) da odrede činjenice slučaja.

Popis gradova utočišta nađen je u Knjizi o Jošui 20:7-8:

1. Transjordanija:
 - a. Beser u Rubenovom području
 - b. Ramot u Gileadu u Gadovu području
 - c. Golan u Manašeovu području (Bašan)
2. Kanaan:
 - a. Kadeš u Naftalijevom području (Galileja)
 - b. Škem u Efrajimovom području
 - c. Hebron u Judinom području.

Zamisao mjesta sigurnosti ili utočišta nije bila jedinstvena Izraelu. Većina kultura Bliskoga Istoka i Mediterana osigurala su takva posebna mjesta. Uobičajeno su bili smješteni kod religijskih mjesta hodočašća. Izrael je također imao takvu zamisao za hvatanje “rogova oltara” (usp. Izl 27:2; 30:10) u središnjemu mjestu hodočašća (usp. Izl 21:14; I. Kr 1:50-53; 2:28-34). Međutim, posebna mjesta bila su jedinstvena Izraelu. YHWH se brinuo za smrt nevinog ubojice iz nehata.

19:3 “Pripremit ... ceste” GLAGOL (BDB 465, KB 464, *Hiphil* IMPERFEKT) ovdje znači “pripremiti put”. Postoje tri moguća značenja:

1. odvojen isti dio puta
2. lak pristup
3. “osigurati cestovne znakove označavanja puta” (Rashi navodi Makabejski spis).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 19:4-7

⁴“Sad evo slučaja ubojice iz nehata koji može uteći tamo i živjeti: kad ubije svoga prijatelja nenamjerno, bez toga da ga je prethodno mrzio – ⁵kao kad čovjek ide u šumu sa svojim prijateljem sjeći drvo, i njegova se ruka maši sjekire da odsječe drvo, i željezna glava sklizne s drške i pogodi njegovog prijatelja tako da ovaj pogine – on može uteći u jedan od ovih gradova i živjeti; ⁶inače krvni osvetnik može goniti ubojicu iz nehata u žestini svoga gnjeva, i sustići ga, jer put je dugačak, i uzeti mu život, iako on nije zavrijedio smrt, budući ga nije mrzio prethodno. ⁷Stoga, zapovijedam ti, kazujući: ‘Moraš odvojiti tri grada za sebe.’”

19:4 “slučaja ubojice iz nehata” Ovo je proširenje iz Knjige Izlaska 21:12-14, što se odnosi na središnje svetište. To je proširilo sigurnost središnjega svetišta na šest levitskih gradova utočišta.

▣ “koji može uteći tamo i živjeti” Ako je netko tko je ubio nekoga pobjegao (BDB 630, KB 681, *Qal* IMPERFEKT) u neki od označenih gradova i ako je proizašlo ispitivanje našlo kako nije bilo predumišljaja onda je on morao živjeti (BDB 310, KB 309, *Qal* PERFEKT) u tome mjestu sigurnosti do smrti tadašnjega velikog svećenika (usp. Jš 20:6).

▣ “nenamjerno” Vidi bilješku u 4:42. Ovo je bilo oprečno “djelu s predumišljajem”.

19:6 “krvni osvetnik” Ovaj izričaj je rečenična građa (BDB 145 I, KB 169, *Qal* PARTICIP i BDB 196, usp. Br 35:9-28). Takva je osoba također poznata kao “rođak iskupitelj”. Ovo je primjer ograničene osvete iz stiha 21 (usp. Izl 21:23-25; Lev 24:19-22).

▣ **“iako on nije zavrijedio smrt”** Ovo je teološki razvitak iz Knjige Postanka 9:5-6. Ovdje je pobuda iza djelovanja uzeta u razmatranje. Ono što je bilo slučajno i bez predumišljaja bilo je odgođena smrtna kazna od “oko-za-oko” odmazde. Postojale su posljedice (moralo se živjeti u gradu utočištu do smrti tadašnjega velikog svećenika).

Izrael, slično YHWH-i, morao se pobrinuti glede pravde i osvete!

19:7 Mojsije im je dao YHWH-inu riječ u stihovima 1-3; objasnio im je u stihovima 4-6 i, potom ponovo potvrdio YHWH-inu zapovijed u stihu 7.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 19:8-10

⁸“Ako GOSPODIN tvoj Bog proširi tvoje područje, kao što se On zakle tvojim ocima, i dadne ti svu zemlju koju On obeća tvojim ocima dati je – ⁹ako budeš marljivo održao svu ovu zapovijed koju ti zapovijedam danas, ljubiti GOSPODINA tvoga Boga, i hodati po Njegovu putu uvijek – tada ćeš dodati još tri grada za sebe, uz ona tri. ¹⁰Tako nevinna krv neće biti prolivena u središtu tvoje zemlje koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje kao baštinu, i krivnja za krvoproliće neće biti na tebi.”

19:8 “Ako” Hipotetski PARTICIP (BDB 49) izražava uvjetovanu narav YHWH-ina Saveza s Izraelom (usp. stih 9). Dao im je područje Transjordanije i sad budu li Ga slušali dat će im Kanaan.

19:9 “marljivo održao” Postoji jedan GLAGOL “održati” (BDB 1036, KB 1581, *Qal* IMPERFEKT, vidi bilješku u 6:12) slijeđen s nekoliko INFINITIVNIH REČENIČNIH GRAĐA:

1. “vršiti” - BDB 793, KB 889
2. “ljubiti” - BDB 12, KB 17
3. “hodati” - BDB 229, KB 246, usp. 10:12; 11:1.13.22; 30:16.

▣ **“svu ovu zapovijed”** Ovaj pojam u JEDNINI (BDB 846, vidi Posebnu temu u 4:1) bio je korišten za opis čitavoga YHWH-inog Saveza (usp. 4:2; 6:1; 11:8; 15:5; 19:9).

▣ **“(tada) ćeš dodati još tri grada”** Ova tri plus tri iz stiha 2 pokazuje šest gradova utočišta spomenutih u Knjizi o Jošui 20. Ovo upućuje na (1) buduća tri grada na zapadnoj strani Jordana, još neosvojenih ili (2) Izraelovo kasnije širenje teksta nakon Jošuiina osvajanja (uredničko osuvremenjivanje).

19:10 YHWH se pobrinuo za ljude osuđene na smrt koji nisu zavrijedili umrijeti (tj. “nevinna krv”, usp. II. Kr 21:16; 24:4; Jer 22:17). U SZ-u nema razlike između moralne i obredne čistoće. Život je dragocjen! Njegov gubitak ima posljedice (“krivnja za prolivenu krv”, usp. Br 35:33-34). Ovom posljedicom i drugom obrednom nečistoćom bavi se (1) godišnji Dan pomirenja, opisan u Levitskome zakoniku 16 i (2) mjesno žrtvovanje junice (usp. 21:1-9). Kao što gradovi utočišta obitavaju pojedincima, Ponovljeni zakon 21:1-9 bavi se obrednom krivnjom zajednica.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 19:11-13

¹¹“Ali ako postoji čovjek koji mrzi svoga bližnjega i vreba na njega i digne se protiv njega i napadne ga tako da ovaj pogine, i on utekne u jedan od ovih gradova, ¹²onda će starješine njegova grada poslati i dovesti ga otamo i izručiti ga u ruku krvnoga osvetnika, tako da bude pogubljen. ¹³Ne smiješ ga žaliti, nego moraš oprati krv nevinoga s Izraela, tako da ti može biti dobro.”

19:11 Zabilježite niz GLAGOLA koji opisuju ubojicu s predumišljajem:

1. “mrzi” - BDB 971, KB 1338, *Qal* PARTICIP, usp. 4:42
2. “vreba” - BDB 70, KB 83, *Qal* PERFEKT
3. “digne se” - BDB 877, KB 1086, *Qal* PERFEKT
4. “napadne” - BDB 645, KB 697, *Qal* PERFEKT.

19:12 “starješine njegova grada” Ovo upućuje ili na grad blizu mjesta zločina ili na grad čovjekova prebivališta.

19:13 “Ne smiješ ga žaliti” Ovo (BDB 299, KB 298, *Qal* IMPERFEKT) ponavljana je tema u Ponovljenome zakonu (usp. 7:16; 13:8; 19:13.21; 25:12). Ljudska sućut ili nacionalni osjećaji ne smiju mijenjati YHWH-ine zakone. Izrael mora biti svet! Izraelov budući napredak (čak i njegovo ostajanje u Obećanoj zemlji) uvjetovano je njegovom poslušnošću.

NASB	“moraš oprati krv nevinoga s Izraela”
NKJV	“moraš odstraniti <i>krivnju</i> nevine krvi s Izraela”
NRSV	“moraš oprati krivnju nevine krvi s Izraela”
TEV	“Izrael se mora osloboditi od ubojica”
NJB	“Moraš protjerati prolijevanje nevine krvi s Izraela”

GLAGOL (BDB 128, KB 145, *Piel* PERFEKT) znači “gorjeti”, ovdje je bio upotrijebljen metaforički za potpuno odstranjivanje (usp. 13:8; 17:7.12; 19:13.19; 21:21; 22:21.22.24; 24:7). Ubojstvo utječe na odnose pojedinca (usp. Post 4) i zajednice (usp. 21:1-9) s YHWH-om i YHWH-inim blagoslovima. Grijeh i sebičnost uništavaju sve što dotaknu!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 19:14

¹⁴“Ne smiješ pomaknuti graničnu oznaku svoga bližnjega, koju su postavili preci, u svoju baštinu koju ćeš naslijediti u zemlji što ti GOSPODIN tvoj Bog daje da je zaposjedneš.”

19:14 “Ne smiješ pomaknuti graničnu oznaku svoga bližnjega” U drevnome svijetu sela su obrađivala zemlju zajedno (tj. oranje, sisanje, žetva). Za prolaznika koji je to promatrao ovo je izgledalo kao jedno veliko polje. Međutim, svaka je obitelj imala svoje vlastito polje, koje je bilo označeno bijelim kamenjem. Ta obitelj, iako je radila čitavo polje sa seljanima, dobila je proizvode iz svoje zemlje. Ako je netko pomaknuo kamenje, na taj način dajući sebi više zemlje (tj. prihoda), bio je to zločin protiv čitave zajednice i YHWH, jer je On dao zemlju kao baštinu za svako pleme i obitelj (usp. 27:17; Izr 22:28; 23:10; Hoš 5:10).

▣ **“koju su postavili preci”** Ovo je vrsta izjave koja je prouzročila da mnogi znanstvenici odbace Mojsijevo autorstvo Ponovljenoga zakona. Ona izgleda upućuje na raspodjelu zemlje na čestice, što se dogodilo poslije Jošuinog osvajanja (usp. Jš 13 - 19). Egipatski pisari osuvremenili su svoje tekstove, dok to mezopotamski pisari nisu učinili. Izraelski su pisari bili obučavani u Egiptu.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 15-21

¹⁵Jedan svjedok ne smije ustati protiv čovjeka na račun ikoje nepravde ili ikojega grijeha kojeg je počinio; na dokazu dva ili tri svjedoka mora biti stvar potvrđena. ¹⁶Ako uskrzne svjedok zlonamjernik protiv čovjeka da ga optuži za zlodjelo, ¹⁷onda će obojica koji su u svađi stati pred GOSPODINOM, pred svećenicima i sucima koji će biti u službi tih dana. ¹⁸Suci moraju istražiti temeljito, i ako je svjedok lažni svjedok i on je optužio svoga brata lažno, ¹⁹onda moraš napraviti s njim upravo kao što je on nakanio učiniti svome bratu. Tako ćeš očistiti zlo između sebe. ²⁰Ostali će čuti i bojati se, i neće nikad više učiniti takvu zlu stvar među tobom. ²¹Dakle ne smiješ pokazati sućut: život za život, oko za oko, zub za zub, ruka za ruku, noga za nogu.”

19:15 Ovaj stih pokazuje koliko su oni morali biti pozorni u svojim sudskim procesima (usp. 17:6; Br 35:30). GLAGOL “ustati” (BDB 877, KB 1086, *Qal* IMPERFEKT) bio je upotrijebljen tri puta u stihovima 15 i 16.

19:16 “svjedok zlonamjernik” IMENICA “zlonamjernik” (BDB 329) u osnovi znači “nasilje”, ali ovdje obilježava namjernoga, lažnoga sudskog svjedoka (usp. Izl 23:1; Ps 27:12; 25:11), oni govore u YHWH-ino ime (zakonska zakletva), ali znajući izvrću istinu. Stih 19 pokazuje posljedice lažnog svjedočenja (usp. Pnz 5:20 i poglavlje 11).

NASB, NKJV, NRSV	“zlodjelo”
TEV	“lažne optužbe”
NJB	“cijena izdaje”

Hebrejski pojam (BDB 694 II) uobičajeno znači “pobunjenički stav koji postaje djelovanje”, usp. 13:5; Knjiga proroka Jeremije 28:16; 29:32. Ovdje okvir podrazumijeva namjerno, s predumišljajem “laganje”.

19:17 “svećenicima i sucima” Ovo upućuje na:

1. mjesne suce, 16:18-20; 17:8-13
2. levitske svećenike središnjega svetišta, 18:1-8.

Zabilježite da je pojavljivanje pred ovima imenovanim sucima isto kao pojavljivanje pred YHWH-om (usp. 17:9.12).

19:18 “Suci moraju istražiti temeljito” Vidi bilješku u 13:15. Ova ista riječ (BDB 405, KB 408, *Hiphil* INFINITIVNI APSOLUT) također je bila upotrijebljena u 17:4.

19:19 “moraš napraviti s njim upravo kao što je on nakanio učiniti svome bratu” Ovo je primjer “žanjemo što smo sijali”, ili “oko-za-oko” pravda (usp. Lev 24:19).

19:20 “Ostali će čuti i bojati se” Postoji društveno određenje u kažnjavanju pojedinca od strane zajednice (usp. 13:11; 17:13).

19:21 Vidi bilješku u stihu 13. Izraelova pravda “oko-za-jedno-oko”, koja izgleda tako okrutno (tj. *Lex talionis*, koji je također osobit za Hamurabijev zakonik, vidi *Old Testament Times*, od R. K. Harrisona, str. 57-59) u stvarnosti je značilo zaustavljanje “ratne osvete” između obitelji i plemena kao i održavanje čistoće Božjega naroda po Savezu.

Pitanje je kako se zapravo doslovno provodio ovaj zakon. Izgleda kako je fizičko sakaćenje bilo zamijenjeno primjerenom odštetom. Ovo je temeljeno na okolnom okviru usporednice u Knjizi Izlaska 21:23-25. Trenutačni prethodni i naredni okviri bave se odštetom. Kasniji rabini su pripisali primjerenu odštetu za djela što je ishodilo u osobnoj šteti. Međutim, ubojstvo je zadržalo svoj religijski tabu. Ono negativno djeluje na blagoslove od YHWH-e sukladne Savezu i njime se mora baviti na primjeren način!

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto je Bog ustanovio gradove utočišta?
2. Objasni zamisao “krvne osvete”?
3. Kako su Hebreji postupali s krivokletstvom?
4. Što je bila svrha “oko-za-oko” pravde?

PONOVLJENI ZAKON 20

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
načela upravljanja ratovanjem 20:1-9	pravila za pokretanje Svetoga rata 20:1-9	o ratu 20:1-4 20:5-7 20:8-9	rat i ratnici 20:1-4 20:5 20:6 20:7 20:8 20:9
20:10-18	20:10-18	20:10-15	zauzeti gradovi 20:10-14 20:15-18
20:19-20	20:19-20	20:16-18 20:19-20	20:19-20

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE POZADINE

- A. Poglavlje 20 opis je toga kako je Izrael morao voditi sveti rat, što jeste proveden rat u Božje ime, zapovjeden od Boga, s pravilima nadziranima od Boga, za Božju slavu (usp. 20:1-20; 21:10-14; 23:9-14; 24:5; 25:17-19).
- B. Poteškoća suvremenika što imaju s ovom vrstom teksta uobičajeno uključuje etičko nasilje. Međutim, naprosto nije pošteno primijeniti suvremena etička i nazivlja ratovanja drevnima vojnim običajima.
Još jedno pitanje jeste poteškoća suvremenih kršćana u pokušaju primjene svakoga SZ-nog teksta njihovome vremenu. Božja volja nije da svaki naraštaj u svakome mjestu nanovo stvara drevnu kulturu Bliskoga Istoka, nego da tražimo vječne istine povezane u kulturološkim djelovanjima, potom primjena

ove sveopće istine na našu kulturu. Dobra knjiga o ovome predmetu je *How To Read the Bible For All Its Worth* od Feeja i Stuarta.

Zato što se dogodilo i zabilježeno je u Bibliji ne znači samo po sebi da je to Božja volja za svako doba i svaku kulturu (npr. zakoni o hrani, sveti rat, mnogoženstvo, ropstvo, potlačenost žena, itd.).

- C. Ovo je poglavlje mješavina sućuti i strogosti!
- D. Za dobru kratku raspravu vidi Roland de Vaux, *Ancient Israel*, tom 1, str. 258-267.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRAZA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 20:1-9

¹"Kad izađeš u bitku protiv svojih neprijatelja i vidiš konje i kočije *i* narod brojniji od tebe, nemoj ih se bojati; jer GOSPODIN tvoj Bog, koji te izvede iz zemlje egipatske, s tobom je. ²Kad pristupaš bitci, svećenik mora doći blizu i govoriti narodu. ³On im mora reći: 'Slušaj, o Izraele, pristupaš bitci protiv svojih neprijatelja danas. Nemoj biti strašljiv. Nemoj se bojati, ili dizati uzbunu, ili drhtati pred njima, ⁴jer GOSPODIN tvoj Bog je onaj koji ide s tobom, boriti se za tebe protiv tvojih neprijatelja, spasiti tebe!' ⁵Časnici će također reći narodu, govoreći: 'Tko je čovjek koji je izgradio novu kuću i nije ju posvetio? Pustite ga neka ode i vrati se svojoj kući, inače bi mogao poginuti u bitci i drugi će je čovjek posvetiti. ⁶ Tko je čovjek koji je zasadio vinograd i nije počeo koristiti njegov plod? Pustite ga neka ode i vrati se svojoj kući, inače bi mogao poginuti u bitci i drugi bi čovjek mogao početi koristiti njegov plod. ⁷I tko je čovjek koji je zaručen sa ženom i nije ju oženio? Pustite ga neka ode i vrati se svojoj kući, inače bi mogao poginuti u bitci i drugi bi ju čovjek mogao oženiti.' ⁸Onda će časnici govoriti dalje narodu i reći: 'Tko je čovjek koji se boji i strašljiv je? Pustite ga neka ode i vrati se svojoj kući, tako da ne smekša srca svoje braće kao što je njegovo srce.' ⁹Kad časnici završe govorenje narodu, oni će imenovati zapovjednike četa na čelu naroda."

20:1 "konje i kočije" Kanaanci su imali mnogo konja i kočija (tj. najsuvremenije vojno oružje onog vremena i mjesta); Izraelci nisu imali ništa od toga (usp. Jš 11:4; 17:16; Iz 31:1-3; Hoš 14:3). Izraelci su se morali pouzdati u YHWH-u da će osigurati pobjedu, ne bolje naoružanje (usp. Iz 30:15-17; 31:1-9).

▣ **"nemoj ih se bojati"** Ovaj GLAGOL (BDB 431, KB 4387, *Qal* IMPERFEKT) ponavljana je tema u okvirima svetoga rata (usp. 1:21.29; 3:2.22; 7:18; 20:1.3; 31:6.8). Oni se nisu smjeli bojati snage ili broja svojih kanaanskih neprijatelja, nego su se morali bojati YHWH (usp. 4:10; 5:29; 6:2.13.24; 10:12.20; 13:4; 14:23; 17:19; 28:58; 31:12.13), jer On je strašan Bog (isti hebrejski pojam, usp. 7:21; 10:17; 28:58).

▣ **"jer GOSPODIN tvoj Bog, koji te izvede iz zemlje egipatske"** Vidi Knjigu Izlaska 14:26-28 za upućivanje na Božje oslobođenje Njegova naroda od faraona. Izraelovo pouzdanje bilo je temeljeno na:

1. prethodnome otkrivenju patrijarsima
2. nadnaravnome oslobođenju iz Egipta
3. nadnaravnoj opskrbi u lutanju pustinjom
4. pobjedi na istočnoj obali Jordana.

20:2 "svećenik mora doći blizu i govoriti narodu" Rabini su ovu osobu nazvali "pomazani svećenik bitke". Prije bitke, svećenik ih je upozorio da budu hrabri jer je Bog s njima. Čak ako netko pogine u bitci, Bog će ipak preuzeti brigu za njih i njihove obitelji.

20:3-4 Zabilježite niz upozorenja ("slušaj" BDB 1033, KB 1570, *Qal* IMPERATIV) svećenika u stihu 3:

1. "nemoj biti strašljiv" - BDB 939, KB 1236, *Qal* IMPERFEKT, ali ZAPOVJEDNI NAČIN u značenju, usp. Iz 7:4; Jer 51:46
2. "nemoj se bojati" - BDB 431, KB 432, *Qal* IMPERFEKT, ali ZAPOVJEDNI NAČIN u značenju, vidi bilješku u stihu 1

3. “nemoj dizati uzbunu” - BDB 342, KB 339, *Qal* IMPERFEKT, ali ZAPOVJEDNI NAČIN u značenju, usp. Knjiga o Jobu 40:23 (primjeri: I. Sam 23:26; II. Kr 7:15; Ps 48:5)
4. “nemoj drhtati pred njima” - BDB 791, KB 888, *Qal* IMPERFEKT, ali ZAPOVJEDNI NAČIN u značenju, usp. 1:29; 7:21; 31:6; Knjiga o Jošui 1:9.

Razlog za povjerenje naveden je u stihu 4:

1. “GOSPODIN tvoj Bog je onaj koji ide s tobom” - BDB 229, KB 246, *Qal* AKTIVNI PARTICIP
2. “boriti se za tebe” - BDB 535, KB 526, *Niphal* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA
3. “spasiti tebe” - BDB 446, KB 448, *Hiphil* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA.

20:5-8 “Časnici” Ovo je posebna hebrejska riječ (BDB 1009) ponekad korištena u vezi s mjesnim sucima ili vojnim vođama. Ona znači “predstavnicima svakoga plemena” (usp. 1:15; 29:10; 31:28). Časnici su osuđivali bez ikakvog izuzeća.

Ovdje je popis izuzeća koja su dozvoljavala izraelskome muškarcu da ne ide u bitku:

1. netko tko gradi novu kuću i nije ju posvetio, stih 5 (očito budući događaj; nije navedena narav ili svrha ovoga postupka zabilježenog u SZ-u, ali pojam je isti kao onaj korišten za posvećenje hrama, BDB 335 II)
2. netko tko je zasadio vinograd i nije počeo koristiti njegov plod, stih 6 (očito budući događaj, vinograd treba tri godine da rodi plod, usp. Lev 19:23-25)
3. netko tko je zaručen, ali još se nije oženio, stih 7, usp. 24:5
4. netko tko se boji ili je strašljiv, stih 8, jer može prouzročiti drugima da se boje, usp. Suci 7:3; I. Mak 3:56.

Knjiga Brojeva 1; 2, i 3 odnosi se na pitanja baštine. Ali ona mogu isto tako biti viđena u svjetlu Ponovljenoga zakona 28:30. Ove posebne stvari spomenute su kao ishodi neposlušnosti Savezu.

▣ **“Pustite ga neka ode i vrati se svojoj kući”** Ovaj je izričaj sastavljen od GLAGOLA:

1. “neka ode” - BDB 229, KB 246, *Qal* IMPERFEKT korišten kao ZAPOVJEDNI NAČIN
2. “vrati se” - BDB 996, KB 1427, *Qal* ZAPOVJEDNI NAČIN.

Ponovljen je bez ikakvog mogućeg popisanog izuzeća (usp. stihove 5.6.7.8). Nije se radilo o veličini Izraelove vojske, nego o snazi Izraelova Boga koji čini razliku! Što je manja i slabije opremljena vojska, to je veća Božja pobjeda (usp. Suci 7).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 20:10-18

¹⁰Kad pristupiš gradu boriti se protiv njega, ponudit ćeš mu uvjete mira. ¹¹Ako pristane sklopiti mir s tobom i otvori ti se, onda će sav narod koji je nađen u njemu postati tvoj prisilni radnik i služiti će ti. ¹²Međutim, ne sklopi li s tobom mir, nego zametne rat protiv tebe, tad ćeš ga opkoliti. ¹³Kad ga GOSPODIN tvoj Bog dadne u tvoju ruku, udariti ćeš sve muškarce u njemu oštricom mača. ¹⁴Jedino žene i djecu i životinje i sve to što je u gradu, sav njegov plijen, uzet ćeš kao ratni plijen za sebe; i koristiti ćeš plijen tvojih neprijatelja koje ti je GOSPODIN tvoj Bog dao. ¹⁵Tako ćeš napraviti svim gradovima koja su vrlo daleko od tebe, što nisu blizu gradova ovih naroda. ¹⁶Jedino od gradova ovih naroda koje ti GOSPODIN tvoj Bog daje kao baštinu, nećeš ostaviti živo išta što diše. ¹⁷Nego potpuno ćeš ih uništiti, Hetite i Amorejce, Kanaance i Perizane, Hivijce i Jebusejce, kao što ti je GOSPODIN tvoj Bog zapovjedio, ¹⁸tako da te oni ne mogu učiti činiti sukladno svima njihovim odvratnim stvarima koje su oni činili za svoje bogove, tako da bi ti mogao griješiti protiv GOSPODINA tvoga Boga."

20:10-15 Ovo su upute o predaji udaljenih gradova, graničnih gradova ili izvan granica Obećane zemlje koje je Bog dao (tj. izvan Izraelove baštine, usp. stih 15).

20:11 “će ...postati tvoj prisilni radnik i služiti će ti” Ovo odražava uobičajeno dio ratovanja drevnoga Bliskog Istoka.

20:13 “oštricom mača” Doslovno hebrejski je “na usta mača”. Suzvuk je taj da su svi muškarci određene dobi morali biti ubijeni.

20:14 U drevnome svijetu vojnicima nije bila plaćena plaća, ali njihova naknada bio je pobjednički ratni plijen. U Izraelu, posebice “svetome ratu”, ratni je plijen pripadao YHWH-i kako bi bilo pokazano da je pobjeda bila Njegova pobjeda te da je zemlja bila Njegova zemlja. Ovi su stihovi iznimka jer su ovi gradovi bili izvan Obećane zemlje.

▣ “žene” Čak su i zarobljeni robovi imali neka prava (usp. 21:10-14).

20:16-18 Ovi stihovi upućuju na gradove unutar Obećane zemlje. Ti su gradovi bili potpuno pod prokletstvom uništenja (usp. stihove 16-17).

20:16 “nećeš ostaviti živo išta što diše” Ovo znači mala djeca, trudne žene, stari ljudi, životinje ... išta što diše (usp. JŠ 10:40; 11:11.14).

20:17 “potpuno ... uništiti” Riječ ovdje je *herem* [kerem] (BDB 355, KB 353, *Hiphil* INFINITIVNI APSOLUT i *Hiphil* IMPERFEKT, što je bio gramatički način pokazivanja jačine), što je zamisao sveukupnoga i potpunoga uništenja jer je to bilo posvećeno Bogu (usp. 2:34; 7:1-5).

▣ “Hetite i Amorejce, Kanaance i Perižane, Hivijce i Jebusejce” Vidi Posebnu temu: Pred-izraelski stanovnici Palestine u 1:4.

20:18 Kako ovo može biti učinjeno od ljubećega Boga? Jedan je odgovor nađen u stihu 18 – teološki razlog. Ako ih ti nećeš izbrisati oni će teološki zagaditi tebe. Drugi odgovor nađen je u Ponovljenome zakonu 9:4 i treći u Knjizi Postanka 15:12-21. Ljudski grijesi imaju posljedice!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 20:19-20

¹⁹“Kad opsjedaš grad dugo vremena, ratuješ protiv njega zato da ga osvojiš, ne smiješ uništiti njegova stabla zamahujući sjekirom protiv njih; jer ćeš jesti od njih, i ne smiješ ih posjeći. Jer je li stablo na polju čovjek, da mora biti opsjedan od tebe? ²⁰Jedino stabla za koja znaš da nisu plodna stabla smiješ uništiti i posjeći, tako da možeš graditi opsadne opkope protiv grada koji ratuje s tobom sve dok ne padne.”

20:19-20 Obzidani gradovi u drevnome Bliskom Istoku bili su napadani drvenim opsadnim strojevima. Drvo je moralo biti uzeto od stabla koje ne donosi plod, vjerojatno zato jer će ovaj proizvod biti potreban kasnije izraelskim stanovnicima poraženoga grada.

20:19

NASB, NJB

“je li stablo na polju čovjek”

NKJV

“jer stablo s polja je čovjekova hrana”

NRSV

“jesu li stabla u polju ljudska bića”

TEV

“stabla nisu tvoj neprijatelj”

Hebrejski tekst je ovdje težak. Izgleda da je značio kako stabla nisu neprijatelji! Ona su bila YHWH-in način opskrbljivanja trenutačne i buduće hrane za Njegov narod.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Kako se strah Izraela morao baviti s većim brojem i tehnologijom?
2. Popiši četiri izuzeća za vojnu službu.
3. Je li Bog branio ropstvo (stih 11)?
4. Kako netko može uskladiti stihove 16-17 s našim viđenjem Boga?
5. Popiši sve čovjekoljubne vidove ovoga poglavlja.

PONOVLJENI ZAKON 21

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Zakon glede neriješenog ubojstva	razni zakoni (21:1-23:14)	glede neriješenog ubojstva	neidentificirani ubojica
21:1-9	21:1-9	21:1-9	21:1-9
ženske ratne zarobljenice 21:10-14	21:10-14	glede žena ratnih zarobljenica 21:10-14	žene uzete u rat 21:10-14
prava nasljedstva prvorođenog 21:15-17	21:15-17	glede nasljedstva prvoga sina 21:15-17	prirodno pravo 21:15-17
pobunjeni sin 21:18-21	21:18-21	glede neposlušnog sina 21:18-21	pobunjeni sin 21:18-21
razni zakoni (21:22-22:12)		različiti zakoni (21:22-22:12)	različita upravljanja (21:22-22:12)
21:22-23	21:22-23	21:22-22:3	21:22-22:2

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

UVID U STIHOVE

- A. Zabilježite ponovljeni uzorak “ako. . . onda”. Ovo je jedna vrsta zakona Bliskoga Istoka (tj. običajno pravo ili kazuistički zakon), koji se razlikuje od bezuvjetnoga zakona (npr. Deset Riječi/Deset zapovijedi).
- B. Kôd zakona Ponovljenoga zakona ima nekoliko jedinstvenih značajki:
 1. ponavljani naglasci na ljubavi sukladno Savezu:
 - a. YHWH-inoj prema Izraelu

- b. Izraelca prema Izraelcu
 - c. Izraelca prema strancu
 - d. Izraelca prema životinjama
2. posebna brigada za siromašne, lišene građanskoga prava, i nemoćne.
- C. YHWH podučava Svoj narod na jasne načine (putove). On im želi da razumiju i djeluju primjereno. Njihova djela moraju odražavati Njegovu narav kao sredstvo dohvaćanja onih koji Ga još ne poznaju (osobni i nacionalni odnos vjere). Zakon je Božji dar palome ljudstvu, ne hirovita provedba nadzora! Oni pokazuju na mnoge primjenjive i posebne načine kako “nesveti ljudi” mogu biti u zajedništvu sa svetim Bogom!

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 21:1-9

¹"Ako je ubijena osoba nađena kako leži u otvorenoj zemlji na tlu koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje da je zaposjedneš, te nije poznato tko ju je udario, ²onda tvoji starješine i tvoji suci moraju izaći i izmjeriti *udaljenost* do gradova koji su uokolo ubijenoga. ³Tada će grad koji je najbliže ubijenome čovjeku, to jest, starješine toga grada, uzeti junicu iz stada, koja nije radila i koja nije vukla u jarmu; ⁴i starješine toga grada dovest će junicu dolje do doline s tekućom vodom, koja nije bila orana ili zasijana, i slomit će juničin vrat tamo u dolini. ⁵Potom će svećenici, sinovi Levija, doći blizu, jer ih je GOSPODIN tvoj Bog odabrao da služe Njemu i blagoslivljaju u ime GOSPODINOVO; i svaki spor i svaka uvreda bit će riješeni od njih. ⁶Svi starješine toga grada koji je najbliži ubijenome čovjeku oprat će svoje ruke nad junicom čiji je vrat bio slomljen u dolini; ⁷i oni će odgovoriti i reći: 'Naše ruke nisu prolele ovu krv, niti su naše oči vidjele to. ⁸Oprosti Svome narodu Izraelu kojeg si Ti iskupio, o GOSPODINE, i ne daj da bude krivnja nevine krvi u sredini Tvoga naroda Izraela.' I krivnja za krvoproliće bit će im oprostena. ⁹Tako ćeš očistiti krivnju nevine krvi iz svoje sredine, kad učiniš što je pravo u očima GOSPODINOVIM."

21:1-9 Ovo je okvir o tome kako očistiti zemlju kad je ubijena osoba nađena na otvorenome polju, daleko od ikojega mjesta. Ubojstvo oskvrnjuje YHWH-inu zemlju (npr. 7:13; 11:9,21; 28:11; 30:20) i s njim se mora riješiti na primjeren način (tj. žrtvovanjem).

21:2 “starješine i ... suci” Postoje mjesni imenovani vođe koji su sjedili na vratima mjesta i rješavali slučajeve zajednice. Samo ako su imali poteškoću oni su prenijeli slučajeve višim autoritetima (tj. levitskim svećenicima, usp. stih 5). Oni su izmjerili udaljenost od nađenoga tijela do okolnih mjesta. Najbliži grad morao je izvesti određene obrede (usp. stihove 3-8). Ovo pokazuje njihov osjećaj krivice zbog blizine. Najbliže mjesto bilo je odgovorno za prolivenu krv, što može utjecati na YHWH-ine blagoslove čitavoga područja (usp. 19:13).

21:3 “junicu ... koja nije radila i koja nije vukla u jarmu” Ovo znači junicu koja nije bila korištena za poljodjeljski rad.

21:4 “doline s tekućom vodom, koja nije bila orana ili zasijana” Dolina je, isto tako, morala biti neoskvrnjena ljudskom djelatnošću ili prirodnim stanjem. Voda je simbolizirala odstranjivanje krivnje (slično kozi u Lev 16).

▣ **“slomit će juničin vrat”** Kasniji su rabini rekli “odsjeći glavu sjekirom” jer je lomljenje vrata bio težak zadatak (usp. Izl 13:13; 34:20). Međutim, izgleda kako krv nije bila uključena u obred, nego zamisao zamjene. Obredno nevina je junica zauzela mjesto neznanog ubojice. Svrha je bila očišćenje zemlje od nedužne krivice po krvi (usp. Br 35:33-34).

21:5 “svećenici” Oni bi mogli upućivati poslije na mjesne levite.

▣ **“blagoslivljaju u ime GOSPODINOVO”** Blagoslivljanje je bila jedna od djelatnosti svećenika/levita (usp. 10:8; I. Ljet 23:13). Jedan primjer svećeničkoga blagoslivljanja zabilježen je u Knjizi Brojeva 6:22-26. Ovaj je blagoslov u odnosu s Izraelovim držanjem Saveza (usp. Br 6:27; Pnz 28:3-6). YHWH-ina osobna prisutnost (tj. Ime) bilo je prihvaćena ili odbačena poslušnošću svakoga pojedinog Izraelca ili voljnom neposlušnošću YHWH-inom otkrivenju (tj. Savezu). Izraelov blagoslov, i pojedinačni (usp. Izl 19:5-6) i skupni, nije bio određen svojeglavim ili hirovitim odabirom, nego osobnom

vjerom u YHWH-u, pokazanu poslušnošću Savezu (načinom života). YHWH je želio blagosloviti (usp. Izl 20:24; II. Ljet 30:27).

▣ **“svaki spor i svaka uvreda bit će riješeni od njih”** GLAGOL je zajednički, “biti” (BDB 224, KB 243, *Qal* IMPERFEKT). Prijevod “biti riješeni” dolazi od prethodnog IMENIČKOGA izričaja, “njihovom riječju” (BDB 804).

Spomenute su dvije vrste zakonskih poteškoća:

1. “spor” (tj. parnica) - BDB 936, usp. 1:12; 19:17; 21:5; 25:1; Knjiga Izlaska 23:2.3.6
2. “uvreda” - BDB 619, usp. 17:8. Ovdje to upućuje na fizički napad, ali pojam može značiti bolest, usp. 24:8 (često u Lev).

21:6 “oprat će svoje ruke nad junicom” Ovo simbolizira čišćenje (usp. Ps 26:6; 73:13) od krivnje blizinom mrtvoga tijela. Starješine predstavljaju čitavu zajednicu kao da oni skupno peru krivnju od sela i područja.

21:7 “Naše ruke nisu proklete ovu krv, niti su naše oči vidjele to” Rabini su ovo doveli u odnos s pomoći tuđincu, siromašnome, siročetu, ili udovici. Budući da seljani nisu vidjeli tuđinčevu potrebu za pomoći oni su bili odriješeni od udovoljavanja potrebi. To je mogao biti način zaustavljanja obitelji žrtve (tj. krvnog osvetnika) za ubijanje nevinoga člana najbližeg sela u odmazdi.

21:8

NASB, TEV, NJB

“Oprosti”

NKJV

“Osiguraj izmirenje”

REB

“prihvati okajanje”

Ovo je hebrejski GLAGOL “pokriti” (BDB 497, KB 493, *Piel* IMPERATIV). Bio je upotrijebljen dva puta u ovome stihu (druga uporaba je *Nithpaal* PERFEKT). Taj pojam, tako uobičajen u Levitskome zakoniku i Knjizi Brojeva, bio je upotrijebljen samo tri puta u Ponovljenome zakonu (21:8 [dva puta]; 32:43). Njegovo osnovno značenje je “obredno pokriti posredstvom žrtvovanja”.

▣ **“iskupio”** Ovaj GLAGOL (BDB 804, KB 911, *Qal* IMPERFEKT, ali ZAPOVJEDNI NAČIN u značenju) usporedan je s “oprostio” (tj. pokrio). Vidi Posebnu temu: Otkupnina/iskupljenje u 7:8.

▣

NASB

“ne daj da bude krivnja nevine krvi u sredini Tvoga naroda Izraela”

NKJV

“nemoj staviti nevinu krv na teret Svoga naroda”

NRSV

“nemoj dozvoliti krivnji nevine krvi ostati u sredini tvoga naroda”

TEV

“nemoj nas držati odgovornima za ubojstvo nevine osobe”

NJB

“nemoj dozvoliti da nevinna krv bude prolivena među tvojim narodom”

GLAGOL (BDB 678, KB 733, *Qal* IMPERFEKT, ali u ZAPOVJEDNOME smislu) jeste molitva za obredno odrješenje od posljedica neriješenog ubojstva. Zabilježite kako NJB prevodi izričaj kao ZAPOVJEDNI NAČIN.

21:9 Obred (usp. stihove 1-8) je bio viđen kao “pročišćenje” (BDB 128, KB 145, *Piel* IMPERFEKT) od utjecaja skupnoga grijeha (tj. neriješena ubojstva) iz čitave zajednice (slično obredu “Dana pomirenja” u Lev 16). Grijeh, čak nenamjeran skupni grijeh, utječe na YHWH-in blagoslov i donosi čak skupni gnjev (tj. prokletstva, usp. Pnz 27 – 29).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 20:10-14

¹⁰Kad izadeš u bitku protiv svojih neprijatelja, i GOSPODIN tvoj Bog preda ih u tvoje ruke i ti ih odvedeš zarobljene, ¹¹i vidiš među zarobljenicima prekrasnu ženu, i imaš žudnju za njom i želiš ju uzeti sebi za ženu, ¹²tad ćeš ju dovesti doma svojoj kući, i ona će obrijati svoju glavu i podrezati svoje nokte. ¹³Ona će isto tako skinuti svoju zarobljeničku odjeću sa sebe i ostati u tvojoj kući, i oplakivati svoga oca i svoju majku čitav mjesec; i nakon toga možeš ući k njoj i biti njen muž i ona će biti tvoja žena. ¹⁴I bit će, ako nisi zadovoljan s njom, da ju onda otpustiš neka ode gdje želi; ali ne smiješ ju zacijelo prodati za novac, ili ju zlostavljati, jer si ju ponizio.”

21:10-14 Ovi stihovi naslovljavaju kako se primjereno baviti sa ženom (tj. ne s Kanaankama, nego ostalima, usp.20:10-15) zarobljenom u ratu, čak su i one imale prava u YHWH-inoj zemlji. Ova briga za siromašne i nemoćne jedinstvena je u drevnim svjetskim zakonskim kodeksima.

21:11 “ženu” Ovo nije bila kanaanska žena, tuđinka, možda, ali ne Kanaanka.

▣ Zabilježite glagolski napredak:

1. “vidiš” - BDB 906, KB 1157, *Qal* PERFEKT
2. “ljubiš [prema tekstu: imaš žudnju – op.prev.]” - BDB 365 I, KB 362, *Qal* PERFEKT, korišteno za YHWH-inu ljubav za Izraela u 7:7; 10:15
3. “uzeti” - BDB 542, KB 534, *Qal* PERFEKT. Ovdje to ne podrazumijeva spolno jedinstvo, nego uzeti u nečiju kuću (usp. stih 12).

Ovaj isti slijed nađen je u Knjizi Postanka 3:6!

21:12 “ona će obrijati svoju glavu i podrezati svoje nokte” Ovo je bio (1) završni (usp. Br 6:9.18-19); (2) pročišćujući (usp. Lev 13:33; 14:8-9); ili (3) žalujući (usp. 14:1; Lev 21:5; Jer 41:5; Ez 44:20) obred. Ovdje simbolizira novi dan, novi život, novu obitelj. Zanimljivo je da je njeno obraćenje YHWH-i pretpostavljeno, ali nije navedeno. Muževljeva vjera bila je obiteljska vjera!

21:13 “i oplakivati svoga oca i svoju majku” Iako tekst ne navodi posebno da ta žena mora biti neudana, to se podrazumijeva. Nije spomenut ni gubitak muža niti su spomenuta djeca.

▣ **“nakon toga možeš ući k njoj”** Ovo je hebrejski idiom za spolno općenje (tj. koji konzumira brak). Zabilježite da žudnja za spolnim odnosima, čak i s ne-Izraelcima, nije bila osuđena, ali postoji primjereno vrijeme. Ovaj mjesec žalovanja daje hebrejskome muškarcu vrijeme da spozna svoju moguću ženu. Ako stvari ne idu dobro, postoji način da je se riješi bez razvoda. Također postoji očevitna odsutnost pravoga bračnog obreda (usp. Post 24:67).

21:14 “otпустиš neka ode” Ovo je tehnička riječ za razvod braka (BDB 1018, KB 1511, *Piel* PERFEKT). Ona ne smije biti prodana (*Qal* INFINITIVNI APSOLUT i *Qal* IMPERFEKT iz BDB 569, KB 5181, što je bio gramatički način za izražavanje naglaske) kao rob, ali mogla je biti bračno razvedena. Vidi bilješku u 24:1-4.

▣

NASB	“ne smiješ ju ... zlostavljati”
NKJV	“ne smiješ s njom postupati brutalno”
NRSV, TEV	“ne smiješ s njom postupati kao s robom”
NJB	-----

GLAGOL (BDB 771 II, KB 849, *Hithpael* IMPERFEKT) znači “postupati okrutno” ili “prisiljavati da se podvrgne volji moćnije osobe” (usp. 24:7). YHWH se brine za pošten postupak prema čak zarobljenoj ženi!

▣

NASB, NKJV	“jer si ju ponizio”
NRSV	“budući si je obeščastio”
TEV	“budući si je prisilio da ima spolni odnos s tobom”
NJB	“budući si je iskoristio”
REB	“budući si imao želju s njom”

Ovaj GLAGOL (BDB 776, KB 853, *Piel* PERFEKT), u ovome okviru, najbolje je preveden kao TEV (npr. Post 34:2; Pnz 22:24.29; Suci 19:24; 20:5; II. Sam 13:12.14.22.32). Ta je žena patila:

1. zarobljavanjem u ratu
2. gubitkom obitelji
3. prisiljavanjem uklapanja u brak, što je podrazumijevalo i religijsko obraćenje
4. sad siljenjem preseljavanja od doma (s pretpostavljenim grijehom, usp. Pnz 24:1-4) bez mjesta za otići.

Zabilježite da ovaj odlomak, i naredni tekst također, ograničava kulturološku snagu muških Izraelaca!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 20:15-17

¹⁵"Ako čovjek ima dvije žene, jednu ljubljenu i drugu neljubljenu, i *obje* su mu i ljubljena i neljubljena rodile sinove, ako prvorodeni sin pripada neljubljenoj, ¹⁶onda u dan kad on želi oporukom ostaviti što ima svojim sinovima, on ne može učiniti sina ljubljene prvorodeni prije sina neljubljene, koji jeste prvorodeni. ¹⁷Ali on mora priznati prvorodnog, sina neljubljene, dajući mu dvostruki dio svega što ima, jer je on početak njegove snage; njemu pripada pravo prvorodenoga."

21:15 Ovaj odlomak priznaje kulturološku provedbu poligamije [mnogoženstvo – op.prev.]. Prvi primjer u SZ-u je Lamek (Post 4:23). Većina čuvenih ranih poligamista bili su Jakov u Knjizi Postanka 29. Poligamija se provodila među bogatim i utjecajnim ljudima, ne uobičajeno među običnim ljudima (iako stihovi 10-14 mogu upućivati na bigamiju [dvoženstvo – op.prev.]).

Točna pobuda ove provedbe je neizvjesna:

1. seksualna
2. razmnožavanje (nasljednik)
3. ekonomska:
 - a. pomoć siromašnoj obitelji
 - b. način dobivanja bogatstva i utjecaja
 - c. način trgovanja s ratnim plijenom
4. političko jedinstvo kako bi se pomoglo susjednim narodima održati mir (tj. David, Salomon).

▣ **"neljubljenu"** Ovo je doslovno "omražena" (BDB 971, usp. stihove 15 [dva puta].16.17). Ali ovdje to djeluje kao hebrejski idiom usporedbe – ljubljena nasuprot neljubljene (usp. Post 29:30-31; Mal 1:2-3; Rim 9:13 [navodi Mal 1:2-3]; Lk 14:26).

▣ **"prvorodeni sin"** Prava prvorodenoga bila su stečena čak ako je on bio sin neljubljene (usp. stih 17; Izl 13:14-15; Lev 3:12-13).

21:17 "dvostruki dio" Hebrejski idiom (BDB 804, "usta" i BDB 1040, "dvostruka") bio je također upotrijebljen za Elizejevu želju vezanu na Iliju u II. Knjizi o Kraljevima 2:9. Ovo je jedino mjesto u SZ-u da je ovaj dvostruki dio posebno spomenut. Ako su postojala dva sina, stariji je morao dobiti dvije trećine a mlađi jednu trećinu: ako su bila tri sina, onda 50%, 25%, 25%, itd.

Zanimljivo je da je povijesnost ovih zakona prikazana arheološkim nalazištima drugih drevnih zakonskih kôdeksa:

1. Jakov u Knjizi Postanka 49 daje svima svojim dvanaestoricu sinova jednakovrijedno nasljeđe. Ovo je odraženo Hamurabijevim zakonom
2. ovdje je spominjanje dvostrukoga dijela za prvorodenog usporedno s pločicama Nuzi i Mari
3. razlike objavljene u Pismu odražavaju razlike u njihovoj tadašnjoj kulturi (vidi *The Old Testament Documents* od Waltera C. Kaisera, Jr., str. 86).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 21:18-21

¹⁸"Ako ikoji čovjek ima tvrdoglavog i pobunjeničkoga sina koji ne želi slušati svoga oca ili svoju majku, i kad ga oni oštro kazne, on ih ne želi čak ni slušati, ¹⁹tad će ga njegov otac i majka uhvatiti, i izvesti ga pred starješine njegova mjesta na vrata njegova grada gdje stanuje. ²⁰Oni će reći starješinama njegova mjesta: 'Ovaj naš sin je tvrdoglav i pobunjenički, ne želi nas slušati, on je proždrljivac i pijanica.' ²¹Tad će ga svi muškarci njegova mjesta kamenovati na smrt; tako ćeš maknuti zlo iz svoje sredine, i sav će Izrael čuti *za to* i bojati se."

21:18-21 Ovaj se dio bavi s pobunjeničkim sinovima i kako su roditelji morali postupati s njima (usp. Izl 21:15.17; Lev 20:9). Roditelji nisu imali prava nad životom ili smrću djeteta, ali sudovi su imali. Ovo uključuje (1) nasilje iz 5:16; (2) nasljeđe unutar obitelji; i (3) jednodušnost zajednice.

21:18 Ova vrsta protudruštvenih mladih bila je obilježena kao:

1. "tvrdoglavog" - BDB 710, KB 770, *Qal* AKTIVNI PARTICIP
2. "pobunjeničkoga" - BDB 598, KB 632, *Qal* AKTIVNI PARTICIP

3. obje ove stvari upotrijebljene su zajedno u Psalmu 78:8 i Knjizi proroka Jeremije 5:23.

Pet PARTICIPA u ovome stihu pokazuju djelovanje koje traje. Ostatak stiha opisuje njihova djelovanja:

1. tko ne želi slušati roditelje, stihovi 18.20
2. on koji ih ne želi čak ni slušati, stih 18
3. proždrljivac, stih 20 - BDB 272 II
4. pijanica, stih 20 - BDB 684.

Vidi *Hard Sayings of the Bible*, str.174-175.

21:19 “otac i majka (će ga) uhvatiti” Ovo znači ili (1) obostrano obuzdavanje (BDB 1074, KB 1779, *Qal* PREFEKT) ili (2) potrebu za dva svjedoka (usp. 17:6; 19:15; Br 35:10).

▣ **“na vrata ... grada”** Mjesto pravde mjesta bilo su gradska vrata, gdje su sjedili starješine (npr. 19:12; 22:15; 25:7).

21:21 “svi muškarci njegova mjesta (će ga) kamenovati na smrt” Zabilježite čovjekoljubiv vid da roditelji nisu morali kamenovati svoga vlastita sina. Zajednica (usp. Lev 20:2.27; 24:14-23; Br 15:35) je djelovala kako bi se oslobodila od zla, voljno nepokornih članova.

POSEBNA TEMA: SMRTNA KAZNA U IZRAELU

Drevni Izrael morao je odražavati YHWH-inu narav svijetu (usp. Post 12:3; 22:18; Izl 19:5-6). Kad je namjerna pobuna prema Savezu izopacila ovu misijsku svrhu, očitovao se niz posljedica (tj. smrtna kazna).

Petoknjižje popisuje nekoliko grupacija:

1. grijesi protiv YHWH:
 - a. kanaanski običaji štovanja – Knjiga Izlaska 22:18; Levitski zakonik 20:2-3.27; Ponovljeni zakon 18:10-11
 - b. idolatrija (nebeskoga mnoštva) - Izlazak 22:20; Ponovljeni zakon 17:2-7
 - c. bogohulje - Izlazak 22:28; Levitski zakonik 24:15-16
 - d. lažno proročanstvo - Ponovljeni zakon 13:1-11; 18:20-22
 - e. kršenja subote - Izlazak 31:14-15; 35:2
2. seksualni grijesi:
 - a. incest - Levitski zakonik 20:11-21
 - b. blud - Levitski zakonik 19:29; 21:19; Ponovljeni zakon 22:13-21; 23:17-18
 - c. preljub - Izlazak 20:14; Levitski zakonik 20:10; Ponovljeni zakon 22:23-24
 - d. sodomija - Levitski zakonik 18:22; 20:13
 - e. bestijalnost - Izlazak 22:19; Levitski zakonik 20:15-16
3. kršenje pravila prema Savezu protiv braće Izraelaca:
 - a. ubojstvo - Izlazak 20:13; 21:12-14; Levitski zakonik 24:17; Brojevi 35:16-21; Ponovljeni zakon 5:17
 - b. otimanje (za prodaju) - Izlazak 21:16; Ponovljeni zakon 24:7 i moguće Izlazak 20:15; Ponovljeni zakon 5:19
 - c. pobuna protiv roditelja - Ponovljeni zakon 21:18-21
 - d. lažni svjedoci
 - e. uzimanje plijena svetoga rata - Knjiga o Jošui 7.

Načini pogubljenja također su se razlikovali:

1. kamenovanje - najuobičajenije
2. spaljivanje – Knjiga Postanka 38:24; Levitski zakonik 20:14; 21:9
3. vješanje/nabijanje na kolac - Ponovljeni zakon 21:22-23
4. mač - Ponovljeni zakon 13:15.

Iznimke za posebne slučajeve:

1. gradovi utočišta i naknadno ispitivanje – Knjiga o Jošui 20
2. stroge optužbe temeljem istraživanja - Ponovljeni zakon 13:15; 17:4; 19:18
3. potreba za dva svjedoka - Brojevi 35:36; Ponovljeni zakon 17:6; 19:15.

Smrtna kazna morala je biti:

1. način pročišćenja zemlje - Ponovljeni zakon 13:5; 17:12; 19:13.19; 21:9.21; 22:21.22.24; 24:7
2. zastrašivanje ostalih - Ponovljeni zakon 17:13; 19:20; 21:21
3. način zaustavljanja plemenskoga nasilja (tj. bez osobne osvete, poštivanje pravila postavljenih za krvnog osvetnika).

Vidi *Ancient Israel*, tom 1, str. 147-163.

NASB	“češ maknuti”
NKJV	“odstranit češ”
NRSV	“pročistit češ”
TEV	“oslobodit češ”
NJB	“moraš odagnati”

Hebrejski GLAGOL (BDB 128, KB 145, *Piel* PERFECT) znači spaliti u smislu konačnoga micanja (usp. 13:5; 17:7.12; 19:13.19; 21:9.21; 22:21.22.24; 24:7).

▣ “i sav će Izrael čuti za to i bojati se” Društvena kazna djeluje kao zastrašivanje. Vidi bilješku u 13:11.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 21:22-23

²²“Ako je čovjek počinio grijeh koji zaslužuje smrt i bude usmrćen, i objesiš ga na stablo, ²³njegovo tijelo ne smije visjeti čitavu noć na stablu, nego ga zacijelo moraš pokopati istoga dana (jer on tko je obješen proklet je od Boga), tako da ne oskrvneš svoju zemlju koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje kao baštinu.”

21:22 “objesiš ga na stablo” Vidi Posebnu temu što slijedi.

POSEBNA TEMA: VJEŠATI

GLAGOL “vješati” (BDB 1067, KB 1738) ima dva značenja:

1. doslovno vješati užetom:
 - a. arapski, “spustiti uže”
 - b. hebrejski običaj, II. Knjiga o Samuelu 17:23 i NZ, Evanđelje po Mateju 17:5
 - c. babilonski običaj, Hamurabijev zakonik
 - d. perzijski običaj, usp. Ezra 6:11; Estera 5:14; 7:9-10; 9:13.25
2. nabiti osobu na oštar kolac:
 - a. egipatski postupak, usp. Postanak 40:19; 41:13
 - b. babilonski postupak, usp. Hamurabijev zakonik
 - c. asirijski postupak.

Uobičajeno to je bilo napravljeno nakon što je netko bio ubijen drugim sredstvima kao javno osramoćenje. Primjeren ukop bio je veoma važan drevnome narodu i utjecao je na njihovo gledište o zadovoljavajućem zagrobnome životu (npr. Pnz 21:23).

U samoj je Bibliji teško zasigurno znati ako su gore navedene #1 i #2 točne. Dakako u Ponovljenome zakonu 21:22-23; Knjizi o Jošui 10:26-27; I. Samuelovoj 31:10.12; II. Samuelovoj 4:12; 21:12, javno izloženi ljudi bili su već mrtvi, ali što s Knjigom o Jošui 8:29 i II. Samuelovoj 21:9?

Rabini Isusovih dana vidjeli su ovaj tekst kao upućivanje na raspeće. Religijski vođe željeli su Isusa razapeti tako da On kao mesijanski prevarant bude proklet od YHWH (usp. Pnz 21:23). Uobičajena smrt za bogohulje bilo je kamenovanje. Često sam čuo da židovski vođe Isusovih dana nisu imali zakonsko pravo smrtne kazne prema rimskome pravilu, tako su odveli Isusa Pilatu da Ga on mora ubiti. Međutim, oni su kamenovali Stjepana (usp. Djela 7) bez dozvole Rimljana. Zašto ne Isusa? Oni su Ga željeli razapeti ne samo da odraze smrt i javni sram, nego Božje prokletstvo!

21:23 “zacijelo moraš pokopati” Ovo pojačava građu složenu od INFINITIVNOGA APSOLUTA i *Qal* IMPERFEKTA od “pokopati” (BDB 868, KB 1064). YHWH-in gnjev zahtijevao je smrt prekršitelja kao kaznu za njegovu tvrdoglavu pobunu.

Međutim, YHWH-ino nezadovoljstvo moglo se prenijeti na zajednicu ako se s tijelom pogubljenoga prekršitelja Saveza nije postupalo primjereno i pravodobno.

▣ **“(jer on tko je obješen proklet je od Boga)”** Vidi Poslanicu Galaćanima 3:13 za Pavlovu uporabu ovoga izričaja. Pavao je Isusovu zamjensku smrt vidio kao uzimanje prokletstva Mojsijeve zakona na Sâmog Sebe. Izvorno ovo je prokletstvo bilo povezano s primjerenim postupkom ukopa u svetu zemlju.

POSEBNA TEMA: PROKLETSTVO

Hebrejski pojam “proklet” (BDB 887, KB 1105) bio je korišten u dva značenja:

1. prokletstva naroda protiv naroda (uobičajeno u drevnome svijetu) – Knjiga o Sucima 9:57; II. Samuelova 16:12; I. Kraljevima 2:8; Psalam 109:17-18; Izreke 27:14
2. oprečje Božanskome blagoslovu:
 - a. patrijarhalno - Postanak 27:12.33
 - b. YHWH-ino – Ponovljeni zakon 11:26.28; 21:23; 23:5; 28:15.45; 30:1; Jošua 8:34; II. Kraljevima 22:19; Jeremija 24:9; 25:18; 26:6; Zaharija 8:13 (odnosi se na poslušnost Savezu).

Teološki ključni tekst je Ponovljeni zakon 11:26.28. Ovo postavlja voljnu pozornicu za posljedice zbog neposlušnosti Savezu da one postanu stvarnost. YHWH žudi da Ga svi ljudi poznaju i štiju Ga tako da ih On može blagosloviti i dati im napredak na Zemlji. Međutim, neposlušnost ishodi u oskudici čak oduzimanju fizičkoga blagoslova. Ovi blagoslovi uvijek se odnose na prisni, osobni, i poslušan odnos s Bogom.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto su nevini ljudi grada bili krivi za nepoznato ubojstvo?
2. Što je neobično o junici i njenoj smrti?
3. Zašto su zarobljene žene obrijale svoje glave?
4. Popiši povlasticu prvorođenca:
 - a.
 - b.
 - c.
 - d.
5. Kako se stih 23 razlikuje od Isusove smrti? Kako su povezani?

PONOVLJENI ZAKON 22

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
raznovrsni Zakoni (21:22-22:12)	raznovrsni Zakoni (21:1-23:14)	različiti zakoni (21:22-23:12)	različita pravila (21:22-22:12)
22:1-3	22:1-3	21:22-22:3	22:1-2 22:3
22:4	22:4	22:4	22:4
22:5	22:5	22:5	22:5
22:6-7	22:6-7	22:6-7	22:6-7
22:8	22:8	22:8	22:8
22:9	22:9	22:9	22:9
22:10	22:10	22:10	22:10
22:11	22:11	22:11	22:11
22:12	22:12	22:12	22:12
Zakoni o seksualnome moralu 22:13-21	22:13-19 22:20-21	Zakoni glede seksualne čistoće 22:13-14 22:15-19 22:20-21	ugled mlade žene 22:13-19 22:20-21
22:22	22:22	22:22	preljub i blud 22:22
22:23-24	22:23-24	22:23-24	22:23-27
22:25-27	22:25-27	22:25-27	
22:28-29	22:28-29	22:28-29	22:28-23:1
22:30	22:30	22:30	

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:1-4

¹"Ne smiješ vidjeti zalutaloga vola ili ovcu svoga zemljaka, i ne obratiti pozornost na njih; zasigurno ih moraš dovesti natrag svome zemljaku. ²Ako tvoj zemljak nije blizu tebe, ili ako ga ne poznaješ, tada ćeš ga dovesti svojoj kući, i on će ostati s tobom sve dok ga tvoj zemljak ne potraži; tada ćeš mu ga vratiti. ³Tako moraš napraviti s njegovim magarcem, i moraš napraviti isto s njegovom haljom, i inače moraš napraviti tako s bilo čime izgubljenim od tvoga zemljaka, što je on izgubio i ti si našao. Nije ti dozvoljeno zanemariti ih. ⁴Ne smiješ vidjeti magarca svoga zemljaka ili njegova vola paloga na putu, i ne obratiti pozornost na njih; moraš im zasigurno pomoći im *podići se*."

22:1 "Ne smiješ vidjeti... i ne obratiti pozornost" Namjeravano ili bezosjećajno zanemarivanje ("skrivanje nekoga", BDB 761, KB 834, usp. 22:1.3.4; Lev 20:4; Izr 28:27; Ez 22:26) od potrebe imanja brata po Savezu je zabranjeno (usp. stih 3; Izl 23:4-5).

▣ **"dovesti (ih) natrag"** Ovaj uobičajeni GLAGOL (BDB 996, KB 1427, *Hithapel*) bio je upotrijebljen tri puta u stihovima 1-2. Njegovo osnovno značenje je "poslati natrag" ili "vratiti". Izrael je bio zamišljen da djeluje kao brižna obiteljska jedinica. Odlomci kao ovaj izriču riječ po riječ što Levitski zakonik 19:18 znači u primjenjivim, posebnim načinima. Braća paze na braću!

Ova prva uporaba pojačana je uporabom INFINITIVNOGA APSOLUTA i IMPERFEKTA GLAGOLA istoga korijena, "zasigurno ih moraš dovesti natrag"! Ova ista vrsta pojačavanja korištena je u stihu 4, "moraš im zasigurno pomoći im *podići se*" (tj. INFINITIVNI APSOLUT i IMPERFEKT GLAGOL iz BDB 877, KB 1086).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:5

⁵"Žena ne smije obući mušku odjeću, niti muškarac smije staviti žensku odjeću; jer tkogod čini takve stvari odvratn je GOSPODINU tvome Bogu."

22:5 Ovaj je stih bio dokazni tekst propisivanja primjerene odjeće za suvremena štovanja (tj. žena ne smije obući hlače u crkvu). Mora se zapamtiti da su i muškarci i žene nosili haljine u drevnome Bliskome Istoku. Jedina razlika bila je ta što su haljine Izraelki imale plavi ukras oko ramena.

Temeljni oslonac ovoga teksta nije patrijarhalni, nego odbacivanje kanaanskih običaja štovanja (tj. "odvratn", usp. Lev 18:26.27.29.30). Morala je postojati primjerena razlika između Bogom-danih razlika između muškaraca i žena (tj. stvoreni red). Ovo nije značilo negativnu, ograničavajuću razliku, nego potvrdu različitih jačina i kulturoloških djelovanja spolova!

Zasigurno je moguće da je ovaj tekst povezan s osudom homoseksualnosti u Mojsijevom Savezu (usp. Lev 18:22; 20:13) primjenjivane u prigodama štovanja kod Kanaanaca.

NASB (AŽURIRANI) TEKST:22:6-7

⁶"Ako ti se dogodi da naiđeš na ptičje gnijezdo putem, u ikojemu stablu ili na tlu, s mladim ili jajima, i majka sjedi na mladome ili na jajima, ne smiješ uzeti majku s mladim; ⁷moraš zasigurno ostaviti majku otići, ali mladog možeš uzeti za sebe, zato da mu bude dobro s tobom i da si možeš produljiti svoje dane."

22:6-7 Ovi se stihovi izgleda odnose na očuvanje izvora hrane kroz mnoge naraštaje Izraelaca. Nakon Knjige Postanka 3 ljudstvo je moglo jesti meso, ali oni su se morali čuvati od uništavanja izvora mesa za dobrobit budućih naraštaja braće po Savezu (tj. "da si možeš produljiti svoje dane", usp. 4:40). Divlje životinje bile su Božji dar proteina za Njegov narod. Mnoge od ovih posebnih potankih pravila imale su nakanu prouzročiti Izraelcima da misle o svojoj odgovornosti temeljem Saveza da ljube, zaštite, i osiguraju zdravlje i rast naroda po Savezu.

22:7 "moraš zasigurno ostaviti majku otići" Ista vrsta naglaska nađena u stihovima 1 i 4 (tj. INFINITIVNI APSOLUT i IMPERFEKT GLAGOL istoga korijena, BDB 1018, KB 1511) ponovljena je.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:8

⁸"Kad gradiš novu kuću, moraš napraviti ogradu za svoj krov, tako da ne nosiš krvnu krivnju na svojoj kući ako itko padne s nje."

22:8 "ogradu za svoj krov" Ograda (BDB 785, što u arapskome znači "spriječiti") bila je zaštitna ograda oko vrha krovne površine kuća koja je morala zadržati ljude od padanja. Ponovo Izrael je morao misliti o tome kako zaštititi po Savezu braću, sestre, te članove obitelji!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:9

⁹"Ne smiješ sijati svoj vinograd s dvije vrste sjemena, ili će svi proizvodi sjemena koje si posijao i prirast vinograda postati oskvrnuti."

22:9 "Ne smiješ sijati svoj vinograd s dvije vrste sjemena" Ovo očito posebice ne upućuje na vrstu vinovih loza u polju, nego je sažeto načelo koje propisuje samo jednu vrstu po vinogradu. To upućuje na sezonsku žetvu posijanu između čokota.

Ovo može odražavati (1) kanaanski običaj umirivanja bogova ili (2) mentalitet da miješane stvari prouzrokuju gubitak čistoće (usp. Lev 19:19).

▣ **"oskvrnuti"** *Kadosh* (BDB 872, KB 1073, *Qal* IMPERFEKT) znači odvojiti za Boga (usp. 15:19). Ovo može značiti (1) moralo je biti uništeno ili (2) dano svećenicima. Primjenjuje li se to načelo i danas? Mogao bih tvrditi da SZ-ni zakoni moraju biti ponovljeni u NZ-u da budu obvezni za vjernike Novoga saveza (usp. Djela 15; I. Kor 8 - 10; Gal 3). Isus, Osobno je negirao i žrtveni sustav i zakone o hrani (usp. Mk 7:17-23). Vidi čitavu građu NZ-ne Knjige Hebrejima (tj. nadmoćnost NZ nad SZ-om). Dvije knjige što su mi pomogle razmisliti o ovom pitanju su:

1. *How To Read the Bible For All Its Worth* od Gordona Feeja i Douga Stuarta
2. *Gospel and Spirit* od Gordona Feeja.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:10

¹⁰"Ne smiješ orati s volom i magarcem zajedno."

22:10 "Ne smiješ orati s volom i magarcem" Volovi su bili čisti, magarci su bili nečisti, ali ova zabrana, tako su rekli rabini, bila je napravljena kao čovjekoljubni čin prema životinjama različitih snaga i osobina. Međutim, u okviru, to je samo još jedan primjer "ne miješaj stvari"!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:11

¹¹"Ne smiješ obući tkaninu miješanu od vune i lana zajedno."

22:11 "Ne smiješ obući tkaninu miješanu" Ovo je još jedno isključivanje miješanih stvari (usp. Lev 19:19). Mogla je biti metafora miješanih YHWHističkih i kanaanskih običaja štovanja. Neki to vide kao (1) povezano s magičnom odjećom (tj. uzorci miješanih tkanina) ili (2) svici s Mrtvoga mora (tj. 4QMMT) spominju da je mogla biti miješana samo određena vrsta odjeće (tj. svećeničke halje bile su izrađene od vune i lana, što je moralo označiti smisao svetosti). Možda je to zašto je nedopušteno miješanje bilo smatrano "oskvrnutim".

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:12

¹²"Moraš napraviti sebi rese na četiri ugla svoje halje kojom se pokrivaš."

22:12 U ovome okviru ovo vjerojatno nastavlja odbacivanje ičega kanaanskoga. Izrael je morao imati različito štovanje, različitoga Boga, različite odore! U Knjizi Brojeva 15:37-42 ove su rese imale dodatno značenje podsjećanja Izraelaca da drže i cijene Zakon. Ova ista vrsta simbolizma odražena je u *tallith* (molitvena marama) Isusovih dana. Halja je upućivala kako je to morala biti pravokutna odjeća korištena za pokrivanje gornjega dijela osobe, osobito tijekom štovanja, molitve, i

čitanja Pisma. Neizvjesno je jesu li i rese bile zahtijevane (ili dozvoljene) na ženskoj odjeći. Ovo može biti još jedna pojedinost povezana s muško-ženskim odijevanjem (usp. stih 5).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:13-19

¹³"Ako itko uzme ženu i uđe k njoj i *onda* se okrene protiv nje, ¹⁴i optuži ju za sramotna djela te ju javno okleveće, te kaže: 'Uzeo sam ovu ženu, *ali* kad sam došao blizu nje, nisam ju našao djevicom', ¹⁵onda djevojčin otac i njena majka moraju donijeti i iznijeti *dokaz* o djevojčinome djevičanstvu starješinama grada na vratima. ¹⁶Djevojčin otac mora reći starješinama: 'Dadoh kćer ovome muškarcu za ženu, ali on se okrenu protiv nje; ¹⁷i vidite, on ju je optužio za sramotna djela, govoreći: "Nisam našao tvoju kćer djevicom." Ali ovo je *dokaz* djevičanstva moje kćeri.' I oni moraju raširiti halju pred starješinama mjesta. ¹⁸Tako starješine toga mjesta moraju uzeti muškarca i oštro ga kazniti, ¹⁹i oni ga moraju kazniti novčanom globom od stotinu *šekela* srebra i dati ih djevojčinome ocu, jer je on javno oklevetao djevicu Izraela. I ona mora ostati njegova žena; on se ne može rastati od nje svih svojih dana."

22:13 "uđe k njoj" Ovo je jedan od tri eufemizama [ublaženi izričaj – op.prev.] za spolni odnos korišten u ovome okviru:

1. "uđe k njoj", stih 13 (BDB 97)
2. "kad sam došao blizu nje", stih 14 (BDB 897)
3. "leži s", stihovi 22.23.25.28.29 (BDB 1011).

▣ **"okrene (se) protiv nje"** Ovo je hebrejska riječ "zamrzi je" (BDB 971, KB 1338). Ta je ista riječ upotrijebljena u 21:15, bila je prevedena kao "neljubljena" i ona je hebrejski idiom uspoređivanja, što je zamisao "ljubiti više", "davati prednost". Međutim, ovdje uzima značenje "odbaci" ili "nije sretan s".

22:14

NASB, NJB	"javno (ju) okleveće "
NKJV, REB	"donese joj loše ime"
NRSV	"okleveće ju"
TEV	"napravi lažnu optužbu protiv nje"

Doslovno ovo je "donijeti joj zlo ime" (GLAGOL - BDB 422, KB 425, *Hiphil* PERFEKT i IMENICA - BDB 1027, te PRIDJEV - BDB 948). Ovo je slično Ponovljenome zakonu 24:1-4, gdje je ovjera rastave braka bila upotrijebljena za "neka bestidnost", što pretpostavlja da je po naravi seksualno. Optužena žena imala je malo ili nikakvo pribježište za gubitak njenog (i njene obitelji) ugleda. Njena mogućnost buduće udaje i nasljedstva njenog djeteta (ako je dobiveno ranije) je na stupu. To je bilo vrlo ozbiljno pitanje za narod Bliskoga Istoka!

▣ **"nisam ju našao djevicom"** Hebrejsko društvo stavljalo je novčani prinos na djevičanstvo (usp. 19). Nasljedstvo je bilo vrlo važno pitanje i promiskuitet je bio oštro osuđen!

GLAGOL "našao" (BDB 592, KB 619) bio je upotrijebljen nekoliko puta u ovome okviru:

1. naći, otkriti:
 - a. zakonski, stihovi 14.17.20
 - b. fizički, stihovi 23.27.28
2. uhvatiti u činu, stihovi 22.23.

22:15 "djevojčin otac i njena majka moraju donijeti" Ovo je ili (1) zamisao Ponovljenoga zakona o uzajamnosti podizanja žene da bude uključena u Zakon ili (2) dva svjedoka koja su bila zahtijevana.

▣ **"dokaz o djevojčinome djevičanstvu"** Ovo može uputiti na:

1. roditelji su probušili himen prije negoli su dali svoju kćer da se uda i držali su tekućine na odjeći
2. pokrivač kreveta u vrijeme početnoga konzumiranja braka bio je dan i čuvan od roditelja
3. dokaz da je djevojka imala redovitu menstruaciju prije vjenčanja kao dokaz da nije bila trudna.

Broj 2 izgleda da je bio isključen jer suprug nije mogao zasigurno znati kad je to bilo učinjeno.

▣ **"starješinama grada na vratima"** Ovo bi moglo upućivati na imenovane suce koji su držali sud na gradskim vratima ili na označenome mjestu (tj. veliko drvo, jedinstveno oznaka zemlje, ili glavna cesta).

22:18 “moraju uzeti muškarca i oštro ga kazniti” Ovo bi moglo značiti udarati muškarca s četrdeset udaraca bičem (usp. 25:2-3), ali ako je tako onda je to jedina uporaba toga pojma (BDB 415, KB 418) u SZ-u gdje uobičajeno upućuje na uputu (usp. 21:18, NIDOTTE, tom 2, str. 479-481).

22:19 “kazniti (ga) novčanom globom” Muškarac je morao biti kažnjen i novčano globljen jer je osramotio (doslovno, “donio zlo ime”) djevicu Izraela. Novčana globa bila je očito dvostruka od onoga što je platio (miraz) za djevojku kao mladenku (usp. 22:29). Suzvuk može biti da je on jednostavno želio dobiti svoj novac natrag od djevojičina oca.

▣ **“djevicu Izraela”** Ovo je bio častan (ali očekivan) opisni naslov svih mladenki koje moraju biti takve u Božjoj teokraciji.

22:19.29 “ona mora ostati njegova žena; on se ne može rastati od nje svih svojih dana” Ovo je bilo ograničenje na pravima muškarca. Žena se u Izraelu nije imala pravo rastati. To je pravilo štitilo prava nasljedstva djece (usp. 21:15-17).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:20-21

²⁰“Ali ako je ova optužba istinita, da djevojka nije nađena djevicom, ²¹onda oni moraju izvesti djevojku na ulaz u kuću njezina oca, i muškarac njenoga mjesta mora ju kamenovati na smrt jer ona je počinila djelo bezumlja u Izraelu igrajući bludnicu u kući svoga oca; tako moraš očistiti zlo među vama.”

22:20. 21 Obično, kamenovanje je bilo provedeno izvan gradskih vrata. Vidi Posebnu temu: Smrtna kazna u Izraelu u 21:21. Zbog hebrejske zamisli skupnoga, otac je bio odgovoran za djela svoje kćeri te, stoga, kazna se provela na njegovim vratima!

Kazna za krivog svjedoka uobičajeno je bila smrt. Jasno dvojno mjerilo vidljivo je ovdje gdje, ako je muževljeva optužba bila istinita djevojka je bila kamenovana, ali ako je bila kriva (čak zlonamjerna) on je bio ukoren i novčano kažnjen, ali ne kamenovan (usp. 19:19). U SZ-u žena nije imala ista zakonska prava i zaštitu kao muškarci. Pokazana je sućut, ali ne prava!

22:21 “djelo bezumlja” Ovaj pojam (BDB 615) bio je upotrijebljen za neprimjerenu seksualnu djelatnost:

1. Knjiga Postanka 34:7 (ne-Izraelac je sam od sebe prisilio kćer Jakova)
2. Ponovljeni zakon 22:21 (gubitak djevičanstva)
3. Knjiga o Sucima 19:23; 20:6.10 (poganski napad na inoću levita)
4. II. Knjiga o Samuelu 13:12-13 (Amon, Davidov prvi sin, siluje svoju polusestru).

▣ **“igrajući bludnicu”** Ovaj pojam je *Qal* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA pojma (BDB 275, KB 275), što obilježava neprimjerenu seksualnu djelatnost uključujući blud (seks prije ženidbe), preljub (seks nakon ženidbe s nekim drugim doli svojim supružnikom), i prostituciju (seks za nadnicu).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:22

²²“Ako je pronađen muškarac kako leži s udanom ženom, onda oboje od njih mora umrijeti, muškarac koji je legao sa ženom, i žena; tako ćeš očistiti zlo iz Izraela.”

22:22 “Ako je pronađen muškarac kako leži s udanom ženom” Čak ako postoji sumnja postoji pribježište (usp. Br 5:11-31).

Izričaj “udanom ženom” doslovno je “žena drugoga muškarca”, što je dvostruka uporaba pojma *b'l* (BDB 127, KB 142, *Qal* PASIVNI PARTICIP i oblika NOMINATIVA IMENICE MUŠKOGA RODA u JEDNINI). Ovaj pojam, uobičajeno preveden s “gospodar” ili “suprug”, ima isti korijen kao *Ba'al*, kanaanski muški bog plodnosti. Muž je bio “gospodar” nad svojim domom. Njegova žena i djeca bili su, u zakonskome smislu, svojina. U stvarnosti seksualni prekršaji bili su viđeni kao grijeh protiv Boga (usp. Post 39:9; II. Sam 12:13). To krši Bogom-dani red i društvenu ustaljenost te utječe na Bogom-danu baštinu obiteljima i plemenima.

▣ “**oboje od njih mora umrijeti**” Kasniji rabini tumačili su da je ovo moralo značiti dijete, i isto tako, ako je žena bila trudna, zbog zamisli skupnoga grijeha. Zabilježite jednakovrijednost kazne, što je neuobičajeno u SZ-u.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:23-24

²³“Ako postoji djevojka koja je djeвица zaručena za muškarca, i *drugi* muškarac ju nađe u gradu i legne s njom, ²⁴onda ćeš izvesti oboje na vrata toga grada i kamenovat ćeš ih na smrt; djevojku, jer nije vikala u gradu, i muškarca, jer je obeščastio ženu svoga bližnjega. Tako ćeš očistiti zlo među vama.”

22:23 “zaručena” U Izraelu je biti zaručen (BDB 76, KB 91) bila zakonska obveza kao biti oženjen (tj. Josip i Marija, usp. Mt 1:18-19).

22:24 “kamenovat ćeš ih... jer nije vikala u gradu” Oboje su morali biti kamenovani na smrt (usp. Lev 20:10); muškarac zato jer je oskrvnuo ženu bližnjega, žena zato jer nije vikala (BDB 858, KB 1042, *Qal* PERFEKT) za pomoć.

▣ “**Tako ćeš očistiti zlo među vama**” Vidi bilješku u 13:5.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:25-27

²⁵“Ali ako u polju muškarac nađe djevojku koja je zaručena, i muškarac ju prisili te legne s njom, onda jedino muškarac koji je legao s njom mora umrijeti. ²⁶Ali ne smiješ činiti išta djevojci; ne postoji grijeh u djevojci što zavrjeđuje smrt, jer samo čovjek ustaje protiv svoga bližnjega i ubija ga, kao što je ovaj slučaj. ²⁷Kad ju nađe u polju, zaručena djevojka povika, ali tamo ne bijaše ikoga da je spasi.”

22:25-27 Zakonodavstvo Izraela nije bilo zamišljeno zbog straha, ne samo legalistički. Postojale su nevine strane u grješnim djelima!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:28-29

²⁸“Ako muškarac nađe djevojku koja je djeвица, koja nije zaručena, i uhvati je i legne s njom i oni budu otkriveni, ²⁹onda muškarac koji je legao s njom mora dati djevojčinu ocu pedeset *šekela* srebra, i ona mora postati njegovom ženom jer ju je on obeščastio; on se ne može rastati od nje svih svojih dana.”

22:28 “Ako muškarac nađe djevojku koja je djeвица, koja nije zaručena, i uhvati je i legne s njom” Obzirom na ranu dob kad su židovske djevojke bile uobičajene zaručene, ovo mi izgleda kako se to može odnositi na (1) iskorištavanje djeteta ili (2) iskorištavanje siromašnih obitelji. Mojsijev Savez štiti one bez povlastica i društveno nemoćne!

22:29 “muškarac ... mora dati djevojčinu ocu pedeset šekela... on se ne može rastati od nje” Ako je otac bio presiromašan da je morao zaručiti svoju kćer ili je djevojka bila umno nesposobna i muškarac ju je oskrvnuo, onda je on morao platiti za nju i oženiti je doživotno (usp. Izl 22:16).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 22:30

³⁰“Muškarac ne smije uzeti ženu svoga oca tako da ne otkrije skut svoga oca.”

22:30 “Muškarac ne smije uzeti ženu svoga oca” Ovo vjerojatno znači da muškarac nije mogao oženiti svoju pomajku (moguće jednu od nekoliko žena), čak iako je otac umro ili je žena bila rastavljena.

▣ “**skut svoga oca**” Ovo je idiomski način upućivanja na očeve bračne djelatnosti (usp. Ruta 3:9; Ez 16:8). Biti intiman sa ženom koja je prije bila intimna s nečijim ocem bilo je, u smislu, povreda oca (usp. 27:20; Lev 18:8; 20:11).

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Što biste rekli koliko se od ovoga poglavlja može primijeniti na našu kulturu? Kako utvrđujete svoju odluku?
2. Što je pozadina ovih zakona?

PONOVLJENI ZAKON 23

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
oni koji su isključeni iz skupštine (21:22-22:12)	raznovrsni Zakoni (21:1-23:14)	isključivanje iz Gospodinovog naroda	preljub i blud (22:22-23:1)
23:1	23:1	23:1	22:28-23:1
23:2	23:2	23:2	sudjelovanje u javnome štovanju
23:3-8	23:3-6 23:7-8	23:3-6 23:7-8	23:2-7
čistoća mjesta tabora 23:9-14	23:9 23:10-11 23:12-14	držanje vojnoga tabora čistim 23:9-11 23:12-14	23:8-9 higijena u taboru
raznovrsni Zakoni	Zakoni koji se bave s čovjekoljubnim i religijskim obvezama (23:15-25:19)	različiti Zakoni	23:10-12 23:13-15 raznovrsno
23:15-16	23:15-16	23:15-16	23:16-17
23:17-18	23:17-18	23:17-18	23:18-19
23:19-20	23:19-20	23:19-20	23:20-21
23:21-23	23:21-23	23:21-23	23:22-24
23:24-25	23:24 23:25	23:24-25	23:25-26 [slijedi MT označavanje brojevima]

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 23:1-6

¹"Nitko tko je uškopljen ili ima odrezan svoj muški organ ne smije ući u skupštinu GOSPODINOVU. ²Nitko od vanbračno rođenih ne smije ući u skupštinu GOSPODINOVU; nijedan od njegovih *potomaka*, čak do desetoga naraštaja, ne smije ući u skupštinu GOSPODINOVU. ³Nijedan Amorejca ili Moabac ne smije ući u skupštinu GOSPODINOVU; nitko od njihovih *potomaka*, čak do desetoga naraštaja, ne smije ikad ući u skupštinu GOSPODINOVU, ⁴jer te nije sreo s hranom i vodom na putu kad ti izade iz Egipta, i zato jer unajmiše protiv tebe Balaama sina Beorova iz Petora iz Mezopotamije, da te prokune. ⁵Unatoč tome, GOSPODIN tvoj Bog ne bijaše voljan slušati Balaama, nego GOSPODIN tvoj Bog okrene kletvu u blagoslov za tebe jer te GOSPODIN tvoj Bog ljubi. ⁶Ne smiješ ikada tražiti njihov mir ili njihov napredak svih tvojih dana."

23:1 "uškopljen" Ova engleska riječ prevodi dva hebrejska pojma:

1. "drobljenjem" - BDB 194
2. "izubijati ili zgnječiti" - BDB 822, KB 954, *Qal* PASIVNI PARTICIP.

To upućuje na (1) odstranjivanje muških testisa ili (2) odrezati sjemensku tetivu (moguće drobljenjem).

▣ **"ili ima odrezan svoj muški organ"** Ovo upućuje na odrezan penis (BDB 1050, "mjesto čišćenja izljeva"). To može biti drugi način opisivanja eunuha (usp. Mt 19:12). Ova su dva muška oštećenja prva u nizu onih koji su bili isključeni iz prisustvovanja na skupštinama Izraela (tj. događanja u Šatoru). Njihovo isključivanje predstavlja simboličku čistoću i cjelovitost Božjega naroda viđenog kao kraljevstvo svećeništva (usp. Izl 19:6 i Lev 21:17-23; 22:17-25). Kasnije u SZ-u mnogi su od ovih isključenih bili uključeni (npr. Moapka Ruta i eunuh iz Iz 56:3-5 te Djela 8:26-40).

Također je moguće da je ovaj običaj oštećivanja muške seksualne moći bio dio kanaanskih običaja. Mnoge od naizgled neuobičajenih zabrana Mojsijeva zakonodavstva bile su usmjerene na potpuni prijevrtanje s kanaanskim društvom i običajima štovanja.

▣ **"ne smije ući"** Ovaj GLAGOL (BDB 97, KB 112) bio je upotrijebljen nekoliko puta u ovome poglavlju:

1. "ući", stihovi 1. 2 [dva puta]. 3 [dva puta]. 8. 11 [dva puta]. 20. 24. 25
2. "dovesti", stih 18.

Većina uporaba odnosi se na:

1. ljude koji nisu smjeli ući (ili prisustvovati događanjima Šatora) u skupštinu Izraela:
 - a. oštećeni muški
 - b. vanbračne osobe ili njihovi potomci
 - c. Amorejci, Moapci, ili njihovi potomci
2. ljude koji su smjeli ući:
 - a. Edomci
 - b. Egipćani
3. ljude koji su morali napustiti tabor Izraela na vremenski rok:
 - a. muški s noćnim izljevima
 - b. svi Izraelci koji su se morali olakšati.

▣ **"skupštinu GOSPODINOVU (YHWH-inu)"** Izričaj "skupštinu GOSPODINOVU" bio je upotrijebljen za okupljeni YHWH-in narod po Savezu za štovanje započeto na gori Horeb/Sinaj:

1. Knjiga Izlaska 12:6: "čitava skupština općine Izraela"
2. Levitski zakonik 16:17: "sva skupština Izraela"
3. Knjiga Brojeva 16:3: "sva općina", "skupština GOSPODINOVA"
Knjiga Brojeva 20:4: "GOSPODINOVA skupština"
4. Ponovljeni zakon 5:22: "svoj vašoj skupštini"
Ponovljeni zakon 9:10; 10:4; 18:16: "na dan okupljanja"
Ponovljeni zakon 23:1.2.3.8: "skupština GOSPODINOVA"
Ponovljeni zakon 31:30: "sva skupština Izraelova"
5. Knjiga o Jošui 8:33: "sva skupština Izraelova".

Ovaj izričaj predstavlja:

1. okupljanje Izraela:
 - a. gora Sinaj/Horeb
 - b. Šator
2. *The Jewish Study Bible*, str. 418, temeljena na Knjizi o Sucima 20:2, tvrdi da to upućuje na odbor vodstva ili upravno tijelo (usp. Br 16:3; 20:4).

Ovi isključeni ipak imaju zakonska prava “stanovnika stranaca” točno pobrojanih u Knjizi Izlaska 22:21; Levitskome zakoniku 19:9-10.33-34; 23:22; Ponovljenome zakonu 1:16; 5:14; 27:19.

Septuaginta je prevela hebrejski pojam *qahal* (BDB 874) kao *eklesia*, od kojeg smo dobili englesku riječ “crkva”. Isus i NZ-ni autori odabrali su ovaj pojam kako bi navijestili da Božji narod Novoga saveza mora biti označen kao proširenje Božjega naroda Staroga saveza (usp. Jer 31:31-34; Ez 36:22-38; Gal 6:16; I. Pt 2:9; Otk 1:6).

23:2 “vanbračno rođenih” Ovo (BDB 561) je označavalo ili (1) dijete začeto van braka; (2) slučaj incesta (usp. Lev 18:6-18); ili (3) dijete iz miješanih brakova (židovskih i poganskih, usp. Ezra 9:2; Neh 13:23-25; Zah 9:6). Hebrejska riječ najbolje odgovara mogućnosti #2.

23:2.3 “desetoga naraštaja” Zabilježite usporednu građu u izričaju: “(ne) smije ikad ući ” u stihu 2 i 3. broj deset je idiomski za potpunost ili zauvijek (vidi Posebnu temu u 4:40).

POSEBNA TEMA: SIMBOLIČKI BROJEVI U PISMU

- A. Određeni brojevi djelovali su i kao brojevi i kao simboli:
1. jedan - Bog (npr. Pnz 6:4; Ef 4:4-6)
 2. šest – ljudska nesavršenost (jedan manje od 7, npr. Otk 13:18)
 3. sedam – Božansko savršenstvo (sedam dana stvaranja). Zabilježite simboličke uporabe u Knjizi Otkrivenja:
 - a. sedam svijećnjaka, 1:13.20; 2:1
 - b. sedam zvijezda, 1:16.20; 2:1
 - c. sedam crkava, 1:20
 - d. sedam Božjih duhova, 3:1; 4:5; 5:6
 - e. sedam baklji, 4:5
 - f. sedam pečata, 5:1.5
 - g. sedam rogova i sedam očiju, 5:6
 - h. sedam anđela, 8:2.6; 15:1.6.7.8; 16:1; 17:1
 - i. sedam truba, 8:2.6
 - j. sedam gromova, 10:3.4
 - k. sedam tisuća, 11:13
 - l. sedam glava, 13:1; 17:3.7.9
 - m. sedam zala [ili: pošasti – op.prev.], 15:1.6.8; 21:9
 - n. sedam kaleža, 15:7
 - o. sedam kraljeva, 17:10
 - p. sedam posudica, 21:9
 4. deset – potpunost:
 - a. uporaba u Evandeljima:
 - (1) Matej 20:24; 25:1.28
 - (2) Marko 10:41
 - (3) Luka 14:31; 15:8; 17:12.17; 19:13.16.17.24.25
 - b. uporaba u Knjizi Otkrivenja:
 - (1) 2:10: deset dana nevolje
 - (2) 12:3; 17:3.7.12.16: deset rogova
 - (3) 13:1: deset kruna
 - c. umnožak od 10 u Knjizi Otkrivenja:
 - (1) 144.000 + 12x12x10, usp. 7:4; 14:1.3

- (2) 1.000 = 10x10x10, usp. 20:2.3.6
5. dvanaest – ljudska uredba:
 - a. dvanaest sinova Jakova (tj. dvanaest plemena Izraela, Post 35:22; 49:28)
 - b. dvanaest stupova, Knjiga Izlaska 24:4
 - c. dvanaest kamenova naprsnika velikoga svećenika, Knjiga Izlaska 28:21; 39:14
 - d. dvanaest hljebova, za stol u Svetome mjestu (simbolička Božja opskrba za dvanaest plemena), Levitski zakonik 24:5; Knjiga Izlaska 25:30
 - e. dvanaest uhoda, Ponovljeni zakon 1:23; Knjiga o Jošui 3:22; 4:2.3.4.8.9.20
 - f. dvanaest apostola, Evanđelje po Mateju 10:1
 - g. uporaba u Knjizi Otkrivenja:
 - (1) dvanaest tisuća opečaćenih, 7:5-8
 - (2) dvanaest zvijezda, 12:1
 - (3) dvanaest vrata, dvanaest anđela, dvanaest plemena, 21:12
 - (4) dvanaest temeljnih kamenova, imena dvanaest apostola, 21:14
 - (5) Novi Jeruzalem bio je pravokutnik od dvanaest tisuća stadija, 21:16
 - (6) dvanaest vrata napravljenih od dvanaest bisera, 21:12
 - (7) drvo života s dvanaest vrsta plodova, 22:2
 6. četrdeset = broj za vrijeme:
 - a. ponekad doslovno (izlazak i lutanje pustinjom, tj. Izl 16:35); Ponovljeni zakon 2:7; 8:2
 - b. može biti doslovno ili simbolički:
 - (1) potop, Knjiga Postanka 7:4.17; 8:6
 - (2) Mojsije na brdu Sinaj, Knjiga Izlaska 24:18; 34:28; Ponovljeni zakon 9:9.11.18.25
 - (3) podjele Mojsijeva života:
 - (a) četrdeset godina u Egiptu
 - (b) četrdeset godina u pustinji
 - (c) četrdeset godina vodi Izraela
 - (4) Isus je postio četrdeset dana, Evanđelje po Mateju 4:2; Marko 1:13; Luka 4:2
 - c. zabilježite (pomoću konkordance) koliko se puta taj broj pojavljuje u označavanju vremena u Bibliji!
 7. sedamdeset – okrugli broj za ljude:
 - a. Izrael, Knjiga Izlaska 1:5
 - b. sedamdeset starješina, Knjiga Izlaska 24:1.9
 - c. eshatološki, Knjiga proroka Daniela 9:2.24
 - d. misijska grupa, Evanđelje po Luki 10:1.17
 - e. oprost (70x7), Evanđelje po Mateju 18:22.
- B. Dobre preporuke
1. John J. Davis, *Biblical Numerology*
 2. D. Brent Sandy, *Plowshares and Pruning Hooks*.

23:3 “Amorejca ili Moabac” Ovi narodi bili su ishod incesta spomenutog u stihu 2. Neki rabini kažu da Knjiga Postanka 19:30-38 (narodi iz Lotova incestuoznoga odnosa s njegovim kćerima) pokazuje kako se ovo primjenjuje samo na muškarca, otuda Rutino putovanje koja je bila Moapka i predak kralja Davida. Međutim, van incesta, drugi posebni razlozi zbog koji su oni morali biti odbačeni točno su navedeni u stihovima 4-6.

23:4 “Balaama” [Balaam] Ovaj prorok nije bio Abrahamov potomak, ali je znao YHWH-u, kao i Melkisedek i Job, koji isto tako nisu bili Abrahamovi potomci. Opširno izvješće pripovijetke o Balaamu dano je u Knjizi Brojeva 22 - 24.

23:5 “jer te GOSPODIN tvoj Bog ljubi” Ovo je ponavljana tema u Ponovljenome zakonu:

1. 4:37: “On ljubljaoše vaše očeve”
2. 7:7-8: “GOSPODIN (vas je) ljubio i držao prisegu kojom se On zakleo vašim praocima”

3. 7:12-13: "On će te ljubiti i blagosloviti te i umnožiti te" (ako poslušas)
4. 10:15: "Ipak tvojim je očevima GOSPODIN pokazao da ih On ljubi"
5. 33:3: "On ljubi narod (ljude)"

YHWH-ina djela temeljena su na Njegovu odabiru, ne Izraelovoj dobroti (usp. 7:7-8). On je odabrao Abrahama kako bi odabrao svijet (vidi Posebnu temu: Bobove evanđeoske predrasude u 4:6).

23:6 "njihov mir ili njihov napredak" Ovo može biti upućivanje na (1) postupke ili sporazume (npr. Ezra 9:12) ili (2) molitve za njihovu korist (npr. Jer 14:11).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 23:7-8

⁷"Ne smiješ mrziti Edomca, jer on je tvoj brat; ne smiješ mrziti Egipćanina, jer ti si bio tuđinac u njegovoj zemlji. ⁸Sinovi trećeg naraštaja koji su im rođeni mogu ući u skupštinu GOSPODINOVU."

23:7 "mrziti" Ovaj GLAGOL (BDB 1073, KB 1765, *Piel* IMPERFEKT, upotrijebljen dva puta) znači "gnušanje", od IMENICE "gnusoba [ili: odvratnost]" (npr. 7:26). Vidi Posebnu temu: Odvratnosti u 14:3.

▣ **"Edomca, jer on je tvoj brat"** Rashi kaže da je razlika između stihova 3 i 7 ta da su ove zemlje popisane u stihu 3 prouzročile Izraelu griješiti (usp. Post 36). Narod Edoma potekao je od Jakovljeva brata Ezava (usp. Post 25:24-26; 36:1).

23:8 "Sinovi trećeg naraštaja" Čekanje je moguće bilo obvezno do vremena potrebitoga za puno ujedinjenje s izraelskim društvom i običajima štovanja.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 23:9

⁹"Kad izađeš kao vojska protiv svojih neprijatelja, moraš čuvati sâm sebe od svake zle stvari."

23:9 Izrael je bio uključen u "sveti rat" (usp. poglavlje 20). YHWH se borio za njih, ali oni su morali ostati "obredno" čisti za YHWH-inu prisutnost kako bi On ostao s njima (usp. stih 14; Jš 5:13-15).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 23:10-11

¹⁰"Ako je među vama ikoji muškarac koji je nečist zbog noćnoga ispusta, tad mora izaći izvan tabora; on ne smije ponovo ući u tabor. ¹¹Ali mora biti kad večer nastupi, on se mora oprati vodom, i kod zalaska sunca može ponovo ući u tabor."

23:10 "noćnoga ispusta" Hebrejski je to "zbivanje ili događaj noću" (BDB 899 GRAĐA538). To može uključiti druge vrste tjelesnih tekućina kao mokrenje ili proljev, itd. Svako istjecanje tjelesnih tekućina nekoga čini obredno nečistim (usp. Lev 15). Zapamtite, ovdje se radi o obrednoj čistoći, ne grijehu.

23:11 "zalaska sunca" Izrael započinje novi dan sa zalaskom Sunca, slijedeći uzorak iz Postanka 1.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 23:12-14

¹²Također moraš imati mjesto izvan tabora i otići tamo, ¹³i moraš imati lopatu među svojim alatima, i kad sjediš vani, moraš iskopati s njom te pokriti svoju nečist. ¹⁴Budući da GOSPODIN tvoj Bog hoda u sredini tvoga tabora da te oslobodi i pobijedi tvoje neprijatelje pred tobom, zato tvoj tabor mora biti svet; i On ne smije vidjeti išta nedolično među tobom ili će se On okrenuti od tebe."

23:12 "mjesto" Hebrej ima pojam "strana" (BDB 388), što je moguće upućivalo na oznaku za označavanje općega područja za svrhu izmeta (BDB 844).

23:13

NASB "lopatu"
NKJV "alatku"
NRSV, NJB "lopaticu"
TEV "palicu"

Hebrejski pojam (BDB 450) upućuje na neku vrstu alata za kopanje. Je li to bilo vojno oružje korišteno za dvije svrhe ili izdvojeni predmet kao što je klin za šator koji je služio za jednu od tih svrha neizvjesno je.

▣

NASB "alatkama"
NKJV, TEV, NJB "oprema"
NRSV "pribori"

Pojmovno (BDB 24) značenje je neizvjesno. Arapski znači "imanja", dok aramejski znači "oružja". U okviru čini se da je to vojno oružje koje se koristilo i kao alati za kopanje uključeni u obredno i higijensko pokrivanje nečisti. U čitavome SZ-u pojam je upotrijebljen samo ovdje.

23:14 "GOSPODIN tvoj Bog hoda u sredini tvoga tabora" Ovo je moguće upućivanje na levitsko nošenje Kovčega saveza (usp. Izl 25:10-22), što je zauzimalo mjesto *shekinah* oblaka (npr. Izl 13:21-22; 14:19-20; 16:10; 19:9.16; Lev 16:2.13) kao simbola Božanske prisutnosti nakon što je Izrael prešao Jordana. Rabini su kasnije uzeli ovaj stih doslovno i dali propis da se ne može koristiti ikakvo gnojivo u vrtovima grada Jeruzalema.

▣ **"išta nedolično"** Ovo je GRAĐA od "riječ" (BDB 182 IV, #6) s "golotinja" (BDB 788, #2, usp. 24:1). U ovome okviru to upućuje na obrednu čistoću povezanu s tjelesnim tekućinama (usp. Lev 15). Izgleda kako je to bio način učenja Izraela da se YHWH-ina prisutnost i snaga s njima mora podudarati s njihovom "svetošću" i neprestanim bdijenjem.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 23:15-16

¹⁵"Ne smiješ izručiti roba njegovu gospodaru koji je pobjegao od svoga gospodara tebi. ¹⁶On smije živjeti s tobom u tvojoj sredini, u mjestu gdje odabere u jednome od tvojih gradova gdje mu odgovara; ne smiješ ga mučiti."

23:15 "Ne smiješ izručiti roba njegovu gospodaru" Središnje pitanje za tumačenje je nacionalnost roba i njegova gospodara. Na koga točno ovo upućuje? Ovo mora upućivati na stranoga roba ili stranoga gospodara roba (ili na obojicu). To jasno pokazuje Izraelovo razumijevanje da je rob više negoli živa alatka. YHWH dopušta ropstvo s određenim ograničenjima i granicama, ali On isto tako brine o nemoćnima, bespomoćnima, i ranjivima!

23:16 Zabilježite ponavljajuće slobode koje YHWH zahtijeva za izbjegloga stranog roba:

1. "živjeti u tvojoj sredini" - BDB 442, KB 444
2. "mjestu koje će odabrati" - BDB 103, KB 119, *Qal* IMPERFEKT
3. "gdje mu odgovara" - BDB 373 II
4. "ne smiješ ga mučiti" - BDB 413, KB 416, *Hiphil* IMPERFEKT.

Kakva sloboda i zaštita! Svi drugi zakonski kôdovi zahtijevaju povratak (i vjerojatno sa smrću) odbjeglih robova. Mojsijev Savez usredotočuje se na prava i zaštitu slabih, nemoćnih, društveno izgnanih, i siromašnih. Udariti izričaj je "udovica, siročić, i stranac" (usp. 10:18; 14:29; 16:11; 24:17.19; 26:12.13; 27:19).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 23:17-18

¹⁷"Nijedna od kćeri Izraela ne smije biti kulturna prostitutka, niti smije ijedan od sinova Izraelovih biti kulturni bludnik. ¹⁸Ne smiješ dovesti unajmljenu bludnicu ili plaće psa u kuću GOSPODINA tvoga Boga za ikakav zavjetni prinos, jer oboje od toga je odvratnost GOSPODINU tvome Bogu."

23:17 "kulturna prostitutka" Ovo je pojam ženskoga roda "sveta" (BDB 873 I). On pokazuje prisutnost kulturne prostitucije u Kanaanu (usp. Izl 34:15-16; II. Kr 23:7). Međutim, postoji mali čvrsti arheološki dokaz ovoga u Kanaanu (usp. NIDOTTE, tom 1, str. 1124, #6). Ako je postojala kulturna prostitucija i ove su se gnusobe razvile također unutar izraelskoga društva, to ih je sve učinilo još više zlima (usp. Hoš 4:11-14; Lk 12:48).

▣ **“kultni bludnik”** Ovo je pojam muškoga roda “svet” (BDB 873 I). U tome razdoblju muške su prostitutke bile zvane “pas” (usp. stih 18).

23:18 “unajmljenu bludnicu” Ovo je različita riječ od one u stihu 17 (usp. Hoš 9:1). To je zajednički pojam za štovanje ortaka plodnosti (BDB 1072). Postoji neka raspra jesu li pojmovi za kultnu prostituciju u stihu 17 usporedni s ovim pojmom u stihu 18 ili upućuje li stih 18 na ne-kultnu prostituciju (BDB 1072). U mnogim tekstovima postoji razlika, ali ovdje usporednost izgleda namjeravana. Unajmljene bludnice bile su namijenjene da budu vraćene božanstvu (usp. Mih 1:7). YHWH odbacuje sve prihode od seksualnih naknada!

▣ **“plaće psa”** Ovo je plaća naplaćena od muške prostitutke. YHWH odbacuje čitavo štovanje plodnosti i njegov dohodak!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 23:19-20

¹⁹“Ne smiješ zaračunati kamatu svome zemljaku: kamatu u novcima, hrani, *ili* ičemu što se može pozajmiti za kamatu. ²⁰Možeš zaračunati kamatu tuđincu, ali svome zemljaku ne smiješ zaračunati kamatu, tako da te GOSPODIN tvoj Bog može blagosloviti u svemu što poduzimaš u zemlji u koju ćeš moći ući da je zaposjedneš.”

23:19 “Ne smiješ zaračunati kamatu” Hebrejski to je doslovno “nešto odgristi” (BDB 675). Ovo je također raspravljeno u Knjizi Izlaska 22:25 i Levitskome zakoniku 25:35-37.

23:20 Postoji postavljena razlika smjernica između ortaka po Savezu i pogana (BDB 648, usp. 14:21; 15:3).

▣ **“tako da te GOSPODIN tvoj Bog može blagosloviti u svemu što poduzimaš”** Zabilježite da je YHWH-in blagoslov, zamišljen da bude znak koji privlači svijet Njemu, bio uvjetovan Izraelovom poslušnošću temeljenu na Savezu. Stari savez, kao i Novi savez, bio je temeljen na milosti, ali vršenje obveza Saveza bilo je očekivano da bude između Boga i Njegova naroda jer Bog želi odraziti Svoju narav kroz Svoj narod duhovno izgubljenome i potrebitome svijetu. Spasenje temeljem Novoga saveza je potpuno besplatno u okončanome Kristovome djelu, ali isto tako ima uvjete i očekivanja (tj. pokajanje, vjera, poslušnost, ustrajnost). Cilj poznavanja Boga je življenje prema Njegovoj otkrivenoj volji i naravi. Vidi Posebnu temu: Bobove evanđeoske predrasude u 4:6.

Zanimljivo je da se nekoliko od ovih “tekstova blagoslova” pojavljuju u okviru Izraelovog pomaganja siromašnima i potrebitima (npr. 14:29; 24:19).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 23:21-23

²¹“Kad učiniš zavjet GOSPODINU svome Bogu, ne smiješ odgoditi platiti to, jer to bi bio grijeh u tebi, i GOSPODIN tvoj Bog zasigurno će to tražiti od tebe. ²²Međutim, ako se suspregneš od zavjetovanja, neće biti grijeha u tebi. ²³Moraš biti pozoran izvršiti što je izašlo od tvojih usana, baš kao što si se dragovoljno zavjetovao GOSPODINU svome Bogu, što si obećao.”

23:21 “zavjet” Zakoni o zavjetima (BDB 623, KB 674, *Qal* IMPERFEKT, usp. 12:11.17) raspravljani su u Levitskome zakoniku 27 i Knjizi Brojeva 30 (nazirejski zavjeti opisani su u Br 6). To je bilo obećanje dato YHWH-i temeljeno na izvjesnim događajima i okolnostima.

Ovaj izričaj ima:

1. niječni *Piel* IMPERFEKT iz BDB 29, KB 24
2. *Piel* INFINITIVNU REČENIČNU GRAĐU iz BDB 1023, KB 1532.

Učiniš li zavjet, ispuni ga blagovremeno!

▣ **“ne smiješ odgoditi platiti to”** Rabini su kasnije tumačili to vrijeme kao “dok ne prođu tri blagdana” (tj. jedna godina).

▣ **“zasigurno će to tražiti od tebe”** Ovaj je izričaj posebno naglašen (INFINITIVNI APSOLUT i IMPERFEKT GLAGOL istoga korijena, BDB 205, KB 233). YHWH zavjete u Njegovo ime uzima ozbiljno (usp. Prop 5:1-7).

23:22 Ovo pokazuje mudrost od nečinjenja naglih zavjeta (npr. Suci 11). To pokazuje hebrejsko stajalište o snazi i važnosti izgovorene riječi (npr. Post 1; Iz 55:11; Iv 1:1).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 23:24

²⁴"Kad ti uđeš u vinograd svoga susjeda, onda možeš jesti grožđe sve dok ne budeš potpuno zadovoljen, ali ne smiješ staviti išta u svoju košaru."

23:24-25 "ti" Ovo upućuje na potrebitog zemlje, siroču, udovicu, stranca, i siromašnoga. To je dio zakona o skupljanju ostatka. Spomenuto je u nekoliko tekstova (usp. Lev 19:9-10; 23:22; Pnz 24:21; Suci 8:2; 20:45; Ruta 2; Iz 17:6; 24:13; Jer 6:9; 49:9; Mih 7:1). To pokazuje oboje i Božju brigu za siromašnoga i Njegovo vlasništvo žetve.

23:24 "sve dok ne budeš potpuno zadovoljen" Ovo je složenica od "prema tvojoj žudnji" (BDB 659) i "tvojoj punoći" (BDB 959, usp. Izl 16:3; Lev 25:19; Ruta 2:18; Ps 78:25; Izr 13:25). To govori, ne o jedenju dovoljnome samo dok se prolazi, nego o jedenju svega što želiš. Kakva predivna opskrba za siromašnoga, potrebitog, i stranca koji prolaze. Isto tako ne postoji ograničenje koliko puta se netko mogao vratiti.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 23:25

²⁵"Kad uđeš u stojeće žito svoga susjeda, tad možeš trgati vrhove svojom rukom, ali ne smiješ koristiti srp u stojećem žitu svoga susjeda."

23:25 Stihovi 24 i 25 oba pokazuju da potrebiti mogu jesti sve što žele, ali ne mogu uzeti išta od usjeva sobom za kasniju potrošnju ili prodaju (npr. Mt 12:1-8; Mk. 2:23-28; Lk 6:1-5). YHWH se brine i za siromašnoga i za prava zemljoradnika.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto bi Bog isključio ikoga tko je želio biti dijelom Njegova naroda?
2. Zašto je Bog napravio razliku između određenih zemalja?
3. Kako se obredna čistoća odnosi prema grijehu u SZ-u?
4. Kako stihovi 24-25 uravnotežuju vlasnikova prava vlasništva sa siromašnima i potrebitima?

PONOVLJENI ZAKON 24

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Zakoni glede rastave braka	Zakoni koji se bave čovjekoljubnim obvezama (23:15-25:19)	rastava braka i ponovna ženidba	rastava braka
24:1-4	24:1-4	24:1-4	24:1-4
raznovrsni Zakoni		različiti Zakoni	zaštita pojedinca
24:5	24:5	24:5	24:5
24:6-7	24:6	24:6	24:6
24:8-9	24:7	24:7	24:7
	24:8-9	24:8-9	24:8-9
24:10-13	24:10-13	24:10-13	24:10-13
24:14-16	24:14-15	24:14-15	24:14-15
	24:16	24:16	24:16
24:17-18	24:17-18	24:17-18	24:17-18
(24:19-25:4)	24:19-20	24:19-22	24:19
24:19-25:3			24:20
	24:21-22		24:21
			24:22

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 24:1-4

¹"Kad muškarac uzme ženu i oženi je, i dogodi se da se ona nađe neomiljena u njegovim očima jer je on našao neku nepriličnost u njoj, i on joj napiše potvrdu o rastavi braka i stavi *ju* u njenu ruku te je istjera iz svoje kuće, ²i ona napusti njegovu kuću i ode te postane ženom drugoga muškarca, ³i ako se kasniji suprug okrene protiv nje te joj napiše potvrdu o rastavi braka i stavi *ju* u njenu ruku te je istjera iz svoje kuće, ili ako kasniji suprug umre koji ju je uzeo da mu bude ženom, ⁴onda njenome prijašnjem suprugu koji ju je istjerao nije dozvoljeno uzeti je ponovno da bude njegova žena, budući je ona bila oskvrnjena; jer to je odvratnost pred GOSPODINOM, i ti ne smiješ unijeti grijeh na zemlju koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje u baštinu."

24:3.4 "Ako... onda" Ova građa je *Qal* PERFEKT (BDB 224, KB 243) od "dogoditi se" s hipotetskim PARTICIPOM (BDB 49). Ova hipotetska okolnost nastavljena je za prva tri stiha. Stihovi 1-4 jedna su rečenica sa zaključkom navedenim u stihu 4. Zabilježite kako to nije opća rasprava o rastavi braka, nego poseban slučaj rastave braka, ponovne ženidbe, i rastave/smrti te ponovne ženidbe s prvotnim supružnikom. Teško je izvući previše općenitih istina iz ovoga okvira. Čak je i Isusova rasprava o ovome odlomku i pitanju rastave braka bila obojena pokušajima religijskih vođa da Ga uhvate u zamku suprotivosti u svrhu Njegove potpore među narodom i nalaženja zakonskih/teoloških podloga da Ga optuže. Rastava braka nikad nije bila najbolja mogućnost!

▣ **"ona (se) nađe neomiljena u njegovim očima"** Zajednički GLAGOL (BDB 592, KB 619) upotrijebljen je dva puta u ovome stihu (prvi, *Qal* IMPERFEKT i drugi *Qal* PERFEKT). Bio je korišten u smislu "shvatiti postojeći uvjet" (usp. 22:14.17).

Pojam "omiljen" (BDB 336) bio je korišten i za Božjega miljenika (npr. Post 6:8; Izl 33:17) i za ljudskoga (npr. Post 30:27; 33:8.10.15; Ruta 2:2.10.13). To znači povoljno prihvatanje ili stav odgovornosti. Ovdje je niječan. Prepoznaje pali uvjet ljudske ljubavi, koja je ponekad hirovita i kratkotrajna.

Ovaj je tekst bio izvor velikoga spora među rabinima. Shammai (konzervativna grupa rabina) rekli su da to upućuje jedino na preljub, dok su Hillel (liberalna grupa rabina) rekli da to može upućivati na bilo što, čak i na obične stvari (tj. loša hrana, loše u zakonskim odnosima, nalaženje najljepše žene). U Izraelu je jedino suprug imao zakonsko pravo na rastavu braka.

NASB	"neku nepriličnost"
NKJV	"neku nečistoću"
NRSV	"nešto nevaljalo"
TEV	"nešto o njoj što se njemu ne dopada"
NJB	"neku nedoličnost"
JPSOA	"nešto mrsko"

Doslovno ovo je "golotinja stvari" (BDB 788). U 23:14 upotrijebljen je isti pojam u nemoralnome značenju. Ovo ne može upućivati na dokazivanje preljuba zato jer je automatska kazna bila smrt (usp. 22:22). Isus, kad navodi ovaj tekst, izgleda da ga tumači izričajem "preljub" u Evanđelju po Mateju 19:9, što je bio grčki pojam (*porneia*) koji je uključivao bilo koju seksualnu nedoličnost ili nevjernost. Pojam djeluje kao višeznačan i, stoga pokriva šire moguće okolnosti.

Mojsije je napisao ovaj tekst kako bi zaštitio odbačenu, povrijeđenu ženu. Za mene je sablažnjivo da Isus tvrdi kako ova zakonska zaštita rastave braka i ponovne ženidbe nikad nije bila Božja nakana (usp. Mt 5:27-32; 19:7-12; Mk 10:2-12; Lk 16:14-18), nego Mojsijeva zamisao zbog tvrdoće srca Izraelaca. Koliko drugih stvari navedenih u Petoknjžju nisu bile namjeravana Božja volja? Isus, kao Gospodin Pisma, pokazao je Svoj autoritet ispravljajući oboje i SZ-ne tekstove i njihovo tumačenje (usp. Mt 5:17-48; Mk 7:1-23). Ovo je tužno za nas suvremene evangelizatore koji stavljaju takav naglasak na Bibliju kao "Božju riječ" (i zasigurno to jeste!), ali moramo zapamtiti da je Isus Živa Riječ i mi jedino imamo dijelove svega što je On učinio i rekao (usp. Iv 20:30). Biblija je prvenstveno osmišljena prvo da nam pruži spasenje (usp. Iv 20:31; II. Tim 3:15) i onda da nas vodi u življenju kršćanskoga života (usp. II. Tim 3:16-17). Imamo sve obavijesti što trebamo da budemo spašeni i živimo život ugodan Bogu. Mi ne trebamo dodatna pravila i zakone. Tekstove koje imamo i prebivajući Duh vode nas iz tekstova što imamo u područja neizvjesnosti. Podsjećam da je Isus napomenuo da je svo Pismo koje uči kako živjeti za Boga sažeto u samo dvije prvenstvene izjave (usp. Mt 22:34-40; Mk 12:28-34; Lk 10:25-28):

1. Ponovljeni zakon 6:4 – ljubiti Boga potpuno
2. Levitski zakonik 19:18 – ljubiti svoga blišnjega kao samoga sebe.

▣ **“potvrdu o rastavi braka”** Ovo je bio zakonski spis o odvajanju. Mogao je imati uključen povrat miraza. To je poslije zahtijevalo uključeni zakonski postupak koji je davao vrijeme nade za supružnike da se pomire, ali ovdje je to izgleda moralo biti pisano od supruga ili njegova predstavnika (npr. levita).

Rastava braka i ponovna ženidba bila je također raspravljena u vezi sa svećenicima u Levitskome zakoniku 21:7.14 i 22:13. To je moralo biti uobičajeno (usp. Br 30:9).

24:2 “postane ženom drugoga muškarca” Pravo ponovne ženidbe bilo je podrazumijevano i izjavljeno. Ovo je bila vrlo jasna svrha postupka.

24:3 “ako se kasniji suprug okrene protiv nje” Riječ “ako” nije u hebrejskome MSS. Ona pretpostavlja drugu hipotetsku okolnost (kao stih 1).

GLAGOL “okrene protiv” doslovno je “mrzi” (BDB 971, KB 1338, *Qal* PERFEKT) i bio je korišten u aramejskome za “rastavu braka”.

▣ **“ako kasniji suprug umre”** Ovo je još jedan mogući scenarij.

24:4 “njenome prijašnjem suprugu... nije dozvoljeno uzeti je ponovno da bude njegova žena” Prvotni par bio je ohrabren da se pomiri (zakonski postupak optužnice o rastavi), ali jednom odvojenima i ženi ponovno udanoj, pomirenje je bilo zabranjeno! Ovo je sadržaj svih uvjeta nađenih u stihovima 1-3. To je mogao biti način da se zaštiti druga ženidba.

▣ **“ona (je) bila oskvrnjena”** Izgleda da je oskvrnuće povezano sa seksualnim poznavanjem dva različita muškarca, što bi ponovno uzimanje nje natrag od strane prvotnoga supruga moglo biti vrstom preljube!

Neodređenost načina izražavanja odlomka čini teškim izricanje općih duhovnih načela. Ovo nije okvir o zlu rastave braka ili ponovne ženidbe, nego o prvome suprugu koji bi uzeo ponovo svoju ženu s kojom se rastavio nakon druge udaje. Rastava braka i ponovna ženidba bila je uobičajena i nije se osuđivala u drevnome Bliskom Istoku.

IVP Bible Background Commentary [Osvrt na pozadinu Biblije - slobodan prijevod – op.prev.] ima zanimljiv osvrt:

“Vrlo neuobičajen oblik hebrejskoga glagola upotrijebljenog u stihu 4 čini jasnim da je žena u ovome slučaju žrtva, a ne strana koja je kriva. Ona je bila prisiljena prijaviti svoju nečistoću zbog bezobzirnih djela prvoga supruga, a druga udaja pokazuje da je drugi suprug bio kadar pomiriti se s ikojom ‘prljavštinom’ kojom je ona bila zaražena. Zabrana je bila usmjerena na sprječavanje prvoga supruga da ponovno oženi ženu (u kojem bi slučaju on mogao ostvariti neku novčanu dobit), jer ako je žena bila nečista zabrana bi mogla biti protiv nje i mogla bi spriječiti ženidbeni odnos bilo s kime” (str. 198).

▣ **“ne smiješ unijeti grijeh na zemlju”** Bog želi jake, pobožne brakove i obitelji. Oni osiguravaju jakost, postojanost, i obrazovanje za naredni naraštaj naroda po Savezu. Brak je ustrojeniji više negoli se misli! Rastava braka nije grijeh, nego uzimanje natrag svoje žene od strane prvoga supruga nakon drugoga supruga!

Dva proroka koriste ovaj odlomak metaforički za opis kako se Bog bavi s Izraelovom nevjerom (Iz 50:1; Jer 3:1.8). Odlazak za drugim bogovima bilo je smatrano “duhovnim bludom”.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 24:5

⁵“Kad muškarac uzme novu ženu, on ne smije izaći s vojskom ili mu biti povjerena ikakva dužnost; on mora biti slobodan kod kuće godinu dana i mora pružiti sreću svojoj ženi koju je uzeo.”

24:5 “Kad muškarac uzme novu ženu” Od novoga supruga nije bilo zahtijevano služiti u vojsci ili obavljati druge građanske dužnosti jednu godinu. To je imalo svrhu osiguranja nasljednika (usp. 20:7).

▣ **“mora pružiti sreću svojoj ženi”** Ovaj GLAGOL (BDB 970, KB 1333, *Piel* PERFEKT) znači “radovati se” ili “biti veseo”. To je bila YHWH-ina namjera za Njegov narod po Savezu. Zakoni Ponovljenoga zakona morali su pomoći palome ljudstvu postići i zadržati sretno, zadovoljno društvo.

NIDOTTE, tom 3, str. 1252, ima dobar navod o ovome predmetu:

“Radost također mora biti istaknuta u obiteljskim odnosima. Mojsije nagovara novoga supruga neka se preda usrećivanju svoje žene (Pnz 24:5) i mudrac savjetuje muža neka se veseli u ženi svoje mladosti (Izr 5:18). Iako

se otac budale ne može veseliti (Izr 17:21), mudar sin donosi veliku radost i užitek svome ocu (10:1; 15:20; 23:24-25; 27:11; 29:3).”

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 24:6

“Nitko ne smije uzeti ručni mlin ili gornji mlinski kamen u zalog, jer bi on uzeo život u zalog.”

24:6 “ručni mlin ili gornji mlinski kamen” Ovo upućuje na gornji kamen dvo-kamenoga mlina za mljevenje (BDB 932, 939, usp. Izl 11:5; Suci 9:53; II. Sam 11:21), koji se koristio za pripremu dnevne hrane. Gornji dio bio je neupotrebljiv ako nije bio usklađen s donjim komadom.

▣ **“u zalog”** Ovaj pojam, “u zalog” (BDB 286, KB 285) u osnovi znači “obvezati se”. Kad je netko posudio od nekoga on je bio obvezan vratiti dug. Kako bi se osiguralo ovo vraćanje duga (bez kamata bratu Izraelcu) zajmodavac je mogao uzeti nešto vrijedno i zadržati to:

1. kamen za mljevenje, 24:6
2. haljine, 24:17; Knjiga Izlaska 22:25-27; Job 24:7.10
3. naslijeđenu zemlju i kuću, Nehemija 5:3 (moguće Job 24:2)
4. neophodnu životinju, Job 24:3
5. neophodnu pomoć, dijete, Izlazak 21:7; Levitski zakonik 25:39-43; II. Kraljevima 4:1; Job 24:9.

Svaka od tih stvari morala je biti potreban dio dnevne ratarske opstojnosti. Odnosnje bilo čega od ovoga ugrozilo je obitelj, čak sâm život. YHWH-ino milosrđe i briga za Izraela morala je biti oponašana od onih Izraelaca koji su imali sredstva. Bog bi ih blagoslovio za njihovo milosrđe. Njima bi se dalo više tako da oni mogu dijeliti više (usp. stih 13; II. Kor 9:6-10).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 24:7

“Ako čovjek otme ikojeg od svoga zemljaka od sinova Izraela, i postupa s njim naprasito ili ga proda, onda taj lopov mora umrijeti; tako ćeš očistiti zlo između sebe.”

24:7 “otme” Hebrejski GLAGOL ovdje je “krasti” (BDB 170, KB 198, *Qal* PERFEKT). “Otme” je bilo viđeno kao krasti život (doslovno, “krasti *nephesh*, BDB 659). Mnogi vjeruju da je to ono na što upućuju Deset zapovijedi u zapovijedi “Ti ne smiješ krasti”. Kazna za to bila je smrt, koja izgleda stroga za običnu krađu (usp. Izl 21:16; Pnz 5:19).

▣	
NASB	“postupa... naprasito”
NKJV	“zlostavlja”
NRSV	“podjarmljuje”
TEV	“čini ih tvojim robovima”
NJB	“on ga čini robom”

Korijen (BDB 771) ima nekoliko značenja:

1. snop, Ponovljeni zakon 24:19 ili vezati snopove, Psalam 129:7
2. gomer - BDB I, Knjiga Izlaska 16:18.22.32.33
3. raditi okrutno - BDB II, Ponovljeni zakon 21:14; 24:7
4. dugo živjeti (arapski korijen) - BDB III.

Izgovor i okvir označavali su koje je značenje bilo namjeravano za ovaj trilateralan korijen. Mogućnost #3 nađena je samo dva puta u SZ-u, oba puta u Ponovljenome zakonu.

▣ **“tako ćeš očistiti zlo između sebe”** Ovo je ponavljani idiom. Vidi bilješku u 13:5 (usp. 17:7.12; 19:13.19; 21:9.21; 22:21.22.24; Suci 20:13).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 24:8-9

⁸"Budi pozoran prema zarazi gube, tako da savjesno vršiš i činiš sve prema onome što te levitski svećenici uče; kao što sam im zapovjedio, tako ti moraš biti pozoran da to činiš. ⁹Zapamti što GOSPODIN tvoj Bog učini Mirjam na putu kad izidoste iz Egipta."

24:8 "Budi pozoran" GLAGOL (BDB 1036, KB 1581) bio je upotrijebljen tri puta u ovome stihu:

1. *Niphal* IMPERATIV, "budi pozoran"
2. *Qal* INFINITIVNA GRAĐA, plus PRIDJEV "vrlo" (BDB 547) i GLAGOL "činiti" (BDB 793, KB 889, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA)
3. *Qal* IMPERFEKT, "pozoran činiti" plus GLAGOL "činiti" (BDB 793, KB 889, *Qal* IMPERFEKT).

Temeljno značenje je "održati", "gledati", ili "očuvati". Pozorna poslušnost YHWH-inim smjernicama naglašena je trostrukim ponavljanjem.

▣ **"gube"** Ovo (BDB 863) nije suvremena bolest kakvu mi poznajemo. Taj pojam pokrivaio je mnoge različite stvari (tj. ljudska koža, odjeća, kožnati komadi, kuće). Smjernice i postupci raspravljani su u Levitskome zakoniku 13-14. Ovo pretpostavlja da je Levitski zakonik već bio dostupan u to vrijeme. Petoknjžje je jedinstvena cjelina.

24:9 Nemio slučaj upućivao je na navedeno u Knjizi Brojeva 12, gdje su i Aron i Mirjam prigovarali zbog Mojsijeva vodstva i ženidbe s ženom Kušankom (crna žena). Kao odgovor YHWH je potvrdio Mojsijevo vodstvo i kaznio Mirjam gubom (Mirjam je izgubila kožni pigment), ali na Mojsijevo posredovanje, On je obnovio njenu boju.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 24:10-13

¹⁰"Kad sa svojim bližnjim učiniš zajam ikoje vrste, ne smiješ ući u njegovu kuću uzeti njegov zalog. ¹¹Ti moraš ostati vani, a čovjek kojem si učinio zajam mora iznijeti zalog tebi. ¹²Ako je on siromašan čovjek, ti ne smiješ spavati s njegovim zalogom. ¹³Kad sunce zađe ti mu jamačno moraš vratiti zalog, tako da on može spavati u svome plaštu i blagosloviti te; i to će biti pravednost za tebe pred GOSPODINOM tvojim Bogom.

24:10 "ne smiješ ući u njegovu kuću uzeti njegov zalog" Poštovanje i privatnost nečijega doma bila je zaštićena. Ovaj je čovjek isto tako mogao odabrati koju će odjeću koristiti kao zalog.

GLAGOL (BDB 716, KB 778, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA) pojačan je uporabom iste IMENICE (BDB 716) "zalog". Zalog je bio fizički predmet, u ovome okviru, muška vanjska haljina korištena kao jamstvo za zajam (usp. stihove 11-13).

Ova odjeća nije bila jako vrijedna, ali bila je neophodna za dnevne potrebe siromašnih. Uzimanje muške odjeće bilo je više negoli jamstvo za zajam. To je bilo izražavanje sramote za siromašnoga čovjeka. U Božjim očima svi su ljudi vrijedni jer oni otkrivaju Njegovu sliku i sličnost (usp. Post 1:26-27). Božji narod po Savezu mora shvatiti vrijednost i cijenu koju je On stavio na ljude i odazvati se primjereno!

24:12 "Ako je on siromašan čovjek, ti ne smiješ spavati s njegovim zalogom" Ovo je upućivalo na vanjski plašt kojeg je siromašan koristio kao pokrivač za spavanje (usp. Izl 22:26-27).

24:13 "ti mu jamačno moraš vratiti" Ovo je INFINITIVNI APSOLUT u složenici s IMPERFEKT GLAGOLOM istoga korijena (BDB 996, KB 1427), koji označava jačinu.

▣ **"i blagosloviti te"** YHWH brani prava siromašnoga, udovice, tuđinca, i siročeta i osobe. Iskorištavanje njih prouzročilo je otpor Sâmoga YHWH (npr. Izl 22:23; Pnz 15:9; 24:15)!

▣ **"to će biti pravednost za tebe"** Septuaginta razumije ovaj pojam onako kako je upotrijebljen ovdje kao upućivanje na židovsko "milosrdno davanje" (usp. 6:25; 15:7-11; Mt 6:1-4).

POSEBNA TEMA: MILOSRDNO DAVANJE

- I. Sârn pojam
- Ovaj se pojam razvio unutar judaizma (tj. razdoblje Septuaginte).
 - Upućuje na davanje siromašnome i/ili potrebitome.
 - Engleska riječ "milosrdno davanje" dolazi od skraćenice grčkoga pojma *eleēmosunē*.
- II. Zamisao Staroga zavjeta
- Zamisao pomaganja siromašnoga bila je rano izražena u Tori (pisanja Mojsija, Knjiga Postanka – Ponovljeni zakon):
 - simboličan okvir, Ponovljeni zakon 15:7-11
 - "skupljanje", ostavljanje dijela žetve za siromašnoga, Levitski zakonik 19:9; 23:22; Ponovljeni zakon 24:20
 - "subotnja godina", dozvoljavanje siromašnome jedenje proizvoda sedme godine, godine kad se zemlja ostavljala na ugaru [izorana, ali ne posijana – op.prev.], Knjiga Izlaska 23:10-11; Levitski zakonik 25:2-7.
 - Zamisao je bila razvijena u Mudrosnoj književnosti (izdvojeni primjeri):
 - Knjiga o Jobu 5:8-16; 29:12-17 (pokvaren opisan u 24:1-12)
 - Psalam 11:7
 - Izreke 11:4; 14:21.31; 16:6; 21:3.13.
- III. Razvitak u judaizmu
- Prva podjela Mišne bavi se time kako postupati sa siromašnim, potrebitim, i mjesnim levitima.
 - Izdvojeni navodi:
 - "kao što voda gasi razbuklatu vatru, tako milosrdno davanje okajava za grijeh" (Propovjednik [također poznat kao Mudrost Ben Siraha] 3:30, NRSV)
 - "nakupi milosrdno davanje u svoju riznicu i ono će te spasiti od svake nepogode" (Prop 29:12, NRSV)
 - "za one koji djeluju u skladu s istinom napredovat će u svima svojim djelatnostima. Za sve one koji provode pravednost ⁷dajući milostinju od svojih imanja, i ne daju svome oku žaliti daru kad ga činiš. Ne okreni svoje lice od ikoga tko je siromašan, i Božje se lice neće okrenuti od tebe. ⁸Ako imaš mnogo imutaka, razmjeri svoj dar od njih na dijelove; ako je nekolicina, nemoj se bojati dati obzirom na malo što imaš. ⁹Tako ćeš nagomilati dobro blago za sebe za dan potrebe. ¹⁰Jer milosrdno davanje oslobađa od smrti i drži te od odlazjenja u Tminu. ¹¹Uistinu, milosrdno davanje, za sve koji ga vrše, izvrsan je prinos u prisutnost Previšnjega." (Tob 4:6-11, NRSV)
 - "⁸Molitva i post je dobro, ali bolje od obojeg je milosrdno davanje s pravednošću. Malo s pravednošću bolje je negoli bogato s prijestupom. Bolje je dati milostinju negoli nagomilati zlato. ⁹Jer milosrdno davanje spašava od smrti i čisti svaki grijeh. Oni koji daju milostinju uživat će puni život." (Tob 12:8-9, NRSV).
 - Zadnji navod iz Knjige Tobije 12:8-9 pokazuje poteškoću razvijanja. Ljudska djelovanja / ljudski naponi bili su viđeni kao mehanizam i za oprost i za izobilje. Ova se zamisao razvijala dalje u Septuaginti, gdje je grčki pojam za milosrdno davanje (*eleēmosunē*) postao istoznačnica za pravednost (*dikaiousunē*). Oni mogu biti zamijenjeni jedan za drugoga u prevođenju hebrejskoga pojma *hesed* (Božja ljubav i vjernost sukladno Savezu, usp. Pnz 6:25; 24:13; Iz 1:27; 28:17; 59:16; Dn 4:27).
 - Ljudska djela sućuti postala su cilj u njima samima da dosegnu nečije osobno obilje ovdje i spasenje po smrti. Djelo samo po sebi, umjesto pobude što stoji iza djela, postalo je teološki vodeće. Bog gleda na srce, onda sudi djelo ruku. Ovo je bilo učenje rabina, ali nekako je postalo izgubljeno u provedbi pojedinačne samo-pravednosti (usp. Mih 6:8).
- IV. Odgovor Novoga zavjeta
- Pojam je nađen u:
 - Evandjelju po Mateju 6:1-4
 - Evandjelju po Luki 11:41; 12:33
 - Djelima apostolskim 3:2-3.10; 10:2.4.31; 24:17.
 - Isus je tradicionalno židovsko razumijevanje pravednosti (usp. II. Klement 16:4) u Svojoj propovijedi na Gori (usp. Mt 5 - 7) naslovio kao upućivanje na:

1. milosrdno davanje
2. post
3. molitvu.

Neki su Židovi imali pouzdanja u svoja djela. Ova su djelovanja trebala značiti da su proizašla iz ljubavi za Boga, Njegovu riječ, i braću i sestre po Savezu, ne samo-korist ili samo-pravednost! Čovjekoljubnost je smjernica za primjereno djelovanje. Srce je ključno. Srce je očajno pokvareno. Bog mora promijeniti srce. Novo srce oponaša Boga!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 24:14-15

¹⁴"Ne smiješ ugnjetavati unajmljenog slugu *koji je siromašan i potrebit, bilo da je on jedan od tvojih zemljaka ili jedan od tvojih tuđinaca koji je u tvojoj zemlji u tvojim gradovima.* ¹⁵Moraš mu dati njegove nadnice u njegovu danu prije negoli sunce zađe, jer on je siromašan i želi to; tako da on neće klicati protiv tebe GOSPODINU i to postane grijehom u tebi."

24:14 "ili jedan od tvojih tuđinaca" Božja briga za udovicu, siročje, i tuđinca jasno je vidljiva u Ponovljenome zakonu (usp. 10:18; 14:29; 16:11.14; 24:17.19.20.21; 26:12.13; 27:19).

24:15 "Moraš mu dati njegove nadnice u njegovu danu" Siromašan je trebao (tj. "podbodi njegovo srce na to") dnevnu nadnicu kako bi kupio hranu za sebe i svoju obitelj. Vlasnik zemlje želio je to zadržati kako bi osigurao da se radnik vrati na posao sljedećega dana (usp. Lev 19:13; Mal 3:5; Jak 5:4).

▣ **"tako da on neće klicati protiv tebe GOSPODINU"** Bog se brine i čuje plač siromašnoga, otuđenoga i izgnanoga! Vidi bilješku u 24:13.

▣ **"to postane grijehom u tebi"** U okviru ovo je oprečni uvjet "pravednosti" u stihu 13.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 24:16

¹⁶"Očevi ne smiju biti usmrćeni za *svoje sinove, niti smiju sinovi biti usmrćeni za svoje očeve; svatko mora biti usmrćen za svoj vlastiti grijeh.*"

24:16 Ovaj stih vrlo je sličan Knjizi proroka Ezekielu 18:1-33; 17:12-20; Jeremije 31:29-30; i II. Kraljevima 14:6. Usredotočuje se na rijetku SZ-nu zamisao pojedinačne odgovornosti. Ovo je ravnoteža Knjizi Izlaska 20:5; 34:7; Brojevima 14:18. SZ uobičajeno se usredotočuje na skupnost (usp. Pnz 5:9).

Zabilježite trostruku uporabu GLAGOLA "usmrćeni" (BDB 559, KB 562, svi *Hophal IMPERFEKTI*). Pobuna je ozbiljna stvar! Neposlušnost ima posljedice!

Ovaj zakon ne upućuje na pobunu protiv Boga (npr. idolatriju), nego na djelovanja označena kao građanska (npr. djela protiv postavljenoga građanskoga autoriteta ili djela protiv ortaka po Savezu).

Ljudi se drže odgovornima za osobne grijehe, ali često su ovi grijesi povezani s obitelji ili kulturološkim običajima. Svi od nas smo povijesno, kulturološki uvjetovani. Mi činimo odabire, ali ti su odabiri ograničeni prethodnima. Društvo, obitelj, i pojedinci nerazdvojivo su vezani zajedno! Svi su pod utjecajem roditelja, kulture, i osobnih odabira! Bog sudi društvo, obitelji, i pojedince. Ljudska sloboda je prekrasan/strašan dar!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 24:17-18

¹⁷"Ne smiješ zlorabiti pravdu prema tuđincu *ili siročetu, niti uzeti udovičinu halju u zalog.* ¹⁸Jer moraš se sjetiti da si ti bio rob u Egiptu, i da te GOSPODIN tvoj Bog iskupio otamo; stoga ti zapovijedam da činiš ovu stvar."

24:17 "Ne smiješ zlorabiti pravdu" GLAGOL (BDB 639, KB 692) u osnovi znači "izvući", "razliti se", ili "okrenuti". Često je ovo bilo korišteno metaforički "okrenuti se na desno ili lijevo i ostaviti Božji jasno otkriven zakon" (usp. Pnz 5:32; 17:11.20; 28:14; Jš 1:7; 23:6).

Postoji nekoliko mjesta gdje je predmet ovoga okretanja/zlorabljenja "pravda" (BDB 1048, usp. Izl 23:6; Pnz 16:19; 24:17; 27:19; I. Sam 8:3; Izr 17:23; Tuž 3:35; i Amos 2:7). Pravda je YHWH-ina volja za svakoga u izraelskome društvu jer ona odražava Njegovu narav i njihovo postupanje (usp. 32:4).

▣ **"tuđincu ili siročetu, niti uzeti udovičinu halju u zalog"** Vidi 10:18 i Knjigu Izlaska 22:22-24. Kôd Mojsijeva Zakona drukčiji je od drugih drevnih mezopotamskih zakonskih kôdova u njegovoj skrbi za siromašnoga, potrebitoga, i društveno nemoćnoga!

24:18 "Jer moraš se sjetiti" Zabilježite da je ovaj naglasak na sjećanju (BDB 269, KB 269, *Qal* PERFEKT) spomenut tri puta u ovome poglavlju (24:9.18.22). Prošlost utječe na budućnost. Izrael se morao sjetiti i potom djelovati primjereno danas!

▣ **"iskupio"** Vidi Posebnu temu u 7:8.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 24:19-20

¹⁹"Kad požanješ svoju žetvu u svome polju i imaš zaboravljeni snop u polju, ne smiješ se vratiti da ga pokupiš; on mora biti za stranca, za siročce, i za udovicu, zato da te GOSPODIN tvoj Bog može blagosloviti u svemu radu tvojih ruku. ²⁰Kad trešeš svoje maslinovo drvo, ne smiješ ponovo pregledavati grane drveta; to će biti za stranca, za siročce, i za udovicu."

24:19-21 Ova poljodjelska pravila morala su značiti opskrbu hrane za siromašnog i potrebitog (vidi Lev 19:9-10; 23:22; Ruta 2). To je bilo nazvano "skupljanje".

Postoji nekoliko zakona u Ponovljenome zakonu o osiguravanju hrane za potrebitoga:

1. trogodišnja mjesna desetina za siromašnog, 14:28-29; 26:12-15
2. hrana osigurana na proslavi Blagdane sedmica / Blagdane sjenice, 16:9-17
3. jednogodišnje prikupljanje od godišnjih žetvi, 24:19-21.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 24:21-22

²¹"Kad skupljaš grožđe svoga vinograda, ne smiješ ga ponovo pregledavati; to će biti za stranca, za siročce, i za udovicu. ²²Moraš se sjetiti da si ti bio rob u zemlji egipatskoj; stoga ti zapovijedam da činiš ovu stvar."

24:22 Izraelci su morali imati sućut za sluge i tuđince jer su oni jednom dijelili ove uvjete u Egiptu. Bog je bio milostiv prema njima; oni, isto tako, moraju biti milostivi prema drugima!

Nekoliko je puta u Ponovljenome zakonu poziv na prisjećanje Izraelova razdoblja ropstva bilo korišteno za poticanje sadašnjega djelovanja:

1. svi u zajednici morali su održavati subotu, 5:12-15
2. osloboditi izraelske robove svake sedme godine, 15:12-18
3. svi su u zajednici morali sudjelovati u Blagdanu sedmica, 16:9-17
4. nisu smjeli iskriviti pravdu prema tuđincu ili siročetu, niti uzeti udovičinu haljinu u zalog, 24:17-18
5. nisu smjeli skupljati putem po kutovima polja i nisu smjeli skupljati drugi puta, 24:19-22
6. koristeći druge riječi, ali s istim naglaskom, poslušnost, 6:10-15; 8:2.18.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Kako se Ponovljeni zakon 24:1-4 odnosi prema rastavi braka i ponovnoj ženidbi?
2. Kako se ovo odnosi na Isusove riječi o rastavi braka?
3. Popiši čovjekoljubne dijelove u ovome poglavlju.
4. Zašto je stih 16 tako jako važan? Poveži ga s Ponovljenim zakonom 5:9.

PONOVLJENI ZAKON 25

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
raznovrsni Zakoni (24:5-25:4)	Zakoni koji se bave čovjekoljubnim i religijskim obvezama (23:15-25:19)	različiti Zakoni (24:5-25:4)	zaštita za pojedinca (24:5-25:4)
24:19-25:3	25:1-3	25:1-3	25:1-3
25:4	25:4	25:4	25:4
bračna dužnost za živućeg brata 25:5-10	25:5-10	dužnost prema mrtvome bratu 25:5-10	leviratski Zakon 25:5-10
raznovrsni Zakoni 25:11-12	25:11-12	ostali Zakoni 25:11-12	čednost u svadama 25:11-12
25:13-16	25:13-16	25:13-16	dodaci 25:13-16
uništenje Amalečana 25:17-19	25:17-19	zapovijed da se ubiju Amalečani 25:17-19	25:17-19

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

UVID U TEKST STIHOVA

- A. Različita su područja pokrivena Mojsijevim zakonodavstvom:
 1. zakon o zločinu
 2. građanski zakon

3. obiteljski zakon
 4. zakon kulta
 5. zakon o milosrđu.
- B. Za dobru raspravu o vrsti zakona i kako ga primijeniti danas vidi:
1. *Introduction to Biblical Interpretation* od Kleina, Blomberga, i Hubbarda, str. 278-283
 2. *How To Read the Bible for All Its Worth* od Feeja i Stuarta, str. 163-180
 3. *Cracking Old Testament Code*, poglavlje 6, "Zakon" od Richarda E. Everbecka, str. 113-138.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 25:1-3

¹"Ako postoji svađa između muškaraca i oni idu na sud, i suci riješe njihov slučaj, i oni nađu ispravnim pravednoga i proglašavaju krivim pokvarenoga, ²onda mora biti tako da ako kriv čovjek zasluži biti tučen, sudac ga onda mora poleći i mora biti istučen u njegovoj prisutnosti s brojem udaraca bičem prema njegovoj krivnji. ³On mora biti udaren četrdeset puta *ali* ne više, tako da ga ne tuče s mnogo više udaraca bičem od toga i da tvoj brat ne bude ponižen u tvojim očima."

25:1 "Ako postoji svađa" Ovo upućuje na zakonski slučaj između braće po Savezu (BDB 936, usp. 17:8-13; 19:17; 21:5). Zakonski slučajevi morali su zaustaviti osobnu osvetu.

▣ **"nađu ispravnim pravednoga"** Sud odlučuje pošteno i pravedno (usp. 1:16-17). GLAGOL (BDB 842, KB 1003, *Hiphil* PERFJEKT) i PRIDJEV (BDB 843) od istoga su korijena. Vidi Posebnu temu: Pravednost u 1:16.

▣ **"proglašavaju krivim pokvarenoga"** Kao prethodni par, ovo uključuje GLAGOL (BDB 957, KB 1294, *Hiphil* PERFJEKT) i PRIDJEV (BDB 957) istoga korijena.

25:2 "sudac" Ovo je ili (1) levit promatrač ili (2) izvanredan levit. Kasnije judaizam je zahtijevao tri svjedoka za udaranje. Udarača, brojača, i čitatelja zahtjeva Pisma.

▣ **"u njegovoj prisutnosti"** Ovo je doslovno, "pred njegovim licem", što znači da sudac mora gledati kako bi se osiguralo izvršenje kazne. Ovaj je izričaj bio tumačen od kasnijega judaizma kao uputa na položaj onoga koji je morao biti kažnjen, "udariti po prsima jednu trećinu udaraca i po leđima dvije trećine udaraca".

▣ **"s brojem udaraca bičem prema njegovoj krivnji"** Kazna je trebala odgovarati zločinu. Broj udaraca bio je raznolik (usp. Neh 13:25).

25:3 "četrdeset puta" Ovo je bio najveći broj udaraca ili šibom (usp. Izl 21:20; Srednji asirijski zakoni, A18) ili bičem napravljenim od kože. U NZ-no vrijeme najveći broj udaraca bio je trideset deset (usp. Mishnah Makkoth, III, 13-14; II. Kor 11:24).

▣ **"udaren"** Ovaj pojam (BDB 912 I) znači oznake bičem. On ima široko semantičko polje i može upućivati na (1) ozljedu (usp. Iz 1:6) ili (2) bolest (usp. 28:61).

▣ **"tvoj brat ne bude ponižen u tvojim očima"** Čak u kazni prevladava duh čovjekoljubnosti. Obnova i promijenjena narav uvijek su cilj.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 25:4

⁴"Ne smiješ začepiti gubicu volu kad vrše."

25:4 “ne smiješ začepiti gubicu” Ovo pokazuje sklonost prema životinjama (usp. 22:6-7; Izr 12:10). To je bilo korišteno od Pavla u NZ-u za potporu u davanju nadnica kršćanskim vođama (usp. I. Kor 9:9; I. Tim 5:18). Pavao koristi (1) Isusove riječi iz Evanđelja po Luki 10:7 (usp. I. Tim 5:18) i (2) rabinski način tumačenja i primjene nazvanih “od nižega prema višemu”. Ako je izjava istinita za volove, zasigurno je istinita za ljudske radnike. Vidi *Expository Hermeneutics* od Elliotta E. Johnsona, str. 235-236.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 25:5-10

⁵“Kad braća žive zajedno i jedan od njih umre i nema sina, žena umrloga ne smije biti *udana van obitelji* za stranoga muškarca. Brat njenoga supruga mora ući k njoj i uzeti ju za sebe kao ženu te izvršiti dužnost kao suprugov brat prema njoj. ⁶Onda mora biti da prvorodeni kojeg rodi mora primiti ime njegova mrtvoga brata, tako da njegovo ime ne bude izbrisano iz Izraela. ⁷Ali ako čovjek ne želi uzeti ženu svoga brata, onda žena njegova brata mora ući na vrata k starješinama i reći: 'Brat moga supruga odbija učvrstiti ime za svoga brata u Izraelu; on nije voljan izvršiti dužnost suprugova brata prema meni.' ⁸Potom ga starješine njegova grada moraju pozvati i govoriti s njim. I *ako* on ustraje i kaže: 'Ne želim ju uzeti', ⁹onda će žena njegova brata doći k njemu na oči starješina, i povući njegovu sandalu s njegove noge i pljunuti u njegovo lice; i ona mora izjaviti: 'Ovo je učinjeno čovjeku koji ne želi izgraditi kuću svoga brata.' ¹⁰U Izraelu njegovo ime mora biti nazvano: 'Kuća onoga čija je sandala skinuta.'”

25:5 “Kad braća žive zajedno” Ovo je početak rasprave o “leviratskim brakovima” (usp. Post 38). Pojam “leviratski” došao je od latinskoga pojma za šurjaka. Čitava svrha ovoga zakonodavstva bila je održati nasljedstvo unutar obitelji. Ako postoji netko u obitelji koji želi oženiti udovicu tada će brat prenijeti nasljedstvo na sebe (usp. Mt 22:24; Mk 12:19; Lk 20:28).

Zabilježite da tekstovi posebice navode da dva brata “žive zajedno”. Čuvanje naslijeđene baštine od YHWH, dane preko Jošue, predmet je ovoga zakonodavstva. Njegovi su zakoni usko povezani s ovim seoskim poljodjelskim društvom.

25:6 “prvorodeni” Prvorodeni sin mora naslijediti imanje mrtvoga brata (usp. Br 27:6-11).

25:7 “ne želi” Pobuda nije izrečena, ali to može biti pohlepa na dio živoga brata ili moguće zavist na mrtvoga brata. Posljedice nesklonoga brata jasno su opisane.

▣ **“vrata”** Ovo je bilo mjesto mjesnoga suda starješina (npr. 16:18-20; 19:12; 21:1-9.19; 22:15).

25:9-10 “povući njegovu sandalu s njegove noge” U okviru ovo je bilo djelo poniženja (usp. Iz 20:2). NET Biblija, str. 381, SN #16, spominje da odstranjenje sandale može simbolizirati da se živi brat odriče zakonskih prava na bratovo nasljedstvo. U Psalmu 60:8 i 108:9 bacanje YHWH-ine sandala preko Edoma simbolički je pokazalo Njegovo vlasništvo. Ovo može objasniti Knjigu o Ruti 4. Odstranjivanje sandale zabilježeno i na Nuzi pločama (Lacheman 53-56) imale su zakonski simbolizam.

25:9 “pljunuti u njegovo lice” Ovo je bilo simboličko djelo poniženja (usp. Br 12:14). To je nekoga učinilo obredno nečistim (usp. Lev 15:8).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 25:11-12

¹¹“Ako se *dva* muškarca, čovjek i njegov zemljak, bore zajedno, i žena od jednoga dođe blizu da oslobodi svoga supruga iz ruke od onoga koji ga udara, te pruži svoju ruku i uhvati njegovo spolovilo, ¹²tada moraš odrezati njenu ruku; ne smiješ pokazivati milosrđe.”

25:11 “njegovo spolovilo” Ponovo, ovo pokazuje važnost prava nasljedstva u drevnome Izraelu!

25:12 “moraš odrezati njenu ruku” Ovo je jedino posebno osakaćenje spomenuto u Mojsijevu zakonodavstvu. Jasna “oko za oko” (*Lex talionis*) osuda u ovome slučaju nije bila moguća. Kasniji judaizam ovo je tumačio kao “dati naknadu za”, što su oni dodali mnogim Mojsijevim tekstovima.

▣ **“ne smiješ pokazivati milosrđe”** Ovaj je izričaj ponovljen u nekoliko okvira (usp. 7:16; 13:8; 19:13.21; 25:12; i slični izričaj u 7:2). Proveden mora biti Božji Zakon, ne ljudski osjećaj.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 25:13-16

¹³"Ne smiješ u svojoj torbi imati različite utege, većeg i manjeg. ¹⁴Ne smiješ u svojoj kući imati različite mjere, veliku i malu. ¹⁵Moraš imati pun i prav uteg; moraš imati punu i pravu mjeru, tako da tvoji dani mogu biti produljeni u zemlji koji ti GOSPODIN tvoj Bog daje. ¹⁶Jer svaki koji čini ove stvari, svaki koji radi nepravedno odvratn je GOSPODINU tvome Bogu."

25:13 "različite utege" Doslovno "kamen i kamen", jedna veličina za kupnju, jedna veličina za prodaju (usp. Ps 11;1; 16:11). Poštenje i čestitost među braćom po Savezu bilo je ključno.

POSEBNA TEMA: STARE BLISKO-ISTOČNE TEŽINE I ZAPREMNINE (METROLOGIJA)

Težine i mjerenja korištena u trgovačke svrhe bila su najvažnija u starome poljodjelskom gospodarstvu. Biblija poziva Židove da budu poštenu u njihovoj međusobnoj razmjeni (Lev 19:35-36; Pnz 25:13-16; Izr 11:1; 16:11; 20:10). Stvarna poteškoća nije bila samo poštenje, nego i nestandardizirani pojmovi i sustavi korišteni u Palestini. Izgleda da su postojale dvije skupine težina; "laka" i "teška" za svaki iznos (vidi *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, tom 4, str. 831). Isto tako je i egipatski decimalni sustav (osnova 10) bio usklađen s mezopotamskim šezdesetnim sustavom (osnova 6).

Mnoge od tih korištenih "veličina" i "iznosa" temeljile su se na dijelovima ljudskoga tijela, životinjskim teretima, i ratarskim spremištima, ali ni jedan od njih nije bio standardiziran. Stoga, tablice su jedine procjene stanja i provizorne su. Najlakši način za predočavanje težina i mjera je tablica o omjerima.

I. Najčešće korišteni pojmovi za zapremninu**A. Suhe mjere**

1. Homer (BDB 330, moguće "magareći – teret", BDB 331), npr. Levitski zakonik 27:16; Hošea 3:2
2. Letek (ili leteh, BDB 547, moguće se smjera na Hoš 3:2)
3. Efa (BDB 684), npr. Postanak 18:6; I. Samuelova 25:18; I. Kraljevima 18:32; II. Kraljevima 7:1.16.18
4. Šekel – Se`ah (BDB 684), npr. Postanak 18:6; I. Samuelova 25:18; I. Kraljevima 18:32; II. Kraljevima 7:1.16.18
5. Gomer (BDB 771 II., moguće "svežanj, snop", vrsta otpalog zrnja [ili žita – op.prev.], BDB 771 I.), npr. Izlazak 16:16.22.36; Levitski zakonik 23:10-15
6. Hina - `Issaron (BDB 798, "deseti dio"), npr. Izlazak 29:40; Levitski zakonik 14:21; Brojevi 15:4; 28:5.13
7. Qav (ili Kab, BDB 866), usp. II. Kraljevima 6:25.

B. Tekuće mjere

1. Kor (BDB 499), npr. Ezekiel 45:14 (može biti suha mjera, II. Ljet 2:10; 27:5)
2. Bat (BDB 330, jednak homeru), npr. II. Ljetopisa 2:10; 3:5; Ezekiel 45:10-11.14
3. Hin (BDB 228), npr. Izlazak 29:40; Levitski zakonik 19:36; Ezekiel 45:24
4. Log (BDB 528), Levitski zakonik 14:10.12.15.21.24.

C. Tablica (uzeta iz Roland de Vaux, *Ancient Israel*, tom 1, str. 201 i *Encyclopedia Judaica*, tom 16, str. 379)

homer (suhi)	= kor (tekući ili suhi)	1					
efa (suha)	= bat (tekući)	10	1				
šekel (suhi)		30	3	1			
hin (tekući)		60	6	2	1		
omer/`issaron (suhi)		100	10	-	-	1	
kab (suhi)		180	18	6	3	-	1
log (tekući)		720	72	24	12	-	4 1

- II. Najviše korišteni pojmovi za težinu
- A. Tri najuobičajenije težine su talent, šekel, i ger.
1. Najveća težina u SZ-u je talent. Iz Izlaska 38:25-26 učimo da jedan talent odgovara 3.000 šekela (tj. "okrugla težina", BDB 503).
 2. Pojam šekel (BDB 1053, "težina") tako je često korišten da je pretpostavljen, ali to tekst ne izjavljuje. Postoji nekoliko vrijednosti šekela spomenutih u SZ-u:
 - a. "trgovačko standardni" (NASB u Post 23:16)
 - b. "hramski šekel" (NASB u Izl 30:13)
 - c. "po kraljevskoj težini/mjeri" (NASB u II. Sam 14:26), nazvan također "kraljevska težina" u papirusima s Elefantine.
 3. Ger (BDB 176 II.) procijenjena vrijednost je 20 po šekelu (usp. Izl 30:13; Lev 27:25; Br 3:47; 18:16; Ez 45:12). Taj se omjer mijenja od Mezopotamije do Egipta. Izrael je najuobičajenije slijedio vrednovanje iz Kanaana (Ugarit).
 4. Mina (BDB 584) procijenjena vrijednost je na 50 ili 60 šekela. Taj je pojam pronađen uglavnom u starijim Knjigama SZ-a (tj. Ez 45:12; Ezr 2:69; Neh 7:70-71). Ezekiel je koristio 60 na 1 omjer, dok je Kanaan koristio 50 na 1 omjer.
 5. Bek (BDB 132, "pola šekela", usp. Post 24:22) u SZ-u korišten je samo dva puta (usp. Post 24:22; Izl 38:26) i procijenjena vrijednost je jedna-polovica šekela. Njegovo ime znači "dijeliti".
- B. Tablica
1. Temeljena na Petoknjižju

talent	1				
mina	60	1			
šekel	3.000	50	1		
bek	6.000	100	2	1	
ger	60.000	1.000	20	10	
 2. Temeljeno na Ezekielu

talent	1				
mina	60	1			
šekel	3.600	60	1		
bek	7.200	120	2	1	
ger	72.000	1.200	20	10	1

25:15 "tako da tvoji dani mogu biti produljeni u zemlji" Ovo je obećanje dugoga života društva (usp. 4:40; 5:16.33; 6:2; 11:9; 22:7; 25:15; 30:18; 32:47).

25:16 "svaki koji radi nepravedno odvratan je GOSPODINU" Blagoslovi i prokletstva povezani su s poslušnošću Savezu (usp. poglavlja 27 - 29).

▣ "odvratan" Vidi Posebnu temu u 14:3.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 25:17-19

¹⁷"Sjeti se što Amalek učini tebi po putu kad ti izade iz Egipta, ¹⁸kako te sretne po putu i napadne među tobom sve koji zaostadoše na zaleđu kad ti bijaše klonuo i iscrpljen; i on se ne bojaše Boga. ¹⁹Stoga mora se dogoditi kad ti GOSPODIN tvoj Bog da od svih tvojih okolnih neprijatelja, u zemlji koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje kao baštinu da je zaposjedneš, moraš izbrisati sjećanje na Amaleka pod nebom; ne smiješ zaboraviti."

25:17-19 Ponovljeni zakon ima nekoliko odlomaka koji se odnose na to kako Izrael mora voditi "sveti rat" (usp. 7:1-26; 20:1-10; 21:10-14; 25:17-19). Sveti rat bio je YHWH-in rat. Imao je posebna pravila i postupke!

25:17 “Amalek” Ova skupina potomaka Ezava (usp. post 30:15-16), postala je simbol zla za Izraela zbog njihovih tehnika upada (usp. stih 18-19; 17:8-16). Oni su bili nomadska skupina koji su živjeli na južnoj strani Mrtvog mora. Obojica i Šaul i David borili su se protiv njih (usp. I. Sam 15:2; 27:8).

25:18 “zaleđu” Ovaj pojam (BDB 275) znači “rep”. Kad je bio korišten kao GLAGOL (BDB 275, KB 274, *Piel* IMPERFEKT) to je značilo napasti (1) na zaleđu ili (2) stražu na zaleđu. Nađeno je samo ovdje i u Knjizi o Jošui 10:19.

25:19 “moraš izbrisati sjećanje” U stihovima 5-10 raspravljeno je o gubitku brata bez potomaka. Ovdje je gubitak potomaka zapovjeden! Oni se nisu bojali Boga (stih 18); napali su Izraela kad je bio najranjiviji; oni su morali umrijeti (usp. Izl 17:14; I. Sam 15:2-4; 30:16-20; I. Ljet 4:43)!

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto je stih 1 tako važan za teologiju?
2. Što je bila svrha leviratskoga braka?
3. Zašto su stihovi 11-12 uključeni u Petoknjžje?
4. Tko je bio Amalek i zašto su oni bili prokleti?

PONOVLJENI ZAKON 26

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
prinosi prvih plodova i desetina 26:1-11	završni obredi i opomene 26:1-11	žetveni prinosi 26:1-3 26:4-10a 26:10b-11	prvi plodovi 26:1-3 26:4-10a 26:10b-11
26:12-15	26:12-15	26:12-15	trogodišnja desetina 26:12-15
poseban narod Božji		Gospodinov vlastiti narod	kraj druge rasprave (26:16-28:68)
26:16-19	26:16-19	26:16-19	26:16 26:17-19

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 26:1-11

¹"Onda mora biti, kad udeš u zemlju koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje kao baštinu, i ti je zaposjedneš i živiš u njoj, ²moraš uzeti neke od prvine svih proizvoda tla koje doneseš iz svoje zemlje koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje, i moraš je staviti u košaru i ići na mjesto gdje GOSPODIN tvoj Bog odabere nastaniti Svoje ime. ³Moraš ići svećeniku koji je u službi u to vrijeme i reći mu: 'Izjavljujem ovoga dana GOSPODINU mome Bogu da sam ušao u zemlju za koju se GOSPODIN zakle našim ocima dati nam je.' ⁴Potom svećenik mora uzeti košaru iz tvoje ruke i položiti je pred oltar GOSPODINA tvoga Boga. ⁵Ti moraš odgovoriti i reći pred GOSPODINOM tvojim Bogom: 'Moj otac bijaše lutajući Aramejac, i on siđe u Egipat i boraviše tamo, nekoliko njih; ali tamo postade velik, moćan i napućen narod.' ⁶A Egipćani postupaše s nama oštro i mučiše nas, i natovariše na nas težak rad. ⁷Tada klicismo GOSPODINU, Bogu naših

otaca, i GOSPODIN ču naš glas i vidje našu nevolju i našu muku i našu tjeskobu; ⁸i GOSPODIN nas izvede iz Egipta moćnom rukom i ispruženom desnicom i velikom stravom i znacima i čudesima; ⁹i On nas je doveo do ovoga mjesta i dao nam ovu zemlju, zemlju kojom teče mlijeko i med. ¹⁰Sad evo, donio sam prvinu proizvoda zemlje koju si Ti, o GOSPODINE dao meni.' I ti je moraš položiti pred GOSPODINOM tvojim Bogom, i slaviti pred GOSPODINOM tvojim Bogom; ¹¹i ti i levit i tudinac koji je među vama mora se radovati u svim dobrima koje je GOSPODIN tvoj Bog dao tebi i tvojem kućanstvu."

26:1 "kad udeš u zemlju" Ovo potkrepljuje činjenicu da je Izrael još bio na ravninama Moaba na istočnoj strani Jordana kad su bile dane ove Mojsijeve riječi.

▣ **"GOSPODIN tvoj Bog"** Vidi Posebnu temu u 1:3.

▣ **"daje kao baštinu"** Ovo je idiom izbora Izraela (usp. Izl 6:4.8; 15:17; 23:30; 32:13; Pnz 1:6-8; 4:38.40; 5:31; 7:13; 8:1-10; 9:4-6; 11:8-12.17; 26:1.9; 32:49.52; 34:4). Zemlja (sva Zemlja) pripada YHWH-i (usp. Izl 19:5; Lev 25:23). Ako Izrael nije poslušan YHWH-inom Savezu On će ih izvlastiti (usp. Lev 26:14-33; Pnz 4:25-28; Jš 23:14-16), ali ipak YHWH će imati milosrđe (usp. Pnz 4:29-31; 30:1-3.10).

26:2 "moraš uzeti neke od prvine svih proizvoda" Točan iznos prinošenja prvih plodova nije određen (ali to može stati u jednu košaru, usp. stihove 3.4). Ovaj iznos izgleda da je jednokratni događaj na ravninama Moaba ali on odražava kasniji redoviti žetveni obred (usp. Izl 22:29; 23:16.19). Ovaj je običaj bio metaforički način pokazivanja Božjega vlasništva čitavog usjeva. Isti simbolizam vlasništva dokazan je u (1) prvorodenome; (2) desetini; (3) suboti; (4) Subotnjoj godini; i (5) Jubilarnoj godini.

▣ **"mjesto gdje GOSPODIN tvoj Bog odabere nastaniti Svoje ime"** Ovo upućuje na Božji odabir mjesta središnjega svetišta, što je jasan naglasak Ponovljenoga zakona (usp. 12:5.11.14.18.21.26; 14:23.24.25; 15:20; 16:2.6.7.11.15.16; 17:8.10; 18:6; 26:2; 31:11). Izvorno je to bio Gilgal, potom Šekem, zatim Šilo, pa Mispa, i poslije, nakon Davidova osvajanja Jebusa, Jeruzalem (usp. II. Sam 5:6-7; I. Ljet 11:5.7). Svrha središnjega svetišta bilo je jedinstvo plemena i religije. Ona je bila i zbog držanja Izraelaca dalje od *Baalovih* svetišta.

26:3 "svećeniku koji je u službi u to vrijeme" Prvo ovo izgleda kako upućuje na velikoga svećenika Aronove loze (usp. *The Tyndale OT Commentary*, "Ponovljeni zakon", str. 254), ali okvir zahtijeva da to upućuje na različite obitelji Aronovskih svećenika koji su preuzeli služenje kod središnjega oltara.

▣ **"i reći mu"** Sve to slijedi liturgiju koja mora biti ponovljena od onih koji poslušno donose svoje prve plodove u Šator ili kasnije u središnje svetište.

▣ **"GOSPODINU mome Bogu"** MT ima "tvome" Bogu. Ova različnost u ZAMJENICAMA nema teološko značenje. To je jednostavno bio hebrejski idiom za govorenje nekome koji ima religijski autoritet.

26:4 "svećenik mora uzeti košaru iz tvoje ruke i položiti je pred oltar" Mnogi uspoređuju stih 10 i traže suprotivost. Poteškoća je, mi nemamo izvješće obreda s pojedinostima.

26:5 "Moj otac" Ovo upućuje na patrijarha Jakova, kasnije nazvanog Izrael (usp. Post 32:28 i Posebnu temu: Izrael [ime] u 1:1). Ovo je bila teološka izjava o njihovu bivanju Božjim odabranim narodom. To je bila vjeroispovijedna potvrda.

▣
NASB, NRSV, TEV, NJB "lutajući"
NKJV "blizu izginuća"
REB "beskućnik"
JPSOA "bjegunac"

Ovo znači "propadajući" (BDB 1, KB 2, *Qal* AKTIVNI PARTICIP). Ponekad je taj pojam bio korišten za izgubljenu ili lutajuću životinju (I. Sam 9:3; Jer 50:6; Ez 34:4.16).

▣ **“Aramejac”** Ovo upućuje na Padan Aram ili Siriju (BDB 74, usp. Post 25:20; 28:5; 31:20.24). Laban je bio iz toga područja što je uključivalo grad Haran (usp. Post 31:40-42). Jakov je živio tamo nekoliko godina i tad pobjegao od Labana.

▣ **“boraviše”** Ovaj GLAGOL (BDB 157, KB 184, *Qal IMPERFEKT*) znači prebivati kao došljak ili tuđinac koji tamo stalno prebiva (usp. Post 47:4).

▣ **“nekoliko njih”** U Knjizi Postanka 46:27 i Izlaska 1:5 kaže se da je izvorno tamo bilo samo 70 osoba. Kad su napustili Egipat njihov je broj bio velik (usp. 1:10; 20:22; Izl 1:9) od 1,500.000 do 2,500.000 osoba. Broj ovisi o primjerenom tumačenju hebrejskoga pojma “tisuću”. Može značiti (1) doslovno 1.000; (2) pleme; ili (3) vojna jedinica (usp. Izl 12:37). Vidi Posebnu temu u 1:15.

26:7 “klicismo GOSPODINU... ču naš glas i vidje našu nevolju” Bog je obećao i pretkazao Abrahamu o ovome (usp. Post 15:12-21; Izl 3:7.9).

▣ **“GOSPODINU, Bogu naših otaca”** Ovo je poistovjećeni Bog patrijarha, El Šadaj (usp. Izl 6:2-9), s YHWH-om, koji je stao nasuprot Mojsiju (usp. Izl 3:14). Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

26:8 “moćnom rukom i ispruženom desnicom” Ovo je izraženo u antropomorfičkom jeziku snage i pobjede. Vidi bilješku u 4:34. Moguće je također da je ovaj određeni idiom bio odabran zato jer je bio korišten tako često u egipatskoj književnosti i umjetnosti za faraonovu snagu.

▣ **“velikom stravom i znacima i čudesima”** Ovo se odnosi na deset pošasti nad Egiptom (npr. 4:34; 6:22; 7:19; 11:3; 26:8; 29:2; 34:11).

26:9 “zemlju kojom teče mlijeko i med” Ovo je bilo oboje i fizički opis i zakonska oznaka za Palestinu u asirijskim spisima. Bog im je dao čudesno plodnu i prekrasnu baštinu (tj. Kanaan ili Palestina, usp. 6:3; 11:9; 26:9; 27:3; 31:20).

26:10 “(koju si) Ti, o GOSPODINE dao meni” Ovo pokazuje pravi religijski pogled na život (usp. stih 2; 8:11-20). Ovaj stih podrazumijeva da je jedna sezona rasta prošla ili da su Izraelci posvetili proizvode koje su našli kako rastu.

▣ **“slaviti”** Ovo je doslovno “poniziti sebe” (BDB 1005, KB 295, *Hishtapael* PERFEKT).

26:11 “ti... mora se radovati u svim dobrima koje je GOSPODIN tvoj Bog dao tebi i tvojem kućanstvu” Zabilježite blagdanski dio u Božjem bavljenju s Njegovim narodom temeljem Saveza (i ostalima koji su živjeli s njima, tj. tuđincima). Slavljenje mora biti radosno! Štovanje ne može biti određeno kao tišina i sumornost! Rabini su poslije upotrijebili ovaj stih kako bi uputili na radost zbog davanja Zakona (usp. stih 14).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 26:12-15

¹²“Kad si završio plaćanje sve desetine od tvoga prirasta u trećoj godini, godini desetine, tad je moraš dati levitu, strancu, siročetu i udovici, tako da oni mogu jesti u tvojim gradovima i biti zadovoljni. ¹³Moraš reći pred GOSPODINOM svojim Bogom: ‘Odstranio sam posvećen *dio* iz *moje* kuće, i isto sam ga tako dao levitu i tuđincu, siročetu i udovici, prema svima Tvojim zapovijedima koje si mi Ti zapovjedio; nisam prekršio ili zaboravio ikoju od Tvojih zapovijedi. ¹⁴Nisam jeo od njega do jutra, niti sam odstranio išta od njega dok sam bio nečist, niti prinesoh išta od njega mrtvacu. Slušao sam glas GOSPODINA svoga Boga; učinio sam prema svemu što si mi Ti zapovjedio. ¹⁵Pogledaj dolje iz Svoga svetoga prebivališta, s neba, i blagoslovi Svoj narod Izraela, i tlo što si nam dao, zemlju kojom teče mlijeko i med, kao što se Ti zakle našim ocima.’”

26:12 “desetine” Vidi Posebnu temu dolje.

POSEBNA TEMA: DESETINE U MOJSIJEVU ZAKONODAVSTVU

A.	Pisamske reference: za svećenike i središnje Svetište	za mjesne levite	za mjesnog siromaha
1.	Levitski zakonik 27:30-32		
2.	Ponovljeni zakon 12:6-7,11,17	Ponovljeni zakon 12:12	
3.	Ponovljeni zakon 14:22-26	Ponovljeni zakon 14:27	Ponovljeni zakon 14:28-29
4.			Ponovljeni zakon 26:12-15
5.	Brojevi 18:21-24	Brojevi 18:25-29 (leviti su morali dati desetinu od svoje desetine u središnje svetište)	Brojevi 18:21-29
6.		Nehemija 10:37,38	Nehemija 12:44
7.	Malahija 3:8,19		
B.	Primjeri uzimanja desetine prepisane Mojsijevim zakonodavstvom		
1.	Postanak 14:20, Abraham Melkisedeku (Heb 7:2-9)		
2.	Postanak 28:22, Jakov YHWH-i		
C.	Desetine Izraela morale su podupri središnje svetište, ali svake treće godine narodne desetine bile su usmjerene isključivo mjesnom siromah.		

▣ **“u trećoj godini”** Ovo upućuje na “desetinu siromašnome”, upravljaju mjesno (usp. 14:28-29) od davatelja desetine, ali provjerenu od središnjega svetišta (usp. stih 13).

26:13 “posvećen dio” Desetina je pripadala Gospodinu i bila je, stoga, sveta (usp. Lev 27:30).

26:14 “do jutra” Neki jutarnji obredi bili su podrijetlom poganski. Ova hebrejska riječ povezana je s idolatrijom (BDB 19, usp. Hoš 9:4 i Jer 16:5-7), što uključuje neke od tih mjesnih poganskih običaja. Mnogi znanstvenici vjeruju da se svi postupci spomenuti u stihu 14 odnose na kanaanske običaje godišnjih štovanja.

▣ **“dok sam bio nečist”** Jeruzalemska Biblija prevodi ovo kao: “Nisam pojeo ništa što je bilo nečisto”; Septuaginta ima “za nečistu svrhu” (usp. Hag 2:13), ali MT upućuje na svjedočanstvo pojedinca prinositelja.

▣ **“niti prinesoh išta od njega mrtvacu”** Lamsa ima, u opaski u Pešiti, prevedeno na engleski: “ne koristi za hranjenje rodbine nakon pogreba”, ali u okviru, to vjerojatno upućuje na poganske naslijeđene običaje štovanja.

▣ **“Slušao sam. . . učinio sam prema”** Pojedinaac prinositelj potvrđuje svoju poslušnost i suglasnost (oba su GLAGOLA *Qal* PERFEKTI) s YHWH-inim Zakonom otkrivenim preko Mojsija (“zapovjedih” BDB 845, KB 1010, *Piel* PERFEKT).

26:15 Ovo opisuje YHWH-u u transcendentnim pojmovima (usp. 4:36; I. Kr 8:27-30; Iz 66:1). On i dalje ostaje na Nebu. On je poslao anđela da vodi Njegov narod (usp. Izl 23:20,23; 32:34; 33:2). Mora se uravnotežiti Božja sveta uzvišenost (transcendencija) i Njegova prisutna prisna ljubav (imanencija). GLAGOLI, “pogledaj dolje” (BDB 1054, KB 1645, *Hiphil* IMPERATIV) i “blagoslovi” (BDB 138, KB 159, *Piel* IMPERATIV), imperativi su ili zahtjevi.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 26:16-19

¹⁶“Ovoga ti dana GOSPODIN tvoj Bog zapovijeda da vršiš ove odredbe i pravila. Stoga moraš biti pozoran vršiti ih svim svojim srcem i svom svojom dušom. ¹⁷Danas si izjavio da je GOSPODIN tvoj Bog, i da ćeš hodati po Njegovim putovima i čuvati Njegove odredbe, Njegove zapovijedi i Njegova pravila, i slušati Njegov glas. ¹⁸GOSPODIN ti je danas izjavio da si Njegov narod, dragocjena svojina, kao što ti On obeća, te da ćeš držati sve Njegove zapovijedi; ¹⁹i da će te On postaviti visoko iznad svih naroda koje On stvori, na hvalu, slavu, i čast; i da ćeš ti biti posvećen narod GOSPODINU tvome Bogu, kao što On reče.”

26:16 Ovo je sažeti zaključak i obveza (tj. potvrda) prema posebnim zakonima poglavlja 12 – 26. Ta potvrda Saveza morala je biti ponovljena svakome novom naraštaju, pojedinačno.

▣ **“ove odredbe i pravila”** Vidi Posebnu temu: Pojmovi za Božje otkrivenje (korišteni u PONOVLJENOME ZAKONU i PSALMIMA) u 4:1.

▣ **“moraš biti pozoran vršiti ih”** Poslušnost je ključna!

▣ **“svim svojim srcem i svom svojom dušom”** Sama poslušnost bila je nedovoljna. To mora izvirati iz žudnje za čašću, ljubavlju, i služenju YHWH-i (usp. 4:29; 6:5; 10:12).

26:17

NASB	“izjavio”
NKJV	“proglasio”
NRSV, NJB	“priznao”
TEV	“priznao”

Ovo je rijedak hebrejski pojam (BDB 55, KB 65) u *Hiphil* osnovi, upotrijebljen jedino ovdje u stihu 17 i u stihu 18. Štovatelj izjavljuje svoju poslušnost i privrženost YHWH-i i YHWH izjavljuje natrag štovatelju izbor njega i poziv da bude Njegov jedinstveni narod (tj. Savez).

26:18

NASB	“dragocjena svojina”
NKJV	“Njegov poseban narod”
NRSV	“Njegov dragocjen narod”
TEV, NJB	“njegov vlastiti narod”

Ovo je također rijedak hebrejski pojam (BDB 688, usp. Izl 19:5; Pnz 7:6; 14:2; Ps 135:4). Zbog liturgije ovoga poglavlja nije posebice spomenut događaj na brdu Sinaj/Horeb, pa neki suvremeni znanstvenici odbacuju povijesnost događaja. Međutim, rijetkost uporabe ovoga pojma, oba puta u Knjizi Izlaska 19:5 i Ponovljenome zakonu (usp. 7:6; 14:2; i ovdje) navode da je njegova posebna uporaba nagovijest događaja! Ova vjeroispovijed isto tako ne spominje Stvaranje. Hoće li onda i to biti odbačeno kao povijesni događaj?

26:19 “On (će te) postaviti visoko iznad svih naroda” Ovo je ponovljeno u 28:1.13, ali zabilježite tragediju Knjige proroka Jeremije 13:11 i 7:23-26! NIDOTTE, tom 1, str. 1035, također ovaj stih vidi kao Izraelovu obvezu odražavanja YHWH-ine hvalevrijednosti svijetu! Prema tome, ovo je stih “Velikoga poslanja”! Izrael je imao “misijski” zadatak (npr. Jer 3:17; 4:2; 12:14-17; 16:19; 33:9)! Vidi Posebnu temu u 4:6!

▣ **“posvećen narod”** Ovo je doslovno “svet” (BDB 872), što znači “odvojen za Božju uporabu”.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Kako se prvi plodovi odnose prema desetini? Koliko je desetina bilo ovdje?
2. Zašto je stih 5 tako važan?
3. Objasni povijesnu pozadinu stihova 14 i dalje.
4. Zašto i kako su odabrani Židovi?

PONOVLJENI ZAKON 27

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Zakon upisan na kamenu 27:1-8	obred u Šekemu 27:1-8	Božji Zakoni napisani na kamenu 27:1-8	pisanje Zakona i religijskih obreda 27:1-3 27:4-8
27:9-10	27:9-10	27:9-10	27:9-10
prokletstva istaknuta na gori Ebalu 27:11-13 27:14-26	27:11-14 27:15 27:16 27:17 27:18 27:19 27:20 27:21 27:22 27:23 27:24 27:25 27:26	prokletstva zbog neposlušnosti 27:11-14 27:15 27:16 27:17 27:18 27:19 27:20 27:21 27:22 27:23 27:24 27:25 27:26	27:11-14 27:15 27:16 27:17 27:18 27:19 27:20 27:21 27:22 27:23 27:24 27:25 27:26

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

UVID U TEKST STIHOVA

- A. Mojsije je spomenut u trećemu licu (stih 1). Podrazumijeva li to književnu različnost ili pisara (tadašnje ili kasnije)? Suvremenici moraju dopustiti da je građa i postupak oblikovanja SZ-nih Knjiga nama nepoznato.

Izgleda kako postoji tekstualni dokaz za uređivača (tadašnjeg ili kasnijeg). Neki primjeri u Ponovljenome zakonu ovoga uređivača ili trećega lica (pripovjedača) su: 1:1-5; 2:10-12.20-23; 3:9.11.13b-14; 4:41-5:1a; 10:6-7.9; 27:1a.9a.11; 28:69; 29:1; 31:3.7a.9-10a.14a.14c-16a.22-23a.24-25.30; 32:44-45.48; 33:1; 34:1-4a.5-12 (vidi *An Introduction to the Old Testament* od Raymonda B. Dillarda i Frempera Longmana III, str. 100).

- B. Početni obred u Šekemu sukladan Savezu ne pothranjuje pretpostavljeni kasniji nadnevak zamisli o središnjemu svetištu u Jeruzalemu. Većina Petoknjžja suvremena je Mojsijevim danima. Očito je da su uređivači imali dio u njegovu oblikovanju (jedan jasan primjer je Knjiga Brojeva 12:3).
- C. Postoji očita književna usporednica između Ponovljenoga zakona 11:26-32 i Ponovljenoga zakona 27. Ova obnova obreda prema Savezu oblikuje književnu građu s podjelama Ponovljenoga zakona u zakonodavstvo i pripovijedanje te dijeli različite Mojsijeve govore.
- D. Ovo poglavlje opisuje kraljevsku dodjelu zemlje sporazumom koji slijedi uzorak Hetitskih rasprava (tj. Ponovljeni zakon kao cjelina i Knjiga o Jošui 24). Ebal, najviša točka u središtu zemlje Kanaan simbolički pokazuje prijenos zemlje na Izraelce. Međutim, za zadržavanje prava i povlastica zaposjedanja, zahtijevano je poslušnost sukladno Savezu i odanost YHWH-i.
- E. Izraelova burna povijest može biti viđena kroz leće Ponovljenoga zakona 27 – 29. Njegova ponavljana neposlušnost Savezu požnjela je YHWH-inu osudu. On [Izrael – op.prev.] morao je biti svjetionik sretnoga i uspješnog društva (pravo bratstvo), ali on je požnjeo uragan YHWH-inih prokletstava! YHWH-ina obećanja primjenjiva su jedino pokajničkome, vjerujućemu, poslušnome, narodu temeljem Saveza. Izbor ne zamjenjuje poslušnost (usp. Gal 3).

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:1-8

¹Tada Mojsije i starješine Izraela nalože narodu, kazujući: "Držite sve zapovijedi koje vam zapovijedam danas. ²Tako bit će u dan kad prijedeš Jordana u zemlju koji ti GOSPODIN tvoj Bog daje, da ćeš za sebe podići veliko kamenje i premazati ih krećem ³i napisati na njima sve riječi ovoga zakona, kad prijedeš prijeko, tako da možeš ući u zemlju koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje, zemlju kojom teče mlijeko i med, kao što ti GOSPODIN Bog tvojih otaca, obeća. ⁴Tako će biti da kad prijedeš Jordana, ti ćeš podići na gori Ebalu, ovo kamenje, kao što ti zapovijedam danas, i premazat ćeš ih krećem. ⁵Štoviše, tamo ćeš izgraditi oltar GOSPODINU tvome Bogu, oltar od kamenja; ne smiješ upotrijebiti željeznu *alatku* na njima. ⁶Oltar GOSPODINA tvoga Boga izgradit ćeš od neklesanoga kamenja, i na njemu ćeš prinijeti žrtve paljenice GOSPODINU svome Bogu; ⁷i žrtvovat ćeš žrtve pomirnice i jesti tamo, i radovati se pred GOSPODINOM svojim Bogom. ⁸Napisat ćeš na kamenje sve riječi ovoga zakona vrlo jasno."

27:1 "i starješine Izraela" Mojsije je znao da će narod uskoro ići u Obećanu zemlju i da on neće moći biti sposoban ići (usp. Br 20:12; 27:12-14; Pnz 3:26-27). On je pokušavao osposobiti skupinu plemenskog vodstva.

▣ "Držite sve zapovijedi" Ovo je ponavljana tema (usp. stih 10) i uvjet za Izraelovo ostajanje u zemlji.

27:2 "u dan kad prijedeš Jordana... za sebe podići veliko kamenje" Postojale su tri vrste kamenja:

1. u Gilgalu (stihovi 1-3, usp. Jš 4)
2. u Šekemu (stihovi 4-8)
3. nakon osvajanja i podjele zemlje Božji je Zakon bio napisan na velikome kamenu i na knjizi/svitku (BDB 706, usp. Jš 24:26-27).

Moguće da ovaj izričaj "u dan" može biti razumjet kao "kad", što znači da oba upućuju na Šekem.

Točno što je bilo napisano na kamenju raspravljeno je. Postojalo je veliko kamenje tako da su oni mogli sadržavati priličnu količinu teksta. Mnogi pretpostavljaju da je to bio Ponovljeni zakon 12 - 26 ili 27 - 28 ili 5:8-21 ili čak Knjiga Izlaska 20:22-23:33.

▣ **“premazati ih krečem”** Ovaj GLAGOL (BDB 966, KB 1319, *Qal* PERFEKT) nađen je samo u SZ-u u stihovima 2 i 4. To je bio egipatski način pripreme za pisanje. Bio je to dugotrajan način za pisanje tako da ostane vidljivo. Razlog za pisanje Zakona dolje bio je taj da ga svaka osoba može čitati za sebe (usp. stih 8).

27:3 “napisati na njima” Postoji nekoliko uputa u Petoknjžju koja spominju Mojsijevo pisanje:

1. Knjiga Izlaska - 17:14; 24:4; 34:27.28
2. Knjiga Brojeva - 33:2
3. Ponovljeni zakon - 27:3.8; 28:58; 29:21; 30:10; 31:9.22.24-26.

▣ **“kao što ti GOSPODIN Bog tvojih otaca, obeća”** (usp. stih 12) Šekem [gora Gerizimo] je mjesto gdje su Abraham (usp. Post 12:6-9) i Jakov (usp. Post 33:18-20) izgradili oltare [žrtvenike – op.prev.]. Ovo je pokazalo ispunjenje ranijih Božjih obećanja njima.

27:4 “gori Ebalu” [gora Ebal] Postoje dvije planine (tj. 3.080 stopa visoke) na jednoj od dvije strane grada Šekema (tj. lopatica). Ova je bila jedna od njih. Šekem je bio prvo mjesto gdje je Abraham izgradio ranije oltar (usp. Post 12:6-7).

27:5 “ne smiješ upotrijebiti željeznu alatku na njima” Ovo je možda povezano s građom kanaanskih oltara (usp. Izl 20:24-25). Bog je zahtijevao da Njegovi oltari moraju biti drukčiji od umjetnih kanaanskih oltara (tj. rezano kamenje, stih 6). Ovo izvješće odražava Knjigu o Jošui 8:30-35.

27:6 “žrtve paljenice” Žrtva paljenica jeste ona koju je plamen potpuno proždru (tj. u potpunosti je bila prinijeta YHWH-i, Lev 1:1-7).

27:7 “žrtve pomirnice” Ovo je djelomično spaljeno na oltaru, dio se daje svećenicima, a dio se vraća prinositelju za zajedničko jelo (usp. Lev 3:1-17).

▣ **“radovati se”** Ovo je tema u Ponovljenome zakonu (BDB 970, KB 1333, *Qal* PERFEKT, usp. 12:7.12.18; 14:26; 16:11.14; 26:11; 27:7). YHWH je želio blagosloviti Izraela tako da privuče pozornost okolnih naroda.

27:8

NASB	“vrlo jasno”
NKJV	“vrlo očito”
NRSV	“vrlo izraženo”
TEV	“piši izraženo”
NJB	“pozorno”

Ovaj je engleski prijevod napravljen od dva hebrejska INFINITIVNA APSOLUTA:

1. BDB 91, KB 106, *Piel*
2. BDB 405, KB 408, *Hiphil*.

To govori da su ove riječi, svaka pojedina i svaka riječ, važne.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:9-10

⁹Tada Mojsije i levitski svećenici govoraše Izraelu, kazujući: "Šuti i slušaj, o Izraele! Ovoga si dana postao narod za GOSPODINA tvoga Boga. ¹⁰Stoga ćeš slušati GOSPODINA svoga Boga, i vršiti Njegove zapovijedi i Njegove odredbe koje ti zapovijedam danas."

27:9-10 U ovim stihovima Mojsije i svećenici govorili su svemu Izraelu. Narodu je bilo zapovjedbano neka šuti (BDB 698, KB 756, *Hiphil* IMPERATIV) i sluša (BDB 1033, KB 1570, *Qal* IMPERATIV) s pogledom prema poslušnosti (usp. stih 10).

27:9 “Ovoga si dana postao narod” Postoji neka rasprava o tome kad točno započinje Savez:

1. kad je Izrael napustio Egipat, Knjiga Izlaska 6:6-7
2. na gori Sinaj/Horeb, Ponovljeni zakon 4:20; Izlazak 19:5-6
3. na ravnici Moaba, stih 9; 28:1
4. kod prelaženja Jordana, Jošua 4:19-24
5. u Gilgalu (prvo mjesto tabora)
6. u Šekemu (obnova Saveza), Jošua 8:30-35.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:11-14

¹¹Mojsije također naloži narodu toga dana, kazujući: ¹²“Kad prijedeš Jordana, ovi će stajati na gori Gerizimo da blagoslove narod: Šimun, Levi, Juda, Jisakar, Josip, i Benjamin. ¹³Za prokletstvo, ovi će stajati na gori Ebalu: Ruben, Gad, Ašer, Zebulun, Dan, i Naftali. ¹⁴Leviti će tada odgovoriti i reći svim ljudima Izraela jakim glasom:”

27:11 Ovim stihom započinje dio o prokletstvima i blagoslovima. Blagoslovi nisu izričito popisani u ovome poglavlju, nego u poglavlju 28.

27:12-13 Polovica izraelskih plemena morala je biti na gori Gerizimo (izricanje blagoslova, usp. 28:1-14), druga polovica morala je biti na gori Ebalu (izricanje prokletstava, usp. 28:15-68), Gerizimo je na južnoj strani planine, Ebal na sjevernoj. Svećenici su stajali između dvije planine s Kovčegom saveza (usp. Jš 8:30.35).

▣ **“Josip”** Zabilježite da podjela Josipa na Efrajima i Manašea još nije bila potkrijepljena spisom (usp. Post 49:22-26; Izl 1:5; Pnz 33:13-17).

27:14 “Leviti” Ovo mora upućivati na čuvare Kovčega. Svi svećenici bili su leviti, ali svi leviti nisu bili svećenici. Očito, neki su leviti (tj. iz Levijevog plemena, stih 12) bili na planini (usp. stih 12).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:15

¹⁵“Proklet je čovjek koji pravi idola ili lijevani lik, odvratnost GOSPODINU, djelo ruku zanatlije, i postavi ga u tajnosti. I sav narod odgovorit će i reći: 'Amen.'”

27:15-26 “Proklet” “Proklet” je riječ što znači: “Proklet od YHWH” (BDB 76). Postoji dvanaest prokletstava (pojam je upotrijebljen 39 puta u Pnz 27 - 29). Svi su u obliku *Qal* PASIVNIH PARTICIPA (stihovi 15.16.17.18.19.20.21.22.23.24.25.26; vidi također 28:16-19). Prvo je prokletstvo protiv idolatrije (usp. Pnz 4:15-18; 5:8-9; Izl 20:3-4.23; 34:17). Mnoga, ako ne i sva, iz Mojsijevih zakona mogu biti viđena u njihovoj suprotivosti prema kanaanskom društvu.

27:15 “postavi ga u tajnosti” GLAGOL (BDB 962, KB 1321) je *Qal* PERFEKT (usp. stih 24). Uobičajeno je bio korišten za grješnu djelatnost.

▣ **“Amen”** Ova ponavljana liturgijska odredba pokazuje prihvaćanje zakona od strane naroda. Zabilježite židovsku zamisao skupnosti.

POSEBNA TEMA: AMEN

I. STARI ZAVJET

- A. Pojam “Amen” dolazi iz hebrejske riječi za:
 1. “istinu” (*emeth*, BDB 49)
 2. “istinitost” (*emun*, *emunah*, BDB 53)
 3. “vjeru” ili “vjernost”
 4. “pouzdanje” (*dmn*, BDB 52).
- B. Njegova etimologija dolazi iz čvrstoga fizičkog stava neke osobe. Oprečno tome bio bi netko tko je labav, klizav (usp. Pnz 28:64-67; 38:16; Ps 40:2; 73:18; Jer 23:12) ili tetura (usp. Ps 73:2). Iz ove doslovne

uporabe razvilo se metaforičko proširenje vjernosti, dostojnosti povjerenja, odanosti i pouzdanosti (usp. Post 15:16; Hab 2:4).

C. Posebne uporabe:

1. stup, II. Knjiga o Kraljevima 18:16 (I. Tim 3:15)
2. sigurnost, Izlazak 17:12
3. stalnost, Izlazak 17:12
4. stabilnost, Izaija 33:6; 34:5-7
5. istina, I. Kraljevima 10:6; 17:24; 22:16; Izreke 12:22
6. čvrsto, II. Ljetopisa 20:20; Izaija 7:9
7. vjerodostojno (Tora), Psalam 119:43.142.151.168.

D. U SZ-u upotrijebljena su dva druga hebrejska pojma za djelatnu vjeru:

1. *bathach* (BDB 105), pouzdanje
2. *yra* (BDB 431), strah, poštovanje, štovanje (usp. Post 22:12).

E. Od značenja povjerenja ili pouzdanja razvila se liturgijska uporaba koja se koristila za potvrdu istinite ili pouzdane izjave drugog (usp. Pnz 27:15-26; Neh 8:6; Ps 41:13; 70:19; 89:52; 106:48).

F. Teološki ključ za ovaj pojam nije vjernost čovječanstva, već YHWH (usp. Izl 34:6; Pnz 32:4; Ps 108.4; 115:1; 117:2; 138:2). Jedina nada palog čovječanstva jest milosrdna vjerna zavjetna odanost YHWH i Njegovim obećanjima. Oni koji poznaju YHWH-u moraju biti kao On (usp. Hab 2:4). Biblija je povijest i zapis o Božjoj obnovi Njegove slike (usp. Post 1:26-27) u čovječanstvu. Spasenje obnavlja sposobnost čovječanstva da ima prisno zajedništvo s Bogom. Ovo je zašto smo bili stvoreni.

II. NOVI ZAVJET

- A. Uporaba pojma "amen" kao završne liturgijske potvrde izjavljene pouzdanosti uobičajena je izjava u NZ-u (usp. I. Kor 14:16; II. Kor 1:20; Otk 1:7; 5:14; 7:12).
- B. Uporaba pojma kao završetak molitve uobičajena je u NZ-u (usp. Rim 1:25; 9:5; 11:36; 16:27; Gal 1:5; 6:18; Ef 3:21; Fil 4:20; II. Sol 3:18; I. Tim 1:17; 6:16; II. Tim 4:18).
- C. Isus je jedini koji je upotrebljavao ovaj pojam (u Ivanu često udvostručeno) kao uvod u važne izjave (usp. Lk 4:24; 12:37; 18:17.29; 21:32; 23:43).
- D. Korištena je kao naziv za Isusa u Otkrivenju 3:14 (moguće naziv za YHWH-u iz Iz 65:16).
- E. Zamisao vjernosti ili vjere, pouzdanja, ili pouzdanosti izražena je u grčkom pojmu *pistos* ili *pistis*, što je u engleskome prevedeno kao "pouzdanje", "vjera", "vjerovati".

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:16

¹⁶"Proklet je on tko ne poštuje svoga oca i majku." I sav narod reći će: 'Amen.'"

27:16 "ne poštuje" Napraviti sitan ili od malog utega (BDB 885 II, KB 1101, *Hiphil* PARTICIP). To je oprečje hebrejskoj riječi "čast" (BDB 457, usp. 5:16; Izl 20:12). Posebno može upućivati na dijete koje "proklinje" svoje roditelje (usp. Izl 21:17; Lev 20:9), ali pojam sâm po sebi znači nedostatak poštovanja i časti, što može obilježiti neposlušnost. Religijske upute dolaze po roditeljima (usp. 4:9.10.20-25; 6:7; 11:19; 32:46). Odbacivanje roditelja ishodilo je u manjkavoj vjeri!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:17

¹⁷"Proklet je on tko pomakne oznaku granice svoga susjeda. I sav narod reći će: 'Amen.'"

27:17 "pomakne oznaku granice svoga susjeda" Ovo je bilo ozbiljno jer se radilo o krađi Božje baštine, danoj preko Jošue (usp. Jš 12 - 19; Pnz 19:14; Job 24:2; Izr 22:28; 23:10; Hoš 5:10).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:18

¹⁸"Proklet je on tko pogrešno vodi slijepu osobu na cesti. I sav narod reći će: 'Amen.'"

27:18 “vodi slijepu osobu na cesti” Ovo može biti hebrejska metafora za nekoga tko daje savjet nekome u području u kojem on nije stručan i takav daje loš savjet. Zbog milosrdne naravi Ponovljenoga zakona, ja mislim da se ovo jednostavno može izreći kao ne uzimanje prednosti nad onim s poteškoćama (usp. Lev 19:14).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:19

¹⁹“Proklet je on tko iskrivi pravdu dužnu tuđincu, siročetu, i udovici. I sav narod reći će: 'Amen.'”

27:19 Ovo je usporedno u 24:17 i pokazuje nepristranost ili uzimanje mita u 1:17; 10:17; 16:19. GLAGOL “iskrivi” (BDB 639, KB 692, *Hiphil* PARTICIP) znači “okrene”, ali ovdje i 16:19; 24:17; te Knjizi Izlaska 23:6, označava izopačivanje ili uvijanje onoga što je pravo/pravedno.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:20

²⁰“Proklet je on tko legne sa ženom svoga oca, jer je on otkrio skut svoga oca. I sav narod reći će: 'Amen.'”

27:20 “legne sa” Ovo (BDB 1011, KB 1486, *Qal* PARTICIP) je eufemizam [ublaženi izraz – op.prev.] za “seksualni odnos”, uobičajeno ograničene naravi (tj. incest, bestijalnost, ili homoseksualnost, usp. Lev 20:11.12.13.18.20; Pnz 27:20.21.22.23). Ljudska seksualnost je oboje i Božanski dar i snažan poticaj. Ona mora biti određena i prilagođena za mirno, dugotrajno društvo. Za dobru raspravu o seksualnim pravilima u drevnome Izraelu vidi NIDOTTE, tom 4, str. 1198-1211.

Incest je utjecao na postojanost doma i obitelji kao i društva. Točne osobe od kojih je jednoj zabranjena ženidba mijenja se od kulture do kulture, ali sve kulture (osim egipatske kraljevske obitelji) imaju pravila o incestu!

▣ **“skut (svoga) oca”** Ovo je simbol čina braka (usp. 22:30; Lev 18:8). To je još jedno kršenje poštovanja. To predstavlja grijeh više i više za mene pod ikoju cijenu!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:21

²¹“Proklet je on tko legne s ikojom životinjom. I sav narod reći će: 'Amen.'”

27:21 “Proklet je on tko legne s ikojom životinjom” Ovo je zabranjeno u Levitskome zakoniku 18:23; 20:15. Knjiga Izlaska 22:19 i Evanđelje po Luki 15:23 pokazuju okvirno da ovo ima veze s idolatrijom (tj. obredna magija iz Ugarita). Hetitski tekstovi pokazuju da življenje s posvećenim životinjama simbolizira jedinstvo s božanstvom.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:22

²²“Proklet je on tko legne sa svojoj sestrom, kćerkom svoga oca ili svoje majke. I sav narod reći će: 'Amen.'”

27:22 Ovo je dio zakona o incestu (usp. Lev 18).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:23

²³“Proklet je on tko legne sa sveskrvom. I sav narod reći će: 'Amen.'”

27:23 Ova je zabrana zabilježena u Levitskome zakoniku 18:8; 20:14.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:24

²⁴“Proklet je on tko udari svoga susjeda u tajnosti. I sav narod reći će: 'Amen.'”

27:24-25 Ovi stihovi bave se ubojstvom (usp. 5:17; Izl 20:13; 21:12; Lev 24:17.21). Ubojstvo zagađuje svu zemlju (usp. 21:1-9).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:25

²⁵"Proklet je on tko prihvaća mito da obori nevinu osobu. I sav narod reći će: 'Amen.'"

27:25 Ovo je zabilježeno u Knjizi Izlaska 23:6-8. To može upućivati na (1) plaćenog ubojicu ili (2) podmićenog suca koji je osobu osudio na smrt.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 27:26

²⁶"Proklet je on tko ne potvrdi riječi ovoga zakona vršeci ih. I sav narod reći će: 'Amen.'"

27:26 "Proklet... tko ne potvrdi riječi ovoga zakona" Ovaj je stih sažetak kojim slično završava Deset zapovijedi. Naveden je od Pavla u Poslanici Galaćanima 3:10.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto je Mojsije spomenut u trećemu licu?
2. Zašto je tako velika važnost dana Šekemu (brdu Gerizimo)?
3. Zašto blagoslovi nisu spomenuti s prokletstvom?

PONOVLJENI ZAKON 28

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
blagoslovi poslušnosti 28:1-14	zaključak Mojsijeva drugog oslovljavanja 28:1-2 28:3 28:4 28:5 28:6 28:7-14	blagoslov poslušnosti 28:1-2 28:3 28:4 28:5 28:6 28:7 28:8 28:9-14	obećani blagoslovi 28:1-2 28:3-8 28:9-14
prokletstva zbog neposlušnosti 28:15-19	28:15 28:16 28:17 28:18 28:19 28:20-24 28:25-44	posljedice neposlušnosti 28:15 28:16 28:17 28:18 28:19 28:20-24 28:25-29	prokletstva 28:15 28:16-19
28:20-46	28:45-46	28:30-35 28:36-37 28:38-42 28:43-44 28:45-52	28:20-26 28:27-29a 28:29b-35 28:36-37 28:38-42 28:43-44 28:45-46
28:47-57	28:47-57	28:53-57 28:58-63	rat i izgnanstvo do kojeg će doći 28:47-48 28:49-57
28:58-63	28:58-63		28:58-62a 28:62b-68
28:64-68	28:64-68		

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak

3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE POZADINE

Ovo je dio književne jedinice, poglavlja 27 – 28, kojoj se često pripisuje dio Saveza “prokletstvo i blagoslov”.

- A. Ja mislim da čitavi SZ može biti viđen kao posljedica Izraelove nesposobnosti vršenja odredaba Saveza, pa je stoga, bio kažnjen prokletstvima 27:15-26; 28:15-68.
- B. YHWH je želio biti otkrivajući kanal za čitav svijet kako bi došao do spoznaje Njega. On je želio blagosloviti Izraela da dobije pozornost naroda i tako privuče narode Sebi. Vidi Posebnu temu: Bobove evandeoske predrasude u 4:6.
- C. Ova prokletstva zbog neposlušnosti brojnija su od obećanih blagoslova. Ista je građa usporedna s ugovorima drevnoga Bliskoga Istoka (vidi Meredith G. Kline, *Treaty of the Great Kings: The Covenant Structure of Deuteronomy* te D. Brent Sandy i Ronald L. Giese, Jr., *Cracking Old Testament Codes*, str. 125-128).
- D. Ovaj dio prokletstva i blagoslova usporedan je s Levitskim zakonikom 26.
- E. Ovo je drugi Mojsijev govor (tj. poglavlja 5 – 28). Prvi govor osvrnuo se na YHHW-ino milosrdno, snažno izvlačenje Izraela iz Egipta te Njegovu prisutnost i opskrbu kroz razdoblje lutanja pustinjom.
 Drugi govor usredotočuje se na YHWH-inu volju za narod Izraela u Obećanoj zemlji. On učvršćuje Izraelovu svojstvenost tako da otkrije Sebe svijetu.
 Treći govor (poglavlja 29 – 32) bavi se obnovom Saveza i potvrdom Izraelove odanosti i poslušnosti samome YHWH-i.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:1-2

¹“Sad će biti, ako marljivo poslušáš GOSPODINA svoga Boga, i budeš pozoran vršiti sve Njegove zapovijedi koje ti zapovijedam danas, GOSPODIN tvoj Bog postaviti će te visoko iznad svih naroda na zemlji. ²Svi ovi blagoslovi doći će na tebe i sustići te ako budeš slušao GOSPODINA svoga Boga.”

28:1.2.9.13 “ako budeš” Ovo jasno pokazuje uvjetovanu narav Mojsijeva Zakona i zbog toga, svih SZ-nih Saveza (vidi Posebnu temu: Savez u 4:13) osim s Noom (usp. Post 9:8-17). Ovaj vid uvjetovanosti također je vidljiv u NZ-u (usp. Mk 1:15; Djela 20:21 te Ef 2:8-9 i 10). Ova “ako budeš ... Ja ću” priroda Saveza pokazuje potreban odaziv očekivan od vjernikove strane. Tragedija je što palo ljudstvo ne može i ne želi potvrditi ili vršiti, prema tome, SZ ima potrebu za NZ-om (usp. Jer 31:31-34; Ez 36:22-32; Gal 3:15-29).

28:1.2.13 “marljivo poslušáš... budeš pozoran u vršenju svih Njegovih zapovijedi” Prvi DOSLOVAN “marljivo poslušáš” je INFINITIVNI APSOLUT i *Qal* IMPERFEKT istoga korijena (BDB 1033, KB 1570), što je bio gramatički način pokazivanja naglaska. Ovo je slijeđeno s dvije *Qal* INFINITIVNE REČENIČNE GRAĐE:

1. “budeš pozoran” - BDB 1036, KB 1581
2. “vršiti” - BDB 793, KB 889.

Mora biti izjavljeno da je vjernikov neprekinuti zavjetni odnos s Bogom utjecao zbog njihove poslušnosti na svjetlo i istinu što imaju i žive.

▣ “zapovijedi” Vidi Posebnu temu u 4:1.

▣ “koje ti zapovijedam danas” Ovaj GLAGOL (BDB 845, KB 1010, *Piel* PARTICIP) ponavljan je kroz poglavlje (usp. stihove 1.8.13.15.45). YHWH je suveren. On uvijek postavlja granice i sadržaj Saveza te potiče susret s ljudima.

28:1 “Bog postaviti će te visoko iznad svih naroda na zemlji” Svrha uzdizanja je otkrivenje (usp. 26:19; 28:13)! Bog želi privući svijet Sebi kroz Izraela (usp. Post 12:3; 22:18; Izl 19:5-6). Vidi Posebnu temu: Bobove evanđeoske predrasude u 4:6.

28:2 “blagoslovi” Pojam (BDB 139) povezan je s korijen “klečati” (BDB 138). YHWH nudi Izraelu odabir (usp. 11:26-31; 30:1.19). Ova suglasnost s YHWH-inim zahtjevima u Savezu određuje njihovu sudbinu!

▣ “doći će na tebe” Ovaj idiomski izričaj (BDB 97, KB 112, *Qal* PERFECT) ovdje je upotrijebljen za blagoslov, ali u stihu 15 za prokletstva.

▣ “sustići” GLAGOL (BDB 673, KB 727, *Hiphil*) korišten je za:

1. blagosloviti, pratiti, i sustići Izraela zbog njegove poslušnosti, stih 2
2. prokleti, pratiti, i sustići Izraela zbog njegove neposlušnosti, stihovi 15.45.

▣ “slušao” U stihu 1 ovaj je pojam (BDB 1033, KB 1570) bio pojačan *Qal* INFINITIVNIM APSOLUTOM i *Qal* IMPERFEKTOM. Ovdje to je *Qal* IMPERFEKT (usp. stihove 15.49; 30:10.12.13.17; 31:12) i u stihovima 45.62 *Qal* PERFECT (usp. 30:8).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:3

³“*Bit ćeš blagoslovljen u gradu, i blagoslovljen ćeš biti u polju.*”

28:3 “Bit ćeš blagoslovljen u gradu... u polju” Ovo je metaforički način izražavanja sveopćega blagoslova (usp. stihove 4-6.8).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:4

⁴“*Bit će blagoslovljen plod tvoga tijela i proizvod tvoje zemlje i plod tvoje stoke, prirast tvoga jata i mlado tvoga stada.*”

28:4 “blagoslovljen. . . plod tvoga tijela. . . jata. . . proizvod tvoje zemlje (usjevi). . . stada” Mnogo stoke i zdrava stoka i djeca bili su znak napretka i bogatstva. Čovjek s velikom obitelji, velikim stadima, bio je onaj koji je blagoslovljen od Boga (usp. 7:13; 28:4.11; 30:9). Ovo su bili fizički znakovi Božjih blagoslova (usp. Post 1:22.28).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:5

⁵“*Bit će blagoslovljena tvoja košara i tvoja naćva.*”

28:5 “blagoslovljena. . . košara ” Ova je košara bila korištena za nošenje ploda ili usjeva (usp. 26:2). Ovo govori o napretku u poljodjelstvu.

▣ “blagoslovljen. . . naćva” Ovo je bila naćva korištena za pripremu obiteljskih jela (tj. dnevnoga kruha). To je bio način za reći: “uvijek će biti hrane na stolu.” Oprečno je izjavljeno u stihu 17.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:6

⁶“*Bit ćeš blagoslovljen kad udeš, i blagoslovljen ćeš biti kad izadeš.*”

28:6 “blagoslovljen. . . kad udeš. . . kad izadeš” Ovo je hebraistički idiom (usp. 31:2; Ps 121:8; Iz 37:28) za blagoslovljen život u svim područjima (usp. oprečje u stihu 19).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:7-14

⁷"GOSPODIN će prouzročiti tvojim neprijateljima koji se dignu protiv tebe da budu poraženi pred tobom; oni će izaći protiv tebe jednim putem i bježat će pred tobom sedmerim putovima. ⁸GOSPODIN će narediti blagoslov nad tobom u tvojim žitnicama i u svemu što uzmeš u svoju ruku, i On će te blagosloviti u zemlji koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje. ⁹GOSPODIN će te učvrstiti kao sveti narod za Sebe, kao što ti se On zakle, ako budeš držao zapovijedi GOSPODINA svoga Boga i hodao po Njegovim putovima. ¹⁰Tako će svi ljudi na zemlji vidjeti da si ti pozvan imenom GOSPODINOVIM, i oni će te se bojati. ¹¹GOSPODIN će te učiniti obilnim u napretku, u plodu tvoga tijela i u plodu tvoje životinje i u proizvodu tvoga tla, u zemlji za koju se GOSPODIN zakle tvojim ocima dati je tebi. ¹²GOSPODIN će otvoriti za tebe Svoje dobro spremište, nebesa, da ti da kišu za tvoju zemlju u njenome dobu godine i blagosloviti sav rad tvoje ruke; i ti ćeš pozajmiti mnogim narodima, ali ti nećeš posuđivati. ¹³GOSPODIN će te učiniti glavom a ne repom, i ti ćeš jedini biti gore, i ti nećeš biti donji, ako budeš slušao zapovijedi GOSPODINA svoga Boga, koje ti nalažem danas, da ih vršiš pozorno, ¹⁴i ne skreći na stranu od ijedne od riječi koje ti zapovijedam danas, na desno ili na lijevo, da ideš poslije za drugim bogovima kako bi im služio."

28:7 "neprijateljima" Ovaj PARTICIP (BDB 33, KB 38 *Qal* PARTICIP) korišten je osam puta u ovome poglavlju (usp. stihove 7.25.31.48.53.55.57.68). Upućuje na djelatno neprijateljstvo osobe ili skupine protiv osobe ili skupine. YHWH je obećao da će biti neprijatelj neprijateljima Izraela (usp. Izl 23:22), ali zbog neposlušnosti Savezu On je sad neprijatelj Izraelu!

Ako je Izrael poslušan YHWH će se boriti s njegovim neprijateljima (usp. 30:7; 33:27-29).

▣ **"bježat će pred tobom sedmerim putovima"** Ovaj idiom upućuje na strašljivo, neorganizirano povlačenje pred Izraelom (usp. stihove 20.25). Vidi Posebnu temu: Simbolički brojevi u Pismu u 23:3.

28:8 "blagoslov nad... žitnicama" Ovo upućuje na spremište žita (usp. Izr 3:10). Kasniji judaizam kaže da ovo upućuje na YHWH-in jedan blagoslov u tajnosti.

▣ **"koju ti GOSPODIN tvoj Bog daje"** Ovo se vraća na obećanje Abrahamu u Knjizi Postanka 12:1-3. Zemlja je bilo posebno Božje obećanje ispunjeno u Izlasku/osvajanju.

28:9 "GOSPODIN će te učvrstiti" Ovaj GLAGOL (BDB 877, KB 1086, *Hiphil* IMPERFEKT) u osnovi znači "podići". Bio je upotrijebljen u nekoliko različitih značenja u Ponovljenome zakonu u *Hiphil* (tj. [1] potvrda Saveza, usp. 8:18; [2] biti na pozornici, usp. 18:15.18; [3] podići palu stoku, usp. 22:4; i [4] postaviti spomen kamenje, usp. 27:3). Ovdje je korišten u metaforičkome smislu za "učvrstiti", kao u 25:7 i 29:13.

▣ **"sveti narod"** Riječ "svet" znači "odvojiti za Božju službu" (BDB 871 i 872, vidi Posebnu temu u 5:12, usp. Izl 19:5-6). Izrael je bio zamišljen da bude kraljevstvo svećeništva kako bi doveo sve narode YHWH-i.

▣ **"hodao"** Ovo je biblijska metafora za način života vjere i poslušnosti.

28:10 "Tako će svi ljudi na zemlji vidjeti da si ti pozvan imenom GOSPODINOVIM" Izričaj "pozvan imenom GOSPODINOVIM" (BDB 894, KB 1128, *Niphal* PERFEKT) označava YHWH-ino vlasništvo nad Izraelom (usp. II. Sam 6:2; Iz 43:7; Jer 7:10-12; 14:9; 15:16; 32:34; Dn 9:18.19; Amos 9:12).

YHWH je želio da Izrael bude otkrivajući kanal za čitav svijet kako bi došao do spoznaje Njega. On je želio blagosloviti Izraela da dobije pozornost naroda i tako privuče narode Sebi (usp. stih 25, 37). Vidi Posebnu temu u 4:6.

▣ **"će te se bojati"** YHWH-ini blagoslovi, i u području doma i vojni, prouzročit će oboje strah/poštovanje (BDB 431, KB 432, *Qal* PERFEKT, usp. 7:19; 17:13) u dijelu praznovjernih pogana okolnih naroda.

Izrael se nije morao bojati (BDB 431, KB 432) jer je YHWH bio s njima, za njih, i borio se u njihovu korist (npr. 1:21.29; 3:2.22; 7:18; 20:1.3; 31:6.8).

28:11 Ovaj je stih sažetak Božjega blagoslova za poslušan narod temeljem Saveza (npr. 11:14).

28:12 “Svoje dobro spremište” Ovo (BDB 373 II i 69) je bio simbol neba i kiše (usp. stihove 23-24; Ps 85:12; Mal 3:10). Moguće s podsmjehom upućuje na štovanje *Baala*. *Baal* je bio kanaanski bog blagostanja (tj. kiše, usp. I. Kr 17 - 18). Ipak, YHWH je bio Onaj koji je osigurao sve blagoslove za Svoj narod (usp. stih 47; 11:14; Lev 26:4).

▣ **“da ti da kišu za tvoju zemlju u njenome dobu godine”** Ovaj GLAGOL (BDB 678, KB 733) redovito je korišten u ovome poglavlju za YHWH-ine zavjetne darove blagoslova (usp. stihove 1.7.8.11.12.13).

Ne samo da će YHWH otvoriti prozore neba i poslati kišu, nego će On to učiniti u prigodno vrijeme (tj. rane i kasne kiše, vrijeme sadnje i vrijeme sazrijevanja žetve).

▣ **“ti ćeš pozajmiti mnogim narodima, ali ti nećeš posuđivati”** Ovo je bio još jedan znak Božjega blagoslova što su oni imali višak za posuditi (usp. 23:20)! Ishodi neposlušnosti oštro su suprotstavljeni u stihu 44!

28:13 Ovaj stih ima dva idioma napretka i snage:

1. glava a ne rep
2. jedini ćeš biti gore, nećeš biti donji.

Ali zabilježite uvjetovani dio. Isti je idiom bio upotrijebljen u stihu 1: “budeš pozoran vršiti” (dvije INFINITIVNE GRAĐE). Obrat uzrokovan neposlušnošću vidljiv je u stihu 44.

28:14 “ne skreći na stranu... na desno ili na lijevo” Ovo je upotrijebljeno doslovno u Knjizi Brojeva 20:17; 22:26; Ponovljenome zakonu 2:27, ali uobičajeno je to hebrejski idiom za “ikakvo odstupanje od mjerila ili jasno označen put je grijeh” (usp. 5:32; 17:11.20; Jš 1:7; 23:6; II. Kr 22:2). Ovdje zabilježite, posebice je upućeno na idolatriju (usp. 5:7-9; 27:15; Izl 20:23; 34:17).

▣

NASB, NRSV

“koje ti zapovijedam danas”

NKJV

“koje ti zapovijedam ovoga dana”

TEV

NJB

“riječi koje polažem za tebe danas”

Ovaj izričaj izgleda podrazumijeva poseban dan davanja Zakona (usp. stihove 1.13.14.15). Međutim, *'olam* može uputiti na vremensko razdoblje. Vidi Posebnu temu u 4:40. Razlog za pitanje je na što točno upućuje “knjiga” u stihovima 58 i 61?:

1. sve od Ponovljenoga zakona
2. jednog od Mojsijevih govora u Ponovljenome zakonu
3. šire tijelo zakonodavstva uključujući dijelove Knjige Izlaska, Levitskoga zakonika, i Brojeva.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:15

¹⁵“Ali dogodit će se, ako ne budeš slušao GOSPODINA svoga Boga, pridržavati se vršiti sve Njegove zapovijedi i Njegove odredbe koje vam danas nalažem, da će sva ova prokletstva doći na vas i sustići vas:”

28:15-37 Ovaj dio prokletstava ne zahtijeva doslovno tumačenje. Radije, oni su morali izgraditi utisak propasti. Ove vrste zatora slijedit će ako se dogodi neposlušnost. To je bio način izgradnje misaonog sklopa o onome što će se dogoditi ako Izrael prekrši YHWH-in Zakon.

28:15 “pridržavati se vršiti” Ovo je točna terminologija i gramatički oblik nađen u stihovima 1.13; 32:46. Slični oblici istih pojmova nađeni su u 28:58 i 29:8. Poslušnost je ključna. Poslušnost nije zaklada Saveza, nego njegov prirodni ishod! Savez je ustanovljen u YHWH-inoj ljubavi i suverenosti, ali njegovo nastavljanje i plodonosnost održano je poslušnošću. Ako Me ljubite, držite Moje zapovijedi!

▣ **“Njegove zapovijedi i Njegove odredbe”** Vidi Posebnu temu u 4:1.

▣ **“prokletstva”** Ovo je oblik IMENICE od korijena “biti mali” (BDB 886-887, usp. 27:15-26.28:15-68). Ova prokletstva morala su uzrokovati da se Izrael vrati YHWH-i.

☐ “sustići” Vidi bilješku u stihu 2.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:16

¹⁶“Proklet *bit ćeš* u gradu, i proklet *bit ćeš* u polju.”

28:16-19 Ovi su stihovi potpuno usporedni. Stihovi 3-6 su blagoslovi; stihovi 16-19 su prokletstva.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:17

¹⁷“Prokleta *bit će* tvoja košara i tvoja načva.”

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:18

¹⁸“Proklet *bit će* plod tvoga tijela i proizvod tvoje zemlje, prirast tvoga jata i mlado tvoga stada.”

2:18

NASB, NJB

“plod tvoga tijela”

NKJV

“urod tvoga tijela”

NRSV

“urod tvoje maternice”

TEV

“djeca”

Doslovni izričaj je: “plod tvoga krila”. Mnogo zdrave, sretne djece bio je jedan od blagoslova (usp. stihove 4.11), ali neposlušnost je donijela obrat obećanja Saveza!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:19

¹⁹“Proklet *bit ćeš* kad udeš, i proklet *bit ćeš* kad izadeš.”

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:20-24

²⁰“GOSPODIN će poslati nad tobom prokletstvo, zbrku, i prijekor, u svemu što poduzmeš obaviti, sve dok ne budeš uništen i sve dok ne izgineš brzo, zbog zla tvojih djela, jer si Me napustio. ²¹GOSPODIN će učiniti pošast da se uhvati za tebe sve dok te On ne uništi iz zemlje gdje ulaziš zaposjesti je. ²²GOSPODIN će te udariti sušicom i vrućicom i upalom i vatrenom vrućinom i mačem i medljikom i snijetom, i oni će te progoniti sve dok ne izgineš. ²³Nebo koje je nad tvojom glavom bit će bronca, a zemlja koja je pod tobom, željezo. ²⁴GOSPODIN će učiniti kišu nad tvojom zemljom prašinom i prahom; s neba će silaziti na tebe sve dok ne budeš uništen.”

28:20 “zbrku” Ovo je riječ (BDB 223) što se koristila za pobjedu u bitki (usp. 7:23). Oprečna je stihovima 7 i 25. Zbrka će biti nad Izraelom ako on odbije slušati Božju riječ.

☐ “prijekor” Ovaj pojam (BDB 172) naden je samo ovdje u SZ-u.

☐ “sve dok ne budeš uništen i sve dok ne izgineš brzo” Zabilježite usporednost:

1. “uništen” - BDB 1029, KB 1552, *Niphal* INFINITIVNA GRAĐA, usp. 4:26; 6:15
2. “izgineš” - BDB 1, KB 2, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA, usp. Levitski zakonik 26:38; Ponovljeni zakon 4:26; 8:19-20; 11:17; 30:18-20; Knjiga o Jošui 23:13.16 plus PRIDJEV “brzo” (BDB 555 II).

☐ “zbog zla tvojih djela, jer si Me napustio” Zabilježite da je odstupanje od zapovijedi viđeno kao napuštanje YHWH!

28:21 “pošast” Ovo (BDB 184) upućuje na pošast (usp. Lev 26:25; Br 14:12) kao onaj što je YHWH poslao na Egipat (usp. Izl 5:3; 9:15).

▣ **“uhvati”** GLAGOL (BDB 179, KB 209, *Hiphil*) je ZAPOVJEDNI u obliku. YHWH-ina osuda držat će se blizu njih sve dok ne izvrši svoj zadatak (tj. “uništi te”, BDB 477, KB 476, *Piel* INFINITIVNA GRAĐA).

Ovaj pojam upotrijebljen je za ono što je Izrael morao učiniti YHWH-i (tj. uhvatiti se Njega, usp. 10:20; 11:22; 30:20).

28:22 “mačem” Zabilježite popis stvari koje će YHWH poslati protiv neposlušnoga Izraela:

1. sušicu (BDB 1006, usp. Lev 26:16), bolest pluća
2. vrućicu (BDB 869, usp. Lev 26:16)
3. upalu (BDB 196)
4. vatrenu vrućinu (BDB 359, #2,3, i 4 sve uključuje vrućinu; ova jedna izgleda pretpostavlja uvjete suše, usp. NRSV)
5. mač (BDB 352)
6. medljiku (BDB 995, snijet na žitu, usp. I. Kr 8:37; II. Ljet 6:28; Amos 4:9)
7. snijet (BDB 439, usp. I. Kr 8:37; II. Ljet 6:28; Amos 4:9; Hag 2:17; riječ znači “zeleno”, stoga “zelena snijet”).

Oboje i ljudi i poljodjelstvo će patiti i umrijeti! Zabilježite simbolički broj nesreća (tj. sedam; postoji također sedam blagoslova popisanih u ovome poglavlju). Vidi Posebnu temu u 23:3.

28:23 “željezo” Željezo je često metafora za nepravdu:

1. zemlja neće proizvoditi, jer zbog nedostatka kiše postat će tvrda kao kovina, stih 23, usp. Levitski zakonik 26:19
2. željezni jaram smješten je na Izraelovu vratu, stih 48
3. Egipat kao željezna peć nevolje, usp. 4:20.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:25-26

²⁵GOSPODIN će ti prouzročiti da budeš poražen pred svojim neprijateljima; izaći ćeš jednim putom protiv njih, ali bježat ćeš pred njima sedmerim putovima, i bit ćeš *primjer* straha za sva kraljevstva na zemlji. ²⁶Tvoja trupla bit će hrana svim pticama nebeskim i zvijerima zemaljskim, i tamo neće biti nikoga da ih poplaši."

28:25 “izaći ćeš jednim putom protiv njih, ali bježat ćeš pred njima sedmerim putovima” Ovo je metafora koja opisuje Izraelovo vojno planiranje kao potpuno beskorisno. Sedam je brojčani simbol za “savršenstvo”. Izrael će biti u potpunome uzmaku. Obećanja “svetoga rata” okrenuta su!

▣ **“bit ćeš *primjer* straha za sva kraljevstva na zemlji”** Izrael će biti upotrijebljen od YHWH da otkrije Sebe svijetu; ili pozitivno (tj. blagoslovi) ili negativno (tj. prokletstva, usp. stih 37; II. Ljet 29:8; Jer 15:4). YHWH je želio koristiti Izraela za dohvaćanje čitavoga čovječanstva (vidi Posebnu temu: Bobove evanđeoske predrasude u 4:6). Ovo je obrat Njegovih nakana!

28:26 “Tvoja trupla bit će hrana” Za Izraela bila je velika tragedija biti nepokopan i takav biti kadar nezavisno odvojen od životinja (usp. I. Sam 17:44-46). Zbog spominjanja “ptica”, mnogi ovo vide kao eshatološki nagovještaj (usp. Iz 18:14; Jer 7:33; 16:4; 19:7; 34:20; Ez 29:5; 32:4; 39:4).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:27-37

²⁷GOSPODIN će te udariti egipatskim gnojnim čirevima i tumorima i krastom i svrabom, od kojih nećeš moći biti ozdravljen. ²⁸GOSPODIN će te udariti ludilom i sljepoćom i zbudjenošću srca; ²⁹i naslijepo ćeš tapkati u podne, kao što slijep čovjek tapka u mraku, i nećeš napredovati na svojim putovima; nego ćeš jedino biti ugnjetavan i opljačkan neprekidno, bez ikoga da te spasi. ³⁰Zaručit ćeš ženu, ali drugi će je čovjek obeščastiti; gradit ćeš kuću, ali nećeš živjeti u njoj; sadit ćeš vinograd, ali nećeš koristiti njegov rod. ³¹Tvoj će vol biti zaklan pred tvojim očima, ali ti nećeš jesti od njega; tvoj će magarac biti otet od tebe, i neće ti biti nadoknaden; tvoja će ovca biti dana tvojim neprijateljima, a ti nećeš imati ikoga da te spasi. ³²Tvoji sinovi i tvoje kćeri bit će dati drugom narodu, dok će tvoje oči gledati i žudjeti za njima prestano; ali neće biti išta što možeš učiniti. ³³Narod kojeg ne poznaješ pojest će proizvode tvoje zemlje i sve tvoje muke, i nećeš nikad biti išta nego ugnjetavan i razrušen prestano. ³⁴Bit ćeš gonjen ludilom prizora što vidiš.

³⁵GOSPODIN će te srušiti na tvoja koljena i noge s bolnim gnojnim čirevima, od kojih nećeš moći biti izliječen, od tabana tvoje noge do tjemena tvoje glave. ³⁶GOSPODIN će dovesti tebe i tvoga kralja, kojeg si postavio nad sobom, k narodu kojeg nisi ti ni tvoji očevi nisu poznavali, i tamo ćeš služiti drugim bogovima, drvu i kamenu. ³⁷Postat ćeš strava, poslovica, i ruglo među svim ljudima gdje te GOSPODIN progna."

28:27 "egipatskim gnojnim čirevima" Zabilježite popis pošasti i poteškoća (egipatske pošasti i okrenuti blagoslovi po Savezu) koje će YHWH sručiti na Izraela ako oni ne budu slušali Njegov Savez. Kome je više dano, više je zahtijevano (npr. Lk 12:48).

1. NASB, NKJV, NRSV, TEV "gnojnim čirevima", usp. stihove 27.35
 NJB "egipatskim čirevima"
 JPSOA "upalom"
 BDB 1006, usp. Knjiga Izlaska 9:9-11. To upućuje na neki ogroman čir.
2. NASB, JPSOA "hemeroidima", stih 27
 NKJV "tumorima"
 NRSV "čirevima"
 TEV "ranama"
 NJB "oteklinom u preponi"
 BDB 779 II, usp. I. Samuelova 5:6.9.12. Mnogi su znanstvenici ovo tumačili kao simptome pošasti (tj. otekline, veliki tamni podljevi, područja nadutosti, usp. I. Sam 5:9-6:17, koje su, po pretpostavci, povezane s miševima).
3. NASB, NKJV "krastom", stih 27
 NRSV, NJB "skorbutom"
 JPSOA "ranama od čireva"
 BDB 173, usp. Levitski zakonik 21:20; 22:22.
4. NASB, NKJV, NRSV, TEV, NJB "svrabom", stih 27
 BDB 360 III. Ovaj je pojam nađen samo ovdje u SZ-u i upućuje na kožnu nadražnost uzrokovanu miševima (usp. NIDOTTE, tom 2, str. 278).
5. NASB, NKJV, NRSV, NJB "ludilom", stihovi 28.35
 TEV "gubitkom svoga uma"
 BDB 993, usp. Zaharija 12:4.
6. NASB, NKJV, NRSV, TEV, NJB "sljepoćom", stihovi 28.29
 BDB 734, usp. Tužaljke 4:14; Sefanija 1:17.
7. NASB "zbunjenošću srca", stih 28
 NKJV "zbrkom srca"
 NRSV "zbrkom uma"
 TEV "bezglavošću"
 NJB "smušenošću uma"
 BDB 1069, usp. Zaharija 12:4.
8. NASB, NKJV "ugnjetavan neprekidno", stih 29
 NRSV "neprekidno zlostavljan"
 TEV "neprekidno ugnjetavan"
 NJB "izrabljivan"
 BDB 798, *Qal* PASIVNI PARTICIP, usp. Levitski zakonik 6:2.

9. NASB, TEV “opljačkan neprekidno”, stih 29
 NKJV “okraden neprekidno”
 NRSV “neprekidno opljačkan”
 NJB “okraden”
 BDB 159, *Qal* PASIVNI PARTICIP, usp. Levitski zakonik 6:2.
10. NASB “ženu obeščastiti”, stih 30
 NKJV, NRSV “leći s njom”
 BDB 993, KB 1415, *Qal* IMPERFEKT.
11. u tvome domu živjet će drugi, stih 30
 12. tvoj će vinograd uživati drugi, stih 30
 13. tvoju će stoku uzeti drugi, stih 31
 14. uzet će tvoju djecu, stih 32
 15. tvoji usjevi bit će dati drugome, stih 33
 16. tvoju će muku uživati drugi, stih 33
17. NASB, NKJV “opljačkan”, stih 33
 NRSV “zlostavljan”
 TEV “ugnjetavanje”
 NJB “izrabljivan”
 BDB 798, KB 897, *Qal* PASIVNI PARTICIP, usp. stih 29; I. Samuelova 12:4; Amos 4:1.
18. NASB, NKJV, NRSV, NJB “razrušen”, stih 33
 TEV “grubo postupanje”
 BDB 954, KB 1285, *Qal* PASIVNI PARTICIP, usp. I. Samuelova 12:3-4; Amos 4:1.
19. NASB, NKJV, NRSV, NJB “gonjen ludilom”, stih 34
 TEV “učiniti gubitak tvoga uma”
 BDB 993, KB 1415, *Pual* PARTICIP, usp. stih 30.
20. NASB “srušiti (te)... bolnim gnojnim čirevima”, stih 35
 NKJV “srušiti te... žestokim gnojnim čirevima”
 NRSV “srušiti te... mučnim gnojnim čirevima”
 TEV “pokrit će te... bolnim upalama, gnojnim čirevima”
 NJB “srušiti te podmuklim čirevima”
 BDB 645, KB 697, *Hiphil* IMPERFEKT i dva OBJEKTA, BDB 1006 i 948.
21. tvoj će kralj biti maknut i zamijenjen poganskim vladarima, stih 36
 22. služiti ćeš strane bogove, stih 36
 23. postat ćeš:
- a.**
 NASB “strava”, stih 37
 NKJV “jedno zaprepaštenje”
 NRSV “predmet strave”
 NJB “zaprepaštenje”
 BDB 1031 I, usp. II. Kraljevima 22:19; Jeremija 5:30; 25:9.11.18.38; 29:18; 42:18; 44:12.22; 49:13.17; 50:23; 51:37.41
- b.**
 NASB, NKJV, NRSV “poslovica”, stih 37
 NJB “uzrečica”

BDB 605, usp. I. Kraljevima 9:7; Jeremija 24:9

c.
NASB "ruglo", stih 37
NKJV, NRSV "uzrečica"
NJB "predmet podsmjeha"
BDB 1042, usp. I. Kraljevima 9:7; Jeremija 24:9.

24. NASB "GOSPODIN će te prognati"
NKJV, NRSV "GOSPODIN će te voditi"
NJB "Jahve te uzima"

Ovaj GLAGOL (BDB 624 I, KB 675, *Piel* IMPERFEKT) korišten je za vođenje stoke (npr. Izl 3:1). Postao je metafora za (1) vođenje naroda na sud (npr. 4:27; I. Sam 30:2.22; Iz 20:4) ili (2) YHWH-ino vođenje kao brižnoga pastira (usp. Ps 48:14; 78:26.52; 80:1). Ljudi će biti vođeni (pastirom) ili prognani (sud) njihovom poslušnošću vjere.

Ovo ih podsjeća na pošast gnojnih čireva na Egipćanima (usp. Izl 9:8 i dalje). Ove pošasti sad su sručene na neposlušni Izrael (usp. 7:15; 28:60.61).

28:32 Zabilježite stanje ovih izraelskih roditelja:

1. djeca će biti dana drugom narodu (BDB 678, KB 733, *Qal* PASIVNI PARTICIP)
2. oni vide da se to događa (BDB 906, KB 1157, *Qal* AKTIVNI PARTICIP)
3. njihove će oči gledati sa žaljenjem čitavoga dana (pojam, BDB 479, nađen je samo ovdje u SZ-u)
4. neće imati snage zaustaviti to (BDB 34 II, GRAĐA BDB 43).

28:33 "ugnjjetavan" Ovaj je pojam bio redovito korišten za uzimanje prednosti od bogatog nad siromašnim i društveno obespravljenim, ali ovdje je korišten za YHWH-ino prekidanje s Njegovim neposlušnim narodom.

28:35 "od tabana tvoje noge do tjemena tvoje glave" Ovo je metafora za široko rasprostranjenu bolest od koje netko ne može biti izliječen (usp. Job 2:7; Iz 1:5-6).

28:36 "tvoga kralja" Mojsije je shvatio da će jednoga dana postojati kralj (usp. 17:14-20). Izraelci su bili plemensko društvo. Tamo nije bilo kralja sve do Šaula (usp. I. Sam 8).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:38-44

³⁸"Iznijet ćeš mnogo sjeme na polje ali skupit ćeš malo, jer će ga skakavac pojesti. ³⁹Zasadit ćeš i obraditi vinograde, ali nećeš ni piti od vina ni skupiti *grožde*, jer će ih crv proždrijeti. ⁴⁰Imat ćeš maslinova stabla naskroz tvoga područja ali nećeš se pomazati uljem, jer će tvoje masline otpasti. ⁴¹Imat ćeš sinove i kćeri ali oni neće biti tvoji, jer će ići u zarobljeništvo. ⁴²Zrikavac će zaposjesti sva tvoja stabla i plod tvoga tla. ⁴³Tudinac koji je među tobom dići će se nad tobom više i više, ali ti ćeš se spuštati niže i niže. ⁴⁴On će pozajmiti tebi, ali ti nećeš pozajmiti njemu; on će biti glava, a ti ćeš biti rep."

28:38-42 Ponovno zabilježite popis Izraelovih napora za napredak, koji će biti osujećeni od YHWH:

<u>njihove djelatnosti</u>	<u>ishodi</u>
1. mnogo sjeme, stih 38	skakavci unište
2. zasad vinograda, stih 39	crvi unište
3. zasad maslinovih stabala, stih 40	masline otpadaju
4. imati djecu, stih 41	djecu uzima zarobljeništvo
5. stabla i proizvodi, stih 42	zrikavci unište.

Od YHWH obećani napredak negiran je Izraelovom neposlušnošću Savezu!

28:40 "pomazati (se)" Ljudi drevnoga Bliskog Istoka stavljali su maslinovo ulje na svoja lica kao simbol napretka i radosti (npr. Ruta 3:3; II. Sam 12:20; 14:2).

28:43-44 Ova dva stiha opisuju ulogu obrata Izraelaca i nastanjenih tuđinaca (gosti, BDB 158):

1. tuđinci će se dići iznad tebe:
 - a. oni će biti viši i viši (BDB 751)
 - b. ti ćeš biti niži i niži (BDB 641)[obrat stiha 13]
2. tuđinac će pozajmiti tebi
[obrat stiha 12]
3. tuđinac će biti glava
[obrat stiha 13].

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:45-46

⁴⁵"Tako sva ova prokletstva doći će na tebe i progoniti te i preuzeti te sve dok ne budeš uništen, jer nećeš slušati GOSPODINA svoga Boga držanjem Njegovih zapovijedi i Njegovih odredbi koje ti On zapovjedi. ⁴⁶Oni će postati znak i čudo nad tobom i tvojim potomstvom zauvijek."

28:45-48 Zabilježite uzrok i učinak YHWH-inih osuda temeljem Saveza:

1. uzrok
 - a. Izrael neće slušati (BDB 1033, KB 1570, *Qal* PERFEKT) i držati (BDB 1036, KB 1581, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA) YHWH-ine zapovijedi i odredbe, stih 45
 - b. Izrael nije služio (BDB 712, KB 773, *Qal* PERFEKT [dva puta]) YHWH-i, stih 47:
 - (1) s veseljem
 - (2) s radosnim srcem
 - (3) zahvalno za obilje svega
2. učinak
 - a. prokletstva
 - (1) doći će na tebe, stih 45, BDB 97, KB 112, *Qal* PERFEKT
 - (2) progoniti te, stih 45, BDB 922, KB 1191, *Qal* PERFEKT
 - (3) preuzeti te, stih 45, BDB 673, KB 727, *Hiphil* PERFEKT
 - (4) sve dok ne budeš uništen, stih 45, BDB 1029, KB 1552, *Niphal* INFINITIVNA GRAĐA, usp. 4:25-26
 - b. neprijatelji
 - (1) služiti ćeš svojim neprijateljima, stih 48
 - (a) u gladi (BDB 944)
 - (b) u žeđi (BDB 854)
 - (c) u nagosti (BDB 735)
 - (d) u nedostatku svega
 - (e) stavljen željezni jaram na tebe
 - (f) dok ne budeš uništen (BDB 1029, KB 1552, *Hiphil* INFINITIVNA GRAĐA, usp. 4:25-26).

28:46 "zauvijek" Vidi Posebnu temu u 4:40.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:47-48

⁴⁷"Zato jer nisi služio GOSPODINA svoga Boga s veseljem i radosnim srcem, zbog obilja svih stvari; ⁴⁸stoga ćeš služiti svoje neprijatelje koje će GOSPODIN poslati protiv tebe, u gladi, u žeđi, u nagosti, i u nedostatku svih stvari; i On će staviti željezni jaram na tvoj vrat sve dok te On ne uništi."

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:49-57

⁴⁹"GOSPODIN će dovesti narod protiv tebe izdaleka, s kraja zemlje, kao što se orao obara dolje, narod čijeg jezika nećeš razumjeti, ⁵⁰narod divljega izraza lica koji neće imati poštovanje za starca, niti pokazati naklonost prema

mladiću. ⁵¹Štoviše, jest će od ploda tvoga jata i proizvoda tvoga tla sve dok ne budeš uništen, koji ti isto tako neće ostaviti žito, novo vino, ili ulje, niti prirast tvoga jata ili mladog tvoga stada sve dok ti ne prouzroče izginuti. ⁵²Opkolit će te u svima tvojim gradovima sve dok se tvoji visoki i utvrđeni zidovi u koje si imao pouzdanja ne sruše diljem tvoje zemlje, i opkolit će te u svima tvojim gradovima diljem zemlje koju ti je GOSPODIN tvoj Bog dao. ⁵³Onda ćeš jesti plod svoga vlastitog tijela, meso svojih sinova i svojih kćeri koje ti je GOSPODIN tvoj Bog dao, tijekom opsade i opasnosti kojima će te tvoj neprijatelj tlačiti. ⁵⁴Čovjek koji je otmjen i vrlo ugladen među tobom bit će neprijatelj prema svome bratu i prema ženi koju njeguje i prema ostatku svoje djece koja preostanu, ⁵⁵tako da neće dati čak nijednome od njih išta od mesa svoje djece koje će on jesti, budući da mu nije ostalo išta *drugo*, tijekom opsade i nevolje kojom će te tvoj neprijatelj tlačiti u svima tvojim gradovima. ⁵⁶Otmjena i ugladena žena među tobom, koja se neće usuditi položiti taban svoje noge na tlo zbog nježnosti i ugladenosti, bit će neprijatelj prema suprugu kojeg njeguje i prema svome sinu i kćeri, ⁵⁷i prema svojoj posteljici koja izlazi između njenih nogu i prema svojoj djeci koje rada; jer ona će ih jesti tajno zbog nedostatka ičega *drugoga*, tijekom opsade i nevolje kojom će te tvoj neprijatelj tlačiti u svima tvojim gradovima."

28:49-57 Posljedice neposlušnosti su nastavljene. Ovaj odlomak opisuje poteškoće povezane s vojnom opsadom u drevnome Bliskome Istoku:

1. opisane provale:
 - a. osvajač doveden od YHWH, stih 49
 - b. narod izdaleka, stih 49
 - c. narod s jakom i brzom vojskom, stih 49
 - d. narod nepoznatoga jezika, stih 49
 - e. narod bez poštovanja prema onima kojima su provalili, stih 50
 - f. narod koji će pojesti sve proizvode i stoku koju je Izrael imao za hranu, stih 51
 - g. narod koji će opkoliti svaki utvrđeni grad u Izraelu, stih 52
2. posljedice za Izraela:
 - a. oni će izginuti zbog nedostatka hrane, stih 51
 - b. Izrael će jesti svoje vlastito mlado, stih 53 (usp. Lev 26:29) i neće dijeliti čak ni ovu hranu (usp. stih 57)
 - c. ugladen (BDB 940) muškarac i žena izgubit će svoje prirodne i obiteljske sklonosti i okrenuti se u neprijatelja, stihovi 54.56
 - d. oni neće dijeliti svoju djecu kao hranu, stih 57.

28:49 "GOSPODIN će dovesti narod protiv tebe" Ovo upućuje na Asiriju (usp. Hoš 8:1) i/ili Babilon (usp. Jer 5:15).

28:50 "neće imati poštovanje za starca, niti pokazati naklonost prema mladiću" Posebno Asirci, ali i Babilonci, ubit će starije (oprečno Lev 19:32) i djecu kao način demoraliziranja žitelja koje su bili odveli u udaljeno područje i raselili u kuće nekoga drugoga.

28:51 U ovome stihu osvajački su narodi opisani u pojmovima potpunoga opustošenja zemljinih bogatstava slično pošasti skakavaca kod Joela, Amosa, i Miheja.

28:52 "visoki i utvrđeni zidovi u koje si imao pouzdanja" Izrael će biti pun pouzdanja (BDB 105, KB 120, *Qal* AKTIVNI PARTICIP) u svoje vojne pripreme (usp. II. Ljet 32:7-8)!

28:53-57 "jest ćeš plod svoga vlastitog tijela" Ovo pokazuje očajnu narav opsade (tj. kanibalizam, usp. Lev 26:29; II. Kr 6:24-30; Jer 19:9; Tuž 2:20; 4:10; Ez 5:10).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 28:58-68

⁵⁸"Ako nisi pozoran vršiti sve riječi ovoga zakona koja su napisana u ovoj knjizi, da se bojiš ovoga čestitoga i strašnoga imena, GOSPODINA svoga Boga, ⁵⁹onda će GOSPODIN dovesti posebne pošasti na tebe i tvoje potomstvo, čak okrutnije i dugotrajnije pošasti, i bijedu i kronične bolesti. ⁶⁰On će dovesti natrag na tebe sva egipatska oboljenja kojih ste se bojali, i ona će se prilijepiti za vas. ⁶¹Isto tako svaku bolest i svaku pošast koje, nisu zapisane u knjizi

ovoga zakona, GOSPODIN će dovesti na tebe sve dok ne budeš uništen. ⁶²Onda će vas ostati nekolicina, obzirom da si bio brojniji od zvijezda nebeskih, jer nisi slušao GOSPODINA svoga Boga. ⁶³Dogodit će se da kao što se GOSPODIN ushititi nad tobom da te usreći, i umnoži te, tako će se GOSPODIN ushititi nad tobom kad učini da izgineš i kad te uništi; i bit ćeš odcijepljen iz zemlje gdje ulaziš zaposjesti je. ⁶⁴Štoviše, GOSPODIN će te raspršiti među sve narode, od jednoga kraja zemlje do drugoga kraja zemlje; i tamo ćeš služiti drugim bogovima, drvu i kamenu, kojih ti i tvoji očevi niste poznavali. ⁶⁵Među tim narodima nećeš naći počinka, i tamo neće biti odmorišnog mjesta za taban tvoje noge; ali tamo će ti GOSPODIN dati drhtavo srce, slabe oči, i očaj duše. ⁶⁶Tako će tvoj život visjeti u sumnji pred tobom; i bit ćeš u stravi noću i danju, i nećeš imati sigurnost svoga života. ⁶⁷U jutro ćeš reći: 'Kad će biti večer!' A navečer ćeš reći: 'Kad će biti jutro!' zbog strave tvoga srca koje se bojiš, i zbog prizora svojih očiju što ćeš vidjeti. ⁶⁸GOSPODIN će te dovesti natrag u Egipat u ladama, putem o kome ti govorah: 'Ti ga više nećeš vidjeti ponovo!' I tamo ćeš ponuditi sebe za prodaju svojim neprijateljima kao muško i žensko roblje, ali tamo neće biti kupca."

28:58-68 “ako... onda” Zabilježite obveze i posljedice u Savezu za neposlušnost:

1. “ako ti”:
 - a. “nisi pozoran vršiti sve riječi ovoga zakona” (BDB 1036, KB 1581, *Qal* IMPERFEKT i BDB 793, KB 889, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA)
 - b. “da se bojiš ovoga časnoga i strašnoga imena, GOSPODINA svoga Boga” (BDB 431, KB 432, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA, usp. 4:10; 5:29; 6:2.13.24; 10:12.20; 13:4; 14:23; 17:19; 28:58; 31:12.13)
 - c. zabilježite stihove 1.13.15.58; 29:9; 31:12; 32:46. Poslušnost je ključna!
2. “onda”:
 - a. YHWH će dovesti pošasti, stih 59:
 - (1) posebne (BDB 810, KB 927, *Hiphil* PERFEKT)
 - (2) okrutnije (BDB 152)
 - (3) dugotrajnije (BDB 52, KB 63, *Niphal* PERFEKT)
 - (4) bijedu (BDB 948)
 - (5) kronične (BDB 52, KB 63, *Niphal* PERFEKT)
 - b. YHWH će dovesti natrag pošasti (BDB 188, usp. 7:15), kojih su se Izraelci bojali (BDB 388, KB 386, *Qal* PERFEKT), iz Egipta da se prilijepe (BDB 179, KB 209, *Qal* PERFEKT) za njih, stih 60
 - c. YHWH će dovesti svaku bolest (BDB 315) i svaku pošast (BDB 646, usp. Lev 26:21) koje nisu spomenute u knjizi zakona, stih 61
 - d. YHWH će okrenuti Svoje obećanje o napretku i obilju, stihovi 62-63
 - e. YHWH će okrenuti izlazak iz Egipta k Obećanoj zemlji i raspršiti (BDB 806, KB 918, *Hiphil* PERFEKT) Svoj narod temeljem Saveza, stih 64:
 - (1) služiti će drugim bogovima, stih 64
 - (2) neće naći počinka, stih 65
 - (3) imat će drhtavo srce, stih 65
 - (4) slabe oči, stih 65
 - (5) očaj duše, stih 65
 - (6) bit će u stravi noću i danju, stihovi 66.67
 - (7) neće imati sigurnost života, stih 66
 - (8) ropstvo, stih 68.

28:58

NASB

NKJV, NRSV

TEV

NJB

“čestitoga i strašnoga imena”

“veličanstvenoga i strašnoga imena”

“ovoga predivnoga i strašnoga imena”

“ovoga veličanstvenoga i imena koje pobuđuje strahopoštovanje”

“Ime” predstavlja YHWH-inu Osobu i narav (npr. Job 1:21; Iz 48:9-11; Ez 20:44; Amos 2:7). Opisan je s dva *Niphal* PARTICIPA:

1. BDB 457, KB 455, od GLAGOLA, “biti krupan i težak”, korištenog metaforički za čestitost i veličanstvenost (usp. Iz 26:15; 66:5; Ez 28:22; 39:13)
2. BDB 431, KB 432, od GLAGOLA, “bojati se”, korištenog u smislu strahopoštovanja YHWH i Njegovih iskupiteljskih djela (npr. 7:21; 10:17.21; Neh 1:5; 4:14; 9:32; Ps 145:6).

28:61 “koje, nisu zapisane u knjizi ovoga zakona” Neizvjesno je na što posebno ovo upućuje:

1. na čitavu Toru
2. na zakone od Knjige Izlaska do Brojeva
3. na sve u Ponovljenome zakonu (usp. 31:24)
4. na dijelove Ponovljenoga zakona:
 - a. na zakonske kôdekse
 - b. na prokletstvo i blagoslov.

Naravno “knjiga” znači svitak, ali ovo ne potvrđuje da je Mojsije napisao ili je netko zabilježio YHWH-in Zakon kazivan preko njega (usp. 27:3.8; 28:58; 29:21.29; 30:10).

28:62 “nekolicina” Ovo je bio obrat obećanja datih Abrahamu. Bog je obećao da će ih biti (1) kao “zvijezda nebeskih” (usp. Post 15:5; 22:17; 26:4); (2) kao “pijeska” (usp. Post 22:17; 32:12); i (3) kao “praha” (usp. Post 13:16; 28:14; Br 23:10).

28:63 “GOSPODIN (se) ushiti nad tobom” Ovaj GLAGOL (BDB 965, KB 1314) bio je upotrijebljen na dva načina:

1. blagosloviti (*Qal* PERFEKT, usp. 30:9):
 - a. usrećiti te (BDB 405, KB 408, *Hiphil* INFINITIVNA GRAĐA)
 - b. umnožiti te (BDB 915 I, KB 1176, *Hiphil* INFINITIVNA GRAĐA)
2. prokleti (*Qal* IMPERFEKT):
 - a. izginuti (BDB 1, KB 2, *Hiphil* INFINITIVNA GRAĐA)
 - b. uništiti (BDB 1029, KB 1552, *Hiphil* INFINITIVNA GRAĐA)
 - c. odcijepiti iz zemlje (BDB 650, KB 702, *Niphal* PERFEKT).

YHWH i nagrađuje i odgaja Svoju djecu. Stega ima svrhu obnove i pripadnosti.

▣ **“bit ćeš odcijepljen iz zemlje”** GLAGOL (BDB 650, KB 702, *Niphal* PERFEKT) bio je često korišten za YHWH-in Sud (usp. Ps 52:5; Izr 15:25). Ovo je bio potpuni obrat od obećanja datih Abrahamu (usp. Post 12:1-3).

28:64 “GOSPODIN će te raspršiti među sve narode” Ovo upućuje na izgnanstvo, obrat izlaska (usp. stih 68.)

28:65 “slabe oči” Ovo poglavlje spominje gubitak uvida nekoliko puta:

1. sljepoća kao YHWH-in sud zbog neposlušnosti Savezu, stihovi 28-29
2. sud vidljiv pred tvojim očima, stihovi 30-33
3. ono što vidiš izludjet će te, stih 34
4. metafora za nasilje s predumišljajem protiv člana druge obitelji (tj. “oči će biti zle prema”), stihovi 54-56
5. egipatske pošasti, od kojih je jedna bila krajnja tama, stihovi 60-61
6. “slabe oči”, metafora za strah i očaj, krajnje beznade, stihovi 65-66
7. uvid prouzročen daljnjom stravom, stih 67.

▣ **“neće biti odmorišnog mjesta”** Ovo (BDB 629 I) je također bilo upotrijebljeno dva puta za izvješće Knjige Postanka 8 o potopu u Noino vrijeme:

1. arka je počinula na planinama Ararata, stih 4
2. bila je poslana golubica kako bi našla suhu zemlju ali nije mogla naći mjesto za odmor, stih 9.

YHWH želi da Njegov narod ima mjesto počinka (tj. Obećana zemlja, usp. 3:20; 12:9-10; 25:19; Jš 1:13.15; 21:44), ali njihova voljna neposlušnost Savezu donijela je obrat izlaska (tj. izgnanstvo, usp. Ps 95:11).

▣ **“slabe oči”** Ovaj pojam (BDB 479) povezan je sa stihom 32; sud uzrokuje propadanje životne snage i radosti!

28:66-67

NASB, NRSV
NKJV

“strave”
“straha”

TEV “užasa... straha”
NJB “prestrašenosti... užasa”
JPSOA “užasa... strave”

Ovaj pojam (BDB 808 I) znači “drhtanje” ili “tresenje”, uzrokovano strahom ili radošću! Ovdje je to strah (npr. Iz 33:14). YHWH je želio prouzročiti “stravu” u Izraelovim neprijateljima (usp. 2:25; 11:25), ali zbog svoje neposlušnosti strašljivi su postali oni sami!

28:68 “GOSPODIN će te dovesti natrag u Egipat” Obrat Izlaska. Ponovno zarobljavanje Izraela!

▣ “**putem o kome ti govorah**” Upućivanje na ovu izjavu od YHWH neizvjesno je.

▣ “**tamo neće biti kupca**” GLAGOL “kupiti” (BDB 888, KB 1111, *Qal* AKTIVNI PARTICIP) bio je često korišten za YHWH-in otkup Izraela iz egipatskoga ropstva (usp. Izl 15:16; Ps 74:2), ali ovdje je upotrijebljen za Izraelovu sudbinu kako ih čak ni Egipat neće ponovo kupiti kao robove. Oni su bili potpuno odbačeni od Boga i čovjeka.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto je dio o prokletstvima toliko dulji nego o blagoslovima?
2. Što je nakana ovoga poglavlja?
3. Kako je ovdje povezana pravednost po djelima s radošću blagoslova?
4. Zašto je Božji Sud tako oštar?
5. Jesu li se ove stvari dogodile u povijesti Izraela?

PONOVLJENI ZAKON 29

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Savez obnovljen u Moabu 29:1 29:2-9 29:10-13 29:14-29	Mojsijevo treće oslovljavanje (29:1-30:20) 29:1 29:2-9 29:10-29	GOSPODINOV Savez s Izraelom u zemlji Moab 29:1 29:2-9 29:10-15 29:16-21 29:22-28 29:29	treći govor (28:69-30:20) 29:1-3 29:4-5 29:6-7 29:8 Savez u Moabu 29:9-14 29:15-16 29:17-20 prijetnja izgnanstva 29:21-23 29:24-28 [MT davanje stihova]

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 29:1

¹Ovo su riječi saveza kojeg GOSPODIN zapovjedi Mojsiju učiniti sa sinovima Izraelovim u zemlji Moabu, uz savez kojeg je On učinio s njima na Horebu.

29:1 “riječi saveza kojeg GOSPODIN zapovjedi Mojsiju” Ovo je Mojsijevo treće oslovljavanje u Ponovljenome zakonu (poglavlja 29 - 30). On nas podsjeća da su ovi zakoni od YHWH, ne on njega.

▣ **“uz savez”** Ovo upućuje na Savez na gori Sinaj/Horeb (vidi Posebnu temu u 1:2; usp. 5:2 i dalje; Izl 19 - 24) i na ravninama Moaba (usp. 1:5; 5:1.3.5-26). To je bilo jasno izrečeno u Knjizi Izlaska 20-31. Ovo je bilo obnovljeno u Izlasku 34; Ponovljenome zakonu 29 - 30; i Knjizi o Jošui 24. Za “Savez” vidi Posebnu temu u 4:13.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 29:2-9

²I Mojsije dozva sav Izrael i reče im: "Vi ste vidjeli sve što GOSPODIN učini pred vašim očima u egipatskoj zemlji faraonu i svima njegovim slugama i čitavoj njegovoj zemlji; ³velike kušnje koje su vaše oči vidjele, one velike znakove i čudesa. ⁴Ipak do ovoga dana GOSPODIN vam nije dao srce da znate, niti oči da vidite, ni uši da čujete. ⁵Ja sam vas vodio četrdeset godina u pustinji; tvoja se odjeća nije pohabala na tebi, i tvoja sandala nije se pohabala na tvojoj nozi. ⁶Nisi jeo kruha, niti si pio vino ili jako piće, zato da bi mogao spoznati kako sam Ja GOSPODIN tvoj Bog. ⁷Kad si došao do ovoga mjesta, Sihon kralj Hešbona i Og kralj Bašana izidoše kako bi nas sreli za bitku, ali mi ih porazismo; ⁸i uzemosmo njihovu zemlju i dadasmo je kao baštinu Rubenovcima, Gadovcima, i polovini plemena Manaševaca. ⁹Tako drži riječi ovoga saveza da ih vršiš, kako bi mogao napredovati u svemu što radiš."

29:2 “sav Izrael” Ovo uobičajeno upućuje jedino na starješine, ali zbog stihova 1-13, izgleda kako ovo upućuje na čitav narod. Za “Izrael” vidi Posebnu temu u 1:1.

29:2-3 “vidjeli ste... vaše (su) oči vidjele” Ovo je govorna slika (usp. 4:34; 7:19) jer su ovi ljudi bili djeca onih koji jesu vidjeli (usp. Br 14:29). Stihovi 2-8 oblik su povijesnoga pregleda kao poglavlja 1 – 4, što je bio uobičajeni dio bliskoistočnoga pregovaranja.

▣ **“znakove i čudesa”** Ovi pojmovi “znakove” (BDB 16) i “čudesa” (BDB 68) često su spomenuti u Ponovljenome zakonu (usp. 4:34; 6:22; 7:19; 11:3; 26:8; 29:2; 34:11) kako bi pomogli tadašnjem naraštaju Izraelaca upamtiti YHWH-ina silna, veličanstvena djela oslobođenja i opskrba (usp. stihove 5-7) tijekom Izlaska i razdoblja lutanja pustinjom.

29:4 “do ovoga dana” Sljepoća Izraela o njihovu posebnome mjestu u YHWH-inu vječnome naumu iskupljenja nije bila samo drevna poteškoća (tj. stih 4), nego i sadašnja poteškoća (usp. Mt 13:14-17; Mk 4:10-12; Lk 8:9-10; Iv 12:36b-43; Djela 28:26-27; i posebno Rim 11:25-32).

Evangelje je opisano kao Božji predodređeni naum i Božje predznanje (usp. Djela 2:23; također zabilježite 3:18; 4:28; 13:29). Vidi Posebnu temu: Bobove evanđeoske predrasude u 4:6.

▣ **“GOSPODIN vam nije dao srce da znate, niti oči da vidite, ni uši da čujete”** Izraelci izlaska i razdoblja lutanja pustinjom vidjeli su fizički, ali nisu shvaćali duhovnu dimenziju YHWH-inih djelovanja (tj. oni su bili poseban narod po Savezu i kao takvi dio vječnoga nauma iskupljenja). Ovaj je izričaj postao metaforom za duhovnu sljepoću i tvrdoću (usp. Iz 6:9-10; Djela 28:26-27; Rim 11:8).

Postoji igra riječi između stiha 2, “vidjeli ste” i stiha 4, gdje je izjavljeno da oni ne mogu vidjeti! Ovo može upućivati na Izraelove pobune spomenute u 9:7-24. Bez vjere Bog je nevidljiv u povijesti, ali s vjerom povijest postaje Božji put objave. To uzima dar (tj. “dao”, BDB 678, KB 733, *Qal* PERFEKT) YHWH-ine milosti za palo ljudstvo da osjete i razumiju Njegovu prisutnost!

29:5 “odjeća (se) nije pohabala. . . sandala nije se pohabala” Rashi kaže da su odjeća i obuća rasli kao što rastu djeca (usp. 8:4; Neh 9:21).

29:6 Stihovi 5 i 6 pokazuju Božju milosrdnu brigu tijekom čitavoga razdoblja osude poznatog kao Razdoblje lutanja pustinjom (usp. 8:2-3). Izraelci su morali pomoći održavati odnos usredotočavanjem na YHWH-u (ne na hranu, ne na piće proizvedeno ljudskim rukama, nego na Njegovu opskrbu). Ali ovi stihovi također pokazuju neprekidnu duhovnu sljepoću Božjega naroda (usp. Iz 6:9-10).

29:7 Ovo pokazuje YHWH-inu vojnu prisutnost u korist Izraela (usp. Br 21:21-24.33-35; i Pnz 2:26-3:17).

29:8 Ovo su plemena smještena na istočnoj strani Jordana (usp. 3:12-13; Br 32:28-32).

29:9 “**Tako drži riječi... da ih držiš**” Uvjetovana narav Saveza tj. “drži”, (BDB 1036, KB 1581, *Qal* PERFEKT) i “vrši”, (BDB 793, KB 889, *Qal* PERFEKT) ponavljana je u Ponovljenome zakonu (usp. 4:2.6.9.15.23.40; 5:1.10.12.29.32; 6:2.3.12.17.25; 7:9.11.12; 8:1.2.6.11; 10:13; 11:1.8.16.22.32; 12:1.28.32; 15:5; 16:12; 17:19; 19:9; 24:8; 26:16.17.18; 27:1; 28:1.9.13.15.45.58; 29:9; 30:10.16; 31:12; 32:46). Poslušnost je vidljivo mjerilo duhovne vjernosti Izraela. Ljubiti YHWH-u jeste slušati YHWH-u!

Ovaj je stih kasnije od rabina bio čitan onda kad je netko od naroda bio javno bičevan (usp. 25:3). Sadržava 13 riječi kojima se pripisalo 13 udaraca. Psalam 78:38 također je bio čitan.

▣ “**kako bi mogao napredovati u svemu što radiš**” Ovaj GLAGOL (BDB 968, KB 1328, *Hiphil* IMPERFEKT) uobičajeno znači “biti razborit” ili “oprezan”, ali u *Hiphil* osnovi može značiti “napredovati”, “imati uspjeha” (usp. Jš 1:7-8; I. Sam 18:5.14.15; I. Kr 2:3; II. Kr 18:7; I. Ljet 22:13). Zabilježite da su uspjeh i napredak uvjetovani poslušnošću!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 29:10-13

¹⁰“Danas stojite, svi od vas, pred GOSPODINOM vašim Bogom: vaše poglavice, vaša plemena, vaše starješine i vaši časnici, *čak* svi ljudi Izraela, ¹¹s malom djecom, vašim ženama, i s tudincem koji je unutar vaših tabora, od onoga koji siječe drvo do onoga koji izvlači vašu vodu, ¹²da biste mogli ući u savez s GOSPODINOM vašim Bogom, i u Njegovu prisegu koju GOSPODIN vaš Bog čini s vama danas, ¹³zato da vas On može utvrditi danas kao Svoj narod i da On bude vaš Bog, baš kao što vam On reče i kao što se On zakle vašim ocima, Abrahamu, Izaku, i Jakovu.”

29:10 “**stojite**” Zabilježite različito grupiranje izraelskoga društva spomenutog u stihovima 10-11:

1. poglavice, BDB 910
2. plemenski članovi, BDB 986
3. plemenske starješine, BDB 278
4. plemenski časnici, BDB 1009, *Qal* AKTIVNI PARTICIP
5. svi ljudi Izraela, BDB 481, 35, 975 (isto kao #2)
6. djeca, BDB 381
7. žene, BDB 61
8. obitavajući stranci, BDB 158
9. sluge, opisani u njihovima zadacima služenja.

Sve ove različite skupine pozvane su kako bi posvjedočile svoju odanost Savezu (usp. stihove 14-15). Ovo je formalni obred obnove Saveza!

Broj spomenutih skupina mijenja se od prijevoda do prijevoda. Neki prijevodi (REB) pretpostavljaju da bi #1 i 2 morale biti spojene (npr. KJV, “vaši zapovjednici vaših plemena”, JPSOA, “vaši plemenski vođe”). ASV, NASB, NIB svi imaju #1-4.

29:12-13 Ovo je obnovljeni tekst Saveza. Zabilježite kako su “savez” (BDB 136) i “prisega” (BDB 46) usporedni. YHWH-ina pravila povezana su s Njegovim obećanjima!

YHWH želi doseći vrhunac obećanja datih patrijarsima u Knjizi Postanka ustanovljenjem naroda (usp. 28:9), naroda koji odražava Njegovu narav!

29:12

**NASB, NKJV, NRSV, TEV
NJB**

“**da biste mogli ući u savez**”
“**i dogodit će se da uđete u savez**”

GLAGOLSKI (BDB 716, KB 778, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA) doslovno znači “prijeći”. Ovdje je bio korišten samo u smislu ulaska u Savez. Moguće je povezano sa zamisli “rezanja” Saveza prolaskom između dijelova žrtvenih životinja kao u Knjizi Postanka 15:17-18. Zaključak je taj da će udes životinje koja mora umrijeti za nekoga prijeći na onoga koji je neposlušan odredbama Saveza.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 29:14-21

¹⁴“Sad ne činim samo s vama ovaj savez i ovu prisegu, ¹⁵nego s obojima i s onima koji stoje ovdje s nama danas u prisutnosti GOSPODINA našega Boga i s onima koji nisu s nama ovdje danas ¹⁶(jer vi znate kako živjesmo u zemlji egipatskoj, i kako izidosmo iz sredine naroda kroz koje ste prošli; ¹⁷štoviše, vidjeli ste njihove odvratnosti i njihove idole od drva, kamena, srebra, i zlata, koje oni imahu kod sebe); ¹⁸tako neka među vama ne bude čovjeka ili žene, ili obitelji ili plemena, čije će se srce okrenuti danas od GOSPODINA našega Boga, da ide i služi bogovima tih naroda; neka među vama ne bude korijena koji nosi otrovni plod i gorčinu. ¹⁹Bit će onda kad on čuje riječi ovoga prokletstva, da će se hvaliti, govoreći: 'Imam mir iako hodam u tvrdoglavosti svoga srca zato da uništim zemlju koja ima vodu sušom.' ²⁰GOSPODIN nikad neće biti voljan oprostiti mu, nego će radije bijes GOSPODINOV i Njegova ljubomora planuti protiv toga čovjeka, i svako će prokletstvo koje je zapisano u ovoj knjizi počivati na njemu, i GOSPODIN će izbrisati njegovo ime pod nebom. ²¹Onda će ga GOSPODIN izlučiti zbog nedaće iz svih plemena Izraelovih, prema svim prokletstvima saveza koja su zapisana u ovoj knjizi zakona.”

29:15 “i s onima koji nisu s nama ovdje danas” Ovo upućuje na buduće naraštaje (usp. stihove 22:29; 5:3-5; 12:25.28).

29:16-17 Ovi stihovi oblikuju sažetak parenteze [zagrada – op.prev.] o poganskim narodima s kojima se Izrael suočio u svome hodočašću u Obećanu zemlji.

▣ “njihove odvratnosti” Vidi Posebnu temu: Odvratnosti u 14:3.

29:18 Upozorenja protiv neposlušnosti Savezu (posebice idolatrije) jasno je izrečeno riječ po riječ za svakoga i svakome članu i društvenoj skupini u izraelskome društvu (tj. pojedincima, obiteljima, plemenima).

▣ “korijena koji nosi otrovni plod i gorčinu” Ovaj je izričaj usporedan s “čije će se srce okrenuti” (BDB 815, KB 937, *Qal* AKTIVNI PARTICIP). Otrov je neposlušnost i posljedice su žestoke!

1. YHWH mu nikad neće biti voljan oprostiti (stih 20, niječni *Qal* IMPERFEKT, BDB 2, KB 3) i *Qal* INFINITIVNA GRAĐA (BDB 699, KB 757).
2. YHWH-in bijes i ljubomora planut će se protiv njega (stih 20, BDB 798, KB 896, *Qal* IMPERFEKT).
3. Svako će prokletstvo počivati na njemu (stih 20, BDB 918, KB 1181, *Qal* PERFEKT). Ovaj isti GLAGOL opisuje grijeh kao zgurenu životinju u Knjizi Postanka 4:7.
4. YHWH će izbrisati njegovo ime pod nebom (stih 20, BDB 562, KB 567, *Qal* PERFEKT).
5. YHWH će ga izlučiti zbog nedaće (stih 21, BDB 95, KB 110, *Hiphil* PERFEKT).

29:19 “(on) će se hvaliti, govoreći: 'Imam mir iako hodam u tvrdoglavosti svoga srca’” Ovo je ponavljajući stav grješnika koji Božje milosrđe uzimaju kao ispriku za nastavak pobune. Božji Sud, iako često naizgled u zakašnjenju, pozvat će svakoga na obračun tko tvrdoglavo krši Savez (tj. što sijemo to ćemo žeti, usp. Job 34:11; Ps 28:4; 62:12; Izr 24:12; Prop 12:14; Jer 17:10; 32:19; Mt 16:27; 25:31-46; Rim 2:6; 14:12; I. Kor 3:8; II. Kor 5:10; Gal 6:7-10; II. Tim 4:14; I. Pt 1:17; Otk 2:23; 20:12; 22:12).

▣

NASB	“da uništim zemlju koja ima vodu sušom”
NKJV	“kao da pijanica može biti uključena s trijeznim”
NRSV	“(čime donosi nesreću vlažnoj kao i suhoj)”
TEV	“Što će vas sve uništiti, dobrog kao i zlog”
NJB	“mnogo vode otklanja žed”
JPSOA	“za potpunu propast vlažne kao i suhe”
NET Biblija	“Ovo će uništiti tlo puno vode sušom”

Ovo je izreka čije je točno značenje nesigurno, ali okvir zahtijeva idiom potpunoga uništenja. Zbog tvrdoglavog kršitelja YHWH-inog Saveza sav će Izrael trpjeti. Danas možemo reći: “jedna loša jabuka kvari bačvu” ili “jedno loše jaje kvari omlet”.

29:20 “GOSPODIN nikad neće biti voljan oprostiti mu” Ova hiperbola mora biti viđena u pozadini YHWH-ine voljnosti da oprost i prihvati svakoga vjernika koji se kaje. Neki biblijski učitelji povezuju ovaj stih s Psalmom 103:9 i tvrde kako postoji granica ili prag za YHWH-inu milost. Ja ovo ne prihvaćam. Psalm 103:9 u okviru (tj. stihovi 8-14) pokazuje da On želi oprostiti! Poteškoća nije Božji oprost, nego neprekidni grijeh paloga, pobunjenog čovječanstva! Odnos je slomljen od strane čovječanstva i ostaje slomljen od strane čovječanstva. Nevjera i pobuna ishode u propasti, i trenutačnoj i vječnoj!

▣ **“ljubomora”** Ovaj pojam (BDB 888) izveden je od nečega obojenoga jake crvene boje (tj. kad ljutnja ili gorljivost prouzroče navalu krvi u lice). Ljudski osjećaji korišteni su za opis YHWH-inih osjećaja (antropomorfizmi). On je vatren za Svoj narod (usp. Iz 26:11). Ova vatrenost može se okrenuti u ljubomoru (usp. Ez 5:13; 16:38.42; 23:25; 36:5.6; 38:19; Sef 1:18; 3:8).

▣ **“ izbrisati (će) njegovo ime pod nebom”** Ovaj idiom znači (1) bez djece ili (2) smrt (usp. Post 7:4; Izl 17:14; 32:32; Pnz 9:14; II. Kr 14:27; Ps 9:5-6).

29:21 “svim prokletstvima saveza” Vidi stihove 27-28; 27:15-26; 28:15-19.20-26.27-37.38-48.49-57.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 29:22-28

²²"Sad naraštaj koji će doći, vaši sinovi koji izrastu nakon vas i stranac koji dolazi iz udaljene zemlje, kad oni vide pošasti zemlje i bolesti kojima te GOSPODIN mučio, reći će: ²³"Sva ta zemlja je sumpor i sol, goruća pustara, nezasijana i neplodna, i ne raste trava u njoj, kao uništena Sodoma i Gomora, Adma i Sebojim, koje GOSPODIN uništi u Svome bijesu i Svojem gnjevu." ²⁴Svi će narodi reći: 'Zašto je GOSPODIN učinio ovo toj zemlji? Zašto ta velika provala bijesa?' ²⁵Onda će ljudi reći: 'Jer su napustili savez GOSPODINA, Boga svojih otaca, kojeg On učini s njima kad ih On izvede iz zemlje egipatske. ²⁶Oni odoše i služahu drugim bogovima i štovahu ih, bogove koje nisu poznavali i koje im On nije dodijelio. ²⁷Stoga, bijes GOSPODINA plane protiv zemlje, da dovede nad njom svako prokletstvo koje je zapisano u ovoj knjizi; ²⁸i GOSPODIN ih iskorijeni iz njihove zemlje u bijesu i u srdžbi i u velikome gnjevu, i baci ih u drugu zemlju, kao što je ovoga dana.'"

29:22-23 YHWH-in blagoslov, koji je morao privući one koji Ga nisu poznali, preokrenut će se u podrugljivo postavljanje pitanja stranaca o:

1. pošastima zemlje, stih 22
2. bolestima, stih 22
3. zemlji kao sumpor, stih 23
4. zemlji kao sol, stih 23
5. zemlji kao goruća pustara, stih 23
6. zemlji koja je zasijana, ali ne klije, stih 23
7. zemlji koja je neplodna, stih 23
8. zemlji koja nema trave, stih 23
9. zemlja kao gradovi nizine (usp. Post 19:24).

Sve je od ovoga YHWH poslao (usp. stihove 22-28).

29:22 “Sad naraštaj koji će doći... reći će” Ovaj književni oblik (tj. djeca pitaju pitanja) ranije je viđen u 6:20, što odražava Knjigu Izlaska 13:8.14; 10:2; 12:26.27. Ponovljeni zakon često govori o poučavanju djece (npr. 4:10; 6:7).

29:23 “Sva ta zemlja je sumpor i sol” Zemlja će biti kao područje Mrtvoga mora, koje je bilo predio Sodome i Gomore (usp. Post 19:24-26).

29:24 “Svi će narodi reći ” Izrael je bio znak svim narodima što se tiče YHWH. To je morao biti znak blagoslova čak i kao Sud, ipak je znak!

29:25 “Jer su napustili savez” Ovo je bio i jeste osnovni razlog za Božanska prokletstva (usp. II. Kr 17:9-23; II. Ljet 36:13-21).

29:26 “bogovima... bogove” Doslovno je ovo *Elohim*. Ovaj pojam je množina. Uobičajeno je preveden kao “Bog”. Može također upućivati na anđeoska stvorenja i suce. Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

NASB, NRSV, JPSOA “koje im On nije dodijelio”

NKJV “On ih im nije dao”

NJB “nema dijela u njihovu nasljeđu za njega”

U Septuaginti prijevod 32:8 pojma “*Elohim*” (tj. “prema broju Božjih anđela”) izgleda upućuje na narodne anđele, kao ovdje (usp. Iz 24:21; Dn 10:13.20).

29:27 “bijes GOSPODINA plane protiv zemlje” Zemlja je pod utjecajem Izraelovog grijeha (usp. Post 3:17) i grijeha ljudi općenito (usp. Rim 8:18-22). Bog koristi prirodni fenomen za preusmjeravanje misli i prvenstava čovječanstva.

29:28 “GOSPODIN ih iskorišteni” Ovaj GLAGOL (BDB 684, KB 737, *Qal* IMPERFEKT, usp. I. Kr 14:15; II. Ljet 7:20; Jer 12:14) oprečan je “zasadi”! Savez mora biti okrenut!

Zabilježite kako su opisana YHWH-ina djelovanja:

1. u bijesu - BDB 60 I
2. u srdžbi - BDB 404
3. u velikome gnjevu - BDB 893 i 152
4. baci ih u drugu zemlju (tj. izgnanstvo, BDB 1020, KB 1527, *Hiphil* IMPERFEKT).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 29:29

²⁹“Tajne stvari pripadaju GOSPODINU našem Bogu, ali stvari otkrivene pripadaju nama i našim sinovima zauvijek, tako da možemo vršiti sve riječi ovoga zakona.”

29:29 “Tajne stvari pripadaju GOSPODINU našem Bogu” Ovo upućuje na (1) sudbinu ljudi (usp. stihove 19-20); (2) potpunu spoznaju Boga; ili (3) Njegove buduće naume.

▣ **“ali stvari otkrivene pripadaju nama”** Ljudi su odgovorni za svjetlo kojeg imaju. Ako nemaju dodira s Biblijom ili Evanđeljem, oni su odgovorni za otkrivenje u prirodi (usp. Ps 19:1-6; Rim 1) i unutarnjoj moralnoj prirodi (usp. Rim 2). Ako su bili izloženi Pismu, oni su odgovorni za njegov sadržaj! Vjernici mogu znati istinu i odgovorni su za nju!

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto je Bog morao tako često obnoviti Savez (stih 1)?
2. Zašto je Bog oslijepio oči Židova za Svoje nakane (stihovi 4-6)?
3. Postaje li Bog ikad Onaj koji ne želi oprostiti čovjeku (stih 20)?
4. Zašto zemlja trpi zbog čovjekovih grijeha (stih 27)?
5. Na što upućuje stih 29?

PONOVLJENI ZAKON 30

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
blagoslov povratka Bogu	Mojsijevo treće oslovljavanje (29:1-30:20)	uvjeti za obnovu i blagoslov	povratak iz izgnanstva i obraćenje
30:1-10	30:1-5	30:1-10	30:1-5
odabir života i smrti 30:11-14	30:6-10 30:11-14	30:11-14	30:6-10 30:11-14
30:15-20	30:15-20	30:15-20	dva puta 30:15-20

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 30:1-5

¹"Tako će biti kad sve ove stvari budu došle na tebe, blagoslov i prokletstvo što sam stavio pred tebe, i ti ih prizoveš u sjećanje među svim narodima gdje te GOSPODIN tvoj Bog prognao, ²i ti se okreneš GOSPODINU svome Bogu i poslušaj Ga svim svojim srcem i dušom prema svemu što ti zapovijedam danas, ti i tvoji sinovi, ³onda će te GOSPODIN tvoj Bog vratiti iz ropstva, i imati milosrde nad tobom, i skupit će te ponovo iz svih naroda gdje te GOSPODIN tvoj Bog raspršio. ⁴Ako su tvoji izgnanici na krajevima zemlje, od tamo će ih GOSPODIN tvoj Bog skupiti, i od tamo će ih On dovesti natrag. ⁵GOSPODIN tvoj Bog dovest će te u zemlju koju posjedovaše tvoji očevi, i ti ćeš je posjedovati; i On će te učiniti naprednim i umnožiti te više negoli tvoji očevi."

30:1 “kad sve ove stvari budu došle na tebe” Izraelova budućnost bit će jedna od dvije stvarnosti temeljene na njihovoj poslušnosti Savezu. YHWH čezne “blagosloviti”, ali njihovi će odabiri odrediti koja će stvarnosti (tj. blagoslovi ili prokletstva) postojati. Ne postoje drugi odabiri!

▣ **“blagoslov i prokletstvo”** Ovo je u Mudrosnoj književnosti poznato kao “dva puta”. Bili su opisani u poglavljima 27 i 28.

▣ **“(što) sam stavio pred tebe”** Ovaj GLAGOL (BDB 678, KB 723, *Qal* PERFEKT, usp. stihove 15.19 i zabilježi 11:26) jeste metafora za Izraelovu potrebu odabira jedne od dvije Božanske posljedice koje se odnose na Njegov Savez.

▣ **“ti ih prizoveš u sjećanje”** Ovo je idiom “uzročiti povratak svome srcu” (BDB 996, KB 1427, *Hiphil* PERFEKT, usp. 4:39; I. Kr 8:47; Iz 44:19; 46:8).

▣ **“među svim narodima gdje te GOSPODIN tvoj Bog prognao”** Ovo je naviješteno proročanstvo o odabirima što će napraviti Izrael koji će ishoditi u izgnanstvu. Zabilježite YHWH je to učinio zbog Izraelovih neprekidnih prekršaja i oponašanja kanaanskih običaja.

30:2 “okreneš” Ovaj isti GLAGOL (BDB 996, KB 1427, *Qal* PERFEKT) bio je upotrijebljen u stihu 1 (*Hiphil* PERFEKT) u uputi na Izraelovo poricanje YHWH-inog Saveza. Ovdje je bio upotrijebljen u smislu pokajanja.

POSEBNA TEMA: POKAJANJE U STAROME ZAVJETU

Ova je zamisao ključna ali teška za odredbu. Većina od nas ima odredbu koja proizlazi iz naše denominacijske pripadnosti. Međutim, uobičajeno je “postavljena” teološka odredba nametnuta od nekoliko hebrejskih (i grčkih) riječi koje ne podrazumijevaju posebno ovu “postavku” odredbe. Mora biti zapamćeno da su NZ-ni autori (osim Luke) bili hebrejski mislioci koji su koristili pojmove koine grčkog, tako da su mjesto za početak hebrejski pojmovi sami za sebe, od kojih prvenstveno postoje dva:

1. *nhm* (BDB 636, KB 688)
2. *swb* (BDB 996, KB 1427)

Prvi, *nhm*, koji je izgleda izvorno morao značiti duboko udahnuti, bio je korišten u nekoliko značenja:

- a. “odmor” ili “udobnost” (npr. Post 5:29; 24:67; 27:42; 37:35; 38:12; 50:12; često bilo korišteno u imenima, usp. II. Kr 15:14; I. Ljet 4:19; Neh 1:1; 7:7; Nah 1:1)
- b. “žaliti” (npr. Post 6:6.7)
- c. “promijenjeno mišljenje” (npr. Izl 13:17; 32:12.14; Br 23:19)
- d. “sućut” (npr. Pnz 32:36).

Zabilježite da sve od ovoga uključuje dubok osjećaj! Ovo je ključ: duboki osjećaji koji vode djelovanju. Ova promjena djelovanja često je usmjerena na druge osobe, ali i prema Bogu. To je ona promjena stava i djelovanja prema Bogu što natapa ovaj pojam s toliko teološke znakovitosti. Ali ovdje se mora biti pozoran. Bog je rekao da se treba “pokajati” (usp. Post 6:6.7; Izl 32:14; Suci 2:18; I. Sam 15:11.35; Ps 106:45), ali to ne ishodi iz žalosti nad grijehom ili zabludom, nego je to književni način pokazivanja Božje sućuti i brige (usp. Br 23:19; I. Sam 15:29; Ps 110:4; Jer 4:27-28; Ez 24:14). Dug kazne za grijeh i pobunu je oprosteno ako se grješnik istinski okrene od njegova/njena/njihovih grijeha i okrene se Bogu.

Ovaj pojam ima široko semantičko polje. Okvir je ključan u određivanju njegova namjeravanog značenja.

Drugi pojam, *swb*, znači “okrenuti se” (okrenuti se od, okrenuti se natrag, okrenuti se prema/k). Ako je istinito da su dva zahtjeva Saveza “pokajanje” i “vjera” (npr. Mt 3:2; 4:17; Mk 1:4.15; 2:17; Lk 3:3.8; 5:32; 13:3.5; 15:7; 17:3), onda *nhm* upućuje na jake osjećaje prepoznavanja nečijeg grijeha i okretanje od grijeha, dok bi *swb* mogao upućivati na okretanje od grijeha do okretanja k Bogu (jedan primjer ova dva duhovna djelovanja je Knjiga proroka Amosa 4:6-11: “niste se okrenuli Meni” [pet puta] te Amos 5:4.6.14: “tražite Me ... tražite Gospodina ... tražite dobro a ne zlo”).

Prvi veliki primjer snage pokajanja je Davidov grijeh s Bat-Šebom (usp. II. Sam 12; Ps 32; 51). Bilo je neprekidnih posljedica za Davida, njegovu obitelj, i Izraela, ali David je bio obnovljen za zajedništvo s Bogom! Čak se grješan Manaše mogao pokajati i bilo mu je oprošteno (usp. II. Ljet 33:12-13).

Oba od ovih pojmova korištena su usporedno u Psalmu 90:13. Mora biti prepoznavanje grijeha i namjeravano, osobno okretanje od njega, kao i čežnja za traženjem Boga i Njegove pravednosti (usp. Iz 1:16-20). Pokajanje ima spoznajni vid, osobni vid, i moralni vid. Sva su tri zahtijevana, i započeti novi odnos s Bogom i nastaviti novi odnos. Dubok osjećaj žaljenja okreće se u trajnu privrženost Bogu i za Boga!

30:2-3 Ovaj okvir donosi potrebnu teološku ravnotežu za oštrim sudom iz 29:19. Poteškoća nije pobuna, nego stalna, neprekidna pobuna. Pokajanje je uvijek moguće s Božje strane, ali ljudi otvrđuju svoja vlastita srca voljnom pobunom i neposlušnošću!

▣ **“GOSPODINU”** YHWH je Božje ime u Savezu za kojeg rabini kažu da odražava Njegovo milosrđe (usp. Izl 3:13-14). Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

▣ **“Bogu”** *Elohim* je opće ime za Boga koje prenosi snagu, moć i jakost. Rabini kažu da je ono bilo korišteno za Božju pravdu i pravednost. Ova razlika između ta dva imena može biti vidljiva u Psalmu 103, YHWH, i Psalmu 104, *Elohim*. Vidi Posebnu temu u 1:3.

▣ **“poslušas”** Zabilježite da je “okreneš Gospodinu” usporedno s “poslušas Ga” (BDB 1033, KB 1570, *Qal* PERFEKT). Poslušnost je opisana u osobnim pojmovima:

1. slušati Njegov glas - BDB 876
2. svim svojim srcem - BDB 523
3. svom svojom dušom - BDB 659.

Ovo je usporedno s 4:29-30; 6:5; 10:12.

Zabilježite brojnost i različita značenja pojma *shub* (BDB 996, KB 1427):

1. “*ih* prizoveš u sjećanje” doslovno je “uzročiti im okrenuti se tvome srcu”, stih 1
2. “ti se okreneš GOSPODINU”, stih 2
3. “Bog (će te) vratiti iz ropstva”, stih 3
4. “ponovo”, stihovi 3.8.9
5. “ako se okreneš GOSPODINU”, stih 10.

▣ **“svim svojim srcem i dušom”** Ovo je idiom jednoga čitavoga bića (usp. stihove 2.6.10; 4:29; 6:5; 10:12; 11:13; 13:3; 26:16).

▣ **“ti i tvoji sinovi”** Drevni Savez morao je biti obnovljen tadašnjem naraštaju (usp. 29:1). Izrael je morao poučiti djecu i o povijesnim temeljima njihove vjere (usp. 4:9.10; 6:7.20-25; 11:19; 32:46).

30:3-4 “Bog (će) vratiti... Bog (je) raspršio” Zabilježite Bog je u nadzoru povijesti. On koristi narode i pojedince ali On je suveren (usp. Iz 10:5; 44:28-45:1).

30:3-9 Zabilježite što je YHWH obećao učiniti za Izraela (ako poslušas, stihovi 8.10):

1. On će vratiti (stih 3, BDB 996, KB 1427, *Qal* PERFEKT)
2. On će imati milosrđe (stih 3, BDB 933, KB 1216, *Piel* PERFEKT)
3. On će te skupiti (BDB 867, KB 1062, *Piel* PERFEKT, dva puta, stihovi 3 i 4)
4. On će te dovesti natrag (stih 4, BDB 542, KB 534, *Qal* IMPERFEKT)
5. On će te dovesti u zemlju (stih 5, BDB 97, KB 112, *Hiphil* PERFEKT)
6. On će te učiniti naprednim (stih 5, BDB 405, KB 408, *Hiphil* PERFEKT)
7. On će te umnožiti (stih 5, BDB 915 I, KB 1176, *Hiphil* PERFEKT)
8. On će obrezati tvoje srce (stih 6, BDB 557 II, KB 555, *Qal* PERFEKT)
9. On će nanijeti sva prokletstva na tvoje neprijatelje (stih 7, BDB 678, KB 733, *Qal* PERFEKT)
10. On će ti dati napredak obilno (stih 9, BDB 451, KB 451, *Hiphil* PERFEKT):
 - a. u radu tvoje ruke
 - b. plodu tvoga tijela
 - c. plodu tvoga stada
 - d. proizvodu tvoje zemlje (oprečje je u 28:38-42)
11. On će se ponovo radovati nad tobom zauvijek (stih 9, BDB 965, KB 1314 [dva puta], *Qal* INFINITIVNA REČENIČNA GRADA i *Qal* PERFEKT).

30:4	
NASB	“na krajevima zemlje”
NKJV	“k najudaljenijim <i>dijelovima</i> pod nebom”
NKJV	“krajevima svijeta”
TEV	“k najudaljenijim kutovima zemlje”
NJB	“do samoga nebeskoga kraja”

Ovo je doslovno “do kraja nebesa”, što je hiperbola (usp. 4:32; 28:64; Jer 31:8). To upućuje na najudaljenije uljudbe koje su oni poznavali (tj. kulture drevnoga Bliskoga Istoka i Mezopotamije).

30:5 “koju posjedovate tvoji očevi” Ovo može upućivati na:

1. patrijarhe (Mojsijevo vrijeme)
2. povratak iz izgnanstva (urednik nakon izgnanstva).

Po mome proučavanju #1 izgleda bolje. Stih 9 govori o istoj skupini.

☐ **“On će te učiniti naprednim i umnožiti te”** Ovo je dio Božjega obećanja Abrahamu (usp. Post 12; 15; 17; itd.).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 30:6-10

⁶“Povrh toga GOSPODIN tvoj Bog obrezat će tvoje srce i srce tvojih potomaka, da ljubiš GOSPODINA svoga Boga svim svojim srcem i svom svojom dušom, tako da možeš živjeti. ⁷GOSPODIN tvoj Bog nanijet će sva ova prokletstva na tvoje neprijatelje i na one koji te mrze, koji te progoniše. ⁸I ti ćeš ponovo slušati GOSPODINA, i vršiti sve Njegove zapovijedi koje ti zapovijedam danas. ⁹Onda će ti GOSPODIN tvoj Bog dati napredak obilno u svemu radu tvoje ruke, u plodu tvoga tijela i u plodu tvoje stoke i u proizvodu tvoje zemlje, jer će se GOSPODIN ponovo radovati nad tobom zauvijek, baš kao što se radovao nad tvojim ocima; ¹⁰ako budeš slušao GOSPODINA svoga Boga držeći Njegove zapovijedi i Njegove odredbe što su zapisani u ovoj knjizi zakona, ako se okreneš GOSPODINU svome Bogu svim svojim srcem i dušom.”

30:6 “Bog obrezat će tvoje srce” Ovo je metafora otvoreno dostupno slušanje Božje riječi. Suprotivost je izjavljena u stihu 17. U 10:16 i Knjizi proroka Jeremije 4:4; 9:25-26, Izraelci su pozvani na vršenje toga duhovnog djela (usp. Rim 2:28-29), ipak ovdje to mora učiniti Bog. Ista napetost između Božje suverenosti i ljudskog djelovanja vidljiva je u Ezekielu 18:31 nasuprot 36:26. Ovdje je obrezanje metafora za pravilan stav.

☐ **“srce”** Za Hebreje ono je bilo središte umnih djelatnosti. Vidi Posebnu temu u 2:30.

☐ **“potomaka”** Ovo je doslovno “sjeme” (BDB 282). Taj pojam korišten je u ovome metaforičkome smislu nekoliko puta u Ponovljenome (usp. 1:8; 4:37; 10:15; 11:9; 28:46.59; 30:6.19; 31:21; 34:4).

☐ **“dušom”** Ovo je hebrejska riječ *nepshesh* (BDB 659). Vidi bilješku u 11:13.

30:8-9 Ovo odražava što je Bog želio učiniti za Izraela i za čitavi svijet! Vidi Posebnu temu: Bobove evandeoske predrasude u 4:6.

30:10 “ako... ako” Ovo pokazuje uvjetovanu narav Saveza. Zabilježite da je poslušnost (slušati i držati) usporedna s iskrenom i potpunom predanošću (čitavim svojim srcem i dušom).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 30:11-14

¹¹“Jer ova zapovijed koju ti zapovijedam danas nije preteška za tebe, niti je van tvoga dosega. ¹²Ona nije u nebu, da bi mogao reći: 'Tko će uzaći na nebo za nas da je dobije za nas i učini nas da je čujemo, tako da je možemo vršiti?' ¹³Niti je iza mora, da bi mogao reći: 'Tko će prijeći more za nas da je dobije za nas i učini nas da je čujemo, tako da je možemo vršiti?' ¹⁴Ali riječ je vrlo blizu tebe, u tvojim ustima i u tvome srcu, da je možeš vršiti.”

30:11-14 YHWH-ina volja za Izraela nije bila nemoguća (usp. 28:29). Ovi stihovi izgleda podcjenjuju doktrinu reformatora o “potpunoj pokvarenosti”. Postoji nekoliko mjesta u SZ-u gdje je moguć ljudski otpor grijehu (npr. Post 4:7).

Crkva se povodi za Knjigom Postanka 3 kao izvornome grijehu u čovječanstvu, dok se rabini povode za Postankom 6 kao izvoru sukoba. Kršćanstvo dokazuje palost čitavoga Stvorenja, uključujući ljudstvo, judaizam dokazuje temeljnu dobrotu ljudstva. Za njih zlo je u odabiru, ne u osnovnoj naravi.

Međutim, meni izgleda kako je moralna odgovornost temeljena na stvarnoj mogućnosti shvaćanja Božje volje i sposobnosti djelovanja prema njoj. Bez mogućnosti odgovarajućeg djelovanja, Božja odgovornost je neprimjerena! Mogu li se ja držati odgovornim za ono što ne mogu učiniti?

30:12 “**Tko će uzaći na nebo**” Pavao koristi ovo u Poslanici Rimljanima 10:6-9. Moguće odražava sumersku legendu o Etanu, ali vjerojatno se odnosi na hebrejsko viđenje Božje suverenosti.

Postoji nekoliko GLAGOLA upotrijebljenih u imperativnome smislu u ovome stihu (prema Analitičkome vodiču SZ):

1. “da je dobije” - BDB 542, KB 534, *Qal* IMPERFEKT, ali ZAPOVJEDNI NAČIN u značenju
2. “učiniti nas da čujemo” - BDB 1033, KB 1570, *Hiphil* IMPERFEKT, ali ZAPOVJEDNI NAČIN u značenju
3. “da je možemo vršiti” - BDB 793, KB 889, *Qal* IMPERFEKT, ali KOHORTATIV u značenju.

30:13 “**iza mora**” Neki vide ovo kao povezanost s babilonskim izvješćem o potopu nazvanome Ep o Gilgamešu, ali vjerojatno se odnosi na židovske strahove od plovidbe ili na metaforu o krajevima Zemlje.

30:14 “**Ali riječ je vrlo blizu tebe, u tvojim ustima i u tvome srcu**” Ovo upućuje na YHWH-in otkriven Savez. Drevni su ljudi Pismo čitali naglas! Oni su se morali primjereno odazvati u sebi prema onome što su čuli (tj. čitati sebi samima ili čitati naglas).

▣ “**da je možeš vršiti**” Čovjek mora odlučiti. U njegovoj je sposobnosti učiniti tako. Bog čini prvi ali čovječanstvo se mora odazvati i nastaviti se odazivati u pokajanju, vjeri, i poslušnosti!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 30:15-20

¹⁵Vidi, danas sam postavio pred tebe život i blagostanje, te smrt i nevolju; ¹⁶stoga ti zapovijedam danas da ljubiš GOSPODINA svoga Boga, da hodaš Njegovim putovima i držiš Njegove zapovijedi i Njegove odredbe i Njegove sudove, kako bi mogao živjeti i množiti se, i kako bi te GOSPODIN tvoj Bog mogao blagosloviti u zemlji u koju ulaziš zaposjesti je. ¹⁷Ali ako okreneš svoje srce i nećeš poslušati, nego se odvратиš i štuješ druge bogove i služiš im, ¹⁸danas ti izjavljujem da ćeš zasigurno izginuti. Ti nećeš produljiti svoje dane u zemlji gdje prelaziš Jordana kako bi ušao i zaposjeo je. ¹⁹Pozivam nebo i zemlju da svjedoče protiv tebe danas, da sam postavio danas pred tebe život i smrt, blagoslov i prokletstvo. Tako odaberi život zato da možeš živjeti, ti i tvoji potomci, ²⁰ljubeći GOSPODINA svoga Boga, slušajući Njegov glas, i držeći se čvrsto Njega; jer ovo je tvoj život i duljina tvojih dana, tako da možeš živjeti u zemlji za koju se GOSPODIN zakle tvojim ocima, Abrahamu, Izaku, i Jakovu, dati im je.”

30:15 “**Vidi**” Ovaj GLAGOL (BDB 906, KB 1157, *Qal* IMPERATIV) bio je korišten kao idiom za “obratiti pozornost na” (usp. Post 27:27; 31:50). Upotrijebljen je nekoliko puta u Ponovljenome zakonu (usp. 1:8.21.35; 2:24.31; 4:5; 11:26; 30:15; 32:39).

▣ “**danas sam postavio pred tebe život i blagostanje, te smrt i nevolju**” Čak je zavjetni Izrael morao odabrati! Ovo je upućivanje na blagoslov i prokletstvo (usp. Pnz 27 - 28). Zapamtite odabir je unijet u Savez milosti. To je vrlo slično idiomu Mudrosne književnosti o “dva puta” (usp. Izr 4:10-19; Jer 21:8; Mt 7:13-14). Naši odabiri pokazuju tko mi jesmo! Kako se odazivamo na životno neobjašnjivo “unutarnje i vanjsko” otkriva naše duhovno usmjerenje!

30:16-18 Ovi su stihovi sažetak uvjeta i posljedica Saveza:

1. odgovornost (usp. 8:6; 19:9; 26:17; 28:9):
 - a. “da ljubiš GOSPODINA”, stih 16 (BDB 12, KB 17, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA)
 - b. “hodaš Njegovim putovima”, stih 16 (BDB 229, KB 246, *Qal* INFINITIVNA GRAĐA)
 - c. “držiš Njegove zapovijedi”, stih 16 (BDB 1036, KB 1581, *Qal* INFINITIV)

2. posljedice poslušnosti:
 - a. “kako bi mogao živjeti”, stih 16 (BDB 310, KB 309, *Qal* PERFEKT)
 - b. “kako bi se mogao množiti”, stih 16 (BDB 915, KB 1156, *Qal* PERFEKT)
 - c. “kako bi te tvoj Bog mogao blagosloviti”, stih 16 (BDB 138, KB 159, *Piel* PERFEKT)
3. uvjeti i posljedice neposlušnosti:
 - a. “ako okreneš svoje srce”, stih 17 (BDB 815, KB 937, *Qal* IMPERFEKT)
 - b. “ako nećeš poslušati”, stih 17; (BDB 1033, KB 1570, *Qal* IMPERFEKT)
 - c. idolatrija:
 - (1) odvratiti (BDB 623, KB 673, *Niphil* PERFEKT)
 - (2) štovati (BDB 1005, KB 295, *Hishtaphel* PERFEKT)
 - (3) služiti (BDB 712, KB 773, *Qal* PERFEKT)
 - d. “(ti) ćeš zasigurno izginiti”, stih 18 (BDB 1, KB 2, *Qal* INFINITIVNI APSOLUT i *Qal* IMPERFEKT, koji izražava jačinu)
 - e. “nećeš produljiti *svoje* dane”, stih 18 (BDB 73, KB 88, *Hiphil* IMPERFEKT).

Zabilježite kako stih 20 pojačava ove odgovornosti sukladne Savezu tako da patrijarhalni blagoslov može biti ispunjen! Ova je terminologija osobitost Ponovljenoga zakona.

30:19 “Pozivam nebo i zemlju da svjedoče” Ovi svjedoci nisu bili jedinstveni za Izraelov Savez, već su nađeni u nekoliko drevnih tekstova Bliskoga Istoka. Ova dva stalna temelja Božjega Stvorenja (usp. Post 1:1) djeluju kao Božja dva zahtijevana svjedoka (usp. 17:6; 19:15; Br 35:30). Taj zakonski naglasak pojavljuje se nekoliko puta u Ponovljenome zakonu (usp. 4:26; 30:19; 31:28; 32:1).

▣ **“Tako odaberi život zato da možeš živjeti”** Bog je ljudima dao pravo i odgovornost da naprave moralne odabire. To je dio Njegove slike i sličnosti u čovječanstvu! Hebrejski GLAGOL, “odabrati” ili “izabrati”, bio je upotrijebljen u 70% slučajeva za odabir čovječanstva (usp. NIDOTTE, tom 1, str. 639). Mi moramo odabrati (usp. Ez 18:30-32).

▣ **“ti i tvoji potomci”** Ponovljeni zakon posebno naglašava potrebu prenošenja na povijest i odgovornosti Saveza za sljedeće naraštaje (usp. 4:9.10; 6:7.20-25; 11:19; 32:46).

Naša djeca su pod utjecajem naših odabira i uputa u načinu života (usp. Izl 20:5-6; Pnz 5:9-10; 7:9).

30:20 Postoji niz *Qal* INFINITIVNIH REČENIČNIH GRAĐA koje sažimlju Savez:

1. odgovornosti:
 - a. ljubiti
 - b. slušati
 - c. čvrsto držati
2. posljedice:
 - a. da možeš prebivati u zemlji.

Vidi bilješku u 30:16-18. YHWH-in Savez zahtijeva početnu i neprekidnu vjeru, ljubav, poslušnost, i ustrajnost.

YHWH je obećao zemlju Izraelovim patrijarsima (usp. Post 12:7; 13:14-17; Pnz 9:4-6), ali Izrael mora poslušati zahtjeve Njegova Saveza ili će zemlja biti izgubljena (usp. 11:31-32; 28:36.63-68; 30:19-20). Na besplatni dar mora se odazvati i mora biti održan!

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Što je središnja istina ovoga poglavlja?
2. Govori li ovo poglavlje o nekome tko postaje vjernik ili o tome da vjernici moraju biti odani?
3. Suproti li se ovo poglavlje Pavlovoj teologiji o nesposobnosti čovječanstva da održi Zakon (tj. Gal 3; Rim 3)?

PONOVLJENI ZAKON 31

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Jošua novi vođa Izraela 31:1-8	zaključni događaji Mojsijeva života 31:1-6 31:7-8	Jošua postaje Mojsijev nasljednik 31:1-6 31:7-8	ovlaštenje Jošue 31:1-6 31:7-8
Zakon koji mora biti čitan svakih sedam godina 31:9-13	31:9-13	Zakon koji mora biti čitan svakih sedam godina 31:9-13	obred čitanja Zakona 31:9-13
pretkazivanje Izraelove pobune 31:14-15 31:16-23	31:14-15 31:16-22	GOSPODINOVE zadnje upute Mojsiju 31:14-15 31:16-18	Jahvine upute 31:14-15 31:16-18
31:24-29	31:23 31:24-29	31:19-21 31:22 31:23 31:24-29	Pjesma svjedočanstva 31:19-22 31:23 Zakon stavljen uz Kovčeg 31:24-27
Mojsijeva Pjesma (31:30-32:47) 31:30	31:30	Mojsijeva Pjesma (31:30-32:44) 31:30	Izrael okupljen da čuje Pjesmu (31:28-32:44) 31:28-29 31:30

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 31:1-6

¹Tako Mojsije ode i kazivaše ove riječi svemu Izraelu. ²I on im reče: "Star sam sto i dvadeset godina danas; nisam više sposoban odlaziti i dolaziti, i GOSPODIN mi reče: 'Ti nećeš prijeći Jordana.' ³GOSPODIN tvoj Bog je onaj koji će ti biti na čelu kad prelaziš preko; On će uništiti ove narode pred tobom, i ti ćeš ih izvesti. Jošua je onaj koji će ti biti na čelu kad prelaziš preko, baš kao što je GOSPODIN rekao. ⁴GOSPODIN će učiniti njima baš kao što On učini sa Sihonom i Ogom, kraljevima Amorejaca, i njihovoj zemlji, kad ih On uništi. ⁵GOSPODIN će ih predati pred vama, i ti ćeš učiniti njima prema svim zapovijedima što sam ti zapovjedio. ⁶Budi jak i odvažan, nemoj se bojati ili drhtati pred njima, jer GOSPODIN tvoj Bog je onaj koji ide s tobom. On te neće iznevjeriti ili te napustiti."

31:1 "kazivaše ove riječi" Moguće bi ovo moglo biti "završi govorenje", slijedeći Septuagintu i neke spise iz svitaka s Mrtvog mora, koji premještaju dva hebrejska suglasnika (usp. NRSV, REB). Ovo je završetak Mojsijeva tri govora.

31:2 "(Star) sam sto i dvadeset godina" Mojsijev život od 120 godina (usp. 34:7) može biti podijeljen na tri dijela po 40 godina. Mojsije je bio 40 godina pripreman u egipatskim kraljevskim školama za stručnu naobrazbu, 40 godina u pustinji obučavan za svoj poziv, i 40 godina od vremena gorućeg grma do sadašnjosti (usp. Izl 7:7 i Djela 7:23 i dalje). Zašto spominjati njegovu dob? Evo mogućih razloga: (1) u egipatskoj književnosti 110 godina je bilo doba mudroga čovjeka, ali u Siriji to je bilo 120 godina; (2) ograničenje doba Knjige Postanka 6:3; ili (3) druga Mojsijeva isprika zašto ih on neće voditi u Obećanu zemlju.

▣ **"nisam više sposoban odlaziti i dolaziti"** Ovo je hebrejski idiom za živahnost (Jš 14:11; NRSV, TEV, NJB, JPSOA)! Međutim, starost nije Mojsiju oduzela snagu, usp. Ponovljeni zakon 34. Moguće je to bila isprika (usp. 1:37) povezana s Mojsijevim javnim neposluhom navedenim u Knjizi Brojeva 20:11-12. Ponovljeni zakon 3:23-29 navodi Mojsijevo moljenje Boga da mu dopusti ući u Obećanu zemlju (usp. 32:48-52).

31:3 "GOSPODIN tvoj Bog je onaj koji će ti biti na čelu kad prelaziš preko" Bog se bori za njih, iako se oni moraju pripremiti za bitku i sudjelovanje (usp. stihove 3-6, tj. terminologija svetoga rata). Mojsije je bio oruđe korišteno od Boga. Bog, On osobno, bio je Onaj koji je oslobodio narod. U stvarnosti to je YHWH, ne Jošua, koji ide u bitku na čelu Svoga naroda!

▣ **"Jošua je onaj koji će ti biti na čelu kad prelaziš preko"** Novi je vođa bio potreban zbog Mojsijeve neposlušnosti. Bog će biti s Jošuom, ali i on mora vršiti svoje obveze prema Savezu (usp. 1:38; 3:28).

31:6 "Budi jak i odvažan" Ovaj stih ima nekoliko imperativnih oblika:

1. "budi jak" - BDB 304, KB 302, *Qal* IMPERATIVE, usp. stihove 7.23
2. "budi odvažan" - BDB 54, KB 65, *Qal* IMPERATIVE, usp. stihove 7.23
3. "nemoj se bojati" - BDB 431, KB 432, niječni *Qal* IMPERFEKT, korišten u ZAPOVJEDNOME smislu
4. "nemoj drhtati" - BDB 791, KB 888, niječni *Qal* IMPERFEKT, korišten u ZAPOVJEDNOME smislu, usp. 1:29; 7:21; 20:3; Knjiga o Jošui 1:9.

Knjiga Brojeva 1 i 2 ponovljene su od Mojsija Jošui u stihu 7 a Brojevi 3 i 4 ponovljeni su u stihu 8 (#4 je usporednica, ali s različitim GLAGOLOM, "biti obeshrabren", BDB 369, KB 365, *Qal* IMPERFEKT).

Bitni su pravilan stav i vjera! Postoje divovi u zemlji, ali YHWH je sa Svojim narodom (usp. stihove 3.4.5.6).

▣ **"On te neće iznevjeriti ili te napustiti"**

1. YHWH ide s njima (tj. "hoda", BDB 229, KB 246, *Qal* AKTIVNI PARTICIP)
2. YHWH ih neće iznevjeriti (tj. "ostaviti", BDB 951, KB 1276, *Hiphil* IMPERFEKT)
3. YHWH ih neće napustiti ("ostaviti", BDB 736 I, KB 806, *Qal* IMPERFEKT, usp. Post 28:15).

Ovo je obećanje ponovljeno Jošui u Knjizi o Jošui 1:5 i ponovljeno je kao obećanje NZ-nim vjernicima u Poslanici Hebrejima 13:5! Naša nada je u YHWH-inoj nepromjenjivoj veličanstvenoj naravi (npr. Izl 34:6; Neh 9:17; Ps 103:8; 145:8; Joel 2:13)!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 31:7-8

⁷Onda Mojsije pozva Jošuu i reče mu na očigled svega Izraela: "Budi jak i odvažan, jer ti ćeš ući s ovim narodom u zemlju za koju se GOSPODIN zakle njihovim ocima dati im je, i ti ćeš im je dati kao baštinu. ⁸GOSPODIN je onaj koji ide pred tobom; On će biti s tobom. On te neće iznevjeriti ili te napustiti. Nemoj se bojati ili se obeshrabriti."

31:7 Ovo je javni prijenos snage! To je ispunjenje 1:38 i 3:28!

31:8 "On će biti s tobom" Ovo je ponovo navedeno, "Ja ću biti s tobom", u stihu 23! Obećanje o YHWH-inoj osobnoj prisutnosti najveći je blagoslov koji može biti dan (usp. Izl 3:12; 4:12.15; 33:14-16; Pnz 4:37; Jš 1:5). To je razlog zašto se Njegovi vođe i narod ne smiju bojati ikoga ili ičega!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 31:9-13

⁹Tako Mojsije napisa ovaj zakon i preda ga svećenicima, sinovima Levijevim koji nose kovčeg saveza GOSPODINOVOG, i svim starješinama Izraela. ¹⁰Onda im Mojsije zapovjedi, govoreći: "Na kraju *svakih* sedam godina, u vrijeme godine oprosta dugova, na Blagdan sjenica, ¹¹kad sav Izrael dođe pojaviti se pred GOSPODINOM svojim Bogom na mjestu koje će On odabrati, ti ćeš čitati ovaj zakon pred svim Izraelom da te čuju. ¹²Skupi narod, muškarce i žene i djecu i tuđinca koji je u tvome gradu, tako da mogu čuti i učiti i bojati se GOSPODINA svoga Boga, i biti pozorni vršiti sve riječi ovoga zakona. ¹³Njihova djeca, koja nisu znala, čut će i učiti bojati se GOSPODINA tvoga Boga, tako dugo dok žive u zemlji u koju moraš ući prešavši Jordana da je zaposjedneš."

31:9 "Mojsije napisa ovaj zakon" Nekoliko puta u Petoknjžju rečeno je: "Mojsije napisa" (usp. Izl 17:14; 24:4.22; 34:1.27.28; Br 17:2.3; 33:2; Pnz 4:13; 5:22; 31:9.22). Mojsije je dao Zakon Izraelu kako bi dao uzor Božje volje za buduće naraštaje.

▣ **"svećenicima, sinovima Levijevim"** Zanimljivo je da postoji neka razlika u tome tko su točno "svećenicima":

1. Levijevo pleme (uvijek)
2. Aronovi sinovi (često).

Svi su svećenici leviti, ali svi leviti nisu svećenici.

▣ **"starješinama"** Ovo upućuje na plemenske starješine. U ovome stihu Mojsije je povjerio Zakon Izraelovim religijskim i svjetovnim (tj. plemenskim) vođama. Međutim, u stvarnosti, svi su izraelski vođe i zakoni bili viđeni kao religijski (tj. YHWH-ina volja). U Izraelu nije postojalo svjetovno nasuprot svetome. Sve je bilo sveto jer je sve pripadalo YHWH-i! Postojali su posebni dani i posebna mjesta, ali sve što se tiče života bilo je uređeno Božanskim naredbama!

31:10 Postoje dva nadnevka na koja se upućuje u ovome stihu:

1. jedan je bio svake godine, Blagdan sjenica:
 - a. Knjiga Izlaska 23:16-17; 34:22
 - b. Levitski zakonik 23:33-43
 - c. Ponovljeni zakon 16:13-15
2. drugi je bio svake sedme godine (tj. Subotnja godina):
 - a. Knjiga Izlaska 23:10.11
 - b. Levitski zakonik 25:1-7
 - c. Ponovljeni zakon 15:1-6.

Ovdje Mojsije redovitim obredima dodaje čitanje Saveza.

Blagdan sjenica bio je godišnji događaj koji je morao podsjetiti Izraela na YHWH-ina veličanstvena i silna djela izbavljenja iz Egipta te Njegovu opskrbu i prisutnost tijekom lutanja pustinjom. Ovaj Blagdan zahvalnosti za izbavljenje/oslobođenje, kao i obred slobode od duga, događao se svakih sedam godina (tj. Subotnje godine, usp. Lev 25). Uskladba ova dva događaja slobode bila je u savršeno vrijeme za preispitivanje Mojsijeva zavjetnoga zakona s veličanstvenim, od Boga učinjenim Savezom!

POSEBNA TEMA: BLAGDANI IZRAELA

- I. Mojsijevski godišnje Blagdani (usp. Izl 23:14-17; Lev 23; Br 28; Pnz 16).
- A. Od svih Židova muškaraca bilo je zahtijevano vršenje tri godišnja Blagdana (usp. Izl 23:14.17; 34:23) ako je moguće.
 - B. Ovi su Blagdani imali poljodjeljsko, kao i nacionalno značenje.
 - C. Svaki je bio dan odmora, šovanja, i zajedništva zajednice.
 - D. Tri zahtijevana godišnja Blagdana:
 - 1. Pasha (usp. Izl 12:1-14.21-28; Lev 23:4-14; Br 28:16-25; Pnz 16:1-8):
 - a. davanje zahvalnosti i posveta žetve ječma
 - b. slavljenje spomena na Izlazak
 - c. to je bilo slijeđeno osmodnevnim Blagdanom beskvasnoga kruha (usp. Izl 12:15-20; 34:18-20)
 - 2. Pedesetnica (Blagdan sedmica, usp. Izl 23:16; 34:22):
 - a. davanje zahvalnosti i posveta žetve pšenice
 - b. slavljenje spomena na davanje Tore Mojsiju na gori Sinaj rabinskim računanjem
 - c. vidi Levitski zakonik 23:15-21; Knjigu Brojeva 28:26-31
 - 3. Kolibe/Sjenice/Barake (Sukot [Sukkot – Blagdan sjenica – op.prev.]):
 - a. davanje zahvale za žetvu općenito
 - b. slavljenje spomena na početak razdoblja lutanja pustinjom
 - c. vidi Knjigu Izlaska 23:16; 34:22; Levitski zakonik 23:34-44; Ponovljeni zakon 16:13-17
 - d. to je bilo slijeđeno osmodnevnim slavljenjem (usp. Lev 23:36; Br 29:35-38).
 - E. Ostali godišnji Blagdani:
 - 1. Svečanost Nove godine (Roš-hašana):
 - a. vidi Levitski zakonik 23:23-25; Knjigu Brojeva 29:1-6
 - b. ovaj se dan odmora i žrtvovanja održavao prvoga dana Tišrija
 - c. vid Blagdana ovog dana, tako uobičajen u NZ-no vrijeme, neodređen je u Tori
 - 2. Dan pomirenja - “dan pokrivanja” ili Yom Kippur (samo jedan blagdanski dan):
 - a. dan odmora, posta, i pokajanja
 - b. obred za uklanjanje skupne nečistoće (šatora, svećenika, i naroda)
 - c. vidi Knjigu Izlaska 30:10; Levitski zakonik 16; 23:26-32; 25:9; Knjigu Brojeva 29:7-11
 - d. teško je točno objasniti kad je taj Blagdan bio ponovo uspostavljen nakon Izgnanstva.
- II. Ostali Mojsijevski dani Blagdana:
- A. Sabat [Subota]:
 - 1. tjedni dan odmora i šovanja
 - 2. vidi Knjigu Postanka 2:1-3; Izlazak 16:22-30; 20:8-11; 23:12; 31:12-16; Levitski zakonik 23:1-3; Brojevi 28:9-10.
 - B. Subotnja godina:
 - 1. svake sedme godine zemlja je otpočinula (nije sijana)
 - 2. vidi Knjigu Izlaska 23:10-11; Levitski zakonik 25:1-7; Ponovljeni zakon 15:1
 - 3. to je označavalo da je YHWH vlasnik zemlje i da ju je dao Izraelu
 - 4. svi su robovi bili oslobođeni (usp. Izl 21:2-6) i svi dugovi oprošteni (usp. Pnz 15:1-6).
 - C. Jubilarna godina:
 - 1. svake sedme Subotnje godine (tj. 50.-te godina)
 - 2. vidi Levitski zakonik 25:8-18; 27:17-24
 - 3. otpuštanje dugova i vraćanje zemlje, oslobađanje robova (usp. Lev 25:10,13, vrlo slično Subotnjoj godini)
 - 4. njeno uvođenje nikad nije zabilježeno.
 - D. Mjesečev mlađak:
 - 1. posebni prinosi i dan odmora
 - 2. vidi Knjigu Brojeva 10:10; 28:11-15
 - 3. moguće slavljenje uspomene na postavljanje Šatora (usp. Izl 40:2.17)

4. židovski kalendar temeljen je na mjesečevim ciklusima.

III. Ovi obredi i pravila pokazuju razvoj tijekom vremena. Ti Blagdani i postovi mogli su imati početak u poganskim kalendarima, ali bili su razvijeni u jedinstveno židovsko veličanje YHWH i posvetu YHWH-i. Prirodni (sezonski), poljodjelski (sađenje, kiša, i žetva), te nacionalni događaji (Izlazak, davanje Zakona, itd.) bili su usklađeni s posebno označenim vremenima godine za štovanje.

31:11 “na mjestu koje će On odabrati” Ovaj je stih u Mojsijevo vrijeme upućivao na okupljanje svega muškoga tri puta godišnje (usp. Lev 23) kod Šatora (usp. Izl 20:24; Pnz 12:5.11.13; 14:25; 15:20; 16:7.16; 17:8.10; 18:6; 26:2).

Kasnije bi moglo upućivati na središnje svetište u Jeruzalemu.

▣ **“ti ćeš čitati ovaj zakon pred svim Izraelom”** Ovo je bio događaj obnove Saveza. Zakon je bio jasno otkriven (tj. čitan) i Izrael se obvezao držati ga! Svi su iz Izraelova društva bili prisutni (usp. stihove 12-13), čak najnoviji naraštaj (tj. doba *Bar Mitzvah* [Bar Micve], npr. Iz 7:16).

Zakon nije bio samo za kasnijega kralja niti trenutačne vođe, nego za sve ljude kroz njihov naraštaj i čak za obitavajuće tuđince!

31:12 “mogu čuti... učiti... bojati se” Zabilježite napredovanje GLAGOLA:

1. “čuti” - BDB 1033, KB 1570, *Qal* IMPERFEKT, uobičajen u Ponovljenome zakonu, u značenju “čuti kao i činiti”
2. “učiti” - BDB 540, KB 531, *Qal* IMPERFEKT
3. “bojati se” - BDB 431, KB 432, *Qal* PERFEKT (vidi posljednji odlomak dolje)
4. “biti pozorni vršiti”:
 - a. BDB 1036, KB 1581, *Qal* PERFEKT
 - b. BDB 793, KB 889, *Qal* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA.

Zabilježite da se #1.2.3 ponovljene u stihu 13 odnose na nov naraštaj, koji još sad nije poznat (BDB 393, KB 390, *Qal* PERFEKT). Ovaj je Zakon morao biti poznat i održavan kroz umnožene naraštaje Izraela.

Na neki način ovo me napredovanje podsjeća na Ezru (usp. Ezra 7:10). Izrael se mora bojati ili štovati (BDB 431) YHWH-u (usp. 4:10; 14:23; 17:19), ali ne se bojati ikoga ili ičega drugoga!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 31:14-18

¹⁴Onda GOSPODIN reče Mojsiju: "Gledaj, vrijeme da ti umreš je blizu; pozovi Jošuu, i dodite u šator sastanka, da ga Ja mogu ovlastiti." Tako Mojsije i Jošua odoše i dodoše oni sami u šator sastanka. ¹⁵GOSPODIN se pojavi u šatoru u stupu oblaka, i stup oblaka stajaše na ulasku šatora sastanka. ¹⁶GOSPODIN reče Mojsiju: "Gledaj, ti ćeš počinuti sa svojim ocima; i ovaj će se narod dići i bludničiti sa stranim bogovima zemlje, u sredini u koju idu, i napustit će Me i slomiti Moj savez učinjen s njima. ¹⁷Tada će se Moj bijes raspaliti protiv njih u taj dan, i Ja ću ih napustiti i okrenuti Svoje lice od njih, i oni će biti uništeni, i mnoga će zla i nevolje doći na njih; tako da će oni reći u taj dan: 'Nije li to zato jer naš Bog nije među nama što su ova zla došla na nas?' ¹⁸Ali Ja ću zasigurno skriti Svoje lice u taj dan zbog svega zla koje će oni činiti, jer će se okrenuti drugim bogovima."

31:14 “pozovi... dodite” Ovo su dva IMPERATIVA:

1. “pozovi” - BDB 894, KB 1128, *Qal* IMPERATIV
2. “dodite” - BDB 426, KB 427, *Hithpael* IMPERATIV (ovo upućuje na službeno ovjeravanje od YHWH, usp. I. Sam 10:19, ili obnovu Saveza, usp. Jš 24:1).

▣ **“šator sastanka”** Izgleda kako su postojala dva šatora posebno povezanih s YHWH-om:

1. šator opisan u Knjizi Izlaska 25 - 27, u kojem je bio udomljen Kovčeg saveza i bio smješten u središtu izraelskoga tabora
2. Šator sastanka opisan u Izlasku 33:7-11, podignut izvan tabora Izraela, gdje je Mojsije odlazio kako bi se susreo s YHWH-om
3. uobičajeno oblak (tj. kojeg rabini nazivaju *Shekinah* [Šekina] Oblak Slave), koji je simbolizirao YHWH-inu osobnu prisutnost, očitovanog u #1, ali ovdje u #2 (usp. stih 15; Izl 33:9)

4. moguće je da se nekoliko ostalih referenci odnose na #2—Knjiga Izlaska 18:7-16; Brojevi 11:16.24.26; 12:4.

▣ **“da ga Ja mogu ovlastiti”** U stihu 7 Mojsije poziva Jošuu pred narod. Ovdje YHWH poziva Mojsija i Jošuu pred Sebe.

31:15 “(u) stupu oblaka” Ovaj isti stup oblaka bio je onaj što je odvojio djecu Izraela od egipatske vojske (usp. Izl 13:21-22). Ovaj stup oblaka ispunio je Hram kad je Izaija vidio Boga na “visoku i uzvišenu prijestolju” u Knjizi proroka Izaije 6. To je bio fizički simbol Božje prisutnosti. Ostao je s Izraelcima tijekom njihova lutanja pustinjom. Djelovao je na nekoliko načina:

1. pokazivao je YHWH-inu prisutnost
2. vodio je Izraelce od mjesta do mjesta
3. zasjenio ih je danju
4. osvjetljavao je njihov tabor noću.

Jednom kad su prešli Jordana, YHWH-ina je prisutnost bila očitovana u Kovčegu saveza, ali Oblak je nestao.

31:16 “ovaj će se narod dići i bludničiti” Ovo otkriva YHWH-ino predznanje o Izraelovu neprekidnome grijehu idolatrije (usp. 4:15-28; 31:29). Zabilježite napredovanje idolatrije u GLAGOLIMA:

1. “će se dići” - BDB 877, KB 1086, *Qal* PERFEKT, npr. Knjiga Izlaska 32:6
2. “bludničiti” - BDB 275, KB 275, *Qal* PERFEKT:
 - a. čin bluda:
 - (1) Levitski zakonik 21:7.9.14
 - (2) Ponovljeni zakon 22:21; 23:18
 - b. metaforički za Obećanu zemlju, Levitski zakonik 19:29
 - c. metaforički za brakove sa strancima:
 - (1) Izaija 23:17
 - (2) Jeremija 3:1
 - (3) Ezekiel 16:26.28
 - d. metaforički za idolatriju plodnosti:
 - (1) Izlazak 34:15.16
 - (2) Levitski zakonik 17:7; 20:5
 - (3) Ponovljeni zakon 31:16
3. “napustit će Me” - BDB 736, KB 806, *Qal* PERFEKT, usp. 28:20; Suci 10:6,10; Jeremija 1:16
4. “slomiti Moj savez” - BDB 830, KB 974, *Hiphil* PERFEKT, usp. 31:20; Levitski zakonik 26:15; Jeremija 11:10.

31:17 “Moj (će se) bijes raspaliti” Ovaj GLAGOL (BDB 354, KB 351, *Qal* PERFEKT) često je bio korišten za YHWH-in bijes:

1. protiv Mojsija, Knjiga Izlaska 4:14
2. protiv Izraela, Izlazak 22:24; 32:10; Brojevi 11:1.10; 32:10; Ponovljeni zakon 6:15; 7:4; 11:17; 31:17
3. protiv uhoda, Brojevi 12:9
4. protiv Balaama, Brojevi 22:22
5. protiv zemlje, Ponovljeni zakon 29:26.

▣ **“Ja ću ih napustiti i skriti Svoje lice od njih”** Ova dva GLAGOLA antropomorfistički opisuju poništenje Saveza. YHWH će njima učiniti ono što su oni učinili Njemu (usp. stih 16):

1. “Ja ću ih napustiti” - BDB 736, KB 806, *Qal* PERFEKT
2. “skriti Svoje lice od njih” - BDB 711, KB 771, *Hiphil* PERFEKT (usp. stih 18; 32:20; Iz 59:2; 64:7). Ovo je idiom za obrat zajedništva i blagoslova temeljem Saveza.

Posljedice su:

1. bit će uništeni:
 - a. GLAGOL, “biti” - BDB 224, KB 243, *Qal* PERFEKT
 - b. uništeni/proždrijeti - BDB 37, KB 46, *Qal* INFINITIVNA GRADA
2. doći će mnoga zla i nevolje:
 - a. “doći će” - BDB 592, KB 619, *Qal* PERFEKT

- b. zlo - BDB 949
 - c. nevolje - BDB 865 I
3. YHWH-ina prisutnost (usp. stihove 6.8) neće biti s njima (tj. “naš Bog nije među nama”).

31:18 Prijetnja iz stiha 17 (tj. “skrit ću Svoje lice od njih”) ponovljena je s posebnim naglaskom (*Hiphil* INFINITIVNI APSOLUT i *Hiphil* IMPERFEKT).

▣ **“drugim bogovima”** *Jewish Study Bible* tvrdi da bi “naš Bog” iz stiha 17 morao biti preveden “naši bogovi” te da se odnosi na “drugim bogovima” iz stiha 18 (usp. P. 439).

Prvi pojam (BDB 43) izgleda da je oblik jednine izveden od *Elohim* (BDB 43) u stihu 18. Prvi pojam može biti upotrijebljen za poganskoga boga (usp. II. Ljet 32:15; Dn 11:37), ali i za YHWH-u (usp. Pnz 32:15.17; Ps 50:22; 114:7; 139:19; Izr 30:5; Iz 44:8).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 31:19-22

¹⁹“Zato sad, piši ovu pjesmu za sebe, i nauči je sinove Izraela; stavi je na njihove usne, tako da ta pjesma može biti svjedok za Mene protiv sinova Izraela. ²⁰Jer kad ih Ja uvedem u zemlju u kojoj teče mlijeko i med, za koju se zakleh njihovim ocima, i kad budu jeli i budu zadovoljni i postanu bogati, onda će se okrenuti drugim bogovima i služiti im, i prezreti Me i slomiti Moj savez. ²¹Onda će se dogoditi, kad mnoga zla i nevolje dođu na njih, da će ova pjesma svjedočiti pred njima kao svjedok (jer ona neće biti izgubljena s usana njihovih potomaka); jer Ja znam njihovu nakanu koju razvijaju danas, prije nego sam ih Ja doveo u zemlju za koju se zakleh.” ²²Tako Mojsije napisa tu pjesmu istoga dana, i nauči je sinove Izraela.

31:19 “piši ovu pjesmu za sebe” Ovo će biti svjedok za Boga protiv budućih djela Izraela. To je, naravno, zakonska metafora (usp. 4:26; 30:19; 31:28; Jš 24:22)! Izrael je bio odgovoran za upućivanje svakoga novog naraštaja u YHWH-in Zakon!

31:20 “kad budu jeli i budu zadovoljni i postanu bogati, onda će se okrenuti drugim bogovima” Najteža vremena za Božji narod su ona u vremenima velikoga napretka! Skloni smo zaboraviti tako olako (usp. 6:10-15; 8:11-20; 32:15-18).

▣ Zabilježite silazno napredovanje prema pobuni:

- 1. okrenut će se drugim bogovima - BDB 815, KB 937, *Qal* PERFEKT, usp. stih 18; 29:18; 30:17
- 2. služiti im - BDB 712, KB 773, *Qal* PERFEKT, usp. 4:19; 7:4; 8:19; 11:16; 13:6.13; 17:3; 28:14.36.64; 29:18.26; 30:17
- 3. prijezirno odbaciti - BDB 610, KB 658, *Piel* PERFEKT, usp. Knjigu Brojeva 14:11.23; Izaija 1:4
- 4. slomiti Moj Savez - BDB 830, KB 974, *Hiphil* PERFEKT, usp. stih 16; Levitski zakonik 26:15; Jeremija 11:10; 31:32.

31:21 “kad mnoga zla i nevolje dođu na njih” Ova zla i nevolje bila su spomenuta u stihu 17 i pretkazana u 4:30.

▣ **(jer ona neće biti izgubljena s usana njihovih potomaka)** Ovo je obećanje o vjernome Ostatku i nastavljenoj spoznaji YHWH-inog Zakona.

▣ **“nakanu”** Hebrejska riječ *yetzer* ponekad je prevedena “zamišljanje srca” (BDB 428 I, može biti u pozitivnome smislu, Iz 26:3). Ovo je SZ-ni način kazivanja da YHWH zna nakanu prema pobuni koja je u čovječanstvu (tj. Post 6:5; 8:21; Ps 103:14; Jer 18:23).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 31:23

²³Onda On ovlasti Jošuu sina Nunova, i reče: "Budi jak i odvažan, jer ti ćeš dovesti sinove Izraela u zemlju za koju im se Ja zakleh, i Ja ću biti s tobom."

31:23 Mojsije je kazivao ove riječi Izraelu u 31:6. Mojsije je kazivao ove riječi Jošui u 31:7 (usp. 1:38; 3:28). Sad (stih 23) YHWH govori ove riječi izravno Jošui (usp. Jš 1:6.7.9), koji je stupio s Mojsijem na vrata Šatora:

1. “budi jak” - BDB 304, KB 302, *Qal* IMPERATIV
2. “budi odvažan” - BDB 54, KB 65, *Qal* IMPERATIV.

▣ “**Ja ću biti s tobom**” Ova izjava poistovjećuje ZAMJENICU “on” u stihu 23a. To je YHWH-in najveći dar (usp. Izl 3:12; 4:12.15; 33:14-16; Pnz 4:37; 31:6.8; Jš 1:5)!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 31:24-29

²⁴Dogodi se, kad Mojsije dovrši pisanje riječi ovoga zakona u knjigu dok sve nisu bile dovršene, ²⁵da Mojsije zapovjedi levitima koji nošahu kovčeg saveza GOSPODINOVOG, govoreći: ²⁶“Uzmite ovu knjigu zakona i stavite je uz kovčeg saveza GOSPODINA vašeg Boga, jer tamo mora ostati kao svjedok protiv vas. ²⁷Jer ja znam vašu pobunu i vašu tvrdoglavost; gledajte, dok sam ja još uvijek živ s vama danas, vi ste se pobunili protiv GOSPODINA; koliko ćete onda više, onda, nakon moje smrti? ²⁸Skupite mi sve starješine vaših plemena i vaših časnika, tako da mogu kazati ove riječi u njihovo uho i pozvati nebesa i zemlju svjedočiti protiv njih. ²⁹Jer ja znam da nakon moje smrti vi ćete činiti pokvareno i okrenuti se od puta kojeg vam zapovjedih; i zlo će vas snaći u kasnijim danima, jer ćete raditi ono što je zlo u očima GOSPODINOVIM, izazivajući Ga na bijes radom svojih ruku.”

31:26 “uz kovčeg” KJV ima “u”, ali bolji je prijevod “uz” (NKJV, NRSV, TEV, NJB, usp. Izl 25:16; I. Kr 8:9); a za “kovčeg” vidi Knjigu Izlaska 25:10-22.

U SZ-u je očividno da su samo dvije kamene ploče na kojima je od Boga napisano Deset zapovijedi (Izl 31:18) bile sadržaj u Kovčegu (kao i dijelovi prvih koje je Mojsije slomio, npr. Izl 32:19; 34:1). Postoje još tri druga predmeta koji su bili smješteni uz Kovčeg:

1. posuda u kojoj je bila mana, Knjiga Izlaska 16:33-34
2. Aronov štap koji je propupao, Brojevi 17:10
3. ova prepiska Zakona pisana od Mojsija.

Međutim, morala je postojati neka zbrka o tome unutar rabinskih krugova, jer autor Poslanice Hebrejima tvrdi da je Kovčeg sadržavao kamene ploče #1 i #2 (usp. Heb 9:4).

▣ “saveza” Vidi Posebnu temu u 4:13.

31:27 “Jer ja znam vašu pobunu i vašu tvrdoglavost” Mojsije je iskusio Izraelove pobunjeničke nakane (usp. stih 21) tijekom svoga života (usp. 9:7-29).

▣

NASB	“tvrdoglavost”
NKJV	“tvrda šija”
NRSV, TEV	“tvrdoglav”
NJB	“tvrdokorno”

Ovaj je pojam složenica od “vrat” (BDB 791) i “tvrdo” ili “teško” (BDB 904). Izrael je često bio opisan ovom nelaskavom složenicom (usp. Izl 32:8; 33:3.5; 34:9; Pnz 9:6.13; 31:27). GLAGOL je upotrijebljen u Ponovljenome zakonu 10:16; II. Knjizi o Kraljevima 17:14; Nehemiji 9:16.17.29; Jeremiji 7:26; 17:23; 19:15. Ista je misao izražena u Izaiji 48:4 i Ezekielu 2:4; 3:7.

U smislu stihovi 27-29 su proročki, temeljeni na prošlim djelovanjima Izraela. Ova ista vrsta proročanstva također je nađena u Knjizi o Jošui 24:19-20. Izraelovi najbolji napori nisu bili dovoljni. Prvi Savez neće uspjeti obnoviti namjeravanu prisnost između YHWH i Njegova najvišega stvorenja (tj. čovječanstva) u Edenskome vrtu. Za to je trebao Novi savez (usp. Jer 31:31-34; Ez 36:22-38) temeljen na YHWH-inim djelovanjima. Čovječanstvo je bilo neizlječivo pobunjeničko (usp. Post 6:5; 8:21; Jer 17:9).

31:28 Ovaj stih ima tri imperativna GLAGOLA:

1. “skupite” - BDB 874, KB 1078, *Hiphil* IMPERATIV
2. “kazati” - BDB 180, KB 210, *Piel* KOHORTATIV
3. “pozvati” - BDB 729, KB 795, *Hiphil* KOHORTATIV.

Mojsije je oslovio vođe (tj. starješine i časnike), koji su simbolizirali čitav Izrael, izravno. Ovo može upućivati na predstavničko nacionalno vijeće (npr. Suci 21:16).

▣ **“nebesa i zemlju svjedočiti protiv njih”** Ova ovjera svjedoka često je bila spomenuta u okvirima Saveza (usp. 4:26; 30:19; 31:28; 32:1).

U ovome poglavlju su također dva druga svjedoka:

1. Mojsijeva Pjesma, stihovi 19.21
2. svitak Zakona, stih 26.

31:29 Zabilježite silazno napredovanje proročanstava nakon Mojsijeve smrti (usp. Jš 24:19-28):

1. činit ćete pokvareno - BDB 1007, KB 1469, oba *Hiphil* IMPERFEKT i INFINITIVNI APSOLUTE, usp. 4:16.25; 9:12
2. okrenuti se od puta - BDB 693, KB 747, *Qal* PERFEKT
3. radit ćete ono što je zlo (BDB 948 II) u očima Gospodinovim - BDB 793 I, KB 889, *Qal* IMPERFEKT
4. izazivajući Ga na bijes radom njihovih ruku (BDB 795 i 388, tj. idolatrija) – BDB 494, KB 491, *Hiphil* INFINITIVNA GRAĐA, usp. 4:25; 9:18; 32:16; I. Knjiga o Kraljevima 16:7; II. Kraljevima 17:7; 21:6; Jeremija 25:6.7; 32:30; 44:8.

31:30 Ovaj stih mora ići u poglavlje 32.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto Bog mijenja vođe?
2. Kako se u ovome poglavlju odnose Božje predznanje i ljudski odabir?
3. Zašto se Izrael okrenuo od Boga?

PONOVLJENI ZAKON 31:30-32:20

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mojsijeva Pjesma (31:30-32:47)	Mojsijeva Pjesma (31:30-32:47)	Mojsijeva Pjesma (31:30-32:44)	Izrael se okuplja da čuje Pjesmu (31:28-32:44)
32:1-14 (stihovi 1-6)	32:1-43 (stihovi 1-3) stihovi 4-9)	32:1-43 (stihovi 1-3) (stihovi 4-6) (stihovi 7-9) (stihovi 10-12)	32:1-44 (stihovi 1-3) (stihovi 4-9)
(stihovi 7-9) (stihovi 10-12)	(stihovi 10-27)	(stihovi 13-14) (stihovi 15-18) (stihovi 19-22) (stihovi 23-27) (stihovi 28-33)	(stihovi 10-11) (stihovi 12-14)
(stihovi 13-14)		(stihovi 34-38)	(stihovi 15-39)
32:15-18		(stihovi 39-42) (stih 43)	
32:19-22	(stihovi 28-33)	(stih 44)	
32:23-27	(stihovi 34-38)	Mojsijeve konačne upute 32:45-47	(stihovi 40-42) (stih 43) (stih 44)
32:28-33	(stihovi 39-42)		Zakon, izvor života 32:45-47
32:34-43	32:44-47		Mojsijeva smrt prorečena 32:48-52
(stihovi 34-35) (stihovi 36-38) (stihovi 39-42) (stih 43)			
32:44-47			
Mojsije mora umrijeti na brdu Nebo 32:48-52	32:48-52	32:48-52	

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

UVID U TEKST STIHOVA

- A. Ovo može biti književna vrsta drevnoga Bliskog Istoka kojom vođa daje svoj zadnji blagoslov, upozorenje, i proročanstvo pred svoju smrt:
1. Jakov – Knjiga Postanka 49 (također poetski oblik)
 2. Mojsije – Ponovljeni zakon 29:2 - 34:12
 3. Jošua – Knjiga o Jošui 23:1 - 24:33
 4. Samuel – I. Knjiga o Samuelu 12
 5. David – I. Knjiga o Kraljevima 2:1-9.
- B. Neki znanstvenici vide ovu Pjesmu: (1) u svjetlu uzorka Hetitskih rasprava, ali (2) drugi je vide kao sudsku pozornicu. U okviru Knjige Ponovljenoga zakona, mogućnost 2 izgleda boljom, iako čitava Knjiga Ponovljenoga zakona odgovara uzorku druge tisućljetne rasprave (što daje dokaz o Mojsijevu autorstvu).
- C. Pjesma je drevna (arhaičan oblik). Gotovo svi znanstvenici pretpostavljaju da ona ide unatrag u drevna vremena povijesti Izraela.
- D. Postoje mnoga smjerenja na pjesme u SZ-u, poglavito Psalmi i Knjiga Izaije. One su pjevane u vremenima pobjede:
1. straža egipatske palače bila je uništena u Crvenome moru, Knjiga Izlaska 15
 2. pred ulazak u Transjordaniju, Knjiga Brojeva 21:17
 3. kanaanska vojska Hasora bila je uništena, Suci 5
 4. Babilon je bio uništen (Iz 13) YHWH-inim Mesijom (Iz 11), Knjiga proroka Izaije 12:5.
- E. Hebrejsko pjesništvo.

POSEBNA TEMA: HEBREJSKO PJESNIŠTVO

I. UVOD

- A. Ova vrsta književnosti čini 1/3 Staroga zavjeta. To je posebice uobičajeno u “Prorocima” (svi osim Hagaja i Malahije sadržavaju pjesme) i dijelovi “Spisa” Hebrejskoga kanona.
- B. To je vrlo različito od engleskoga pjesništva. Englesko se pjesništvo razvijalo iz grčkoga i latinskoga pjesništva, koje je prvenstveno bilo temeljeno na zvuku. Hebrejsko pjesništvo ima mnogo zajedničkoga s kanaanskim pjesništvom. U osnovi ono je misao koja je imala temelj u uravnoteženim, usporednim redovima.
- C. Arheološko otkriće sjeverno od Izraela kod Ugarita (Ras Shamra [Raš Šamra]) pomoglo je znanstvenicima razumjeti SZ-no pjesništvo. Ovo pjesništvo iz XV. st.pr.Kr očito ima književnih veza s biblijskim pjesništvom.

II. OPĆE OSOBINE PJESNIŠTVA

- A. Vrlo je zbijeno.
- B. Nastoji izraziti istinu, osjeća je ili iskustva u slici.
- C. Prvenstveno je pisano a ne usmeno. Izvanredno je građeno. Građa je bila izražena u:
1. uravnoteženim redcima (paralelizam)
 2. igrama riječi
 3. igrama zvuka.

III. GRAĐA (R. K. Harrison, *Introduction to the Old Testament*, str. 965-975)

- A. Bishop Robert Lowth u svojoj knjizi, *Lectures on the Sacred Poetry of the Hebrews* (1753.) bio je prvi koji je obilježio biblijsko pjesništvo kao uravnotežene redove misli. Većina suvremenih engleskih prijevoda oblikovani su tako da pokažu retke pjesništva:
1. istoznačnice – redci izražavaju istu misao u različitim riječima:

- a. Psalmi 3:1; 49:1; 83:14; 103:13
 - b. Izreke 19:5; 20:1
 - c. Izaija 1:3,10
 - d. Amos 5:24; 8:10
2. proturječnost – redci izražavaju oprečne misli pomoću suprotivosti ili izjavljivanjem pozitivnoga ili negativnoga:
 - a. Psalmi 1:6; 90:6
 - b. Izreke 1:29; 10:1.12; 15:1; 19:4
 3. umjetno – naredna dva ili tri retka razvijaju misao - Psalam 1:1-2; 19:7-9; 29:1-2
 4. chiasmic – uzorak pjesništva koji izražava poruku u silaznome ili uzlaznome redu. Glavna točka nalazi se u sredini uzorka.
- B. Charles A. Briggs u svojoj knjizi, *General Introduction to the Study of Holy Scripture* (1899.) razvio je naredni stupanj raščlambe hebrejskoga pjesništva:
1. u slici (simboličan) – jedna je rečenica doslovna a druga metaforička, Psalmi 42:1; 103:3
 2. klimatska ili kao stuba – rečenice otkrivaju istinu u uzlaznome obliku, Psalmi 19:7-14; 29:1-2; 103:20-22
 3. introvertna – niz rečenica, uobičajeno je najmanje četiri povezano unutarnjom građom retka 1 s 4 i 2 s 3 - Psalam 30:8-10a.
- C. G. B. Gray u svojoj knjizi, *The Forms of Hebrew Poetry* (1915.), razvio je zamisao uravnoteženih rečenica unaprijed:
1. potpunom ravnotežom – gdje je svaka riječ u retku jedan ponovljena ili uravnotežena riječju u retku dva, Psalam 83:14 i Izaija 1:3
 2. nepotpunom ravnotežom – gdje rečenice nisu iste duljine, Psalmi 59:16; 75:6.
- D. Danas postoji rastuće prepoznavanje književnoga uzorka građe u hebrejskome nazvanog chiasm, koji uobičajeno obilježava broj usporednih redaka (a,b,b,a; a,b,c,b,a) oblikovanih kao lik pješčanog sata, često je naglašen središnji redak (redci).
- E. Vrsta zvučnih uzoraka nađenih u pjesništvu općenito, ali ne često u istočnjačkome pjesništvu:
1. igra alfabela (akrostih [pjesma u kojoj početna slova stihova ili strofa čine neku smislenu riječ, ime ili rečenicu – op.prev.], usp. Ps 9;34;37;119; Izr 31:10 i dalje; Tuž 1 - 4)
 2. igra suglasnika (aliteracija [upotrebljavanje riječi koje počinju istim glasom – op.prev.], usp. Ps 6:8; 27:7; 122:6; Iz 1:18-26)
 3. igra samoglasnika (asonancija [glasovna figura koja nastaje ponavljanjem istih samoglasnika radi postizanja zvukovnog ugođaja, ritma ili glasovnih učinaka – op.prev.], usp. Post 49:17; Izl 14:14; Ez 27:27)
 4. igra ponavljanja sličnog zvučanja riječi različitih značenja (paronomasija)
 5. igra riječi koje, kad su istaknute, zvuče kao stvari koje imenuju (onomatopeja)
 6. posebno otvaranje i zatvaranje (uključeno).
- F. Postoji nekoliko vrsta pjesništva u Starome zavjetu. Neke se odnose na temu a neke se odnose na oblik:
1. pjesma posvećenja – Knjiga Brojeva 21:17-18
 2. pjesme rada - (smjeraju na ali nisu objavljene u Sucima 9:27); Izaija 16:10; Jeremija 25:30; 48:33
 3. balade - Brojevi 21:27-30; Izaija 23:16
 4. pjesme o pijenju - negativno, Izaija 5:11-13; Amos 6:4-7, i pozitivno, Izaija 22:13
 5. spjevovi o ljubavi – Pjesma nad pjesmama, svadbena zagonetka - Suci 14:10-18, svadbena pjesma - Psalam 45
 6. tužaljke/naricaljka - (smjera na ali nije zabilježeno u II. Sam 1:17 i II. Ljet 35:25; II. Sam 3:33; Ps 27; 28; Jer 9:17-22; Tuž; Ez 19:1-14; 26:17-18; Nah 3:15-19)
 7. ratne pjesme - Postanak 4:23-24; Izlazak 15:1-18.20; Brojevi 10:35-36; 21:14-15; Jošua 10:13; Suci 5:1-31; 11:34; I. Samuelova 18:6; II. Samuelova 1:18; Izaija 47:1-15; 37:21
 8. posebno blagoslivljanje ili blagoslovi vođe - Postanak 49; Brojevi 6:24-26; Ponovljeni zakon 32; II. Samuelova 23:1-7
 9. tekstovi o magiji - Balaam, Brojevi 24:3-9
 10. spjevovi o svetosti - Psalmi

11. spjevovi u akrostihu - Psalmi 9;34;37;119; Izreke 31:10 i dalje te Tužaljke 1-4
12. prokletstva - Brojevi 21:22-30
13. spjevovi poruge - Izaija 14:1-22; 47:1-15; Ezekiel 28:1-23
14. knjiga ratnih spjevova (Jashar) - Brojevi 21:14-15; Jošua 10:12-13; II. Samuelova 1:18.

IV. VODIČ ZA TUMAČENJE HEBREJSKOGA PJSNIŠTVA

- A. Tražite središnju istinu kitice ili strofe (to je kao odlomak u prozi). RSV je bio prvi suvremeni prijevod za poistovjećivanje pjesništva prema kiticama. Usporedite suvremene prijevode za korisne uvide.
- B. Poistovjetite slikovit jezik te ga izrazite u prozi. Zapamtite ova vrsta književnosti vrlo je zbijena, više je ostavljeno za čitatelja da je upotpuni.
- C. Budite sigurni da se dulje pjesme usmjerene prema predmetu odnose na njihov književni okvir (često čitava knjiga) i povijesnu pozadinu.
- D. Knjiga o Sucima 4 i 5 vrlo su korisne da se vidi kako pjesništvo iskazuje povijest. Knjiga o Sucima 4 je proza a Knjiga o Sucima 5 je pjesma o istome događaju (također usporedite Izl 14 i 15).
- E. Pokušajte poistovjetiti vrstu uključenoga paralelizma, ili istoznačnosti, oprečnosti, ili umjetnoga. Ovo je veoma važno.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 31:30

³⁰Onda Mojsije progovori na uši sve Izraelove skupštine riječi ove pjesme, sve do samoga završetka:

31:30 “Onda Mojsije progovori... riječi ove pjesme” Ovaj stih mora ići s poglavljem 32 Ponovljenoga zakona. Zabilježite da ga NASB označava kao početak odlomka sa završnim dvotočjem, ne razdobljem (usp. JPSOA).

▣ **“na uši sve Izraelove skupštine”** Neki se pita koliko je ljudi činilo ovu skupštinu. Treba uključiti muškarce, žene, i stariju djecu ili obrazac od 31:12. Ali ovo upućuje na mjesto ili grad. Koliko je ljudi bilo kadro čuti kad govori jedan čovjek? Uobičajeno je vođa govorio:

1. plemenskim vođama i oni su to prenosili dalje (usp. 31:28)
2. levitima i oni su to prenosili dalje.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 32:1-14

¹“Slušajte, o nebesa, i pustite me govoriti;

I pustite zemlji čuti riječi usta mojih.

²Pustite da moj nauk daždi kao kiša,

Moj govor neka pada kao rosa,

Kao kapljice po svježoj travi

I kao pljusak po bilju.

³Jer objavljujem ime GOSPODINOVO;

Pripisujem veličanstvo našem Bogu!

⁴Stijena! Njegovo je djelo savršeno,

Jer svi su Njegovi putovi pravi;

Bog vjernosti i bez nepravde,

Pravedan je i čestit On.

⁵Oni djelovahu pokvareno prema Njemu,

Oni nisu Njegova djeca, zbog njihova poroka;

Nego su izopačen i nepošten naraštaj.

⁶Vračaš li tako GOSPODINU,

O glupavi i ludi narode?

Nije li On tvoj Otac koji te kupio?

On te stvorio i učvrstio.

⁷Spomeni se dana pradavnih,

Obazri se na godine svih naraštaja.
 Pitaj svoga oca, i on će te izvijestiti,
 Svoje starješine, i oni će ti reći.
⁸Kad je Previšnji dao narodima njihovu baštinu,
 Kad je odvojio sinove čovječje,
 On postavi granice narodima
 Prema broju sinova Izraelovih.
⁹Jer GOSPODINOVA je svojina Njegov narod;
 Jakov je udio Njegove baštine.
¹⁰On ga nađe u pustinjskoj zemlji,
 I u strašnoj pustoši divljine;
 On ga opasa, On ga zbrine,
 On ga čuvaše kao zjenicu Svoga oka.
¹¹Kao orao što se diže nad svojim gnijezdom,
 Kako bi kružio nad svojim mladim,
 On raširi Svoja krila i uhvati ih,
 On ih dovede pod Svoja pera.
¹²GOSPODIN sâm ga je vodio,
 I nije bilo tuđega boga da ide s njim.
¹³On ga dovede na visoka mjesta zemlje,
 I on je jeo plod polja;
 I On ga podoji medom iz stijene,
 I uljem iz kremene stijene,
¹⁴Skutom od krave, i mlijekom od stada,
 S pretilinom od janjaca, i ovnovima, vrstom bašanskom, i kozama,
 Najfinijom pšenicom –
 I krvlju grožđa od kojeg si pio vino."

32:1-3 Postoji niz imperativnog jezika:

1. u stihu 1 tri povezanih na slušanje:
 - a. "slušajte" - BDB 24, KB 27, *Hiphil* IMPERATIV
 - b. "govoriti" - BDB 180, KB 210, *Piel* KOHORTATIV
 - c. "čuti" - BDB 1033, KB 1570, *Qal* IMPERFEKT korišten u ZAPOVJEDNOME smislu
2. u stihu 2 dva povezanih s vlagom:
 - a. "daždi" - BDB 791, KB 887, *Qal* IMPERFEKT korišten u ZAPOVJEDNOME smislu
 - b. "pada" - BDB 633, KB 683, *Qal* IMPERFEKT korišten u ZAPOVJEDNOME smislu
3. u stihu 3 "objavljujem" - BDB 396, KB 393, *Qal* IMPERATIV (moguće "naviještam" kao *Qal* IMPERFEKT također je upotrijebljen u KOHORTATIVNOME smislu, što daje uravnoteženu građu kao u stihovima 1 i 2).

32:1 "o nebesa... zemlji" Ovo su dvije trajne stvari (usp. Mih 6:1-2). Postojala je potreba za dva svjedoka za potvrdu istine (usp. 4:26; poglavlja 4 i 31-32 [usp. 30:19; 31:28; 32:1] oblikuju književni razred). Ova "nebesa" predstavljaju nebeski svod (usp. Post 1:1). Taj je izričaj sličan onome kako Izaija uvodi YHWH-in sudski slučaj (usp. Iz 1:2).

32:2 Vlaga je bila upotrijebljena kao analogija kakvoćama života danih Božjom riječju. Upotrijebljene su četiri različite riječi za kišu (BDB 564, 378, 973, 914). Ovo je također moguće smjerenje na YHWH-u kao davatelja plodnosti, ne na *Baala* (usp. 11:14.17; 28:12.24; 33:28).

32:3 "ime GOSPODINOVO" Hebrejska su imena bila vrlo važna kao ona koja predstavljaju narav. Rabini su rekli da "Gospodinovo" odražava Boga u Njegovoj ljubavi, dobrostivosti, i milosti. Vidi Posebnu temu u 1:3.

▣ U stihovima 3-4 zabilježite nekoliko pridjeva upotrijebljenih za opis Izraelova Boga:

1. “veličanstvo” - BDB 152, usp. 3:24; 5:24; 9:26; 11:2; 32:3; Knjiga Brojeva 14:19
2. Njegovo je djelo savršeno” - BDB 1071, u značenju “blagotvorno”, “imajući cjelokupnost”:
 - a. korišteno za Božje djelo, Ponovljeni zakon 32:4
 - b. korišteno za Božji put, Psalam 18:31
 - c. korišteno za Božji Zakon, Psalam 19:8
3. “svi su Njegovi putovi pravi” - BDB 1048, usp. Post 18:25; Psalam 33:5; 37:28; 99:4; 111:7; Izaija 5:16; 28:17; 30:18; 61:8
4. “Bogu vjernosti” - BDB 53, usp. Psalam 36:5; 88:11; 89:1.2.5.8.24.33.49; 92:2, 119:90; Izaija 25:1; Hošea 2:22
5. “Bogu ... bez nepravde” - BDB 732, usp. Job 34:10, ovo je osuđeno u Njegovu narodu, Levitski zakonik 19:15.35; Ponovljeni zakon 25:16
6. “pravedan je ... On” - BDB 843, usp. Job 34:17; Psalam 116:5; 119:137; 129:4; 145:17
7. “čestit (je) On” - BDB 449, usp. Psalam 25:8; 92:15.

▣ **“Bogu”** Ovo je iz hebrejske riječi *Elohim*. Vidi Posebnu temu u 1:3.

32:4 “Stijena” Ovaj naslov (BDB 849) bio je korišten za Boga u stihovima 15.18.30, te Ps 18:1-2; 19:14; II. Knjiga o Samuelu 22:2 i dalje; Psalam 78:35; Izaija 44:8. Govori o (1) jakosti, stalnosti, nepromjenjivoj naravi jedinoga pravog Boga ili (2) Bog kao silna, neosvojiva utvrda.

▣ **“savršeno”** Hebrejska riječ (BDB 1071) znači “samo-dostatno”, “čitavo”, “potpuno” (usp. II. Sam 22:31; Ps 18:30). Zabilježite različite načine kojima je YHWH označen (tj. “veličanstvo Božje”, stih 3):

1. Njegovo je djelo savršeno - BDB 1071
2. svi su Njegovi putovi pravi - BDB 1048
3. Bog vjernosti - BDB 53
4. Bog bez nepravde - BDB 732
5. On je pravedan - BDB 843
6. On je čestit - BDB 449.

Kakav snažan opis Boga stvaranja i spasenja. Bog u kojeg se svi ljudi mogu pouzdati i osloniti (npr. za druge osobine vidi Izl 34:6; Br 14:18; Pnz 4:31; Neh 9:17; Ps 103:8; 145:8).

▣ **“Bog vjernosti”** Ova je ista riječ (BDB 53) bila upotrijebljena u stihu 20 upućujući na čovjekova djelovanja. Prevedena je kao “vjera” u Knjizi proroka Habakuka 2:4, “pravednik će živjeti vjerom”. To pokazuje prvenstveno da se Bog oblači Svojom vjernošću a stih 20 pokazuje prvenstveno da On Svoju djecu oblači vjerom. Vjera i milost oboje su biblijske zamisli radije negoli samo NZ-ne zamisli. Jedini način odaziva Božjoj milosti jeste kroz vjeru.

POSEBNA TEMA: VJERA, POVJERENJE, ILI POUZDANJE (*Pistis* [IMENICA], *Pisteuō*, [GLAGOL], *Pistos* [PRIDJEV])

- A. To je veoma važan pojam u Bibliji (usp. Heb 11:1.6). Bio je subjekt Isusova ranoga propovijedanja (usp. Mk 1:15). Postoje najmanje dva zahtjeva Novoga saveza: pokajanje i vjera (usp. 1:15; Djela 3:16.19; 20:21).
- B. Njegova etimologija
 1. Pojam “vjera” u SZ-u znači odanost, vjernost, ili pouzdanost i bio je opis Božje naravi, ne naše.
 2. Dolazi iz hebrejskoga pojma (*emun*, *emunah*), što znači “biti siguran ili stalan”. Spasavajuća vjera je mentalno prihvaćanje (skup istina), moralno življenje (način života), te prvenstveno odnosna (dobrodošlica osobe) i voljna predanost (odluka) toj osobi.
- C. Njegova SZ-na uporaba

Mora biti naglašeno da Abrahamova vjera nije bila u budućega Mesiju, nego u Božje obećanje da će imati dijete i potomstvo (usp. Post 12:2; 15:2-5; 17:4-8; 18:14). Abraham se odazvao tome obećanju pouzdavajući se u Boga. On je ipak imao sumnju i poteškoća s ovim obećanjem, koje je uzelo trinaest

godina da bude ispunjeno. Njegova je nesavršena vjera, međutim, bila prihvaćena od Boga. Bog je voljan raditi s neispravnima ljudskim bićima koji se odazivlju Njemu i Njegovim obećanjima u vjeri, čak iako je ta vjera veličine gorušičinog sjemena (usp. Mt 17:20).

D. Njegova NZ-na uporaba

Pojam “povjerova” iz grčkoga je pojma (*pisteuō*) koji također može biti preveden “povjerenje”, “vjera”, ili “pouzdanje”. Primjerice, IMENICA se ne pojavljuje u Evanđelju po Ivanu, ali GLAGOL je korišten često. U Ivanu 2:23-25 postoji neizvjesnost o iskrenosti predanosti mnoštva Isusu iz Nazareta kao Mesiji. Ostali primjeri ove površne uporabe pojma “povjerenje” su u Ivanu 8:31-59 te Djelima apostolskim 8:13.18-24. Istinska biblijska vjera više je od početnoga odaziva. Ona mora biti slijeđena tijekom učenja (usp. Mt 13:20-22.31-32).

E. Njegova uporaba s PRIJEDLOGOM

1. *eis* znači “u”. Ova jedinstvena građa naglašava da vjernici stavljaju svoje pouzdanje/vjeru u Isusa:
 - a. u Njegovo ime (Iv 1:12; 2:23; 3:18; I. Iv 5:13)
 - b. u Njega (Iv 2:11; 3:15.18; 4:39; 6:40; 7:5.31.39.48; 8:30; 9:36; 10:42; 11:45.48; 17:37.42; Mt 18:6; Djela 10:43; Fil 1:29; I. Pt 1:8)
 - c. u Mene (Iv 6:35; 7:38; 11:25.26; 12:44.46; 14:1.12; 16:9; 17:20)
 - d. u Sina (Iv 3:36; 9:35; I. Iv 5:10)
 - e. u Isusa (Iv 12:11; Djela 19:4; Gal 2:16)
 - f. u Svjetlo (Iv 12:36)
 - g. u Boga (Iv 14:1)
2. *en* znači “u” kao u Ivanu 3:15; Marku 1:15; Djelima apostolskim 5:14
3. *epi* znači “u” ili na, kao u Mateju 27:42; Djelima apostolskim 9:42; 11:17; 16:31; 22:19; Rimljanima 4:5.24; 9:33; 10:11; I. Timoteju 1:16; I. Petrovoj 2:6
4. PADEŽ DATIV bez PRIJEDLOGA kao u Galaćanima 3:6; Djelima apostolskim 18:8; 27:25; I. Ivanovoj 3:23; 5:10
5. *hoti*, što znači “povjerovati da”, daje sadržaj u što povjerovati:
 - a. Isus je Svetac Božji (Iv 6:69)
 - b. Isus je Ja Jesam (Iv 8:24)
 - c. Isus je u Ocu i Otac je u Njemu (Iv 10:38)
 - d. Isus je Mesija (Iv 11:27; 20:31)
 - e. Isus je Božji Sin (Iv 11:27; 20:31)
 - f. Isus je bio poslan od Oca (Iv 11:42; 17:8.21)
 - g. Isus je jedno s Ocem (Iv 14:10-11)
 - h. Isus je došao od Oca (Iv 16:27.30)
 - i. Isus je Sebe poistovjetio u Očevu zavjetnome imenu, “Ja Jesam” (Iv 8:24; 13:19)
 - j. mi ćemo živjeti s Njim (Rim 6:8)
 - k. Isus je umro i ponovo bio uzdignut (I. Sol 4:14).

32:5 Kao što je YHWH opisan u stihovima 3-4, sad su Njegova djeca po Savezu, koja su morala odraziti Njegovu narav (usp. stihove 3-4), ali nisu, opisana:

1. “djelovahu pokvareno prema Njemu” - BDB 1007, KB 1469, *Piel* PERFEKT, usp. 4:16.25; 9:12; 31:29; Knjiga Postanka 6:12; Izlazak 32:7; opisano u Psalmu 14:1-3, što uobičajeno označava idolatriju
2. “nisu Njegova djeca” - BDB 119 niječno
3. “zbog njihova poroka” - BDB 548:
 - a. fizičkoga sakaćenja koje je nekoga isključilo iz svećeničke službe, usp. Levitski zakonik 21:17.18.21.23, te životinja od kojih su bile prinesene kao žrtve, usp. Levitski zakonik 22:20-21; Ponovljeni zakon 15:21; 17:1
 - b. moralne sramote, usp. Levitski zakonik 22:25; Job 11:15; Izreke 9:7
4. “izopačen” - BDB 786 I, usp. stih 20, osnovno značenje je obrnuto, što obilježava manjkavost od mjerodavne (pravilo) YHWH-ine naravi (pravedno)
5. “nepošten” - BDB 836, nađeno samo ovdje, značenje je usporedno s #4.

32:6 “On tvoj Otac” NIDOTTE, tom 1, str. 222, ima zanimljiv osvrt o toj metafori za Boga. To je nerado bilo korišteno u SZ-u zbog mogućih povezivanja sa štovanjem plodnosti (npr. Jer 2:27). Ova Mojsijeva Pjesma jedna je od ranijih uporaba za opis Boga (usp. Izl 4:22; Pnz 1:31; 8:5 i kasnije u prorocima, usp. Iz 1:2; 63:16; Jer 3:19; Hoš 11:1-3; Mal 1:6). Božje “očinstvo” spomenuto je u stihovima 6.18 te 9-20.

Ovo očinstvo sveukupnoga Izraela poistovjećeno je s Božjim odnosom s Davidovskim kraljem (usp. II. Sam 7:14; Ps 2:7; i 86:26).

Obiteljske metafore (otac-sin; suprug-supruga) najснаžniji su načini navješćivanja prisnoga odnosa kojeg Bog žarko želi sa Svojim ljudskim Stvorenjem (stvorenog na Njegovu sliku i sličnost). Ljudi mogu razumjeti dubinu Božjih osjećaja i privrženosti analogijom ovih temeljnih ljudskih iskustava (tj. obitelj, brak, djeca).

32:6-14 Ovo nastavlja opis Izraela i započinje zakonski slučaj protiv njih nabranjem svega što je YHWH učinio za njih:

1. njihova djelovanja prema YHWH-i:
 - a. “glupavi” - BDB 614 I, usp. stih 216
 - b. “ludi” - BDB 314, suprotno u stihu 29; 4:6; Psalam 107:43
2. YHWH-ina djelovanja prema njima:
 - a. On je bio njihov Otac, stih 6 - BDB 888 I, KB 1111, *Qal* PERFEKT
 - b. On ih je stvorio, stih 6 - BDB 793 I, KB 889, *Qal* PERFEKT, usp. Post 14:19.22 (ovo može upućivati na početno stvaranje, ali sličnije okviru, On ih je utemeljio kao narod u Izlasku)
 - c. On ih je učvrstio, stih 6 - BDB 465, KB 464, *Polel* IMPERFEKT, Knjiga o Jobu 31:15; Izaija 62:7
 - d. On ih je našao, stih 10 - BDB 592, KB 679, *Qal* IMPERFEKT:
 - (1) u pustinjskoj zemlji
 - (2) u strašnoj pustoši divljine
 - e. On ih je opasao, stih 10 - BDB 685, KB 738, *Polel* IMPERFEKT, tj. za zaštitu
 - f. On se brinuo za njih, stih 10 - BDB 106, KB 122, tj. za zaštitu, tj. pazno se obazirati (samo ovdje)
 - g. On ih je čuvao, stih 10 - BDB 665, KB 718, *Qal* IMPERFEKT, usp. Psalam 25:21; 31:23; 41:11; 61:7; Izaija 26:3; 42:6; 49:8
 - h. brinuo za njih kao orlova majka, stih 11, usp. Izlazak 19:4:
 - (1) “što se diže nad svojim gnijezdom” - BDB 734, KB 802, *Hiphil* IMPERFEKT, tj. mora djelovati
 - (2) “kružio nad” - BDB 934, KB 1219, *Piel* IMPERFEKT, usp. Postanak 1:2
 - (3) uči mlade letjeti:
 - (a) raširio krila - BDB 831, KB 975, *Qal* IMPERFEKT
 - (b) uhvatio ih je - BDB 542, KB 534, *Qal* IMPERFEKT
 - (c) dovede - BDB 669, KB 724, *Qal* IMPERFEKT
 - i. On ih je vodio, stih 12 - BDB 634, KB 685, *Hiphil* IMPERFEKT
 - j. On ih je doveo na visoka mjesta Zemlje, stih 13 - BDB 938, KB 1230, *Hiphil* IMPERFEKT, usp. Izaija 58:14
 - k. On ih je hranio, stihovi 13-14:
 - (1) “jeo” - BDB 37, KB 46, *Qal* IMPERFEKT
 - (2) “podoji” - BDB 413, KB 416, *Hiphil* IMPERFEKT
 - (3) “pio” - BDB 1059, KB 1667, *Qal* IMPERFEKT.

32:7 U ovome stihu postoji nekoliko zapovijedi što se odnose na to da se Izrael sjeti YHWH-ine brige i opskrbe:

1. “spomeni se” - BDB 269, KB 269, *Qal* IMPERATIV
2. “obazri se” - BDB 106, KB 122, *Qal* IMPERATIV
3. “pitaj” - BDB 981, KB 1371, *Qal* IMPERATIV
4. “starješine ... će ti reći” - BDB 616, KB 665, *Hiphil* ZAPOVJEDNI.

To je bilo povijesno izvješće o kojem je trebalo svjedočiti u (1) pradjedovskoj predaji od naraštaja do naraštaja (usp. 4:9-10; 6:7.20-25; 11:19; 32:46) i (2) ovoj Mojsijevoj Pjesmi koja je svjedočila protiv Izraela!

32:8 Ovaj stih potvrđuje da je Izraelov Bog isto tako i jedini Bog (usp. 4:35.39; Iz 54:5; Jer 32:27). On i On sâm postavlja granice svih naroda (usp. 2:5.9.19; Post 10). To nije henoteizam, nego monoteizam!

▣ **“Previšnji”** Ovo ime za Boga (BDB 751) prvi je puta bilo upotrijebljeno u Knjizi Brojeva 24:16 (*Elyon*). To je izgleda skraćena za *El Elyon* (usp. Post 14:18.19.20.21; Ps 78:35). Ovo ime za Božanstvo bilo je korišteno u vezi s “narodima” (usp. Ps 47:1-3). Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

NASB	“Prema broju sinova Izraelovih”
NKJV, NJB	“prema broju djece Izraela”
NRSV	“prema broju bogova”
TEV	“On odredi svakome narodu nebesko biće”
REB	“prema broju sinova Božjih”

Septuaginta ima “broj anđela Božjih” (*El*). Ovaj je prijevod izgleda bolji (usp. *The Jewish Study Bible*, str. 441) zbog: (1) usp. 29:26; (2) slijedi čitanje svitka iz pećine četiri u Kumranskim svicima; (3) narodni anđeli spomenuti su u Knjizi proroka Daniela 10 i 12. Svaki je narod imao određenoga anđela (usp. Dn 10:13), ali Izrael je imao YHWH-u (iako je Mihaelu također bilo rečeno da mora biti Izraelov anđeo, usp. Dn 12:1).

32:9 “Jer GOSPODINOVA je svojina Njegov narod” Obratno svojina Njegova naroda jeste Sâm Bog (usp. Izl 19:5; Ps 16:5; 73:26; Tuž 3:24). Izraelci su bili u jedinstvenome smislu YHWH-in poseban narod temeljem Saveza (usp. 4:20; 7:6; 14:2; 26:18). Vidi Posebnu temu: Bobove evanđeoske predrasude u 4:6.

32:10 “On ga nade u pustinjskoj zemlji,

I u strašnoj pustoši divljine” Ovo je smjerenje na YHWH-in odabir Izraela u romantičkim pojmovima (usp. Jer 2:23; Hoš 2:14-15). Ta slika dopunjuje pobudu izlaska (usp. 1:19). Izražena je u snažnoj metafori YHWH-ine započetoj ljubavi za Izraela (usp. 10:14-15; Amos 3:2).

Postoje dva suprotiva načina u Mojsijevskoj književnosti o vrednovanju razdoblja lutanja pustinjom:

1. vrijeme vjere i vjernosti:
 - a. Ponovljeni zakon 32:10-14
 - b. Jeremija 2:1-3
 - c. Hošea 2:14-23
2. vrijeme nevjere:
 - a. Brojevi 14:1-17:11
 - b. Ponovljeni zakon 1:26-33
 - c. Psalam 95:8-11
 - d. Hošea 9:10-14
 - e. Jeremija 2:4-13
 - f. Ezekiel 23.

▣ **“zjenicu Svoga oka”**

U engleskome ovo može biti “jabuka Njegova oka”. To je još jedna metafora koja označava Izraela kao posebno dijete (usp. Ps 17:8). Doslovno hebrejski je “mali čovjek Njegova oka”.

32:11

NASB, NKJV	“Kao orao... Kako bi kružio nad svojim mladim”
NRSV	“kao orao što se diže nad svojim gnijezdom”
TEV	“kao orao koji promatra svoje gnijezdo”
NJB	“kao orao kad stražari nad svojim mladim”

Ovo pokazuje Boga kao krajnje zaštitničkoga i silnog roditelja (usp. stih 19). Ta zamisao Boga kao orla je ona kao o Bogu kao majci ptici (usp. stih 18; Post 1:2; Izl 19:4; Mt 23:37; Lk 13:34). Božanstvo je opisao i kao muško (usp. stih 6) i žensko (usp. stih 11). NJB i REV prijevodi slijede Septuagintu.

32:12 “GOSPODIN sâm ga je vodio” Ovaj pojam (BDB 94) bio je upotrijebljen za označavanje YHWH-ina isključivoga odnosa s Izraelom. On i On sâm ih je vodio!

32:13 “dovede na visoka mjesta zemlje” Ovo je metafora za YHWH-ino obilje (kao što je sve u stihu 14) dano Izraelu (usp. Iz 58:14; Hab 3:19).

▣ **“medom iz stijene”** Ovo upućuje na med divljih pčela, koje su često živjele u raspuklinama stijena (usp. Ps 81:16).

▣ **“uljem iz kremene stijene”** Ovo upućuje na divlja maslinova stabla koja su rasla tamo gdje nije mogla rasti čak ni trava. Stihovi 13 i 14 govore o obilju proizvoda Obećane zemlje.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 32:15-18

¹⁵“Ali Ješurun se ugoji i ritaše se –

Ti se ugoji, udebeli, i ugladi –

Onda on napusti Boga koji ga stvori,

I prezre Stijenu svoga spasenja.

¹⁶Učiniše Ga ljubomornim sa stranim bogovima;

S odvratnostima oni Ga izazivahu na bijes.

¹⁷Oni žrtvovaše demonima koji ne bijahu Bog,

Bogovima kojih nisu poznavali,

Novim bogovima koji dodoše nedavno,

Kojih se vaši očevi nisu bojali.

¹⁸Vi zanemariste Stijenu koja vas zače,

I zaboraviste Boga koji vas rodi.”

32:15 “Ješurun” Ova riječ znači “uspravan” (BDB 449), i to je poetsko ime za Izraela (usp. 33:5.26; Iz 44:2, vidi Posebnu temu: Izrael [ime] u 1:1). To je crta sarkazma (tj. stihovi 15-16).

▣ **“ritaše se”** Ovaj GLAGOL (BDB 127, KB 142, *Qal* IMPERFEKT) upotrijebljen je samo dva puta u SZ-u i izgleda da je metafora odbacivanja (usp. I. Sam 2:29). Kao što se stoka rita na svoje vlasnike tako se Izrael rita na svoga Boga!

32:15-18 “udebeli” Kad je Izrael bio blagoslovljen (usp. 31:20) odbacio je YHWH-u:

1. “napusti Boga koji ga stvori” (usp. stih 6) - BDB 643, KB 695, *Qal* IMPERFEKT, usp. 31:16.17; Knjiga o Sucima 10:6
2. “prezre Stijenu svoga spasenja” (usp. stih 4) - BDB 614, KB 663, *Piel* IMPERFEKT, ovo je GLAGOLSKI oblik PRIDJEVA “glupav”, nađen u stihu 6 (usp. Ps 74:18).

Kako je Izrael “napustio” i “prezreo” YHWH-u?:

1. učinili su Ga ljubomornim sa stranim bogovima, stih 16
2. učinili su Ga ljubomornim s odvratnostima, stih 16
3. žrtvovali su demonima, stih 17:
 - a. koje nisu poznavali
 - b. novim bogovima
 - c. nepoznatima njihovim očevima
4. zanemarili su Stijenu, stih 18 - BDB 1009, KB 1477, *Qal* ZAPOVIJEDNI ali u IMPERFEKT smislu (jedino ovdje)
5. zaboravili su svoga Boga, stih 18 - BDB 1013, KB 1489, *Qal* IMPERFEKT, usp. 4:23, zaboravljanje Saveza jeste zaboravljanje YHWH.

32:17 “Oni žrtvovaše demonima koji ne bijahu Bog” Ova je zamisao također korištena u Psalmu 106:37. SZ govori vrlo malo o demonima. Pavao smjera na ovaj stih u I. Poslanici Korinćanima 10:20.

POSEBNA TEMA: DEMON U STAROME ZAVJETU

- A. Točan odnos između palih anđela i demona je neizvjestan. Prva Henokova tvrdi da su *Nefili* [Nephilim] iz Knjige Postanka 6:1-8 izvor zla (rabini se također usredotočuju na ovaj tekst a ne na Post 3). I. Henokova

kaže da su ova bića polu-anđeli/polu-ljudi bila ubijena potopom (čak tvrdi da je njihova smrt bila svrha potopa), ali sada njihovi bestjelesni duhovi traže tijelo domaćina.

B. Postoji nekoliko neprijateljskih duhova ili demona imenovanih u SZ-u:

1. *Satyrs* ili "dlakav", moguće jarčevi demoni (BDB 972 III) – Levitski zakonik 17:7; II. Knjiga Ljetopisa 11:15; Izaija 13:21; 34:14
2. *Shedim* (BDB 993) – Ponovljeni zakon 32:17; Psalam 106:37, kome su se prinosile žrtve (slično kao *Moleku*)
3. *Lilith*, ženski noćni demon (BDB 539) - Izaija 34:14 (dio babilonskoga i ugaritskoga mita)
4. *Azazel*, demon pustinje (ime glavnoga demona u I. Henokovoj, usp. 8:1; 9:6; 10:4-8; 13:1-2; 54:5; 55:4; 69:2) – Levitski zakonik 16:8.10.26
5. Psalam 91:5-6 je personificirana kuga (usp. stih 10), ne duhovna bića (usp. Pjesmu nad Pjesmama 3:8)
6. Izaija 13:21 i 34:14 opisuju nekoliko pustinjskih životinja kao način pokazivanja opustošenja uništenih mjesta. Neki pretpostavljaju da popis uključuje demona kao slikovni prikaz da su ova uništena mjesta također prebivalište duhova (usp. Mt 12:43; Lk 11:24; Otk 18:2).

C. SZ-ni monoteizam šutio je i promijenio legende poganskih naroda, ali ponekad je morao uputiti na imena i naslove njihovih bezvjerja (posebice pjesnički tekstovi). Stvarnost zlih duhova dio je napredujućeg otkrivenja i ona je razvijena u NZ-u kao što je i osoba/anđeo Sotone. Vidi sljedeću Posebnu temu: Osobno zlo.

POSEBNA TEMA: OSOBNO ZLO

Ovaj predmet vrlo je težak iz nekoliko razloga:

1. SZ ne otkriva izvornog neprijatelja dobru, nego Slugu YHWH koji nudi čovječanstvu drugu mogućnost i optužuje čovječanstvo za nepravdu (A. B. Davidson, *Old Testament Theology*, str. 300-306)
2. zamisao Božjega osobnoga izvornog neprijatelja razvijala se unutar-biblijske (ne kanonske) književnosti pod utjecajem perzijske religije (*Zoroastrijanizam*). Ova je, zauzvrat, imala veliki utjecaj na rabinski judaizam
3. NZ razvija SZ-ne teme u iznenađujuće krutim, ali odabranim, skupinama.

Ako netko pristupi proučavanju zla s gledišta biblijske teologije (proučavanje svake Knjige ili pisca ili književne vrste i zasebno opisano) onda su otkrivena vrlo različita gledišta zla.

Ako, međutim, netko pristupi proučavanju zla s ne-biblijskoga ili naročito-biblijskoga pristupa svjetskim religijama ili istočnjačkim religijama tada je većina NZ-nih događaja pretkazana u perzijskom dualizmu i grčko-rimskome spiritizmu.

Pod pretpostavkom da je netko odan Božanskoj autoritetu Pisma, onda NZ-no događanje mora biti viđeno kao napredujuće otkrivenje. Kršćani se moraju zaštititi od dopuštajućega židovskog folkloru ili engleske književnosti (tj. Dantea, Miliona) kako bi unaprijedili razjašnjenje zamisli. U ovome području otkrivenja postoje dakako tajnovitosti i dvosmislenosti. Bog je odabrao ne otkriti sve vidove zla, njegovo podrijetlo, njegovu svrhu, ali On je otkrio njegov poraz!

Izgleda da se u SZ-u pojam Satan [Sotona] (BDB 966) ili optužitelj odnosi na tri izdvojene skupine:

1. ljudski optužitelji (I. Sam 29:4; II. Sam 19:22; I. Kr 11:14.23.25; Ps 109:6)
2. anđeoski optužitelji (Br 22:22-23; Zah 3:1)
3. demonski optužitelji (I. Ljet 21:1; I. Kr 22:21; Zah 13:2).

Samo kasnije u međuzavjetnome razdoblju je zmija [izdajnik] iz Postanka 3 poistovjećena sa Sotonom (usp. Knjiga mudrosti 2:23-24; II. Henokova 31:3), i čak je kasnije ovo dobilo rabinsku mogućnost (usp. *Sot* 9 i *Sanh.* 29a). "Sinovi Božji" iz Postanka 6 postaju anđeli u I. Henokovoj 54:6. Spominjem ovo, ne da bih branio ovu teološku ispravnost, nego kako bih pokazao njen razvitak. U NZ-u ove SZ-ne djelatnosti bile su dodane anđelima, utjelovljenom zlu (tj. Sotoni) u II. Poslanici Korinćanima 11:3; Knjizi Otkrivenja 12:9.

Podrijetlo utjelovljenog zla teško je ili nemoguće (ovisno o vašoj točki gledišta) odrediti iz SZ-a. Jedan razlog za to je izraelski jak monoteizam (usp. I. Kr 22:20-22; Prop 7:14; Iz 45:7; Amos 3:6). Sva uzročnost pripisana je YHWH-i kako bi se pokazala Njegova jedinstvenost i prvenstvo (usp. Iz 43:11; 44:6.8.24; 45:5-6.14.18.21.22).

Izvori mogućih obavijesti su (1) Job 1-2, gdje je Satan jedan od "sinova Božjih" (tj. anđela) ili (2) Izaija 14; Ezekiel 28, gdje su častohlepni bliskoistočni kraljevi (Babilona i Tira) korišteni za slikovit prikaz ponosa Sotone (usp. I. Tim 3:6). Ja imam pomiješane osjećaje glede toga pristupa. Ezekiel koristi metaforu Edenskoga vrta ne samo za kralja Tira kao Sotone (usp. Ez 28:12-16), nego i za kralja Egipta kao stabla spoznaje dobra i zla (Ez 31). Međutim, Izaija 14, posebice stihovi 12-14, izgleda opisuju pobunu anđela zbog ponosa. Ako nam je Bog želio otkriti posebnu narav i podrijetlo Sotone ovo je vrlo

neizravan način i mjesto za napraviti to. Moramo se zaštititi protiv stremjenja sustavne teologije da uzme male, dvosmislene dijelove različitih izvora, autora, knjiga, i književnih vrsta te ih spaja kao dio jedne Božanske slagalice.

Alfred Edersheim (*The Life and Times of Jesus the Messiah*, tom 2, dodaci XIII [str. 748-763] i XVI [str. 770-776]) kaže da je rabinski judaizam bio pretjerano pod utjecajem perzijskoga dualizma i demonskih spekulacija. U ovome području rabini nisu dobar izvor za istinu. Isus se korjenito razišao od učenja Sinagoge. Ja mislim da je rabinska zamisao andeoskog posredovanja i protivljenja davanja Zakona Mojsiju na brdu Sinaj otvorila vrata zamisli o arkandeoskome neprijatelju YHWH-i kao i čovječanstvu. Postoje dva velika boga iranskoga (Zoroaster) dualizma, *Ahriman* i *Ormuzd* [ili Ahura Mazda - op.prev], dobro i zlo. Ovaj se dualizam razvijao u judaistički ograničeni dualizam YHWH i Sotone.

Sigurno postoji napredujuće otkrivenje u NZ-u kao što je razvitak zla, ali ne kao razrada rabinske objave. Dobar primjer ove razlike je "rat u Nebu". Pad Sotone je logička neizbježnost, ali osobitosti nisu date. Čak i ono što je dato prekriveno je apokaliptičkom književnošću (usp. Otk 12:4.7.12-13). Iako je Sotona pobijeđen i zlo prognano na Zemlju, on ipak djeluje kao YHWH-in sluga (usp. Mt 4:1; Lk 22:31-32; I. Kor 5:5; I. Tim 1:20).

U ovome području moramo zauzdati našu radoznalost. Postoje osobne sile kušnje i zla, ali postoji ipak samo jedan Bog i čovječanstvo je još uvijek odgovorno za njegove/njene izbore. Postoji duhovna borba, i prije i poslije spasenja. Pobjeda može jedino doći i ostati u i kroz Trojedinoga Boga. Zlo je bilo pobijeđeno i ono će biti uklonjeno!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 32:19-22

¹⁹"GOSPODIN vidje *ovo*, i prijezirno *ih* odgurne

Zbog izazivanja Njegovih sinova i kćeri.

²⁰Onda On reče: 'Skriv ću Svoje lice od njih,

Ja ću vidjeti njihov kraj što će biti;

Jer oni su razvratan naraštaj,

Sinovi u kojima nema vjernosti.

²¹Učiniše Me ljubomornim s *onim* što nije Bog;

Izazivali su Me na bijes sa svojim idolima.

Tako ću Ja njih učiniti ljubomornima s *onima* koji nisu narod;

Ja ću ih izazvati na bijes s glupavim narodom,

²²Jer oganj je rasplamsan u Mome bijesu,

I gori k najdubljem dijelu Šeola,

I proždire zemlju s njenim urodom,

I zapaljuje temelje planina."

32:19-22 Ovaj je odlomak ponavljanje prethodnih tema. Pjesništvo je vrlo ponavljajuće. Božji narod temeljem Saveza Ga odbacuje i On odbacuje njih (usp. Hoš 1:9; 2:23; Rim 9:25). Njegovo odbacivanje (tj. bijes) je sa svrhom pomirenja. On će upotrijebiti "neki narod" kako bi izazvao Izraela na ljubomoru (i vjeru koja daje nadu, usp. Rim 11:11.14). Ovo mi u velikoj mjeri zvuči kao Pavlova rasprava u Poslanici Rimljanima 9 – 11. Pavao čak navodi stih 21 u Rimljanima 10:19!

Dodatna ironija je ta što Izrael ostavlja YHWH-u za nepostojeće bogove (tj. ništavila, usp. Jer 2:13). O, glupavosti ljudske idolatrije (usp. Iz 40:19-20; 44:9-20; Jer 10:3-5.14)!

32:20 "Jer oni su razvratan naraštaj,

Sinovi u kojima nema vjernosti " Ova dva retka pjesme opisuju tragediju Izraela koji je imao YHWH-inu posebnu skrb i prisutnost (usp. Rim 9:4-5). Oni su bili obilježeni kao:

1. razvratni (BDB 246) – pojam uobičajeno korišten u Izrekama (usp. 2:12.14; 6:14; 8:13; 10:31.31; 16:30; 23:33). Povezan je s hebrejskom riječju za "klade" (BDB 246), koje nečije tijelo stavljaju u iskrivljen ili izvinuti položaj
2. nema vjernosti (BDB 53 niječno) – pojam je također zajednički Izrekama (usp. 13:17; 20:6; zabilježite također Ps 31:23; Iz 26:3)
3. ovo je obilježje usporedno s 32:5:
 - a. razvratno (BDB 786 I)
 - b. nepošteno (BDB 836).

YHWH je pravo mjerilo ili pravilo (vidi Posebnu temu u 1:16). Njegov narod po Savezu zastranio je od mjerila.

▣ “Skrit ću Svoje lice od njih” Ovo je metafora za prestanak YHWH-ine osobne skrbi i pozornosti (usp. 31:17-18).

▣ “Ja ću vidjeti njihov kraj što će biti” YHWH je prethodno pokazao Mojsiju budućnost Izraela u 31:29, kao što će kasnije učiniti Jošui u 24:19.

32:21 “idolima” Ovo je doslovno “tlapnja” ili “ispraznost” (BDB 210) i predstavlja ono što je nedostojno ili nepostojeće. Ovdje, kao u Knjizi proroka Jeremije 2:5; 8:19; 10:14-15; 16:19-20, bilo je upotrijebljeno za idole. Vidi igru te riječi u Izaiji 57:13.

32:22 Ovaj je stih metaforički za potpuno uništenje i osudu koje će Bog dovesti na pobunjeničkoga Izraela (usp. Jer 15:14; 17:4). Svo Božje Stvorenje (tj. Zemlja, *sheol*) je pogođeno! Ovo nije uputa na mjesto vječne kazne.

POSEBNA TEMA: GDJE SU MRTVI?

I. Stari zavjet

A. Svi ljudi idu u *Sheol* [Šeol] (etimologija neizvjesna, BDB 1066), što je način upućivanja na smrt ili grob, uglavnom u Mudrosnoj književnosti i Izaiji. U SZ-u to je sjenovito, svjesno, ali postojanje bez radosti (usp. Job 10:21-22; 38:17; Ps 107:10.14).

B. *Sheol* ima osobine:

1. povezanost s Božjim Sudom (vatra), Ponovljeni zakon 32:22
2. povezanost s kaznom čak prije Sudnjega dana, Psalam 18:4-5
3. povezanost s Abadonom (*abaddon*) (uništenje), otkriven i Bogu, Job 26:6; Psalam 139:8; Amos 9:2
4. povezanost s “jazom” (grobom), Psalam 16:10; Izaija 14:15; Ezekiel 31:15-17
5. grješni silaze živi u *Sheol*, Brojevi 16:30.33; Psalam 55:15
6. često poosobljen sa životinjom velikih ustiju, Brojevi 16:30; Izaija 5:14; 14:9; Habakuk 2:5
7. ljudi su tamo zvani *Repha'im*, Izaija 14:9-11).

II. Novi zavjet

A. Hebrejski *Sheol* preveden je grčkim *Hadom* (*Hades*) (nevidljivi svijet).

B. *Had* ima osobine:

1. upućuje na smrt, Matej 16:18
2. povezan je sa smrću, Otkrivenje 1:18; 6:8; 20:13-14
3. često odgovarajući mjestu stalne kazne (*Gehenna*), Matej 11:23 (SZ-ni navod); Luka 10:15; 16:23-24
4. često odgovarajući grobu, Luka 16:23.

C. Moguće podijeljen (rabini):

1. dio za pravednike nazvan raj (pravo drugo ime za Nebo, usp. II. Kor 12:4; Otk 2:7), Luka 23:43
2. dio za grješne nazvan *Tartarus*, II. Petrova 2:4, gdje je mjesto za zadržavanje zlih anđela (usp. Post 6; I. Henokova).

D. *Gehenna*:

1. odražava SZ-ni izričaj, “dolina sinova Hinnoma”, (južno od Jeruzalema). To je bilo mjesto gdje je fenički bog vatre, Molek (*Molech*) (BDB 574), bio štovan žrtvovanjem djece (usp. II. Kr 16:3; 21:6; II. Ljet 28:3; 33:6), što je bilo zabranjeno Levitskim zakonom 18:21; 20:2-5.
2. Jeremija ga mijenja iz mjesta poganskoga štovanja u mjesto YHWH-ina Suda (usp. Jer 7:32; 19:6-7). To postaje mjesto vatre, vječnoga suda u I. Henokovoj 90:26-27 i Sib. 1:103.
3. Židovi Isusovih dana bili su toliko užasnuti sudjelovanjem svojih predaka u poganskome štovanju žrtvovanjem djece, da su ovo područje pretvorili u smetlište za Jeruzalem. Mnoge od Isusovih metafora za Vječni sud proizašle su iz ovoga odlagališta (vatra, dim, crvi, smrad, usp. Mk 9:44.46). Pojam *Gehenna* koristio je samo Isus (osim u Jak 3:6).
4. Isusova uporaba riječi *Gehenna*:

- a. vatra, Matej 5:22; 18:9; Marko 9:43
 - b. bez kraja [neprekidno], Marko 9:48 (Mt 25:46)
 - c. mjesto uništenja (oboje i duše i tijela), Matej 10:28
 - d. usporedivo sa *Sheolom*, Matej 5:29-30; 18:9
 - e. označava grješnog kao “sin pakla”, Matej 23:15
 - f. ishod sudske presude, Matej 23:33; Luka 12:5
 - g. zamisao *Gehenne* usporediva je s drugom smrću (usp. Otk 2:11; 20:6.14) ili ognjenim jezerom (usp. Mt 13:42.50; Otk 19:20; 20:10.14-15; 21:8). Moguće da ognjeno jezero postaje trajno stanište ljudi (iz *Sheola*) i zlih anđela (iz *Tartarusa*, II. Pt 2:4; Juda stih 6 ili Abis, usp. Lk 8:31; Otk 9:1-11; 20:1.3)
 - h. nije bila određena za ljude, nego za Sotonu i njegove anđele, Matej 25:41.
- E. Moguće je, zbog preklapanja *Sheola*, *Hada*, i *Gehenne* da:
- 1. prvotno su svi ljudi išli u *Sheol/Had*
 - 2. njihovo tamošnje iskustvo (dobro/zlo) pogoršano je nakon Sudnjeg dana, ali mjesto za grješke ostaje isto (to je zašto je KJV *hades* [grob] preveo kao *gehenna* [pakao])
 - 3. to što samo NZ-ni tekst spominje muku prije Suda jeste parabola u Luki 16:19-31 (Lazar i bogataš). *Sheol* je također opisan kao mjesto kazne sada (usp. Pnz 32:22; Ps 18:1-5). Međutim, doktrina se ne može postaviti na parabolici.

III. Međustanje između smrti i uskrsnuća

- A. NZ ne uči o “besmrtnosti duše”, što je jedan od nekoliko drevnih pogleda na život poslije:
- 1. ljudske duše postojale su prije njihova fizičkog života
 - 2. ljudske duše su vječne prije i poslije fizičke smrti
 - 3. često je ljudsko tijelo viđeno kao zatvor a smrt kao oslobođenje za povratak u predpostojeće stanje.
- B. NZ navješćuje bestjelesno stanje između smrti i uskrsnuća:
- 1. Isus govori o diobi između tijela i duše, Matej 10:28
 - 2. Abraham može imati tijelo sada, Marko 12:26-27; Luka 16:23
 - 3. Mojsije i Ilija imaju fizičko tijelo kod preobraženja, Matej 17
 - 4. Pavao tvrdi da će kod Drugoga dolaska prvo duše s Kristom dobiti svoja nova tijela, I. Solunjanima 4:13-18
 - 5. Pavao tvrdi da će vjernici svoja nova duhovna tijela dobiti na Dan uskrsnuća, I. Korinćanima 15:23.52
 - 6. Pavao tvrdi da vjernici ne idu u *Had*, nego su u smrti s Isusom, II. Korinćanima 5:6.8; Filipljanima 1:23. Isus je pobijedio smrt i uzeo je pravednike na Nebo sa Sobom, I. Petrova 3:18-22.

IV. Nebo

- A. U Bibliji je ovaj pojam korišten u tri značenja:
- 1. atmosfera iznad Zemlje, Postanak 1:1.8; Izaija 42:5; 45:18
 - 2. zvjezdana nebesa, Postanak 1:14; Ponovljeni zakon 10:14; Psalam 148:4; Hebrejima 4:14; 7:26
 - 3. mjesto Božjega prijestolja, Ponovljeni zakon 10:14; I. Kraljevima 8:27; Psalam 148:4; Efežanima 4:10; Hebrejima 9:24 (treće nebo, II. Kor 12:2).
- B. Biblija ne otkriva mnogo o životu poslije, vjerojatno zato što palo čovječanstvo nema načina ili sposobnost to razumjeti (usp. I. Kor 2:9).
- C. Nebo je oboje i mjesto (usp. Iv 14:2-3) i Osoba (usp. II. Kor 5:6,8). Nebo može biti obnovljeni Edenski vrt (Post 1-2; Otk 21-22). Zemlja će biti očišćena i obnovljena (usp. Djela 3:21; Rim 8:21; II. Pt 3:10). Slika Boga (Post 1:26-27) obnovljena je u Kristu. Sad je ponovno moguće prisno zajedništvo Edenskoga vrta. Međutim, ovo može biti metaforički (Nebo kao ogromni, kockasti grad iz Otk 21:9-27) i ne doslovno. Prva Korinćanima 15 opisuje razliku između fizičkoga tijela i duhovnoga tijela kao sjeme do zrele biljke. Ponovo, I. Korinćanima 2:9 (navod iz Iz 64:4 i 65:17) jeste veliko obećanje i nada! Ja znam da kad ćemo Ga vidjeti bit ćemo kao On (usp. I. Iv 3:2).

V. Pomoćni izvori

- A. William Hendriksen, *The Bible On the Life Hereafter*
 B. Maurice Rawlings, *Beyond Death's Door*.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 32:23-27

²³"Ja ću nagomilati nevolje na njih; upotrijebit ću Svoje strelice na njima.

²⁴*Oni će biti iscrpljeni oskudicom, i proždrijeti kugom*

I gorkim uništenjem;

I zvjerinje zube poslat ću na njih,

S otrovom onih što pužu po prašini.

²⁵*Izvana mačem bit će ucviljeni,*

I iznutra jezom –

Oba mladi muškarac i djevice,

Dojenče s čovjekom sijede kose.

²⁶*Rekao bih: "Ja ću ih razrezati na komade,*

Izbrisat ću spomen na njih od čovjeka",

²⁷*Nisam li prestrašio izazivanje neprijatelja,*

Tako da njihovi protivnici krivo procijeniše,

Tako da mogu reći: "Naša je ruka pobjedonosna,

I Gospodin nije učinio sve ovo."

32:23-25 Ovaj odlomak opisuje metaforički YHWH-in Sud nad Izraelom:

1. "Ja ću nagomilati nevolje na njih" - BDB 705, KB 763, *Hiphil* IMPERFEKT, nađen jedino ovdje. *Qal* znači "pomesti" ili "oteti"
2. "upotrijebit ću Svoje strelice na njima" - BDB 477, KB 476, *Piel* IMPERFEKT. Osnovno značenje ovih GLAGOLA je "dovesti nešto do završetka", tj. potpuno uništiti (usp. stih 22):
 - a. iscrpljeni oskudicom, stih 24, usp. 28:22
 - b. proždrijeti kugom, stih 24 (ili oskudicom, BDB 536 II, "gorućom vatrom")
 - c. gorkim uništenjem, stih 24 (ili otrovnom pošasti, usp. #e)
 - d. zvjerinjim zubima, stih 24, usp. Levitski zakonik 26:22
 - e. otrovom onih što pužu po prašini, stih 24, usp. Knjigu proroka Amosa 5:18-19
 - f. mačem (izvana), stih 25
 - g. jezom (iznutra), stih 25:
 - (1) mladog čovjeka (u dobi za ženidbu)
 - (2) mladu ženu (djevicu u dobi za udaju)
 - (3) djecu (dojenče)
 - (4) starce (čovjeka sijede kose).

32:26-27 YHWH ih mora uništiti:

1. razrezati ih na komade, stih 26 - BDB 802, KB 907, *Hiphil* IMPERFEKT, ali KOHORTATIV u značenju slaganja s narednim GLAGOLOM (jedino ovdje, LXX ima "rasijati ih")
2. izbrisat ću spomen na njih, stih 26 - BDB 991, KB 1407, *Hiphil* KOHORTATIV (tj. potpuno istrebljenje)
3. ovo je samo jedan od nekoliko tekstova koji potvrđuju Izraelovo potpuno poništenje ako će biti neposlušni Savezu (usp. 4:26; 28:20-22; 30:19).

Ali učiniti tako bit će protivno Njegovoj namjeri za Izraela. Izraelovi neprijatelji mogli bi zahtijevati pobjedu i ne pripisati je YHWH-i (usp. stih 27).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 32:28-33

²⁸"Jer oni su narod ne naročito razborit,

I nema razumijevanja u njima.

²⁹**Kad bi oni bili mudri, tada bi razumjeli ovo,**

Tada bi razaznali svoju budućnost!

³⁰Kako netko može progoniti tisuću,
A dva natjerati u bijeg deset tisuća,
Osim ako ih njihova Stijena nije prodala,
I GOSPODIN ih nije predao?

³¹Uistinu njihova stijena nije kao naša Stijena,
Čak sami naši neprijatelji prosuđuju ovo.

³²Jer njihov je čokot iz čokota Sodome,
I iz polja Gomore;
Njihovo je grožđe grožđe otrova,
Njihovi grozdovi, gorki.

³³Njihovo je vino otrov zmija,
I smrtni otrov kobra."

32:28-33 Pitanje je kome je usmjeren ovaj odlomak—Izraelu ili njihovim neprijateljima (usp. stihove 26-27)?:

1. protiv Izraela?:
 - a. stihovi 28-29
 - b. stih 30 kao obrat svetoga rata
 - c. stih 32 Izraelova trenutačna pobuna
2. protiv njegovih neprijatelja?:
 - a. stih 30 kao trenutačni vojni neuspjeh Izraelove strane (usp. Jš 23:10)
 - b. stih 31, njihova ih je Stijena prodala i Gospodin ih je predao
 - c. stihovi 32-33, kanaanske odvratnosti
 - d. stihovi 34-43 su o YHWH-inom odbacivanju i osudi kanaanske idolatrije.

32:28-29 Zabilježite riječi u stihovima 28-29 za “razmišljanje”:

1. “ne naročito razborit” - BDB 1, KB 2, *Qal* AKTIVNI PARTICIP
2. “nema razumijevanja u njima” - BDB 108 niječno
3. “kad bi oni bili mudri” - BDB 53, *Qal* PERFEKT
4. “tada bi oni razumjeli ovo” - BDB 968, KB 1328, *Hiphil* IMPERFEKT
5. “tada bi razaznali” - BDB 106, KB 122, *Qal* PERFEKT.

Izrael je nesposoban pravilno razmišljati!

32:30 Zabilježite usporednicu stiha 30 c i d:

1. “(ako ih) njihova Stijena nije prodala” - BDB 569, KB 581, *Qal* PERFEKT, usp. Knjiga o Sucima 2:14; 3:8; 4:2; 10:7; Psalam 44:10; Izaija 50:1
2. “(ako) GOSPODIN ih nije predao” - BDB 688, KB 742, *Hiphil* PERFEKT.

Izraelov poraz je moguće zato što ih je Božanski Ratnik (sveti rat) ostavio zbog neposlušnosti Savezu. Stihovi 32-33 proširena su metafora vina što simbolizira štovanje Kanaanaca. To je smrtonosno (tj. otrov, gorčina, zloba)!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 32:34-43

³⁴“Nije li to u spremištu sa Mnom,
Zapečaćeno u Mojim riznicama?

³⁵Osveta je Moja, i odmazda,
Na vrijeme njihova će noga okliznuti;
Jer dan njihove propasti je blizu,
I neminovne stvari užurbano idu na njih.’

³⁶Jer će GOSPODIN obraniti Svoj narod,
I imat će sućut za Svoje sluge,
Kad On vidi da je njihova snaga prošla,
Te da nema nikoga preostalog, okovanog ili slobodnog.

³⁷I On će reći: 'Gdje su njihovi bogovi,
Ona stijena u kojoj su oni vidjeli utočište?
³⁸Tko jede pretilinu njihovih žrtava,
I pije vino njihova prinosa pića?
Neka ustanu i pomognu vam,
Neka budu vaše utočište!
³⁹Vidi sad da Ja, Ja sam On,
I nema boga uz Mene;
Ja sam taj koji usmrćuje i daje život.
Ja sam ozlijedio i Ja sam onaj koji ozdravlja.
I nema nikoga tko može izbaviti iz Moje ruke.
⁴⁰Uistinu, Ja podižem Svoju ruku k nebu,
I govorim, kao što Ja živim zauvijek,
⁴¹i oštrim Svoj blješteći mač,
I Moja ruka zahvaća pravdu,
Ja ću vratiti osvetu Svojim protivnicima,
I ja ću se osvetiti onima koji Me mrze.
⁴²Ja ću učiniti Svoje strijele pijane krvlju,
I Moj će mač proždrijeti meso,
S krvlju zaklanih i zarobljenika,
Od dugokosih vođa neprijatelja.'
⁴³Radujte se, o narodi, s Njegovim narodom;
Jer On će osvetiti krv Svojih slugu,
I vratit će osvetu Svojim protivnicima,
I platit će za Svoju zemlju i Svoj narod."

32:34 U okviru mi izgleda da se stih 34 može odnositi na stihove 32-33. Također je moguće da to upućuje na stih 35 (navod od YHWH [tj. stihovi 34-35] kao stihovi 39-42). Šiti okvir ipak je YHWH-ino nagomilavanje Suda na Izraela tako da narodi ne bi dobili krivu poruku. YHWH će ih suditi i osvetiti Svoj narod. To nije izjavljeno ako se Izrael pokaje ili ako YHWH-ine vječne nakane iskupljenja moraju biti dozvoljene da se očituju u povijesti. Pobunjenički narod po Savezu manje je važan od dva zla (tj. idolatrijskih naroda). Mesija će doći i Izrael će još uvijek biti lomitelji Saveza!

Ovaj stih ima dva *Qal* PASIVNA PARTICIPA:

1. u spremištu - BDB 485, KB 481 (nađeno jedino ovdje)
2. zapečaćeno - BDB 367, KB 364, usp. Knjiga o Jobu 14:17.

32:35 Prvi redak ovoga stiha naveden je u NZ-u u Poslanici Rimljanima 12:19 i Hebrejima 10:30. Pojam "osveta" (BDB 668) također je spomenut u stihovima 41 i 43. Često je upotrebljavan od Izaije i Jeremije:

1. protiv Izraela – Knjiga proroka Izaije 59:17
2. protiv Izraelovih neprijatelja - Izaija 34:8; 35:4; 61:2; 63:4; Jeremija 46:10; 50:15.18; 51:6.11

Pojam "odmazda" (BDB 1024) također je nađen u Izaiji 59:18 (dva puta) u okviru gdje će YHWH obnoviti grješnog Izraela (tj. Sion).

☐ "Na vrijeme njihova će noga okliznuti" Ovaj GLAGOL (BDB 556, KB 555, *Qal* IMPERFEKT) može upućivati na:

1. osobni pad u nevolju - David u Psalmu 38:17
2. Božanski Sud – Knjiga proroka Izaije 24:19
3. Božansko obećanje obnove - Psalam 94:18; Izaija 54:10.

Ljudsko spoticanje i narav je poremećeno (usp. Iz 24:19), ali Bog će obnoviti oboje (usp. Rim 8:18-25).

☐ Zadnja dva retka pjesme u stihu 35 označavaju brz i siguran dolazak Božje pravde:

1. dan propasti (BDB 15) je blizu (BDB 898)
2. neminovne stvari užurbano idu na njih (BDB 301 I, KB 300, *Qal* AKTIVNI PARTICIP).

32:36 U ovoj Pjesmi upozorenja i predviđanja Izraelove neposlušnosti što ishodi u Božanskoj osudi, postoji i obećanje YHWH-inog oprosta i obnove:

1. GOSPODIN će obraniti Svoj narod - BDB 192, KB 220, *Qal* IMPERFEKT, usp. Psalam 135:14
2. GOSPODIN će imat sućut za Svoje sluge - BDB 636, KB 688, *Hithpael* IMPERFEKT.

Bog će suditi Svome narodu (Ps 7:8; 96:10), ali takvim činom, učvrstit će ih!

32:37-38 YHWH ismijava kanaansku idolatriju (usp. Jer 2:27-28; 11:12-13). On se poziva na njihove bogove neka djeluju za njihovu korist (stih 38):

1. Neka ustanu - BDB 877, KB 1086, *Qal* IMPERFEKT korišten kao ZAPOVJEDNI
2. Neka pomognu - BDB 740, KB 810, *Qal* IMPERFEKT korišten kao ZAPOVJEDNI
3. Neka budu vaše utočište - BDB 224, KB 243, *Qal* ZAPOVJEDNI (ovaj pojam [BDB 340, KB 337, *Qal* PERFEKT] uvijek je korišten za prihvaćanje utočišta u YHWH-i. On i On sâm je sigurno mjesto).

32:39-40 YHWH učvršćuje Svoju jedinstvenost (monoteizam). Zabilježite uporabu proturječnoga paralelizma:

1. Vidi - BDB 906, KB 1157, *Qal* IMPERATIV
2. Ja sam On - usp. Knjigu Izlaska 3:13-14 (YHWH)
3. nema Boga uz Mene - usp. 4:35.39; 33:26; Izlask 8:10; 9:14; Izaija 44:6.8; 45:7
4. Ja sam taj koji usmrćuje ili daje život - usp. I. Knjiga o Samuelu 2:6; II. Kraljevima 5:7 (također zabilježite Rim 9)
5. Ja sam ozlijedio, i Ja sam onaj koji ozdravlja - usp. Job 5:18; Izaija 45:7; Hošea 6:1; Amos 3:6 (često u NZ-u sva je uzročnost pripisana Bogu kao način izražavanje istine monoteizma)
6. nema nikoga tko može izbaviti iz Moje ruke - usp. Psalam 50:22; Izaija 43:13; Daniel 4:35.

U stihu 40 YHWH (uvijek-živući, jedini živi Bog) priseže Svojom vlastitom naravi! Ovo podizanje ruke (BDB 669, KB 724, *Qal* IMPERFEKT) može biti oprečje narodima (tj. podizanje njihove ruke u znak pobjede nad Izraelom) u stihu 27. YHWH podiže Svoju ruku da prisegne zakletvom (usp. Ez 20:5-6).

32:41-43 YHWH opisuje Svoja djelovanja pravde protiv idolopoklonika (stihovi 41-42). U stihu 43 On potvrđuje Svoju odanost Svome obećanju danome Izraelu.

Pavao koristi prvi redak stiha 43 u Poslanici Rimljanima 15:10 i tvrdi kako to pokazuju da YHWH ljubi i uključuje pogane. Pavao, u Rimljanima 15, također navodi Psalam 18:49 ili II. Knjigu o Samuelu 22:5; Psalam 117:1 te Izaiju 11:10; 42:4 (usp. Mt 12:21) kako bi potvrdio istu istinu.

YHWH je voljan oprostiti Izraelu temeljem Njegove naravi i obećanja, ne njihovih djelovanja. Ovo je, u biti, Novi savez iz Knjige proroka Jeremije 31:31-34 i Ezekielu 36:22-38. Ljudska nada konačna je u nepromjenljivoj veličanstvenosti Božjoj u čijoj su slici i sličnosti bili stvoreni!

32:43 "Radujte se" Ovaj GLAGOL (BDB 943, KB 1247) je *Qal* IMPERATIV. To je usklik radosti, usp. Knjigu o Jobu 38:7; Izaija 12:6; 24:14; 44:23; 49:13; 54:1; Jeremija 31:7.

☐ Postoji izričaj dodan ovdje od Septuaginte koji je naveden od autora NZ-ne knjige Hebrejima (koji su koristili Septuagintu) u 1:6.

☐ Zabilježite kako se ZAMJENICE u stihovima 34-43 mijenjaju od prvoga lica do trećega lica. To je književna različnost, ne različiti autori. YHWH govori.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 32:44-47

⁴⁴Onda Mojsije dode i kaziva sve riječi ove pjesme u uho narodu, on, s Jošuom, sinom Nunovim. ⁴⁵Kad je Mojsije završio kazivanje svih ovih riječi svemu Izraelu, ⁴⁶on im reče: "Uzmite k svome srcu sve riječi kojima vas upozoravam danas, koje ćete zapovjediti svojim sinovima da vrše pozorno, čak sve riječi ovoga zakona. ⁴⁷Jer ovo nije isprazna riječ za vas; uistinu ona je vaš život. I ovom ćete riječju produljiti svoje dane u zemlji, za koju morate prijeći Jordana da ju zaposjednete."

32:44 “Jošuo” [Jošua] Imena Jošua i Isus temeljena su na iste dvije hebrejske riječi, “YHWH” i “spasenje” (GLAGOL mora biti dodan).

Jošua je postavljen s Mojsijem pred narod kako bi potvrdio i učvrstio svoju ulogu vodstva.

32:46 “Uzmite k svome srcu” Ovaj GLAGOL (BDB 962, KB 1321) je *Qal* IMPERATIV. Isti idiom može biti viđen u Knjizi proroka Ezekielu 44:5. Izrael ima odabir, obaviješten odabir temeljen na YHWH-inim prošlim djelovanjima i trenutnim obećanjima (usp. 4:26; 30:19; 31:28), ali mora odabrati sada!

Za “Srce” vidi Posebnu temu u 2:30.

▣ **“koje ćete zapovjediti svojim sinovima”** Ovo naglašava roditeljsku odgovornost za obrazovanje (usp. stih 32:7).

32:47 “ovo nije isprazna riječ za vas; uistinu ona je vaš život” Ova zamisao Božje riječi je kao imanje neovisne snage jednom izgovorene (usp. Pnz 8:3; Ps. 33:6.9; Iz 55:11). Ova riječ (Mojsijeva pisanja) može donijeti život i zdravlje (usp. 30:20) ili smrt i uništenje (usp. 30:19). Poslušnost je neprekidni ključ za njenu učinkovitost!

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 32:48-52

⁴⁸GOSPODIN kazivaše Mojsiju toga istoga dana, govoreći: ⁴⁹“Popni se na ovu planinu Abarim, planinu Nebo, koja je u zemlji Moabu nasuprot Jerihonu, i pogledaj zemlju Kanaana, koju dajem sinovima Izraela za baštinu. ⁵⁰Onda umri na planini gdje uzlaziš, i budi pridružen svojim ljudima, kao što je Aron tvoj brat umro na planini Hor i bio pridružen svojim ljudima, ⁵¹jer si slomio vjeru sa Mnom u sredini sinova Izraelovih kod voda Meriba u Kadešu, u pustinji Sin, jer se nisi odnosio prema Meni kao svetom u sredini sinova Izraelovih. ⁵²Jer ti ćeš vidjeti zemlju iz daljine, ali nećeš ući tamo, u zemlju koju dajem sinovima Izraela.”

32:49-50 Ova dva stiha imaju nekoliko IMPERATIVA:

1. “popni se”, stih 49 - BDB 748, KB 828, *Qal* IMPERATIVE
2. “pogledaj”, stih 40 - BDB 906, KB 1157, *Qal* IMPERATIV
3. “umri”, stih 50 - BDB 559, KB 562, *Qal* IMPERATIV
4. “budi pridružen” - BDB 62, KB 74, *Niphal* IMPERATIV.

Zadnja Mojsijeva djela pisana su od Boga koji ga je ljubio, koristio ga, i držao ga odgovornim za njegova djelovanja!

32:49 “Abarim” Ovo je planinski lanac (usp. Br 27:12-14).

▣ **“planinu Nebo”** Ovo je najviši vrh u tome planinskome lancu. Moguće je taj vrh vrlo blizu sjevernome dijelu Mrtvoga mora preko od Jerihona na suprotnoj strani Jordanske doline.

32:50 “Onda umri na planini” Suzvuk ovoga stiha je taj da će ovo biti kraj Mojsijeva zemaljskog života (usp. stih 34), ali on će nastaviti živjeti sa svojom obitelji i zemljacima koji su umrli prije.

▣ **“planini Hor”** Aronova smrt i ukop prvi su puta zabilježeni u Knjizi Brojeva 20:22-29; 33:38-39. Međutim, Ponovljeni zakon 10:6 kaže da je on umro i bio pokopan u Moseru (usp. Br 33:30-31). *Hard Sayings of the Bible*, str. 166, kaže da je Moser ime područja a planina Hor je ime posebnoga brda.

32:51 “jer si slomio vjeru sa Mnom” (usp. Br 20; 27:14; Pnz 1:37; 3:23-27). Ovo je usporedno s “zato jer se nisi odnosio prema Meni kao svetom.” Mojsijeva otvorena i očita neposlušnost pred svim narodom u Knjizi Brojeva 20 i ponovno u Brojevima 27, uzrokovala mu je javnu osudu od Boga i nedozvoljeni ulazak u Obećanu zemlju.

32:52 Ovo je dalje prošireno u poglavlju 34.

PONOVLJENI ZAKON 33

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mojsijev konačan blagoslov nad Izraelom 33:1-5	Mojsijev blagoslov 33:1-29 (stihovi 1-5)	Mojsije blagoslivlja plemena Izraelova 33:1-5 (stihovi 2-5)	plemena 33:1-29 (stih 1) (stih 2) (stih 3) (stihovi 4-6)
33:6-7	(stihovi 6-7)	33:6 33:7	(stih 7)
33:8-11	(stihovi 8-11)	33:8-11	(stihovi 8-11)
33:12	(stih 12)	33:12	(stih 12)
33:13-17	(stihovi 13-17)	33:13-17	(stihovi 13-17)
33:18-19	(stihovi 18-19)	33:18-19	(stihovi 18-19)
33:20-21	(stihovi 20-21)	33:20-21	(stihovi 20-21)
33:22	(stih 22)	33:22	(stih 22)
33:23	(stih 23)	33:23	(stih 23)
33:24-29	(stihovi 24-25) (stihovi 26-29)	33:24-29 (stihovi 24-25) (stihovi 26-29)	(stihovi 24-25) (stihovi 26-29)

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

UVID U TEKST STIHOVA

- A. Ovo je poglavlje vrlo slično Knjizi Postanka 49. Oba odražavaju drevnu židovsku predaju patrijarhalnoga blagoslova djece (tj. Jakov svojim sinovima u Post 49). Ovdje je Mojsije zamjenski otac plemenima Izraela i izgovara obiteljski blagoslov te upozorenje za svakoga posebice.

- B. Pjesma iz poglavlja 32, s njenih nekoliko upozorenja, mora biti usklađena s blagoslovom poglavlja 33 kako bi se vidjelo potpuno zastupanje YHWH-ine riječi!
- C. Ova pjesma izgleda mora lomiti neprekidnost između 32:48-52 i poglavlja 34. Zašto je to bilo umetnuto ovdje, kad i od koga, ne može biti odgovoreno. Pretpostavlja se kako bi to morao biti nadahnuti pjesnički blagoslov povezan s Mojsijem.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:1-5

¹Sad ovo je blagoslov kojim Mojsije čovjek Božji blagoslovi sinove Izraela prije svoje smrti.

²On reče: "GOSPODIN dođe sa Sinaja,

I sine na njih iz Seira;

On zablista ovdje iz gore Paran,

I On dođe iz sredine deset tisuća svetih;

S Njegove desne strane bijaše sijevajući grom za njih.

³Uistinu, On ljubi narod;

Svi Tvoji sveti u Tvojim su ruci,

I oni slijediše Tvoje stope;

Svatko prima od Tvojih riječi.

⁴Mojsije nas zaduži zakonom,

Posjedom za skupštinu Jakova.

⁵I On bijaše kralj u Ješurunu,

Kad stajaše na čelu naroda kojeg moraše okupiti,

Plemena Izraelova zajedno."

33:1 "blagoslov... blagoslovi" GLAGOL (BDB 138, KB 159, *Piel* PERFECT) i IMENICA pojavljuju se u stihu 1.

POSEBNA TEMA: BLAGOSLOV

Postoji nekoliko vrsta blagoslova (BDB 139) u SZ-u. Dva najuobičajenija su:

1. Božji blagoslovi:

- svim narodima kroz Abrahama (i patrijarha), Knjiga Postanka 12:3; 27:29; usp. Djela apostolska 3:25; Poslanica Galaćanima 3:8
- uvjetovani na pokajanje, Izlazak 32:29; Joel 2:12-14
- uvjetovani na poslušnosti Savezu, Levitski zakonik 25:18-21
- primjeren odnos s Bogom donosi napredak (tj. prokletstva nasuprot blagoslova), Ponovljeni zakon 11:26.27.29; 23:5; 28:2.8; 30:1.19; Jošua 8:34; Psalam 133:3; Izreke 10:22
- poslušnoga Izraela, Ponovljeni zakon 12:15; 16:17; 32:23; Izaija 44:3; Ezekiel 34:25-31; Malahija 3:10-12
- levitskih svećenika, Ezekiel 44:28-31; Malahija 3:10-12
- Davida i Mesijanske loze, II. Samuelova 7:29; Psalam 3:8; 21:3; 118:26 (usp. Mt 21:9; 23:39; Mk 11:9; Lk 13:35; 19:38; Ivan 12:13)
- onoga tko je poslan od Boga, Psalam 118:26; 129:8

2. blagoslov roditelja:

- Izak blagoslivlja Jakova (lukavštinom), Postanak 27:12.18-29.35
- Jakov, Postanak 49:3-27.28-29
- Mojsije (zamjenski roditelj), Ponovljeni zakon 33:1-25.

Božja riječ, te stoga, izgovoreni blagoslovi patrijarha, postali su neovisna, samousmjerenja snaga za ispunjenje svoje svrhe, Izaija 55:11; 45:23; Evanđelje po Mateju 24:35 (5:17-19); Marko 13:31; Luka 21:33.

Snaga izgovorene riječi može biti vidljiva u:

- stvaranju (tj. "On reče. . .")

2. Mesija nazvan “Riječ”, Ivan 1:1.14; I. Ivanova 1:1; Otkrivenje 19:13.
Božji najveći blagoslov je On Sâm! Njegova osobna prisutnost s nama, za nas!

▣ **“čovjek Božji”** Ovaj izričaj (BDB 35 GRAĐA 43) bio je korišten za opis proroka (usp. Jš 14:6; I. Sam 2:27; 9:6-7; I. Kr 9:6; 12:22; 13:1.30; II. Kr 1:9-13; 5:8; 23:17; Jer 35:4).

33:2 Ovo opisuje otkrivenje YHWH-inog javljanja Izraelu (tj. teofanija). Ovaj strašan susret između Božanskoga i ljudskoga bio je zastrašujući (usp. Izl 19; Ps 50:2-3). YHWH-ina prisutnost bila je nastavljena u obliku posebnoga oblaka (tj. *Shekinah* oblak slave). YHWH je došao i ostao sa Svojim narodom od gore Sinaj/Horeb sve do prelaska Jordana. Čak onda, Njegova posebna prisutnost bila je s Kovčegom, iznad krila kerubina.

Iz ovoga je stiha očito da je YHWH viđen kao povezan s planinama (usp. I. Kr 20:23.28):

1. Morija (Post 22:2; II. Ljet 3:1, mjesto Hrama)
2. gora Sinaj/Horeb (Izl 19 - 20)
3. gora Seir (ovdje, Suci 5:4)
4. gora Paran (ovdje, Hab 3:3)
5. Ebal/Gerizimo (27:4; Jš 8:30-33)
6. Tabor (Suci 4:4; 5:5)
7. Karmel (I. Kr 18:20-39; II. Kr 4:25-27)
8. Perasim (II. Sam 5:20; Iz 28:21)
9. gora Sion (Iz 2:1-4; Mih 4:1-4; Ps 68:16, ime za Jeruzalem)
10. gora Nebo (Pnz 34, jedino Mojsiju).

▣ **“Sinaja”** Ovo je mjesto davanja Zakona. Nazvano je Sinaj (BDB 696) jedino ovdje u Ponovljenome zakonu. Uobičajeno je nazivana Horeb (BDB 352). Vidi Posebnu temu: Položaj gore Sinaj u 1:2.

▣ **“Seira”** Ovo ime (BDB 973) ima nekoliko različitih referenca u SZ-u:

1. može uputiti na zemlju Edom – Knjiga Postanka 32:3; 36:30; Br 24:18; Ponovljeni zakon 1:44; 2:8.12.22.29; 33:1; Jošua 11:17; Suci 5:4
2. može uputiti na planinu/uzvisinu u Edomu - Postanak 36:8-9; Ponovljeni zakon 1:2; 2:14; Jošua 24:4
3. može uputiti na narod - Postanak 36:20-30; II. Ljetopisa 25:11.14; Ezekiel 25:8 ([narod]Edoma)
4. može uputiti na planinu/uzvisinu u Judi – Jošua 15:10(?).

▣ **“gore Paran”** Ovo je planinski lanac (BDB 803) blizu ravnica Moaba (usp. 1:1) na zapadnoj strani Arabe, dolje na zapadnoj strani Zaljeva Akaba.

Možda je ovo popis putovanja djece Izraela kad su napustili Sinaj idući u Obećanu zemlju (može biti i pustinja, usp. Br 10:12; 12:16; 13:3.26). Bog je govorio da će On biti s njima kroz lutanja i On je još uvijek s njima.

▣

NASB	“iz sredine deset tisuća svetih”
NKJV	“s deset tisuća svetaca”
NRSV	“bezbrojnim mnoštvom svetih”
TEV	“deset tisuća anđela bijahu s njim”
NJB	-----

MT ovdje ima “Ribeboth-Kodesh”. Ponovljeni zakon 32:51 prevodi slične suglasnike kao “Meriba – Kadeš”. Ovo može uputiti na (1) ime mjesta ili (2) “anđele” (usp. Dn 7:10; Otk 5:11) ili “svece” (usp. stih 3; 7:6; 14:2; 26:19; 28:9). Rabini koriste ovaj tekst za potvrdu posredničke uloge anđela (usp. Djela 7:53; Gal 3:19; Heb 2:2).

▣

NASB	“sijevajući grom”
NKJV	“vatren zakon”
NRSV	“on sâm u svome veličanstvu”
TEV	“plameni oganj”

NJB “gorućeg naprijed”

Doslovno ovo je “vatrean zakon” (BDB 77 i 206). Međutim, u ovome okviru to upućuje na dolazak slave sjajnosti YHWH-ine slave (usp. Iz 60:1-3).

33:3 “On ljubi narod” GLAGOL (BDB 285, KB 284, *Qal* PARTICIP) izgleda odražava 4:37; 7:7-8; 10:15.

OBJEKT “narod” je MNOŽINA i upućuje na potomke patrijarha.

NASB	“Svi Tvoji sveti u Tvojim su ruci”
NKJV	“Svi su Njegovi sveci u tvojoj ruci”
NRSV	“Svi njegovi sveti bijahu u tvome nadzoru”
TEV	“štiti one koji pripadaju njemu”
NJB	“Tvoji sveti svi su pod tvojim zapovijedi”

Pojam “sveti” (BDB 481 GRAĐA 872) upućuje na narod temeljem Saveza. To može biti prevedeno “sveci” (npr. 7:6; 14:2.21; “sveti narod”).

NASB	“slijediše”
NKJV	“sjedošē”
NRSV	“koračahu”
TEV	“klanjahu se”
NJB	“padoše”

Ovo je doslovno “leći dolje na” (BDB 1067, KB 1730, *Pual* PERFECT, neuobičajen GLAGOL jedino ovdje). Može također upućivati na položaj učenika (tj. duboko sagnut, usp. TEV, sjediti na stopalima, usp. NET Bibliju). “Oni” upućuje na narod Izraela.

▣ **“Svatko prima od Tvojih riječi”** Ovo upućuje na davanje zakona na gori Sinaj/Horeb u Knjizi Izlaska 20 i slijeđenje. Božji narod je znao Božju volju i Zakon. Narod po Savezu ima posebnu odgovornost da odražava Božju narav. Svi od njih potvrdili su svoju voljnost za slijeđenje Božjega Zakona.

33:4 “Mojsije nas zaduži zakonom” Ovo izgleda potvrđuje zamisao u prethodnim stihovima da je uputa u stihu 3 na ime mjesta te da ti stihovi govore o Božjem narodu, ne anđelima.

▣ **“Posjedom za skupštinu Jakova”** Pojam “posjedom” (BDB 440) upućuje na baštinu (BDB 439). Prvi je puta bio upotrijebljen za pleme Izraela (Jakov, BDB 784) u Knjizi Izlaska 6:8 i često je spomenut u Ezekielu (usp. 11:15; 33:24; 36:2.3.5).

Pojam “skupštinu” (BDB 875) znači “kongregacija [crkvena općina; zajednica – op.prev.]” (usp. isti korijen u 23:2.3.4.8; 31:30).

Zbog paralelizma u stihu 4, ova određena uporaba “posjedom” može biti metafora za Savez (tj. Zakon). Božji narod posjeduje otkrivenje kao i zemlju!

33:5 “On bijaše kralj” Ovo može biti uputa na YHWH-u kao Kralja (BDB 572 I, usp. Izl 15:18; Br 23:21; 24:7; I. Sam 8:4-9).

▣ Zadnja dva retka usporedna su: “na čelu naroda” i “Plemena Izraelova”. To upućuje na ustoličenje Saveza s novim Božjim narodom na gori Sinaj/Horeb (usp. Izl 19-20).

▣ **“Ješurunu” [Ješurun]** Ovo je doslovno “uspravan” (BDB 449) i upućuje na Izraela (usp. stih 26; 32:15; Iz 44:2). Vidi Posebnu temu u 1:1.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:6

**“Nek živi Ruben i nek ne umre,
Nek njegovih ljudi ne bude malo.”**

33:6 “Nek živi Ruben i nek ne umre” Stih 6 ima tri *Qal* ZAPOVJEDNA oblika:

1. živi - BDB 310, KB 309
2. umre - BDB 559, KB 562 (niječno)
3. bude - BDB 224, KB 243 (niječno).

Ruben je bio prvorođenac Jakovljević, ali on je zgriješio protiv svoga oca (usp. Post 35:22) i izgubio svoju prevlast (usp. Post 49:3-4).

NASB	“Nek njegovih ljudi ne bude malo”
NKJV	“<i>niti</i> ostaviti njegovog čovjeka slobodnog”
NRSV	“čak iako je malobrojan”
TEV	“premda je njegovih ljudi nekolicina”
NJB	“iako je njegovih ljudi malo”

Niječno u stihu 6a ne može ići s drugim “živi”. Ako je tako, ovo je dio o gubitku prvenstva (usp. TEV, NJB). Ovaj izričaj često znači “ne vrlo mnogo ljudi” (usp. Post 34:30; Pnz 4:27; Ps 105:12; Jer 44:28).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:7

⁷**A ovo se tiče Jude; tako on reče:**

**"Slušaj, o GOSPODINE, glas Jude,
I dovedi ga njegovu narodu.
Svojim rukama on se hrvaše za njih,
I budi mu Ti pomoć protiv njegovih protivnika."**

33:7 “Slušaj” Ovaj GLAGOL (BDB 1033), KB 1570, *Qal* IMPERATIV) često je korišten u Ponovljenome zakonu, ali uobičajeno to YHWH (ili Mojsije) govori Izraelu.

▣ **“o GOSPODINE”** Vidi Posebnu temu: Imena za Božanstvo u 1:3.

▣ **“glas Jude”** U okviru Mojsije moli YHWH-u da čuje Judinu molitvu (tj. molitvu Judinog plemena). Ne postoji ništa u Mojsijevu blagoslovu što nagovještava Judino posebno mjesto kao kraljevskoga plemena, tako vidljivo u Jakovljevićevom blagoslovu u Knjizi Postanka 49:8-12.

Činjenica da Šimunovo pleme nije spomenuto bilo je uzrokom da neki povezuju ovo proročanstvo s kasnijim razdobljem kad je Šimun bio priključen u Judu (usp. Jš 19:1-9; Suci 1:3-4). Šimunov dio zemlje bio je u južno-zapadnome predjelu Jude, što je graničilo s pet filistejskih gradova.

NASB	“Svojim rukama on se hrvaše za njih”
NKJV	“Dopusti da njegove ruke budu dostatne za njega”
NRSV	“ojačaj njegove ruke za njega”
TEV	“Bori se za njih, GOSPODINE”
NJB	“da njegove ruke mogu obraniti njegova prava”

Ovaj je hebrejski izričaj neizvjestan. Mogao bi upućivati na Judinu samoobranu protiv neprijatelja, što može ukazivati prema podjeli jedinstvene monarhije 922. g.pr.Kr. na Judu i Izrael (samo nagađanje).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:8-11

⁸O Leviju on reče:

"*Neka Tvoj Tumim i Tvoj Urim pripadaju Tvome pobožnome čovjeku,*
Kojeg Ti iskuša u Masi,

S kojim se Ti prepiraše na vodama Meribe;

⁹Koji reče o svome ocu i svojoj majci:

'Nisam se obazirao na njih';

I on nije poznavao svoju braću,

Niti se obazirao na svoje vlastite sinove,

Jer oni čuvahu Tvoju riječ,

I držahu Tvoj savez.

¹⁰Oni će poučiti Tvojim uredbama Jakova,

I Tvome zakonu Izraela.

Oni će staviti tamjan pred Tebe,

I sve žrtve paljenice na Tvoj oltar.

¹¹O GOSPODINE, blagoslovi njegovo imanje,

I prihvati djelo njegovih ruku;

Smrskaj butine onih koji se dižu protiv njega,

I one koji ga mrze, tako da se ne dignu ponovo."

33:8-11 U književnosti Kumrana, svici nađeni u pećinama sjevero-zapadno od Mrtvoga mora, Ponovljeni zakon 18:18 i Knjiga Brojeva 24:15-17, određeni kao Mesijanska proročanstva, povezani su s ovim odlomkom. Oni uče da je Mesija povezan s levitima (usp. Ps 110:4-7; Zah 3-4).

Ovaj blagoslov uključuje ne samo Aronova prošla djela vjernosti (usp. Ps 106:16), nego i Mojsijeva (usp. zadnja dva retka stiha 8 i Izl 17:1-7).

33:8 "Tvoj Tumim i Tvoj Urim" Ova dva predmeta bili su (BDB 1070 i 22) (1) mehanički način (tj. ždrjebovi) ili (2) vidljivo svjetlo koje je pokazalo proroku da zna YHWH-inu volju. Očito su bili držani kod velikoga svećenika u torbici iza naprsnika (usp. Izl 28:30; Lev 8:8; I. Sam 14:37-42; 23:9-12). Točno ono što su bili i kako su djelovali izgubilo se (usp. NIDOTTE, tom 1, str. 329-331).

☐ **"pobožnome čovjeku"** Ovo može upućivati na Arona ili Mojsija ili potomka velikoga svećenika, ali spomenute povijesne reference upućuju na Mojsija.

☐ **"Masi... Meribe"** [Masa; Meriba] Pročitaj Knjigu Izlaska 17:7. Međutim, pobunu na ovome mjestu uopće nije spomenuo Levi ili svećenici. Točna povezanost je neizvjesna.

☐ Očividno YHWH je iskušavao i Izraela i njegovo vodstvo tijekom razdoblja lutanja pustinjom kako bi vidio imaju li oni uistinu pouzdanja u Njega i u Njegovu brigu i vodstvo (usp. Izl 17:7):

1. iskuša - BDB 650, KB 702, *Piel* PERFEKT
2. prepiraše/hrvaše - BDB 936, KB 1224, *Qal* IMPERFEKT.

Zabilježite da YHWH redovito iskušava (BDB 650) pobude i predanost onih koji tvrde da Ga poznaju i pouzdaju se u Njega:

1. Abrahama – Knjiga Postanka 22
2. Izraela - Izlazak 15:25; 16:4; 20:20; Ponovljeni zakon 8:2.16; 13:3 Suci 2:22; 3:1.4
3. Mojsija - Ponovljeni zakon 33:8
4. Ezekiju – II. Ljetopisa 32:30-31
5. Isus je također bio iskušan – Evanđelje po Mateju 4; Luka 4.

Ova je ista riječ bila često korištena za "ljudsko" iskušavanje Boga, što je uvijek viđeno u negativnome svjetlu!

33:9 Ovo upućuje na odlomak u Knjizi Izlaska 32, gdje Izrael postaje uključen u idolatriju izradbom i štovanjem (tj. seksualna orgija) zlatnoga teleta. Na toj je točki Mojsije naredio vjernim levitima (svome vlastitome plemenu) neka poubijaju mnoge od svoje braće Izraelaca zbog osude (usp. 32:25-29).

Ovim djelovanjem, čak protiv vlastite obitelji, bili su prihvaćeni jer:

1. oni čuvahu Tvoju riječ - BDB 1036, KB 1581, *Qal* PERFEKT, usp. 29:9
2. oni držahu Tvoj Savez - BDB 665, KB 718, *Qal* IMPERFEKT, usp. Psalam 25:10; 78:7; 119:2.22.33.34.56.69.100.115.129.145.

33:10 “poučiti... staviti tamjan... I sve žrtve paljenice” Ovo su obveze za levitske svećenike:

1. poučavanje - BDB 434, KB 436, *Hiphil* IMPERFEKT, usp. 31:9-13, što uključuje suđenje, usp. 17:9-10
2. obveze kod Šatora/Hrama.

33:11 Ovaj kratki stih ima četiri GLAGOLA i dva PARTICIPA:

1. “blagoslovi” - BDB 138, KB 159, *Piel* IMPERATIVE, usp. stihove 1.13.20.24; 28:3 (dva puta), 4.5.6 (dva puta), 8.12.19; 30:16. To je ono što YHWH želi učiniti!
2. “prihvati” - BDB 953, KB 1280, *Qal* IMPERFEKT. Ovo je žrtveni pojam, usp. Levitski zakonik 1:4; 7:18; 19:7; 22:23.25.27, što isto tako može značiti “radovati se”, Levitski zakonik 26:34 (dva puta)
3. “smrskaj” - BDB 563, KB 571, *Qal* IMPERATIV, upotrijebljen od YHWH u 32:29, ovdje za njihove neprijatelje (usp. #4, #5, i #6)
4. “onih koji se dižu” - BDB 877, KB 1086, *Qal* AKTIVNI PARTICIP, upotrijebljen za protivnike:
 - a. Boga, Knjiga Izlaska 15:7
 - b. Izraela, Izlask 32:25; Psalam 109:28
 - c. nečijeg bližnjega, Ponovljeni zakon 19:11
5. “one koji ga mrze” - BDB 971, KB 1338, *Piel* PARTICIP, često u Psalmima za neprijatelje, usp. 18:40; 44:7.10; 55:12; 68:1; 89:23
6. “dignu ponovo” (niječno) – isti korijen kao #4, ali ovdje *Qal* IMPERFEKT. Ovo može upućivati na ostale Izraelce koji su napali Mojsijevo i Aronovo vodstvo tijekom razdoblja lutanja pustinjom.

NASB, NKJV, NRSV “blagoslovi njegovo imanje”
TEV “pomozí njegovom plemenu da izraste snažno”
NJB “blagoslovi njegovo dostojanstvo”

Ovaj pojam (BDB 298) može imati nekoliko suzvučja:

1. njegovo osnovno značenje je “mogućnost” ili “snaga”
2. “jakost”
3. “sposobnost”, “vještine”
4. “dostojanstvo”
5. “dostignuće”
6. “vlasništva”.

▣ “Smrskaj butine” Ovo je doslovno “slomiti bedro” (tj. najveći mišić u tijelu korišten kao simbol za čitavu osobu). To je hebrejska metafora za učiniti nekoga nemoćnim. Čak je moguće da ima suzvuk zaustavljanja radanja, time, bez budućih naraštaja.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:12

¹²O Benjaminu on reče:

**"Neka ljubljen od GOSPODINA prebiva u sigurnosti Njegovoj,
Koji ga štiti svih dana,
I on prebiva između Njegovih izbočina."**

33:12 “O Benjaminu... ljubljen od GOSPODINA” On (BDB 122) može biti nazvan ljubljenim od Gospodina jer je bio miljenik svoga oca, Jakova (usp. Post 44:20).

▣ “**prebiva u sigurnosti Njegovoj**” GLAGOL (BDB 1014, KB 1496, jeste *Qal* IMPERFEKT, ali u ZAPOVJEDNOME smislu, usp. stih 12 [dva puta], 16.20.28; Izl 25:8; 29:45.46). YHWH je njegov bliski pratitelj u stihu 12.

▣
NASB “Koji ga štiti svih dana”
NKJV “koji ga zaklanja čitavog dana”
NRSV “okružuje ga čitavog dana”
TEV “On ih čuva čitavog dana”
NJB “štiti ih dan za danom”

GLAGOL (BDB 342, KB 339, *Qal* AKTIVNI PARTICIP) upotrijebljen je jedino ovdje i može značiti “obuhvatiti” ili “okružiti” ili “pokriti”.

▣
NASB, NKJV “prebiva između Njegovih izbočina”
NRSV “počiva između njegovih izbočina”
TEV “prebiva u njihovoj sredini”
NJB “prebiva između njegovih obronaka”

Ovo je metafora za (1) mjesto mira i sigurnosti (stihovi 20.28) ili (2) živjeti na zaštićenome mjestu (tj. Šilu, Betelu, ili Jeruzalemu [prijedlog S. R. Driver]).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:13-17

¹³O Josipu reče:

“*Nek je blagoslovljena od GOSPODINA njegova zemlja,
S odabranim nebeskim svojinama, rosom,
I iz dubine koja leži dolje,*

¹⁴I svojinama sunca,

I svojinama ploda mjeseca.

¹⁵I najboljim svojinama drevnih planina,

I svojinama vječnih uzvisina,

¹⁶I svojinama zemlje i njenog izobilja,

I Njegovim miljenikom što prebiva u grmu.

Neka dođu do Josipova vrhunca,

I do krune na glavi istaknutoga među njegovom braćom.

¹⁷Kao prvorodenac njegova vola, veličanstvo je njegovo,

I njegovi su rogovi rogovi divljega vola;

Njima on će gurati narode,

Sve odjednom, do krajeva zemlje.

I takvih je deset tisuća od Efrajima,

I takvih je tisuće od Manašea.”

33:13-17 Najdulji od blagoslova, osim za Levija, ide Josipovim sinovima, Efrajimu i Manašeu (usp. stih 17, njegova dva sina u Egiptu). Ovi su bili najmoćniji od sjevernih plemena.

U stihovima 13-16b Mojsije nabroja ratarske blagoslove nad ova dva plemena. U stihu 16c i d ovjeren je Josipov položaj u Egiptu. U stihu 17 snaga ova dva plemena izražena je metaforama za životinje.

33:13 Ovaj stih upućuje na obilje vlage od rose i podzemnih izvora (usp. Post 49:25). Voda je značila ratarsko obilje!

33:15 “najboljim svojinama drevnih planina... i vječnih uzvisina” Ovo može upućivati na stabla, i za hranu i za građu.

33:16 “I Njegovim miljenikom što prebiva u grmu” Ovo može upućivati na gorući grm (usp. Izl 3:2-4). Ta riječ za grm (BDB 702) bila je upotrijebljena samo pet puta u SZ-u, četiri od toga u Knjizi Izlaska 3:2-4.

NASB	“I do krune na glavi istaknutoga među njegovom braćom”
NKJV	“I na kruni njegove glave koji bijaše odvojen od svoje braće”
NRSV	“na čelo kneza između svoje braće”
TEV	“jer on bijaše teret između svoje braće”
NJB	“na čelo posvećenog među svojom braćom”

Ovo odražava Jakovljevi blagoslov u Knjizi Postanka 49:26. Josipovo vodstvo i prvenstvo nastavlja se u potomcima njegovih sinova.

33:17 “I njegovi su rogovi rogovi divljega vola” U hebrejskome je riječ “rog” (BDB 901) simbol moći.

▣ “do krajeva zemlje” Ovo je REČENIČNA GRAĐA od BDB 67 i 75. Ima vrlo snažno teološko značenje:

1. YHWH-ina jedinstvenost (i otuda monoteizam):
 - a. Knjiga proroka Izaije 45:6.14; 46:9; 47:8.10
 - b. Sefanija 2:15
2. YHWH-ina sila i slava:
 - a. Izreke 30:4
 - b. mnogi od onih pod #3
3. širenje štovanja YHWH i pravilo za čitavu Zemlju:
 - a. Ponovljeni zakon 33:17
 - b. I. Samuelova 2:10
 - c. Psalam 22:25-31; 59:13; 67:1-7; 98:2-9
 - d. Izaija 45:22; 52:10
 - e. Jeremija 16:19
4. mesijansko:
 - a. I. Samuelova 2:10
 - b. Psalam 2:8
 - c. Mihej 5:4-5.

▣ “deset tisuća od Efrajima... i... tisuće od Manašea” Ovaj izričaj pokazuje Efrajimovo prvenstvo u veličini i snazi. Vidi Posebnu temu: Tisućnik u 1:15.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:18-19

¹⁸O Zebulun on reče:

"Raduj se, Zebulune, u svojim izlascima,
I, Jisakare, u svojim šatorima.

¹⁹Oni će pozvati narode na planinu;
Tamo će prinijeti pravedne žrtve;
Jer oni će vaditi obilje mora,
I skrivena blaga pijeska."

33:18 “Zebulun. . .I, Jisakare” Ova su dva plemena također popisana zajedno u Knjizi Postanka 49:13-15.

▣ “raduj se” Ovaj GLAGOL (BDB 970, KB 1333, *Qal* IMPERATIV) bio je korišten u smislu “raduj se u dobru, siguran u obilju života”.

▣ “izlascima” Ovo (BDB 422, KB 425, *Qal* INFINITIVNA REČENIČNA GRAĐA) izgleda da je korišteno u smislu slobodnoga života (usp. 28:6.19; 31:2).

▣ **“u svojim šatorima”** Ovo (BDB 13) upućuje na njihov dom tijekom razdoblja lutanja pustinjom, ali postalo je metaforom za nečiju kuću.

Ova dva usporedna retka podrazumijevaju sretan, sređen život.

33:19 Paralelizam između “planinu” (BDB 249) i “prinijeti pravedne žrtve” (usp. Ps 4:5; 51:19) podrazumijeva okolnost slavljenja (usp. Izl 15:17).

Naredno pitanje za tumačenje jeste, nastavljaju li sljedeća dva retka pjesme ovu misao ili se mijenjaju u drugu temu? Zebulunovo sudjelovanje u moru spomenuto je u Knjizi Postanka 49:13.

▣ **“obilje mora,**

I skrivena blaga pijeska” Ova su dva retka usporedna. Oba su OBJEKTI jednoga GLAGOLA, “sisati” ili “vaditi” (BDB 413, KB 416, *Qal* IMPERFEKT). To je metafora za obilje (usp. 32:13).

1. Prvi upućuje na:
 - a. hranu (tj. žrtve ili dobro življenje)
 - b. robu (tj. koralj, školjke, spužve).
2. Drugi je sastavljen od dva *Qal* PASIVNA PARTICIPA:
 - a. “pokriti”, ali jedino ovdje znači “zatvoren” ili “brod u raspremi radi popravljanja i pregleda” (BDB 706)
 - b. “skrivati” (BDB 380).

Oni izgleda upućuju na brodsku trgovinu (usp. Post 49:13-14).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:20-21

²⁰O Gadu on reče:

"Blagoslovljen je onaj koji uvećava Gada;

On leži kao lav,

I trga ruku, isto tako krunu glave.

²¹Onda predvidi prvi *dio* za sebe,

Jer vladarev dio bijaše zauzet;

I dođe s vođama naroda;

On provede pravdu GOSPODINOVU,

I Njegove uredbe s Izraelom."

33:20 “Blagoslovljen je onaj koji uvećava Gada” Ovo izgleda mora biti uputa na YHWH-u.

▣ **“On leži kao lav”** Riječ je “lavica” (BDB 522, usp. Post 49:9; Br 24:9; Job 4:11). Lavica je bila ona koja je lovila i osiguravala hranu za lava i mladunce. Gad je morao upućivati na lavicu. Gadovo pleme bilo je blagoslovljeno zbog njihove vjernosti u bitci (usp. Post 49:19).

33:21 Ovaj stih je igra o Gadu ili hrabrome ratniku (u metafori o lavu). On je odabrao dio zemlje na istočnoj strani Jordana kao baštinu, ali on i Rubenovci i pola plemena Manašea bili su prva vojna skupina koja je išla u bitku za Obećanu zemlju (usp. Jš 4:12-13; 22:1-3).

▣ **“Jer vladarev dio bijaše zauzet”** Hebrejsko značenje je neizvjesno!

▣ **“I dođe s vođama naroda”** Ovo može upućivati na tri plemena koja su molila Mojsija i starješine za dozvolu da nasele istočnu stranu Jordana.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:22

²²O Danu on reče:

"Dan je mladunče lava,

Što iskače iz Bašana."

33:22 “Dan je mladunče lava,

Što iskače iz Bašana” Spominjanje Dana kao nekako povezanog s Bašanom (usp. 1:4; 3:1.3.4.10.11.13.14) iznenađujuće je. Izvorno dodjela Danovome plemenu ždrijebom bila je na jugo-zapadu (tj. područje Filisteje) i kasnije oni su se pomaknuli daleko na sjever (usp. Suci 18). Ovo može biti proročanstvo povezano s tim neovlaštenim preseljenjem.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:23

²³O Naftaliju on reče:

"O Naftali, zadovoljan naklonošću,
I pun blagoslova GOSPODINOVOG,
Uze posjed od mora i juga."

33:23 “Uze posjed od mora i juga” GLAGOL (BDB 439, KB 441, *Qal* IMPERATIV) bio je upotrijebljen nekoliko puta u Ponovljenome zakonu za Izraela da zaposjedne zemlju (usp. 1:8.21.39; 2:24.31; 9:23; 11:31; 17:14; 26:1). To podrazumijeva uzimanje silom i osiguranje toga kao trajna baština.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:24-25

²⁴O Ašeru on reče:

"Blagoslovljeniji negoli sinovi je Ašer;
Neka bude omiljen od svoje braće,
I neka uroni svoju nogu u ulje.

²⁵Tvoje brave bit će željezo i bronca,

I prema tvojim danima, takav će biti lagan tvoj hod."

33:24 “O Ašeru on reče:

‘Blagoslovljeniji negoli sinovi je Ašer;

Neka bude omiljen od svoje braće” Ovaj GLAGOL (BDB 224, KB 243, “biti”) je *Qal* ZAPOVJEDNI. To pokazuje djelovanje hebrejskoga uma. Za Židova, sin je bio najveći mogući blagoslov.

Rabini tumače ovaj stih kako znači da su zbog krajnje ljepote Ašerovih kćeri one bile poslije više tražene negoli sinovi. Značenje je neizvjesno.

▣ “I neka uroni svoju nogu u ulje” Područje Ašera, na sjevernoj obali mora, najbolje je područje za masline. Ovaj izričaj moguće upućuje na istiskivanje ulja iz maslina nogom.

33:25 “Tvoje brave bit će željezo i bronca” Hebrejski korijen za “brave” (BDB 653) ili “brane” (BDB 653) može također biti preveden “cipele” (BDB 653). Oblik upotrijebljen ovdje nađen je jedino ovdje. Zbog Ašerovoga zemljopisnog položaja, na većini glavnoga puta od Fertile Crescent [“plodni polumjesec” – op.prev.] dolje do Egipta, ako Ašer padne, čitava bi zemlja pala (od južnjačke najezde). Ona je bila smatrana vratima i bravom u Obećanu zemlju.

▣

NASB “prema tvojim danima, takav će biti lagan tvoj hod”

NKJV, NJB “utočište”

NRSV “On podjarmi drevne bogove”

TEV “obrana”

Pitanje za tumačenje je što posljednja IMENICA znači (BDB 179)?:

1. jakost (tj. poletan život)
2. sigurnost (tj. bez najezde).

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 33:26-29

²⁶“Nema nikoga kao Bog Ješurunov,

Koji jaše nebesa tebi za pomoć,

I kroz nebeski svod u Svome veličanstvu.

²⁷Vječni Bog je obitavajuće mjesto,
I odozdo su vječne ruke;
I On istjeraše neprijatelja pred tobom,
I reče: 'Uništi!'

²⁸Tako Izrael prebiva u sigurnosti,
Jakovljevo vrelo samotno,
U zemlji žita i novoga vina;
Njegova nebesa kaplju i rosu dolje.

²⁹Blagoslovljen si ti, o Izraele;
Tko je kao ti, narod spašen od GOSPODINA,
Koji je štiti tvoje pomoći
I mač tvoga veličanstva!
Tako će tvoji neprijatelji puzati pred tobom,
I ti ćeš koračati iznad njihovih visočja."

33:26-29 Ovi stihovi su prijelazni dio koji slavi YHWH-inu jedinstvenost i snagu! Ješurun je upotrijebljen kao oznaka za Izraela (usp. 32:15). Ovi stihovi (tj. stih 26 redak b i c; stih 28 redak c i d; stih 29 redak f) koriste izričaje što su uobičajeno upućivali na boga plodnosti, *Baala*, podrazumijevajući da su sve stvari rečene za *Baala* bile neistinite o njemu, ali bile su istinite o YHWH-i. YHWH je jedini Bog.

33:26 “Nema nikoga kao Bog” Pogledajte bilješku u 4:35.

33:27 “Vječni Bog” *Elohim* je često spojen s dodacima:

1. vječni *Elohim*, ovdje
2. onaj koji vječno traje *Elohim*, Knjiga proroka Izaije 28
3. istinski *Elohim*, II. Ljetopisa 15:3; Izaija 65:16
4. *Elohim* svega tijela, Jeremija 32:27 (slično Br 16:22; 27:16)
5. *Elohim* neba, Postanak 24:3.7; II. Ljetopisa 36:33; Ezra 1:2; Nehemija 1:4.5; 2:4.20
6. *Elohim* pri ruci (ili blizu), Jeremija 23:23
7. *Elohim* moga (ili našeg) spasenja, Psalam 18:46; 24:5; 25:5; 27:9; 65:5; 79:9; 85:4; Izaija 17:10
8. *Elohim* moje pravednosti, Psalam 4:1
9. *Elohim* koji je moja stijena, II. Samuelova 22:3; Psalam 18:2
10. *Elohim* koji je moje utočište, Psalam 43:2
11. *Elohim* koji je moja hvala, Psalam 109:1

(ovaj popis je iz BDB, str. 44, #4.b).

NASB	“obitavajuće mjesto”
NKJV	“vrelo Jakova sâmoga”
NRSV	“mirno je Jakovljevo prebivalište”
TEV	-----
NJB	“vrutak Jakovljeva je izabran”

Ovaj pojam (BDB 733) može upućivati na životinjsku jazbinu (usp. Job 37:8; 38:40; Amos 3:4) ili metaforu za utočište ponuđeno od Boga za Njegov narod (jedino ovdje). Slična zamisao nađena je u Psalmu 71:3; 91:9.

▣ “I odozdo su vječne ruke” Ovo je metafora za:

1. YHWH-inu borbu u njihovu korist (usp. redak c, stih 29)
2. YHWH-inu neprestanu brigu i pozornost.

YHWH je Bog koji djeluje! Moguće je ovo smjerenje na Knjigu Postanka 49:24 (redak b i c).

▣ **“Uništi”** Ovaj GLAGOL (BDB 1029, KB 1552, *Hiphil* IMPERATIV) znači “istrijebiti”. To je dio terminologije “svetoga rata”, usp. 1:27; 2:22; 6:15; 9:20; Knjiga o Jošui 7:12; 9:24. Ako je Izrael poslušan Savezu On će se boriti za njih, ali ako nije, On će se boriti protiv njih!

Od Izraelaca se očekivalo da se obuku za bitku i uzmu bojište protiv svojih neprijatelja, ali YHWH je bio Onaj koji je pobijedio u bitci!

33:28

NASB

“Jakovljevo vrelo samotno”

NKJV

“Jakovljevo vrelo samo”

NRSV

“miran u Jakovljevom prebivalištu”

TEV

NJB

“vrutak Jakovljev je izabran”

“Vrelo” (BDB 745 II) znači “proljeće” i upućuje na potomke. Pojam “samotno” (BDB 94, “sâm”) metafora je za sigurnost.

33:29 Ovaj stih koristi terminologiju “svetoga rata” za opis YHWH-inog oslobađanja iz Egipta, iz pustinje, i od Kanaanaca!

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto Mojsije nije smio ući u Obećanu zemlju?
2. Zašto postoji tako mnogo prijevoda za 33:2-3?
3. Zašto Šimun nije popisan u blagoslovima?
4. Postoji li mesijansko upućivanje u ovim blagoslovima?

PONOVLJENI ZAKON 34

PODJELA NA ODLOMKE U SUVREMENIM PRIJEVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mojsije umire na brdu Nebo 34:1-8	Mojsijeva smrt 34:1-8	Mojsijeva smrt 34:1-8	Mojsijeva smrt 34:1-4 34:5-9
34:9-12	34:9 34:10-12	34:9 34:10-12	34:10-12

ČITANJE KRUG TRI (vidi str. vii u uvodnome dijelu)

SLIJEĐENJE IZVORNE PIŠČEVE NAKANE NA RAZINI ODLOMKA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Pročitajte odlomak odjednom. Odredite subjekte (čitanje #3, str. viii). Usporedite vašu podjelu subjekta s četiri suvremena prijevoda navedenih gore. Podjela na odlomke nije nadahnuta, ali ona je ključ za slijeđenje izvorne autorove nakane, što je srce tumačenja. Svaki odlomak ima jedan i samo jedan subjekt.

1. Prvi odlomak
2. Drugi odlomak
3. Treći odlomak
4. I tako dalje.

PROUČAVANJE RIJEČI I IZRIČAJA

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 34:1-8

¹Sad Mojsije se popne s ravnica Moaba na goru Nebo, na vrh Pisge, koja je nasuprot Jerihonu. I GOSPODIN mu pokaza svu zemlju, Gileadovu kao i Danovu, ²i svu Naftalijevu i zemlju Efrajima i Manašea, i svu zemlju Judinu sve do Zapadnoga mora, ³i Negeb i ravnice doline Jerihona, grada stabala palme, kao i Soar. ⁴Onda mu GOSPODIN reče: "Ovo je zemlja za koju se Ja zakleh Abrahamu, Izaku, i Jakovu, govoreći: 'Dat ću je tvojim potomcima'; dopustio sam ti vidjeti je tvojim očima, ali ti nećeš prijeći tamo." ⁵Tako Mojsije sluga GOSPODINOV umre tamo u zemlji Moaba, prema riječi GOSPODINOVOJ. ⁶I On ga pokopa u dolini u zemlji Moaba, nasuprot Bet- Peoru; ali nijedan čovjek ne zna njegovo mjesto ukopa do ovoga dana. ⁷Iako Mojsije bijaše stotinu i dvadeset godina star kad umrije, njegovo oko ne bijaše potamnijelo, niti njegova jedrina oslabljena. ⁸Tako sinovi Izraela plakaše za Mojsijem u ravnica Moaba trideset dana; tada dani plakanja i žalovanja za Mojsija dodoše kraju.

34:1 "ravnica Moaba" Ovo je zemljopisni okvir zaključka Knjige Brojeva (usp. 36:13), te čitave Knjige Ponovljenoga zakona (usp. 4:44-49). To je istočna strana Jordana, izravno preko Jerihona (usp. stih 1).

▣ **"na goru Nebo, na vrh Pisge"** Ova je ista planina spomenuta u Ponovljenome zakonu (usp. 3:17). To je hebrejski pojam za "greben" ili "visinu" (BDB 612 I). Izgleda da gora Nebo i Pisga (BDB 820 "raspuklina") upućuju na potpuno isti planinski

vrh. Bog je prvenstveno odabrao ovo mjesto kako bi mogao ispuniti Svoju riječ danu Mojsiju da će mu pokazati Obećanu zemlju čak iako Mojsije neće biti kadar ući u nju. Poslije, u stihu 5, gora Nebo bit će mjesto Mojsijeve smrti. Isto tako, židovska predaja kaže da je Jeremija skrio Kovčeg saveza na ovu planinu.

▣ **“I GOSPODIN mu pokaza svu zemlju”** Postoji nekoliko odlomaka koji navode Mojsijev grijeh što ga je zadržao od ulaska u Obećanu zemlju (usp. Pnz 3:23-28; 32:48-52 i Br 27:12-14). Mojsije je nekoliko puta molio i tražio od Boga u vezi toga, ipak nije mu bilo dozvoljeno ući u Obećanu zemlju. Premda grijeh uvijek pokreće svoje prokletstvo i ima svoje posljedice, Božja je veličanstvenost vidljiva u dozvoljavanju Mojsiju da vidi Obećanu zemlju čak iako nije mogao ući u nju.

34:2 “Zapadnoga mora” Ovo upućuje na Mediteransko more (usp. 11:24). Pojam “zapadno” doslovno je “mjesto iza” (BDB 30).

34:3 “Negeb” Ovo je hebrejska riječ za “južna zemlja” (BDB 616) i ona upućuje na nenastanjenu pustinjsku zemlju što se nalazi južno od Beer-Šebe.

▣ **“ravnicu”** Ovo upućuje na kotlinu poznatu kao Tektonska dolina u kojoj leži Mrtvo more. Jerihon je na sjeverozapadu a Soar na jugozapadu.

▣ **“Jerihona, grada stabala palme”** Jerihon je poznat kao grad palmi (usp. Suci 1:16) i jedan je od najstarijih gradova u ovome dijelu svijeta. Nalazio se izravno preko rijeke Jordana od mjesta gdje se Izrael utaborio.

▣ **“Soar”** Riječ (BDB 858) znači “beznačajno” (usp. Post 19:20-22).

34:4 “Ovo je zemlja za koju se Ja zakleh Abrahamu, Izaku, i Jakovu” Ovo je ispunjenje Božjega obećanja zabilježenog u Knjizi Postanka 12:7; 26:3; 28:13. Obećanje Abrahamu uključuje i zemlju i potomstvo. SZ naglašava zemlju i djecu dok NZ naglašava posebno dijele (usp. Iz 7 - 12). Ovo drevno obećanje često je ponovljeno. Evo nekih primjera: Knjiga Izlaska 33:1; Brojevi 14:23; 32:11; Ponovljeni zakon 1:8; 6:10; 9:5; 30:20.

▣ **“dopustio sam ti vidjeti je tvojim očima, ali ti nećeš prijeći tamo”** Očito grijeh javnoga udaranja stijene umjesto govorenja njoj jeste prekršaj za kojeg je Mojsije bio osuđen. Narod je svjedočio ovome Mojsijevu sramotnome djelu neposlušnosti.

34:5 “Tako Mojsije sluga GOSPODINOV” Pojam “sluga GOSPODINOV” počasniji je naslov dan Mojsiju. Dan je Jošui samo nakon njegove smrti. Bio je dodijeljen kralju Davidu. Poslije je upućivao na dolazećeg Mesiju (usp. Pjesme o Patećem Sluzi u Iz 40 - 56). To može biti izvor NZ-noga Pavlova izričaja: “rob Božji”. Zamisao SZ o sluzi posebno je značajan. U SZ-u izbor ili službovanje bilo je ispunjenje Božje svrhe, ne neophodno za spasenje. Kir je nazvan “Božji pomazani” (usp. Iz 45:1) a Asirija je nazvana “mjerom Njegova bijesa” (usp. Iz 10:5). Ovaj okrutan narod i poganski kralj uklapaju se u Božji naum ali duhovno nisu bili povezani s Njim. Pojmovi “izbor” i “odabir” imaju duhovno suzvučje samo u NZ-u.

▣ **“umre tamo u zemlji Moaba, prema riječi GOSPODINOVOJ”** Doslovno hebrejski ovdje je “ustima Gospodinovim” (BDB 804), što je izgleda metafora za Božju riječ (usp. Post 41:40; 45:21; Izl 17:1; 38:21; Br 3:16,39).

Međutim, rabini kažu da je ovo “Božji poljubac”. Kažu da je Bog poljubio Mojsija na gori i oduzeo mu dah. To je vrlo slično našem kulturalnome idiomu “poljubac smrti”. Ako je tako, to je prekrasno izvješće o ravnoteži između Božje pravde i milosrđa u Mojsijevu životu.

34:6 “I On ga pokopa u dolini u zemlji Moaba” Ovaj “On” podrazumijeva Sâmoga Boga. To je vrlo nalik Knjizi Postanka 7:16, gdje Bog zatvara vrata arke [Noine – op.prev.]. Jedan razlog zbog kojeg je osobno Bog pokopao Mojsija je zato jer ga je Bog uzeo od drevnih mjesta i ruktvorina koje bi mogle biti štovane umjesto Njega. Zabilježite kako Mojsije nije bio pokopan na sâmoj gori Nebo nego dolje u dolini. Neobičan odlomak u Judinoj poslanici 9 povezan je s tim izvješćem, ali kako nije potpuno jasno. Juda 9 izgleda navodi ne-kanonsku knjigu nazvanu Mojsijevo uzašašće. Točna svrha đavoljeg željenja Mojsijeva tijela neizvjesna je.

▣ **“ali nijedan čovjek ne zna njegovo mjesto ukopa do ovoga dana”** Ovo je očito rad kasnijeg urednika. Mnogi tvrde kako Mojsije nije mogao napisati ovo zadnje poglavlje koje se odnosi na njegovu smrt. Rashi kaže da je Jošua pisao o Mojsijevoj

smrti, dok IV. Ezdrina tvrdi da je Mojsije pisao o svojoj vlastitoj smrti. Ja vjerujem u Mojsijevo autorstvo Tore, ali to ne isključuje neke uredničke osvrte kao ovaj koji se pojavljuju s vremena na vrijeme. Sličnost hebrejskoga između Petoknjžja i Knjige o Jošui izgleda podrazumijeva da je Jošua imao udjela u pisanju Mojsijevih sjećanja. Međutim, značajno Ezrino mjesto u rabinskome judaizmu kao uredniku čitavoga SZ-a isto je tako mogućnost.

34:7 “Iako Mojsije bijaše stotinu i dvadeset godina star kad umrije” Ovaj raspon sto i dvadeset godina razvio se u Stjepanovom govoru u Djelima apostolskim 7:23 i dalje u trodjelnu podjelu po četrdeset godina: (1) četrdeset godina u obrazovnome sustavu Egipta; (2) četrdeset godina u potpunoj pustinji u koju će kasnije morati voditi djecu Izraela; i (3) četrdeset godina razdoblja lutanja pustinjom. D. L. Moody je kazao: “Za 40 godina Mojsije je naučio da je on bio netko. Za 40 godina naučio je da je bio nitko. Za 40 godina otkrio je što Bog može učiniti s onim tko je nitko.”

▣ **“njegovo oko ne bijaše potamnijelo, niti njegova jedrina oslabljena”** Ovo izgleda upućuje na Mojsijevo zdravlje, dok je Ponovljeni zakon 31:2 izgleda Mojsijeva isprika zbog čega on ne može ući u Obećanu zemlju (da je bio preslab i prestar). Ovo nije suprotivost, nego još jedno Mojsijevo nastojanje da objasni svoj grijeh ili okrivljavanjem naroda ili svojom dobi ili drugim čimbenicima.

34:8 “Tako sinovi Izraela plakaše za Mojsijem... trideset dana” Ovo može biti jedan ciklus Mjeseca. Ova ista duljina vremena bila je dana za žalovanje za Aronom (usp. Br 20:29). Svatko od naraštaja koji se pobunio u pustinji umro je tamo osim Jošue i Kaleba.

NASB (AŽURIRANI) TEKST: 34:9-12

⁹Sad Jošua sin Nunov bijaše ispunjen duhom mudrosti, jer je Mojsije položio svoje ruke na njega; i sinovi Izraelovi ga slušaše i učiniše kao što GOSPODIN bijaše zapovjedio Mojsiju. ¹⁰Od toga vremena nijedan prorok nije ustao u Izraelu nalik Mojsiju, kojeg je GOSPODIN znao licem u lice, ¹¹sa svim znakovima i čudesima što mu GOSPODIN pošalje da izvede u zemlji Egipta protiv faraona, svih njegovih slugu, i sve njegove zemlje, ¹²i sa svom moćnom silom i sa svom velikom strahotom što Mojsije izvede na oči svega Izraela.

34:9 “Sad Jošua sin Nunov” Ime Jošua znači “YHWH spašava” (BDB 221). To je potpuno isto ime kao “Isus” (usp. Mt 1:21). Sastavljena je od hebrejske riječi, “Hošea”, što znači “spasenje” i skraćene imena u Savezu za Boga vezano za početak.

▣ **“bijaše ispunjen duhom mudrosti”** Zamisao za “ispunjen” (BDB 569, KB 583, *Qal* PERFEKT) mora biti uspoređena s Knjigom Brojeva 27:18 i sa sličnom zamisli upotrijebljenom za zanatlije u Izlasku 28:3. Očito Božji je Duh bio uključen u živote ljudi u SZ-u kao i u NZ-u.

▣ **“mudrosti”** Ovo izgleda (BDB 315) upućuje na Jošuinu sposobnost vođenja naroda u bitku i zakonodavstvo. Jošua nije bio iz Levijevog plemena i, stoga, ni na koji način ne može biti svećenik, ali on je bio nadaren vođa.

▣ **“jer je Mojsije položio svoje ruke na njega”** Ova zamisao polaganja ruku vrlo je značajna u SZ-u. Ovaj vrlo značajan čin vidimo u Knjizi Brojeva 27:22-23; također zabilježite Ponovljeni zakon 31:1-8. To je nekako povezano s polaganjem ruku na žrtvu koja će se žrtvovati gdje je grijeh nekako prenesen. Na neki je način Mojsijevo vodstvo bilo preneseno na Jošuu.

POSEBNA TEMA: POLAGANJE RUKU U BIBLIJI

Ova gesta osobne uključenosti korištena je na nekoliko različitih načina u Bibliji:

1. prenošenje na vođenje obitelji (usp. Post 48:18)
2. poistovjećivanje sa smrću žrtvene životinje kao nadomjestak:
 - a. svećenika (usp. Izl 29:10.15.19; Lev 16:21; Br 8:12)
 - b. osobe koja polaže ruke (usp. Lev 1:4; 3:2.8; 4:4.15.24; II. Ljet 29:23)
3. osobe koje su postavljene postrani da služe Bogu u posebnome zadatku ili službi (usp. Br 8:10; 27:18.23; Pnz 34:9; Djela 6:6; 13:3; I. Tim 4:14; 5:22; II. Tim 1:6)
4. sudjelovanje u sudskome kamenovanju grješnika (usp. Lev 24:14)

5. primanje blagoslova za zdravlje, sreću, i pobožnost (usp. Mt 19:13.15; Mk 10:16)
6. povezano s fizičkim iscjeljenjem (usp. Mt 9:18; Mk 5:23; 6:5; 7:32; 8:23; 16:18; Lk 4:40; 13:13; Djela 9:17; 28:8)
7. primanje Svetoga Duha (usp. Djela 8:17-19; 9:17; 19:6).

Postoji iznenađujući nedostatak jedinstvenosti u odlomcima koji su povijesno korišteni kao potpora crkvenome postavljanju vođa (tj. zaređenje):

1. u Djelima apostolskim 6:6 apostol je taj koji polaže ruke na sedmoricu za mjesnu službu
2. u Djelima apostolskim 13:3 proroci i učitelji su oni koji polažu ruke na Barnabu i Pavla za misijsku službu
3. u I. Poslanici Timoteju 4:14 mjesne starješine su one koje su bile uključene u Timotejev prvotni poziv i zaređenje
4. u II. Poslanici Timoteju 1:6 Pavao je onaj koji je položio ruke na Timoteja.

Ova različnost i višeznačnost slikovito pokazuju nedostatak uredbe u Crkvi prvoga stoljeća. Rana Crkva mnogo je snažnije i redovitije koristila duhovne darove vjernika (usp. I. Kor 14). NZ jednostavno nije pisan za obranu ili predstavljanje vladajućeg načina ili postupka zaređenja.

34:10 “Od toga vremena nijedan prorok nije ustao u Izraelu nalik Mojsiju” Stihovi 10-12 osvrtni su Mojsijevog pisara ili, vjerojatnije, kasnijeg urednika. Ovo očevitno upućuje na proročanstvo Ponovljenoga zakona 18:15-22. Ova se tema razvijala u Poslanici Hebrejima 3:1-6, gdje su suprotstavljeni Isus i Mojsije.

▣ **“kojeg je GOSPODIN znao licem u lice”** Pojam “znao” (BDB 393, KB 390, *Qal* PERFEKT) hebrejski je idiom za “prisno, blisko zajedništvo” (usp. Post 4:1; Jer 1:5). Ovo ne upućuje na svjesnu spoznaju. Izričaj “licem u lice” pokazuje prisnost kojom je Bog govorio Mojsiju (usp. Izl 33:11; Br 12:6-8).

34:11-12 Stih 11 izgleda podrazumijeva da su egipatske pošasti, koje su uzele razdoblje od otprilike osamnaest mjeseci, morale značiti osudu egipatskih bogova i pokušaj vođenja Egipćana do točke pouzdanja u YHWH-u. Stih 12 pokazuje nam da su čudesa što je Bog učinio protiv egipatskih bogova morala također značiti jačanje vjere Izraelaca baš kao što su Isusova čuda morala ojačati vjeru učenika. Isto je tako moguće da se stih 12 odnosi na razdoblje lutanja pustinjom.

PITANJA ZA RASPRAVU

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste odgovorni za vaše vlastito tumačenje Biblije. Svaki od nas mora hodati u svjetlu kojeg imamo. Prvenstvo u tumačenju imate vi, Biblija, i Sveti Duh. Sad to ne morate prepustiti komentatoru.

Ova pitanja za raspravu predviđena su da vam pomognu promišljati kroz glavne teme ovoga odjeljka Knjige. Ona su napravljena da budu misaono-nametljiva, ne konačna.

1. Zašto je zemljopisni položaj događaja u Knjizi Ponovljenoga zakona tako značajan?
2. Zašto je Bog skrio Mojsijev grob?
3. Kako je vidljivo da se stih 7 suproti 31:2?
4. Što je značenje Mojsijeva polaganja ruku na Jošuu? Kako se ovo odnosi na suvremeno zaređenje?
5. Zašto Jošua nije smatran prorokom kao Mojsije (usp. stih 10)?
6. Što je svrha čuda (usp. stihove 11-12)?

DODATAK JEDAN

UVOD U STAROZAVJETNO PROROČANSTVO

I. UVOD

A. Uvodne izjave

1. Vjerujuća zajednica ne slaže se o tome kako tumačiti proročanstvo. Druge istine bile su postavljene kao ortodoksno [pravovjerno – op.prev.] stajalište kroz stoljeća, ali ne i ova.
2. Postoji nekoliko dobro određenih stupnjeva SZ-noga proročanstva:
 - a. predmonarhijsko (prije kralja Šaula)
 - 1) pojedinci zvani proroci:
 - a) Abraham – Knjiga Postanka 20:7
 - b) Mojsije – Knjiga Brojeva 12:6-8; Ponovljeni zakon 18:15; 34:10
 - c) Aron – Knjiga Izlaska 7:1 (govornik za Mojsija)
 - d) Mirjam – Knjiga Izlaska 15:20
 - e) Medad i Eldad - Knjiga Brojeva 11:24-30
 - f) Debora – Knjiga o Sucima 4:4
 - g) neimenovan - Knjiga o Sucima 6:7-10
 - h) Samuel – I. Knjiga o Samuelu 3:20
 - 2) upućivanja na proroke kao skupinu - Ponovljeni zakon 13:1-5; 18:20-22
 - 3) proročke skupine ili cehovi - I. Knjiga o Samuelu 10:5-13; 19:20; I. Knjiga o Kraljevima 20:35.41; 22:6.10-13; II. Knjiga o Kraljevima 2:3.7; 4:1.38; 5:22; 6:1. itd.
 - 4) Mesija nazvan prorok – Ponovljeni zakon 18:15-18
 - b. monarhijski proroci koji nisu pisali (oni se obraćaju kralju)
 - 1) Gad – I. Knjiga o Samuelu 7:2; 12:25; II. Samuelu 24:11; I. Knjiga Ljetopisa 29:29
 - 2) Natan – II. Knjiga o Samuelu 7:2; 12:25; I. Knjiga o Kraljevima 1:22
 - 3) Ahija – I. Knjiga o Kraljevima 11:29
 - 4) Jehu – I. Knjiga o Kraljevima 16:1.7.12
 - 5) neimenovan – I. Knjiga o Kraljevima 18:4.13; 20:13.22
 - 6) Elija – I. Knjiga o Kraljevima 18; II. Knjiga o Kraljevima 2
 - 7) Mihej – I. Knjiga o Kraljevima 22
 - 8) Ilija – II. Knjiga o Kraljevima 2:8.13
 - c. klasična pisanja proroka (oni se obraćaju narodu kao i kralju): Izaija – Malahija (osim Daniela).

B. Biblijski pojmovi

1. *ro'eh* = vidjelac, I. Knjiga o Samuelu 9:9. Ovo upućivanje pokazuje prijelaz na pojam Nabi, što znači “prorok” i dolazi iz korijena, “pozvati”. *Ro'eh* je oblik općega hebrejskog pojma “vidjeti”. Ta osoba razumije Božje načine i naume i bila je pitana za savjet da potvrdi Božju volju u nekome pitanju.
2. *hozeh* = vidjelac, II. Knjiga o Samuelu 24:11. U osnovi to je istoznačnica za *ro'eh*. Pojam je od rijetkoga hebrejskog pojma “vidjeti u viđenju”. Participni oblik najčešće je bio upotrijebljen za upućivanje na proroke.
3. *nabi'* = prorok, srodan akadskome glagolu *nabu* = “pozvati” te arapskome *naba'a* = “najaviti”. Ovo je najuobičajeniji SZ-ni pojam za označavanje proroka. Bio je uporabljen više od 300 puta. Točna etimologija je neizvjesna, ali “pozvati” sad izgleda najbolja

- mogućnost. Moguće najbolje razumijevanje dolazi iz YHWH-inog opisa Mojsijeva odnosa prema faraonu posredstvom Arona (usp. Izl 4:10-16; 7:1; Pnz 5:5). Prorok je netko tko govori za Boga Njegovu narodu (usp. Amos 3:8; Jer 1:7.17; Ez 3:4).
4. Sva tri pojma korištena su za proročku službu u I. Knjizi Ljetopisa 29:29; Samuel - *Ro'eh*; Natan - *Nabi*; i Gad - *Hozeh*.
 5. Izričaj *'ish ha - 'elohim*, "čovjek od Boga", također je šira oznaka za Božjega govornika. Korišten je oko 76 puta u SZ-u u smislu "prorok".
 6. Riječ "prorok" grčkoga je podrijetla. Dolazi od (1) *pro* = "pred" ili "za"; *phemi* = "govoriti".

II. ODREDBA PROROČANSTVA

- A. Pojam "proročanstvo" ima šire semantičko polje u hebrejskome negoli u engleskome. Židovi su označili povijesne knjige od Jošue do Knjige o Kraljevima (osim Knjige o Rut) kao "rani proroci". Obojica i Abraham (Post 20:7; Ps 105:5) i Mojsije (Pnz 18:18) označeni su kao proroci (isto tako i Mirjam, Izl 15:20). Prema tome, budite na oprezu glede pretpostavljenih engleskih odredbi!
- B. "Prorokovanje može biti zakonski određeno kao takvo razumijevanje povijesti koje prihvaća značenje jedino u pojmovima božanske brige, božanske svrhe, božanskoga sudjelovanja" (*Interpreter's Dictionary of the Bible*, tom 3, str. 896).
- C. "Prorok nije niti filozof ni sustavni teolog, nego zavjetni posrednik koji prenosi Božju riječ Njegovu narodu kako bi oblikovao njihovu budućnost preinakom njihove sadašnjosti" ("Proroci i proročanstvo", *Encyclopedia Judaica*, tom 13, str. 1152).

III. SVRHA PROROČANSTVA

- A. Proročanstvo je način za Boga da govori Svome narodu, osiguravajući vodstvo u njihovoj sadašnjoj okolnosti i nadi u Njegov nadzor njihovih života i svjetskih događaja. Njihova je poruka u osnovi bila skupna. Značila je ukor, ohrabrenje, izazivanje vjere i pokajanja, te izvješćivanje Božjeg naroda o Njemu Sâmom te Njegovim naumima. Oni su držali Božji narod u odanosti Božjim Savezima. Često je bilo korišteno za jasno otkrivenje Božjega odabira govornika (Pnz 13:1-3; 18:20-22). Ovo je, u konačnici, moralo upućivati na Mesiju.
- B. Često, proroci su uzimali povijesne ili teološke krize svoga vremena i prenosili ih u eshatološku okolnost. Ovaj pogled na kraj-vremena povijesti (teološki) jedinstven je za Izraela te njegov osjećaj Božanskoga izbora i obećanja temeljem Saveza.
- C. Izgleda da služba proroka uravnotežuje (Jer 18:18) i nadomješćuje službu velikoga svećenika kao način spoznaje Božje volje. Urim i Tumim prelaze u govornu poruku od Božjega govornika. Služba proroka izgleda da je isto tako nestala u Izraelu nakon Malahije (ili pisanja Knjige Ljetopisa). Ne pojavljuje se sve do 400 godina kasnije s Ivanom Krstiteljem. Neizvjesno je kako se novozavjetni dar "proročanstva" odnosi prema SZ-u. Novozavjetni proroci (Djela 11:27-28; 13:1; 14:29.32.37; 15:32; I. Kor 12:10.28-29; Ef 4:11) nisu objavitelji novoga otkrivenja, nego pred-pripovjedači i pred-kazivači Božje volje u ponavljajućim okolnostima.
- D. Proročanstvo nije isključivo ili prvenstveno po prirodi ono koje predviđa. Predviđanje je jedan način potvrde njegove službe i njegove poruke, ali mora biti navedeno da "... manje od 2% SZ-noga proročanstva je mesijansko. Manje od 5% posebice opisuje doba Novoga saveza. Manje od 1% odnosi se na događaje koji se tek moraju dogoditi" (Fee i Stuart, *How to Read the Bible For All Its Worth*, str. 166).

- E. Proroci predstavljaju Boga narodu, dok svećenici predstavljaju narod Bogu. Ovo je općenita izjava. Postoje iznimke kao Habakuk, koji upućuje pitanja Bogu.
- F. Jedan od razloga zašto je teško razumjeti proroke je taj da ne znamo kako su njihove knjige bile ustrojene. One nisu kronološke. Izgleda da su tematske, ali ne uvijek na način koji bi bio prihvatljiv. Često ne postoje povijesna okolnost, vremenski okvir, ili jasna podjela između proroštava, teško je (1) pročitati knjige odjednom; (2) napraviti njihov kratki pregled po temama; i (3) utvrditi središnju istinu ili autorovu nakanu u svakome proroštvu.

IV. ZNAČAJKE PROROČANSTVA

- A. Izgleda da u Starome zavjetu postoji razvitak zamisli “prorok” i “proročanstvo”. U ranome Izraelu razvijalo se zajedništvo proroka, vođenih snažnim karizmatičkim vođom kao Ilija ili Elizej. Ponekad je izričaj “sinovi proroka” bio korišten za označavanje ove skupine (II. Kr 2). Proroci toga vremena bili su obilježeni oblicima zanosa (I. Sam 10:10-13; 19:18-24).
- B. Međutim, ovo je razdoblje vrlo brzo prešlo u vrijeme pojedinačnih proroka. Bilo je onih proroka (obojih i pravih i krivih) koji su se poistovjećivali s kraljem, te živjeli u palači (Gad, Natan). Isto tako, bilo je onih koji su bili neovisni, ponekad potpuno nepovezani sa stvarnim stanjem izraelskoga društva (Amos, Mihej). Postojali su i muški i ženski (II. Kr 22:14).
- C. Prorok je često bio objavitelj budućnosti, uvjetovan trenutačnim odazivom osobe ili naroda. Često je prorokov zadatak bio razotkrivanje Božjega sveopćega nauma za Njegovo Stvorenje koji nije bio pod utjecajem odaziva ljudi. Ovaj je sveopći eshatološki naum jedinstven među prorocima Izraela u drevnome Bliskom Istoku. Proricanje i odanost Savezu bila su dva žarišta proročkih poruka (usp. Fee i Stuart, str. 150). Ovo podrazumijeva da su proroci prvenstveno bili jedinstveni u žarištu. Uobičajeno, ali ne isključivo, oni naslovljuju narod Izraela.
- D. Većina proročke građe bila je predstavljena usmeno. Poslije je bilo usklađeno značenjem tema ili kronologijom, ili drugim uzorcima bliskistočne književnosti, koje su nam izgubljene. Zato jer je bilo usmeno, ono nema građu kao pisana proza. Ovo čini knjige teškima za glatko čitanje i teškima za razumjeti bez posebne povijesne pozadine.
- E. Proroci koriste nekoliko uzoraka za prijenos svojih poruka:
 1. sudska pozornica – Bog dovodi Svoj narod na sud; često je to slučaj razvoda gdje YHWH odbacuje Svoju ženu (Izraela) zbog njene nevjernosti (Hoš; Mih 6)
 2. žalobna naricaljka – posebna nakana ove vrste poruke i njene osobine “jao” odvaja je kao poseban oblik (Iz 5; Hab 2)
 3. izricanje blagoslova Saveza – naglašena je uvjetovana narav Saveza i posljedice su, i pozitivne i negativne, izriječkom navedene za budućnost (Pnz 27 – 29).

V. BIBLIJSKA SVOJSTVA ZA OVJERU ISTINSKOGA PROROKA

- A. Ponovljeni zakon 13:1-5 (predviđanja/znakovi povezani su s monoteističkom čistoćom).
- B. Ponovljeni zakon 18:9-22 (krivi proroci /pravi proroci).
- C. I muškarci i žene bili su pozvani i označeni kao proroci ili proročice:
 1. Mirjam - Knjiga Izlaska 15
 2. Debora – Knjiga o Sucima 4:4-6
 3. Hulda – II. Knjiga o Kraljevima 22:14-20; II. Knjiga Ljetopisa 34:22-28.
- D. U okolnim kulturama proroci su bili ovjereni pomoću vraćanja. U Izraelu oni su bili ovjereni:

1. teološkim ispitom – uporaba imena YHWH
2. povijesnim ispitom – točna predviđanja.

VI. KORISNI VODIČI ZA TUMAČENJE PROROČANSTVA

- A. Naći nakanu izvornoga proroka (uređivač teksta) bilježenjem povijesne okolnosti i književnoga okvira svakog proročanstva. Uobičajeno će to uključiti Izraelovo kidanje Mojsijeva Saveza na neki način.
- B. Pročitati i tumačiti čitavo proročanstvo, ne samo dio; napraviti kratki pregled kao sadržaj. Vidjeti kako se to odnosi na obližnja proročanstva. Pokušati napraviti kratki pregled čitave knjige (po književnim jedinicama i stupnju odlomka).
- C. Uzeti doslovno tumačenje odlomka sve dok vas nešto u samome tekstu ne potakne na simboličku uporabu; potom nastojati staviti simbolički jezik u prozu.
- D. Raščlaniti simboličko djelovanje u svjetlu povijesne okolnosti i usporednih odlomaka. Budite sigurni da ste upamtili kako je to drevna bliskoistočna književnost, a ne zapadnjačka ili suvremena književnost.
- E. Pomno razmotrite predviđanja:
 1. Jesu li ona isključivo za autorovo vrijeme?
 2. Jesu li ona poslije bila ispunjena u povijesti Izraela?
 3. Jesu li ona ipak budući događaji?
 4. Imaju li ona tadašnje ispunjenje i ipak buduće ispunjenje?
 5. Dozvolite autorima Biblije, ne suvremenim autorima, voditi vaše odgovore.
- F. Posebne pozornosti:
 1. Je li predviđanje pobliže određeno uvjetovanim odazivom?
 2. Je li izvjesno kome je naslovljeno proročanstvo (i zašto)?
 3. Postoji li i biblijska i/ili povijesna mogućnost za višestruka ispunjenja?
 4. NZ-ni autori bili su sposobni pod nadahnućem vidjeti Mesiju na mnogim mjestima u SZ-u koja nama nisu očita. Izgleda da su koristili doktrinu ili igru riječi. Budući mi nismo nadahnuti, bolje da taj pristup ostavimo njima.

KORISNE KNJIGE

- A. *A Guide to Biblical Prophecy* od Carla E. Armerdinga i W. Warda Gasquea
- B. *How to Read the Bible for All Its Worth* od Gordona Feeja i Douglasa Stuarta
- C. *My Servants the Prophets* od Edwarda J. Younga
- D. *Plowshares and Pruning Hooks: Rethinking the Language of Biblical Prophecy and Apocalyptic* od D. Brenta Sandyja
- E. *Cracking the Old Testament Code*, D. Brent Sandy i Ronald L. Giese, Jr.

DODATAK DVA

KRATKI POVIJESNI PREGLED SILA MEZOPOTAMIJE

(korištenje nadnevakâ prvenstveno temeljeno na *A History of Israel*, str. 462 i dalje, od Johna Brighta)

I. Asirsko Carstvo (Post 10:11)

A. Religija i kultura bile su pod velikim utjecajem Sumersko/Babilonskoga Carstva.

B. Provizorni popis vladara i približni nadnevcî:

	[g.pr.Kr.]		
1.	1354.-1318.	-	Asshur-Uballit I. [Aššur-uballit I.]: (a) osvojio hetitske gradove Karkemiša (b) započeo je odstranjivati utjecaj Hetita i dozvolio razvitak Asirije
2.	1297.-1266.	-	Adad-Nirari I. (moćni kralj)
3.	1265.-1235.	-	Salmanasar I. (moćni kralj)
4.	1234.-1197.	-	Tukulti-Ninurta I. - prvi osvajač Babilonskoga Carstva na jugu
5.	1118.-1078.	-	Tiglat-Pileser I. - Asirija postaje najveća sila u Mezopotamiji
6.	1012.- 972.	-	Ashur-Rabi II.
7.	972.- 967.	-	Ashur-Resh-Isui II. [Ashur-Reš-Isui II.]
8.	966.- 934.	-	Tiglat-Pileser II.
9.	934.- 912.	-	Ashur-Dan II.
10.	912.- 890.	-	Adad-Nirari II.
11.	890.- 884.	-	Tukulti-Ninurta II.
12.	883.- 859.	-	Ashur-Nasir-Apal II. [Ašur-Nasir II.-Apal]
13.	859.- 824.	-	Salmanasar III. - bitka kod Karkara 853. g.pr.Kr.
14.	824.-811.	-	Shamashi-Adad V.
15.	811.-783.	-	Adad-Nirari III.
16.	781.-772.	-	Salmanasar IV.
17.	772.-754.	-	Ashur-Dan III.
18.	754.-745.	-	Ashur-Nirari V.
19.	745.-727.	-	Tiglat-Pileser III.: a. u II. Knjizi o Kraljevima 15:19 nazvan njegovim babilonskim kraljevskim imenom Pul b. vrlo moćan kralj c. započeo politiku izgnanstva osvojenog naroda d. 735. g.pr.Kr. postojala je postrojba "siro-efrajimske legije" čija je nakana bila ujediniti sve dostupne vojne izvore transjordanijskih naroda od gornjih voda Eufrata do Egipta u svrhu neutraliziranja rastuće vojne sile Asirije. Kralj Ahaz Judejski odbio je pridružiti se te bio napadnut od Izraela i Sirije. Pisao je Tiglat-Pileseru III. za pomoć protivno savjetu Izaije (usp. II. Kr 16; Iz 7-12) e. 732. g.pr.Kr. Tiglat-Pileser III. napada i osvaja Siriju i Izrael te postavlja vazalnog kralja na prijestolje Izraela, Hošeu (732.-722.). Tisuće Židova iz Sjevernoga Kraljevstva bilo je prognano u Mediju (usp. II. Kr 15).

20.	727.-722.	-	Salmanasar V.
		a.	Hošea sklapa savez s Egiptom i biva napadnut od Asirije (usp. II. Kr 17)
		b.	opsjeda Samariju 724. g.pr.Kr.
21.	722.-705.	-	Sargon II.:
		a.	nakon tri godine opsade započete od Salmanasara V., njegov nasljednik Sargon II. osvaja glavni grad Izraela, Samariju. Više od 27.000 bilo je prognano u Mediju
		b.	Hetitsko Carstvo također je bilo osvojeno
		c.	714.-711. g.pr.Kr. pobunilo se drugo združenje transjordanijских naroda i Egipta protiv Asirije. To je združenje poznato kao "Asdadská pobuna". Čak je Ezekija Judejski prvotno bio uključen. Asirija je napala i uništila nekoliko filistejskih gradova.
22.	705.-681.	-	Senherib:
		a.	705. g.pr.Kr. pobunilo se još jedno združenje transjordanijских naroda i Egipta nakon smrti Sargona II. Ezekije je u potpunosti podupro ovu pobunu. Sanherib je 701. g.pr.Kr. napao. Pobuna je bila ugušena ali Jeruzalem je bio pošteđen Božjim djelovanjem (usp. Iz 36-39 i II. Kr 18-19)
		b.	Sanherib je isto tako ugušio pobunu u Elamu i Babilonu.
23.	681.-669.	-	Asar-Hadon:
		a.	prvi vladar Asirije napao je i zauzeo Egipat
		b.	imao je veliku podršku od Babilona i ponovo izgradio njegov glavni grad.
24.	669.-633.	-	Asurbanipal:
		a.	bio je zvan i Osnapar u Knjizi Ezre 4:10
		b.	njegov brat Samas-sum-ukin [Šamaš-Shum-ukin] bio je postavljen za kralja Babilona (kasnije smijenjen i postavljen na mjesto potkralja). Ovo je donijelo nekoliko godina mira između Asirije i Babilona, ali postojala je tajna struja za neovisnošću koja je buknila 652. g.pr.Kr. vođena njegovim bratom (koji je bio smijenjen i postavljen za potkralja)
		c.	pad Tebe, 663. g.pr.Kr.
		d.	poražen Elam, 653., 645. g.pr.Kr.
25.	633.-629.	-	Asur-Etil-Ilani [Ashur-etil-ilani]
26.	629.-612.	-	Sin-Sar-Iskun [Sin-shar-ishkun]
27.	612.-609.	-	Asshur-Uballit II. [Aššur-uballit II.]:
		a.	ustoličeni kralj u izgnanstvu u Haranu
		b.	pad Ašura 614. g.pr.Kr. i Ninive 612. g.pr.Kr.

II. Neo-Babilonsko Carstvo:

- [g.pr.Kr.]
- A. 703. - ? Merodak-Baladan
- započeo nekoliko ustanaka protiv asirijske vladavine.
- B. 652. Samas-sum-ukin [Šamaš-Shum-ukin]:
1. sin Asar-Hadona i brat Asurbanipala
2. započeo je ustanak protiv Asirije ali bio je poražen.
- C. 626.-605. Nabopolasar:
1. bio je prvi monarh Neo-Babilonskoga Carstva
2. napao je Asiriju s juga dok je Kijaksar Medijski napao sa sjeveroistoka
3. stari asirijski glavni grad Ašura pao je 614. g.pr.Kr. a snažan novi glavni grad Niniva pao je 612. g.pr.Kr.

4. ostatak asirijske vojske povukao se u Haran. Oni su čak postavili kralja
 5. 608. g.pr.Kr. faraon Neko II. (usp. II. Kr 23:29) prodro je sjeverno kako bi pomogao ostatku asirijske vojske sa svrhom uspostave tampon zone protiv jačajuće sile Babilona. Jošija, bogobožni kralj Jude (usp. II. Kr 23), suprotstavio se pokretu egipatske vojske kroz Palestinu. Tamo se dogodio neznatan okršaj kod Megida. Jošija je bio ranjen i podlegao ranama (II. Kr 23:29-30). Njegov je sin, Joahaz, bio postavljen za kralja. Faraon Neko II. došao je prekasno kako bi zaustavio uništenje asirijskih vojnih snaga u Haranu. On je uključio babilonske vojne snage pod vodstvom prijestolonasljednika Nebukadnezara II. i bio teško poražen 605. g.pr.Kr. kod Karkemiša na rijeci Eufratu.
Na njegovu povratku u Egipat faraon Neko zaustavio se kod Jeruzalema i opljačkao grad. On je smijenio i prognao Joahaza nakon samo tri mjeseca. Postavio je drugoga Jošijina sina, Jojakima, na prijestolje (usp. II. Kr 23:31-35).
 6. Nebukadnezar II. progonio je egipatsku vojsku južno kroz Palestinu ali primio je obavijest o smrti svoga oca te se vratio u Babilon da bude okrunjen. Poslije, iste godine, vratio se u Palestinu. Ostavio je Jojakima na prijestolju Jude ali je izgnao nekoliko tisuća vodećih građana i nekoliko članova kraljevske obitelji. Daniel i njegovi prijatelji bili su dio toga izgnanstva.
- D. 605.-562. Nebukadnezar II.:
1. od 597.-538. g.pr.Kr. Babilon je bio u potpunome nadzoru Palestine
 2. 597. g.pr.Kr. dogodilo se još jedno izgnanstvo iz Jeruzalema zbog Jojakimova saveza s Egiptom (II. Kr 24). On je umro prije dolaska Nebukadnezara II. Njegov sin Jojakin bio je kralj samo tri mjeseca kad je bio prognan u Babilon. Deset tisuća žitelja, uključujući Ezekijela, bili su ponovno naseljeni blizu grada Babilona kod prokopa Kebara
 3. 586. g.pr.Kr., nakon nastavljenog koketiranja s Egiptom, grad Jeruzalem bio je potpuno uništen od Nebukadnezara II. (II. Kr 25) i dogodilo se masovno izgnanstvo. Sidkija, koji je zamijenio Jojakina, bio je izgnan te postavljen Gedalija za vladara.
 4. Gedalija je bio ubijen od židovskih odmetnutih vojnih snaga. Te su snage pobjegle u Egipat i prisilile Jeremiju da ide s njima. Nebukadnezar je upadao četiri puta (605., 596., 586., 582. g.pr.Kr.) te prognao sav ostatak Židova koje je mogao naći.
- E. 562.-560. - Evil-merodak, Nebukadnezarov sin, također poznat kao Amel-Marduk (akadski, "Čovjek [ili: sluga – op.prev.] od Marduka") ["Amil-Marduk" ili "Avel-Marduk" – op.prev.]
- on je oslobodio Jojakima iz zatvora ali morao je ostati u Babilonu (usp. II. Kr 25:27-30; Jer 52:31).
- F. 560.-556. – Neriglissar [Nergal-sharezer ili Neriglissar; u akadskome: Nergal-šar-ušur – op.prev.]
- on je ubio Evil-merodaka, koji je bio njegov djever
- on je prethodno bio Nebukadnezarov vojskovođa koji je razorio Jeruzalem (usp. Jer 39:3.13)
- G. 556. - Labaski-Marduk
- on je bio Neriglissarov sin koji je preuzeo kraljevstvo kao dječak, ali bio je ubijen nakon samo devet mjeseci (Berossos).
- H. 556.-539. - Nabonid (u akadskome: "Nabu je uzvišen"):
1. Nabonid nije povezan s kraljevskom kućom pa se oženio s Nebukadnezarovom kćerkom
 2. većinu vremena potrošio je na gradnju hrama bogu Mjeseca "Sinu" u Temi. On je bio sin velike svećenice ove boginje. To mu je donijelo neprijateljstvo svećenika Marduka, glavnoga boga Babilona
 3. većinu svoga vremena pokušavao je suzbiti pobune (u Siriji i sjevernoj Africi) te ustaliti kraljevstvo
 4. povukao se u Temu te ostavio državne poslove svome sinu, Baltazaru, u glavnome gradu, Babilonu (usp. Dn 5).

- I. ? – 539. - Baltazar (suvladar)
- grad Babilon bio je vrlo brzo zauzet od perzijske vojske pod Gobriasom od Gutiuma [Gobryas (Gaubaruva) Arstibarus (upravitelj Gutioma) – op.prev.] preusmjeravanjem voda Eufrata i nesmetanim ulaskom u grad. Svećenici i žitelji grada vidjeli su Perzijance kao Mardukove osloboditelje i obnovitelje. Gobryas je bio postavljen vladarom Babilona od Kira II. Gobryas bi mogao biti Darije Medijac iz Knjige Daniela 6:1.2. “Darije” znači “kraljevski” [dinastički naziv sa značenjem: Krotitelj – op.prev.].

III. Medo-Perzijsko Carstvo: pregled napredovanja Kira II. (Iz 41:2.25;44:28-45:7; 46:11; 48:15):

- [g.pr.Kr.]
- A. 625.-585. – Kijaksar je bio kralj Medije koji je pomogao Babilonu poraziti Asiriju.
- B. 585.-550. – Astijag je bio kralj Medije (glavni grad bio je Ekbatana). Kir II. bio je unuk Kambiza I. (600.-559. g.pr.Kr., Perzijac) i Mandane (Astijagove kćeri, Medijke).
- C. 550.-530. – Kir II. od Anašana (istočni Elam) bio je kralj vazal koji je pobunio:
1. Nabonida, babilonskoga kralja, koji je podupirao Kira
 2. Astijagova vojskovođu, Harpagusa, pustivši njegovu vojsku neka se pridruži Kirovoj pobuni
 3. Kir II. svrgnuo je s prijestolja Astijaga
 4. Nabonid, kako bi obnovio ravnotežu moći, sklopio je savez s:
 - a. Egiptom
 - b. Kresom, kraljem Lidije (Mala Azija).
 5. 547. Kir II. išao je protiv Sarda (glavnoga grada Lidije) i grad je pao 546. g.pr.Kr.
 6. 539. sredinom listopada vojskovođa Ugbar i Gobryas, obojica iz Gutiuma, s Kirovom vojskom, zauzeli su Babilon bez otpora. Ugbar je postavljen za vladara, ali umro je od ratnih rana unutar tjedan dana, i potom je za vladara Babilona bio postavljen Gobryas
 7. 539. Kasno u listopadu Kir II. "Veliki" osobno je ušao kao osloboditelj. Njegova politika dobrostivosti prema narodnim skupinama preokrenula je godine izgnanstva kao narodnu politiku
 8. 538. Židovima i ostalima (usp. Kirov valjak) bio je dozvoljen povratak doma i ponovna gradnja njihovih hramova u domovini (usp. II. Ljet 36:22,23; Ezer 1:1-4). On je obnovio i posude iz YHWH-ina Hrama koje je uzeo Nebukadnezar za Mardukov hram u Babilonu (usp. Ezer 1:7-11; 6:5)
 9. 530. Kirov sin, Kambiz II., kratko ga je naslijedio kao suvladar, ali kasnije iste godine Kir je umro za vrijeme vojnog pohoda.
- D. 530.-522. Kraljevanje Kambiza II.
1. Egipatsko Carstvo pripojio je 525. g.pr.Kr. Medo-Perzijskome Carstvu
 2. vladao je kratko:
 - a. neki kažu da je počinio samoubojstvo;
 - b. Herod je rekao da je porezao sam sebe svojim vlastitim mačem dok se penjao na svoga konja i umro od posljedica infekcije;
 - c. kratko prisvajanje prijestolja od Pseudo-Smerdisa (Gaumata [tvrdio je da je on Bardija-Smerdis – op.prev.]) – 522. g.pr.Kr.
- E. 522.-486. Darije I. (Histasp) došao je na vlast:
1. on nije bio iz kraljevske loze nego vojni general
 2. uredio je Perzijsko Carstvo koristeći Kirove naume za satrape (usp. Ezer 5 – 6; također za vrijeme Hagaja i Zaharije)
 3. osnovao je kovanje novca kao Lidija
 4. namjeravao je zauzeti Grčku, ali bio je pobijen.

- F. 486.-465. Kraljevanje Kserksa I.:
1. suzbio je egipatski ustanak
 2. namjeravao je zauzeti Grčku i ispuniti perzijski san ali bio je poražen u bitci kod Termopila 480. g.pr.Kr. i Salamine 479. g.pr.Kr.
 3. Esterin suprug, u Bibliji nazvan Ahasver, bio je ubijen 465. g.pr.Kr.
- G. 465.-424. Kraljevao je Artakserkso I. (Dugoruki) (usp. Ezr 7 – 10; Neh; Mal):
1. Grci su nastavili napredovati sve do suočavanja s građanskim ratovima na Peloponezu
 2. Grčka se dijeli (atenska – peloponeska)
 3. grčki građanski ratovi trajali su oko 20 godina
 4. tijekom toga razdoblja židovska je zajednica ojačala
 5. kratka vladavina Kserksa II. i Sekydianosa – 423. g.pr.Kr.
- H. 423.-404. Kraljevao je Darije II. (Notos [Perzijanac – op.prev.]
- I. 404.-358. Kraljevao je Artakserkso II. (Mnemon)
- J. 358.-338. Kraljevao je Artakserkso III. (Ohos)
- K. 338.-336. Kraljevao je Arso
- L. 336.-331. Kraljevao je Darije III. (Kodoman) sve do bitke kod Isa 331. g.pr.Kr. i bio poražen od Grčke

IV. Pregled Egipta: [g.pr.Kr.]

- A. Hiksos (vodeći kraljevi – semitski vladari) – 1720./1710. – 1550.
- B. XVIII. dinastija (1570.-1310.):
1. 1570.-1546. Amasis [Ahmes, ili Ahmose I. – op.prev.]:
 - a. Tebu učinio glavnim gradom
 - b. upao u južni Kanaan
 2. 1546.-1525. Amenofis I. (Amenhotep I.)
 3. 1525.-1494. Tutmosis I.
 4. 1494.-1490. Tutmosis II. - oženio kćer Tutmosisa I., Hatšepsut
 5. 1490.-1435. Tutmosis III. (Hatšepsutin nećak)
 6. 1435.-1414. Amenofis II. (Amenhotep II.)
 7. 1414.-1406. Tutmosis IV.
 8. 1406.-1370. Amenofis III. (Amenhotep III.)
 9. 1370.-1353. Amenofis IV. (Ahnaton [ili Ehnaton – op.prev.])
 - a. štovao Sunce, [boga] Atona
 - b. ustrojio oblik štovanja glavnoga-boga (monoteizam)
 - c. pisma iz Tell el-Amarna iz toga su razdoblja
 10. ? Smenkar
 11. ? Tutankamun (Tutankaten)
 12. ? Ay (Aye-Eye)
 13. 1340.-1310. Haremhab [ili: Horembab – op.prev.]
- C. XIX. dinastija (1310.-1200.):
1. ? Ramezes I. (Ramzes I.)
 2. 1309.-1290. Seti I. (Set)

3. 1290.-1224. Ramezes II. (Ramzes II.):
- a. prema arheološkome dokazu najvjerojatnije faraon Izlaska
 - b. izgradio gradove Avaris, Pitom i Ramzes s robovima Habiru (moguće semitski ili hebrejski robovi [Habiru ili apiru – etničke skupine koje se od početka II. tisućljeća spominju u Egiptu, Maloj Aziji, Siriji i Palestini kao potlačeni sloj, tj. kao robovi ili plaćenici; prijeporno je kakva je veza između Habiru s imenom Ibrim, tj. Hebrej – op.prev.]
4. 1224.-1216. Marniptah (Merenptah [Merneptah ili Meneptah – op.prev.]
5. ? Amenmesses
6. ? Seti II.
7. ? Siptah
8. ? Tewosret
- D. XX. dinastija (1180.-1065.):
1. 1175.-1144. Ramzes III.
 2. 1144.-1065. Ramzes IV. – XI.
- E. XXI. dinastija (1065.-935.):
1. ? Smendes
 2. ? Herihor
- F. XXII. dinastija (935.-725. libijska):
1. 935.-914. Šišak (Šošek I. ili Šešong I. [Šešonik I. – op.prev.]
 - a. zaštitio Jeroboama I. sve do Salomonove smrti
 - b. osvojio Palestinu oko 925. (usp. I. Kr 14 - 25; II. Ljet 12)
 2. 914.-874. Osorkon I.
 3. ? Osorkon II.
 4. ? Šošnek II.
- G. XXIII. dinastija (759.-715. - libijska)
- H. XXIV. dinastija (725.-709.)
- I. XXV. dinastija (716./715-663. - etiopska/nubijska):
1. 710./709.-696./695. Šabako (Šabaku) [Shabaka: kraljevsko ime: Nefer-ka-re: Lijepa je duša Raa – op.prev.]
 2. 696./695.-685./684. Šebteko (Šebitku) [Shebitku: kraljevsko ime: Djed-ka-re: Vječna je duša Raa – op.prev.]
 3. 690./689., 685./684.-664. Tirhaka (Taharka)
 4. ? Tantamun
- J. XXVI. dinastija (663.-525. – egipatska):
1. 663.-609. Psametik I. (Psamtik)
 2. 609.-593. Neko II. (Nekao)
 3. 593.-588. Psametik II. (Psamtik)
 4. 588.-569. Apries (Hofra)
 5. 569.-525. Amasis
 6. ? Psametik III. (Psamtik)
- K. XXVII. dinastija (525.-401. - perzijska):
1. 530.-522. Kambiz II. (sina Kira II.)
 2. 522.-486. Darije I.

3. 486.-465. Kserkso I.
4. 465.-424. Artakserkso I.
5. 423.-404. Darije II.

L. Nekoliko kratkih dinastija (404.-332.):

1. 404.-359. Artakserkso II.
2. 359./538. – 338./337. Artakserkso III.
3. 338./337. – 336./337. Arses
4. 336./335. – 331. Darije III.

* za drukčiju kronologiju vidi *Pictorial Bible Encyclopedia*, tom 2, str. 231., Zondervan

V. Pregled Grčke: [g.pr.Kr.]

A. 359.-336. Filip II. Makedonski:

1. izradio Grčku
2. ubijen 336. g.pr.Kr.

B. 336.-323. Aleksandar II. "Veliki" (Filipov sin):

1. potpuno uništio Darija III., perzijskoga kralja, u bitci kod Isa
2. umro 323. g.pr.Kr. u Babilonu od vrućice u starosti od 32/33 godine
3. Aleksandrovi generali podijelili su Carstvo nakon njegove smrti:
 - a. Kasandar - Makedonija i Grčka
 - b. Lizimah - Trakija
 - c. Seleuković I. - Sirija i Babilon
 - d. Ptolemej - Egipat i Palestina
 - e. Antigon - Mala Azija (nije dugo trajao).

C. Seleukovići nasuprot Ptolemejevića borili su se za nadzor nad Palestinom:

1. Sirija (vladari Seleukovići):

- a. 312.-280. Seleuković I.
- b. 280.-261. Antioh I. Soter
- c. 261.-146. Antioh II. Theos [Božanstveni – op.prev.]
- d. 246.-226. Seleuković II. Kalinik
- e. 226.-223. Seleuković III. Keraun
- f. 223.-187. Antioh III. Veliki
- e. 187.-175. Seleuković IV. Filopator
- f. 175.-163. Antioh IV. Epifan
- i. 163.-162. Antioh V. [Eupator – op.prev.]
- j. 162.-150. Demetrije I.

2. Egipćani (vladari Ptolemejevići):

- a. 327.-285. Ptolemej I. Soter
- b. 285.-246. Ptolemej II. Filadelf
- c. 246.-221. Ptolemej III. Evergeta
- d. 221.-203. Ptolemej IV. Filopator
- e. 203.-181. Ptolemej V. Epifan
- f. 181.-146. Ptolemej VI. Filometor

3. Kratki pregled:

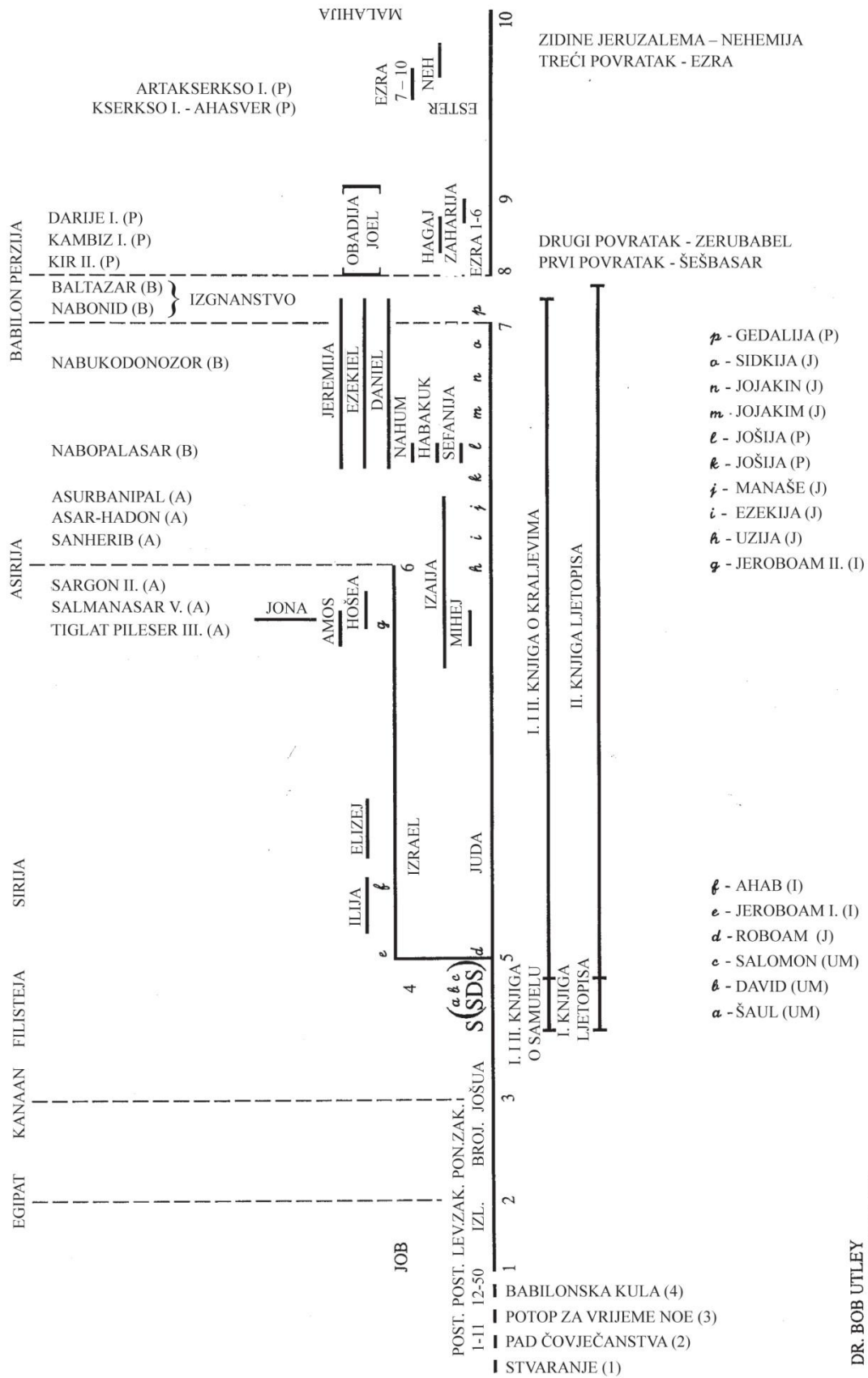
- a. 301. Palestina pod vladavinom Ptolemejevića 181 godinu
- b. 175.-163. Antioh IV. Epifan, osmi vladar Seleukovića, želio je helenizirati Židove silom, ako je potrebno:
 - (1) izgradio je vježbaonice
 - (2) izgradio je poganske oltare Zeusu s Olimpa u [jeruzalemskome – op.prev.] Hramu

- c. 168. 13. prosinca – Antioh IV. Epifan zaklao svinju na oltaru u Jeruzalemu. Neki smatraju da je to bila “grozota pustoši” iz Knjige Daniela 8
- d. 167. Matatija, svećenik u Modinu, i sinovi pobunjenici. Najbolje poznat od njegovih sinova bio je Juda Makabejac, “Juda Hamer”
- e. 165. 25. prosinca – Hram ponovo posvećen. To je nazvano Hanuka ili “Blagdan svjetla”.

Za dobru raspravu o poteškoćama oko nadnevaka, postupcima te pretpostavkama vidi *The Expositors Bible Commentary*, tom 4, str. 10-17.

DODATAK TRI

KARTA ČITAVOGA STAROG ZAVJETA (naredna stranica)

Događaji kojima se ne može odrediti nadnevak (Knjiga Postanka 1 – 11):

1. stvaranje (Post 1 – 2)
2. čovjekov pad (Post 3)
3. potop u Noino vrijeme (Post 6 – 9)
4. babilonska kula (Post 10 – 11).

Događaji kojima se može odrediti nadnevak:

	[g.pr.Kr.]
1. razdoblje patrijarha (Post 12-50 i Job)	2000.
2. izlazak iz Egipta (Knjiga Izlaska)	1445. ili 1290.
3. osvajanje Kanaana (Knjiga o Jošui)	1440. ili 1250.
4. ujedinjena monarhija (Šaul, David, Salomon)	1000.
5. podijeljena monarhija (Roboam – Jeroboam I.)	922.
6. pad Samarije (Izraela) pod Asiriju	722.
7. pad Jeruzalema (Judeje) pod Babilon	586.
8. proglas Kira (Perzija) za povratak	538.
9. Hram ponovo izgrađen	516.
10. završetak SZ-nog razdoblja (Malahija)	430.

Popis kraljeva

			[g.pr.Kr.]
A. Ujedinjena monarhija:	D. Asirija		
1. Šaul (a)	1. Tiglat-Pileser III.		(745.-727.)
2. David (b)	2. Salmanasar V.		(727.-722.)
3. Salomon (c)	3. Sargon II.		(722.-705.)
B. Izrael	4. Sanherib		(705.-681.)
1. Jeroboam I. (e)	5. Asar-Hadon		(681.-669.)
2. Ahab (f)	6. Asurbanipal		(669.-663.)
3. Jeroboam II. (g)	E. Babilon		
C. Judeja	1. Nabopalar		(626.-605.)
1. Roboam (d)	2. Nebukadnezar		(605.-562.)
2. Uzija (h)	3. Nabonid		(556.-539.)
3. Ezekija (i)	4. Baltazar		
4. Manaše (j)	F. Perzija		
5. Jošija (k)	1. Kir II.		(550.-530.)
6. Joahaz (l)	2. Kambiz II.		(530.-522.)
7. Jojakim (m)	3. Darije I.		(522.-486.)
8. Jojakin (n)	4. Kserkso I.		(486.-465.)
9. Sidkija (o)	5. Artakserkso I.		(465.-424.)
10. Gedalija (p)			

DODATAK ČETIRI

DOKTRINARNA IZJAVA

Ne brinem se posebno za izjave vjere ili vjeroispovijedi. Dajem prednost potvrdi same Biblije. Međutim, uviđam da će izjava vjere onima koji me ne poznaju osigurati način procjene moga doktrinarnog gledišta. U našim vremenima tako punima teološke pogriješke i obmane, ponuđen je kratki sažetak moje teologije.

1. Biblija, oba i Stari i Novi zavjet, nadahnuta je, nepogrješiva, autoritativna, vječna Riječ Božja. Ona je Božje samootkrivenje zapisano od čovjeka pod nadnaravnim vodstvom. Ona je naš jedini izvor jasne istine o Bogu i Njegovim svrhama. Također je i jedini izvor vjere i primjene za Njegovu Crkvu.

2. Postoji samo jedan vječni, Stvoritelj, Iskupitelj Bog. On je Stvoritelj svega, vidljivoga i nevidljivoga. On je objavio Sâm Sebe kao ljubećeg i brižnog dok je istovremeno je On i pravičan i pravedan. On je Sâm Sebe objavio u tri zasebne Osobe: Otac, Sin i Duh, istinski odvojene ali ipak iste u biti.

3. Bog je djelatno u nadzoru Svojeg svijeta. Postoje oba i vječni naum za Njegovo Stvorenje koji je nepromjenljiv i pojedinačni koji je usredotočen na omogućavanje slobodne volje čovjeka. Ništa se ne događa bez Božjega znanja i dopuštenja, ali ipak On dozvoljava pojedincima izbore obojima i među anđelima i među ljudima. Isus je Očev Izabrani Čovjek i svi su skriveno izabrani u Njemu. Božje predznanje o događajima ne ograničava ljude na konačan pred-pisani spis. Svaki je od nas odgovoran za svoje misli i djela.

4. Čovječanstvo, iako stvoreno prema Božjoj slici i oslobođeno od grijeha, izabralo je pobuniti se protiv Boga. Iako iskušavani od nadnaravnog posrednika, Adam i Eva bili su odgovorni za njihovu voljnu okrenutost samima sebi. Njihova je pobuna pogodila čovječanstvo i Stvorenje. Mi smo svi potrebni Božjeg milosrđa i milosti za oboje i za naše zajedničko stanje u Adamu i za našu pojedinačnu voljnu pobunu.

5. Bog je osigurao sredstvo oprostjenja i obnove za palo čovječanstvo. Isus Krist, Božji jedinstveni Sin, postao je čovjek, živio je bezgrješnim životom, i posredstvom Njegove zamjenske smrti, platio kaznu za grijeh čovječanstva. On je jedini način za obnovu i zajedništvo s Bogom. Ne postoji nijedno drugo sredstvo spasenja osim kroz vjeru u Njegovo dovršeno djelo.

6. Svaki od nas mora osobno primiti Božju ponudu oprostjenja i obnove u Isusu. To je postignuto posredstvom voljnoga pouzdanja u Božja obećanja kroz Isusa i voljnim okretanjem od poznatoga grijeha.

7. Svakome je od nas potpuno oprosteno i obnovljeni smo temeljem našeg pouzdanja u Krista i pokajanja zbog grijeha. Međutim, dokaz za taj novi odnos vidljiv je u promijenjenome, te mijenjajućem, životu. Božji cilj za čovječanstvo nije jedino Nebo jednoga dana nego Kristo-sličnost sada. Oni koji su stvarno iskupljeni, bez obzira na povremeno griješenje, bit će stalno u vjeri i pokajanju kroz svoje živote.

8. Sveti Duh jeste “drugi Isus”. On je prisutan u svijetu kako bi vodio izgubljene Kristu i razvijao Kristo-sličnost u spašenima. Darovi Duha dati su prilikom spasenja. To su život i služba Isusa podijeljeni između Njegova Tijela, Crkve. Darovi koji su u osnovi stavovi i pobude Isusa moraju biti potaknuti plodom Duha. Duh je djelatno u našem vremenu kao što je On bio u biblijska vremena.

9. Otac je učinio uskrsloga Isusa Krista Sucem svega. On će se vratiti na Zemlju kako bi sudio svom čovječanstvu. Oni koji su se pouzdali u Isusa i oni čija su imena zapisana u Janjetovoj Knjizi života primit će kod Njegova povratka svoja vječna proslavljena tijela. Oni će biti s Njim zauvijek. Međutim, oni koji su odbili odazvati se Božjoj istini bit će vječno odvojeni od radosti zajedništva s Trojedinim Bogom. Oni će biti osuđeni zajedno sa Sotonom i njegovim anđelima.

Ovo zasigurno nije potpuno ili cjelokupno ali nadam se da će vam dati teološki okus moga srca. Želim izjaviti:

“U biti—jedinstvo, prema van—sloboda, u svemu—ljubav.”